

**PATRIMONIUL CULTURAL DE IERI –  
IMPLICAȚII ÎN DEZVOLTAREA  
SOCIETĂȚII DE MÂINE**

**EDIȚIA  
XIII**

**CULTURAL HERITAGE OF YESTERDAY –  
CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT  
OF A SUSTAINABLE SOCIETY OF TOMORROW**



**Programul și rezumatele comunicărilor  
conferinței științifice internaționale  
„Patrimoniul cultural de ieri -  
implicații în dezvoltarea societății de mâine”  
Iași-Chișinău-Lviv-București,  
Ediția a XIII-a, 11-20 februarie 2026 ISSN 2558-894X  
Editor: Liliana Condraticova**

**„Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății de mâine” (ediția a XIII-a), Iași-Chișinău-Lviv-București, 11-20 februarie 2026.** Conferință științifică internațională. Editor: dr. hab. Liliana Condraticova.

**Organizatori:** Academia de Științe a Moldovei; Centrul Mitropolitan de Cercetări TABOR, Iași; Institutul de Etnologie al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei, Lviv, în parteneriat cu organizații din domeniul cercetării și inovării din Republica Moldova, România, Ucraina, Italia, Germania.

**Comitetul științific:** dr. hab. Liliana Condraticova (AȘM), profesor, dr. habil. Nicoleta Vornicu (Centrul Mitropolitan de Cercetări TABOR, Iași), acad. Svetlana Cojocaru (AȘM), mem. cor. Ion Hadârcă (AȘM), dr. Marius-Adrian Nicoară (Institutul European pentru Cercetări Multidisciplinare, Buzău), dr. hab. Aliona Grati (USM), dr. Natalia Procop (AȘM, UPS „Ion Creangă”), dr. Larisa Sadovei (UPS „Ion Creangă”), dr. Marina Miron (USM), dr. Ludmila D. Cojocaru, Livia Ermurache (MNIM), dr. Diana Demetieva, dr. Liliana Rotaru (USM), dr. Viorel Miron (Asociația de Dezvoltare a Turismului în Moldova), dr. Cristina Bibire (Centrul Mitropolitan de Cercetări TABOR, Iași), acad. Stepan Pavlyuk, dr. hab. Olena Fedorciuk, dr. Romana Motyl și dr. hab. Yaroslav Taras (Institutul de Etnologie al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei, Lviv), dr. Mirela Fernanda Zaltariov (Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași), dr. Alina Ferdohleb (USMF „Nicolae Testemițanu”), dr. hab. Rodica Ciobanu (USM), dr. Ludmila Bacumenco-Pîrnău (Institutul de Arheologie, Filiala Academiei Române, Iași), dr. Natalia Mogol (AGEPI), dr. Lidia Pădureac (Universitatea de Stat „Alecru Russo” Bălți), dr. hab. Serghei Sprincean (USM), dr. hab. Ana Pascaru (USM), mem. cor. al AȘM Rodica Sturza, dr. hab. Aliona Ghendov-Moșanu și dr. Liliana Platon (UTM), dr. Cristina Spănu-Cîmpeanu (Muzeul Țăranului Român, București), conf. univ., dr. Lăcrămioara Stratulat (Universitatea de Artă „George Enescu”, Iași), mem. cor. al Academiei Române, prof. univ., dr. habil. Rodica Mariana Ion (Universitatea „Valahia”, Târgoviște), dr. Loredana Popa (Complexul Muzeal Național „Moldova”, Iași), prof. univ., dr. habil. Irina Costache Enache (Universitatea de Medicină și Farmacie „Grigore T. Popa” Iași), mem. cor. al AȘM Elena Prus (ULIM), dr. Maia Morel (Canada), dr. Angela Timuș (INCE, ASEM); dr. Tudor Braniște (AȘM), Inga Vasilachi (AȘM).

**Redactor științific:** Liliana Condraticova

**Design, concept, copertă, procesare imagini:** Liliana Condraticova

**Coperta:** omagiu poporului ucrainean la 4 ani de rezistență împotriva agresiunii Rusiei

#### **Descrierea Camerei Naționale a Cărții**

„Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății de mâine” / „Yesterday’s cultural heritage – contribution to the development of tomorrow’s sustainable society”. Editor Liliana Condraticova. Iași-Chișinău-Lviv-București, 11-20 februarie 2026, ediția a XIII-a, 476 p.

ISSN 2558-894X

**Dr. hab. Liliana CONDRATICOVA**

***La Academia de Științe a Moldovei se fortifică construcții de durată:  
mesajul femeilor în cercetare pentru pace, apreciere  
și promovarea excelenței în cercetare***

**Ziua Internațională a femeilor în cercetare  
Academia de Științe a Moldovei  
11 februarie 2026, ora 11.00, Sala Mică a AȘM  
(bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 1)**



Pentru a consemna Ziua Internațională a femeilor în cercetare, Academia de Științe a Moldovei a organizat pe 11 februarie conferința științifică internațională „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine”, cu secțiuni organizate în orașele Iași-Chișinău-București-Lviv. Evenimentul face parte din activitatea Comisiilor de experți „Patrimoniul cultural în context european”, „Istoria științei”, „Medicină” și „Securitate socioeconomică” instituite la AȘM și este inclus în Planul de acțiuni consacrat aniversării a 65-a de la fondarea Academiei de Științe a Moldovei (1961) și împlinirii a 80 de ani de la formarea primelor institute de cercetare de tip academic (1946)<sup>1</sup>.

În numele Prezidiului AȘM acad. Ion Tighineanu, Președintele AȘM, a exprimat admirația și respectul pentru eforturile susținute ale femeilor și fetelor cu activități în domeniul științei, subliniind contribuțiile doamnelor care au ales să facă o carieră în domeniul cercetării, inclusiv în cadrul AȘM prin coordonarea platformelor științifice și a comisiilor de specialitate. Domnia sa a subliniat că anume AȘM a devenit un punct de coeziune care a unificat toate eforturile prin organizarea

<sup>1</sup> Liliana Condraticova, *La Academia de Științe a Moldovei se consolidează construcții de durată: mesajul femeilor în cercetare pentru pace, apreciere și promovarea excelenței în cercetare*, <https://asm.md/la-academia-de-stiinte-moldovei-se-consolideaza-constructii-de-durata-mesajul-femeilor-cercetare>

de conferințe tematice pentru a pune în evidență contribuțiile femeilor la dezvoltarea durabilă a societății. Impactul conferințelor dedicate femeilor, desfășurate al șaselea an consecutiv, este evident, reflectându-se în promovarea rolului femeilor în cercetare. În semn de recunoștință pentru activitatea depusă, președintele AȘM a înmănat distincții academice femeilor cercetătoare.

Mulțumind pentru invitația de a participa la eveniment, dl Corneliu Cirimpei, secretar de stat la Ministerul Culturii, a evocat memoria etnologului Victor Cirimpei, care a activat în cadrul Institutului de Filologie al AȘM. „În Republica Moldova, statistic vorbind, femeile în știință reprezintă aproximativ 50%. Este un rezultat mult mai bun decât în alte țări”, a subliniat domnia sa, menționând totodată că, în pofida acestui procent relativ bun, mai există restanțe în anumite domenii. În opinia dlui Corneliu Cirimpei, sunt trei aspecte-cheie: echitatea (subliniind diferența dintre echitate și egalitate), necesitatea aprecierii performanței și valorificarea potențialului, nu doar invocarea cifrelor statistice; combaterea stereotipurilor, existând încă domenii în care femeile sunt slab reprezentate; și importanța modelelor de urmat.

„Această conferință nu are doar o semnificație academică și socială, ci și una simbolică, fiind un moment extraordinar de a celebra femeile și fetele care activează în cercetare. Totodată, ea ne îndeamnă la reflecție: să evaluăm onest și pragmatic care este rolul femeilor în știință și contribuția lor la progresul cunoașterii, precum și problemele și provocările cu care acestea se confruntă”, a subliniat în mesajul său acad. Alexandru Stratan, rector al Academiei de Studii Economice din Moldova.

Mem. cor. al AȘM Victor Juc, Director al Institutului de Cercetări Politice, Juridice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova, Președintele Consiliului directorilor institutelor de cercetare, adresând un mesaj de salut participanților la conferință, a menționat faptul că asemenea evenimente pun în lumină Academia de Științe ca principalul for științific din Republica Moldova. De asemenea, se cimentează construcții de durată, construcții sustenabile, aducând ca exemplu conferința desfășurată, ajunsă la cea de-a XIII-a ediție, realizând o paralelă cu conferința organizată din 2007 de institutul pe care îl conduce. Mem. cor. V. Juc a urât participanților că acest adevărat consorțiu să ajungă la mai multe ediții care sunt valoroase pe diferite domenii de cercetare, concluzionând că „Există o egalitate totală în Republica Moldova și rezultatele obținute sunt absolut pe merite.”

A urmat ședința plenară, în cadrul căreia mem. cor. al AȘM Ion Hadârcă, membru de onoare al Academiei Române, vicepreședinte al AȘM, conducător al Secției de științe sociale, economice, umanistice și arte a AȘM, a susținut comunicarea „Doamne ale scrisului românesc”. Raportul dlui mem. cor. Ion Hadârcă a fost centrat pe creația literară și destinul a trei doamne celebre în literatură – Magda Isanos (*Poeta Pământului*), Leonida Lari (*Poeta Cetății*) și Ana Blandiana (*Poeta Conștiinței care păstrează aprinsă flacăra adevărului*) – analiza teoretică fiind îmbinată armonios cu versurile sufletiste citite de vicepreședintele AȘM Ion Hadârcă. Cu certitudine, această comunicare a fost și un îndemn pentru participanții la confe-

rință de a reciti și de a redescoperi inconfundabilele voci feminine și creația literară a doamnelor, un veritabil simbol al spiritualității.

De la Iași, directorul Centrului Mitropolitan de Cercetări Științifice TABOR dr. habil., profesor Nicoleta Vornicu a susținut raportul „Dimensiuni istorice și actuale ale Bisericii Adormirea Maicii Domnului din comuna Ruginoasa, județul Iași, stare de conservare”, punctând cele mai importante etape de identificare a și determinare a gradului de uzură, starea de conservare a unui adevărat monument al patrimoniului construit ecleziastic.

În cadrul conferinței a avut loc vernisarea expoziției de artă populară „Cămașa brodată: expresie milenară a firii artistice umane”, realizată de Diana Roșca, meșter popular din cadrul Șezătorii „Ciocârlia” din Ialoveni. În Sala Mică a AȘM au fost expuse zece costume lucrate de meșteritele șezătorii, fiind puse în valoare autenticitatea artei populare și măiestria doamnelor care au realizat aceste cămăși brodate. Un mesaj de felicitare adresat femeilor în cercetare și pentru deschiderea AȘM în promovarea patrimoniului cultural a fost transmis de dna Diana Josu-Braniște, șef al Direcției Cultură din Ialoveni, prezentă la eveniment.



Programul conferinței a inclus, de asemenea, repere precum rolul și importanța femeii în literatură, femeia cercetător în domeniul conservării și restaurării patrimoniului cultural, femeia creator, dar și femeia autor al unor monografii de valoare.

În cadrul atelierului psihosocial „Deportările din RSS Moldovenească: traumatism, reziliență, transmitere” (moderat de subsemnata) a avut loc o rundă de în-

trebări și răspunsuri pe marginea monografiilor „Problematika narcisică și relația cu Celălalt în traumatismul asociat fenomenului deportărilor din RSS Moldovenească” și „Deportările din RSS Moldovenească: o abordare psihanalitică și psihosocială”, semnate de dr. hab. în psihologie Zinaida Bolea. Participanții au avut posibilitatea să obțină răspunsuri la întrebări sensibile privind drama deportărilor prin care au trecut basarabienii, evenimentul fiind marcat de împlinirea a 85 de ani de la primul val de deportări staliniste.

Dr. hab. Zinaida Bolea a abordat evoluția psihanalizei către subiecte ce țin de istorie și domeniul sociopolitic, conceptul de narcisism asociat sistemelor totalitare, sintagma „mitologia deportărilor” și problematica invidiei. Un loc aparte a fost rezervat discuțiilor privind resursele de reziliență ale persoanelor deportate, transmiterea memoriei deportărilor către generațiile următoare, precum și trăirile cercetătorilor implicați în realizarea interviurilor. A fost subliniată necesitatea continuării cercetărilor asupra deportărilor și a altor teme sensibile ale societății, precum și importanța memoriei colective.

Cea de-a XIII-a ediție a conferinței este organizată de către Academia de Științe a Moldovei, Centrul Mitropolitan de Cercetări Științifice TABOR (Iași, România), Institutul de Etnologie al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei (or. Lviv), Institutul European pentru Cercetări Multidisciplinare (Buzău, România), Universitatea Liberă din Berlin (Germania), în parteneriat cu Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Muzeul Național de Istorie a Moldovei, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași; Institutul Național de Cercetare în Medicină și Sănătate al Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Universitatea de Stat „Bogdan-Petriceicu Hasdeu” din Cahul, Universitatea Tehnică a Moldovei, Primăria Municipiului Buzău (România), Ente Regionale per il Patrimonio Culturale del Friuli Venezia Giulia (Italia), Institutul Patrimoniului Cultural al Ministerului Culturii, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Institutul Național de Cercetări Economice al Academiei de Studii Economice din Moldova, Oficiul Național al Turismului, Asociația de Dezvoltare a Turismului în Moldova.

Menționăm că fiecare instituție-partener al conferinței și-a asumat responsabilitatea de a organiza cel puțin o secțiune de dezbateri științifice pe teme actuale, lucrările fiind desfășurate în orașele Iași-Chișinău-Lviv-București. La lucrările conferinței sunt înregistrate cca 349 de comunicări, dintre care 27 de rapoarte ale colegilor din Ucraina, precum și mai multe comunicări ale cercetătorilor din Republica Moldova, România, Germania, Serbia, Canada, Spania, Turcia ș.a.

Transmisiunea live-stream a fost asigurată de către Institutul pentru Dezvoltarea Societății Informaționale și este în acces deschis<sup>2</sup>.

<sup>2</sup> <https://www.youtube.com/watch?v=fT6bQd7vFq0>

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI**  
Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 1, Sala Mică  
11 februarie 2026, ora 11.00

**Atelier psihosocial:**  
**Lansare de carte**  
**Autor dr. hab. în psihologie Zinaida BOLEA**  
**„Deportările din RSS Moldovenească: traumatism, reziliență, transmitere”**

Eveniment organizat în cadrul conferinței științifice internaționale  
„Patrimoniul cultural de ieri - implicații în dezvoltarea societății de mâine”  
în contextul Zilei Internaționale a femeilor și fetelor în cercetare

Zinaida Bolea

PROBLEMATICA NARCISICĂ ȘI RELAȚIA CU CELĂLALT ÎN TRAUMATISMUL ASOCIAT FENOMENULUI DEPORTĂRILOR DIN RSSM

**DEPORTĂRILE DIN RSS MOLDOVENEASCĂ: O ABORDARE PSIHANALITICĂ ȘI PSIHOSOCIALĂ**

Manifestrare științifică dedicată comemorării a 85 de ani de la Primul val de deportări (12-13 iunie 1941) ale populației din Basarabia.  
[www.asm.md](http://www.asm.md)

**Lucrările conferinței s-au desfășurat pe secțiuni, între 11 și 20 februarie:**

**Secțiunea 1** „Arta și mitopoetica orașului în context național și internațional / *The art and mythopoetics of the city in the national context and international*” (responsabil dr. Natalia Procop, AȘM, UPS „Ion Creangă”, Chișinău);

**Secțiunea 2** „Conservarea și restaurarea patrimoniului cultural – experiență și bune practice / *Conservation and restoration of cultural heritage – experience and best practices*” (desfășurată la Iași, responsabil dr. habil., prof. univ. Nicoleta Vornicu);

**Secțiunea 3** „Probleme de lingvistică și literatură. provocări actuale / *Problems of linguistics and literature. Current challenges*” (responsabil dr. Diana Dementieva, USM);

**Secțiunea 4** „Patrimoniul etnologic: de la necunoaștere la valorizare culturală / *Ethnological heritage: from ignorance to cultural valorization* (responsabil dr. Marina Miron, USM) a fost organizată în contextul Zilei internaționale a antropologului, marcată pe 19 februarie;

**Secțiunea 5** „Știința istorică între provocări și perspective / *Historical science between challenges and perspectives*” (responsabil dr. hab. Liliana Rotaru, USM);

**Secțiunea 6** „Arheologia azi: probleme și soluții / *Archeology Today: problems and solutions*” (responsabil Livia Ermurachi, MNIM)<sup>3</sup>;

**Secțiunea 7** „Cultura memoriei și patrimoniul cultural în societatea post-totalitară: proiecte și practici de valorificare științifică / *Culture of memory and cultural heritage in post-totalitarian society: projects and practices of scientific valorization*” (responsabil dr. Ludmila D. Cojocar, MNIM);

**Secțiunea 8** „Abordări contemporane în educație / *Contemporary approaches in education*” (responsabil dr. Larisa Sadovei, UPS „Ion Creangă”, Chișinău);

**Secțiunea 9** „Promovarea patrimoniului prin turism: oportunități și perspective / *Promoting heritage through tourism: opportunities and perspectives*” (responsabil dr. Viorel Miron, ULIM/ADTM, Chișinău) a avut loc în contextul Zilei internaționale a ghizilor în turism, consemnată pe data de 21 februarie;

**Secțiunea 10** „Design: istorie și modernitate / *Design: history and modernity*” (responsabil dr. Liliana Platon, UTM, Chișinău);

**Secțiunea 11** „Secția științe exacte și ingineresti în serviciul patrimoniului cultural / *Exact Sciences and Engineering in the service of cultural heritage*” (responsabil dr. Mirela Zaltariov, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași), precum și secțiunea organizată de către UTM (responsabili mem. cor. al AȘM dr. hab. Rodica Sturza, dr. hab. Aliona Ghendov-Moșanu, UTM);

<sup>3</sup> [https://www.nationalmuseum.md/ro/news/arhive/conferinta\\_stiintifica\\_internationala\\_patrimoniul\\_cultural\\_de\\_ieri\\_implicatii\\_in\\_dezvoltarea\\_societatii\\_de\\_maine\\_editia\\_a\\_xiii\\_a\\_sectiunea\\_vi\\_arheologia\\_azi\\_probleme\\_si\\_solutii/#gsc.tab=0](https://www.nationalmuseum.md/ro/news/arhive/conferinta_stiintifica_internationala_patrimoniul_cultural_de_ieri_implicatii_in_dezvoltarea_societatii_de_maine_editia_a_xiii_a_sectiunea_vi_arheologia_azi_probleme_si_solutii/#gsc.tab=0)

**Secțiunea 12** „Forming a modern paradigm of the national identity: ethnological, art critical and folkloristic studies / *Формування сучасної парадигми національної ідентичності: етнологічні, мистецтвознавчі та фольклористичні студії / Formarea unei paradigme moderne a identității naționale: cercetări etnologice, de istorie a artei și folclor*” (responsabil dr. hab. Olena Fedorchuk, Institutul de Etnologie din Lviv, Ucraina) a fost organizată pentru a comemora 4 ani de la războiul agresiv al Rusiei în Ucraina;

**Secțiunea 13** „Tradiție și evoluții în știința juridică națională / *Tradition and developments in national legal science*” (responsabil dr. hab. Rodica Ciobanu, USM/AȘM);

**Secțiunea 14** „Sănătate: condiție primordială a dezvoltării durabile a societății / *Health: a fundamental condition for the sustainable development of society*” (responsabil dr. Alina Ferdohleb, USMF „Nicolae Testemițanu”, Chișinău);

**Secțiunea 15** „Valorificarea patrimoniului prin intermediul drepturilor de proprietate intelectuală / *Capitalizing on heritage through intellectual property rights*” (responsabil dr. Natalia Mogol, AGEPI, Chișinău);

**Secțiunea 16** „Educație pentru Patrimoniul / *Heritage education*” (responsabil dr. Valentina Ursu, UPS „Ion Creangă”, Chișinău);

**Secțiunea 17** „Patrimoniul scris. Circulația cărții românești vechi în Moldova / *Written heritage. The circulation of old Romanian books in Moldova*” (responsabil dr. Cristina Maria Spânu-Cîmpianu, Muzeul Țăranului Român, București);

**Secțiunile 18-19:** „Reverberații filosofice în patrimoniul cultural / *Philosophical reverberations in cultural heritage*” (responsabil dr. hab. Ana Pascaru, USM) și „Știința politică și studiile de securitate pentru o dezvoltare sustenabilă a societății / *Political science and security studies for a sustainable development of society*” (responsabil dr. hab. Serghei Sprincean Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM);

**Secțiunea 20** „Proiecții interculturale ale literaturii universale / *Intercultural projections of universal literature*” (responsabil mem. cor. Elena Prus, Universitatea Liberă Internațională din Moldova);

**Secțiunea 21** „Parcursuri feminine în știință: între provocări, oportunități și mecanisme de sprijin / *Women's paths in science: between challenges, opportunities and support mechanisms*” (responsabili dr. Lilia Șargu, INCE, ASEM și Elena Bordin, director BRTȘ, Biblioteca Republicană Tehnico-Științifică, Institutul Național pentru Cercetări Economice al Academiei de Studii Economice din Moldova)<sup>4</sup>.

<sup>4</sup> Liliana Condraticova, *La Academia de Științe a Moldovei va fi marcată Ziua Internațională a femeilor în cercetare*, <https://asm.md/la-academia-de-stiinte-moldovei-va-fi-marcata-ziua-internationala-femeilor-cercetare>

**Secvențe foto de la ședința plenară, 11 februarie 2026  
Academia de Științe a Moldovei. Foto Cristina Bumbu**





**Patrimoniul cultural în vizorul istoricilor.  
Conferință științifică internațională  
dr. hab., prof. univ. Anatol PETRENCU<sup>1</sup>**

Între 11 și 20 februarie 2026, la Chișinău, și-a desfășurat lucrările Conferința științifică internațională „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine”, ediția a XIII-a, Iași-Chișinău-Lviv. La USM, în cadrul Facultății de Istorie și Filosofie, bloc central, aula 533, și-a desfășurat ședința Secțiunea „Știința istorică între provocări și perspective”, moderată de conf. univ., dr. hab. Liliana Rotaru.

În total au fost prezentate 15 comunicări legate de cercetările recente ale istoricilor din Chișinău, cu subiecte referitoare la epocile modernă și contemporană.

Dr. hab. Lilia Zabolotnaia a expus comunicarea „Invizibile, dar prezente: femei basarabene și istoria științei europene” (despre contribuția femeilor basarabene în dezvoltarea științei). A urmat prof. univ., dr. hab. Valentin Tomuleț cu expunerea „Burgezia comercială din Basarabia (1831–1865): între realitate istorică și construcție teoretică în lectura lui René Johannet” (o temă teoretică despre categoriile de burghezi care au practicat comerțul în Basarabia).

Un grup de istorici (Gheorghe Negru, Elena Negru, Tudor Scifos și Angela Barbaiani) au studiat și au prezentat la Conferință tema „Ziarul «Basarabia» (1906–1907): de la «somnia de robie» la deșteptarea conștiinței naționale”.

Dr. drd. Anatolie Povestca a prezentat „Aspecte istoriografice privind opera arhitectului Alexei Șciusev”, iar dr. Adrian Dolghi și dr. hab. Alina Felea – „Aspecte teoretice, istoriografia și sursele cercetării Organizației de Pionieri din RASS Moldovenească (1924–1940)”. Dr. drd. Cornel Velnița a vorbit despre „Mihail Pavlov, fondatorul cercetărilor seismologice în RSS Moldovenească”, iar dr. Dorin Șcearuc – despre „Modalități de opoziție artistică în filmul de ficțiune moldovenesc (1957–1970)”.

În colaborare cu dr. Gheorghe Negru, dr. hab. Elena Negru a expus comunicarea cu tema „Gestionarea crizei identitare: PCM și bătălia pentru controlul narațiunii istorice în RSSM (1987–1989)”. Dna dr. Marina Miron a expus rezultatele „Cercetărilor istorice și educaționale privind predarea limbilor bulgară și găgăuză în școlile din Republica Moldova după 1991”. Dna drd. Veronica Conovali a vorbit despre istoria Fabricii de bomboane „Bucuria” din Chișinău (tema comunicării „De la plita cu lemne la utilaj modern: evoluția tehnologică a Fabricii de bomboane «Bucuria»”). În cadrul sesiunii de comunicări dr. Ruslan Șevcenco a prezentat tema „Restructurarea în RSSM: de la totalitarism spre suveranitate și independență”. În încheiere, dna dr. hab. Liliana Rotaru a vorbit despre specialiștii trimiși în RSS Moldovenească din diverse regiuni ale URSS (tema comunicării „Periferia ca adăpost: biografii „neconforme” și supraviețuire academică în RSSM”).

<sup>1</sup> Anatol Petrencu, *Patrimoniul cultural în vizorul istoricilor. Conferință științifică internațională*, <http://anatolpetrencu.promemoria.md/?p=4503>

Două comunicări au fost prezentate în formă scrisă (dr. Igor Bercu, tema „Politizarea memoriei istorice în spațiul public al Federației Ruse” și dr. Cristina Gherasim, tema „Între imperiu și Europa: itinerarele de călătorie ale nobilimii basarabene (1812–1914)”.

Subsemnatul am prezentat comunicarea „Militarii români văzuți de Statul General (Major) al Armatei ruse (1912)”. Mai jos, în formă rezumativă:

„În 1912, colonelul Statului General al Armatei ruse, colonelul Iskrițki a publicat cu parafa „Secret”, în tiraj limitat volumul „Forțele militare ale României (starea de lucruri către 1 ianuar. 1912)”, Sankt-Petersburg, 1912. Un exemplar al volumului a fost găsit la un buchinist din Chișinău. Regretatul colonel Alexandru Ganenco și istoricul-arhivist Alexandru Moraru au tradus lucrarea în limba română, au realizat un Studiu introductiv și au făcut comentarii la text. În traducere, cartea are titlul „Armata română sub lupa Imperiului rus (1912). Reconstituiri”, Chișinău, 2022.

Scopul propus: studiind această carte, să extragem viziunea ofițerilor de Stat General (major) al Armatei ruse față de militarii români: cum i-au apreciat rușii, ce au văzut ei pozitiv și negativ.

În constatările rușilor, „soldatul român aduce cu sine în cazarmă o nemulțumire ascunsă împotriva boierului-moșier, care de veacuri l-a exploatat, dar conform deprinderii de supunere, înrădăcinate de veacuri, ei [soldații români, A.P.] ușor se supun disciplinei și sunt gata să îndeplinească orbește ordinele șefului, chiar și a celui care are o atitudine brutală. Aceste minunate calități ale soldatului român, care s-au manifestat vădit în timpul înăbușirii răscoalei din anul 1907... (pp. 235-236, ediția în limba română). Ofițerii ruși au apreciat pozitiv comportamentul militarilor români care, cu unele excepții, „și-au îndeplinit datoria”, apărând moșierii și guvernul. Ei, ofițerii ruși, au depistat o oarecare discordie între militarii români, bazată pe jignirea amorului propriu la numirile în serviciu, dar au considerat că „sub influența patriotismului general”, aceasta, „fără îndoială, va dispărea” (p. 236).

În continuare, autorul Raportului a constatat că „moralitatea soldatului român reprezintă în sine un material minunat; el este ascultător și ușor poate fi disciplinat” (Ibidem).

În opinia autorului, ostașul român posedă și calități negative, între care: nivelul intelectual redus (procentul gradelor inferioare știutoare de carte nu depășește 30-35 %), iar asta, considera autorul, „face imposibilă formarea lui ca ostaș independent, ce ar corespunde cerințelor timpului” (Ibid.). Tot el scrie că „soldatul român, cu mici excepții, totdeauna simte nevoia de a primi indicații și nu este capabil la acțiuni independente în luptă” (Ibid.).

În privința subofițerilor, rușii au deosebit subofițerii „reangajați” care „se deosebesc prin competență, experiență și capacitatea de a ține în frâu gradele inferioare subordonate lor”, de subofițerii „în termen”, în special, cei din infanterie, care „conform dezvoltării și cunoștințelor lor nu depășesc cu mult pe soldații de rând” (Ibid.).

Aceste și alte aprecieri, date militarilor români, vor determina atitudinea Comandamentului rus față de Armata română, ceva mai târziu, în anii Primului Război Mondial.

Concluzie: chiar dacă opiniile/concluziile ofițerilor ruși nu ne sunt pe plac sau erau eronate, așa au văzut militarii ruși starea de lucruri în Armata română. Nu este cazul să insistăm asupra condițiilor reale ale militarilor ruși, războiul ruso-japonez (1904–1905) fiind o dovadă concludentă în acest sens”.



**Conferința științifică internațională „Patrimoniul cultural de ieri-implicații în dezvoltarea societății de mâine”, ediția a XIII-a  
11 februarie 2026  
Secțiunea VI „Arheologia azi: probleme și soluții”<sup>1</sup>**

Pe 11 februarie 2026, în contextul Zilei Internaționale a fetelor și femeilor cu activități în domeniul științei, Muzeul Național de Istorie a Moldovei a găzduit secțiunea a VI-a, a conferinței internaționale „Patrimoniul cultural de ieri - implicații în dezvoltarea societății de mâine”, ediția a XIII-a. Conferința este organizată de Academia de Științe a Moldovei în parteneriat cu Muzeul Național de Istorie a Moldovei, Centrul Mitropolitan de Cercetări Științifice TABOR, Institutul de Etnologie al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei, Universitatea Liberă din Berlin.

Secțiunea VI „Arheologia azi: probleme și soluții”, la Muzeul Național de Istorie a Moldovei, a fost moderată de Livia Ermurachi și Olga Andranovici, directori adjuncți ai MNIM. Cuvânt de salut participanților a fost prezentat de către directorul general al Muzeului dl dr. hab. Eugen Sava. Comunicările științifice au adus în discuție aspecte legate de evoluția și organizarea comunităților preistorice, descoperiri arheologice recente, analize bioarheologice și antropologice, precum și problematica protejării și valorificării patrimoniului cultural.

Printre participanții care au susținut comunicări s-au numărat: dr. Adela Kovács (Muzeul Județean Botosani); drd. Sergiu Bodean (Muzeul Național de Istorie a Moldovei/Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava); Eugen Mistreanu (Muzeul Național de Istorie a Moldovei); Livia Ermurachi (Muzeul Național de Istorie a Moldovei/Universitatea Valahia din Târgoviște); dr. Natalia Mateevici (Muzeul Național de Istorie a Moldovei); dr. Ludmila Bacumenco-Pîrnău (Institutul Patrimoniului Cultural al Ministerului Culturii din Republica Moldova/Institutul de Arheologie din Iași); dr. Ozana-Maria Ciorpac-Petraru (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași); dr. Marcela Ifrim (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași); Olga Andranovici (Muzeul Național de Istorie a Moldovei).

Secțiunea a fost organizată în cadrul subprogramului: „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală” (Cifrul: 180101) al Muzeului Național de Istorie a Moldovei finanțat de Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova.

<sup>1</sup> [https://www.nationalmuseum.md/ro/news/arhive/conferinta\\_stiintifica\\_internationala\\_patrimoniul\\_cultural\\_de\\_ieri\\_implicatii\\_in\\_dezvoltarea\\_societatii\\_de\\_maine\\_editia\\_a\\_xiii\\_a\\_sectiunea\\_vi\\_arheologia\\_azi\\_probleme\\_si\\_solutii/](https://www.nationalmuseum.md/ro/news/arhive/conferinta_stiintifica_internationala_patrimoniul_cultural_de_ieri_implicatii_in_dezvoltarea_societatii_de_maine_editia_a_xiii_a_sectiunea_vi_arheologia_azi_probleme_si_solutii/)

**Desfășurarea Secțiunii „Sănătate: condiție primordială a dezvoltării durabile a societății” în cadrul Conferinței Științifice Internaționale „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății de mâine”  
Conf. univ. dr. Alina FERDOHLEB,  
USMF „Nicolae Testemițanu”, Chișinău, Republica Moldova**

În ziua de **19 februarie 2026**, la Chișinău, sub patronajul Academiei de Științe a Moldovei, s-a desfășurat ediția din acest an a Conferinței Științifice Internaționale cu genericul „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății de mâine”. Evenimentul, organizat în parteneriat cu Centrul Mitropolitan de Cercetări Științifice TABOR, Institutul European pentru Cercetări Multidisciplinare (România), Institutul de Etnologie al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei și Universitatea Liberă din Berlin (Germania), a reunit reprezentanți ai universităților din Republica Moldova, România, Ucraina și alte țări europene.

Un panel distinct al lucrărilor Conferinței a fost consacrat domeniului medical, purtând titlul „Sănătate: condiție primordială a dezvoltării durabile a societății / Health: a fundamental condition for the sustainable development of society” și constituind Secțiunea 14 a manifestării. Secțiunea a fost realizată sub egida Institutului Național de Cercetare în Medicină și Sănătate din cadrul USMF „Nicolae Testemițanu” și a reunit studenți, rezidenți, doctoranzi, masteranzi, medici specialiști, cadre didactice și cercetători din cadrul USMF „Nicolae Testemițanu”, Agenției Naționale pentru Sănătate Publică din Republica Moldova, precum și colaboratori internaționali din Spania (Institutul Catalan de Cercetare a Apelor – ICRA-CERCA și Universitatea din Girona).

Cei 44 de participanți unici au prezentat rezultate ale cercetărilor realizate în domenii variate ale medicinei și sănătății publice: asistență medicală și nursing, gastroenterologie și hepatologie, chirurgie hepatobiliară, medicină socială și management, sănătate publică și epidemiologie, neurologie, stomatologie pediatrică, bioetică și utilizarea tehnologiilor medicale avansate. Diversitatea tematică a reflectat caracterul interdisciplinar al cercetării contemporane, cu o implicare majoră a tinerilor cercetători.

Raportorii au contribuit cu 24 de lucrări științifice la colecția de publicații ale Conferinței, care vor fi publicate în volumul revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique” (redactor-șef: profesor dr. habil. Nicoleta Vornicu, Iași, România). Lucrările acoperă teme de actualitate în cercetarea medicală națională și internațională, constituind o contribuție valoroasă la dialogul științific multidisciplinar promovat de Academie.

Moderatoarea secțiunii, conf. univ. dr. Alina Ferdohleb (USMF „Nicolae Testemițanu”), a subliniat pe parcursul lucrărilor satisfacția că majoritatea cercetărilor prezentate sunt de natură multidisciplinară și sunt realizate de tineri care se formează

și activează în instituții diverse, demonstrând că cercetarea și inovarea nu cunosc frontiere. O prezență de excepție în cadrul secțiunii a fost aceea a Academicianului Stanislav GROPPA, dr. hab. med., profesor universitar, a cărui participare a adăugat lucrărilor un înalt nivel de expertiză și recunoaștere academică.

Lucrările Secțiunii 14 s-au încheiat cu un mesaj care rezonază cu misiunea oricărui profesionist din domeniul sănătății: „Oriunde este iubită arta medicinei, există și o iubire pentru umanitate.” – Hipocrate. Aceste cuvinte, transmise din antichitate, rămân o călăuză pentru toți cei care au ales să slujească sănătatea prin știință, compasiune și inovare.

## PROGRAMUL CONFERINȚEI

Agenda ședinței plene din 11 februarie, ora 11.00

Moderatori: dr. habil., prof. univ. Nicoleta VORNICU (Iași)  
și dr. hab. Liliana CONDRATICOVA (Chișinău)

**Mesaaje de salut adresate din partea organizatorilor conferinței științifice:**

**Acad. Ion TIGHINEANU**, Președintele Academiei de Științe a Moldovei

**Corneliu CIRIMPEI**, Secretar de stat al Ministerului Culturii

**Acad. Alexandru STRATAN**, Rector al Academiei de Studii Economice din Moldova

**Mem. cor. al AȘM Victor JUC**, Director al Institutului de Cercetări Politice, Juridice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova

### Comunicări:

**Ion HADÂRCĂ**, membru corespondent al AȘM, membru de onoare al Academiei Române, vicepreședinte al AȘM, conducător al Secției de științe sociale, economice, umanistice și arte a AȘM – „Doamne ale scrisului românesc”

**Nicoleta VORNICU**, dr. habil. în studiul artelor, profesor, director Centrul Mitropolitan de Cercetări Științifice TABOR (Iași) – „Dimensiuni istorice și actuale ale Bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din comuna Ruginoasa, județul Iași, stare de conservare”

**Vernisarea expoziției de artă populară „Cămașa brodată: expresie milenară a firii artistice umane”** (curator Diana ROȘCA, meșter popular, Șezătoarea „Ciocârlia”, Ialoveni)

**Atelier psihosocial: „Deportările din RSS Moldovenească: traumatism, reziliență, transmitere”**. Lansare de carte, autor dr. hab. în psihologie Zinaida BOLEA

### SECȚIUNEA 1

**Arta și mitopoetica orașului în context național și internațional / *The art and mythopoeitics of the city in the national context and international***  
Responsabil/Moderator dr. Natalia PROCOP (AȘM, UPS „Ion Creangă”

**Dr. arh., lect. univ. Sidonia TEODORESCU** (Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară București, România). *120 de ani de la „Expozițiunea Generală din 1906” / 120 Years since the “General Exhibition of 1906”*

**Dr. Marius-Adrian NICOARĂ** (Centrul de Științe Istorice și Arheologice). *Constantin Brâncuși la Buzău / Constantin Brâncuși in Buzău*

**Mem. cor. al AȘM, dr. hab., conf. cerc. Mariana ȘLAPAC** (Institutul Patrimoniului Cultural al Ministerului Culturii). *Cadrul normativ ce reglementa construcția urbană în Basarabia interbelică / The regulatory framework that regulated urban construction in interwar Bessarabia*

**Dr. hab., conf. univ. Elena PLOȘNIȚA** (Muzeul Național de Istorie a Moldovei). *Familia Crușevan. Figuri feminine remarcabile / The Crușevan family: Outstanding women*

**Dr. hab., prof. univ. Aliona GRATI** (Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă” din Chișinău). *Cunoașterea liberă a unui spațiu necunoscut: Chișinăul postsovietic în lectura scriitorului polonez Andrzej Stasiuk / Free Knowledge of an Unknown Space: Post-Soviet Chișinău in the Interpretation of the Polish Writer Andrzej Stasiuk*

**Dr. Maria ZINOVII** (Muzeul Național de Istorie a Moldovei, Agenția Națională a Arhivelor). *Reflectarea activității Tamarei Ciobanu în surse arhivistice și contribuția sa la îmbogățirea patrimoniului Muzeului Național de Istorie a Moldovei / The Reflection of Tamara Ciobanu's Activity in Archival Sources and Her Contribution to Enriching the Heritage of the National Museum of History of Moldova*

**Dr. Elena GHEORGHE** (Școala Gimnazială „George Emil Palade” Buzău). *Ziua reginei Elisabeta a României în publicistica timpului / Queen Elizabeth of Romania's day in time publishing*

**Drd. Valentina GRABOVSCAIA** (Școala doctorală Științe Umaniste și ale Educației a Universității de Stat din Moldova, Casa-Muzeu „A. Pușkin”). *Simboluri masonice în arhitectura Chișinăului / Masonic Symbols in the Architecture of Chișinău*

**Dr., cerc. șt. coord. Alla CEASTINA** (Institutul Patrimoniului Cultural al Ministerului Culturii). *Rolul femeilor în istoria orașului Orhei în secolele XIX–XX / The role of women in the history of the town of Orhei in the XIX–XX centuries*

**Dr., lector univ. Natalia PROCOP** (Academia de Științe a Moldovei, Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă” din Chișinău). *Tendențe moderniste în portretele scriitorilor realizate de Valentina Rusu Ciobanu și Elena Bontea / Modernist Tendencies in the Portraits of Writers Created by Valentina Rusu Ciobanu and Elena Bontea*

**Dr., lector univ. Lucia ADASCALIȚA** (Universitatea Tehnică a Moldovei). *Contribuția autoarelor de benzi desenate din Republica Moldova la evoluția graficii secvențiale naționale / The Contribution of Comic Strip Authors From the Republic of Moldova to the Evolution of National Sequential Art*

**Dr., cerc. șt. Valeria BARBAS** (Institutul Patrimoniului Cultural al Ministerului Culturii). *Contracultura Patrimoniilor: spații contestate și vizual-*

**itate critică prin practici activiste și artistice / Countercultures of Heritage: Contested Spaces and Critical Visuality through Activist and Artistic Practices**

**Drd. Maria GRABOVSCAIA** (Școala doctorală Științe Umaniste și ale Educației a Universității de Stat din Moldova, Casa-Muzeu „A. Pușkin”). **Motive urbane în exlibris: interpretări artistice ale peisajului urban / Urban Motifs in Ex Libris: Artistic Interpretations of the Urban Landscape**

**Dr., conf. univ. Ludmila MOKAN-VOZIAN** (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău). **Artele vizuale ca mediator al identităților urbane / Visual arts as a mediator of urban identities**

**Dr., conf. univ. Rodica URSACHI** (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău). **Dimensiuni ale expresiei libertății în creația artistică a plasticianului Mihai Grecu / Dimensions of the Expression of Freedom in the Artistic Creation of the Visual Artist Mihai Grecu**

**Drd. Irina EȚCO** (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău). **Artele vizuale – vehicul de valorificare a patrimoniului cultural / Visual Arts – A Vehicle for the Promotion of Cultural Heritage**

## SECȚIUNEA 2

**Conservarea și restaurarea patrimoniului cultural – experiență și bune practice / Conservation and restoration of cultural heritage – experience and best practices. Iași, 11 februarie.**

**Responsabil/moderator dr. habil., prof. univ. Nicoleta VORNICU**

**Doctor în istorie Simona Violeta GHEORGHE** (Expert restaurator metal și ceramică, Muzeul Olteniei Craiova). **Vase ceramice miniaturale – intervenții de restaurare / Miniature ceramic pots – conservation interventions**

**Ruxandra-Ioana STROIA** (Expert restaurare piele, Muzeul National Brukenthal, Sibiu), **doctor în chimie Polixenia Georgeta POPESCU** (Expert investigații fizico-chimice, Muzeul National Brukenthal Sibiu). **Investigații și intervenții de restaurare asupra unor cântare pentru monede / Investigations and restoration interventions on some coin scales**

**Iulia Maria PASCU** (Expert restaurare grafică, Muzeul National Brukenthal Sibiu). **Etapele restaurării unei litografii din secolul al XIX-lea / The stages of restoring a 19th century lithograph**

**Doctor în arta Claudia LUPU** (Expert restaurator hârtie, Muzeul Național al Marinei Române, Constanța). **Restaurarea-conservarea unor documete**

**având intervenții necorespunzătoare / Restoration-preservation of documents with inappropriate interventions**

**Mary-Claudia MOTEI** (expert restaurator metal și ceramic, Muzeul Județean de Istorie Brașov). **Conservarea și restaurarea unui depozit de bronzuri descoperit la Codlea, județul Brașov / Conservation and restoration of a bronze deposit discovered in Codlea, Brașov County**

**Doctor în chimie Polixenia Georgeta POPESCU** (Expert investigații fizico-chimice, Muzeul National Brukenthal Sibiu), **Ruxandra-Ioana STROIA** (Expert restaurare piele, Muzeul National Brukenthal, Sibiu), **Scut transilvănean de secol XV. Investigații și intervenții de conservare-restaurare asupra suportului din piele / 15th century Transylvanian shield. Investigations and conservation-restoration interventions on the leather support**

**Loredana POPA** (Expert restaurator pictură și lemn policrom, Centrul de Cercetare și Conservare-Restaurare a Patrimoniului Cultural, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași), **Remus Ioan POPA** (Expert restaurator pictură și lemn policrom, Centrul de Cercetare și Conservare-Restaurare a Patrimoniului Cultural, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași). **Tratamente de restaurare – conservare aplicate tabloului intitulat „Peisaj”, autor Al. Szatmary / Restoration – conservation treatments applied to the painting entitled „Landscape”, author Al. Szatmary**

## SECȚIUNEA 3

**Probleme de lingvistică și literatură. Provocări actuale / Problems of linguistics and literature. Current challenges**  
**Responsabil/moderator dr. în filologie Diana DEMENTIEVA (USM)**

**Dr., prof. univ. Carmen-Maria BOLOCAN** (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași). **Zorica Lațcu (Maica Teodosia), model de demnitate și de mărturisire a credinței creștine / Zorica Lațcu (Mother Teodosia), a Model of Dignity and Confession of the Christian Faith**

**Dr. Elisaveta IOVU** (Universitatea de Stat din Moldova; I.P. Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, Strășeni). **Discursul liric ca act de rezistență ontologică: Cazul Andrei Ciurunga / Lyrical Discourse as a Pillar of Ontological Resistance: The Case of Andrei Ciurunga**

**Dr. Rodica GOTCA** (Universitatea de Stat din Moldova). **Refuzul ca refugiu, în imaginarul poeziei lui Cezar Baltag / Refusal as Refuge in the Imagery of Cezar Baltag's Poetry**

**Dr. Elisaveta IOVU, Ion BACIU** (I.P. Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, Strășeni). *„Arca lui Goma”: dimensiunea universală în ochii celui mai disident dintre disidenți* / „Goma’s Ark”: the Universal Dimension from the Perspective of the Most Dissident of Dissidents

**Lector universitar Marta SEVERIN** (Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România). *Poezia între adaptare și rezistență: o lectură cognitivă* / Poetry between Adaptation and Resistance: A Cognitive Reading

**Dr. Elisaveta IOVU, Ana-Maria HACINA** (I.P. Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, Strășeni). *Valențele terapeutice ale cuvântului în poezia Olăii Căpățînă* / The Therapeutic Valences of the Word in Olga Căpățînă’s Poetry

**Drd. Daniela-Ileana BERCIU** (Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova), *Suferința și criza limbajului în De ce, Doamne? de C. S. Lewis* / Suffering and the Crisis of Language in A Grief Observed by C. S. Lewis

**Drd. Lucia JARDAN-GUȚU** (Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova). *Fenomenologia spiritului și cultura sinelui: o perspectivă autoimagologică* / The Phenomenology of Spirit and the Culture of the Self: A Self-Imagological Perspective

**Drd. Raisa CRUDU** (Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova). *Potențialul cognitiv-expresiv al împrumuturilor lexicale recente în discursul jurnalistic actual românesc* / The Cognitive-Expressive Potential of Recent Lexical Borrowings in Current Romanian Journalistic Discourse

**Dr. Diana DEMENTIEVA** (Universitatea de Stat din Moldova). *Trăsături ale cronotopului anti-utopic în romanul „Biserica Neagră” de A.E. Baconsky* / Features of the AntiUtopian Chronotope in A.E. Baconsky’s Novel “The Black Church”

#### SECȚIUNEA 4

**Patrimoniul etnologic: de la necunoaștere la valorizare culturală /**

*Ethnological heritage: from ignorance to cultural valorization*

**Responsabil/moderator dr. Marina MIRON (USM, ADTM)**

**Dr. hab., conf. univ. Alina FELEA** (Institutul de Istorie, USM). *Logodna în Țara Moldovei: legislație și realități cotidiene (sec. XVII – începutul sec. al XIX-lea)* / Engagement in Principality of Moldova: legislation and everyday realities (the 17th century – the beginning of the 19th century)

**Dr., lector univ. Elena MADAN (UTM).** *Lada de zestre ca arhivă a vieții private: Studiu de caz asupra unui document basarabean din 1820* / The Dowry Chest as an Archive of Private Life: A Case Study of a 1820 Bessarabian Document

**Dr., conf. univ. Varvara BUZILĂ** (șef al Secției Etnografie, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală). *Ansamblul dezvoltat al instalațiilor de foc pentru încălzire și pentru prepararea hranei în spațiul dintre Prut și Nistru ( sf. sec. al XIX-lea – sf. sec. XX)* / The Developed Complex of Fire Facilities for Heating and Cooking Food in the area between Prut and Nistru (late 19th – late 20th c.)

**Lect. univ., dr. Iulian MITRAN** (Universitatea Internațională „Danubius”, România). *Identitatea și cultura materială a comunităților românești colonizate de-a lungul frontierei româno-bulgare a județului Constanța* / The identity and material culture of the colonized Romanian communities along the Romanian-Bulgarian border of Constanța County

**Elena COJOCARI** (director adjunct MNEIN), **Angela BOIAN** (muzeograf, Muzeul Ținutului Edineț). *Valorificarea patrimoniului etnologic din raionul Edineț – perspective muzeale și oportunități educaționale* / Valorization of the ethnological heritage of Edineț district – museum perspectives and educational opportunities

**Stela DRĂGUȚAN** (muzeograf, Muzeul de Istorie și Etnografie al or. Bălți). *Cercetarea de teren a textilelor vestimentare tradiționale din zona etnografică Nord a Republicii Moldova* / Field research of traditional clothing textiles from the ethnographic area of the North of the Republic of Moldova

**Simona-Elena NICULESCU** (student Master Antropologie, SNSPA București). *Conservarea cămășilor dobrogene* / Preservation of Dobrogea shirts

**Dr. Valentin ARAPU, dr. Natalia GRĂDINARU, dr. Nina IVANOVA** (Institutul Patrimoniului Cultural). *Ansamblurile etnofolclorice din satul Puhoi, raionul Ialoveni: reperi ale patrimoniului cultural imaterial local* / Ethno-folklore ensembles from Puhoi village, Ialoveni district: landmarks of local intangible cultural heritage

**Dr. Evdochia SOROCEANU** (Institutul Patrimoniului Cultural). *Influența tradiției moldovenești asupra evoluției pâinii rituale în riturile funerare găgăuze* / The influence of Moldovan tradition on the evolution of ritual bread in Gagauz funeral rites

**Drd. Victor GRIGOR** (Școala Doctorală „Istorie. Patrimoniul cultural. Modernitate”, UPS „Ion Creangă”). *Patrimoniul etnologic românesc ca resursă identitară în diaspora Republicii Moldova din spațiul european* / Romanian Ethnological Heritage as an Identity-Building Resource in the Diaspora of the Republic of Moldova in Europe

**Dr., conf. univ. Ludmila MOISEI** (UPS „Ion Creangă”). *Rombul – oglinda ordinii cosmice în viziunea meșterului popular / The rhombus – a mirror of cosmic order in the vision of the folk artisan*

**Cristina TAMAZLÎCARI** (asistent universitar, UPS „Ion Creangă”, Facultatea de Arte Vizuale și Design). *Crucifixul din lemn: materie sacră, obiect de cult și expresie a culturii populare / The wooden crucifix: sacred matter, object of worship and expression of popular culture*

**Ina ISAC** (cercetător științific, Institutul Patrimoniului Cultural). *O viziune integratoare asupra patrimoniului în era digitalizării / An Integrative Approach to Cultural Heritage in the Digital Era*

**Carolina COTOMAN** (cercetător științific, Institutul Patrimoniului Cultural). *Simbolul găinii în cadrul obiceiurilor de înmormântare / The symbol of the hen in funeral customs*

**Dr. hab. Liliana CONDRATICOVA** (Academia de Științe a Moldovei). *Patrimoniul etnocultural al localităților din stânga Nistrului / The ethnocultural heritage of the localities on the left bank of the Dniester*

**Dr. Marina MIRON** (Institutul de Istorie al USM, AO ADTM). *Ansamblul vestimentar feminin la bulgarii din sudul Republicii Moldova: nivelul de abordare a problemei în sursele bibliografice și cercetările de teren / The female clothing ensemble of Bulgarians from the south of the Republic of Moldova: the level of approach to the problem in bibliographical sources and field research*

## SECȚIUNEA 5

**Știința istorică între provocări și perspective /**

*Historical science between challenges and perspectives*

**Responsabil/moderator dr. hab. Liliana ROTARU (USM)**

**Dr. hab. Lilia ZABOLOTNAIA** (Muzeul Național de Istorie a Moldovei). *Invizibile, dar prezente: femei basarabene și istoria științei europene / Invisible but Present: Bessarabian Women in the History of European*

**Dr. hab., prof. univ. Valentin TOMULEȚ** (Facultatea de Istorie și Filosofie, USM). *Burghezia comercială din Basarabia (1831–1865): între realitate istorică și construcție teoretică în lectura lui René Johannet / The Commercial Bourgeoisie of Bessarabia (1831–1865): Between Historical Reality and Theoretical Construction in the Interpretation of René Johannet*

**Dr. Cristina GHERASIM** (Institutul de Istorie, USM). *Între imperiu și Europa: itinerarele de călătorie ale nobilimii basarabene (1812–1914) / Between empire and Europe: the travel itineraries of the Bessarabian nobility (1812–1914)*

**Dr. Gheorghe NEGRU, dr. hab. Elena NEGRU, dr. Tudor SCLIFOS, Angela BARBAIANI. Ziarul „Basarabia” (1906–1907): De la „somnul de robie” la deșteptarea conștiinței naționale / “Bessarabia” newspaper (1906–1907): From the „Slumber of Bondage” to the Awakening of National Consciousness**

**Dr. hab., prof. univ. Anatol PETRENCU** (Facultatea de Istorie și Filosofie, USM). *Militarii români văzuți de Statul Major al Armatei ruse (1912) / Romanian Military Personnel as Seen by the General Staff of the Russian Army (1912)*

**Drd. Anatolie POVESTCA** (Casa memorială Alexei Șciusev din Chișinău). *Opera arhitectului Alexei Șciusev. Aspecte istoriografice / The Architectural Work of Alexei Shchusev. Historiographical Aspects*

**Dr. Adrian DOLGHI** (Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală), **dr. hab. Alina FELEA** (Institutul de Istorie, USM). *Aspecte teoretice, istoriografia și sursele cercetării Organizației de Pionieri din RASS Moldovenească (1924–1940) / Theoretical Aspects, Historiography, and Research Sources on the Pioneer Organization of the Moldavian ASSR (1924–1940)*

**Cornel VELNIȚA** (Institutul de Geologie și Seismologie, USM). *Mihail Pavlov, fondatorul cercetărilor seismologice în RSS Moldovenească / Mihail Pavlov, Founder of Seismological Research in the Moldavian SSR*

**Sorin ȘCLEARUC** (Institutul de Istorie, USM). *Modalități de opoziție artistică în filmul de ficțiune moldovenesc (1957–1970) / Ways of artistic opposition in Moldovan fiction film (1957–1970)*

**Dr. hab. Liliana ROTARU** (Facultatea de Istorie și Filosofie, USM). *Periferia ca adăpost: biografii „neconforme” și supraviețuire academică în RSSM / The Periphery as a Shelter: “Non-Conforming” Biographies and Academic Survival in the Moldavian SSR*

**Dr. hab. Elena NEGRU, dr. Gheorghe NEGRU** (Institutul de Istorie, USM). *Gestionarea crizei identitare: PCM și bătălia pentru controlul narațiunii istorice în RSSM (1987–1989) / Managing the Identity Crisis: The CPM and the Battle for Control over the Historical Narrative in the MSSR (1987–1989)*

**Dr. Marina MIRON** (Institutul de Istorie, USM). *Cercetări istorice și educaționale privind predarea limbilor bulgară și găgăuză în școlile din Republica Moldova după 1991 / Historical and Educational Research on the Teaching of Bulgarian and Gagauz Languages in Schools of the Republic of Moldova after 1991*

**Drd. Vera CONOVALI** (Școala doctorală de științe umaniste și ale educației, USM). *De la plita cu lemne la utilaj modern: evoluția tehnologică a Fabricii de bomboane „Bucuria” / From wood-burning stoves to modern machinery: the technological evolution of the „Bucuria” Candy Factory*

**Dr. Ruslan ȘEVCENCO** (Muzeul Național de Istorie a Moldovei). **Re-structurarea în RSSM: de la totalitarism spre suveranitate și independență** / *Restructuring in the MSSR: from totalitarianism to sovereignty and independence*

**Dr. Igor BERCU** (Facultatea de Istorie și Filosofie, USM). **Politicizarea memoriei istorice în spațiul public al Federației Ruse** / *Politicization of historical memory in the public space of the Russian Federation*

## SECȚIUNEA 6

**Arheologia azi: probleme și soluții** /

*Archeology Today: problems and solutions*<sup>1</sup>

**Responsabil/moderatori Livia ERMURACHI (MNIM) /**

**Olga ANDRANOVICI (MNIM)**

**Dr. Adela KOVÁCS** (Muzeul Județean Botoșani, România), **dr. Constantin APARASCHIVEI** (Muzeul Național al Bucovinei, Suceava, România). **Valențele simbolice ale rombului, prezent în arta plastică a culturii cucuteni** / *The symbolic values of the rhombus, present in the visual arts of the Cucuteni culture*

**Drd. Sergiu BODEAN** (Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava, România). **Considerații privind poziția geografică a siturilor Cucuteni A-B din Republica Moldova** / *Considerations regarding the geographical position of the Cucuteni A-B sites in the Republic of Moldova*

**Eugen MISTREANU** (Muzeul Național de istorie a Moldovei). **„Elite” în comunitățile eneolitice: din nou despre necropola plană de la Giurgiulești** / *“Elite” in Eneolithic communities: again about the flat necropolis from Giurgiulesti*

**Livia ERMURACHI** (National Museum of History of Moldova; “Valahia” University of Targoviste, Romania). **From the Noua culture to the Chișinău-Corlăteni culture: continuity or succession?** / *De la cultura Noua la cultura Chișinău-Corlăteni: continuitate sau succesiune?*

**Dr. Natalia MATEEVICI** (Muzeul Național de istorie a Moldovei). **Un tip nou de amfore grecești descoperit la Orgame (Faleza Est)** / *A new type of Greek amphora discovered at Orgame (East Cliff)*

**Dr. Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU** (Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău). **Iconografia unui diptic descoperit la Lozova (rn. Strășeni, Re-**

<sup>1</sup> Secție organizată în cadrul subprogramului: „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală” (Cifrul: 180101) al Muzeului Național de Istorie a Moldovei finanțat de Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova.

**publica Moldova**) / *The Iconography of a cult object discovered in the area of Lozova (Strășeni, Republic of Moldova)*

**Dr. Cătălin HRIBAN, dr. Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU** (Institutul de Arheologie, Academia Română – Filiala Iași, România). **Considerații preliminare privind rezultatele cercetărilor arheologice în necropola Episcopiei Hușilor în anii 2024–2025** / *Preliminary considerations regarding the results of the archaeological excavations in the cemetery of the Cathedral of Huși in the 2024 and 2025 campaigns*

**Dr. Ozana-Maria CIORPAC-PETRARU, dr. Mihaela Aurelia DANU, drd. Paul-Iulian DONCIU** (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România), **dr. Ana DROB** (Centrul Arheoinvest, Institutul de Cercetări Interdisciplinare Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România), **dr. Aurel-Daniel STĂNICĂ** (Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion”, Tulcea, România), **dr. hab. Luminița BEJENARU** (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași; Centrul de Cercetări Antropologice și Biomedicale „Olga Necrasov”, Academia Română, Filiala Iași, România). **Dovezi bioarheologice ale activităților textile în Dobrogea: studiu de caz asupra scheletului uman M85/S1, descoperit în necropola bisericii „Sf. Atanasie” din Niculițel, județul Tulcea (secolele XV–XIX)** / *Bioarchaeological evidence of textile activities in Dobruja: a case study of the human skeleton M85/S1 discovered in the necropolis of the “St. Athanasius” Church in Niculițel, Tulcea county (15th–19th centuries)*

**Dr. Ozana-Maria CIORPAC-PETRARU** (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România), **dr. Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU** (Institutul de Arheologie, Academia Română, Filiala Iași), **dr. Mariana POPOVICI** (Centrul de Cercetări Antropologice și Biomedicale „Olga Necrasov”, Academia Română, Filiala Iași), **dr. Vasilica-Monica GROZA** (Centrul de Cercetări Antropologice și Biomedicale „Olga Necrasov”), **dr. Ovidiu-Alin POPOVICI** (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România), **dr. hab. Luminița BEJENARU** (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Centrul de Cercetări Antropologice și Biomedicale „Olga Necrasov”). **Analiza tafonomică a unor fire de păr uman descoperite în context arheologic la Biserica „Vovidenia” din orașul Iași (secolul XIX)** / *Taphonomic analysis of human hairs discovered in an archaeological context at the “Vovidenia” Church in Iași city (19th century)*

**Dr. Marcela IFRIM, dr. Eliza-Ioana CREȚU** (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România), **dr. Sergiu-Constantin ENEA** (Inspectoratul Școlar Județean Iași, România), **dr. hab. Luminița BEJENARU** (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași; Academia Română, Filiala Iași, Centrul de Cercetări Antropologice și Biomedicale „Olga Necrasov”). **Mărturii arheozoologice asupra relației om-animal în contextul locuirii preistorice de la**

**Costești (județul Iași, România): analiza preliminară a resturilor faunistice din campania 2019 / Archaeozoological evidence on the human-animal relationship in the context of prehistoric habitation at Costești (Iași County, Romania): preliminary analysis of faunal remains from the 2019 campaign**

**Dr. Ramona Maria MOCANU** (Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, România). *Emil Racoviță: știința ca aventură și descoperire / Emil Racoviță: science as adventure and discovery*

**Ana Maria RUSNAC** (Muzeul Național de Istorie a Moldovei). *Patrimoniul cultural național clasat: legislație, proceduri și perspective / Ranked national cultural heritage: legislation, procedures and perspectives*

**Olga ANDRANOVICI** (National Museum of History of Moldova) *Industrial Heritage and Contemporary Archaeology: Problems of Identification and Strategies of Valorization / Vestigii industriale și arheologia contemporană: probleme de identificare și valorificare*

## SECȚIUNEA 7<sup>2</sup>

**Cultura memoriei și patrimoniul cultural în societatea post-totalitară: proiecte și practici de valorificare științifică / Culture of memory and cultural heritage in post-totalitarian society: projects and practices of scientific valorization**

**Responsabili/moderatori dr. Ludmila D. COJOCARU (MNIM), dr. Lidia PĂDUREAC (Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți)**

**Dr. hab. Claudia-Florentina DOBRE** (Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” din București). *The memory of communism in Romania: public policies and individual representations / Memoria comunismului în România: politici publice și reprezentări individuale*

**Dr., conf. univ. Ludmila D. COJOCARU** (Muzeul Național de Istorie a Moldovei). *Perception of communism among young people in the Republic of Moldova: preliminary considerations / Percepția comunismului în rândul tinerilor din Republica Moldova: considerații preliminare*

**Dr., conf. univ. Liudmila CHICIUC** (Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul). *The history of communism in school textbooks in the Republic of Moldova: problems and perspectives / Istoria comunismului în manualele școlare din Republica Moldova: probleme și perspective*

<sup>2</sup> Secțiune organizată în cadrul proiectului științific de cercetare „Comunismul pe înțelesul tinerilor. Transmiterea trecutului recent noilor generații din România și Republica Moldova” (cod PN-IV-PCB-RO-MD-2024-0039), din cadrul concursului „Proiecte complexe bilaterale cu Republica Moldova”.

**Dr., conf. univ. Lidia PĂDUREAC** (Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți). *Memory, civics and education in the digital environment: the case study of the Virtual Museum of the „Alec Russo” State University of Bălți / Memorie, civism și educație în mediul digital: studiul de caz al Muzeului Virtual al Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți*

**Drd. Olga TRANDAFILOVA** (Școala Doctorală USM). *The famine of 1946–1947: history and memory in the environment of the young generation in Gagauzia / Foamea din anii 1946–1947: istorie și memorie în mediul tinerii generații din Găgăuzia*

**Dr., conf. univ. Virgiliu BIRLĂDEANU** (Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova). *The Stalinist deportations of April 1951 – mentalities and attitudes of confessional communities / Deportările staliniste din aprilie 1951 – mentalități și atitudini ale comunităților confessionale*

**Dr. hab., conf. univ. Zinaida BOLEA** (Universitatea de Stat din Moldova). *Subjectivity versus objectivity in researching the totalitarian past: dilemmas, controversies, solutions / Subiectivitate versus obiectivitate în cercetarea trecutului totalitar: dileme, polemici, soluții*

## SECȚIUNEA 8

**Științe ale comunicării și abordări contemporane în educație / Contemporary approaches in education**

**Responsabil/moderator dr. Larisa SADOVEI (UPS „Ion Creangă”)**

**Dr. hab., conf. univ. Aliona AFANAS (UPSC)**. *Profesionalizarea cadrelor didactice – dimensiune esențială în educația de calitate / Professionalization of teachers – an essential dimension in quality education*

**Dr., conf. univ. Aurelia BEȚIVU (USARB)**. *Educația media și reziliența informațională a elevilor / Media education and information resilience of students*

**Dr., conf. univ. Elena BÎRSAN (UPSC)**. *Competențele sociale ale cadrelor didactice în contextul digitalizării educației: noi provocări și perspective / Teachers' social skills in the context of digitalization of education: new challenges and perspectives*

**Dr. hab. prof. univ. Maia BOROZAN (UPSC), dr., conf. univ. Lilia ȚURCAN (UPSC)**. *Un posibil model de management al comunicării organizaționale în învățământul superior / A possible model for organizational communication management in higher education*

**Drd. Lucia CAZACU (UPSC)**. *Disciplinarea emoțională a elevilor prin activități senzoriale / Emotionally disciplining students through sensory activities*

**Sergiu LUCA** (prof. Colegiu Național de Coregrafie), **dr. lect. univ. Elena MADAN** (UTM). *Femeia în spațiul public: Între determinismul moral al secolului XIX și libertatea de expunere interbelică / Woman in Public Space: Between the Moral Determinism of the 19th Century and the Interwar Freedom of Expression*

**Livia MĂRGINEAN** (Manager de proiect CCFMD). *Dezvoltarea parteneriatelor interinstituționale în sprijinul educației incluzive / Developing inter-institutional partnerships in support of inclusive education*

**Asist. univ. Cristina MIHAI** (UPSC). *Modele de dezvoltare a culturii organizaționale în instituțiile de învățământ superior / Models of organizational culture development in higher education institutions*

**Dr., conf. univ. Valentina MÎSLIȚCHI** (UPSC). *Facilitarea adaptării școlare a elevilor la debutul învățământului primar: demers strategic integrat / Facilitating the school adaptation of students at the beginning of primary education: an integrated strategic approach*

**Dr., conf. univ. Tatiana PANCO** (USARB). *Factorii instituționali și personali ai evaluării formative la profesorii debutanți / Institutional and personal factors of formative assessment in beginning teachers*

**Dr., conf. univ. Dorina PUTINĂ** (USARB). *Dezvoltarea competențelor de evaluare formativă la cadrele didactice debutante prin integrarea observației / Developing formative assessment skills in novice teachers by integrating observation*

**Dr. asist. univ. Veronica RUSOV** (USARB). *Vizita colegială la clasă ca oportunitate de reflecție pedagogică / The collegial classroom visit as an opportunity for pedagogical reflection*

**Dr., conf. univ. Larisa SADOVEI** (UPSC). *Relevanța managementului inovării comunicării pedagogice în reconfigurarea culturii organizaționale universitare / The relevance of pedagogical communication innovation management in the reconfiguration of university organizational culture*

**Dr., conf. univ. Tatiana ȘOVA** (USARB). *Configurația factorilor dezvoltării competențelor profesionale necesare în activitatea de mentorat / Configuration of factors for the development of professional skills necessary in mentoring activity*

**Dr., conf. univ. Valentina STRATAN** (UPSC), **Dr., conf. univ. Maria IANIOGLO** (Univ. din Comrat). *Diversitatea și incluziunea ca piloni esențiali ai educației și societății contemporane / Diversity and inclusion as essential pillars of contemporary education and society*

**Larisa ȘATRAVCA** (UPSC). *Abordarea dialogică și reflexivă a comunicării scrise / Dialogical and reflective approach to written communication*

**Dr., conf. univ. Lilia ȚURCAN** (UPSC), **dr. hab. prof. univ. Maia BOROZAN** (UPSC). *Orientări conceptuale în definirea culturii organizaționale universitare / Conceptual guidelines in defining university organizational culture*

## SECȚIUNEA 9

**Promovarea patrimoniului prin turism: oportunități și perspective / Promoting heritage through tourism: opportunities and perspectives**  
**Responsabil/moderator dr. Viorel MIRON** (ULIM, AO ADTM)

**Dr. hab., conf. univ. Nicolae PLATON** (ASEM, Director al Centrului de Informare și Promovare în Domeniul Turismului din Republica Moldova). *Rolul ghidului turistic în serviciile turistice / The role of the tour guide in the tourist service*

**Ludmila IFTODI** (muzeograf, magistrul în domeniul protejării patrimoniului cultural, Complexul Muzeal „Țipova-Saharna” al MNEIN). *Rolul ghizilor de turism în valorificarea turistică a patrimoniului: Studiu de caz – Complexul Muzeal Țipova / The role of tour guides in the touristic valorization of heritage: Case study – The Țipova Museum Complex*

**Tatiana ARCAN** (Co-founder & Executive Director, InnoVillage Moldova). *Village Travel Bot – instrument digital pentru valorificarea turistică a patrimoniului rural din Republica Moldova / Village Travel Bot – a Digital Tool for the Tourism Valorisation of Rural Heritage in the Republic of Moldova*

**Dr. Natalia SUHODOL, dr., conf. univ. Aurica CHIRSANOVA** (Universitatea Tehnică a Moldovei, Departamentul Alimentație și Nutriție). *Somelierul între tradiție și inovație în promovarea patrimoniului culinar / The somelier between tradition and innovation in promoting culinary heritage*

**Cristina BUDURIN-FURCULIȚA** (profesoară de management, grad didactic superior), **Nina BOTNARAȘ** (profesoara de chimie, grad didactic superior), **Coralia BABCENCO** (profesoară discipline tehnologice, grad didactic superior, Colegiul Național de Comerț al ASEM). *De la rețetă tradițională la produs turistic: valoarea chimică și tehnologică a bucatelor tradiționale moldovenești / From Traditional Recipe to Tourist Product: The Chemical and Technological Value of Moldovan Traditional Dishes*

**Dr. conf. univ. Aurica CHIRSANOVA** (UTM, Departamentul Alimentație și Nutriție). *Rolul gastronomiei în promovarea sănătății și a turismului durabil / The Role of Gastronomy in the Promotion of Health and Sustainable Tourism*

**Dr., conf. univ. Aurica CHIRSANOVA, dr. Alexandru NISTIRIUC, dr. Natalia SUHODOL** (UTM, Departamentul Alimentație și Nutriție). *Abordări sustenabile pentru reducerea risipei alimentare în turism și ospitalitate / Sustainable Approaches to Food Waste Reduction in Tourism and Hospitality*

**Dr. hab., conf. univ. Nicolae PLATON** (ASEM, Director al Centrului de Informare și Promovare în Domeniul Turismului din Republica Moldova), **dr., conf. univ. Gheorghe ȚURCANU, dr., conf. univ. Serghei SERDUNI** (ASEM). *Antreprenoriatul turistic în contextul turismului cultural / Tourism entrepreneurship in the context of cultural tourism*

**Valeria SURUCEANU** (director, Museum of History of Chisinau). *Conflictul interpretărilor în turismul cultural: patrimoniul și memoria colectivă de pe ambele maluri ale Nistrului / Conflicting Interpretations in Cultural Tourism: Heritage and Collective Memory Across the Dniester River*

**Dr. Viorel GHEORGHE** (Comisia de Istorie a Orașelor din România). *Drumul spre mare. Primul proiect de construire a autostrăzii către litoralul românesc / The Road to the Sea. The First Highway Construction Project to the Romanian Coast*

**Drd. Svetlana CIOBANU** (Școala Doctorală de Științe Umaniste și ale Educației, USM). *Terminologia turismului: instrument de promovare a patrimoniului cultural / Tourism terminology: a tool for cultural heritage promotion*

**Larisa CIOBANU** (director al Muzeului de Istorie și Etnografie Mereni, Centru de Informare Turistică). *Valențe ale turismului rural: satul Mereni prin prisma istoriei, tradiției și a prezentului / Valences of rural tourism: Mereni village through the prism of history, tradition and the present*

**Ecaterina ALAVAȚCHI** (Meșter popular, fondatoarea brandului personal Savitsky.egg.art; antreprenor cultural, SRL AIEVEA). *Patrimoniul cultural imaterial și turismul experiențial: încondeierea ouălor ca model de valorificare sustenabilă în Republica Moldova / Intangible cultural heritage and experiential tourism: egg decoration as a model of sustainable heritage valorisation in the Republic of Moldova*

**Dr. Alexandru NISTIRIUC** (UTM, Departamentul Alimentație și Nutriție). *Promovarea patrimoniului turistic prin intermediul rețelelor de socializare: oportunități, provocări, tendințe / Promoting tourist heritage through social networks: opportunities, challenges, trends*

**Dr. Alexandru NISTIRIUC, dr., conf. univ. Aurica CHIRSANOVA, dr. Natalia SUHODOL** (UTM, Departamentul Alimentație și Nutriție). *Expoziția – modalitate eficientă de promovare a potențialului turistic al Republicii Moldova / The exhibition - an effective way to promote the tourism potential of the Republic of Moldova*

**Dr. Viorel MIRON** (ULIM, AO ADTM), **dr. Marina MIRON** (AO ADTM). *Particularitățile și specificul bucătăriei locale în localitățile de pe ambele maluri ale Nistrului în Republica Moldova / The peculiarities and specifics of local cuisine in the localities on both banks of the Dniester River in the Republic of Moldova*

**Dr. Viorel MIRON** (ULIM, AO ADTM), **dr. Marina MIRON** (AO ADTM). *Dezvoltarea destinațiilor turistice în Republica Moldova: abordări noi în cadrul legislativ de turism / Development of tourist destinations in the Republic of Moldova: new approaches in the tourism legislative framework*

**Valentin CEBAN** (Șef Secția dezvoltare produs și infrastructură turistică, Oficiul Național al Turismului). *Ruta Ceramicii / Ceramics Route*

## SECȚIUNEA 10

**Design: istorie și modernitate / Design: history and modernity**

**Responsabil/moderator dr. Liliana PLATON** (UTM)

**Dr. Liliana PLATON** (lector universitar, Universitatea Tehnică a Moldovei). *Tradiții și materiale ecologice în designul interior contemporan / Traditions and Ecological Materials in contemporary Interior Design*

**Dr. Elena MADAN** (lector universitar, UTM), **Ecaterina-Alexandrina TIMCO** (masterand, UTM). *Unitate mobilă de prim ajutor medical / Mobile first aid unit*

**Dr. Elena MADAN** (lector universitar, UTM), **Nadejda MORARU** (masterand, UTM). *Mobilier de prezentare a vinurilor / Wine display furniture.*

**Stela PLĂMĂDEALĂ** (asistent universitar, UTM). *Clasificarea metodelor de ornamentare a mobilierului contemporan / Classification of Contemporary Furniture ornamentation methods*

**Lilia CHIPERI** (asistent universitar, UTM). *Patrimoniul cultural ca sursă de inspirație în designul interior / Cultural Heritage as a Source of Inspiration in Interior Design*

**Patricia ROȘCA** (asistent universitar, UTM). *Conservarea și transformarea artistică a interioarelor în contextul schimbării destinației clădirilor / Preservation and artistic transformation of interiors in the context of changing the purpose of buildings*

**Cristina CIOBANU** (masterand, UTM). *Factorii ergonomici care modelează percepția designului interior al spațiului / Ergonomic factors that shape the Perception of Interior space Design*

**Inga MAȚCAN-LÎSENCO** (asistent universitar, UTM). *Designul bi-ofilic ca mediu de reconectare cu natura în spațiul interior / Biophilic design as a medium for reconnecting with nature in interior spaces*

**Inga MAȚCAN-LÎSENCO** (asistent universitar, UTM). *Designul contemporan al podoabei vestimentare: identitate și limbaj vizual / Contemporary design of clothing adornment: identity and visual language*

**Irina PRIMBLAS** (masterand, UTM). *Strategii contemporane de restaurare a patrimoniului cultural / Contemporary strategies for restoring cultural heritage*

**Mihaela BURLACU** (masterand, UTM). *Designul interior al spațiului de studiu în context post-pandemic / Interior Design of the Study Space in a post-pandemic context*

**Natalia POPOVICI** (masterand, UTM). *Analiza influenței designului interior al spațiilor publice asupra dinamicii sociale / Analysis of the Influence of Interior Design in Public Spaces on social dynamics*

**Veronica ILIESCU** (masterand, UTM). *Eficiența energetică în designul interior / Energy efficiency in interior design*

**Iulia MAXIMCIUC** (masterand, UTM). *Abordări interdisciplinare în designul interior contemporan / Interdisciplinary approaches in Contemporary Interior Design*

**Andreea-Maria VOLEAC** (masterand, UTM). *Textile tradiționale în design interior modern: valoare estetică și sustenabilitate / Traditional Textiles in Contemporary Interior Design: Aesthetic Value and Sustainability*

**Doina CĂNAȚUI** (masterand, UTM). *Reinterpretarea patrimoniului cultural în designul interior contemporan / Reinterpretation of Cultural Heritage in Contemporary Interior Design*

**Daniela CHIȚANU** (masterand, UTM). *Rolul identității culturale în designul interior / The role of cultural identity in interior design*

**Cristina STATNIC** (masterand, UTM). *Designul interior ca instrument de valorificare a patrimoniului cultural / Design as a Tool for the Valorization of Cultural Heritage*

**Adrian DIACON** (masterand, UTM). *Impactul luminii naturale asupra designului interior / The impact of natural light on interior design and occupant well-being*

**Alina ZBĂRNEA** (masterand, UTM). *Design urban biofilic / Biophilic Urban Design*

**Cătălina DEMIAN** (masterand, UTM). *Designul ca reflecție a epocii istorice / Design as a Reflection of the Historical Era*

**Alexandr COZACENCO** (asistent universitar, UTM). *Softuri și instrumente optime de proiectare în design interior/ Optimal interior design software and tools.*

## SECȚIUNEA 11 (desfășurată la Iași)

**Secția științe exacte și ingineresti în serviciul patrimoniului cultural / Exact Sciences and Engineering in the service of cultural heritage**

**Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni” Iași**

**Responsabil/moderator: dr. Mirela-Fernanda ZALTARIOV**

**Andreea Irina COSUTCHI** (Scientific Researcher II, PhD in chemistry, „Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iasi, Romania), **Iuliana STOICA** (Scientific Researcher III, PhD in chemistry „Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iasi, Romania), **Lavinia Petronela CURECHERIU** (Associate Professor, PhD in physics, “Alexandru Ioan Cuza” University, Faculty of Physics, Iasi, Romania), **Paola STAGNARO** (Researcher, PhD in chemistry CNR, Institute of Chemical Sciences and Technologies „Giulio Natta”, Genoa, Italy), **Maria Teresa BUSCAGLIA** (Researcher, PhD in chemistry CNR, Institute of Condensed Matter Chemistry and Energy Technologies, Genoa, Italy). *Polymer/ceramic nanocomposites with morphology and dielectric behavior of interest for humidity sensors/ Nanocompozite polimerice/ceramice cu morfologie și comportament dielectric de interes pentru senzori de detectare a umidității*

**Raluca Marinica ALBU** (Researcher, PhD in chemistry, „Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iași, Romania), **Vasile Bogdan MARDARI** (PhD student in chemistry, „Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iași, Romania), **Iuliana STOICA** (Researcher, PhD in chemistry, „Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iași, Romania). *Investigation of the colorimetric and morphological characteristics of some mixtures of dyes impregnated on textured watercolor paper / Investigarea caracteristicilor colorimetrice și morfologice ale unor amestecuri de coloranți impregnați pe hârtie texturată pentru acuarelă*

**Anca Giorgiana GRIGORAȘ** (Cercetător științific R2, dr. în chimie, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România), **Maurușa Elena IGNAT** (cercetător științific R1, dr. în Inginerie chimică, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România). *The influence of aqueous media on the molecular mass determination of sodium lignosulfonate / Influența mediului apos asupra determinării masei moleculare a lignosulfonatului de sodiu*

**Drd. Diana-Elena ROTARU** (Școala Doctorală de Științe Chimice- Școala de Studii Avansate Academia Română, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România), **Mirela-Fernanda ZALTARIOV** (cercetător științific R3, dr. în chimie, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România), **Mihaela BALAN-PORCĂRAȘU** (cercetător științific, dr. în chimie, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România), **Mihaela AVĂDANEI** (cercetător științific R2, dr. în chimie, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România), **Maria CAZACU** (cercetător științific R4, dr. în chimie, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România). *New imidazole derivatives with strong antimicrobial activity / Noi derivați de imidazol cu activitate antimicrobiană puternică*

**Mirela-Fernanda ZALTARIOV** (cercetător științific R3, dr. în chimie, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România), **Mihaela BALAN-PORCĂRAȘU** (cercetător științific, dr. în chimie, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România), **Igor CASIAN** (Cercetător științific superior, dr. în științe medicale, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemitanu”, Centrul pentru Dezvoltarea Medicamentelor, Chișinău, Republica Moldova), **Ana CASIAN** (cercetător științific superior, dr. în științe farmaceutice, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemitanu”, Centrul pentru Dezvoltarea Medicamentelor, Chișinău, Republica Moldova), **Ianoș COREȚCHI** (conferențiar universitar, dr. în științe medicale, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemitanu”, Departamentul de farmacologie și farmacologie clinică, Chișinău, Republica Moldova). *Exploring NaDES in kaempferol solubilization and pharmaceutical formulations for applications in corneal regenerations / Explorarea NaDES în solubilizarea kaempferolului și formulări farmaceutice pentru aplicații în regenerarea corneei*

**Ionut Radu TIGOIANU** (cercetător științific R1, dr. în chimie, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România), **Mirela Fernanda ZALTARIOV** (Cercetător științific R3, Dr. în chimie, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România), **Mihaela AVADANEI** (cercetător științific R2, dr. în chimie, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România), **Alexander TARNOVSKY** (Associate Professor, Center for Photochemical Sciences and Department of Chemistry, Bowling Green State University, USA), **Giulio CERULLO** (Professor of Physics, Politecnico di Milano, Physics Department, Milano, Italy). *Photophysical properties of some metal complexes using transient absorption spectroscopy / Proprietățile fotofizice ale unor complexe metalice utilizând spectroscopia de absorbție tranzitorie*

**Tamara POTLOG** (Associate Professor, PhD. in Physics, Laboratory of Organic/Inorganic Materials for Optoelectronics, Institute of Applied Physics, Mol-

dova State University, Chisinau, Republic of Moldova), **Lidia GHIMPU** (Superior Researcher, PhD. in Physics, „D. Ghitu” Institute of Electronic Engineering and Nanotechnologies, Technical University of Moldova, Chisinau, Moldova), **Carmen GHERASIM** (Scientific Researcher R1, PhD in Physics, Laboratory Physical Chemistry of Polymers, „Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iasi, Romania), **Victor SUMAN** (Superior Researcher, PhD. in Physics, „D. Ghitu” Institute of Electronic Engineering and Nanotechnologies, Technical University of Moldova, Chisinau, Moldova), **Ion LUNGU** (Scientific Researcher, PhD. in Physics, Laboratory of Organic/Inorganic Materials for Optoelectronics, Institute of Applied Physics, Moldova State University, Chisinau, Republic of Moldova), **Radu TIGOIANU** (Scientific Research R1, PhD. in chemistry, Laboratory Physical Chemistry of Polymers, Institute of Macromolecular Chemistry „Petru Poni” Iasi, Romania), **Anton AIRINEI** (Scientific Researcher R4, PhD. in chemistry, Laboratory Physical Chemistry of Polymers, Institute of Macromolecular Chemistry „Petru Poni” Iasi, Romania). *ZnPc (Zinc Phtalocyanine) derivatives as medicinal photosensitizers for photodynamic therapy / Derivați ZnPc ca fotosensibilizatori medicinali pentru terapia fotodinamică*

**Iuliana STOICA** (Scientific researcher III, Dr. in chemistry, „Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry of Romanian Academy, Physical Chemistry of Polymers Department, Atomic Force Microscopy Laboratory). *Tailoring the balance between alterations in surface morphology and decontamination effects via radio frequency low-temperature plasma applied in conservation of historical paper / Ajustarea echilibrului dintre modificările morfologiei suprafeței și efectele de decontaminare prin plasma de temperatură joasă, generată prin radiofrecvență, aplicată în conservarea hârtiei istorice*

**Emilia-Ionela CRĂCIUN** (PhD. Student at Dipartimento di Scienze Chimiche e Geologiche, Università degli Studi di Cagliari, Italy; PhD. Student at University of Angers, CNRS, Angers, France), **Irina APOSTOL** (Cercetător științific R1, Dr. în Chimie „Petru Poni”, Institute of Macromolecular Chemistry, Iași, România, Department of Natural Polymers, Bioactive and Biocompatible Materials), **Mirela-Fernanda ZALTARIOV** (cercetător științific R3, dr. în chimie, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România). *Green approaches in water decontamination from heavy metal ions / Abordări „verzi” în decontaminarea apei de ioni ai metalelor grele*

**Simona-Luminita NICA** (Researcher, doctor in chemistry, „Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iasi, Romania), **Leonas-Gabriel TIMOFTE-ZORILA** (PhD. Student, „Ion Ionescu de la Brad” University of Life Sciences, Iasi, Romania), **Valentin NASTASA** (Professor Dr. „Ion Ionescu de la Brad” University of Life Sciences, Iasi, Romania), **Mirela-Fernanda ZAL-**

**TARIOV** (Scientific Researcher R3, dr. in chemistry, „Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iași, România), **Andrei CHIABURU** (Ph. D Student „Nicolae Testemitanu” State University of Medicine and Pharmacy, Chisinau, Moldova), **Ianos CORETCHI** (conf., dr. in medical science, Department of Pharmacology and clinical pharmacology, „Nicolae Testemitanu” State University of Medicine and Pharmacy, Chisinau, Moldova), **Mihaela-Madalina TIMOFTE-ZORILA** (Ph D Student „Grigore T. Popa” University of Medicine and Pharmacy, Iasi, Romania). *New insulin-based eye drops for the treatment of corneal lesions. Investigations of stability and rheological behavior / Noi formulari oculare pe baza de insulina pentru tratamentul leziunilor corneene. Investigatii ale stabilitatii si comportamentului reologic*

**Simona Luminita NICA** (Researcher, doctor in chemistry, „Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iasi, Romania), **Raluca Marinica ALBU** (Researcher, doctor in chemistry, „Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iasi, Romania), **Iuliana STOICA** (Researcher III, doctor in chemistry, „Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iasi, Romania). *Physico-chemical approaches in the restoration of old photographs / Abordări fizico-chimice în restaurarea fotografiilor vechi.*

**Alexandra BARGAN** (Cercetător științific R1, dr. în Inginerie chimică, Departamentul de Polimeri Anorganici, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni” Iași, România), **Bianca-Iulia CIUBOTARU** (asistent universitar, dr. în chimie, Departamentul de Științe Biomedicale, Facultatea de Bioinginerie Medicală, Universitatea de Medicina și Farmacie „Grigore T. Popa” din Iași, Departamentul de Polimeri Anorganici, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni” Iași), **Mirela-Fernanda ZALTARIOV** (cercetător științific CS3, dr. în chimie, Departamentul de Polimeri Anorganici, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România), **Muslum DEMIR** (Associate Professor, Department of Chemical Engineering, Bogazici University, Istanbul, Türkiye, TUBITAK Marmara Research Center, Material Institute, Gebze, Türkiye). *New composite membranes based on silsesquioxanes: characterization and perspectives for environmental applications / Noi membrane compozite pe bază de silsesquioxani: caracterizare și perspective pentru aplicații de mediu*

**Bianca-Iulia CIUBOTARU** (asistent universitar, dr. în chimie, Departamentul de Științe Biomedicale, Facultatea de Bioinginerie Medicală, Universitatea de Medicina și Farmacie „Grigore T. Popa” din Iași, Departamentul de Polimeri Anorganici, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni” Iași), **Delia TURCOV** (asistent Universitar, dr. în inginerie chimică, Departamentul de Științe Biomedicale, Facultatea de Bioinginerie Medicală, Universitatea de Medicina și Farmacie „Grigore T. Popa” din Iași), **Corina CHEPTEA**

(Șef lucrări, dr. în chimie, Departamentul de Științe Biomedicale, Facultatea de Bioinginerie Medicală, Universitatea de Medicina și Farmacie „Grigore T. Popa” din Iași), **Mădălina PARASCHIV** (Șef lucrări, dr. în inginerie chimică, Departamentul de Științe Biomedicale, Facultatea de Bioinginerie Medicală, Universitatea de Medicina și Farmacie „Grigore T. Popa” din Iași). *The impact of medical biotechnologies in modern medicine / Impactul biotehnologiilor medicale în medicina modernă*

**Bianca-Iulia CIUBOTARU** (asistent universitar, dr. în chimie, Departamentul de Științe Biomedicale, Facultatea de Bioinginerie Medicală, Universitatea de Medicina și Farmacie „Grigore T. Popa” din Iași; Departamentul de Polimeri Anorganici, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni” Iași), **Delia TURCOV** (asistent universitar, dr. în inginerie chimică, Departamentul de Științe Biomedicale, Facultatea de Bioinginerie Medicală, Universitatea de Medicina și Farmacie „Grigore T. Popa” din Iași), **Alexandra BARGAN** (cercetător științific R1, dr. în inginerie chimică, Departamentul de Polimeri Anorganici, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni” Iași, România), **Mirela-Fernanda ZALTARIOV** (cercetător științific CS3, dr. în chimie, Departamentul de Polimeri Anorganici, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România). *New biomaterials for dermatological applications / Noi biomateriale pentru aplicații dermatologice*

**Alina SOROCEANU** (cercetător științific R1, dr. în inginerie chimică, Departamentul de Polimeri Anorganici, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni” Iași, România). *Studies regarding thermal degradation of some composite materials based on polydimethylsiloxanes / Studii privind degradarea termică a unor materiale compozite pe baza de polidimetilsiloxani*

**Alexandra BARGAN** (cercetător științific R1, dr. în inginerie chimică, Departamentul de Polimeri Anorganici, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni” Iași, România), **Bianca-Iulia CIUBOTARU** (asistent universitar, dr. în chimie, Departamentul de Științe Biomedicale, Facultatea de Bioinginerie Medicală, Universitatea de Medicina și Farmacie „Grigore T. Popa” din Iași, Departamentul de Polimeri Anorganici, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni” Iași), **Mirela-Fernanda ZALTARIOV** (cercetător științific CS3, dr. în Chimie, Departamentul de Polimeri Anorganici, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România), **Corneliu COJOCARU** (cercetător științific R4, dr. în Inginerie chimică, Departamentul de Polimeri Anorganici, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni” Iași, România). *New polysulfone based membranes containing silsesquioxanes: design, properties and applications / Noi membrane pe bază de polisulfonă conținând silsesquioxani: proiectare, proprietăți și aplicații*

**Doina CUȚITARU** (cercetător științific, Institutul de Genetică, Fiziologie și Protecție a Plantelor, USM). *Răspunsul plantulelor de in (*Linum usitatissimum L.*) la stresul hidric / Response of flax (*Linum usitatissimum L.*) seedlings to water stress*

### Secțiunea 11 (desfășurată la Chișinău)

#### Științe exacte și ingineresti

**Moderatori:** mem. cor. al AȘM dr. hab. Rodica STURZA, dr. hab. Aliona GHENDOV-MOȘANU (UTM)

**Mem. cor. al AȘM, dr. hab., prof. univ. Rodica STURZA** (Universitatea Tehnică a Moldovei), **dr., conf. univ. Veronica DRAGANCEA** (Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova), **dr. Dmitri LAZACOVICI** (Universitatea Tehnică a Moldovei), **dr. hab., conf. univ. Aliona GHENDOV-MOȘANU** (Universitatea Tehnică a Moldovei). *Plastic packaging: public perceptions and sustainable development perspectives / Ambalajele din plastic: percepții publice și perspective de dezvoltare durabilă*

**Dr. hab., conf. univ. Aliona GHENDOV-MOȘANU** (UTM), **drd. Iana CIUGUREANU** (UTM), **dr., conf. univ. Angela GUREV** (UTM), **dr., conf. univ. Viorica BULGARU** (UTM). *Effect of alfalfa (*Medicago sativa L.*) protein concentrate incorporation on the CIELab color parameters of wheat pasta / Efectul încorporării concentratului proteic din lucernă (*Medicago sativa L.*) asupra parametrilor de culoare CIELab ai pastelor făinoase*

**Dr. hab., conf. univ. Rodica SIMINIUC** (UTM), **drd. Anna VÎRLAN** (UTM), **cerc. șt. Sergiu SIMINIUC** (UTM), **dr., conf. univ. Dinu ȚURCANU** (UTM). *Post-preparation storage controls glycemic stability of cooked rice through metabolic and structural reorganization / Influența păstrării post-preparare asupra stabilității glicemice a orezului fiert prin reorganizare metabolică și structural*

**Dr., conf. univ. Aurica CHIRSANOVA** (UTM). *Sustainable valorization of jerusalem artichoke (*Helianthus tuberosus*) / Valorificare sustenabilă a topinamburului (*Helianthus tuberosus*)*

**Dr., conf. univ. Viorica BULGARU** (UTM). *Effect of josta berry extract addition on the yogurt preservation and stability / Efectul adăugării de extract de fructe de pădure de josta asupra conservării și stabilității iaurtului*

**Dr., conf. univ. Dinu ȚURCANU** (UTM), **dr. hab., conf. univ. Rodica SIMINIUC** (UTM). *Functional assessment of wearable biosensors for physiological and nutritional monitoring in military operational contexts / Eva-*

*luarea funcțională a biosenzorilor purtabili pentru monitorizarea fiziologică și nutrițională în contexte operaționale militare*

**Doctoranda Alexandra ARSENI** (UTM), **dr., conf. univ. Natalia VLADAI** (UTM). *The implications of terroir on the phenolic composition of red wines in the context of sustainable oenology / Implicațiile terroir-ului asupra compoziției fenolice a vinurilor roșii în contextul oenologiei durabile*

**Dr., conf. univ. Eugenia COVALIOV** (UTM), **dr., conf. univ. Tatiana CAPCANARI** (UTM), **dr., conf. univ. Natalia SUHODOL** (UTM), **dr., prof. univ. Olga DESEATNICOVA** (UTM). *Development and quality evaluation of a walnut-based chocolate paste designed as an alternative with an improved nutritional profile to conventional products / Dezvoltarea și evaluarea calității unei paste de ciocolată pe bază de nucă, concepută ca alternativă cu profil nutrițional îmbunătățit la produsele convenționale*

**Dr., conf. univ. Natalia NETREBA** (UTM), **drd. Irina DIANU** (UTM). *Valorisation of sea buckthorn by-products to obtain a dry starch-based fruit dessert concentrate / Valorificarea subproduselor de cătina albă pentru obținerea concentratului uscat de fructe pe bază de amidon*

**Mem. cor. al AȘM, dr. hab., prof. univ. Rodica STURZA** (UTM), **dr. hab., conf. univ. Aliona GHENDOV-MOȘANU** (UTM), **dr. Dmitri LAZACOVICI** (UTM), **dr. hab., prof. univ. Maria-Loredana SORAN** (Institutul Național de Cercetare Dezvoltare pentru Tehnologii Izotopice și Moleculare INCDTIM Cluj-Napoca, România). *Adsorption and removal of organic pollutants from aqueous media on biochars obtained from agro-industrial waste / Adsorbția și îndepărtarea poluanților organici din medii apoase pe biocărburi obținuți din deșeuri agroindustriale*

**Dr., conf. univ. Aurica CHIRSANOVA** (UTM), **dr., conf. univ. Alina BOIȘTEAN** (UTM).  *$\beta$ -glucans from wine yeast sediments: evaluation of their behavior in systems with a gelling role /  $\beta$ -glucani din sedimentele de drojdie de vin: Evaluarea comportamentului lor în sistemele cu rol de gelificare*

**Dr., conf. univ. Viorica BULGARU** (UTM), **drd. Iana CIUGUREANU** (UTM), **dr., conf. univ. Angela GUREV** (UTM), **dr. hab., conf. univ. Aliona GHENDOV-MOȘANU** (UTM). *Evaluation of texture parameters of sorbet with added alfalfa proteins / Evaluarea parametrilor de textură a sorbetului cu adaos de proteine din lucernă*

**Dr. hab., conf. univ. Rodica SIMINIUC** (UTM), **dr., conf. univ. Dinu ȚURCANU** (UTM), **cerc. șt. Sergiu SIMINIUC** (UTM). *Assessing sustainability coherence in plant-based foods through the Tech–Nutri–Eco framework / Evaluarea coerenței sustenabilității produselor alimentare pe bază de plante prin cadrul Tech–Nutri–Eco*

**Doctoranda Corina CARACACI (U UTM), dr. hab., prof. univ. Georgiana Gabriela CODINĂ (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România), dr., conf. univ. Olga BOEȘTEAN (UTM), dr. hab., conf. univ. Aliona GHENDOV-MOȘANU (UTM). *The effect of refined salt concentration on the rheological properties of wheat dough / Efectul concentrației de sare rafinată asupra proprietăților reologice ale aluatului de grâu***

**Dr., conf. univ. Artur MACARI (UTM), dr., asist. univ. Tatiana CUȘMENCO (UTM). *Liposoluble sea buckthorn (Hippophae rhamnoides L.) extract – efficient antioxidant for butter / Extractul liposolubil din cățina albă (Hippophae rhamnoides L.) – antioxidant eficient pentru unt***

**Dr., conf. univ. Natalia SUHODOL (UTM), dr., conf. univ. Eugenia COVALIOV (UTM), dr., prof. univ. Olga DESEATNICOVA (UTM). *Marinated jujube fruits – between culinary tradition and biological functionality in sustainable nutrition / Fructele de zizifus marinate – între tradiție culinară și funcționalitate biologică în alimentația durabilă***

**Dr., asist. univ. Tatiana CUȘMENCO (UTM), asist. univ. Iuliana SANDU (UTM). *Optimization of the sensory characteristics of butter fortified with liposoluble sea buckthorn (Hippophae rhamnoides L.) extract / Optimizarea caracteristicilor senzoriale ale untului fortificat cu extract liposolubil de cățina albă (Hippophae rhamnoides L.)***

**Dr., conf. univ. Alexandru NISTIRIUC (UTM), dr., conf. univ. Eugenia COVALIOV (UTM). *The role of traditional culinary specialties in attracting international tourists / Rolul specialităților culinare tradiționale în atragerea turiștilor internaționali***

**Drd. Irina DIANU (UTM), dr., conf. univ. Artur MACARI (UTM). *Effect of sea buckthorn powder supplementation on the sensory properties of processed cheese / Influența adaosului de pudră din cățina albă asupra caracteristicilor senzoriale ale brânzei topite***

**Drd. Anna VÎRLAN (UTM), dr., conf. univ. Aurica CHIRSANOVA (UTM), dr., conf. univ. Alina BOIȘTEAN (UTM), dr. hab., conf. univ. Rodica SIMINIUC (UTM). *Storage temperature as a determinant of safety and sensory quality in cooked rice / Temperatura de depozitare ca determinant al siguranței și calității senzoriale a orezului gătit***

**Dr. hab., conf. univ. Aliona GHENDOV-MOȘANU (UTM), dr., conf. univ. Viorica BULGARU (UTM), dr., conf. univ. Angela GUREV (UTM), dr., conf. univ. Veronica DRAGANCEA (UTM), mem. cor. al AȘM, dr. hab., prof. univ. Rodica STURZA (UTM). *Chromatic properties of biopolymer-encapsulated jostaberry extract / Proprietățile cromatice ale extractului de Jostaberry încapsulat în biopolimer***

**Dr., conf. univ. Aurica CHIRSANOVA (UTM), dr., conf. univ. Alina BOIȘTEAN (UTM), drd. Albina CIOCAN (UTM). *Evaluation of the effect of jerusalem artichoke (Helianthus tuberosus) flour on bread quality parameters / Evaluarea efectului făinii de topinambur (Helianthus tuberosus) asupra parametrilor de calitate ai pâinii***

**Asist. univ. Iuliana SANDU (UTM), dr., conf. univ. Natalia NETREBA (UTM). *Microbiological stability of glazed curd cheese with sea buckthorn pomace / Stabilitatea microbiologică a brânzei glazurate cu tescovină de cățină albă***

**Dr., conf. univ. Eugenia COVALIOV (UTM), dr., conf. univ. Tatiana CAPCANARI (UTM), dr., conf. univ. Oxana RADU (UTM), drd. Cătălina NEGOIȚA (UTM). *Development and functional characterization of oat-lentil nutri-cube products with enhanced protein quality / Dezvoltarea și evaluarea proprietăților funcționale ale produselor de tip nutri-cubes formulate din ovăz și linte, cu calitate proteică îmbunătățită***

**Dr., conf. univ. Natalia NETREBA (UTM), dr., conf. univ. Sorina ROPCIUC (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România), dr., conf. univ. Viorica BULGARU (UTM). *Wax-based oleogels in cookies: a promising strategy for replacing conventional solid fats / Oleogelurile pe bază de ceară în biscuiți: o strategie promițătoare pentru înlocuirea grăsimilor solide convenționale***

**Dr., conf. univ. Violina POPOVICI (UTM). *Influence of particle size on the stability and bioaccessibility of polyphenols encapsulated in liposomes / Influența dimensiunii particulelor asupra stabilității și bioaccesibilității polifenolilor încapsulați în lipozomi***

**Dr., conf. univ. Olga BOEȘTEAN (UTM), dr. hab., prof. univ. Georgiana Gabriela CODINĂ (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România), drd. Corina CARACACI (UTM), dr. hab., conf. univ. Aliona GHENDOV-MOȘANU (UTM). *The impact of sodium chloride concentration on the technological and textural properties of bread / Impactul concentrației de clorură de sodiu asupra proprietăților tehnologice și texturale ale pâinii***

**Dr., conf. univ. Violina POPOVICI (UTM). *Characterization of liposomes as delivery systems for polyphenols / Caracterizarea liposomilor ca sisteme de livrare a polifenolilor***

**Doctoranda Anna VÎRLAN (UTM), cerc. șt. Sergiu SIMINIUC (UTM), dr., conf. univ. Dinu ȚURCANU (UTM), dr. hab., conf. univ. Rodica SIMINIUC (UTM). *Postprandial glycemic response to thermally processed rice: experimental basis for metabolic predictability and stability assessment / Răspunsul glicemic postprandial la orez procesat termic: bază experimentală pentru evaluarea predictibilității și stabilității metabolice***

**Drd. Nicolai CUPCEA** (UTM), **mem. cor. al AȘM., dr. hab., prof. univ. Rodica STURZA** (UTM). *Reducing sulphite consumption in wines by applying bioprotective yeasts / Reducerea consumului de sulfat în vinuri prin aplicarea drojdiilor bioprotectoare*

## SECȚIUNEA 12

**The formation of the modern paradigm of national identity: ethnological, art history and folklore studies / Формування сучасної парадигми національної ідентичності: етнологічні, мистецтвознавчі та фольклористичні студії / Formarea paradigmei moderne a identității naționale: studii etnologice, de istorie a artei și folclor**

**Moderatori: dr. Romana MOTYL** (Universitatea Națională Politehnică din Lviv), **dr. hab. Olena FEDORCHUK** (Institutul de Etnologie al Academiei Naționale de Științe din Ucraina, or. Lviv)

**Доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАНУ Сергій СЕГЕДА / Dr. Hab. in History, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine Serhiy SEGEDA** (Інститут народознавства Національної академії наук України, Львів / Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv). *Наталія Полонська-Василенко: вчена і особистість / Natalia Polonska-Vasylenko: Scientist and ersonality*

**Доктор історичних наук, старший науковий співробітник Людмила ГЕРУС / Dr.Hab. in History, Senior Researcher Lyudmyla HERUS** (Інститут народознавства Національної академії наук України, Львів / Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv). *Етнографічні студії Раїси Данковської (1885–1956): до вшанування пам'яті про вчену / Ethnographic Studies of Raisa Dankovskaya (1885–1956): in Memory of the Scientist*

**Кандидат історичних наук Мар'яна ЦУРКАН / Ph.D. in History Mariana TSURKAN** (Інститут народознавства Національної академії наук України, Львів / Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv). *Рукопис як джерело: неопублікована праця Любові Сухой / Manuscripts as Sources: the Unpublished Study of Liubov Sukha*

**Кандидат історичних наук, старша наукова співробітниця Марина ОЛІЙНИК / Ph.D. in History, Senior Research Fellow Maryna OLIYNYK** (Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського Національної академії наук України, Київ / М.Т.

Rylsky Institute of Art, History, Folklore and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv). *Франкомовна стаття Олени Пчілки про українську орнаментику у паризькому журналі „Annales des nationalités” (1913) / French-language Article by Olena Pchilka about Ukrainian Ornamentation in the Parisian Magazine „Annales des nationalités” (1913)*

**Кандидат історичних наук Катерина ЦУРКАН / Ph.D. in History Катерина TSURKAN** (Львівська національна академія мистецтв / Lviv National Academy of Arts). *Абстрактний та алегоричний живопис у творчості Тетяни Килівник: колір, образ, смисли / Abstract and allegorical painting in the art of Tetiana Kylivnyk: color, image, meanings*

**Кандидат мистецтвознавства Тетяна КУЦИР / Ph.D in Art Studies Tetiana KUTSYR** (Інститут народознавства НАН України; КЗ ЛОР Львівський фаховий коледж декоративного і ужиткового мистецтва ім. Івана Труша / Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine; Lviv Professional College of Decorative and Applied Arts after I. Trush). *Українська традиційна вишивка у творчості Марії Калиняк: дослідження, збереження, інтерпретація / Ukrainian Traditional Embroidery in Maria Kalyniak's work: Research, Preservation, Interpretation*

**Доктор історичних наук, професор Ярослав ТАРАС / Dr. Hab. in History, Professor Yaroslav TARAS** (Інститут народознавства НАН України, Львів / Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv; Національний університет „Львівська політехніка” / Lviv Polytechnic National University). *Реставраційні артефакти – чинник знання минулого для відтворення майбутнього (на прикладі пам'ятки національного значення церкви Богоявлення Господнього в Кугаєві) / Restoration Artifacts as a Factor of Knowledge of the Past for the Reproduction of the Future (on the Example of the Monument of National Importance the Church of the Epiphany in Kugaiv)*

**Доктор педагогіки, старша наукова співробітниця Катерина КОЖУХАР / Ph.D. of Pedagogy, Senior Researcher Ekaterina KOZHUKHAR** (Інститут культурної спадщини, Молдова, Кишинів) / Institute of Cultural Heritage, Moldova, Chisinau). *Трансформації весільних страв в українсько-молдовських селах Глодянського району (за матеріалами польових досліджень) / Transformations of Wedding Dishes in Ukrainian-Moldovan Villages of the Glodeni District (Based on Field Research)*

**Доктор історії, доцент-дослідник Віктор КОЖУХАР / Ph. D. of History, Associate Professor-Researcher Victor KOZHUKHAR**, (Інститут культурної спадщини, Молдови, Кишинів) / Institute of Cultural Heritage, Moldova (Chisinau). *Традиційне житло українців у Глодянському, Ришканському*

**та Окницькому районах за матеріалами польових досліджень 2025 року / Traditional Dwellings of Ukrainians in the Glodnyansky, Rishkansky, and Oknytsky Districts Based on Field Research Conducted in 2025**

**Доктор історичних наук, доцент Мар'яна ЛЕВИЦЬКА / Dr. Hab. in History, Associate Professor Mariana LEVYTSKA** (Національний університет „Львівська політехніка” / Lviv Polytechnic National University). **Образ козака в українській візуальній культурі: культурна пам'ять та інтерпретативні моделі (2010–2020–мі рр.) / The Image of Cossack in Ukrainian Visual Culture: Cultural Memory and Interpretative Models (2010–2020s)**

**Доктор мистецтвознавства, старший науковий співробітник Галина ІВАШКІВ / Dr. Hab. in Art Studies, Senior Researcher Halyna IVASHKIV** (Інститут народознавства Національної академії наук України, Львів / Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv). **Керамічні вази: функціональне призначення, форма, декор / Artware Vases: Their Function, Shape and Decor**

**Доктор історичних наук, старший науковий співробітник Олена ФЕДОРЧУК / Dr. Hab. in History, Senior Researcher Olena FEDORCHUK** (Інститут народознавства Національної академії наук України, Львів / Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv). **Збірка народних бісерних творів Музею етнографії та художнього промислу у Львові: проблема атрибуції / The Collection of Folk Beadwork of the Museum of Ethnography and Arts Crafts in Lviv: the Problem of Attribution**

**Кандидат мистецтвознавства, доцент, старший науковий співробітник Романа МОТИЛЬ / Ph.D in Art Studies, Associate Professor, Senior Researcher Romana MOTYL** (Національний університет „Львівська політехніка”, Інститут народознавства Національної академії наук України, Львів / Lviv Polytechnic National University; Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv). **Магічний світ образів у кераміці Петра Мося / The Magical World of Images in the Ceramics of Petro Mos**

**Кандидат мистецтвознавства, доцент, Роксоляна КВАСНИЦЯ / Ph.D in Art Studies, Associate Professor Roksolyana KVASNYTSYA** (Національний університет „Львівська політехніка” / Lviv Polytechnic National University) **Традиція та інновація у візуальному дизайні: вертеп як культурна модель національної ідентичності / Tradition and Innovation in Visual Design: the Vertep as a Cultural Model of National Identity**

**Кандидат мистецтвознавства Ольга ОЛІЙНИК / Ph.D in Art Studies Olha OLIYNYK** (Інститут народознавства Національної академії наук України, Львів / Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv)

ces of Ukraine, Lviv). **Традиційні ткані головні убори жінок на Покутті (формотворчі та декоративні засоби) / Traditional woven headdresses of women in Pokuttya (shaping and decorative means)**

**Кандидат історичних наук, доцент Оксана ДРОГОБИЦЬКА / Ph.D in History, Docent Oksana DROHOBYTSKA** (Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна, Івано-Франківськ / Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ukraine, Ivano-Frankivsk). **Національний колорит у книзі „Нова кухня вітамінна” Осипи Заклинської (1894–1972) / National flavor in Osypa Zaklinska's (1894–1972) book „New Vitamin Cuisine”**

**Кандидат мистецтвознавства, старший науковий співробітник Оксана ГЕРІЙ / Ph.D in Art Studies, Senior Researcher Oksana HERII** (Інститут народознавства Національної академії наук України, Львів / Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv). **Орнамент писанок кінця XIX ст. Півдня України в замальовках Амвросія Ждахи / Ornament of Easter Eggs of the Late 19<sup>th</sup> Century in Southern Ukraine in Sketches by Amvrosy Zhdakha**

**Кандидат історичних наук, доцент Валентина СУШКО / Candidate of Historical Sciences, Associate Professor Valentyna SUSKO** (Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського Національної академії наук України, Київ / М.Т. Rylsky Institute of Art, History, Folklore and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv). **„Ми зроду-віку кріпаками не були!”: Збереження козацької самоідентичності в козацьких слободах – на прикладі с. Липці Харківського району Харківської області / „We Have Never Been Serfs!”: Preservation of Cossack Identity in Cossack Settlements – on the Example of the Village of Lypty, Kharkiv District, Kharkiv Region**

**Кандидат мистецтвознавства, доцент Наталія ДЯДЮХ-БОГАТЬКО / Ph. D in Art Studies, Associate Professor Nataliya DYADYUKH-BONATKO** (Національний університет „Львівська політехніка” / Lviv Polytechnic National University). **Від етнокультурних традицій до сучасного арту: естетична метаморфоза мілітарного об'єкта / From Ethnocultural Traditions to Contemporary Art: the Aesthetic Metamorphosis of a Military Object**

**Кандидат історичних наук, Ігор ДРОГОБИЦЬКИЙ / Ph.D. In History, Ihor DROHOBYTSKY** (Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти / Ivano-Frankivsk Regional Institute of Postgraduate Teacher's Education). **Плебанія о. Рудольфа Моха як вияв конструктив соціальної самобутності / The Parsonage of Father Rudolf Moch as a Manifestation of Constructs of Social Identity**

**Кандидат історичних наук, старша наукова співробітниця Олена СЕРЕБРЯКОВА / Ph.D. in History, Senior Researcher Olena SEREBRYAKOVA** (Інститут народознавства Національної академії наук України, Львів / Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv). *Обрядова їжа на Святвечір: покутська традиція / Christmas Ritual Food in the Pokuttia Tradition.*

**Кандидат мистецтвознавства, доцент Світлана ВОЛЬСЬКА / Ph.D in Art Studies, Associate Professor Svitlana VOLSKA** (Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна, Тернопіль / Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine, Ternopil). *Орнамент як засіб формування ідентичності у сучасному дизайні / Ornament as a Means of Identity Formation in Contemporary Design*

**Аспірант Ігор ПЕРЕВЕРТНЮК / Post-graduate student Ihor PEREVERTNYUK** (Інститут народознавства Національної академії наук України, Львів / Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv). *Відтворення народного одягу українців як форма культурного спротиву: проєкт “Окупована спадщина” / Recreating Ukrainian Folk Clothing as a Form of Cultural Resistance: the Project „Occupied Heritage”.*

**Аспірант Андрій МОТИЛЬ / Post-graduate student Andriy MOTYL** (Інститут народознавства Національної академії наук України / Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine). *Франтішек Ржегорж – дослідник, фотограф і колекціонер української народної культури / Frantisek Rzehorz – Researcher, Photographer, and Collector of Ukrainian Folk Culture*

**Аспірант Степан КУШНІР / Post-graduate Student Stepan KUSHNIR** (Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна, Івано-Франківськ / Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ukraine, Ivano-Frankivsk). *Український народний театр ім. І. Тобілевича та його вплив на культурне життя мешканців міжвоєнного Станиславова / The Ivan Tobilevych Ukrainian Folk Theatre and its Influence on the Cultural Life of Interwar Stanislaviv Residents*

**Аспірантка Анжела ГОМЗЯК / Post-graduate Student Anzhela HOMZIAK** (Національний університет „Львівська політехніка” / Lviv Polytechnic National University). *Типографічні декоративні елементи та авторські графічні віньетки в оформленні українських періодичних видань Львова міжвоєнного часу / Typographic Decorative Elements and Original Graphic Vignettes in the Design of Ukrainian Periodicals in Lviv During the Interwar Period*

**Студентка Діана ГЛУМ / Student Diana HLUM** (Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна, Івано-Франківськ / Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ukraine, Ivano-Frankivsk); **Кандидат історичних наук, доцент Оксана ДРОГОБИЦЬКА / Ph.D in History, Docent Oksana DROHOBYTSKA** (Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна, Івано-Франківськ / Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ukraine, Ivano-Frankivsk). *Діяльність Антіна Крушельницького в сфері освіти / Antin Krushelnytsky's Activities in the Educational Sphere*

### SECȚIUNEA 13

**Tradiție și evoluții în știința juridică națională / Tradition and developments in national legal science**  
Moderatori: Natalia Creciun & Valentin Margineanu (USM)

**Dr. hab. Rodica CIOBANU** (Universitatea de Stat din Moldova). *Paradigma educației juridice în cheia standardelor de integritate / The Paradigm of Legal Education through the Lens of Integrity Standards*

**Dr. Iordanca-Rodica IORDANOV** (Universitatea de Stat din Moldova). *Consolidarea cadrului juridic pentru protecția habitatelor și speciilor: Moștenirea naturală ca fundament pentru securitate ecologică a viitorului / Strengthening the legal framework for the protection of habitats and species: Natural heritage as a foundation for the ecological security of the future*

**Dr. Liliana BELICCIU** (Academia de Poliție „Ștefan cel Mare” a MAI), **Dr. Ștefan BELICCIU** (Academia de Poliție „Ștefan cel Mare” a MAI). *Rolul autorităților locale în conservarea patrimoniului natural: instrumente juridice și administrative în Republica Moldova / The role of local authorities in the conservation of natural heritage: legal and administrative instruments in the Republic of Moldova*

**Dr. Irina IACUB** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). *Constituționalitatea interpretativă a art. 17 alin. (2) din Legea nr. 65/2023 și rolul legislației administrative în garantarea securității juridice / Interpretative constitutionality of article 17(2) of the Law no. 65/2023 and the role of administrative legislation in ensuring legal certainty*

**Dr. Svetlana SLUSARENCO** (USM). *Modele europene de organizare administrativ-teritorială și criterii de eficiență / European models of administrative-territorial organization and efficiency criteria*

**Dr. Valentin MĂRGINEANU** (USM). *Interpretarea normelor juridice în spiritul dreptății / Interpretation of legal norms in the spirit of justice*

**Dr. Mariana ROȘCA (USM).** *Femeile în studiile de securitate: păstrând trecutul, asigurând viitorul / Women in Security Studies: Preserving the Past, Securing the Future*

**Dr. Veronica MOCANU (USM).** *Continuitate și schimbare în știința juridică: dreptul în fața progresului tehnologic / Continuity and change in legal science: law in the face of technological progress*

**Dr. Lilia CHIRTOACĂ (USM).** *Jurisprudența CtEDO privind vaccinarea copiilor / ECtHR case law on child vaccination*

**Dr. Ianuș ERHAN (USM).** *Prevenirea și combaterea violenței în familie prin prisma contravenționalității fenomenului / Preventing and combating domestic violence through the perspective of the contravention of the phenomenon*

**Dr. Aliona CHISARI-RURAK (USM).** *Dificultăți și perspective privind achitarea contribuțiilor de asigurări sociale de către reprezentanții profesiilor liberale juridice / Difficulties and perspectives regarding the payment of social security contributions by representatives of the legal professions*

**Dr. Oxana NOVICOV (USM).** *Evoluția și perspectiva reglementărilor legale din domeniul asigurărilor obligatorii de asistență medicală a liber-profesioniștilor ce practică activitate în sectorul justiției / The evolution and perspective of legal regulations in the field of mandatory healthcare insurance for freelancers working in the justice sector*

**Dr. Oxana CHISARI-LUNGU (USM).** *Drumul spre o viață mai bună: realitățile fluxurilor migratorii internaționale / The road to a better life: the realities of international migration flows*

**Dr. Natalia CHIPER (USM), masterand Tatiana ȘARGAROVSKI (USM).** *Construcțiile neautorizate în procedura exproprierii pentru utilitate publică: abordare juridică / Unauthorized constructions in the expropriation procedure for public utility: legal approach*

**Dr. Olga TATAR (Universitatea de Stat din Comrat).** *Dreptul roman ca patrimoniu cultural și fundamentul educației juridice europene / Roman Law as Cultural Heritage and the Foundation of European Legal Education*

**Dr. Rodica NICHITA (USM).** *Contradictorialitatea procesului contravențional / The adversarial nature of the contravention process*

**Dr. Anna CHUVALNIKOVA (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM).** *Perspective pentru o abordare interdisciplinară a studiului dinamicii moderne a componentei normative a sistemului juridic al societății / Prospects for an interdisciplinary approach to the study of the modern dynamics of the normative component of society's legal system*

**Dr. Ira SÎLI (USM).** *Cerințele de eco-design ca instrument de stimulare a economiei circulare/ Eco-design requirements as an instrument for promoting the circular economy*

**Dr. Doina CUCIURCA (USM).** *Politicile bugetar-fiscale între sustenabilitate financiară și echitate socială: rolul Parlamentului / Fiscal and budgetary policies between financial sustainability and social equity: the role of Parliament*

**Dr. Natalia CRECIUN (USM).** *Securitatea actorilor din justiție – premisă a unei justiții consolidate / Security of justice actors – a prerequisite for a consolidated judiciary*

**Dr. Olga BACIU (USM).** *Rolul consemnării stingerii obligației în cadrul procedurii de executare silită / The role of consignation in the extinction of obligations within enforcement proceedings*

**Drd. Irina PUNGA (USM).** *Combaterea infracțiunilor de mediu prin dreptul penal european: Inovațiile Directivei (UE) 2024/1203 și provocările transpunerii în dreptul intern / Combating environmental crimes through European criminal law: Innovations of Directive (EU) 2024/1203 and the challenges of transposition into national law*

**Drd. Natalia GAVRILENCO (USM).** *Standardele eticii profesionale a judecătorilor / Standards of professional ethics of judges*

**Drd. Oxana ANTONOV-LOGHIN.** *Impactul digitalizării asupra accesibilității și eficienței serviciilor publice / The impact of digitalization on the accessibility and efficiency of public services*

## SECȚIUNEA 14

**Sănătate: condiție primordială a dezvoltării durabile a societății / Health: a fundamental condition for the sustainable development of society (Responsabil/moderator dr. Alina Ferdohle, USMF „Nicolae Testemițanu”, Chișinău)**

**Student Daniela VIZITIU, dr., conf. univ. Galina BUTA (USMF „Nicolae Testemițanu”; Republica Moldova).** *Factorii predispozanți și declanșatori ai abandonului copilului: analiză retrospectivă a cazurilor sociale cu risc maternal / Predisposing and triggering factors of child abandonment: retrospective analysis of social cases with maternal risk*

**Student Adriana GOLBAN, dr., conf. univ. Galina BUTA (USMF „Nicolae Testemițanu”; RM).** *Rolul asistentului medical în îngrijirea pacienților paliativi / The Role of Nurses in the Care of Palliative Patients*

**Masterand Elena MOLEA, dr., conf. univ. Galina BUTA (USMF „Nicolae Testemițanu”; RM).** *Impactul implementării bandeletelor de îngrijire în prevenirea și controlul infecțiilor asociate asistenței medicale / The impact of*

*care bundle implementation on the prevention and control of healthcare-associated infections*

**Student Gabriela SOLTAN, dr., conf. univ. Galina BUTA** (USMF „Nicolae Testemițanu”; RM). *Rolul asistentei medicale în efectuarea screeningului cervical / The role of the nurse in performing cervical screening*

**Student Larisa PRISACARU, dr., conf. univ. Raisa PUIA** (Catedra de medicină socială și management, USMF „Nicolae Testemițanu”, RM). *Integrarea vârstnicilor singuri în viața comunității: provocări și soluții medico-sociale / Integration of Lonely Elderly People into Community Life: Challenges and Medico-Social Solutions*

**Dr., cerc. șt. coord. Inna VENGHER, dr. hab., cerc. șt. prin. Iulianna LUPAȘCO, dr. șt. biol., cerc. șt. Elena BEREZOVSICAIA** (Laboratorul de Gastroenterologie, USMF „Nicolae Testemițanu”, RM). *Rolul depresiei în evaluarea subiectivă a eficacității tratamentelor la pacienții cu hepatopatii cronice / The Role of Depression in the Subjective Evaluation of Treatment Efficacy in Patients with Chronic Liver Diseases*

**Cerc. șt. stag. Daniella LUPAȘCO, cerc. șt. Liudmila GOLOVATIUC** (Laboratorul de Gastroenterologie, USMF „Nicolae Testemițanu”, RM). *Model alimentar sănătos pentru adulți conform ghidului alimentar american 2020–2025/ Healthy dietary pattern for adults according to the 2020–2025 USA dietary guide*

**Dr., cerc. șt. superior Natalia TARAN, dr. hab., cerc. șt. prin. Iulianna LUPAȘCO, cerc. șt. Elena CHIRVAS, cerc. șt., Tatiana GHELMICI, cerc. șt. Gheorghe HAREA** (Laboratorul de Gastroenterologie, USMF „Nicolae Testemițanu”, RM). *Sindromul metabolic și carcinogeneză prin prisma unui caz clinic / Metabolic syndrome and carcinogenesis through a clinical case*

**Dr. hab., cerc. șt. prin. Iulianna LUPAȘCO, dr., cerc. șt. coord. Inna VENGHER, dr., cerc. șt. superior Natalia TARAN, cerc. șt. Anastasia BUZA** (Laboratorul de Gastroenterologie, USMF „Nicolae Testemițanu”, RM). *Varianta genetică în gena pnpla3 ca factor predispozant de dezvoltare a fibrozei la pacienții cu boală hepatică avansată/ Genetic variant in the PNPLA3 gene as a predispositive factor for the development of fibrosis in patients with advanced liver diseases*

**Cerc. șt. stag. Daniella LUPAȘCO, dr. hab., cerc. șt. principal Iuliana LUPAȘCO** (Laboratorul de Gastroenterologie, USMF „Nicolae Testemițanu”, RM). *Analiza noului ghid nutrițional american 2025–2030 / The analysis of American Dietary Guideline for 2025–2030*

**Dr., conf. univ., Ludmila GOMA, student Victor CUȘNIR** (Catedra de medicină socială și management, USMF „Nicolae Testemițanu”, RM). *Marketing digital în unitățile spitalicești / Digital marketing in hospital units*

**Doctorand Maia TONCOGLAZ** (Institutul de Medicină Urgentă, RM), **dr. hab., prof. univ. Larisa SPINEI, dr., conf. univ. Elena CIOBANU** (USMF „Nicolae Testemițanu”, RM). *Factorii de risc asociați cu hipertensiunea arterială / Risk Factors Associated with Arterial Hypertension*

**Dr., conf. univ. Ludmila RUBANOVICI, student Alina TOMȘA** (USMF „Nicolae Testemițanu”, RM). *Impactul tehnologiilor medicale avansate în optimizarea calității vieții pacienților cu maladii cardiovasculare: aspecte bioetice / The Impact Of Advanced Medical Technologies In Optimizing The Quality Of Life Of Patients With Cardiovascular Diseases: Bioethical Aspects*

**Cerc. șt. stag. Marina CEBAN, drd. Tatiana ZUGRAV, dr. hab., cerc. șt. prin. Gheorghe ANGHELICI** (Laboratorul Hepatochirurgie, USMF „Nicolae Testemițanu”, RM). *Tratamentul endoscopic al hemoragiilor variceale prin plombare cu adeziv fibrinic la pacienții cu ciroză hepatică / Endoscopic Treatment of Variceal Hemorrhages by Sealing with Fibrin Adhesive in Patients with Hepatic Cirrhosis*

**Student Alexandrina FERDOHLEB, dr. hab., prof. univ. Vladimir CAZACOV; dr. hab. Alexandru FERDOHLEB** (Catedra de Chirurgia nr. 2, USMF „Nicolae Testemițanu”, RM). *Tromboza axului venos splenoportal după splenectomie la pacienții cu ciroză hepatică: prevalență, profil clinic și evoluție / Tromboza axei venoase splenoportale după splenectomie la pacienții cu ciroză hepatică: prevalență, profil clinic și rezultate*

**Student Cristian Adrian BALMUȘ, dr., conf. univ. Elena STEPICO, dr. conf. univ. Alina FERDOHLEB** (Catedra de medicină socială și management, USMF „Nicolae Testemițanu”, RM). *Diabetul zaharat și afectarea țesuturilor orale: mecanisme patogenice și interacțiunea bidirecțională cu parodontita / Diabetes Mellitus and Oral Tissue Changes: Pathogenic Mechanisms and the Bidirectional Interaction with Periodontiti*

**Doctorand Gabriela LIȘINSCHI-BARANOV, academician, dr. hab. șt. med., prof. univ. Stanislav GROPPA; dr. conf. univ. Alina FERDOHLEB** (USMF „Nicolae Testemițanu”, RM). *Stigmatizarea socială în epilepsie și impactul asupra calității vieții / Social Stigma in Epilepsy and Its Impact on Quality of Life*

**Student Alexandrina FERDOHLEB, studenta Violeta BEUS, drd. Mihaela MONACU, dr. hab., conf. univ. Alexandru FERDOHLEB** (Catedra de Chirurgia nr. 2, USMF „Nicolae Testemițanu”, RM). *Abordarea chirurgicală contemporană a angiocolitei acute (principii de diagnostic și tratament)*

*/ Contemporary surgical approach to acute cholangitis (principles of diagnosis and treatment*

**Drd. Irina TONOFĂ, dr., conf. univ. Alina FERDOHLEB, dr., conf. univ. Elena CIOBANU, dr., conf. univ. Elena STEPICO** (USMF „Nicolae Testemițanu”, RM). **Fluoroza dentară și percepția estetică: impactul asupra calității vieții asociate sănătății orale** / *Dental Fluorosis and Aesthetic Perception: Impact on Oral Health-Related Quality of Life*

**Dr., conf. univ. Alina FERDOHLEB, dr., conf. univ. Elena CIOBANU, dr., conf. univ. Cătălina CROITORU, dr. hab., prof. univ. Larisa SPINEI** (USMF „Nicolae Testemițanu”, RM). **Evaluarea calității vieții legate de sănătate: selecție și validare** / *Assessing Health-Related Quality of Life: Selection and Validation*

**Student Ana LOPOTENCO, dr., conf. univ. Elena STEPICO, dr., conf. univ. Alina FERDOHLEB** (USMF „Nicolae Testemițanu”, RM). **Biofilmul dentar la copii: implicații contemporane pentru sănătatea orală, gingivită și carie dentară** / *Dental Biofilm in Children: Contemporary Implications for Oral Health, Gingivitis and Dental Caries*

**Student Nicoleta PRONENCO, dr., conf. univ. Elena STEPICO, dr., conf. univ. Alina FERDOHLEB** (USMF „Nicolae Testemițanu”, RM). **Traumatismele dinților permanenți tineri: particularități clinice, management contemporan și prevenție** / *Traumatic Injuries of Young Permanent Teeth: Clinical Features, Contemporary Management and Prevention*

**Drd. Livia ȚAPU** (Nicolae Testemițanu State University of Medicine and Pharmacy, Chișinău, Republic of Moldova), **dr., conf. univ. Alina FERDOHLEB, dr. hab., conf. univ. Olga BURDUNIUC** (National Agency for Public Health), **dr. hab., prof. univ. Larisa SPINEI, dr. hab., prof. univ. Carles M. BORREGO** (Catalan Institute for Water Research (ICRA-CERCA), Microbial Molecular Ecology Group, Institute of Aquatic Ecology, University of Girona Girona, Spain). **Utilizarea antibioticelor și rezistența la antimicrobiene în populația generală: cunoștințe, atitudini, practici și implicații pentru sănătatea publică** / *Antibiotic Use and Antimicrobial Resistance in the General Population: Knowledge, Attitudes, Practices and Public Health Implications*

**Student Teofana BIBIRE** (Universitatea de Medicină și Farmacie „Gr.T.Popa”, Iași, România). **Purtătorii de agenți patogeni: definiție, categorii, implicații în sănătatea populațională** / *Pathogen carriers: definition, categories, implications for population health*

## SECȚIUNEA 15

**Valorificarea patrimoniului prin intermediul drepturilor de proprietate intelectuală / Capitalizing on heritage through intellectual property rights**  
**Responsabil/moderator dr. Natalia MOGOL, Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală (Chișinău)**

**Cuvânt de salut**

**dr. Natalia MOGOL**, Directoare generală adjunctă a Agenției de Stat pentru Proprietatea Intelectuală (AGEPI)

**dr. hab. Liliana CONDRATICOVA**, secretar științific general, Academia de Științe a Moldovei

**Eugeniu RUSU** (Consultant principal, Direcția drept de autor, AGEPI). **Patrimoniul cultural și drepturile de autor – protecția creațiilor artistice și literare** / *Cultural heritage and copyright – protection of artistic and literary creations*

**Florin MIHAILOV** (Alma Agency SRL). **Particularități practice de valorificare a drepturilor de autor. Folclor, patrimoniu și opere noi** / *Practical aspects of copyright exploitation. Folklore, heritage and new works*

**Victoria PULBERE** (șefă adjunctă, Direcția mărci și design industrial, AGEPI), **Dorina ONICI** (Pensiunea „La Tudora”). **Indicațiile geografice (IG) și specialitățile tradiționale garantate (STG) – simboluri de promovare și recunoaștere a produselor tradiționale și locale. Studiu de caz** / *Geographical Indications (GI) and Traditional Specialities Guaranteed (TSG) – symbols of promotion and recognition of traditional and local products. Case study*

**Dr. Simion LEVIȚCHI** (Șef Direcție mărci și design industrial, AGEPI). **Valorificarea patrimoniului prin intermediul mărcilor** / *Capitalizing on heritage through brands*

**Diana DICUSARÎ** (președinte, Uniunea Meșterilor Populari din Moldova). **Transformarea patrimoniului imaterial în branduri culturale** / *Transforming intangible heritage into cultural brands*

## SECȚIUNEA 16

### Educație pentru Patrimoniul / *Heritage education*

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău  
 Responsabil/moderator Valentina URSU, dr. în istorie, conf. univ.

**Dr., conf. univ. Elena ARDELEAN** (Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, România). *Strategii de predare pentru educația patrimonială în contextul erei digitale / Teaching Strategies for Heritage Education in the Context of the Digital Era*

**Dr., conf. univ. Larisa NOROC** (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău). *Educație, cultură și identitate comunitară prin Căminul cultural interbelic (1918–1940) / Education, culture and community identity through the Interwar Cultural Home (1918–1940)*

**Dr., conf. univ. Valentina ENACHI** (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău). *Problema identității europene în spațiul cultural contemporan – element al patrimoniului național / The problem of European identity in the contemporary cultural space – an element of national heritage*

**Drd. Alexandru SEU** (Școala Doctorală Istorie. Patrimoniul Cultural. Modernitate, UPS „Ion Creangă” din Chișinău). *Patrimoniul cultural ca resursă didactică în învățământul profesional-tehnic: prescripții, viziuni și experiențe didactice / Cultural heritage as a teaching resource in vocational-technical education: prescriptions, visions and teaching experiences*

**Snejana RACU** (profesoară de istoria românilor și universală și Educație pentru societate, Gimnaziul-Grădiniță „Constantin Negruzzi”, s. Tîrnova, rn Dondușeni). *Contribuția disciplinei Istoria românilor și universală la înțelegerea și valorizarea patrimoniului / The contribution of the discipline of Romanian and universal history to the understanding and valorization of heritage*

**Liudmila ECMECCI** (profesoară de limba și literatura română, IP Gimnaziul „Fiodor Angheli”, s. Gaidar, mun. Ceadâr-Lunga, UTA Găgăuzia). *Metode tradiționale și moderne utilizate la orele de Limba română pentru formarea competenței interculturale / Traditional and modern methods used in Romanian language classes to develop intercultural competence*

**Olesea ROTARI** (profesoară de limba franceză și Educație pentru societate, Instituția Publică Gimnaziul Mirești, s. Mirești, rn Hîncești). *Rolul disciplinei Educație pentru societate în formarea competenței de comunicare interculturală / The role of the discipline Education for Society in the formation of intercultural communication competence*

**Dr. conf. univ. Valentina URSU** (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău). *Școala și patrimoniul cultural în viziunea Elenei Postolachi / School and cultural heritage in the vision of Elena Postolachi*

## SECȚIUNEA 17

Patrimoniul scris. Circulația cărții românești vechi în Moldova / *Written heritage. The circulation of old Romanian books in Moldova* (Responsabil/moderator dr. Cristina Maria Spânu-Cîmpianu, Muzeul Țăranului Român, București)

**Drd. Alina PARASCHIV** (B.C.U. „Carol I” – București). *Însemnări manuscrise pe cartea veche românească din colecția Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I” din București / Manuscript notes on the old Romanian book from the collection of the Central University Library “Carol I” in Bucharest*

**Dr. Cristina Maria SPÂNU-CÎMPIANU** (Expert restaurator carte veche, document Muzeul Național al Țăranului Român, București). *Îndreptarea legii – exemplarul de la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui. Stare de con-servare / The rectification of the law – the copy from the “Ștefan cel Mare” Vaslui County Museum. State of conservation*

**Daniela LUPU**, *O carte din biblioteca lui Paul Gore în Biblioteca Muzeului Municipiului București: Jean-Louis Carra, Histoire de la Moldavie et de la Valachie (1777) / A book from Paul Gores library in the Museum of Bucharest Library: Jean-Louis Carra, Histoire de la Moldavie et de la Valachie (1777)*

**Pr., lect. univ., dr. Aurel-Florin ȚUSCANU** (Universitatea de Sta. „Alec Russo” Bălți, Arhiepiscopia Romanului și Bacăului). *Cărți de cult din Obstea Paisiană de la Mănăstirea Secu, păstrate în Biblioteca Eparhială de la Roman / Religious books from the Paisian Congregation from Secu Monastery, kept in the Diocesan Library in Roman*

## SECȚIUNILE 18-19

Contribuții filosofice, politologice și sociologice în cunoașterea societății / *Knowing society through philosophy, political sciences and sociology* (responsabili/moderatori dr. hab. Ana Pascaru, dr. hab. Serghei Sprincean, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM), Chișinău

**Dr. hab. Ana PASCARU** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM). *Reintegrarea cercetărilor științifice în patrimoniul societății / Reintegration of scientific research into society's heritage*

**Dr. hab. Serghei SPRINCEAN** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). *Securitatea națională a Republicii Moldova în context*

**tul aderării sale la UE / National security of the Republic of Moldova in the context of its accession to the EU**

**Dr. Irina CEACÎR** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). **Leadership adaptiv ca paradigmă emergentă: dimensiuni teoretice și perspective conceptuale asupra schimbării organizaționale / Adaptive leadership as an emerging paradigm: theoretical dimensions and conceptual perspectives on organizational change**

**Dr. hab. Tatiana SPATARU** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). **Mecanisme de consolidare a rezilienței și coeziunii comunitare în fața crizelor hibride / Mechanisms to strengthen community resilience and cohesion in the face of hybrid crises**

**Dr. hab. Veaceslav UNGUREANU** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). **Afirmarea Geosecuritologiei în analiza interdisciplinară a relațiilor internaționale postrăzboi rece / The affirmation of Geosecurity in the interdisciplinary analysis of post-Cold War international relations**

**Dr. hab. Eugenia BOGATU** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). **Democrație și educație, principii ale unei societăți funcționale / Democracy and education, principles of a functional society**

**Dr. Marcel BENCHECI** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM), **dr. Diana HÎRBU** (USM). **Securitatea națională ca sistem multidimensional: reperi conceptuale și teoretice / National Security as a Multidimensional System: Conceptual and Theoretical Frameworks**

**Dr. Victor MOCANU** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). **Inegalitățile economice și limitele rezilienței sociale / Economic inequalities and the limits of social resilience**

**Avocat, dr. Irina IACUB** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). **Constituționalitatea interpretativă a art. 17 alin. (2) din Legea nr. 65/2023 și rolul legislației administrative în garantarea securității juridice în procedura de vetting / The interpretative constitutionality of art. 17 paragraph (2) of Law no. 65/2023 and the role of administrative legislation in guaranteeing legal certainty in the vetting procedure**

**Dr. hab. Svetlana COANDĂ** (USM). **Feminitate și masculinitate: delimitări identitare în opera lui Mircea Eliade și Constantin Noica / Femininity and masculinity: identity delimitations in the work of Mircea Eliade and Constantin Noica**

**Dr. hab. Aurelia PERU-BALAN** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). **Impactul discursului politic în contextul geopoliticii actuale / The Impact of Political Discourse in the Context of the Current Geopolitical Environment**

**Dr. Lilia BRAGA** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). **Baza valorică a evoluției proceselor politice în Republica Moldova / The value basis of the political processes evolution in the Republic of Moldova**

**Dr. Svetlana CIUMAC**, cercetător științific **Olesea BALAȘA** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). **Integrarea europeană între deziderat pan-european și interes național / European integration between pan-European goal and national interest**

**Dr. Maria DIACON** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). **Migrația tinerilor – una din cele 100 probleme relevante ale Republicii Moldova / Youth Migration – One of the 100 Most Relevant Issues of the Republic of Moldova**

**Dr. Liliana BENIUC** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). **Perspectivile aderării Republicii Moldova la UE: cu sau fără un statut definit al regiunii transnistrene / Perspectives of the Republic of Moldova's accession to the European Union: with or without a defined status of the Transnistrian Region**

**Dr. Angela MOCANU** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). **Reziliența socială în societăți marcate de precaritate economică / Social resilience in societies marked by economic precariousness**

**Dr. Lucia GAȘPER** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). **Resursele adaptative personale ale tinerilor ca răspuns la provocările contemporane / Young people's adaptive resources in response to contemporary challenges**

**Dr., conf. univ. Grigore PÎRȚAC** (USEM), **student Valeria RUSU** (USEM). **Rolul strategiilor de comunicare în promovarea imaginii Republicii Moldova în plan extern / The role of communication strategies in promoting the image of the Republic of Moldova**

**Cercetător științific Angela STAVER** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). **Reziliența socială și implicarea civică în contextul transformărilor societale actuale / Social Resilience and Civic Engagement in the Context of Contemporary Societal Transformation**

**Cercetător științific Olesea BALAȘA** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). **Cultura organizațională în activitatea de cercetare științifică din Republica Moldova: aspecte generale / Organizational culture in scientific research activity in the Republic of Moldova: general aspects**

**Dr. Vladimir STERPU** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). **Securitatea societală în societăți fragmentate: noi paradigme ale coeziunii și rezilienței în contextul riscurilor emergente / Societal security in fragmented societies: new paradigms of cohesion and resilience in the context of emerging risks**

**Dr. Anna CHUVALNIKOVA** (Institute of Legal, Political and Sociological Research of Moldova State University). *Criteria privind sustenabilitatea normelor de comunicare juridică în societatea modernă: o experiență de reflecție filosofică / Criteria for the sustainability of norms in legal communication of modern society: an experience of philosophical reflection*

**Dr. Ion MOCANU** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). *Reziliența socială în zonele expuse riscurilor ecologice / Social resilience in areas exposed to ecological risks*

**Cercetător științific Mihail POTOROACĂ** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). *Reziliența socială și individuală în contexte de criză: o analiză calitativă comparativă / Social and individual resilience in crisis contexts: a comparative qualitative analysis*

**Dr. Ludmila RUBANOVICI** (USMF „Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova). *Temeiuri filosofice ale libertății mentale în bioetica sănătății creierului / Philosophical foundations of mental freedom in brain health bioethics*

**Drd. Veronica PANFIL** (Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, USM) *Modelul cuturla noicasian între national și european / The Noicasian cultural model between national and European*

**Cercetător științific Olesea MOISEEV** (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM). *Participarea cetățenilor la luarea deciziilor imperativ al consolidării rezilienței sociale în Republica Moldova / Citizen participation in decision-making imperative of consolidating social resilience in the Republic of Moldova*

## SECȚIUNEA 20

**Proiecții interculturale ale literaturii universale /**

*Intercultural Projections of Universal Literature (Chișinău)*

**Responsabil: mem. cor. al AȘM, dr. hab., prof. univ., Prorector pentru**

**Cercetare Științifică și Studii Doctorale ULIM, Elena PRUS**

**Moderatori: dr. hab., prof.univ. Dragos VICOL (Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România), Dr., conf. univ. Ludmila BRANIȘTE (Universitatea „A.I. Cuza”, Iași, România)**

**Ședința plenară:**

**Dr. hab., conf. univ. Tatiana CIOCOI** (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău). *The European Culture of Post-Imperial Self-Reflection and the Fluctuations of the Concept of „Universal Literature” / Cultura europeană a autorefecției post-imperiale și fluctuațiile conceptului de „literatură universală”*

**Dr., prof. univ. Ramona MIHĂILĂ** (Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București, România). *Translation and Universal Feminine Literature in the Context of Romanian as a Foreign Language / Traducere și literatură universală feminină în contextul românei ca limbă străină*

**Mem. cor. al AȘM, dr. hab., prof. univ., Elena PRUS**, Prorector pentru Cercetare Științifică și Studii Doctorale ULIM (ULIM, Chișinău). *László Krasznahorkai „Waiting for” Kafka and Beckett / László Krasznahorkai „în așteptarea” lui Kafka și Beckett*

**Dr., conf. univ. Georgiana CIOBOTARU** (Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România). *Intercultural Perspectives and Identity Structures Mitteleuropean Narrative Discourse / Perspective interculturale și structuri identitare în discursul narativ mitteleuropean*

**Dr. hab., prof. univ. Dragoș VICOL** (Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România). *Receptarea operei sadoveniene din perspectiva afinităților naratologice cu importanți scriitori ai literaturii universale / Reception of the Sadovian Work from the Perspective of Naratological Affinities with Important Writers of Universal Literature*

**Dr., conf. univ., postdoctorand ULIM Ivana IVANIĆ** (Prodecan Facultatea de Filosofie și filologie, Universitatea din Novi Sad, Serbia). *Proiecții interculturale ale tradiției folclorice între „Necista krv” de Bora Stanković și „Domnișoara Christina” de Mircea Eliade / Intercultural projections of folk tradition between “Necista krv” by Bora Stankovic and “Miss Christina” by Mircea Eliade*

**Dr., conf. univ. Carolina DODU-SAVCA** (UPSC „Ion Creangă”, Chișinău). *Literature as a Cultural Space for Artificial and Social Intelligence / Literatura ca spațiu cultural al inteligenței artificiale și sociale*

**Dr., conf. univ. Ludmila BRANIȘTE** (Universitatea „A.I. Cuza”, Iași, România). *Sinteze interculturale în romantism: între modele europene și identitate literară autohtonă / Intercultural Syntheses in Romanticism: between European Models and National Literary Identity*

**Atelier 1. Moderatori: Dr., conf. univ. Maria-Luiza Dumitru OANCEA (Universitatea din București, România), Dr., asist. univ. Arina CHIRILĂ (Universitatea „A.I. Cuza” din Iași, România)**

**Dr., conf. univ. Irina POSTOLACHI-JOSAN**, formator intercultural FLS, RLS, Secretar General SIETAR – France (Société Professionnelle pour l'Éducation, la Formation et la Recherche Interculturelles, Franța). *Text, Culture, Alterity: Intercultural Approaches to Comparative Literature in France*

*(for Students of French as a Foreign Language) / Text, Cultură, Alteritate: Abordări Interculturale ale Literaturii Comparative în Franța (pentru studenții de limba franceză ca limbă străină)*

**Dr., conf. univ. Maria-Luiza Dumitru OANCEA** (Universitatea din București, România). *Herodot între mit, istorie și etnografie: o perspectivă interculturală asupra narațiunii / Herodotus between Myth, History, and Ethnography: An Intercultural Perspective on Narrative*

**Dr. hab., prof. univ. Maia MOREL** (Universitatea din Sherbrooke, Canada). *Effets de la médiation artistique sur la sensibilisation aux enjeux socio-environnementaux / Effects of Artistic Mediation on Awareness of Socio-Environmental Issues*

**Dr. hab., prof. univ. Ion MANOLI** (Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău). *Literatura ca cel mai autentic și puternic remediu împotriva uitării / Literature as the Most Authentic and Powerful Remedy against Oblivion*

**Dr., lect. univ. Mihaela HRISTEA** (Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București, România). *Heinrich Heines Political Concepts Reflected in the Work Reisebilder / Conceptele politice ale lui Heinrich Heines reflectate în lucrarea Reisebilder*

**Conf. univ. George T. SIPOS** (Universitatea de Vest din Timișoara, România). *Female Characters in Dazai Osamu's Post War Literature / Persoaje feminine din literatura postbelică a lui Dazai Osamu*

**Dr., asist. univ. Maria-Lucreția CAZAC** (Universitatea de Medicină și Farmacie „Grigore T. Popa”, Iași, România). *Disease in Contemporary Universal Literature: Postpartum Depression at Elif Shafak / Boala în literatura universală contemporană: depresia postpartum la Elif Shafak*

**Dr., asist. univ. Arina CHIRILĂ** (Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași, România). *Vladimir Nabokov între două culturi: „Speak, Memory” – „Друзе бежеза” ca spațiu al identității / Vladimir Nabokov between Two Cultures: „Speak, Memory” – „Друзе бежеза” as Identity Space*

**Drd. Éric Martial OWONA** (Universitatea din Sherbrooke, Canada), **dr. hab., prof. univ. Maia MOREL** (Université de Sherbrooke, Canada). *L'expérience esthétique, une condition transformatrice de la décolonisation perceptive / The Aesthetic Experience, a Transformative Condition of Perceptual Decolonization*

**Dr., conf. univ. Valentina ENACHE** (UPS „Ion Creangă”, Chișinău). *Femeia în oglinda culturilor: Perspectivă interculturală asupra rolurilor și reprezentărilor / Woman in the Mirror of Cultures: Intercultural Perspectives on Roles and Representations*

## Atelier 2. Moderatori:

**Dr., conf. univ., Cristina GROSSU-CHIRIAC**, Șef Departament Literatură Universală și Filologie Rusă (USM), **dr., lect. univ. Ecaterina NICULCEA** (Universitatea „Alec Russo” din Bălți)

**Dr., conf. univ. Inna COLENCIUC**, șef Catedră Limbi Străine (Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău). *Wealth, Identity, and Illusion: Literary Interpretations of the American Dream / Bogăție, Identitate și Iluzie: Interpretări literare ale Visului American*

**Dr., conf. univ. Emilia TARABURCA** (Universitatea de Stat din Moldova). *„Frankenstein” de Mary Shelley între literatură, știință și mit: relecturi contemporane / “Frankenstein” by Mary Shelley between Literature, Science and Myth: Contemporary Re-lectures*

**Dr. hab., cerc. coord. Jozefina CUȘNIR** (Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău). *Phenomenological Theodicy: A Comparison of Its Elaboration in the Novella about Sancho Panza by F. Kafka and in Yiddish Sayings / Феноменологическая теодицея: соотношение ее проработок в новелле Ф. Кафки о Санчо Пансе и в идишских присловьях*

**Dr., conf. univ. Lilia TRINCA**, Decan Facultatea Litere (Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți). *The Construction of Temporal Impossibility in Romanian Repetitive Discourse / Construcția imposibilului temporal în discursul repetat românesc*

**Dr., conf. univ. Cristina GROSSU-CHIRIAC**, șef Departament Literatură Universală și Filologie Rusă (USM). *Orașul Chișinău în discursul literar german contemporan: perspectivă interculturală / The City of Chisinau in Contemporary German Literary Discourse: Intercultural Perspectives*

**Dr., lect. univ. Ecaterina NICULCEA** (Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți). *Catharsisul în operele literare: de la epoca reproductibilității tehnice la textele generate de inteligența artificială / Catharsis in Literary Oeuvres: From the Age of Technical Reproducibility to AI-Generated Texts*

**Dr., conf. univ. Natalia SPORÎȘ** (USM). *“Song of the Song of Solomon” as an Allusive Background to World Literature / «Песнь песней Соломона» как аллюзивный фон мировой литературы*

**Dr., conf. univ. Ana GHEORGHITĂ** (USM). *Romantic Reflexes with Projections in Literary Creations Representative of the Symbolist and Surrealist Currents / Reflexe romantice cu proiecții în creații literare reprezentative pentru curentele simbolist și suprarealist*

**Drd. Elena TARAGAN** (USM). *Dialectica Putere – Eros în „Visul unei nopti de vară” de Shakespeare / Dialectics Power – Eros in “Dream of a Summer Night” by Shakespeare*

**Drd., asist. univ. Elena GRAUR (ULIM).** *Traduire les néologismes d'Ion-esco – c'est d'être un vrai traduttore ou un traditore blâmable ? / Translating Ionesco's Neologisms – Is to Be a True Traduttore or a Blameworthy Traditore?*

**Drd. Sergiu MARIAN (USM).** *Condamnarea fără vină ca formă a absurdului: vinovăție, putere și dezumanizare în universul kafkian / Blameless Condemnation as a Form of Absurdity: Guilt, Power and Dehumanization in the Kafkian Universe*

**Drd. Ecaterina CORNEA (ULIM).** *Intimate Journal between Literature and Document: Status of Autobiographical Genre / Jurnalul intim între literatură și document: statutul genului autobiografic*

**Lect. univ. Olga VULPE (USM).** *Transformation of the Dramatic Conflict in Plays by A.P. Chekhov and B. Show at the Turn of the 19<sup>th</sup>–20<sup>th</sup> Centuries / Трансформация драматургического конфликта в пьесах А.П. Чехова и Б. Шоу на рубеже XIX–XX веков*

## SECȚIUNEA 21

**Parcursuri feminine în știință: între provocări, oportunități și mecanisme de sprijin / Women's paths in science: between challenges, opportunities and support mechanisms (Academia de Studii Economice a Moldovei, Institutul Național de Cercetări Economice), Chișinău**  
**Responsabili/moderatori: dr. Lilia ȘARGU (INCE, ASEM), Elena BORDIAN (INCE, ASEM)**

**Dr. Svetlana RUSU (Institutul Național de Cercetări Economice, Academia de Studii Economice din Moldova), dr. Tatiana COLESNICOVA (Institutul Național de Cercetări Economice, Academia de Studii Economice din Moldova).** *Femeile în STEM: analiză și perspective / Women in STEM: analysis and perspectives*

**Dr. Viorica POPA (INCE, ASEM), dr. Cristina UNGUR (INCE, ASEM).** *Reziliența academică în perioada maternității: determinanți instituționali și individuali ai continuității doctoratului academic / Resilience during motherhood: institutional and individual determinants of doctoral continuity*

**Dr. Roxana MIHALACHE (Universitatea de Științele Vieții „Ion Ionescu de la Brad” din Iași), drd. Nuți ARAMĂ (Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați).** *Helen Basturkmen – magia din spatele rigurozității limbajului științific / Helen Basturkmen – the magic behind the rigorousness of scientific language*

**Dr. Elena IURCU-STRĂISTARU (Institutul de Zoologie, USM), dr. Lilia ȘARGU (INCE, ASEM), dr. Natalia CÎRLIG (Grădina Botanică Națională (Institut „Alexandru Ciubotaru”, USM).** *Leadership feminine și management economic aplicat în agro-bisness: experiențe de cercetare și transfer tehnologic la cultura prunului în Republica Moldova / Women's leadership and economic management applied in agri-business: research experiences and technology transfer in plum culture in the Republic of Moldova*

**Cercetător științific Elena BORDIAN (INCE, ASEM).** *Biblioteca academică – mecanism instituțional de sprijin pentru parcursurile feminine în cercetare / Academic library – institutional support mechanism for women's research careers*

**PhD Students Laura-Catalina CULIPEI (Academy of Economic Studies of Moldova).** *Women in politics: representation, leadership and structural constraints in public governance / Femei în politică: reprezentare, conducere și constrincții structurale în guvernarea publică*

**Drd. Nuți ARAMĂ (Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați), dr., prof. univ. Maria VÎRLAN (UPS „Ion Creangă”, Chișinău).** *Viorica Marian – cartograful minții bilingve / Viorica Marian – the cartographer of the bilingual mind*

**PhD Students Petra BLAZS (“Ion Ionescu de la Brad” Iasi University of Life Sciences).** *Femeile în știință în România, între provocări și oportunități / Women in science in Romania, between challenges and opportunities*

### ȘEDINȚA PLENARĂ

**Responsabili/moderatori dr. hab. Liliana CONDRATICOVA (Chișinău),  
dr. habil., prof. univ. Nicoleta VORNICU (Iași)**

#### **Ion HADÂRCĂ**

membu corespondent al Academiei de Științe a Moldovei  
membu de onoare al Academiei Române

Vicepreședinte al AȘM, conducător al Secției de științe sociale, economice,  
umanistice și arte a AȘM

<https://orcid.org/0009-0004-5601-3780>

E-mail: [ion.hadarca@gmail.com](mailto:ion.hadarca@gmail.com)

#### **Ladies of romanian writing**

**(Metamorphoses of the female voice in Romanian literature)**

*Doamne ale scrisului românesc*

*(Metamorfoze ale vocii feminine în literatura română)*

This essay explores the evolution and metamorphosis of the female voice in Romanian literature, tracing a path from the 19th-century cultural mediation to the contemporary ethical resistance. The study identifies Hermiona Asachi-Quinet as a foundational archetype – a proactive intellectual who bridged Romanian and French cultures through translation and memorialistic writing.

The core of the analysis focuses on three exponential figures: Magda Isanos, Leonida Lari, and Ana Blandiana. Each represents a distinct stage in the development of female creative thought:

Magda Isanos embodies the „alchemy of thought,” where sacrifice is seen as a vital, biological, and cosmic process of fruition.

Leonida Lari shifts the discourse toward a messianic and national dimension, where the female voice transforms the „pyre” of personal sacrifice into a public „tribune” for collective freedom.

Ana Blandiana represents the pinnacle of this evolution through „ethical resistance” and an „ecology of the spirit,” using the purity of the word as a shield against totalitarianism and the noise of the contemporary era.

By comparing these three distinct yet interconnected voices – the Poet of the Earth (Isanos), the Poet of the City (Lari), and the Poet of Conscience (Blandiana) – the essay highlights the ascending and vibrant presence of female creative dignity within the national and universal cultural landscape.

#### **Nicoleta VORNICU**

doctor habilitat în arte vizuale, profesor  
director Centrul Mitropolitan de Cercetări T.A.B.O.R, Iași  
Expert Ministerul Culturii, România  
<http://orcid.org/000-0002-4025-2582>  
E-mail: [cmctaboriasi@yahoo.com](mailto:cmctaboriasi@yahoo.com)

#### **Cristina BIBIRE**

doctor în biochimie, Centrul Mitropolitan de Cercetări T.A.B.O.R, Iași  
Expert Ministerul Culturii, România  
<http://orcid.org/0000-0002-4018-6933>  
E-mail: [cristinabibire@yahoo.com](mailto:cristinabibire@yahoo.com)

#### **Dimensiuni istorice și actuale ale Bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din comuna Ruginoasa, județul Iași, stare de conservare**

*Historical and current dimensions of the “Assumption of the Virgin Mary”  
Church in Ruginoasa commune, Iași county, state of conservation*

Sandu Sturdza (Ioniță Sandu Sturdza, numit adesea și Săndulache Sturdza) provenea dintr-o veche familie boierească moldovenească, cu un rol important în istoria țării. Familia Sturdza stăpâna întinse domeniul în Moldova încă din secolul al XVII-lea, iar la începutul secolului al XIX-lea deținea o moșie de aproximativ 8.000 hectare la Ruginoasa (județul Iași).

În 1804, vistiernicul Sandu Sturdza a demarat un proiect ambicios pe moșia Ruginoasa: i-a angajat pe arhitectul vienez Johann Freiwald și o echipa de meșteri germani pentru a construi o noua reședință luxoasă în locul vechii case boierești și pentru a înființa o mică fabrică de postav pe domeniu. În paralel cu ridicarea noii reședințe, Sandu Sturdza a hotarat sa reconstruiască biserica de pe domeniul Ruginoasa, în imediata apropiere a palatului care inițial a fost doar o veche capelă de lemn, datand probabil din jurul anului 1700.

Atât sursele istorice, cât și analiza stilistică indică faptul că biserica de curte a fost construită „în stil neoclasic – după planurile arhitectului Johann Freiwald”, fiind pictată de zugravul Ioan Balomir, lucrarea s-a terminat în anul 1811.

Freiwald a conceput o biserica de plan aproape circular, un exemplu rar și semnificativ pentru evoluția arhitecturii ecleziastice din Moldova începutului de secol XIX.

Edificiul are un plan central (în forma de rotonda), cu pereti grosi de piatră și abside laterale semicirculare decupate în grosimea zidurilor. Volumul principal este un cilindru acoperit cu o cupola largă, caruia îi sunt alipite doua corpuri mai mici: absida altarului la rasarit și un vestibul (pronaos cu portic) la apus.

Biserica Ruginoasa a devenit astfel necropola familiei Sturdza pe parcursul mai multor generatii. Mai tarziu, după ce întreaga moșie a trecut prin cumpărare

în proprietatea domnitorului Al.I. Cuza (1862), biserica a servit și ca necropolă domnească: domnitorul Alexandru Ioan Cuza însuși a fost înmormântat provizoriu aici în 1873 până în 1944, alături de doi fii ai săi (Alexandru și Dimitrie) și de alți membri ai familiei Cuza. Din punct de vedere arhitectural biserica a suferit avarii mari după bombardamentul din 1944, pe latura de sud o parte din zidul de la turnul clopotniță și pronaos s-au surpat, iar porticul mic a dispărut total. Reparată parțial între 1955 și 1958, cu intervenții minore de amenajare a curții între 1970 și 1980, cladirea bisericii a rămas expusă factorilor de mediu în timp.

Umiditatea afectează zidăria mai mult la nivelul fațadelor de nord și sud. Acest fapt se datorează atât deteriorării burlanelor de scurgere cât și apei pluviale care a stagnat pe suprafața zidului datorită structurii poroase a cărămizii ceea ce a condus la apariția unor degradări ce au determinat fragilizarea materialelor și desprinderi de materiale la suprafață. Stagnarea umidității pe zid și soclu a fost mediu favorabil dezvoltării biodeterioranților. La nivelul profilului soclului, pe soclu și pe trotuarul perimetral din dale de piatră sunt prezenți biodeterioranți (licheni, mușchi, alge, plante ruderales).

Interacțiunea dintre umiditate și biodeteriorare conduce la apariția eflorescențelor și subeflorescențelor saline, responsabile pentru exfolieri, pierderi de material și modificări cromatice ale zidăriei.

Procesele de degradare analizate au un caracter cumulativ și progresiv, afectând în timp durabilitatea, stabilitatea și valoarea patrimonială a edificiului ecleziastic.

### **Diana ROȘCA**

Universitatea de Stat din Moldova  
<https://orcid.org/0009-0006-9732-4803>  
E-mail: dianaroscach@gmail.com

### **Cămașa brodată: expresie milenară a firii artistice umane**

*The embroidered shirt: an ancient expression of human artistic nature*

Expoziția de artă populară „Cămașa brodată: expresie milenară a firii artistice umane”, cuprinde zece cămăși cu altiță integrate în costumul tradițional, realizate în cadrul comunității Șezătoarea „Ciocârlia” din Costești și Ialoveni, o comunitate de creatoare de patrimoniu cultural care desfășoară activități de cercetare aplicată, documentare și revitalizare a tehnicilor tradiționale de realizare a cămășii cu altiță.

Piese expuse se remarcă prin diversitatea compozițiilor ornamentale, a tehnicilor de cusut și a materialelor utilizate, reflectând atât fidelitatea față de modelul tradițional, cât și dinamica contemporană a practicii de recreare a patrimoniului textil. Demersul expozițional urmărește evidențierea valorii artistice, identitare și

simbolice a cămășii tradiționale arhetipale, considerată una dintre cele mai reprezentative forme de manifestare ale patrimoniului cultural textil din spațiul românesc.

Cămășile prezentate în expoziție au fost realizate pe pânză naturală țesută în stative, precum pânză de bumbac, de in și de cânepă. În realizarea ornamenticii au fost utilizate tehnici arhaice de cusătură, precum *butucul*, *la fir*, *lănțișor*, *șinătău* și cusătura cunoscută sub denumirea *gura pupușii*, tehnici care constituie elemente definitorii ale limbajului decorativ al cămășii cu altiță. Paleta cromatică este inspirată din exemplarele păstrate în colecțiile muzeale.

O parte dintre cămășile expuse au fost realizate prin procesul de reconstituire experimentală, pornind de la fragmente textile istorice, în timp ce altele reprezintă replici fidele ale unor piese din patrimoniul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău, realizate pe baza studiului atent al structurii ornamentale, al tehnicilor de cusut și al compoziției cromatice.

Expoziția a reunit creațiile realizate de membrele comunității: Mariana Sănduță, Tatiana Luca, Maria Diaconu, Elena Popovici, Zinaida Stratulat, Tatiana Coleșnic, Diana Josu-Braniște, Diana Roșca, Ana Lașcu și Svetlana Maftei, ale căror lucrări ilustrează procesul contemporan de revitalizare comunitară a patrimoniului textil tradițional și transmiterea intergenerațională a cunoștințelor legate de arta cusutului cămășii cu altiță.

Prin această inițiativă expozițională este evidențiat rolul comunităților culturale în conservarea, reinterpretarea și transmiterea patrimoniului cultural imaterial, demonstrând că arta broderiei tradiționale continuă să funcționeze ca un limbaj simbolic complex, purtător de memorie culturală, identitate și continuitate.

### **Zinaida BOLEA**

Dr. hab., conf. univ., Universitatea de Stat din Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-9078-3058>  
E-mail: zbolea@yahoo.com

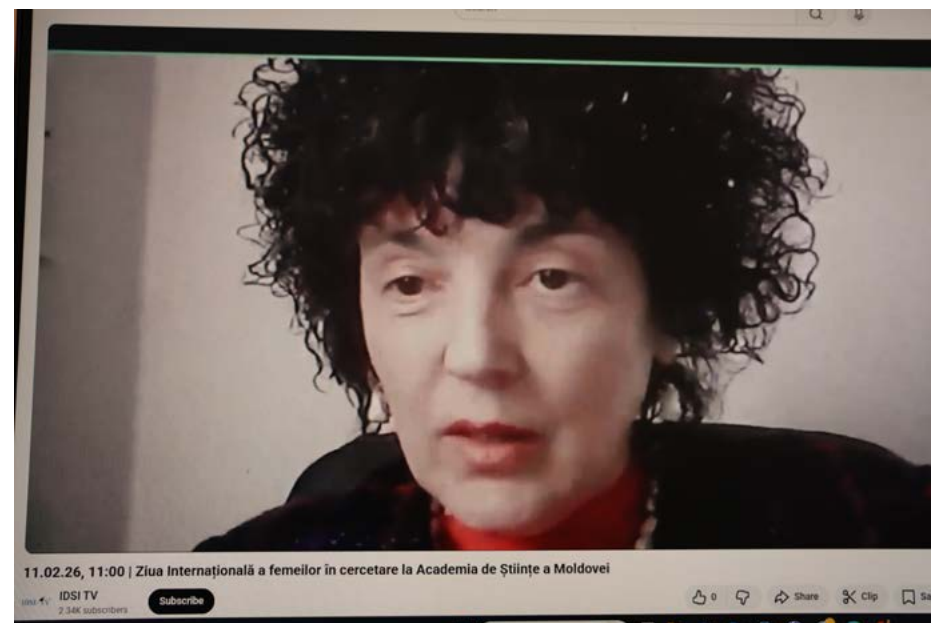
### **Deportările din RSS Moldovenească: traumatism, reziliență, transmitere**

*Deportations from the Moldavian SSR: trauma, resilience, transmission*

Monografia „Problematika narcisică și relația cu Celălalt în traumatismul asociat fenomenului deportărilor din RSS Moldovenească” scoate în evidență, dar și problematizează în același timp felul în care, în contextul deportărilor din RSS Moldovenească, au fost afectate umanul și relaționarea în cadrul grupului de referință. Atacul asupra acestor părți esențiale ale existenței este analizat ca parte a mașinării perverse a statului totalitar, în care ideologia și idealul mortifer totalitar au subminat valorile general-umane și au zdruncinat solidaritatea socială. Monografia înglobează un studiu calitativ vast, în care drept material empiric sunt utilizate

textele interviurilor realizate cu persoanele deportate. Sub aspect conceptual și interpretativ, lucrarea are o factură psihanalitică, psihosocială și istorică, elaborată într-o manieră interdisciplinară ireproșabilă. Conceptualizările elaborate de autoare ne clarifică fenomene importante ale represiunilor precum traumatismul narcisic, traumatismul relațional, manipularea viciilor umane și a animozităților sociale, stigmatizarea oficială, stigmatizarea neoficială, doliul individual, doliul colectiv. Un capitol important al monografiei se referă la fenomenele de negare a traumatismului deportărilor și la tăcerea supraviețuitorilor, dar și la tăcerea colectivă asupra represiunilor staliniste.

Cea de-a doua monografie – „Deportările din RSS Moldovenească: o abordare psihanalitică și psihosocială” – adaugă problematicii traumatismului istoric variabile care vizează transmiterea traumei istorice și reziliența. Reziliența în contextul traumatismului istoric este cercetată din perspectiva mecanismelor de apărare, primare și secundare, individuale și grupale: clivajul, idealizarea, devalorizarea, negarea, sublimarea, activismul. În același timp, sunt analizate resorturile sociale și spirituale ale rezilienței. Transmiterea traumatismului istoric este cercetată pornind de la reprezentările a două categorii de respondenți: descendenții persoanelor deportate și cercetătorii istorici care au realizat interviuri cu supraviețuitorii deportărilor. Autoarea a fost interesată să vadă cum are loc transmiterea materialului istoric traumatic, ce mesaje prevalează în această transmitere, cum percep acest material descendenții și cercetătorii. Rezultatele expuse oferă comunității academice perspective inedite asupra fenomenului deportărilor, conturând o reprezentare extinsă asupra represiunilor staliniste. În același timp, este important a menționa problematizările anunțate în lucrare cu referire la calitatea actului epistemic în demersurile de cercetare a traumatismului istoric, în acest sens fiind analizate trăirile afective, dilemele, reflecțiile cercetătorilor în procesul de studiere a deportărilor din RSS Moldovenească. Drept urmare, autoarea atenționează asupra specificului cercetării istoriei traumatice, menționând că cercetătorul este solicitat să realizeze un clivaj funcțional, care presupune coexistența pe dimensiunile științifice și umane – cognitive și emoționale.





## SECȚIUNEA

### **Arta și mitopoetica orașului în context național și internațional** *The art and mythopoeitics of the city in the national context and international*

**Lucia ADASCALIȚA**

doctor în studiul artelor și culturologie, lector universitar,  
Universitatea Tehnică a Moldovei

ORCID ID: [http://orcid.org/0000\\_0003\\_1010\\_3380](http://orcid.org/0000_0003_1010_3380)

E-mail: [lucia.adascalita@dip.utm.md](mailto:lucia.adascalita@dip.utm.md)

### **Contribuția autoarelor de benzi desenate din Republica Moldova la evoluția graficii secvențiale naționale** *The Contribution of Comic Strip Authors From the Republic of Moldova to the Evolution of National Sequential Art*

Prezenta lucrare de cercetare își propune elaborarea unei sinteze asupra artei benzilor desenate din creația artistelor Margareta Chițcații, Cristiana Grati, Inna Sacali, Anghelina Ciubotaru din Republica Moldova, în perioada anilor 1991–2025, analizându-se cele mai importante direcții tematice, stilistice, compoziționale abordate în operele acestora. Acest scop a fost atins prin intermediul obiectivelor cercetării care au vizat identificarea particularităților distinctive ale structurii planșelor cu benzi desenate, a tipurilor de cadre integrate în structura narativă a planșelor, a modalităților de poziționare și orientare a cadrelor în fluxul vizual al planșelor, a tehnicilor utilizate în procesul de creare a benzilor desenate, a mijloacelor de expresie plastică specifice fiecărei creatoare în parte, a mesajelor generate și a funcțiilor esențiale pe care le dețin lucrările de grafică secvențială ale creatoarelor contemporane. Analiza se bazează pe o abordare calitativă a benzilor desenate identificate în revistele „A-mic”, „Alunelul”, „Comics” ș.a. specifice creației artistelor originale din Republica Moldova, fiind evidențiat și impactul social al acestor lucrări grafice. Cercetarea își propune să contribuie la conturarea unui cadru teoretic și analitic necesar înțelegerii rolului creatoarelor de benzi desenate în dezvoltarea și promovarea, la nivel național și internațional, a graficii secvențiale naționale contemporane.

\* Studiu realizat în cadrul proiectului de cercetare și inovare 25.80012.0807.53SE – „Valorificarea și salvagardarea benzilor desenate din Republica Moldova din perioada 1945-2025 ca parte integrantă a patrimoniului cultural național”.

**Valeria BARBAS**

dr. în studiul artelor și culturologie, Institutul Patrimoniului Cultural

**Contracultura Patrimoniilor: spații contestate și vizualitate critică  
prin practici activiste și artistice**

*Countercultures of Heritage: Contested Spaces and Critical Visuality through  
Activist and Artistic Practices*

Prezenta comunicare investighează relația dintre patrimoniul arhitectural și formele contemporane de rezistență culturală și socială. Textul are la bază expoziția „Contracultura. Patrimoniile”, ca expresie a unui act colectiv, plasând conservarea memoriei urbane într-un registru activ, critic și performativ.

Inițiată în ianuarie 2025 la Casa Zemstvei (Muzeul Zemstvei), expoziția constituie punctul de plecare pentru o analiză a patrimoniului nu ca obiect inert al conservării, ci ca spațiu contestat, supus negocierilor simbolice și politice.

Expoziția reunește colaje alb-negru realizate de artiști și artiștiști din comunitatea culturală independentă, dezvoltate în sesiuni colective și într-un format participativ. Lucrările folosesc imagini decupate ale unor clădiri-simbol din Chișinău – monumente istorice, edificii memoriale sau spații cu valoare arhitecturală – care, pe parcursul deceniilor post-sovietice, au fost abandonate, înstrăinate sau amenințate cu demolarea sub diverse regimuri politice. Prin reconfigurare critică, aceste fragmente vizuale devin instrumente de interogare a fragilității memoriei colective și a suprapunerilor temporale și axiologice din spațiul urban.

Discursul se sprijină pe conceptul de *drept la oraș* formulat de Henri Lefebvre, care definește spațiul urban ca produs social și teren al conflictului. Literatura de specialitate cu privire la orașele post-socialiste subliniază caracterul tranziției urbane, marcat de privatizări opace și de slăbirea instituțiilor de reglementare. În acest cadru, Chișinăul apare ca un caz emblematic, unde patrimoniul modernist și sovietic este deosebit de vulnerabil. Colajul, prin intervenția vizuală și participativă, devine o formă de *stewardship civic*, în care comunitatea reface și revendică patrimoniul prin practici informale.

Practică istoric asociată avangardelor și contra-culturilor, colajul funcționează aici ca instrument de deconstrucție a discursului oficial despre oraș. Expoziția vine astfel parte a aceleiași ecologii de rezistență culturală, în care arta nu ilustrează lupta pentru patrimoniu, ci o continuă prin alte mijloace. Expoziția demonstrează astfel, că patrimoniul urban al Chișinăului în cazuri concrete, nu este doar pierdut sau ruinat, ci și rearticulat activ de comunități care refuză să accepte dispariția orașului. Prin urmare „Contracultura. Patrimoniile” aduce în prim-plan tensiunile dintre memorie și uitare, între spațiul abandonat și cel revendicat, între patrimoniul oficial și cel viu, activat prin prezență comunitară și practici artistice critice.

**Elena GHEORGHE**

Prof., dr., Școala Gimnazială „George Emil Palade” Buzău

<https://orcid.org/0009-0006-9979-9458>

E-mail: elenagheorghe2007@yahoo.com

**Ziua reginei Elisabeta a României în publicistica timpului**

*Queen Elizabeth of Romania's day in time publishing*

Personalitatea reginei Elisabeta a României, cunoscută în plan literar sub pseudonimul Carmen Sylva, a exercitat o influență semnificativă asupra vieții culturale și filantropice din țara noastră, fapt care s-a reflectat constant în paginile publicațiilor vremii.

Ziua reginei, celebrată anual cu prilejul onomasticii sau a zilei de naștere, a constituit nu doar un eveniment ceremonial, ci și un prilej de afirmare simbolică a valorilor monarhice, a identității naționale și a solidarității sociale. În acest context, presa a jucat un rol esențial în construirea imaginii publice a suveranei, în mediatizarea acțiunilor sale caritabile și culturale, precum și în consolidarea unei relații afective între monarhie și societate.

Deși nu poate fi identificat un decret de instituire explicit care să confere zilei reginei Elisabeta statutul de sărbătoare națională, sursele oficiale indică recunoașterea sa ca zi de sărbătoare a Curții Regale. Monitorul Oficial consemnează manifestări festive, recepții și acțiuni caritabile organizate cu ocazia aniversării reginei, ceea ce demonstrează caracterul oficial și repetitiv al celebrării.

Pe 24 aprilie 1881, cu ocazia zilei onomastice a reginei Elisabeta, s-a celebrat la mănăstirea Sinaia un Te-Deum la care au asistat ministrul de război, notabilități locale și numeroși săteni. După ce regele Carol I a salutat detașamentul de dorobanți din garnizoana Sinaia, aflat în fața mănăstirii, cei doi monarhi au primit felicitări de la cei prezenți. La ora 1 a avut loc, la Peleş, un dejun la care au luat parte D. Brătianu – președintele Consiliului de Miniștri, L. Catargiu – ministru al României la Belgrad împreună cu soția sa, primarul capitalei, Emil Grădișteanu – președintele Curții de Conturi, Radu Mihailu – prefectul poliției capitalei și soția lui și care „au oferit grațioasei noastre Regine frumoase buchete de flori”.<sup>1</sup> La București sărbătoarea a prilejuit arborarea steagurilor tricolore pe străzile principale.<sup>2</sup> La Biserica Sfintei Mitropolii din București, mitropolitul și înaltul cler au oficiat un Te-Deum la care au asistat miniștrii, Înaltele Corpuri ale statului, Casa civilă și militară a regelui, autorități civile, militare și un numeros public. În curtea Mitropoliei se aflau detașamente din garda orașenească și diferite corpuri ale garnizoanei București. Toate felicitările din partea autorităților administrative din țară au fost trimise la

<sup>1</sup> *Monitorul Oficial al României*, nr. 21 din 28 aprilie (10 mai) 1881, Partea neoficială, pp. 684-685.

<sup>2</sup> *Telegraful de București*, seria 1, anul 11, nr. 2691 din 25 aprilie 1881, p. 3.

Sinaia de către domnul E. Stătescu – ministru de interne.<sup>3</sup> Pe 25 aprilie 1881, primul ministru a fost delegat să mulțumească tuturor, în numele familiei regale, pentru felicitările primite.<sup>4</sup>

Pe 17 decembrie 1881, cu ocazia zilei de naștere, regina Elisabeta a fost felicitată de mitropolitul primat și de mitropolitul Moldovei, apoi a primit Consiliul de miniștri, în numele căruia a vorbit ministrul de interne. Senatul și Adunarea deputaților, prin președinții lor, au exprimat felicitările lor reginei.<sup>5</sup>

Importanța zilei de 24 aprilie, era anunțată un an mai târziu, în paginile ziarului „România liberă”: „Azi, țara întregă serbează onomastica Augustei noastre Regine. În toate bisericile se oficiază Te-Deumuri”.<sup>6</sup>

Pe 17 decembrie 1882, cu ocazia zilei sale de naștere, regina Elisabeta a primit la palatul de la Cotroceni, la ora 9 și jumătate, elevele de la Azilul Elena Doamna care au venit să felicite protectoarea așezământului. Înainte de a se retrage, elevele au cântat în cor un imn. La ora 11, familia regală a primit Consiliul de miniștri, iar la ora 11,30 pe principele Dimitrie Ghica – președintele Senatului și pe generalul Dimitrie Leca – președintele Camerei Deputaților. Toți au transmis felicitări și mesaje de devotament pentru regină din partea instituțiilor pe care le reprezentau. Seara la ora 20 a urmat la palatul Cotroceni „retragerea cu facke, executată de toate muzicile trupelor din garnizoană”.<sup>7</sup>

În decembrie 1900, pentru a onora cei 57 de ani împliniți de regina Elisabeta, a avut loc în sala teatrului național o serbare școlară dată de Societatea corpului didactic primar din România, sub patronajul ministrului instrucțiunii publice și al cultelor, domnul C.C.Arion. Serbarea a avut un deplin succes atât moral cât și material. Serbarea a început prin rugăciuni și cântece școlare interpretate de elevii școlilor primare din București sub îndrumarea dlui institutor Grigore Teodosiu și de elevele Azilului Elena Doamna, îndrumate de dl profesor G. Ștefănescu. Apoi elevii Școlii Normale pentru Învățătura poporului român au interpretat mai multe arii la vioară, publicul răsplătindu-i cu aplauze repetate și exerciții de gimnastică sub coordonarea dlui profesor D. Ionescu.

La ora 16.30 a sosit la teatru regina Elisabeta. Doamnele Arion și Delavrancea, în numele Societății Corpului didactic primar din România i-au oferit un frumos buchet de flori și un număr excepțional din Revista Societății „Convorbiri di-

<sup>3</sup> *Monitorul Oficial al României*, nr. 19 din 25 aprilie (7 mai) 1881, Partea neoficială, p. 621.

<sup>4</sup> *Monitorul Oficial al României*, nr. 20 din 26 aprilie (8 mai) 1881, Partea neoficială, p. 652.

<sup>5</sup> *Monitorul Oficial al României*, nr. 210 din 18 (30) decembrie 1881, Partea neoficială, pp. 7299-7300.

<sup>6</sup> *România liberă*, anul 6, nr. 1455 din 25 aprilie 1882, p. 1.

<sup>7</sup> *Monitorul Oficial al României*, nr. 214 din 19 (31) decembrie 1882, Partea neoficială, pp. 3241-3242.

dactice” cu programul serbării legat în mătase și aur, fiind condusă apoi spre loja regală. Întreaga asistență a fost impresionată de elevele Ieorganda Maria care a recitat poezia „Regină Mândră!” și de discursul elevului Lugoșanu Ion, ambii din clasa a IVa primară. A urmat intonarea imnului regal pe care întreaga sală îl ascultă în picioare. Cei doi elevi au fost chemați în loja regală. Serbarea a continuat până aproape de ora 19.<sup>8</sup>

Serbările organizate cu prilejul zilei onomastice sau de naștere a Reginei Elisabeta reprezentau una dintre cele mai vizibile forme de manifestare publică a loialității față de Casa Regală. Aceste evenimente erau caracterizate printr-un ceremonial bine stabilit: participarea familiei regale la slujbe religioase solemne, recepții la Palatul Regal și primirea mesajelor de felicitare din partea corpului diplomatic și a elitei politice. În anumite contexte, ziua de naștere a Reginei Elisabeta era marcată prin manifestări culturale simbolice, ca de exemplu recitaluri muzicale dedicate suveranei sau reprezentații teatrale organizate sub patronaj regal.

Prezența Reginei Elisabeta la ceremonii școlare, expoziții artistice și evenimente academice, mai ales în preajma zilei sale onomastice, conferea acestor manifestări o legitimitate simbolică suplimentară. Prin participarea sa, regina sublinia importanța educației și a culturii în procesul de modernizare a societății românești. Ziua reginei devenea astfel un prilej de reafirmare a rolului educației ca valoare fundamentală a statului modern.

Presa românească menționa ziua de naștere a Reginei Elisabeta prin articole aniversare concise, note de actualitate sau scurte portrete omagiale. Tonul acestora era sobru și respectuos, evitând exuberanța specifică altor sărbători regale. Această reflectare mediatică contribuia la fixarea datei în conștiința publică și la integrarea ei într-un calendar simbolic al monarhiei, chiar dacă impactul asupra maselor era limitat.

<sup>8</sup> *Albina. Revistă Enciclopedică Populară*, anul IV, nr. 13-14, 24-31 decembrie 1900, pp. 345-349.

**Aliona GRATI**

dr. hab. în filologie, prof. univ., director al Școlii doctorale Științe Umaniste  
și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-4289-2054>  
E-mail: [alionagrati@gmail.com](mailto:alionagrati@gmail.com)

**Cunoașterea liberă a unui spațiu necunoscut: Chișinăul postsovietic  
în lectura scriitorului polonez Andrzej Stasiuk**

*Free Knowledge of an Unknown Space: Post-Soviet Chișinău  
in the Interpretation of the Polish Writer Andrzej Stasiuk*

Textul analizează modul în care scriitorul polonez Andrzej Stasiuk construiește imaginea Chișinăului postsovietic ca spațiu al reînceputului, al potențialului încă neconfigurat. Refuzând traseele turistice și instrumentele convenționale ale cunoașterii, Stasiuk practică o explorare directă, emoțională, orientată spre zonele marginale ale Europei de Est. În cartea *Călătorind spre Babadag*, publicată în 2004, observația de tip documentar este transformată în literatură propriu-zisă, la granița dintre real și imaginar, între reportaj și ficțiune. Chișinăul apare în acest context ca un oraș ieșit recent din logica sovietică, prins între un trecut epuizat și un viitor încă nedefinit. Blocurile uniforme, moștenire a industrializării forțate, coexistă cu un oraș vechi, rural și vegetal, care conservă ritmuri arhaice ale vieții. Stasiuk surprinde orașul printr-un multiperspectivism fragmentar, evitând o imagine stabilă și definitivă. Dezordinea, precaritatea și improvizația devin semne ale unei energii latente. Prin această lectură empatică și lucidă, Chișinăul nu mai este o periferie anonimă, ci un laborator simbolic al experienței postsovietice, un spațiu care cere să fie privit, imaginat și reinventat în deplină libertate.

\* Materialul este elaborat în cadrul proiectului Stimularea excelenței cercetărilor științifice 2025–2026, 25.80012.0807.62SE „Arta ca formă excelentă de reprezentare a libertății: imaginea libertății în pictura și literatura din Republica Moldova”, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

**Maria GRABOVSCAIA**

“A. Pushkin” House-Museum, Head of the “Heritage” Department,  
PhD Student, Moldova State University,  
<http://orcid.org/0009-0003-1348-1026>  
E-mail: [mariagrabovscaia@gmail.com](mailto:mariagrabovscaia@gmail.com)

**Urban Motifs in Ex Libris: Artistic Interpretations of the Urban Landscape**  
*Urban Motifs in Ex Libris: Artistic Interpretations of the Urban Landscape*

The bookplate (ex libris), originally serving as a mark of ownership, underwent a significant artistic transformation during the twentieth century. Having moved beyond its purely utilitarian function of marking books, it evolved into an independent genre of graphic art with its own artistic and expressive means. The expansion of the artistic autonomy of the ex libris has been accompanied by the increasing complexity of its visual language. While early bookplates were dominated by heraldic elements indicating ownership, their artistic vocabulary gradually expanded to include professional attributes, allegorical imagery, and mythological and religious motifs, allowing for a more complex characterization of both the book owner and the conceptual identity of the library.

In contemporary artistic practice, the visual field of the ex libris increasingly extends into spatial contexts associated with natural and urban landscapes. Despite the significant development of artistic ex libris in the twentieth and twenty-first centuries, the role of the urban image as an independent artistic and symbolic element remains insufficiently studied, particularly in its semiotic and cultural dimensions. This study aims to examine the urban landscape in ex libris as both an artistic and symbolic form, and to identify its role in shaping the figurative and symbolic representation of the book owner. Architectural elements such as towers, bridges, staircases, arches, domes, city walls, and urban panoramas function not only as representations of the urban environment but also as carriers of established cultural, philosophical, and mythopoetic meanings.

The study identifies three principal models of the urban image in ex libris: the real city, the conceptual city, and the mythologized city. These models are represented in the works of ex libris artists whose compositions demonstrate different approaches to the interpretation of urban space. The works of Anna Ostroumova-Lebedeva present a documentary and artistic representation of the real city; the bookplates of Michel Fingesten reveal a conceptual and philosophical interpretation of urban space; while the works of Grigory Bosenko present a phantasmagorical and allegorical urban image. Thus, architecture and ex libris operate within a unified symbolic and semiotic system in which architectural forms function as elements of a cultural code. While architecture creates a spatial model of the world at the scale of the city, the ex libris constructs a symbolic space of personal identity.

In this context, the urban image in ex libris often transcends topographical accuracy and acquires a metaphorical dimension. Therefore, the city itself may be understood as one of the defining characteristics of the bookplate's owner.

### **Valentina GRABOVSCAIA**

Drd., Școala doctorală Științe Umaniste și ale Educației, USM  
Casa-Muzeu „A. Pușkin”, Chișinău, muzeograf.  
<http://orcid.org/0009-0004-2399-1940>  
Email [tnelav-8002@mail.ru](mailto:tnelav-8002@mail.ru)

### **Masonic symbols in the architecture of Chisinau**

*Masonic symbols in the architecture of Chisinau*

/materials from the National Archives of the Republic of Moldova, as well as handwritten notebooks of A.S. Pushkin and exhibits from the Chisinau House-Museum of A.S. Pushkin are used/

The monumental buildings of Chisinau, in their style, form, and quality, have become models of European architecture. Here, one can encounter traces of history and admire outstanding buildings created by renowned urban planners and architects. The purpose of this research is to determine the authorship of two monuments of national significance: two small houses located in the city center, remarkably similar in their façades and decorative elements, known to lovers of Chisinau's antiquity as the “Masonic House” and the “Bagdasarov Estate.” In working on this topic, the author relies on documents from the National Archives of the Republic of Moldova, the works of the famous Romanian researcher Gheorghe Bezvikonny (“Bessarabian Profiles” in two volumes, “The Boyars of Bessarabia between the Prut and the Dniester” in two volumes), V. Sparov's “The Complete History of Freemasonry in One Book”, I. Bubis's “The Architects of Bernardazzi”) and others, on conference materials (V. Grabovskaya's “Eight Facets of the Architecture of Alexander Bernardazzi” and others), on exhibits from the A.S. Pushkin House-Museum Foundation in Chisinau.

The scientific contribution of the work is that the author attempted to prove that the architect of two unidentified Chisinau buildings was the outstanding architect Alexander Bernardazzi, relying on his unique style (including techniques of the Italian Renaissance with elements of Gothic, details of Byzantine and Russian architecture, often associated with the mystery of Masonic signs) – thereby supplementing research in the reference area with new information. Monuments of this kind create the aura of historical Chisinau, attract tourists, and are the pride of the city's residents. This will allow for the drawing of literary and historical parallels between the A.S. Pushkin House-Museum and other museums in the Republic of Moldova, which will attract more visitors, residents, and guests of Moldova.

### **Ludmila MOKAN-VOZIAN**

doctor în pedagogie, conferențiar universitar,  
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău  
<http://orcid.org/0000-0001-5350-4921>  
E-mail: [mokan-vozian.ludmila@upsc.md](mailto:mokan-vozian.ludmila@upsc.md)

### **Artele vizuale ca mediator al identităților urbane**

*Visual arts as a mediator of urban identities*

Orașul este mai mult decât un spațiu fizic delimitat de străzi și clădiri; el prezintă un construct cultural și simbolic, un text deschis supus interpretării. Artele vizuale, prin diversitatea formelor lor – pictură, fotografie, instalație, arhitectură etc. – devin instrumente de cartografiere a acestui text, transformând orașul într-un teritoriu mitopoetic. În acest sens, „cartografiile vizuale” nu sunt doar reprezentări estetice, ci hărți ale memoriei și identității, care dezvăluie modul în care comunitățile își construiesc și își negociază imaginarul urban.

Michel de Certeau a descris orașul ca un spațiu stratificat, unde fiecare generație lasă urme vizibile în arhitectură și artă. Această stratificare vizuală transformă orașul într-un palimpsest, în care trecutul și prezentul coexistă. Artele vizuale nu doar consemnează aceste straturi, ci le reinterpretează, generând noi sensuri.

Rolul mitului în configurarea orașului este esențial. Mircea Eliade sublinia că mitul nu este doar o poveste arhaică, ci un mod de a conferi sens realității. Orașele își construiesc miturile fondatoare, care sunt apoi transcrise vizual în monumente, fresce, instalații publice etc. În contemporaneitate, artiștii recuperează aceste simboluri și le recontextualizează, creând punți între tradiție și modernitate. Orașul devine astfel un spațiu mitizat, un protagonist al unei narațiuni vizuale.

Pierre Nora vorbea despre „locurile memoriei” ca spații unde trecutul este conservat și reactivat. În oraș, aceste locuri sunt vizualizate prin monumente, muzee, dar și prin forme efemere precum graffiti sau fotografie urbană. Artele vizuale devin medii prin care memoria colectivă este transmisă și reinterpretată.

Cartografiile vizuale articulează mitul, memoria și identitatea, dezvăluind orașul ca spațiu cultural complex. Ele nu doar reflectă, ci construiesc și resemnifică orașul, transformându-l într-un teritoriu poetic și critic, un spațiu al memoriei trăite și al identităților în continuă schimbare.

\* Materialul este elaborat în cadrul proiectului Stimularea excelenței cercetărilor științifice 2025–2026, 25.80012.0807.55SE „Dimensiuni culturale și identitare ale valorificării artelor vizuale în învățământul artistic superior”, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

### **Marius-Adrian NICOARĂ**

Dr., Membru asociat al Academiei Oamenilor de Știință din România,  
Membru al Uniunii Scriitorilor din România-Filiala Iași, Membru al consiliului  
de cercetare științifică al Institutului European pentru Cercetări Multidisciplinare,  
Directorul Centrului de Științe Istorice și Arheologie, Membru al Uniunii  
Ziaristilor Profesioniști din România, Filiala Iași  
<http://orcid.org/0000-0002-7193-2353>  
E-mail: nicoarama@yahoo.com

### **Constantin Brâncuși la Buzău**

*Constantin Brâncuși in Buzău*

Între 26 mai și 29 iunie 1914, Constantin Brâncuși a fost prezent la Buzău pentru a ciopli soclurile și a monta lucrările „Rugăciune” respectiv „Bustul avocatului Petre Stănescu”, în Cimitirul Dumbrava. Astfel, Buzăul este orașul din România care, alături de Târgu Jiu, deține sculpturi ale marelui artist plastic, așezate în aer liber. Ansamblul monumental de la Buzău este al doilea, și ultimul de tip funerar, din creația brâncușiană. Celălalt ansamblu, numit „Sărutul”, este amplasat în Cimitirul Montparnasse din Paris. Astăzi, este unanim acceptat faptul că lucrarea „Rugăciune” a marcat începutul unei noi epoci în sculptura europeană și mondială.

### **Elena PLOȘNIȚA**

Dr. hab., Muzeul Național de Istorie a Moldovei  
<http://orcid.org/0000-0001-9061-3369>  
E-mail: rackayskaine@yahoo.com

### **Familia Crușevan. Figuri feminine remarcabile**

*The Crușevan family: outstanding women*

Crușevan este o familie de nobili din Basarabia cunoscută prin personalități marcante care au intrat în istorie. Din această familie fac parte și femei renumite care au făcut istorie și au lăsat o moștenire culturală și științifică demnă de păstrat și de promovat. Au marcat domenii precum literatura, jurisprudența, agricultura. Printre acestea femei se evidențiază Elena Crușevan/Lazo/Luzghin, Liusea(Olga) Crușevan/Klopotova/Florescu, Cantacuzino și Eugenia Crușevan. Pe baza materialelor documentare, a surselor istorice inedite, a presei, literaturii de specialitate autoarea a identificat contribuția lor la dezvoltarea, progresul societății basarabene și a creionat portretul fiecărei dintre aceste trei femei din familia Crușevan. Despre femeile din familia Crușevan s-a scris, dar pentru ca aceste femei să intre în memoria societății mai este necesară o cercetare serioasă a vieții și activității lor,

promovarea contribuției lor la dezvoltarea societății basarabene. Autoarea vine cu date noi care completează biografia acestor personalități, precizează anumite informații din circuitul public și științific și conturează mai bine portretul fiecărei dintre aceste figuri feminine.

Elena Crușevan a fost o oratoare și o publicistă de talent. A fost o femeie filantrop, a activat în zeci de societăți obștești și de binefacere: a fost membru în Consiliul de conducere a orfelinatului Olga, a Societății surorilor de caritate Hârbovăț, al Crucii Roșii, Casa muncii a Societății de binefacere, Societatea nevoiașilor de pe lângă Gimnaziul de băieți nr.1 din Chișinău. În 1917 devine membru a Ligii culturale a femeilor moldovence. În 1931 devine președinte Ligii femeilor din Basarabia. A fost preocupată de soarta femeii. Despre rolul femeii în societatea contemporană a vorbit în cadrul numeroaselor lecții publice și comunicări în instituții de învățământ și religioase. Era preocupată de agricultură. Despre agricultură are mai multe publicații în reviste de specialitate. A decedat la 13 martie 1933 și este înmormântată la Cimitirul de pe strada Armenească. În 1937 primăria municipiului Chișinău aprobă *Tabloul cu denumirea străzilor din cuprinsul municipiului Chișinău* – una din străzi va fi numită Elena Luzghin.

O altă reprezentantă a familiei Crușevan este Liusea (Olga). S-a născut la 5 iunie 1896 într-o familie de țărani din Ordășei. A fost adoptată de moșierul Ivan Epominondovici care era proprietarul moșiei Plosca, iar în 1902 va cumpăra și moșia Pistruieni. Era verișorul lui Elena Crușevan, căsătorit cu sora lui Nicolae Gumalic-cunoscut pictor basarabean din prima jumătate a secolului XX. A făcut studii la Odesa, în Elveția și România. La 19 august 1918 își înregistrează prima căsătorie la Odesa cu Gleb Nicolaevici Klopotov, militar, sublocotenent. Primele ei poezii sunt publicate la Vladivostok într-un ziar editat de comunitatea basarabeană din Primorie. A publicat în perioada interbelică în *Viața Basarabiei* și în *Pagini basarabene, Glasul, Gândirea* etc. A scris în franceză, a tradus scriitorii români în franceză. Despre frământările ei literare aflăm și din corespondența care a avut-o cu Bogdan Istru, Ion Minulescu, Nicolae Gumalic. Era pasionată de artă, către 1940 reușind să adune o colecție importantă.

O altă figură feminină din familia Crușevan a fost Eugenia Crușevan. Este născută la 29 iulie 1889 la Fălești, în familia lui Epaminond Crușevan, notar public. A făcut studii gimnaziale la Chișinău, iar licența la Universitatea din Moscova, facultatea de drept. Cariera de avocat o începe la Consiliul Eparhial al Arhiepiscopiei Chișinăului și Hotinului. Este considerată prima femeie avocat din Basarabia. Din materialele arhivistice, cunoaștem că la Baroul avocaților Lăpușna-Chișinău, Eugenia Crușevan a depus jurământul la 17 octombrie 1919, a fost oficial înregistrată în Registrul la 20 octombrie 1919. Iar Ella Negruzzi care este considerată prima femeie din istoria avocaturii române, fiind admisă în Baroul Ilfov prin decizia nr.30 din 8 martie 1920 a Curții de Apel București, secțiunea a III-a. A fost un adevărat profesionist al domeniului său. A avut o viață modestă, grea și tristă. A întreținut

nut o corespondență cu Gheorghe Bezviconi. Despre Eugenia Crușevan s-a scris mai mult și numele ei a fost promovat. Există o colecție de documente, fotografii și obiecte personale în fondurile Muzeului Național de Istorie a Moldovei, piese donate și achiziționate de la Irina Speranschi, o rudă, care face parte tot din familia Crușevan. A decedat la 11 martie 1976 la Timișoara. Din august 1995 o stradă din Chișinău îi poartă numele.

Elena, Olga, Eugenia sunt trei femei din familia Crușevan care au făcut istorie și au rămas în istorie. Este datoria noastră să cercetăm povestea vieții și activității lor și să promovăm faptele lor.

### **Natalia PROCOP**

dr. în studiul artelor, secretar științific, Secția de științe sociale, economice, umanistice și arte a AȘM; lector universitar, Facultatea Arte Vizuale și Design, UPS „Ion Creangă”

<https://orcid.org/0000-0003-4900-1787>

E-mail: nataliaprocop83@gmail.com

### **Tendințe moderniste în portretele scriitorilor realizate de Valentina Rusu Ciobanu și Elena Bontea**

*Modernist Tendencies in the Portraits of Writers Created by Valentina Rusu Ciobanu and Elena Bontea*

Textul analizează cele mai reprezentative portrete ale scriitorilor realizate de Valentina Rusu Ciobanu și Elena Bontea, evidențiind modul în care genul portretistic devine un instrument de reprezentare al libertății de creație în contextul anilor '60–'70. Ambele artiste nu se opresc doar la portretul psihologic, orientându-se stilistic spre elementele curentelor moderne.

În creația Valentinei Rusu Ciobanu vizibile sunt simbolurile ironice precum în „Portretul cu pocal și țigară” al lui Aureliu Busuioc, în care autoarea conturează personalitatea scriitorului. Problema cenzurii sau lipsa libertății este reflectată în pictura „Roboți. Grigore Vieru”. Integrarea elementelor naive, expresioniste conferă portretelor un caracter monumental și reflexiv.

Elena Bontea se remarcă prin portrete cu pronunțată dimensiune psihologică, precum cele dedicate lui Emilian Bucov, Nicolae Costenco sau Nicolae Esinencu. Artista combină redarea trăsăturilor fizionomice cu sugestii biografice și simbolice, utilizând tușe expresive. Accesoriile și gesturile devin indicii ale vieții interioare și ale destinului intelectualului într-un regim autoritar.

În ansamblu, portretele realizate de cele două artiste constituie documente vizuale ale memoriei culturale, reflectând tensiunea dintre constrângere și aspirația spre libertate spirituală și identitară.

\* Materialul este elaborat în cadrul proiectului Stimularea excelenței cercetărilor științifice 2025–2026, 25.80012.0807.62SE „Arta ca formă excelentă de reprezentare a libertății: imaginea libertății în pictura și literatura din Republica Moldova”, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

### **Rodica URSACHI**

dr. în studiul artelor, conf. univ., UPS „Ion Creangă”,

facultatea Arte Vizuale și Design

<http://orcid.org/0000-0001-6084-9506>

E-mail: ursachi.rodica@upsc.md; rodikamish@gmail.com

### **Dimensiuni ale expresiei libertății în creația artistică a plasticianului Mihai Grecu**

*Dimensions of the expression of freedom in the artistic creation of the artist Mihai Grecu*

M. Grecu a fost primul artist român-basarabean care, în condițiile unei „presiuni ideologice”, a sfidat regimul și și-a promovat concepția sa la libertatea creației. Anume această tendință către libertate (spirituală, creativă), condiționată de interferențele factorilor ideologici și inspirației, îi generează pictorului un nou mod de gândire și îi racordează creația spre tradițiile artei populare și spre estetica artei universale (postimpresionism, gruparea „Nabis” ș.a.), fondând astfel modernismul plastic basarabean.

Creația lui Mihail Grecu se caracterizează printr-o libertate de expresie artistică, el fiind considerat un inovator care a revoluționat pictura din Moldova. Fundamentul libertății sale în gândire și creație a fost pus în perioada studiilor, când s-a familiarizat cu creația artiștilor români, apoi a continuat în taberele de creație, vizitele muzeelor, orașelor din afara țării, lecturarea operelor literare etc. Spiritul liber s-a manifestat pe mai multe dimensiuni: prin unele subiecte tematice (*Răscoala de la Tatarbunar* (1957–1958), *Recruții* (1964–1965), *A fost război* (1975) ș.a.) și prin refuzul de a accepta limitele mijloacelor artistice (cromatică, compoziție, perspectivă ș.a.), și a materialelor clasice (*Fetele din Ceadâr-Lunga* (1960), tripticul *Istoria unei vieți* (1967), ș.a.). Libertatea creatoare se manifestă în operele de la sfârșitul deceniului cinci-deceniul șase prin distanțarea treptată de rigoarea descriptivă a realismului socialist, orientându-se spre o tratare mai expresivă și dramatică a subiectului. În această perioadă marcată de dogme, alegerea unui subiect „etnic” și tratarea lui într-o manieră nonconformistă a fost un act de curaj artistic care a inspirat ulterior generații de pictori. Deși a fost criticat și catalogat ca „formalist”, el a ales să fie un „inovator” și o „personalitate complexă”, preferând marginalizarea (temporară) în locul compromisului artistic.

M. Grecu în anii '70-'80 a studiat chimia culorilor și a materialelor (lacuri, bitum, praf de bronz, pigmenți fluorescenți, nisip, cenușă), înțelegând că libertatea artistică este indisolubil legată de libertatea tehnologică (*Presupusa broască țestoasă* (1973), *Adâncul fântânii* (1973), *Gorunul* (1977), *Luna deasupra Butucenilor* (1979) ș.a.). Deși obiectele sunt recognoscibile, ele sunt tratate cu o libertate gestuală care tinde spre abstract. M. Grecu refuză „realismul descriptiv” în favoarea unei expresivități brute, libertatea artistului manifestându-se prin experimentarea curajoasă cu textura și volumetria, transformând procesul creativ într-un studiu al reacțiilor materiale (*Veneția tragică* (1970) ș.a.). Plasticianul a demonstrat că textura poate purta un mesaj la fel de puternic ca și figurativul, ignorând cerințele de „veridicitate” ideologică (*Rănila războiului* (1975), *Masa pomenirii* (1976), *Morile copilăriei mele* (1977) ș.a.).

Opera lui M. Grecu constituie o filă importantă în evoluția artei naționale. Pictorul a explorat necunoscutul și a dezvoltat tradițiile artistice ale culturii noastre, conferindu-i picturii din Republica Moldova, noi valențe estetice și îmbogățind-o prin mijloace de expresie plastice inovatoare și originale, generând o mutație spirituală în mentalitatea artistică a vremii.



Ziua Internațională a femeilor în cercetare  
Academia de Științe a Moldovei  
11 februarie 2026, ora 11.00, Sala Mică a ASM  
(bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 1)


Ziua Internațională a femeilor în cercetare

Conferința științifică internațională „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine”,  
dedicată Zilei Internaționale a femeilor și fetelor în cercetare

ARTA ȘI MITOPOETICA ORĂȘULUI ÎN CONTEXT NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL  
*The art and mythopoeitics of the city in the national context and international*

120 de ani de la „Expozițiunea Generală din 1906”

Lect. univ. dr. arh. Elena-Sidonia TEODORESCU  
Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară, București



Proiectul Disacril (Pictură)

Dimensiuni ale expresiei libertății în creația artistică a plasticianului Mihai Grecu

R. Ursach, dr. conf. univ.

proiectul 25.5006.2.0507.0288 Artă și știință în dezvoltarea societății durabile de mâine în Republica Moldova, Asociația Națională de Dezvoltare și Promovare a Cercetării Științifice în Republica Moldova, URAC

Dr. Elena-Sidonia Teodorescu  
Elena-Sidonia Teodorescu  
valeria barbu  
maria grobovscioa  
ecaterina soroș

12:22 | av9-wqj8-m

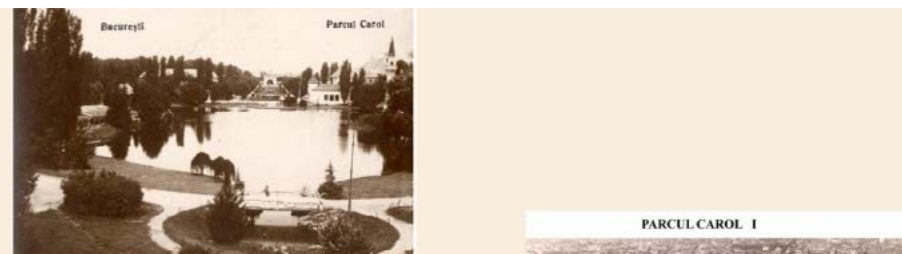


## Tendințe moderniste în portretele scriitorilor realizate de Valentina Rusu Ciobanu și Elena Bontea



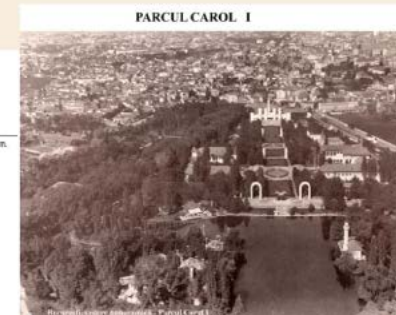
Procop Natalia

Stimularea excelenței cercetărilor științifice 2025–2026, 25.80012.0807.62SE „Arta ca formă excelență de reprezentare a libertății: imaginea libertății în pictura și literatura din Republica Moldova”, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău



Anul acesta se împlinesc 120 de ani de la inaugurarea *Expoziției Generale Române din 1906*, realizată pe Câmpul Filaretului, astăzi, pe locul ei, Bucureștiul are unul dintre cele mai frumoase parcuri - actualul Parc Carol I, monument istoric (ansamblu de arhitectură), situat în zona protejată nr. 82 - *parcuri istorice Parcul Carol*.

1300 Biliu A-19016 Parcul Carol municipiul BUCUREȘTI Piața Libertății Fr. sector 4 Delimitat de: sf. sec. XIX - prima jum. P-ți Libertății - str. g-ral Caradara Popescu - sec. XX - Calea Șerban Voșii - str. Caștilor de Argint - str. dr. Constantin Iordan



Expoziția sărbătorea 25 de ani de la întronizarea principelui Carol I ca rege al României și 40 de ani de domnie a lui Carol I, dar și 1800 ani de la cucerirea Daciei de către împăratul Traian. Comemorarea celor patru decenii de domnie a regelui a fost marcată de numeroase manifestări ce au avut ca trăsătură comună participarea reprezentativă a românilor din Regat și din celelalte provincii românești, din afara hotarelor, capitala devenind un adevărat centru al românisminii.



Portretul unui tânăr (Aureliu Busuioc), 1957–1958



Portretul cu pocal și țigară” (1966)

## SECȚIUNEA

### Conservarea și restaurarea patrimoniului cultural – experiență și bune practice / *Conservation and restoration of cultural heritage – experience and best practices (Iași)*

**Simona Violeta GHEORGHE**

Doctor în istorie

Expert restaurator metal și ceramică, Muzeul Olteniei Craiova

E-mail: simonagheorghe587@yahoo.com

#### Vase ceramice miniaturale – intervenții de restaurare

*Miniature ceramic pots – conservation interventions*

Orice repertoriu de forme ale ceramicii arheologice precizează și vasele miniaturale. „A reduction in dimensions does not produce a corresponding reduction in significance” (Stewart 1993) – *O reducere a dimensiunilor nu produce o reducere corespunzătoare a semnificației.*

Lucrarea prezintă procedeele de restaurare și conservare a unui lot de piese ceramice miniaturale din colecția Muzeului Olteniei Craiova. Piesele sunt datate epoca bronzului și fac parte din culturile Verbicioara și Gârla Mare-Cârna.

Metodele de restaurare și conservare aplicate au fost impuse de tipologia degradărilor suferite de aceste piese ceramice. Este de menționat faptul că în principal piesele prezintă deteriorări similare ale stării de conservare, în trecut intervenindu-se inadecvat asupra lor. Prezentați depuneri de pământ, depuneri de săruri solubile și insolubile (carbonați), cracluri ale suprafeței ceramice, pete de adeziv îmbătrânit, peliculizări cu lac, lipiri defectuoase, notări excesive cu marker direct pe suprafața ceramică.

Procedeele tehnologice de restaurare a avut în vedere o abordare neagresivă, astfel încât

principala operație efectuată pentru îndepărtarea sărurilor a fost curățarea în baie ultrasonică. Băile ultrasonice, s-au realizat în soluție apoasă de detergent neutru Tween 20 (20%), în reprize de 10 minute, la temperatura de 40°C, frecvența ultrasunetelor fiind de 28-34 kHz.

Restaurarea și conservarea acestor piese a asigurat reintroducerea lor în circuitul muzeal, evidențiind modul în care o categorie ceramică poate cunoaște de-a lungul timpului utilizări multiple.

**Claudia LUPU**

Doctor în artă, Expert restaurator hârtie

Muzeul Național al Marinei Române, Constanța

#### Restaurarea-conservarea unor documente având intervenții necorespunzătoare

*Restoration-preservation of documents with inappropriate interventions*

Muzeul Național al Marinei Române deține o colecție de piese pe suport papetă care au aparținut de-a lungul timpului unor cadre militare. Din neștiință, neglijență sau pentru a le salva cu orice consecință, omul a contribuit la degradarea acestora. În colecția respectivă se regăsesc piese care au suferit consolidări cu hârtie de facturi și nuanțe diferite din diverse volume, dar și cu cartoane reprezentând coperti ale unor caiete și cărți. O altă modalitate de păstrare a acestora de către om, a reprezentat-o aplicarea pe diferite fragmente de sticlă cu variate tipuri de adezivi, adesea greu de îndepărtat. Fragmentarea prin tăierea colțurilor sau îndepărtarea unor sigilii și steme, este o altă situație întâlnită ce se încadrează la categoria degradărilor produse de către factorul uman.

Din varietatea de situații întâlnite, piesa reprezentând un brevet tipărit în anul 1917 este acel caz, unde pe lângă numeroasele plieri pe care le-a suferit pentru a putea încăpea în buzunarul unei haine, i-a fost aplicat ulterior pe revers și un carton pentru consolidare, parțial îndepărtat ulterior în timp.

Această piesă este un brevet prin care Majestatea Sa Regele a binevoit a conferi medalia pentru „Bărbăție și Credință” cu spade clasa II a Sergentului Nae Dumitru din Marina Militară. Degradărilor înregistrate li se alătură și o puternică îmbrunare a hârtiei, lipsuri materiale, pătări, decolorare a cernelii.

După ample analize și teste de solubilitate a cernelii, s-a realizat curățarea mecanică și umedă, au fost îndepărtate fragmentele de carton de pe reversul piesei, au urmat mai multe presări culminând cu reîntregirea acesteia folosind hârtie japoneză prin metoda „la dublu” și realizarea la final a unei mape de protecție.

O altă piesă căreia i-a fost aplicat un carton pentru consolidare ce s-a soldat cu repercusiuni, este un brevet de căpitan de lungă cursă, eliberat de către Directorul Marinei Comerciale, în data de 23 septembrie 1941 lui Costăchescu Constantin.

Lipirea cartonului s-a realizat cu un adeziv pe bază de clei care a produs o degradare fizico-chimică definitivă piesei. Brevetul mai prezenta pete de diverse naturi, decolorare a cernelii folosite în scrierea cu stiloul, precum și un strat grosier de praf pe avers.

Au fost parcurse toate etapele restaurării, înlăturându-se astfel cleiul ce a contribuit la lipirea cartonului, s-a îndepărtat stratul de praf și s-a realizat curățarea umedă. La final piesa a revenit în depozit având mapă de protecție pentru o mai bună păstrare.



Fig. 1. Brevet prin care Majestatea Sa Regele a binevoit a conferi medalia pentru „Bărbăție și Credință” cu spade clasa II a Sergentului Nae Dumitru din Marina Militară;  
Fig. 2. Brevet de căpitan de lungă cursă, eliberat de către Directorul Marinei Comerciale, în data de 23 septembrie 1941 lui Costăchescu Constantin.

**Mary-Claudia MOTEI**

Expert restaurator metal și ceramic  
Muzeul Județean de Istorie Brașov

**Conservarea și restaurarea unui depozit de bronzuri descoperit la Codlea, județul Brașov (I)**

*Conservation and restoration of a bronze deposit discovered in Codlea, Brașov County*

În anul 2022, la Codlea, în punctul Lacuri-Ștrandul Codlei din județul Brașov a fost descoperit de către un detectorist un depozit de bronzuri, datat de către arheologii MJIBv ca fiind din secolul al X-lea a.Chr. (Hallstatt B1). Depozitul era constituit din 43 de piese: o situlă, 4 turte de materie primă, 3 fâșii din tablă, 5 brățări, 3 seceri, o daltă, un ciocan și 25 topoare / celturi. După intrarea pieselor în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie Brașov (nr. inv. II 9714 AR → II 9756 AR) la data de 20 februarie 2025 au fost realizate analizele XRF care au confirmat faptul că toate piesele sunt din bronz, cu mici variații ale elementelor constitutive.

Data fiind starea de conservare a pieselor – care prezentau depuneri de sol; strat masiv pulverulent de coroziune specific neferoaselor; straturi discontinue de patină nobilă; lipsă material original; fisuri – fluxul de restaurare supus atenției Comisiei de restaurare și aprobat de aceasta a debutat cu desprăfuirea și tratamentul mecanic pentru îndepărtarea solului. S-a continuat cu stabilizarea pieselor prin tratament chi-

mic (sol. 5% sesquicarbonat de sodiu), alternat cu tratament mecanic; neutralizare; test cloruri; conservare (sol. 5% Paraloid B72 în acetonă) și uscare liberă.

În comunicarea de față sunt prezentate doar o parte din piesele componente ale acestui depozit, mai exact 26 de piese, care sunt gata în acest moment, urmând să revenim cu un articol mai amplu atunci când întreg depozitul va fi restaurat.



Fig. 1: Depozitul de bronzuri de la Codlea, jud. Brașov (foto: Lucica Savu)



Fig. 2: O parte din Depozitul de bronzuri de la Codlea, jud. Brașov (foto: M.C. Moței)

**Iulia Maria PASCU**  
Expert restaurare grafica  
Muzeul National Brukenthal Sibiu  
E-mail: iulia\_m\_pascu@yahoo.co.uk

### **Etapela restaurării unei litografii din secolul al XIX-lea**

*The stages of restoring a 19th century lithograph*

În comunicare sunt evidențiate fazele de restaurare a unei litografii de mici dimensiuni din secolul al XIX-lea prin care s-a urmărit stabilizarea obiectului afectat de montarea în ramă, de contactul cu materiale necorespuzătoare cu standardele de conservare și de alte tipuri de degradări.

### **Ruxandra-Ioana STROIA**

Expert restaurare piele  
Muzeul National Brukenthal, Sibiu, România  
E-mail:ruxandrastroia@gmail.com

### **Polixenia Georgeta POPESCU**

Doctor în chimie, Expert investigații fizico-chimice  
Muzeul National Brukenthal Sibiu, România  
E-mail:corina.popescu@yahoo.com

### **Investigații și intervenții de restaurare asupra unor cântare pentru monede**

*Investigations and restoration interventions on some coin scales*

În lucrare sunt prezentate caracterizarea cântarelor pentru monede, starea de conservare a acestora și etapele intervențiilor de restaurare (materialele și tehnica folosită) efectuate pentru atenuarea și/sau îndepărtarea degradărilor în scopul conservării suportului din piele. Cântarele prezentau degradări datorate atât condițiilor de depozitare cât și îmbătrânirii naturale a materialelor constituente. Sunt exemplificate degradări ale pielii determinate de: natura materialelor (tipul de piele) și îmbătrânirea naturală a acestora, tehnica de execuție, interacțiunea cu mediul dar și de intervenții neadecvate, insistându-se pe corelația dintre tipul de degradare și intervenția adecvată de restaurare. Ca studiu de caz sunt prezentate intervențiile de conservare activă și investigațiile fizico-chimice preliminare acestor intervenții, efectuate asupra a două cântare pentru monede.

### **Polixenia Georgeta POPESCU**

Doctor în chimie, Expert investigații fizico-chimice  
Muzeul Național Brukenthal Sibiu, România  
E-mail:corina.popescu@yahoo.com

### **Ruxandra-Ioana STROIA**

Expert restaurare piele, Muzeul Național Brukenthal, Sibiu, România  
E-mail:ruxandrastroia@gmail.com

### **Scut transilvănean de secol XV. Investigații și intervenții de conservare-restaurare asupra suportului din piele**

*15th century Transylvanian shield. Investigations and conservation-restoration interventions on the leather support*

Lucrarea prezintă investigațiile și intervențiile de conservare-restaurare realizate asupra suportului piele a unui scut transilvănean de secol XV, din colecția medievală a Muzeului de Istorie Casa Altemberger, Muzeul Național Brukenthal. Scutul este un obiect compozit realizat din lemn, acoperit la partea interioară și exterioară cu piele pictată. Investigațiile efectuate pentru caracterizarea materialelor constituente și evaluarea stării de conservare au fost studiul prin microscopie optică și analiza XRF. Sunt prezentați factorii care au influențat degradările suportului din piele, starea de conservare și intervențiile de restaurare efectuate pentru a stabili pielea pe suportul de lemn pentru intervențiile ulterioare la nivelul stratului pictural.

### **Loredana POPA**

Expert restaurator pictură și lemn policrom  
Centrul de Cercetare și Conservare-Restaurare a Patrimoniului Cultural,  
Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași, România  
E-mail: loryremus@yahoo.com

### **Remus Ioan POPA**

Expert restaurator pictură și lemn policrom  
Centrul de Cercetare și Conservare-Restaurare a Patrimoniului Cultural,  
Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași, România  
E-mail: loryremus@yahoo.com

### **Tratamente de restaurare – conservare aplicate tabloului intitulat „Peisaj”, autor Al. Szatmary**

*Restoration – conservation treatments applied to the painting entitled „Landscape”, author Al. Szatmary*

Comunicarea prezintă restaurarea și conservarea unui tablou, ulei pe carton, cu număr de inventar 689, de dimensiunile 34 x 26,2. Tabloul este semnat și datat

în stânga jos cu brun „Alex. Szatmary 1900”. Suportul era puțin deformat în plan, iar colțurile ușor fragilizate. Versoul era oxidat, pătat, cu multiple zgârieturi și abraziuni, urme de grund, vopsea și urme de creion. Stratul pictural adera relativ bine la suport, mici lacune erau prezente pe marginile tabloului (o lacună este situată la 3 cm deasupra semnăturii, 4 lacune sunt situate pe arborele din stânga, pe mijloc, o lacună este situată pe mijlocul lucrării), cracluri datorate tehnicii de autor. Pe suprafața stratului pictural se puteau observa diverse depuneri aderente și ancrasate, un verni oxidat și brunisat, aplicat neuniform cu aglomerări în reliefulurile tușelor peliculelor de culoare, pete de vopsea albă – în stânga jos, abraziuni și uzuri ale peliculei de culoare localizate în special pe mijlocul lucrării.

Tratamentele de restaurare aplicate au constat în consolidarea suportului și refacerea planeității acestuia, curățirea versoului, îndepărtarea depunerilor de pe stratul pictural, îndepărtarea verniului oxidat și îmbrunat, chituiria lacunelor stratului pictural și finisarea chiturilor, vernisarea stratului pictural și integrarea cromatică. La final a fost aplicat prin sprayere un verni subțire.



Fig. 1 Înainte de restaurare



Fig. 2 După restaurare



Ziua Internațională a Femeilor în Cercetare la Academia de Științe a Moldovei

### Înainte de restaurare



Dimensiuni: H- 134 cm,  
l- 56 cm,  
g- 4,8 kg  
Datare: 1475-1501  
Materiale: **piele pictată**, lemn, metal

3846 3e46

43:11

Ziua Internațională a Femeilor în Cercetare la Academia de Științe a Moldovei

### Înainte de restaurare




- Portret litografic din secolul al XIX-lea reprezentându-l pe Napoleon Bonaparte
- Obiect cu valoare istorică și artistică
- Litografia vulnerabilă la factori de mediu și degradare chimică, fotochimică
- Necesitatea stabilizării și conservării obiectului

11:05:59, 11:06

națională a femeilor în cercetare la Academia de Științe a Moldovei

### Studiul prin microscopie optică. Microfotografii.



Proba 4. Detaliu 40x

Revers proba 4. Detaliu 40x

Proba 5. Detaliu 40x

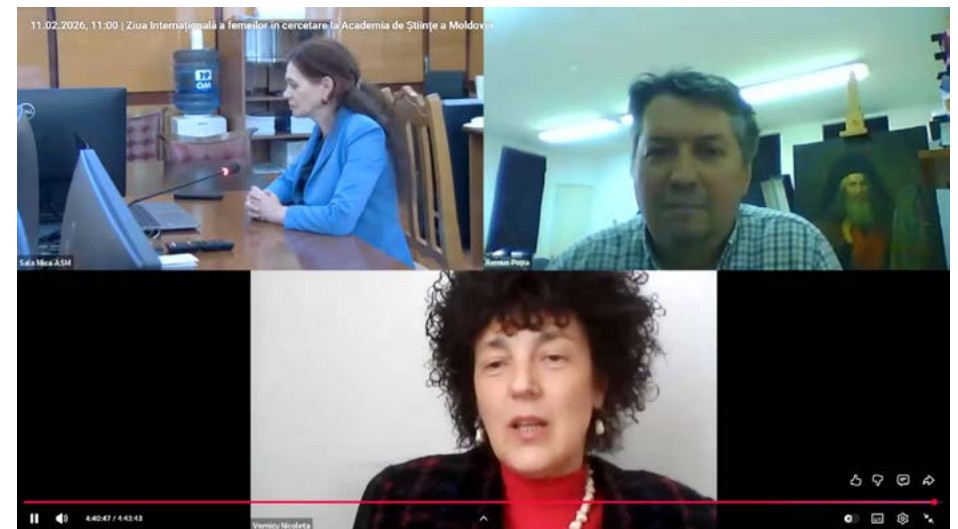
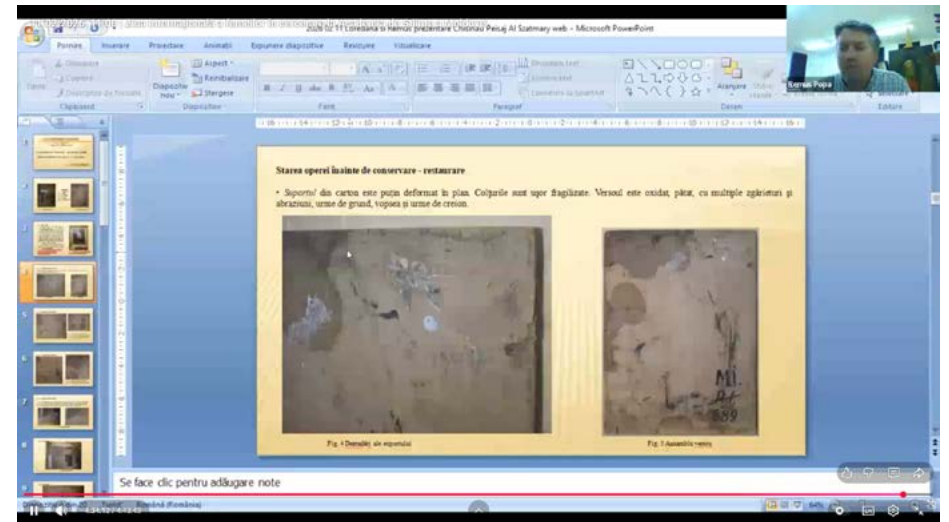
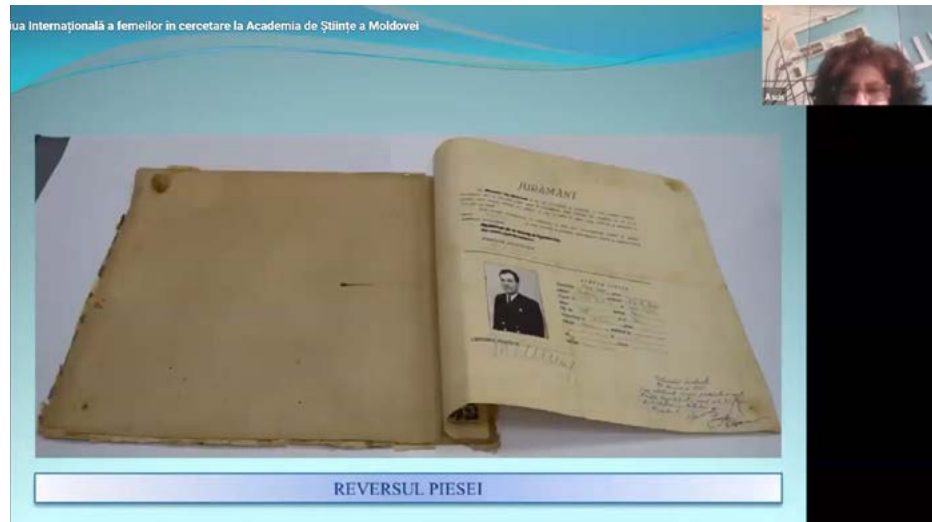
Revers proba 5. Detaliu 40x

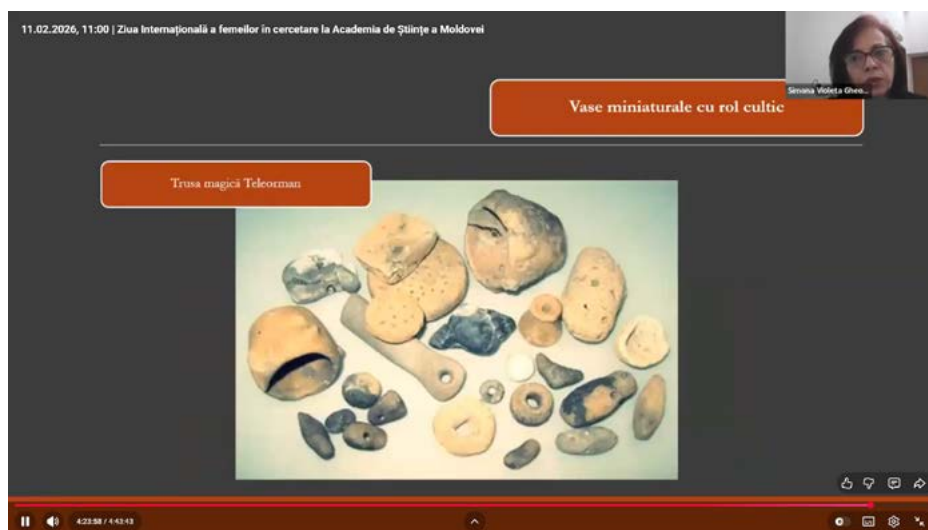
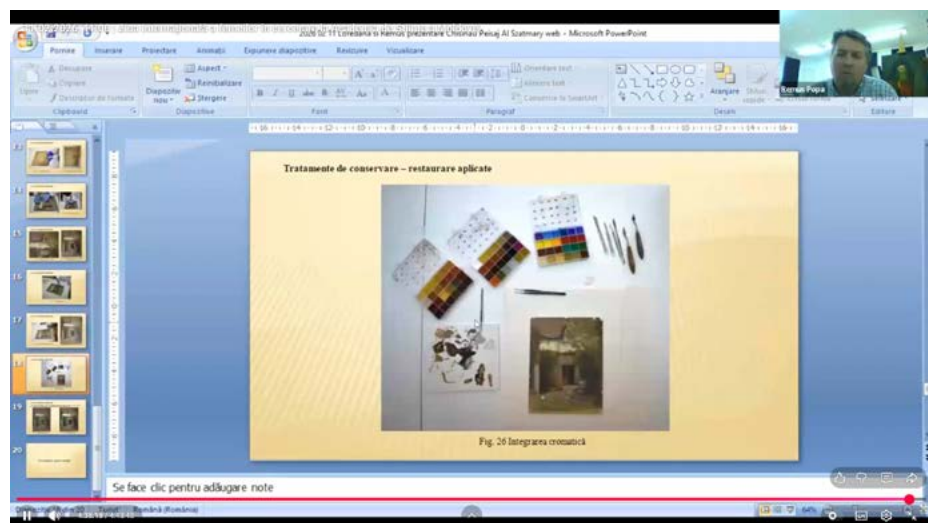
Ziua Internațională a Femeilor în Cercetare la Academia de Științe a Moldovei

### După restaurare



Vornicu Nicoleta





## SECȚIUNEA

### Probleme de lingvistică și literatură. Provocări actuale / *Problems of linguistics and literature. Current challenges*

**Carmen-Maria BOLOCAN**

Profesor universitar, doctor în filologie  
Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”  
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași  
E-mail: bolocancarmenmaria@yahoo.ro

### **Zorica Lațcu (Maica Teodosia), model de demnitate și de mărturisire a credinței creștine**

*Zorica Lațcu (Mother Teodosia), Example of Dignity and of Confession  
of the Christian Faith*

Studiul nostru își propune să evidențieze dimensiunea mărturisitoare a vieții și creației maicii Zorica Lațcu (monahia Teodosia). Se știe că ea a debutat la revista „Gândirea”, fiind formată în cadrul gândirismului lui Nichifor Crainic, călugărită la Mănăstirea Vladimirescu. A făcut închisoare 3 ani, la Jilava și Miercurea Ciuc.

Demnitatea mărturisirii dreptei credințe o putem sesiza în creația sa poetică, inspirată din *Cântarea Cântărilor* și din *Imnele iubirii divine* ale Sfântului Simeon Noul Teolog.

Poezia *Crucile*, scrisă în detenție, este ilustrativă pentru tema noastră: „Înspre tărâmul celălalt,/ E loc închis cu gard înalt,/ Dar am văzut printre uluci,/ Atâtea cruci, atâtea cruci...”

Sufletul feminin nu este numai sensibil, delicat, mai înzestrat afectiv, ci și mai puternic în vulnerabilitatea-i atât de osândită. Femeia iese biruitoarea în fața vieții, prin capacitatea de a se jertfi necondiționat, într-o totală uitare de sine. În acest sens, stau mărturie numele sfințelor femei din calendar, printre care s-ar putea înscrie și numele Maicii Teodosia, poeta Zorica Lațcu.

**Raisa CRUDU**

Doctorand, Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației  
Universitatea de Stat din Moldova  
E-mail: raisacrudu11@gmail.com

**Potențialul cognitiv-expresiv al împrumuturilor lexicale recente  
în discursul jurnalistic actual românesc**

*The Cognitive-Expressive Potential of Recent Lexical Borrowings in Current  
Romanian Journalistic Discourse. Current Challenges*

Deja mai bine de două decenii urmărim o dinamică aproape fără precedent a lexicului limbii române, Este vorba de o „explozie” la nivel de vocabular, numită de unii cercetători – „explozie lingvistică” generată, mai întâi, de „explozia informațională”, de relațiile interstatale, care s-au intensificat considerabil de-a lungul acestei perioade, dar și grație fenomenului globalizării, modernizării la nivel tehnic, social, politic, cultural și, nu în ultimul rând, la nivel lingvistic. Aceste „achiziții lexicale ultrarecente” nu apar întâmplător, ci răspund, de fapt, unor necesități de comunicare generate de transformările rapide ale realității contemporane. Uneori, însă, *uniformitatea mondializată poate duce la diminuarea specificului etno-cultural*, deși, unii cercetători o numesc „oxigenare” a limbii, prospețime stilistică și expresivă.

Limbajul mass-mediei, rețelelor sociale și al domeniului tehnologic constituie principalele canale prin care aceste inovații lexicale pătrund și se răspândesc.

Termeni precum: *influencer, podcast, live, event, task, skill, follow, trend, site, web, show, party, part-time, full-time* sunt omniprezenți în titluri, postări sau reclame. Se atestă o tendință evidentă de a integra elementele lexicale recente în limbajul actual, în vederea reflectării cât mai pregnante a diferitelor acțiuni, evenimente publice. Limbă română propune o varietate de sinonime expresive precum: *abilitate, dexteritate, aptitudine, chemare, talent, vocație, dotație, capacitate, potențial, calitate, însușire, trăsătură, pricepere, competență, dar, iscusință, facultate, deprindere, calificare* ș.a. Paradoxal, românii aleg – „*skill*”.

Folosirea excesivă a împrumuturilor lexicale provoacă riscul deteriorării, alterării structurii limbii prin suprasaturarea cu termeni străini, a pierderii specificului național și înlocuirea inutilă a echivalentelor românești. Deși, cercetările recente susțin că fenomenul este natural, este esențială formarea unei culturi lingvistice a vorbitorului, utilizarea rațională a neologismelor, respectarea unui echilibru între deschiderea spre inovație și păstrarea identității lingvistice, pentru o evoluție sănătoasă a limbii române.

**Diana DEMENTIEVA**

PhD of Philology, Senior Researcher Moldova State University  
<http://orcid.org/0000-0002-2348-9094>  
E-mail: [dementieva23diana@gmail.com](mailto:dementieva23diana@gmail.com)

**Features of the Anti Utopian Chronotope in A. E. Baconsky's Novel  
“The Black Church”**

*Trăsături ale cronotopului anti-utopic în romanul „Biserica neagră”  
de A. E. Baconsky*

The concept of *chronotope*, formulated by Mikhail Bakhtin, refers to the indissoluble unity between time and space in the structure of a literary work, a category that reflects a certain vision of existence. In A. E. Baconsky's novel *The Black Church*, this unity takes on anti-utopian features, configuring a world dominated by temporal stagnation and spatial confinement.

Time is vague, suspended, devoid of clear historical landmarks. The succession of days does not lead to progress, but to repetitiveness and exhaustion, accentuating the feeling of captivity. Temporal indications are fragmentary, and the duration of the protagonist's stay in the city remains uncertain. This creates the impression of an “eternal present,” specific to totalitarian regimes, where control over memory erases the past and falsifies the future. Time becomes cyclical and Sisyphean, and the character's existence is reduced to a succession of “days with chains on his ankles.” The seasons, from the autumn of decay to the winter of hibernation, take on symbolic value, marking the gradual integration of the individual into an oppressive system from which there is no escape.

The space complements this vision with the image of the island city, a false insularity that functions as a parable of captivity. Far from being a refuge, the city becomes a psychological, spectral prison, with wide streets emptied of meaning. The gravitational center of this universe is the church, a parable of the sacred turned upside down. The massive, dark edifice dominates the ruins and suggests the transformation of faith into an ideological tool. The exterior and interior spaces merge, and the perception of reality is distorted, as in a nightmare.

Through this anti-utopian *chronotope*, Baconsky constructs the image of a totalitarian society in which time is suspended, space is re-semanticized, and the individual remains a prisoner in a “living death.”

\* Comunicarea și rezumatul sunt elaborate în cadrul subprogramului științific 010402 „Cultură și politică în contextul schimbărilor regimurilor politice: de la Basarabia românească la Republica Moldova” (USM, 2024–2027).

**Rodica GOTCA**

Dr. în filologie, cercetător științific superior, Universitatea de Stat din Moldova.  
http://orcid.org/0000-0002-4556-7647  
E-mail: gotcarodica@gmail.com

**Refusal as Refuge in the Imagery of Cezar Baltag's Poetry**

*Refuzul ca refugiu, în imaginarul poeziei lui Cezar Baltag*

Cezar Baltag's poetry outlines a theme of refusal and withdrawal, conceived as a strategy for spiritual survival in the face of a daily reality perceived as hostile or devoid of substance. Far from being a passive negation, this distancing represents an act of self-preservation through which the lyrical self constructs alternative spaces—mythical, dreamlike, or internal.

A central mechanism of this escape is the refuge into the world of dreams and myths. In poems such as "A God Half Sound" or "The Geometry of a Dream," the poet establishes a parallel reality governed by archetypes and ancient symbols, where the logic of chronological time is suspended. This oneiric dimension becomes so alluring that, upon returning to reality, the self feels a profound confusion, considering the life within the dream far more successful and authentic than the state of waking.

Another radical form of withdrawal is the refusal of the self, manifested through the denial of one's own identity. Through the symbol of the mirror that dissolves the face, or the spider that destroys its own web, the poet suggests an impossibility of finding oneself within the coordinates of the given world. This symbolic self-destruction indicates a disdain for immediate reality and a desire for liberation from physical constraints.

At the same time, the refusal of the present is materialized through the idealization of the past and of play. The world of childhood ("An, dan, dez...") and innocence becomes an "Eldorado" of absence, a safe harbor against the brutality of maturity. Thus, Cezar Baltag's lyricism transforms evasion into an active form of constructing a protective imaginary, offering a remedy specific to the 1960s generation to resist within a universe felt to be fundamentally limiting.

\* Comunicarea și rezumatul sunt elaborate în cadrul subprogramului științific 010402 „Cultură și politică în contextul schimbărilor regimurilor politice: de la Basarabia românească la Republica Moldova” (USM, 2024–2027).

**Lucia JARDAN-GUȚU**

Doctorand, Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației  
Universitatea de Stat din Moldova  
http://orcid.org/0009 0003 3948 3556  
E-mail: jordan-gutu.lucia@chisinau.edu.md

**Fenomenologia spiritului și cultura sinelui: o perspectivă autoimagologică**

*The Phenomenology of Spirit and the Culture of the Self:*

*A Self-Imagological Perspective*

În filosofia antică și cea modernă, problema cunoașterii este una centrală și este reflectată în procesul de formare sau transformare a conștiinței, sufletului și identității. Accederea la adevăr de către subiect este influențată de percepția sinelui a subiectului sau de cunoașterea sinelui.

În *Hermeneutica subiectului*, M. Foucault, distinge două tipuri de adevăr din perspectiva antică și cea modernă. Filosofii antici văd adevărul ca pe o înălțare la ființa absolută, aceasta însăși reprezentând adevărul. În filosofia modernă, adevărul este atins prin dobândirea „unor cunoștințe corecte despre o serie de lucruri concrete, circumscrise unui domeniu sau altul al realității înconjurătoare”, după cum descrie Adriana Neacșu. Potrivit lui Foucault, anticii subînțeleg efortul personal în procesul de transformare pentru a accede adevărul, iar cartezienii consideră că subiectul nu are nevoie de transformare, el deține acest adevăr prin construcția sa. Marilena Vlad, identifica trei mize la neoplatonici, și toate trei se construiesc în jurul aceleași axe: o esența inteligibilă anterioară. M. Foucault prezintă preceptul delfic „cunoaște-te pe tine însuși” sau *gnôthi seauton*, drept un mod de a avea grijă de sine sau *epimeleia heautou*, fără ca acestea să se substituie una pe alta. Același îndemn îl găsim în *Apărarea lui Socrate*, unde Socrate își atribuie rolul providențial de a învăța cetățenii să exercite grija de sine ca pe o practică continuă.

Conform tradiției platoniene, accesarea la adevăr are loc prin atingerea ființei absolute, care se realizează prin exerciții și practici de purificare a sinelui, ființa absolută fiind identică cu divinul. Dacă la M. Foucault cunoașterea are loc prin munca asupra sinelui și exerciții care duc la transformare, la Hegel cunoașterea se realizează atunci când conștiința depășește limitele și ajunge la sine, astfel devenind Spirit. Cunosându-se pe sine, sufletul învață să se conducă, apoi poate să îi conducă pe alții, spune Socrate în dialogul *Alcibiade*, unde Platon dezvoltă teoria grijii față de sine. În comparație cu M. Foucault la care sufletul primește înțelepciune prin accesarea divinului, la Hegel, cunoașterea divină poate fi un joc al dragosteii. După Hegel, cunoașterea ia în considerare esența și forma împreună, care își păstrează statutul indiferent. Întregul organic este constituit de *Interior* și *Exterior*, acestea la rândul lor având propriul interior și exterior.

Aceste două direcții se unesc în perspectiva autoimagologică și prezintă imaginea sinelui drept rezultat al unui proces de cunoaștere, de formare prin purificare a sinelui, de interpretare a raporturilor cu interiorul și exteriorul, de reflectare prin altul. Imaginea nu este un dat ci un rezultat al unui proces complex.

**Elisaveta IOVU**

Doctor în filologie, cercetător științific, Universitatea de Stat din Moldova  
<http://orcid.org/0000-0003-0222-8079>  
E-mail: [iovuelisaveta85@gmail.com](mailto:iovuelisaveta85@gmail.com)

**Ion BACIU**

I.P. Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, Strășeni  
E-mail: [baciu276@gmail.com](mailto:baciu276@gmail.com)

**„Goma’s Ark”: the Universal Dimension from the Perspective of the Most Dissident of Dissidents**

*„Arca lui Goma”: dimensiunea universală în ochii celui mai disident dintre disidenți*

Through the title “*Arca lui Goma*” the author Aliona Grati present an analogy to Noah and his Ark from the Bible. Goma’s work, subversive for Romanian communism, as well as his life, are seen by the author as a saving Ark of the national conscience from the red communist abyss, struggling with the waves day and night so that his voice could be heard: “He turned the diary into the total genre, the complete novel. A saving Ark amid the waves.” The novel “*Arca lui Goma*” is structured in ten parts, each containing several chapters that highlight ten periods in the life of the protagonist, Paul Goma. Moreover, the parts occasionally include “Counterpoints” – chapters that shift perspective and depart from the main narrative line in order to recount actions or thoughts of the protagonist from the future or the past.

The first five parts present Paul Goma’s life from his childhood in Bessarabia and his refuge in Romania to his transformation into an important opponent of the communist regime. He goes through arrests, imprisonment, and persecution, yet manages to continue his studies and publish literary works. In the 1960s and 1970s, he became increasingly active against the dictatorship, supporting human rights and criticizing the regime. His courage attracts reprisals from the authorities, but thanks to international support he is released and expelled, becoming a symbol of anti-communist resistance. Between 1977 and 2020, Paul Goma lived in exile, where he continued to criticize the communist regime in Romania and to publish works about persecution and freedom, despite threats from the Securitate. During 1983–1985, he expressed his ideals about Bessarabia and wrote autobiographical works, and between 1986 and 2005, and later until 2020, he published journals and

reflections on his life, society, and exile. Although he wishes to return to Bessarabia, this desire is never fulfilled.

**Elisaveta IOVU**

Doctor în filologie, cercetător științific, Universitatea de Stat din Moldova  
<http://orcid.org/0000-0003-0222-8079>  
E-mail: [iovuelisaveta85@gmail.com](mailto:iovuelisaveta85@gmail.com)

**Ana-Maria HACINA**

I.P. Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, Strășeni  
E-mail: [ana.23.23@mail.ru](mailto:ana.23.23@mail.ru)

**The Therapeutic Valences of the Word in Olga Căpățină’s Poetry**  
*Valențele terapeutice ale cuvântului în poezia Olgaei Căpățină*

The poetry booklet “*Lasă ploaia să-ți plângă ochii*” (“Let the rain cry through your eyes”) by Olga Căpățină serves as a true “pharmacotherapy manual” for our emotions, sensitivity and humanity. Its main object of study is the prevention, treatment and diagnosis of longing and love – two universal feelings that spring from the same emotional root and complement one another. Symbolically written “on wood from the sacred acacias of home” from the banks of the Dniester, from forgotten villages where houses seem to die for all Romanians who have left for distant worlds, this volume of lyrical texts becomes a bridge between past and present, between memory and desire, between the inner self and the outer world. It is a beautiful declaration of love for the mother figure, for the homeland, and for the beloved person, resonating through every page and inviting the reader to return to the essence through an open and authentic dialogue with oneself. Olga Căpățină’s poems faithfully reflect fundamental themes such as life, love, history, time, memory, the native land and family, enveloping the reader in a moving atmosphere in which each verse urges contemplation of life’s meaning, human destiny and our bonds with loved ones and with our roots. Love is portrayed as a shaping force, revealed in multiple facets: ecstasy, liberation, suffering, unfulfillment and total devotion.

An essential place in Olga Căpățină’s creation is also occupied by the maternal figure, evoked with tenderness and gratitude in poems such as “*Mama iubea viața*” and “*Mamă, mâinile tale mă dor*” (“Mother loved life” and “Mother, your hands hurt me”). The mother is presented as a model of devotion, protection, and vitality, whose love transcends death and continues through her descendants.

O. Căpățină’s verses confirm that through this “supreme weapon” called the WORD, longing can be soothed, love can be healed, and the individual can return to oneself with greater clarity and meaning, reflecting on one’s place in the world and on relationships with others.

**Elisaveta IOVU**

Doctor în filologie, cercetător științific, Universitatea de Stat din Moldova  
I.P. Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, Strășeni  
<http://orcid.org/0000-0003-0222-8079>  
E-mail: [iovelisaveta85@gmail.com](mailto:iovelisaveta85@gmail.com)

**Discursul liric ca act de rezistență ontologică: Cazul Andrei Ciurunga**

*Lyrical discourse as a pillar of Ontological Resistance:*

*The Case of Andrei Ciurunga*

Opera lui Andrei Ciurunga reprezintă o investigație profundă a modului în care arta poate transforma trauma istorică a Gulagului românesc într-o formă de supraviețuire spirituală. Situat la intersecția dintre memoria istorică și cea literară, volumul său de memorii și versuri își asumă misiunea de a conferi un sens existențial unei experiențe programate pentru anihilarea intelectualului. Poezia lui preia sarcina de a filtra „insuportabilul”, punând accent pe trauma brută, teroarea, mizeria biologică și revolta. În absența materialelor de scris și sub supravegherea permanentă, Ciurunga a transformat obstacolele în catalizatori ai creativității. A inventat decaștihul, o formă fixă de zece versuri structurată astfel încât memorarea primului vers să atragă logic restul poeziei. Prin această metodă, opera a încetat să fie un obiect fizic confiscabil, devenind o entitate vie, transmisă oral de la deținut la deținut. Această „aripă de albatros” a sfidat sârma ghimpată, ajungând până la posturile de radio internaționale precum Europa Liberă.

Discursul liric al lui Ciurunga evoluează de la șocul dezumanizării la proiecția unei victorii morale. În primele poezii, antiteza dintre idealul înalt și mizeria cruntă (simbolizată de „păduchi”) subliniază încercarea regimului de a reduce omul la o entitate pur biologică. Experiența de la Canalul Dunăre-Marea Neagră este ridicată la rang de mit martiric, unde deținuții se „cununa” cu bolovanii, iar fluviul varsă „pe a patra gură sânge”. Prin referința la Ovidius („o nouă Tristie la Pontul Euxin”), Ciurunga stabilește un precedent cultural pentru suferința sa, integrând trauma prezentă într-o continuitate istorică și literară.

Prin urmare, discursul lui Andrei Ciurunga propune o viziune a acceptării sacrificiului. El anticipează un viitor în care trauma va fi integrată natural în istoria națională, iar despre suferința generației sale se va vorbi „la fel de simplu ca despre stejari”. „Memorii optimiste” rămâne astfel nu doar un document de arhivă, ci o dovadă ontologică a faptului că demnitatea și arta pot triumfa asupra oricărui sistem totalitar prin puterea inerentă a Cuvântului.

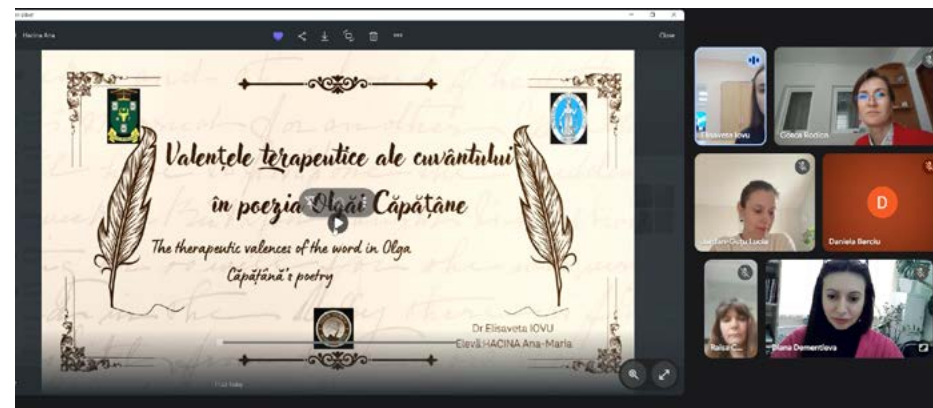
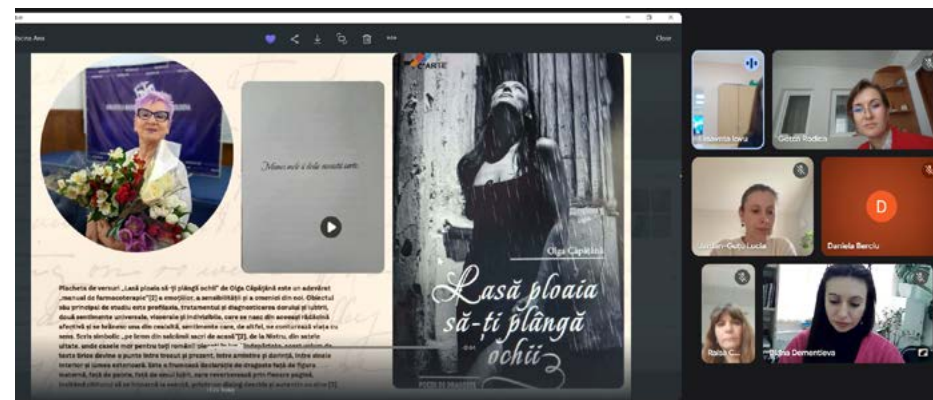
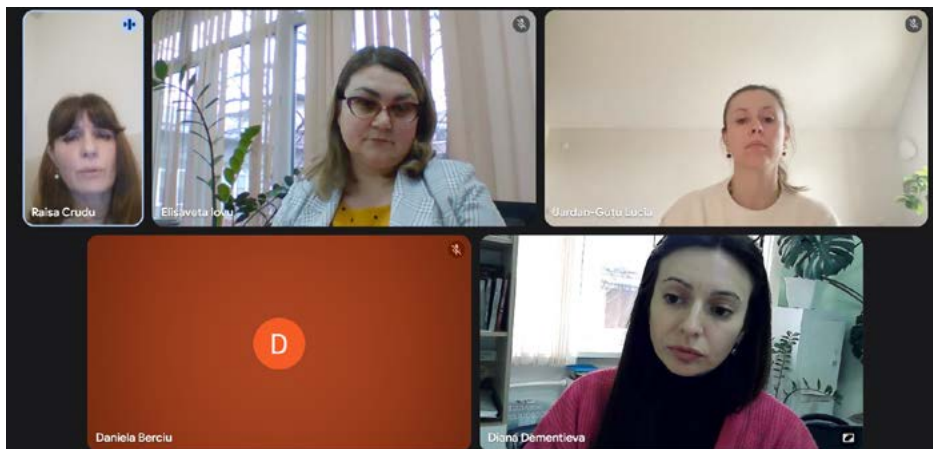
**Marta SEVERIN**

Lector universitar, Facultatea Transfrontalieră Universitatea „Dunărea de Jos”,  
Galați. Cercetător științific, Universitatea de Stat din Moldova  
<http://orcid.org/0000-0002-8578-9359>  
Email: [martaseverin5@gmail.com](mailto:martaseverin5@gmail.com)

**Poezia între adaptare și rezistență: o lectură cognitivă**  
*Poetry between Adaptation and Resistance: A Cognitive Reading*

Pornind de la premisele *Poeticii Cognitive*, această comunicare propune o lectură a poeziei ca formă specifică de procesare a experienței istorice și politice, situată între adaptare și rezistență simbolică. *Poetica cognitivă* oferă un cadru util pentru a înțelege modul în care discursul poetic organizează, filtrează și reinterpretează realități marcate de presiuni ideologice și de schimbări politice. În acest sens, poezia nu este privită doar ca expresie estetică, ci ca o practică cognitivă care activează cadre conceptuale, scenariile mentale și rețelele metaforice prin care subiectul liric își negociază relația cu istoria și cu puterea. Metafora, ambiguitatea și dislocarea sensului pot deveni atât strategii de adaptare la constrângeri discursive, cât și forme subtile de rezistență simbolică, capabile să păstreze sau să reconfigureze memoria culturală. Comunicarea nu își propune analiza unui corpus poetic specific, ci schițează un model teoretic de lectură aplicabil poeziei produse în contexte de instabilitate politică și identitară, precum cele generate de tranzițiile dintre regimuri. În această perspectivă, poezia funcționează ca un spațiu de tensiune între conformare și contestare, între asumarea discursurilor dominante și producerea unor alternative de sens. Prin integrarea poeziei cognitive în analiza relației dintre cultură și politică, comunicarea evidențiază modul în care imaginarul poetic participă la schimbările istorice, fără a-și pierde autonomia și complexitatea estetică.

\* Comunicarea și rezumatul sunt elaborate în cadrul subprogramului științific 010402 „Cultură și politică în contextul schimbărilor regimurilor politice: de la Basarabia românească la Republica Moldova” (USM, 2024–2027).



**STRUCTURA ROMANULUI**

Romanul „Arcu lui Goma” este format din zece părți, ce conțin mai multe capitole, care evidențiază zece perioade din viața protagonistului Paul Goma. Fiecare având nuanțe diferite din punct de vedere a faptelor și acțiunilor sale, și înzestrate cu câte un titlu specific, ce sugerează linia narativ-descriptivă din fiecare unitate structurală. Din mulți de acești „părți” titluri și „Contrapuncte” pe aceeași adică capitole se delata o schimbare a perspectivei și deșeroare de la linia narativă, pentru a relata neclăni sau gânduri ale protagonistului din viitor sau trecut. De obicei, acestea abordează teme mai generale din perspectiva sa. Exemple sunt și următoarele capitole cu titluri sugestive: „Contrapunct: Despre rețea - fețișorul din de-primăjii” sau „Contrapunct: Despre a fi altfel, diferent”.

Limbajul de scriere a romanului este foarte accesibil, deosebit de obișnuit și totodată destul de complex prin propozițiile bine aranjate și structura ideală a fiecărui capitol și paragraf. Modul predominant de expunere este narativă, urmată de descrierea detaliilor relatate.

**REFUZUL SINEI: NEGAREA IDENTITĂȚII**

Personalitatea eului liric nu doar că este văzută de el distorsionată, ci e distrusă de-a binelea de acesta. Această acțiune ilustrează un gest de retragere, un refuz al lumii prin distrugerea propriei construcții, a propriului refugiu.

Oginda, care ar trebui să reflecte o identitate, o dizolvă, sugerând un refuz al eului de a se recunoaște, în care se merge mai departe, spre o respingere a propriei imagini ca semn al unei lipse de orgoliu și al unei umilințe profunde.

*„Am jecănit / În înalțarea mea” - prin imaginea protagonistului care își aruncă singur / peștera sa - „peștera subterană” a autoconstrucției simbolice, pierderea de siguranță eului către realitatea în care trăiește și către persoana care este*

**Metamorfoza și Eliberarea Spiritului**

„Muream sau visam și m-am trezit”	visul este unul „(...) al materiei / care și-a uitat pentru o lungă vreme / spiritul”, insinuând o separare între trup și suflet.
„Ca zborul / care și-a părăsit pasărea”	o imagine a eliberării de constrângerile fizice, care-i permit eului liric să accedă în lumea visului, în care mintea, eliberată de trup, devine stăpâna propriei vieți.

**Mecanismele refugiuului  
VISUL ȘI MITUL**

Unul dintre principalele mecanisme este refugiuul în lumea visului, a mitului și a basmului. Această lume alternativă, deși poate fi plină de pericole, oferă o libertate de care realitatea nu este capabilă. Eul liric se plasează în afara logicii și a timpului cronologic, apelând la arhetipuri și la simboluri străvechi, având puteri supranaturale și amplasându-se în diferite cronotopuri fantastice.

## SECȚIUNEA

### Patrimoniul etnologic: de la necunoaștere la valorizare culturală / *Ethnological heritage: from ignorance to cultural valorization*

#### Valentin ARAPU

Dr., Institutul Patrimoniului Cultural  
<https://orcid.org/0000-0002-1103-9758>  
E-mail: valarapu@gmail.com

#### Natalia GRĂDINARU

Dr., Institutul Patrimoniului Cultural  
<https://orcid.org/0000-0002-8144-5997>  
E-mail: gradinarunatalia23@gmail.com

#### Nina IVANOVA

Dr., Institutul Patrimoniului Cultural  
<https://orcid.org/0000-0003-3623-5242>  
E-mail: ivanova\_nina@ich.md

### Ansamblurile etnofolclorice din satul Puhoi, raionul Ialoveni: reperre ale patrimoniului cultural imaterial local

*Ethno-folklore ensembles from Puhoi village, Ialoveni district:  
landmarks of local intangible cultural heritage*

În satul Puhoi activează câteva ansambluri etnofolclorice, fondate pe parcursul mai multor ani: „Mărgăritarele”, fiind compus din femei; „Puhoienii”, având în componență bărbați; colectivele de copii și elevi „Moștenitorii” și „Opincuța”; grupurile muzicale de pici de la grădinițele „Viorele”, „Lăcrămioara” și „Foișor”

La sfârșitul secolului trecut în satul Puhoi erau renumiți pentru măiestria lor de interpreți ai cântecelor populare Vasile Catârev cu surorile sale Eudochia și Anastasia. Cu timpul, și-au diversificat repertoriul și activitatea, reprezentând comunitatea satului la festivaluri raionale. Pe parcursul anilor, colectivul s-a extins, din 2012 a luat denumirea „Mărgăritarele”, la acea etapă colectivul fiind alcătuit din femei și bărbați. În anii 2017–2018 a fost organizat un grup de bărbați, numit „Puhoienii”, inițiatorul și mentorul artistic fiind Vasile Catârev (a.n. 1947, muzicant, saxofonist, ex-directorul Casei de cultură din satul Puhoi). Totodată, conducător artistic-maestru de concert este Veaceslav Dorojan.

Ansamblul etnofolcloric „Mărgăritarele” s-a format oficial în anul 2015 grație stăruințelor lui Vasile Catârev care a „apelat la doamne educatoare din grădiniță și câteva doamne despre care știa că în tinerețe mai cântau”. Până la oficializarea colectivului, doamnele din grupul „Mărgăritarele” participau la activități culturale: „La poalele țiglei”, la Festivalul de iarnă „V-am ura, v-am tot ura!” (2013). În anul 2015

ansamblul etnofolcloric „Mărgăritarele” a trecut prima atestare, iar în anul 2023, în urma atestării i s-a conferit titlul de „Formație Artistică Model. Categoria I”.

Din 1 februarie 2018 și până în prezent, conducător artistic la Casa de cultură și conducător al ansamblului „Mărgăritarele” este angajată Maia Ceban, pedagog de vocație și conducător muzical la Grădinița nr. 3 „Viorele”. Din componența ansamblului fac parte 11-13 doamne din localitate, din anul 2015 fiind printre fondatorii colectivului Tamara Bumbu, Natalia Rotaru, Eugenia Catîrău, Eugenia Coda, Maia Ceban. Din anul 2018 li s-au alăturat Tatiana Iurcu, Natalia Țurcanu, Svetlana Bumbu, Galina Topor, Mariana Gavriluță și Alexandra Toma. Relevant este faptul că din componența actuală a „Mărgăritarelor” fac parte trei ex-directoare de grădiniță, o ex-primăriță adjunctă, o educatoare, o profesoară, două lucrătoare medicale etc.

Datorită stăruințelor depuse de Maia Ceban și Vasile Catârev, în sat au fost culese cântece, colinde și urături care au fost incluse în repertoriul ansamblurilor etnofolclorice „Mărgăritarele” și „Puhoienii”. De exemplu, textul unei Semănături, cu rădăcini regionale, este păstrat cu grijă de către Maia Ceban (a.n. 1985), care la rândul său l-a preluat de la mama soacră Valentina Ceban (n. 1959), iar ea, la rândul său, l-a învățat de la Ana Ilașcu (a.n. 1937): „Sănătate nouă, / Sănătate vouă, / Și la anu cu sănătate, / Să crească grâiele, / Mălaiele, popușoaiete, / Să trăiți, să-nfloriți, / Ca merii, ca perii, / La mijlocul primăverii, / La anul și la mulți, mulți ani!”.

\* Rezumat și comunicare elaborate în cadrul proiectului „Cercetarea patrimoniului cultural material și imaterial din localitatea Puhoi, raionul Ialoveni: între tradiție și modernitate” (cifru: 25.80012.0807.59SE) în conformitate cu contractul de finanțare încheiat cu Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare în baza rezultatelor concursului național de proiecte de cercetare și inovare” „Stimularea excelenței cercetărilor științifice pentru anii 2025–2026”.

#### Varvara BUZILĂ

Dr., conf. univ., șef al Secției etnografie,  
Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală  
<https://orcid.org/0000-0003-0260-6463>  
E-mail: buzila.varvara@gmail.com

### Ansamblul dezvoltat al instalațiilor de foc pentru încălzire și pentru prepararea hranei în spațiul dintre Prut și Nistru ( sf. sec. al XIX-lea – sf. sec. XX) *The Developed Complex of Fire Facilities for Heating and Cooking Food in the area between Prut and Nistru (late 19th – late 20th c.)*

Împreună cu locuința, instalațiile de foc care servesc la încălzirea spațiului și la prepararea hranei, fac parte din construcțiile de primă necesitate pentru întreținerea vieții. Ele constituie un rezultat îndelungat al civilizației și o constantă a inte-

resului etnologic. Diversitatea instalațiilor, răspândirea, evoluția lor în timp, determinarea unor aspecte specifice care formează anumite arii culturale, sunt probleme esențiale în înțelegerea funcționării acestor construcții și a contribuțiilor societăților la dezvoltarea lor. Relevarea ansamblului dezvoltat al instalațiilor este esențială în elucidarea acestei problematice, insuficient cercetate. Instalațiile au fost mai puțin remarcate în însemnările cărturarilor din secolele trecute și pentru faptul că erau amplasate în spațiul strict privat, multifuncțional, în care familia își desfășura viața de zi cu zi, în timp ce oaspeții erau primiți în casa cea mare, spațiu destinat ospitalității, cu deschidere spre vizibilitate socială. Sursele etnografice atestă existența diferitor instalații de foc, oferă informații vizând specificul sau funcționarea acestora. Contribuțiile anterioare țin de tatonarea temei, prezintă instalațiile de foc la modul general în contextul studierii locuinței.

Este pusă în valoare diversitatea instalațiilor de foc pentru încălzire și prepararea hranei, vechimea și frecvența acestora în spațiul cercetat. Scoaterea în evidență a ansamblului dezvoltat al acestor instalații se datorează faptului că este unul dintre cele mai frecvent semnalate în însemnările călătorilor. A fost atestat documentar pentru prima oară la mijlocul sec. al XVII-lea de Paul de Alep, apoi la începutul sec. al XVII-lea de Erasmus Heinrich Schneider von Weismantel, iar la începutul sec. al XIX-lea a fost descris de francezul Louis Alexandre Andrault de Langeron. Este și cel mai răspândit în perioada studiată în interfluviul pruto-nistean, având o mai mare frecvență în localitățile de la nord, la centru și parțial în cele de la sud.

Întregirea ansamblului a avut loc treptat prin sincronizarea câtorva sisteme: cuptorul de copt (folosit și la preparat bucate pentru ceremonii), prevăzut cu gogă pentru dormit, sau de uscat fructe, de păstrat lada cu schimburi și așternuturi, plita de gătit, cuptorul de dormit, caba de încălzit, unite între ele inclusiv prin mai multe vetre, fumuri, hornuri, trihornuri, cotruțe, afumători etc. Amplasarea lui în interiorul tradițional se află în raport cu accesul în locuință și așezarea ei față de punctele cardinale. A fost atestat în toate tipurile vechi de locuință situate deasupra solului: *monocelulară*, *bicelulară*, alcătuită din *două camere* (*numite case, casa mare și casa*), despărțite *de tindă*, inclusiv de cea *tricelulară* când apare un spațiu rezervat bucătăriei, prin separarea zonei cu instalații de restul locuinței. El va rămâne unit și în cazul când familiile au două locuințe, una nouă mai modernizată, pentru ceremonii și trai în perioada rece a anului și cea de-a doua cu rol de locuință de vară sau destinată celor în vârstă. Ansamblul dezvoltat al instalațiilor de foc face parte și din structura locuinței semi adâncite în pământ ca unitate separată, numită *bașcă* și din casa cu *bașcă* la subsol. Astfel că în spațiul multifuncțional, în care familia trăia zilnic, mâncă, dormea, se odihnea și lucra au fost concentrate toate sistemele pentru a asigura un mod de viață econom. Dat fiind faptul că pădurile nu erau răspândite proporțional pe întreg teritoriul și lemnele de foc erau puține, sistemul a fost gândit în parametrii maximei utilități, să lucreze pe baza celui mai răspândit și accesibil combustibil (crengi, lemne, tizic, răpcă, tulpini de plante uscate, stuf) și să cores-

pundă necesităților zilnice. Constructorii și perfecționiștii acestor instalații au fost meșteri, atât bărbații, pietrari și sobari, cât și femeii din familie sau din comunitate.

Au fost evidențiate relațiile dintre acest sistem și evoluția locuinței, puterea combustibilului de a face instalațiile funcționale, capacitatea familiei de a avea acces la diverse tipuri de combustibil și la materiale de construcție mai eficiente, dintre evoluția lui și schimbarea factorilor climaterici încât a devenit cel mai desăvârșit ansamblu al instalațiilor de foc pentru încălzirea locuinței și prepararea hranei. El întrunește creativitatea și spiritul inventiv al constructorilor locali cu eficiența exploataării și încălzirii. Sistemul are multe particularități locale, mai evidențiate în centrul și nordul Republicii Moldova. Cu respectarea unor aspecte locale, aria lui continuă în satele românești din Ucraina, în Moldova din dreapta Prutului și în Maramureș.

**Elena COJOCARI**

director adjunct MNEIN

<http://orcid.org/0009-0004-5033-9536>

E-mail: [muzeograf1889@gmail.com](mailto:muzeograf1889@gmail.com)

**Angela BOIAN**

muzeograf, Muzeul Ținutului Edineț

E-mail: [anghelina.boian@gmail.com](mailto:anghelina.boian@gmail.com)

**Valorificarea patrimoniului etnologic din raionul Edineț –  
perspective muzeale și oportunități educaționale**

*Valorization of the ethnological heritage of Edineț district –  
museum perspectives and educational opportunities*

Muzeul Ținutului Edineț (cunoscut și sub denumirea de Muzeul de Istorie și Etnografie din Edineț) reprezintă o instituție muzeală raională de referință din nordul Republicii Moldova, având drept misiune conservarea, cercetarea și valorificarea patrimoniului istoric, etnografic și natural local. Prin specificul colecțiilor și al activităților desfășurate, muzeul contribuie la consolidarea identității culturale regionale și la promovarea memoriei colective într-un spațiu marcat de diversitate etnică și confesională.

Instituția a fost fondată oficial în anul 1975, în baza Hotărârii Comitetului Executiv Edineț din 5 februarie 1975, având ca fondator Primăria municipiului Edineț. Deschiderea pentru public a avut loc la 29 mai 1982, prin inaugurarea primei expoziții permanente de istorie și etnografie, structurată pe un patrimoniu inițial de peste 5.000 de piese. Sediul muzeului, amplasat pe str. Independenței 49, Edineț, funcționează într-un ansamblu de clădiri construite în perioada 1922–1924 de antreprenorul evreu Leibman Șmil și soția sa, Hova Loibman. Edificiile au avut inițial destinația de spital evreiesc, ulterior găzduind o policlinică raională și stomatolo-

gică. În martie 1944, acestea au servit drept sediu al statului major al Regimentului 123 de grăniceri.

În anul 2025, instituția a marcat 50 de ani de la fondare, moment aniversar însoțit de apariția unor materiale publicistice care au evidențiat rolul muzeului drept „sanctuar al culturii și istoriei regionale”. Patrimoniul total al muzeului însumează aproximativ 27.121 de piese, fiind structurat în trei secții principale: Istorie, Natură și Artă Populară. Secția Istorie cuprinde patru săli de expoziție permanentă. Sala „Preistorie” valorifică artefacte datând din paleolitic, eneolitic, epoca bronzului și epoca romană, incluzând reconstituiri tematice (tumul, peșteră improvizată cu figuri de neanderthalieni) și activități interactive pentru copii, precum simulări de săpături arheologice. Alte săli abordează perioada medievală (inclusiv copia Gramotei lui Alexandru cel Bun din 1431), evenimente din timpul celui de-al Doilea Război Mondial (prin intermediul unei diorame), deportările staliniste – ilustrate sugestiv prin sintagma „În Siberia de gheață frige lacrima pe față” – precum și evenimente contemporane (războiul de pe Nistru, conflictul din Afganistan, avaria de la Cernobil).

Secția Natură, deschisă la 16 ianuarie 1984, deține 697 de exponate, organizate în patru săli tematice: „Bogățiile subpământene” (lemn petrificat, fosile marine, dinte de taur preistoric vechi de aproximativ 400.000 de ani), „Fenologia raionului Edineț” (semidiorame sezoniere), „Ocrotirea naturii” (fotopanorama „Lacul lebedelor” și specii incluse în Cartea Roșie a Republicii Moldova) și „Flora și fauna” (specii împăiate – cerb nobil, mistreț, vulpe, fazan – și colecții entomologice cu insecte rare). Această secție are un rol important în educația ecologică și în conștientizarea valorii biodiversității locale.

Secția Artă Populară, inaugurată la 15 ianuarie 1993, cuprinde 496 de exponate și promovează meșteșugurile tradiționale din nordul Moldovei. Expoziția este structurată pe domenii distincte: meșteșuguri bărbătești (cioplit în piatră, sculptură în lemn, olărit), meșteșuguri femeiești (țesături, covoare, ștergere cu motive nordice, zestrea miresei) și spațiul „Casa Mare”, reconstituire tradițională deschisă în 2016, care include mobilier sculptat și ceramică decorativă. Această secție contribuie la transmiterea intergenerațională a valorilor culturale și la recontextualizarea patrimoniului imaterial în mediul muzeal.

Prin colecțiile sale de costume populare, covoare țesute manual și unelte tradiționale, muzeul oferă o perspectivă complexă asupra vieții cotidiene a comunităților din nordul Republicii Moldova. Activitățile culturale organizate periodic – șezători, spectacole de colinde, expoziții temporare dedicate meșterilor populari locali – asigură continuitatea tradițiilor specifice zonei Edinețului și dinamizează relația muzeului cu comunitatea.

Dimensiunea educațională a instituției este consolidată prin vernisaje, întâlniri ale elevilor cu personalități culturale și desfășurarea unor lecții de istorie, științele naturii și geografie în spațiul expozițional. Interacțiunea directă cu artefactele autentice facilitează un proces de învățare experiențială, sporind atractivitatea de-

mersului didactic. De asemenea, atelierele practice dedicate tehnicilor tradiționale – încondeierea ouălor, olăritul, broderia, țesutul covoarelor – stimulează interesul tinerei generații pentru meșteșugurile tradiționale și contribuie la revitalizarea patrimoniului cultural imaterial.

În ansamblu, Muzeul Ținutului Edineț se afirmă drept un centru cultural esențial pentru conservarea, interpretarea și valorificarea patrimoniului etnologic regional, integrând funcțiile științifice, educaționale și comunitare într-un demers coerent de dezvoltare culturală durabilă.

### **Carolina COTOMAN**

cercetător științific, Institutul Patrimoniului Cultural

<https://orcid.org/0000-0002-7911-0274>

E-mail: [carolinacotoman@gmail.com](mailto:carolinacotoman@gmail.com)

### **Simbolul găinii în cadrul obiceiurilor de înmormântare**

*The symbol of the hen in funeral customs*

Memoria culturală acumulează un sistem de credințe și reprezentări specific funerare cu semnificație și valoare funcțională, simboluri culturale adânc gravate în subconștientul colectiv. Aceste simboluri culturale după cum menționează Nicoleta Coatu sunt un „...centru în jurul căruia gravitează întreg psihismul pe care îl pune în mișcare, având menirea de a autentifica existența omului, de a o plasa într-o axiologie ontică...”. Un simbol care se mai întâlnește și astăzi în cadrul obiceiurilor de înmormântare mai ales în localități este *găina*. Simbolul găinii în tradiția populară românească întâlnește mai multe valențe simbolice complexe, legate de viață, moarte și trecerea sufletului în lumea de dincolo. În acest context pasărea are un rol profund simbolic în cadrul acestor obiceiuri, fiind un mesager între lumi, imagine a sufletului și a trecerii din lumea celor vii în cea de dincolo, având rădăcini foarte vechi. Găina, în context funerar, nu este un simplu animal, ci un simbol arhaic al jertfei, protecției și continuității vieții, reflectând modul în care comunitățile tradiționale românești înțelegeau moartea ca trecere, nu ca sfârșit. Simbolismul arhaic funebru acționează astfel încât să trezească în oameni motivații și dispoziții profunde și durabile în timp.

**Alina FELEA**

Dr. hab. în istorie, conferențiar cercetător, Institutul de Istorie,  
Universitatea de Stat din Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-7449-0001>  
E-mail: afelea44@gmail.com

**Logodna în Țara Moldovei: legislație și realități cotidiene  
(sec. XVII – începutul sec. al XIX-lea)**

*Engagement in Principality of Moldova: legislation and everyday realities  
(the 17th century – the beginning of the 19th century)*

Unul dintre subiectele importante în studierea istoriei vieții cotidiene, dar și a obiceiurilor și tradițiilor populației din Țara Moldovei în sec. al XVI-lea – începutul sec. al XIX-lea este cel al logodnei – o formă de reglementare socială comunitară, în istoriografie fiind calificată drept etapă prenuptială, care urma după pețit, în cazul în care acesta era cu succes. *Instituția logodnei* din Țara Moldovei, ca și cea din Țara Românească și din spațiul ortodox est-european, avea la baza sa prevederile dreptului canonic răsăritean. Prevederi privind logodna, din punct de vedere canonic, se conțin în Sfânta Scriptură, Canonul 98 al Sinodului Ecumenic V-VI Trulan (691–692), scrierile Sfinților Părinți, Canoanele 22 și 69 ale Sfântului Vasile cel Mare, Canoanele 22 și 25 ale Sfântului Ioan Postitorul. În creștinism, logodna în calitate de procedură obligatorie stabilită de Biserica este menționată nu mai târziu de sec. al IV-lea. În sursele din sec. XVII – începutul sec. al XIX-lea din Țara Moldovei logodna apare menționată sub trei sintagme „logodnă”, „tocmală”, „tocmala logodnei”, însăși acțiunea prin „au logodit”, iar statutul tinerilor prin „logodit”, „logodită”. În tradiția populară zilele de joi sau duminică erau considerate favorabile pentru încheierea logodnei, iar zilele de marți, miercuri și vineri – nefavorabile. Logodna era un act public, în care se implicau și mai mulți membri ai comunității. Logodna era oficializată fie acasă la unul din tineri, de obicei la fată, fie în biserică, în acest caz preceda slujba *Cununiei* și însuma o serie de rugăciuni și ritualul punerii inelelor, fiind „un moment distinct de aranjament al căsătoriei și al negocierii zestrei”.

Comunicarea reflectă legislația cu privire la logodnă și realitatea cotidiană în respectarea prevederilor. Sursele cercetării sunt actele de epocă publicate în culegeri de documente cunoscute, codurile de legi aplicate în Țările Române, cronicile, relatările călătorilor străini etc.

Cerințele de fond pentru a fi încheiată o logodnă erau, de principiu, aceleași ca pentru încheierea căsătoriei: 1) Condiții pozitive – cerințe de fond care trebuie să existe pentru a se putea încheia logodna; 2) Condiții negative – impedimente („impedimente la logodnă”), stări de fapt sau de drept care nu trebuie să existe pentru a se putea încheia logodna. Condițiile erau: consimțământul liber și personal al logodnicilor; o anumită vârstă prevăzută de legislație; consimțământul părinților;

sănătatea fizică și mentală a logodnicilor; lipsa unui alt angajament de logodnă al persoanei; lipsa legăturilor de rudenie între cei ce urmează a se logodi. În comunicarea se va arăta cum în realitate erau respectate aceste condiții și care erau consecințele nerespectării.

În perioada sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea în Țara Moldovei vârsta celor logodiți era stabilită de legislația timpului, reglementările corespunzătoare fiind prevăzute în codurile care circulau și de care se ghidau autoritățile în reglementarea relațiilor de familie: *Syntagma lui Matei Vlastares*, *Hexabiblu lui Harmenopolos*, *Îndreptarea Legii*. În unele dintre cazurile despre care s-a mai polemicat în istoriografie, se vede că din anumite interese se încălcau prevederile legislative, iar cei logodiți aveau mult mai puțin decât vârsta prevăzută de 12 ani pentru fete. Legislația timpului stabilea când o logodnă este legitimă.

Efectele logodnei erau evidente și în cazurile ruperii logodnei. În sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea ruperea logodnei nu era supusă niciunei formalități și putea fi dovedită cu orice mijloc de probă. În *Syntagma* lui Matei Vlastares erau enumerate toate cauzele în care o logodnă putea fi desfăcută: „a) dacă logodna este nulă și ilegală, din cauza vârstei mici a copiilor; b) dacă se constată că soția este însărcinată de semințele altcuiva; v) este desfăcută (logodna) pentru o pricină necunoscută mai înainte, dar ulterior aflată- apartenența (unuia dintre cei logodiți) la altă religie și conform diferențelor de dogme; g) din cauza desfrânării morale; d) datorită schimbării statutului; e) din cauza întârzierii căsătoriei mai mult de patru ani, care a fost admisă pentru un motiv insuficient; excepții fiind durată îndelungată a unei boli sau moartea părinților sau din cauza unor infracțiuni, sau absențe pe termen lung care au apărut din necesitate; j) logodna poate fi desfăcută în cazul în care fată este logodită prin impunere din partea șefului regiunii și când părinții ei nu sunt de acord; z) dacă alege viața monahală; i) dacă logodnicul este un răufăcător; k) dacă proprietatea logodnicului trebuie să fie luată de visterie; sau dacă el datorează un alt serviciu. Deci, până când oricare dintre circumstanțele enumerate nu au desfăcut logodna, până atunci oricine ar lua pe logodnica altuia, în timpul vieții logodnicului, comite adulter”. Legislația timpului din Țările Române la fel prevedea anumite cazuri când logodna putea fi ruptă.

În sursele referitoare la viața cotidiană a populației ortodoxe din Țara Moldovei din sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea au fost remarcate diferite cazuri cu privire la logodnă. Printre acesta: logodnă încetată în cazul decesului unuia dintre logodnici; anularea logodnei din cauza căsătoriei logodnicei cu un alt tânăr; răpirea unei logodnice (pedeapsa pentru astfel de fapte era destul de dură), anulare a logodnei; încercări de anulare a logodnei din varia motive de către persoane din diferite categorii sociale. Logodnicul care rupea logodna nu putea fi constrâns să încheie căsătoria. În cazul ruperii logodnei, se restituiau darurile pe care logodnicii le-au primit în considerarea logodnei sau, pe durata acesteia, în vederea căsătoriei, cu excepția darurilor obișnuite. Darurile nu se restituiau în cazul când logodna a încetat prin

moartea unuia dintre logodnici. În cazul când unul dintre logodnici se călugărea, se întorcea doar arvună, deoarece călugărirea era considerat lucru plăcut lui Dumnezeu. Partea care rupea logodna în mod abuziv sau care în mod intenționat l-a determinat pe celălalt să rupă logodna putea fi obligată la despăgubiri pentru cheltuielile făcute sau contractate în vederea căsătoriei, în măsura în care au fost potrivite cu împrejurările, precum și pentru orice alte prejudicii cauzate. În opinia contemporanilor epocii, cei vinovați de încălcarea promisiunilor de logodnă erau pedepsiți de către Dumnezeu, fapt care se încadrează, ca și în alte cazuri, în mentalitatea epocii.

\* Comunicare realizată în cadrul proiectului 010401 „Coordonatele modernizării social-economice, politice, administrative și culturale în Moldova, Basarabia, RASSM, RSSM și Republica Moldova în context regional și european (studii, documente, sinteze)”.

### Stela DRĂGUȚAN

muzeograf, Muzeul de Istorie și Etnografie al or. Bălți

E-mail: stela.dragutan@gmail.com

#### Cercetare de teren a textilelor vestimentare tradiționale din zona etnografică Nord al Republicii Moldova

*Field research of traditional clothing textiles from the ethnographic  
area of the North of the Republic of Moldova*

Costumul tradițional în secolul XXI se afirmă ca o emblemă identitară majoră, depășind statutul de obiect patrimonial și devenind un instrument activ de afirmare culturală. Interesul tot mai accentuat pentru purtarea costumului tradițional sau a unor piese componente ale acestuia indică o schimbare de paradigmă: căutarea nu mai este întâmplătoare, ci orientată de o nevoie conștientă de recuperare, reafirmare și valorizare a identității naționale și locale.

În procesul de redescoperire a elementelor decorative tradiționale, fiecare piesă identificată funcționează ca document cultural, capabil să dezvăluie structuri simbolice și tipologii ornamentale relevante pentru creația contemporană. Integrarea acestor motive în realizarea cămășilor și a altor articole vestimentare actuale reflectă o continuitate creativă, în care patrimoniul textil este reinterpretat fără a-i altera identitatea fundamentală.

Astfel, piesele textile tradiționale pot fi înțelese ca mărturii polifonice ale trecutului: ele exprimă vocea creatorilor de odinioară, a comunităților care le-au generat și, simultan, a purtătorilor contemporani care le reinvestesc cu sens. În acest context, costumul tradițional devine un spațiu de convergență între memorie, identitate și creație, confirmându-și relevanța și vitalitatea în societatea actuală.

### Elena MADAN

Dr. în studiul artelor și culturologie, lector universitar, UTM

<https://orcid.org/0000-0003-4955-1789>

E-mail: elena.madan@dip.utm.md

#### Lada de zestre ca arhivă a vieții private: studiu de caz asupra unui document basarabean din 1820

*The Dowry Chest as an Archive of Private Life:  
A Case Study of a 1820 Bessarabian Document*

Lada de zestre în spațiul basarabean al începutului de secol al XIX-lea începe să mai fie un simplu obiect de mobilier, devenind, prin prisma documentelor de arhivă, o adevărată arhivă a vieții private și un pilon al securității familiale. Un studiu de caz edificator în acest sens este oferit de testamentul vornicului de poartă Dimitrie Jardan din anul 1820, un document care ne deschide o fereastră rară către universul domestic și ierarhiile sociale ale epocii. În acest text, lada nu apare ca un obiect singular, ci ca parte a unui sistem complex de depozitare, unde terminologia reflectă o specializare riguroasă a funcțiilor. Distincția între *ladă mare*, *ladă mică*, *scatulă*, și *besacte* ne indică faptul că fiecare tip de recipient era destinat unui segment precis al patrimoniului mobil: de la zestrea textilă voluminoasă, până la rochiile fine, podoabele și, esențial, „hârțiile” sau actele de proprietate ale familiei.

Această diversitate de obiecte ne dezvăluie o geografie fascinantă a meșteșugului local, documentul identificând punctual centre precum Nișcani și Năpădeni. Mențiunea unei *scatule făcute la Nișcani* sau a unei *besacte la Năpădeni* atestă existența unor meșteri tâmplari a căror reputație depășea granițele satului, produsele lor fiind căutate de elita administrativă a vremii. În paralel cu această producție autohtonă, prezența lăzilor *făcute de moscali* indică o deschidere timpurie către influențele externe și o hibridizare a stilurilor, unde prestigiul era dat adesea de noutatea tehnică sau de originea îndepărtată a obiectului.

Dincolo de funcția de depozitare, documentul scoate la lumină o dimensiune adesea ignorată: lada ca unitate de securitate. Relatarea dramatică a efracțiilor repetate, prin care hoții au reușit să fure salbe de galbeni și bijuterii cu diamante prin *stricarea încuietorii*, oferă motivația istorică pentru evoluția tehnică a lăzii. Astfel, putem înțelege că ranforsarea metalică și ferecarea, care vor deveni atât de comune mai târziu, nu au fost simple alegeri estetice, ci un răspuns pragmatic la vulnerabilitatea bunurilor de preț. Lada devine astfel un „safeu” familial, un depozit de capital care trebuia protejat cu orice preț.

În final, acest testament ne arată că lada de zestre era depozitara întregii istorii a neamului, circulând între generații și supraviețuind proprietarilor săi, așa cum indică piesele achiziționate *de la moartea Nastasiei*. Ea păstra nu doar obiecte, ci și drepturi de proprietate și legături genealogice, fiind inima administrativă a casei.

Prin această lentilă, lada de zestre este revalorizată nu doar ca piesă etnografică, ci ca un martor fundamental al modului în care societatea basarabeană de acum două secole își organiza intimitatea, își proteja averea și își manifesta statutul social prin intermediul meșteșugului.

### Iulian MITRAN

Dr. în sociologie, lect. univ., Universitatea Internațională „Danubius”, România  
<https://orcid.org/0000-0002-2394-4018>  
E-mail: mitraniulian05@gmail.com

#### **Identitatea și cultura materială a comunităților românești colonizate de-a lungul frontierei româno-bulgare a județului Constanța**

*Identity and Material Culture of Romanian Communities Colonized along the Romanian–Bulgarian Border in Constanța County*

Comunitățile din sud-estul județului Constanța nu au reprezentat un punct de interes pentru cercetarea etnografică și istorică românească, acest dezinteres fiind într-o mare măsură de prejudecățile legate de așezările care au rezultat în urma politicilor de colonizare. Adesea fiind invocată „lipsa de cultură”, „lipsa de identitate”, sau inexistența unui specific cultural bine definit. Ceea ce este demn de luat în considerare este că aceste percepții nu au rezultat din studiul acestor așezări, ci ele sunt motivul pentru care ele nu a existat inițiative pentru studierea satelor de coloniști. Mai trebuie să avem în vedere că comunitățile românești care s-au omogenizat de-a lungul frontierei româno-bulgare a județului Constanța au avut o soartă destul de diferită față de comunitățile colonizate în Dobrogea de Sud (Cadrilater), care au fost reasezate în județele Constanța și Tulcea ca urmare a Tratatului de la Craiova. Prezentul studiu are în vedere descrierea felului în care aceste comunități s-au omogenizat, cât și schimbările ce țin de autoidentificare care au marcat cele șapte generații care s-au succedat de la așezare în vetre până prezent. Sunt luate în vedere și aspectele ce țin de dezvoltarea culturii materiale, felul în care arhitectura și vestimentația au evoluat după așezarea în Dobrogea, fiind adaptate la un context local. Asta a presupus lucrul cu materialele de construcție disponibile local, în mod deosebit piatra, care nu era folosită pentru zidărie, cât și acele particularități ale locuințelor și anexelor care sunt dictate de către specificul climatic al zonei. Studiul își extrage datele dintr-o multitudine de surse, pentru aspectele demografice vorbim despre certificatele de deces emise de primăriile comunelor Negru Vodă și Cotu Văii în 1917, cât și de datele extrase din fișele Recensământului general al populației din 1930 pentru satele Darabani, Grăniceru, Negru Vodă, Cotu Văii, și Măgura.

### Ludmila MOISEI

Dr., conf. univ., Univeristatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”  
<https://orcid.org/0000-0003-0856-7186>  
E-mail: moisei.ludmila@upsc.md

#### **Rombul – oglinda ordinii cosmice în viziunea meșterului popular** *The rhombus- a mirror of cosmic order in the vision of the folk artisan*

Din cele mai vechi timpuri, rombul reprezintă sinteza vizuală a ordinii, fiind o formă geometrică închisă, simetrică și autoreglabilă, rădăcinile acestui motiv, plonjând în orizontul cultural al Neoliticului, în special în cultura Cucuteni-Tripolie. Această formă devine o oglindă a cosmosului, deoarece sugerează stabilitatea prin unirea celor patru puncte cardinale și a celor două forțe fundamentale: expansiunea și contracția.

Prezenta lucrare analizează motivul rombului în arta populară românească ca element decorativ și unitate morfologică purtătoare de sensuri cosmogonice. Investigăm modul în care meșterul popular transcende esteticul, utilizând geometria romboidală pentru a cartografia viziunea arhaică asupra ordinii universale, a fertilității și a echilibrului dintre planul terestru și cel celest. Prin repetarea rombului pe registre orizontale (în țesături) sau verticale (în arhitectura lemnului), meșterul popular generează un ritm cosmic, o succesiune infinită care sugerează continuitatea vieții și a timpului ciclic. Comunicarea însă, subliniază că „ordinea cosmică” fixată de meșterul anonim în creștăturile grinzilor a fost esențializată și de Constantin Brâncuși marele continuator al tradiției românești, care a transformat stâlpul de pridvor în artă universală. Coloana Infinitului nu este altceva decât o succesiune de octaedre (romburi tridimensionale), reprezentând un „drum al cerului”. Aici, rombul încetează să mai fie un desen pe o suprafață, un simbol al pământului, ogorului fecundat sau dualitatea triumfiurilor. El devine modul de ascensiune spirituală, demonstrând validitatea universală a viziunii populare.

Astfel, rombul constituie fundamentul unui alfabet simbolic prin care comunitatea tradițională și-a exprimat apartenența la o ordine supranaturală. Oglindirea cosmosului în creația populară prin intermediul rombului atestă o gândire abstractă profundă, în care estetica este subordonată metafizicii. Meșterul popular, prin rigoarea cu care trasează rombul, nu face decât să repete gestul primordial al divinității: transformarea haosului în formă ordonată.

**Marina MIRON**

Dr. în istorie, Institutul de Istorie al USM, AO ADTM

<https://orcid.org/0000-0002-9855-8461>

E-mail: [marinamiron09.72@gmail.com](mailto:marinamiron09.72@gmail.com)

**The female clothing ensemble of Bulgarians from the south of the Republic of Moldova: the level of approach to the problem in bibliographical sources and field research**

*Ansamblul vestimentar feminin la bulgarii din sudul Republicii Moldova: nivelul de abordare a problemei în sursele bibliografice și cercetările de teren*

The traditional female costume of the Bulgarians in the Republic of Moldova represents an essential marker of identity for this ethnic minority, which settled in southern Bessarabia at the beginning of the XIX century. Traditional dress reflects historical processes, identity dynamics, socio-economic structures, and intercultural contacts, thus constituting a fundamental field of ethnological research. Nevertheless, the study of the Bulgarian female costume in the Republic of Moldova remains fragmented, predominantly descriptive, and insufficiently integrated into a broader Balkan and East European comparative framework.

An analysis of the existing sources reveals several relevant categories: scholarly publications, museum collections, archival materials, and online resources. In the Republic of Moldova, research conducted within the Cultural Heritage Institute has addressed costume primarily within the broader context of material culture. Emilia Bancova's study highlights the preservation of Balkan characteristics of the sukman-type female ensemble (roklya, riza, prestilka, etc.), describing its components, terminology, and functionality, as well as the transformations that occurred at the beginning of the twentieth century. However, the analysis remains synthetic and limited in its interpretative scope.

A systematic contribution is represented by research based on the collections of the National Museum of Ethnography and Natural History from Chisinau, which provides detailed descriptions of XIX<sup>th</sup>- and XX<sup>th</sup>-century garments. The museum collection includes the shirt (riza), the dress (roklya), the apron (prestilka), the belt (kulan), footwear (tsarvuli), and various accessories. Although the documentation follows scientific cataloguing standards, interregional comparative analyses and in-depth socio-symbolic interpretations are still lacking.

At the international level, the Russian Ethnographic Museum from Sankt-Petersburg plays a major role, holding the most extensive collection related to Bulgarian colonists from Bessarabia, assembled beginning in 1905. The studies of Natalia Kalashnikova emphasize the dynamic character of repeated ethnographic research conducted in the same localities, allowing for the analysis of cultural phenomena in their historical evolution.

Recent contributions by the Bulgarian researcher Natalia Darmancheva analyze the female costume in the localities of Korten and Tvardița (Taraclia district, Republic of Moldova) through comparative-historical and structural-systemic methods. For comparative contextualization, the collections of the Bulgarian Minority Museum, dedicated to the Banat Bulgarians in Romania, are also relevant, where traditional costume constitutes a central element of identity preservation.

Despite these contributions, significant gaps persist: the absence of a monograph dedicated exclusively to the Bulgarian female costume in the Republic of Moldova; insufficient use of primary archival sources (photographs, field diaries, old inventories); the lack of systematic comparative analyses between sub regions of southern Moldova, Bulgarian communities in Crimea and Banat, and the regions of origin in Bulgaria. At the same time insufficient exploration of the symbolic and ritual dimensions (particularly wedding attire and adornments), as well as the absence of studies on transformations during the interwar and Soviet periods. Furthermore, interdisciplinary approaches – such as laboratory textile analysis, visual anthropology, and gender studies – remain largely undeveloped.

**Simona-Elena NICULESCU**

etnolog, studentă la master, Antropologie SNSPA București

<http://orcid.org/0009-0008-8400-8048>

E-mail: [simonaeniculescu@gmail.com](mailto:simonaeniculescu@gmail.com)

**Conservarea cămășilor dobrogene**

*Preservation of Dobrogea shirts*

Lucrarea dedicată conservării cămășilor dobrogene pune accent pe un obiect de patrimoniu – cămașa țărănească de sărbătoare, de la sfârșit de secol XIX – început de secol XX. Aceasta evidențiază conviețuirea și colaborarea multipler etnii în spațiul dobrogean. Elementele comune ca pânză, croială, decoratiune prin broderie și dantela făcută cu acul, accentuează apartenența la un spațiu, timp și cultură comună. De la croială simplă țărănească la influențele orășenești, cămășile din spațiul dobrogean au un caracter aparte definit prin simplitatea și eleganța modestă a omului din satul arhaic. Uitate în timp, pierzându-și funcționalitatea odată cu acesta și în special odată ce au intrat în patrimoniul muzeal, ele rămân, totuși, un punct de ancorare în istorie.

Începutul acestui studiu datează din în anul 2014, când curiozitatea și nevoia de reprezentare locală au stârnit o mișcare culturală și în Constanta (prin curentul La Blouse Roumaine), urmată apoi de formarea primei șezători urbane din Dobrogea (Șezătoare Constanța înființată de Simona-Elena Niculescu la 24 februarie 2015 după modelul Semne Cusute). Aceste inițiative au contribuit la descifrarea modelelor

de cusături și la înțelegerea croielii, perfecționată prin erori și retușuri, continuând sub forma grupului etno-cultural Zestre Dobrogeană din 2019 alături de dr. Iulian Mitran, ajungând în prezent la realizarea a 20 de cămăși dobrogene reproduse.

Inițiativa a pornit din nevoia de completare a unei porțiuni de identitate românească și a condus la identificarea unui element comun între etniile acestui spațiu geografic. Români, bulgari, tătari, turci, romi, greci și aromâni, toți au folosit o croială similară, pânză chirachie sau învârgată și au respectat un canon al zonei. De menționat că există și alte elemente comune, pe lângă aceasta, însă cămașa simplă este adesea ignorată sau chiar înlocuită în reprezentarea culturală de către figurile artistice ce au rolul de a reprezenta zona etnografică.

Într-o perioadă istorică marcată de dezinformare digitală și de dorința de vizibilitate pe scena muzicală, piesele autentice de port țărănesc de sărbătoare sunt adesea alterate. Costumul țărănesc de sărbătoare este contaminat cu elemente care nu au aparținut garderobei asumate a țaranului dobrogean creator. Acest lucru este făcut adesea prin înlocuirea cămășii drepte sau cu platcă cu o cămașă artizanală (cu trăsături specifice altor zone geografice), chiar aparținând altor etnii, ori cămășile cu croi specific au straturi suplimentare de broderie aplicată, s.a.m.d. De asemenea, pânza chirachie sau învârgată nu este prezentă în aceste cămăși scenice. Șezătorile autohtone fac adeseori adaosuri pompoase și le declară cămăși dobrogene, ele în timp deformând imaginea și realitatea țaranului care le-a creat, purtat și trăit. Odată ce costumul, implicit cămașa, și-au pierdut funcționalitatea, aceste adaosuri nu și au rostul, forma acestuia rămânând imortalizată în muzeu. De aceea este important să înregistrăm aspectele acestor piese de patrimoniu și să conservăm imaginea lor, să evidențiem similaritățile cămășilor din acest spațiu, cât și cu vecinii noștri. Reconstituirea, prezentarea corectă, promovarea muzeelor și reconstituirea pieselor pierdute este esențială pentru a conserva un element de patrimoniu important în înțelegerea istoriei acestui spațiu laudat pentru mozaicul cultural.

**Evdochia SOROCEANU**

Dr. în filologie, conferențiar universitar, Institutul Patrimoniului Cultural

<https://orcid.org/0000-0003-0902-6664>

E-mail: [evdokia.soroceanu@gmail.com](mailto:evdokia.soroceanu@gmail.com)

**Influența tradiției moldovenești asupra evoluției Pâinii rituale  
în riturile funerare găgăuze**

*The influence of Moldovan tradition on the evolution of ritual bread in Gagauz  
funeral rites*

Cea mai mare influență asupra evoluției pâinilor funerare găgăuze au avut-o tradițiile moldovenești. De la moldoveni, găgăuzii au împrumutat obiceiul împodobirii pomului comemorativ (dal – literal „ramură”), practica purtării deasupra mormântului a milosteniei sub formă de pasăre sau miel, a unei găleți cu vin, a unui ulcior cu apă, a unui colac de pomenire învelit într-un prosop, precum și diverse tipuri de pâini funerare (kapiti, merdiven kolaci, köprü kolaci, vama kolaci, dokuz kolaç etc.) Despre utilizarea de către găgăuzi a pomului funerar scria încă la începutul secolului al XX-lea cercetătorul rus al obiceiurilor și ritualurilor găgăuze V.A. Moșkov. Cercetarea noastră a arătat că ritualul practicat de găgăuzi coincide în mare măsură cu obiceiul moldovenesc al „pomului vieții” (pom). Pe pomul comemorativ (ramură), găgăuzii atârnă pâini rituale merdiven kolaci și kapite (kapiti), precum și prosoape și batiste (simbol al drumului). Aceste pâini reflectă reprezentările populare despre înălțarea sufletului în lumea de dincolo. Imaginea scării (merdiven kolaci – pâine în formă de scară) simbolizează un fel de punte între lumea celor vii și lumea celor morți. Pe „punțile” imaginare peste „râul morții” se lasau köprü kolaci (literal „colac de pod”), iar vama kolaci (literal „colac vama”) erau împărțiți pentru a ajuta sufletul să treacă prin încercările întâlnite pe cale.

Pâinile de pomenire kapite (kapiti), având formă de triunghi sau de cruce așezată pe o turtă cu un colăcel deasupra, reprezintă o jertfă simbolică – un act de redistribuire a părții între cei vii și cel decedat. Numărul lor variază de la trei la doisprezece: în Etulia și Dezghingea se coc câte trei kapiti, în Congaz – de la cinci la doisprezece, în Baurci – nouă, în Beșalma – șapte. Conform cercetărilor realizate de etnologa moldoveană Varvara Buzilă, la moldoveni și români colacii kapete (kap) sunt răspândiți în formă rotundă, triunghiulară și cruciformă, fiind de obicei atârnați în pomul comemorativ. Acești colaci îndeplineau funcția de pâine-jertfă (metaforă a forței vitale) și erau destinați forțelor supreme. Probabil, forma triunghiulară a produsului, legată de simbolismul figurii geometrice a triunghiului, desemna caracterul complet al ciclului vieții: naștere – nuntă – moarte sau viață – moarte – viață nouă. În satele găgăuze astfel de pâini sunt împărțite întregi și sunt oferite preotului, prin intermediul căruia se realizează simbolic legătura cu Dumnezeu. Pâinea întregă simbolizează unitatea, sănătatea, bunăstarea și prosperitatea neamului, iar împărțirea ei exprimă ideea continuității vieții după moarte și a reînnoirii veșnice.

**Cristina TAMAZLÎCARI**

Assistant Professor Faculty of Visual Arts and Design

“Ion Creangă” State Pedagogical University

<http://orcid.org/0009-0009-4410-2766>

E-mail: tamazlicari.cristina@upsc.md

**The wooden crucifix: sacred matter, object of worship and expression of popular culture**

*Crucifixul din lemn: materie sacră, obiect de cult și expresie a culturii populare*

The study aims to analyze the wooden crucifix from the Republic of Moldova as a complex form of manifestation of sacred art, located at the intersection of sacralized matter, object of worship and expression of popular culture. The approach is interdisciplinary, integrating the tools of art history, iconology and ethnology, in order to simultaneously analyze the symbolic dimension of the material, the liturgical functionality and the identity significance of these artifacts. The first direction of the research highlights the status of wood as a sacred material. In the Christian tradition, wood is inextricably linked to the Cross of Christ and the theology of the redemptive sacrifice, while in the archaic cultural layer it is associated with the tree of life and the idea of regeneration. In the Moldovan space, these meanings converge, giving the crucifix a double symbolic charge – natural and sacred.

The choice of wood species and the relationship between the craftsman and the material confirm that the making of the crucifix is perceived not only as a technical act, but also as a gesture of devotion. The typological analysis distinguishes several functional categories – the altar, procession, home and crossroads crucifix, demonstrating the adaptability of the sculptural form to different liturgical and community contexts. In the rural environment, crossroads and funerary crucifixes acquire memorial and apotropaic functions, becoming symbolic landmarks of the cultural landscape and collective memory. The regional diversity (North, Center, South) highlights stylistic particularities that reflect local craft traditions and Romanian, Slavic and Byzantine cultural influences, integrated into a synthesis specific to the space between the Prut and the Dniester.

From an iconological perspective, the formal simplification characteristic of popular crucifixes does not indicate an artistic limitation, but rather expresses a symbolic concentration: the verticality of the cross and the stylized corporeality of Christ configure a condensed “visual text”, in which the sign prevails over the realistic detail. In contemporary times, the wooden crucifix continues the popular tradition, but is also reinterpreted in the practice of modern sculpture, acquiring additional aesthetic and reflexive values. Overall, the study demonstrates that the wooden crucifix must be understood as a symbolic node in which theology, community memory and cultural identity converge. The vulnerability of the material and the insufficiency of systematic documentation impose the need for coherent

research and conservation strategies, in order to integrate these artifacts into the patrimonial and academic circuit. The work thus contributes to the valorization of the wooden crucifix as a defining element of the visual culture and spirituality of the Republic of Moldova.

**Ina ISAC**

cercetător științific, Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău

<http://orcid.org/0000-0002-2129-7320>

E-mail: inaisac.ipc@gmail.com

**O viziune integratoare asupra patrimoniului în era digitalizării**

*An integrative vision of heritage in the era of digitalization*

Ultimele trei decenii au adus transformări majore în toate domeniile societății, însă cel mai remarcabil progres s-a făcut în sfera tehnologică. Dezvoltarea radicală a tehnologiei a adus multe beneficii, dar și amenințări și îngrijorări legate de schimbarea valorilor. Orice schimbare radicală este asociată cu o perioadă de neînțelegere și neacceptare, iar trecerea de la modele culturale seculare și consacrate la forme inovatoare a fost percepută de mulți drept o amenințare. Iar tot ceea ce este necunoscut, automat, societatea îl percepe ca ceva rău și distrugător. Astfel, mult timp era digitală a fost tratată și considerată drept un factor care slăbește identitatea națională și diminuează importanța patrimoniului cultural.

Cu toate acestea, digitalizarea poate fi privită dintr-o perspectivă integratoare, ca un instrument modern de protejare și valorificare a patrimoniului. Această nouă unealtă este cea care va trasa un contur puternic între identitate, memorie, tradiție, cultură și, evident, va oferi acces publicului larg. Prin conversia conținutului analogic în format digital, informațiile devin mai accesibile, mai ușor de păstrat și de transmise generațiilor viitoare. Platformele online, arhivele digitale și reconstrucțiile virtuale 3D contribuie la conservarea monumentelor, documentelor și tradițiilor, oferind publicului larg posibilitatea de a interacționa cu acestea într-un mod inovator. În plus, digitalizarea extinde însăși noțiunea de patrimoniu, incluzând baze de date culturale, colecții multimedia și evenimente promovate în mediul virtual. Toate aceste instrumente implică o trecere de la o conservare fizică tradițională, la una digitală, actuală, îndreptată spre o participare mai activă și un acces mai larg. În acest sens, patrimoniul capătă dinamicitate și rămâne o resursă vie, adaptată prezentului.

Prin urmare, era digitală nu trebuie percepută ca o amenințare, ci ca o oportunitate de consolidare a memoriei colective și de afirmare a identității culturale într-un context globalizat.

**Liliana CONDRATICOVA**

dr. hab. în studiul artelor, dr. hab. în istorie, Academia de Științe a Moldovei

<https://orcid.org/0000-0002-8735-3364>

E-mail: [condrativova.asm@gmail.com](mailto:condrativova.asm@gmail.com)

**Patrimoniul etnocultural al localităților din stânga Nistrului**

*The ethnocultural heritage of the localities on the left bank of the Dniester*

Comunicarea de față oferă oportunitate de a discuta despre unele piese de patrimoniu, identificate în localitățile din stânga Nistrului, preponderent Camenca și Râbnicița, precum și de a aprecia și promova veritabile piese de valoare, întrucât piața de azi este adesea împânzită de articole banale, lipsite de rafinament și importanță. Odată cu informatizarea, globalizarea și ritmul încordat al vieții, la care se adaugă complexitatea Inteligenței Artificiale, multe valori rămân aparent umbrite de realizările tehnologice. Deși anume piesele de patrimoniu (vestimentația, podoabele, țesăturile, broderiile care înfrumusețau altădată casele bunicilor) sunt markerii care subliniază individualitatea, fiind, totodată, și elemente principale în dezvoltarea culturii materiale și spirituale.

Un loc aparte am rezervat broderiei artistice, devenită astăzi un meșteșug care a reușit să evolueze de pe calea de dispariție către o perioadă de renaștere, iar exemplarele realizate de străbunicele noastre sunt modele pentru a fi reproduse. Tradițiile ei sunt de mare vechime în teritoriul actual al Republicii Moldova, una dintre cele mai bogate colecții de piese brodate aflându-se în patrimoniul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală (MNEIN).

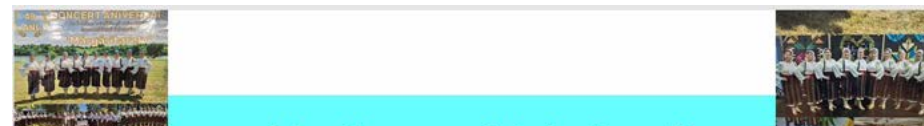
În context vom menționa că este iminentă relația de colaborare și conlucrare eficientă între mediul academic, uniunea meșteșugarilor, asociațiile de turism și de promovare a patrimoniului cultural, muzeografi și restauratori. Astfel, păstrarea, valorificarea și îmbogățirea patrimoniului cultural al țării va avea de câștigat prin includerea meșterilor populari în procesul activ de creație. Artizanii contemporani își conștientizează rolul de păstrători, promotori și creatori de valori istorico-culturale și economico-sociale. Astfel, meșteșugurile populare au ajuns să fie o activitate de creare a obiectelor cu funcționalitate utilitar-decorativă, practică de artizan din mai multe domenii cu aplicarea metodelor și procedeele tehnico-artistice tradiționale, preponderent manuale. Meseriile sunt parte componentă a procesului de afirmare artistică, de educație estetică și instruire profesională. Totodată, meșteșugurile determină identitatea culturală și națională a oamenilor, susținând afirmația că prin patrimoniul cultural ne identificăm ca neam. De asemenea, meșteșugurile asigură locuri noi de muncă și generează venituri, devenind, de-a lungul anilor, o resursă importantă pentru industria turistică care ia amploare în Republica Moldova și care ocupă un loc esențial în dezvoltarea durabilă a țării pe calea integrării în spațiul european.

**ANSAMBLUL DEZVOLTAT AL INSTALAȚIILOR DE FOC PENTRU ÎNCĂLZIREA LOCUINȚEI ȘI PENTRU PREPARAREA HRANEI ÎN SPAȚIUL DINTRE PRUT ȘI NISTRU ( SF. SEC. AL XIX-LEA - SF. SEC. XX)**

**THE DEVELOPED COMPLEX OF FIRE FACILITIES FOR HEATING AND COOKING FOOD IN THE AREA BETWEEN PRUT AND NISTRU (LATE 19TH - LATE 20TH C.)**



**Varvara BUZILĂ,**  
**Muzeul Național de**  
**Etnografie și Istorie**  
**Naturală**



**Ansamblurile etnofolclorice din satul Puhoi, raionul Ialoveni: repere ale patrimoniului cultural imaterial local**

**Dr. Valentin Arapu, dr. Natalia Grădinaru, dr. Nina Ivanova**

**Institutul Patrimoniului Cultural**



**Evdochia SOROCEANU**

**INFLUENȚA TRADIȚIEI MOLDOVENEȘTI  
ASUPRA EVOLUȚIEI PÂINII RITUALE  
ÎN RITURILE FUNERARE GĂGĂUZE**

**Влияние молдавской традиции  
на эволюцию ритуального хлеба  
в гагаузских погребальных обрядах**





**Ansamblul vestimentar feminin la bulgarii din sudul  
Republicii Moldova: nivelul de abordare a problemei  
în sursele bibliografice și cercetările de teren**

MIRON Marina, dr. în istorie

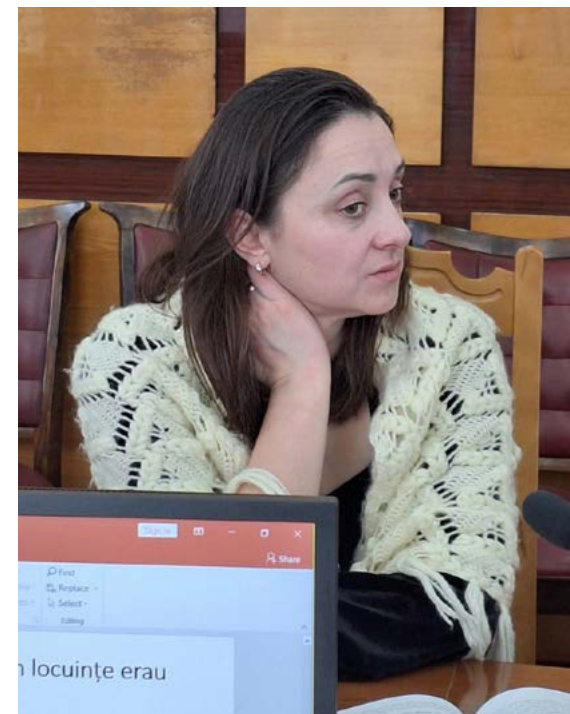
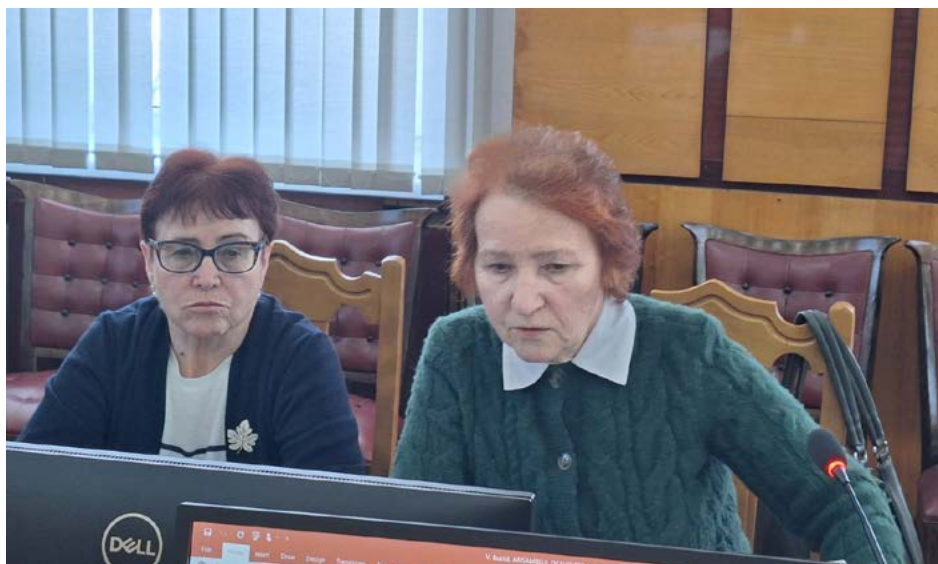
Chișinău, 19 februarie 2026



**IDENTITATEA ȘI CULTURA MATERIALĂ A COMUNITĂȚILOR ROMÂNEȘTI COLONIZATE  
DE-A LUNGUL FRONTIEREI ROMÂNNO-BULGARE A JUDEȚULUI CONSTANȚA**

Iulian Mitran, lect.univ.dr.

Universitatea Internațională Danubius, România





**SECȚIUNEA**  
**Știința istorică între provocări și perspective /**  
*Historical science between challenges and perspectives*

**Lilia ZABOLOTNAIA**  
Dr. hab., National Museum of History of Moldova  
<http://orcid.org/0000-0001-9807-5809>  
E-mail: [lilizab61@gmail.com](mailto:lilizab61@gmail.com)

**Invisible but Present: Bessarabian Women in the History of European**  
*Invizibile, dar prezente: femei basarabene și istoria științei europene*

The historiography devoted to nineteenth-century Bessarabia has traditionally privileged political, institutional, and elite history, predominantly centered on male actors, thereby almost entirely marginalizing women's experiences and their contributions to intellectual and scientific life. Within this interpretative framework, Bessarabian women appear either as absent figures or as secondary actors, confined to the domestic and private sphere and deprived of public and intellectual visibility.

The present paper aims to examine the conditions under which women from Bessarabia gained access to education, including higher education pursued abroad, as well as to various forms of scientific and scholarly activity during the nineteenth century and the first half of the twentieth century. The study addresses both the social and institutional contexts that shaped women's educational trajectories and the limited opportunities available to them for intellectual self-assertion in the public sphere.

Using case studies of female figures originating from Bessarabia, such as A. Tumarkin, who left a significant mark in the field of philosophy and became integrated into European intellectual and academic networks, the paper highlights the mechanisms through which these contributions were subsequently ignored, minimized, or excluded from the dominant historiographical discourse. The analysis is based on the hypothesis that the absence of women from the history of Bessarabian science does not reflect a lack of actual participation, but rather the outcome of a complex process of invisibilization shaped by social, legal, and cultural constraints, as well as by the methodological and paradigmatic choices of classical historiography. By recovering these female trajectories, the study contributes to a critical reconfiguration of Bessarabia's intellectual and scientific history.

\* This research was conducted within the subprogram *Museum Historical and Archaeological Heritage: Systematization and Scientific-Cultural Valorization (Code: 180101)* of the National Museum of History of Moldova.

**Valentin TOMULEȚ**

Dr. hab., prof. univ., Facultatea de Istorie și Filosofie  
Universitatea de Stat din Moldova  
<http://orcid.org/0000-0003-4696-2064>  
E-mail: [tomuletvalentin@yahoo.ro](mailto:tomuletvalentin@yahoo.ro)

**The Commercial Bourgeoisie of Bessarabia (1831–1865): Between Historical Reality and Theoretical Construction in the Interpretation of René Johannet**

*Burghezia comercială din Basarabia (1831–1865): între realitate istorică și construcție teoretică în lectura lui René Johannet*

The study “The Commercial Bourgeoisie of Bessarabia (1831–1865): Between Historical Reality and Theoretical Construction in the Interpretation of René Johannet” examines the emergence and specific features of the Bessarabian commercial bourgeoisie in the first half of the nineteenth century, using the theoretical framework developed by the French essayist René Johannet. The approach seeks to overcome reductionist interpretations – either purely economic or strictly based on the Western model of modernization – by offering a comparative analysis adapted to the realities of a peripheral province of the Russian Empire after 1812.

In Johannet’s view, the bourgeoisie is not merely a socio-economic category but a social type defined by property, material independence, lifestyle, education, and a specific relationship to time, including the possession of leisure. Applied to Bessarabia, this framework enables an assessment of “bourgeoisification” not only through capital accumulation but also through the emergence of distinct cultural and mental patterns. After their integration into the imperial economic system, the Bessarabian towns experienced a certain degree of commercial development, leading to the emergence of a category of merchants, intermediaries, and urban property owners who accumulated capital and acquired economic autonomy. Commercial property – monetary capital, real estate, shops, and warehouses – constituted the foundation of their social status, distinguishing them from the boyar class and from traditional rural structures.

According to Johannet’s criteria, the Bessarabian commercial bourgeoisie fulfilled the economic core of modern bourgeois identity. However, culturally it remained in an early stage of development, primarily focused on capital accumulation and with limited access to leisure and refined urban culture. Nevertheless, elements of bourgeois lifestyle were visible, such as investment in education, concern for social respectability, and participation in local public life.

Thus, the commercial bourgeoisie of Bessarabia (1831-1865) can be defined as an emerging bourgeoisie, positioned between tradition and modernity, representing a regional adaptation rather than a replica of the Western model, and playing a significant role in the province’s social and economic modernization.

**Cristina GHERASIM**

Dr., Facultatea de Istorie și Filosofie  
Universitatea de Stat din Moldova  
<http://orcid.org/0000-0002-8615-6086>  
E-mail: [gherasimcristina14@gmail.com](mailto:gherasimcristina14@gmail.com)

**Between empire and Europe: the travel itineraries of the Bessarabian nobility (1812–1914)**

*Între imperiu și Europa: itinerarele de călătorie ale nobilimii basarabene (1812–1914)*

This study examines the mobility of the Bessarabian nobility in the nineteenth century and the early twentieth century, highlighting the role of travel in shaping the social, cultural, and political identity of this elite after Bessarabia’s annexation by the Russian Empire. Far from being mere forms of leisure, noble journeys functioned as complex practices situated at the intersection of education, symbolic self-assertion, imperial integration, and European orientation.

Drawing on memoirs, correspondence, administrative records, and passport applications preserved in archives, the research traces the evolution of travel from risky and sporadic experiences, typical of the early nineteenth century, to regular practices integrated into a modern lifestyle. Preferred destinations – Vienna, Paris, Saint Petersburg, Odesa, spa resorts in Austria and Germany, Moldavia, and Bukovina – reflect the nobility’s dual orientation: toward the imperial center and toward the Western cultural sphere.

Special attention is given to the political and administrative dimension of mobility, shaped by the strict passport control system and by imperial authorities’ suspicions regarding cross-border circulation. At the same time, the study emphasizes the social and cultural functions of travel: consolidating prestige, fostering intellectual formation, gaining access to European cultural networks, and maintaining ties with the Romanian space.

In conclusion, the travel itineraries of the Bessarabian nobility reveal a complex identity dynamic, positioned between imperial loyalty, openness to Europe, and attachment to local traditions. Travel thus emerges as an essential practice of modernization, symbolic negotiation, and cultural self-affirmation, contributing to the shaping of a transborder geography of the Bessarabian elite in the modern era.

**Gheorghe NEGRU**

Dr., Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova  
<http://orcid.org/0009-0007-1647-885X>

**Elena NEGRU**

Dr. hab. Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova  
<http://orcid.org/0009-0003-8737-6659>  
E-mail: elenegr65@yahoo.com

**Tudor SCLIFOS**

Dr., Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova  
<http://orcid.org/0009-0007-8424-3868>

**Angela BARBAIANI**

Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova  
<http://orcid.org/0009-0001-1824-2695>

**“Bessarabia” newspaper (1906–1907): From the „Slumber of Bondage”  
to the Awakening of National Consciousness**

*Ziarul „Basarabia” (1906–1907): De la „somnia de robie”  
la deșteptarea conștiinței naționale*

This paper analyzes the cultural and identity impact of the newspaper „Basarabia”, the first Romanian-language publication to emerge within the revolutionary context of the Russian Empire. Under the leadership of Emanuil Gavriiliță, the newspaper marked a symbolic transition from the „slumber of bondage” of a century of silence to the courageous assertion of national identity. In this vision, the Romanian language was transformed from a mere domestic idiom into a vital instrument of emancipation and political struggle. A central aspect of this strategy was the „pedagogy of synonymy,” through which the authors explained to the public that the term „Moldovan language” was identical to „Romanian language,” thereby unifying the provincial identity discourse with that of the entire Romanian space.

The construction of identity within the newspaper’s pages was based on a solidarity „across the furrow” (*de peste brazdă*). While Transylvania was presented as a model of political resistance and Bukovina served as a benchmark for preserving ecclesiastical dignity, the Kingdom of Romania was viewed as a true „source of light.” To evade the rigors of Tsarist censorship, the intellectuals at „Basarabia” resorted to an ingenious form of „ideological smuggling” based on profound cultural symbols. Thus, Ion Gându utilized motifs from Eminescu’s „Doina” (such as „the black foreign lands” and „the iron road”) to describe the trauma of occupation and to suggest the unity of the Romanian space „from the Dniester to the Tisza,” while the pseudonym „Dac” (The Dacian), used by Grigore Constantinescu, served to assert Latinity and the ancient roots of the people before the imperial authorities. By invoking historical rivers as witnesses of continuity, language was defined as the

nation’s „strongest fortress”. Ultimately, the „Basarabia” newspaper succeeded, in a short but intense period, in transforming the „silent pain” of a people into a coherent political and cultural program. The publication laid the intellectual foundations for the generation that, ten years later, would achieve the Great Union. The „awakening from the slumber of bondage” began with the printed letter in the mother tongue and culminated in full integration into the flow of national history.

**Anatol PETRENCU**

Dr. hab., prof. univ., Facultatea de Istorie și Filosofie  
Universitatea de Stat din Moldova  
<http://orcid.org/0000-0002-5449-1023>  
E-mail: anatol\_petrencu@yahoo.com

**Romanian Military Personnel as Seen by the General Staff  
of the Russian Army (1912)**

*Militarii români văzuți de Statul Major al Armatei ruse (1912)*

In 1912, Colonel Iskritski of the General Staff of the Russian Army published, under the classification “Secret” and in a limited print run, the volume *The Military Forces of Romania (State of Affairs as of 1 January 1912)*, Saint Petersburg, 1912. One copy of this volume was later discovered at a second-hand bookshop in Chișinău. The late Colonel Alexandru Ganenco and the historian-archivist Alexandru Moraru translated the work into Romanian, prepared an introductory study, and provided commentaries on the text. In its Romanian edition, the book was published under the title *The Romanian Army under the Scrutiny of the Russian Empire (1912). Reconstructions*, Chișinău, 2022.

The aim of the present study is to extract, on the basis of this volume, the perspective of Russian General Staff officers on Romanian soldiers: how they were assessed, and which characteristics were perceived as positive or negative.

According to Russian assessments, “the Romanian soldier brings into the barracks a latent resentment toward the boyar-landowner who has exploited him for centuries; yet, owing to habits of obedience deeply rooted over time, they [the Romanian soldiers] readily submit to discipline and are prepared to blindly carry out orders, even from commanders with a brutal attitude. These remarkable qualities of the Romanian soldier were clearly manifested during the suppression of the 1907 peasant uprising” (pp. 235–236, Romanian edition). Russian officers positively evaluated the conduct of Romanian troops who, with few exceptions, “fulfilled their duty” by defending landowners and the government. They also noted a certain discord among Romanian servicemen, stemming from wounded pride related to

appointments, but believed that, “under the influence of general patriotism,” this would “undoubtedly disappear” (p. 236).

The author of the report further emphasized that “the morality of the Romanian soldier represents excellent material; he is obedient and can easily be disciplined” (ibid.). At the same time, several negative traits were identified, including a low intellectual level (the proportion of literate lower ranks did not exceed 30–35%), which, in the author’s view, “made it impossible to train him as an independent soldier in line with the requirements of the time.” Romanian soldiers were also described as lacking initiative in combat and constantly requiring guidance.

Regarding non-commissioned officers, Russian observers distinguished between “re-enlisted” NCOs – competent and experienced – and “term-service” NCOs, particularly in the infantry, whose level of education and skills barely exceeded that of ordinary soldiers.

These assessments influenced the attitude of the Russian High Command toward the Romanian Army in the years of the First World War. Even if such opinions appear biased or erroneous today, they reflect how Russian military circles perceived the Romanian Army on the eve of the conflict.

#### **Anatolie POVESTCA**

Casa Memorială „Alexei Șciusev”, Muzeul Național de Istorie a Moldovei  
<http://orcid.org/0000-0002-3462-6269>  
E-mail: [anatolie.povestca75@gmail.com](mailto:anatolie.povestca75@gmail.com)

#### **The Architectural Work of Alexei Shchusev. Historiographical Aspects**

*Opera arhitectului Alexei Șciusev. Aspecte istoriografice*

Alexei Shchusev undoubtedly represents one of the most significant figures in 20th-century universal architecture. His name is associated with some of the most remarkable masters of Russian art and architecture from the late 19th century to the early 20th century. His career encompasses two important periods: the events leading up to 1917 and the subsequent era. His work has generated considerable interest within the academic community, expressed either through the acceptance or polemical rejection of his ideas, both among his contemporaries and modern scholars. Alexei Shchusev is recognized for his original approach and his ability to adapt to the demands of his time, manifested through a remarkable stylistic diversity. His oeuvre spans from Art Nouveau, through Constructivism, to Stalinist Empire style, with each phase reflecting an exploration of new approaches and expressive forms of architectural ideas, translated into innovative spatial solutions. The historiographical investigation of his legacy is extensive and complex, structured into several periods: the pre-revolutionary, interwar, postwar, and contemporary eras. Each period exhib-

its distinct characteristics and tendencies. During the Soviet era, Russian historiography was approached by specialists such as K. Afanasiev, N. Sokolov, I. Sorokin, E. Drujinina-Gheorghevskaia, I. Kornfelid, E. Borisova, T. Kajdan, who praised the architect’s activity within the context of the Soviet epoch. Conversely, contemporary Russian historians, including D. Hmelnițki, A. Vasikin, D. Keipen-Vardiț, S. Kolu-zakov, M. Evstratova, M. Talalai, emphasize works from the period before 1917, analyzing in detail the projects from this phase as representing a distinct stylistic period rooted in traditional Russian architectural practices. Most sources consider pre-revolutionary ecclesiastical architecture as a transitional stage between traditionalism and modernism. Contemporary national historiography has evaluated Alexei Shchusev’s contributions differently. It includes scholarly works authored by renowned experts such as Tamara Nesterov, Mariana Șlapac, S. Musteață, Alina Ostapov, Alla Ceastina, A. Petrencu, R. Șevcenco, Natalia Iurcenko, and A. Povestca. This diversity of perspectives reflects the complexity and significance of his work within both national and universal architectural contexts, consolidating his status as an emblematic figure in the history of 20th-century art and architecture.

#### **Liliana ROTARU**

Dr. hab., Facultatea de Istorie și Filosofie  
Universitatea de Stat din Moldova  
<http://orcid.org/0000-0002-3051-5721>  
E-mail: [lilianaefrim@gmail.com](mailto:lilianaefrim@gmail.com)

#### **The Periphery as a Shelter: “Non-Conforming” Biographies and Academic Survival in the Moldavian SSR**

*Periferia ca adăpost: biografii „neconforme” și supraviețuire academică în RSSM*

In the postwar period, the Moldavian Soviet Socialist Republic occupied an ambivalent position within the Soviet system of academic personnel, functioning as a periphery with multiple roles: a temporary shelter, a zone of administrative recycling, and a space for testing political loyalty and professional competence. The severe structural shortage of teaching and research staff – especially of local origin – forced Soviet authorities to adopt pragmatic solutions, tolerating the integration of individuals with academic, social, or political biographies that were “nonconforming” to the regime’s ideological norms. As a result, institutions of higher education in the Moldavian SSR became spaces of refuge for individuals marginalized or rendered vulnerable in the academic centers of the USSR, while also offering favorable conditions for rapid career advancement to cadres with limited professional merit, opportunities largely inaccessible in the empire’s established universities.

This pragmatic tolerance, however, was selective and reversible, being constantly shaped by the ideological conjunctures of the Stalinist era. The periphery enabled the concealment or rewriting of compromised biographies, yet, with the intensification of ideological campaigns, it simultaneously functioned as a mechanism of filtering and secondary elimination. The analysis of several concrete cases illustrates these contradictory dynamics. At the same time, the trajectories of scholars affected by ideological pressure reveal the limits of the periphery's protective function, where scientific "unorthodoxy" or a politically suspect past became grounds for marginalization or exclusion. Conversely, the examination of other academic biographies shows that the Moldavian SSR was also used as a space of controlled redeployment for formally rehabilitated cadres who were nonetheless regarded as vulnerable or risky within sensitive academic centers of the USSR.

In this way, the Moldavian SSR appears not as a passive margin of the Soviet empire, but as an institutional laboratory in which the state simultaneously experimented with the integration, concealment, and purge of problematic academic elites. Academic survival depended less on professional competence as such and more on individuals' capacity for adaptation, dissimulation, and navigation of power relations within a peripheral space marked by the structural contradictions of the Soviet system.

\* This research was conducted within the subprogram „ Culture and Politics in the Context of Political Regime Changes: from Romanian Bessarabia to the Republic of Moldova” (code 010402), Moldova State University.

### **Cornel VELNIȚA**

Școala Doctorală Științe Umanistice și ale Educației  
Universitatea de Stat din Moldova  
<http://orcid.org/0009-0006-8100-1372>  
E-mail: [cornel.velnita81@gmail.com](mailto:cornel.velnita81@gmail.com)

### **Mihail Pavlov, Founder of Seismological Research in the Moldavian SSR**

*Mihail Pavlov, fondatorul cercetărilor seismologice în RSS Moldovenească*

Mihail Pavlov was born on 6 May 1889 in the village of Bulboaca, Hotin County (today Briceni District), Bessarabia, Russian Empire, into a modest family. In 1909 he began his studies at the Imperial University of Saint Petersburg, Faculty of Physics and Mathematics, which he completed with a two-year delay due to military service. On 2 June 1916 he defended his bachelor's thesis *The Physical Conditions of Aircraft Flights*, which was awarded a first-degree diploma. Between 1926 and 1929 he served as deputy head of the Second Department of Physics, where he completed his doctoral research entitled *On the Absorption of Gases during Electrical Discharges*. This work was approved by the University of Lviv (Poland) on 18 December 1928 as a Doctor of Philosophy dissertation, making him

the first Bessarabian Doctor of Philosophy. In 1929 he became a professor at the Kharkiv Technological Institute in the Ukrainian SSR, confirmed in this position by the People's Commissariat for Education of the Ukrainian SSR, and served as head of the Department of Physics at the Institute for the Mechanization and Electrification of Agriculture. In 1944 M. Pavlov settled in Chișinău. From 15 May 1944 he was appointed head of the Higher Education Directorate of the Moldavian SSR, while simultaneously serving as director and head of the Department of Physics at the Pedagogical Institute founded the same year. From 1 November 1944 until his retirement in 1951, he was head of the Department of Physics at the "M. V. Frunze" Agricultural Institute in Chișinău. From 1 September 1946 until 1951, he also served as professor and head of the Department of Physics at Chișinău State University. On 15 December 1947, he was appointed head of the Chișinău Seismic Station and, concurrently, head of the Anti-Seismic Construction Office within the Moldavian Research Base of the Academy of Sciences of the USSR.

### **Sorin ȘCLEARUC**

Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova  
<http://orcid.org/0000-0002-8693-3770>  
E-mail: [sorin.sclearuc@gmail.com](mailto:sorin.sclearuc@gmail.com)

### **Ways of artistic opposition in Moldovan fiction film (1957–1970)**

*Modalități de opoziție artistică în filmul de ficțiune moldovenesc (1957–1970)*

The research analyzes the forms of artistic opposition developed by Moldovan filmmakers, in a context characterized by ideological control and institutional surveillance. In the conditions in which confrontation through direct critical expression was not possible, the directors resorted to subtle strategies of cultural resistance, manifested both through professional behavior and through cinematic language. Archival sources indicate the avoidance of propaganda projects and the refusal to participate in ideological productions, as well as the existence of permanent tensions between filmmakers and state and party authorities.

The study focuses on representative films of the period, such as "Man follows the Sun" (1961) by Mihail Kalik, "The last month of Autumn" (1965) by Vadim Derbeniov, "The taste of bread" (1966) by Valeriu Gagi, "Red meadows" (1966) by Emil Loteanu and "To love..." (1968) by Mihail Kalik, which are found on the border between conformism and veiled cultural resistance. Our analysis highlights four main categories of artistic strategies: visual, narrative, stylistic and montage.

At the visual level, metaphor, objectual and landscape symbolism are used, such as the motif of the road, dried-up wells or trucks leaving in "unknown directions". From a narrative point of view, intertextuality, the conflict between gener-

ations as a parallel to the criticism of the system and the motif of exile are noteworthy. Stylistically, the opposition is expressed through humor, the aesthetics of dreams and the affirmation of local identity (tricolor, language, local first names, folk songs, etc.). At the editing level, long shots, slow pace and documentary insertions predispose critical reflection.

In conclusion, the artistic opposition in Moldovan cinema of the 1960s was subtle, but constant, demonstrating the filmmakers ability to identify spaces of freedom within a totalitarian system. The fiction films analyzed can be considered both aesthetic creations and historical documents of cultural resistance in the Moldovan SSR.

\* This research was conducted within the subprogram „Culture and Politics in the Context of Political Regime Changes: from Romanian Bessarabia to the Republic of Moldova” (code 010402), Moldova State University..

### **Elena NEGRU**

Dr. hab., Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova  
<http://orcid.org/0009-0003-8737-6659>  
E-mail: [elenegru65@yahoo.com](mailto:elenegru65@yahoo.com)

#### **Rezistența PCM în fața renașterii identitare: controlul narațiunii istorice (1987–1989)**

*CPM resistance in the face of identity rebirth:  
controlling the historical narrative (1987–1989)*

The 1987–1989 period in the Moldavian SSR marked a decisive confrontation between Soviet dogmatism and the effervescence of identity reclamation – a process in which the Communist Party of Moldova (CPM) desperately attempted to maintain its monopoly over collective memory. Initially, under the conservative leadership of Simion Grossu, the regime resorted to a strategy of procrastination, employing a “prison-history” to block discussions regarding the Ribbentrop-Molotov Pact or the post-war famine. However, under pressure from Moscow’s reforms, the CPM was forced to shift from direct repression to a fragile ideological defense, attempting to “refurbish” old myths through the language of socialist pluralism.

This refurbishment offensive did not aim for genuine democratization, but rather for the preservation of the system by capturing memory. Communist leaders attempted to erect an “ideological fence” between the two banks of the Prut River, painting the dogmas of isolationist Moldovanism in the colors of Perestroika to prevent an identity-driven domino effect. The regime sought to transform collective traumas into mere administrative errors, hoping that the acceptance of secondary truths would protect the grand dogmatic lies that legitimized the Soviet presence.

The collapse of this ideological edifice occurred in the summer of 1989, a moment when the Bessarabian intelligentsia, coalesced around avant-garde publications such as the journals „Nistru” and „Literatura și Arta”, launched an unprecedented cultural offensive. This spiritual elite countered the state mythology – built upon mystifications and omissions – with a historiography of factual truth. By systematically exposing falsehoods and publishing the full truth about ethnic and linguistic unity, writers and historians took academic discourse to the streets. The Grand National Assembly demonstrated that no ideological window-dressing could save a regime whose legitimacy had evaporated. Ultimately, the CPM’s attempt to substitute organic memory with a refurbished ideology failed before a society that no longer accepted rationed freedom, transforming the party’s offensive into a mere anachronism of its death throes.

### **Vera CONOVALI**

Școala Doctorală de Științe Umaniste și ale Educației,  
Universitatea de Stat din Moldova  
<http://orcid.org/0009-0007-7714-4810>

#### **From wood-burning stoves to modern machinery: the technological evolution of the „Bucuria” Candy Factory** *De la plita cu lemne la utilaj modern: evoluția tehnologică a Fabricii de bomboane „Bucuria”*

Every enterprise carries within it a history, sometimes discreet, other times spectacular, made up of people, work, time, and transformation. At the foundation of this history lie the year of establishment, the workforce, the specifics of production, the level of technical equipment, cooperative relations, and the entire infrastructure. Knowing the history of an enterprise essentially means understanding the path it has traveled: from modest beginnings to modern forms of organization and production.

Few enterprises in the Republic of Moldova enjoy such broad recognition as the “Bucuria” Candy Factory. There is hardly a person who has not tasted, at least once, the products of this factory. And yet, its history remains little known to the general public. An enterprise, like a people or a country, has the right to be known in depth, to preserve its memory, and to pass on its accumulated experience to future generations. For this reason, the present paper aims to trace the evolution of the “Bucuria” Factory – from the artisanal production of candies on a wood-burning stove to its status as a modern enterprise equipped with high-performance machinery, integrated into international trade relations, and appreciated for the diversity and quality of its products.

The history of the “Bucuria” Factory has its roots in the interwar period, when Sava Garaguli owned one of the most well-known candy manufacturing workshops in Chișinău. This confectionery was not only a production space but also a true school of professional training. The people who worked here would later become skilled craftsmen and qualified labor at the candy production enterprise located at 162 Frunze Street.

During a dialogue with Dora Goldstein, I learned that the road to the enterprise’s current level was marked by numerous transformations and difficulties. “The work was manual; mechanization did not exist. The factory was small, and on a peasant stove, in a large cauldron, the entire mass of caramel was boiled. We made the fire with wood and coal.” This image is complemented by the testimony of Maria Chiriac: “After boiling, the mass was left to cool, then we spread it on the table, like dough for dumplings. With the roller we stretched it well, after which we cut it into shapes and placed it on special sheets. There were no refrigerators.” By the light of gas lamps, children’s joy was born and people’s tables were sweetened, in a time when every candy was the direct result of human hands.

Initially, the factory was located in old buildings that had previously served as military barracks. A significant part of the equipment was repatriated from Germany, and the raw materials necessary for chocolate production were brought from outside the republic<sup>3</sup>. Under these conditions, the enterprise gradually began to expand: productivity increased, the range of products diversified, demand intensified, and new workers were hired.

An important moment was the year 1946, when the construction of the buildings that still exist today began on the factory’s territory: the boiler house, the compressor station, the biscuit and pasta production section. At the same time, the chromolithography, mechanical, and transformer sections were put into operation, as well as the gas supply station. By capitalizing on accumulated experience, through modernization and diversification, the “Bucuria” Factory has managed to preserve its identity and remain relevant in an ever-changing economic context. In this sense, researching the history of such an enterprise contributes not only to completing the industrial memory of the Republic of Moldova, but also to understanding the role that tradition, work, and innovation play in the sustainable development of society.

**Ruslan ȘEVCENCO**

Dr., Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova

<http://orcid.org/0000-0001-5203-7858>

### **Restructuring in the MSSR: from totalitarianism to sovereignty and independence**

*Restructurarea în RSSM: de la totalitarism spre suveranitate și independență*

During the first stage of restructuring in Moldova, the party leadership put forward several main goals: to stimulate publicity, as the engine of real reforms, not to replace the economic bodies with the party ones, to initiate a determined fight against corruption, to improve the selection of cadres for leadership positions, especially women. However, in reality, improving the work style remained more on paper. In 1986, new goals were put forward: increasing the pace of socio-economic development and decentralizing the administration of the economy, combating falsification of economic reports and the privileges of the party leadership. However, even in this direction, the successes were not too significant, especially in the economic field. A real success of the authorities was the increase in openness and self-criticism on the part of the party leadership. From the second half of 1987–1988, the restructuring began to acquire a national-patriotic tone, the emphasis was placed on the development of the national culture and language of the indigenous population. Although the protests of the national movement, which began in the second half of 1988, were initially ignored by the authorities, from the beginning of 1989, the weakening of the PCM’s control over the situation in the republic and the decline of its authority among the population were observed. A real turning point in the political situation began after the elections to the Supreme Soviet of the MSSR and the liquidation of the PCM’s monopoly on power in the state (May 11, 1990). What happened meant the final transfer of power into the hands of democratic forces, but this took place at a time when separatist sentiments were strengthening in the eastern and southern districts. The population largely expressed support for real reforms. This fact allowed political forces to adopt declarations of sovereignty and independence, which were the result of the struggle of the republic’s population for liberation from Moscow’s influence.

**Marina MIRON**

Dr., Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova

<http://orcid.org/0000-0002-9855-8461>

E-mail: miron marinamiron09.72@gmail.com

**Historical and Educational Research on the Teaching of Bulgarian and Gagauz Languages in Schools of the Republic of Moldova after 1991**

*Cercetări istorice și educaționale privind predarea limbilor bulgară și găgăuză în școlile din Republica Moldova după 1991*

The issue of teaching the Bulgarian and Gagauz languages in schools in the Republic of Moldova must be understood in continuity with Soviet language policies and the legislative transformations that followed after 1989. This study examines the evolution of Bulgarian and Gagauz language instruction in the Republic of Moldova in the context of Soviet language policies and the normative framework of the independent state.

The theoretical foundation is provided by several key works, including the research of Isabella T. Kreindler (1990), which demonstrates the staged nature of Soviet language planning and the role of the 1958–1959 educational reforms in consolidating Russian as a “second native language.” This policy facilitated institutional Russification and the marginalization of minority languages, including in the Moldavian SSR. The analysis is further complemented by the sociolinguistic perspective of Elena V. Shelestyuk (2021), who highlights the systemic mechanisms underlying Russian dominance in education.

The historical dimension is supported by the works of scholars in Bulgarian studies in the Republic of Moldova, including An. Maleșkova and N. Kurtev (2024), who document the repressive nature of Stalinist policies toward Bulgarian educational initiatives, as well as by research from other authors on the closure of minority schools during the 1950–1970 period. A shift in paradigm begins with the language legislation of 1989, regarded by historian Igor Cașu, as well as by scholars from ethnic minority backgrounds such as Bulgarians and Gagauz, as among the most liberal in the post-Soviet space, albeit marked by significant implementation challenges.

In the post-1989–1991 period, the legislative framework consolidated the right to education in the mother tongue for ethnic minorities in the Republic of Moldova. However, studies by Nadejda Cara (2017), Iv. Grec (2009), and other dedicated scholars highlight the paradoxical nature of the current situation: although mother tongue education is legally guaranteed and institutionally provided, Russian remains dominant as the language of instruction in Bulgarian and Gagauz communities. Recent sociological data confirm the persistence of ethnic identity and functional bilingualism/trilingualism (mother tongue–Russian–Romanian), alongside an insufficient level of proficiency in the state language.

**Igor BERCU**

Dr., Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova

<http://orcid.org/0000-0001-8227-028X>

E-mail: igor.bercu@usm.md

**Politicization of historical memory in the public space of the Russian Federation**

*Politizarea memoriei istorice în spațiul public al Federației Ruse*

The politicization of history is a phenomenon located at the intersection of scientific research, collective memory and political discourse, prominently manifested in the contemporary Russian Federation. The study analyzes the mechanisms through which the past is instrumentalized for identity purposes, internal legitimation and support of geopolitical objectives, highlighting the impact on historiography, education, civil society and foreign policy.

After the collapse of the Soviet Union, the 1990s were characterized by interpretative pluralism and critical reassessment of the Soviet past. Historians such as Roy Medvedev, Dmitry Volkogonov and Yuri Afanasiev contributed to the dismantling of official mythologies, through analyses based on expanded access to archives and the assumption of responsibilities of the Stalinist regime. This openness favored the consolidation of a critical history, oriented towards truth and pluralism.

Since the 2000s, the Russian state has reconfigured historical discourse in an identity-based and patriotic way, integrating the Tsarist, Soviet, and post-Soviet periods into a narrative of state continuity and greatness. Under the influence of actors such as Vladimir Medinsky, school textbooks have been standardized and alternative interpretations have been marginalized. Institutions such as the Commission for Countering the Falsification of History (2009) have consolidated state control over public memory, while independent organizations such as Memorial have come under pressure.

Externally, history functions as a foreign policy tool, justifying geopolitical claims and contesting competing narratives in the post-Soviet space. The reinterpretation of World War II and the Soviet legacy supports the idea of legitimate “zones of influence.”

In conclusion, the case of the Russian Federation illustrates the transformation of history into a field of symbolic confrontation, where control over the past becomes a resource of power, with effects on academic freedom, civic culture, and regional stability.

\* This research was conducted within the subprogram „Culture and Politics in the Context of Political Regime Changes: from Romanian Bessarabia to the Republic of Moldova” (code 010402), Moldova State University.





**SECȚIUNEA**  
**Arheologia azi: probleme și soluții /**  
***Archeology Today: problems and solutions***

**Olga ANDRANOVICI**  
National Museum of History of Moldova  
<http://orcid.org/0000-0003-3542-3671>  
E-mail: [olga.andranovici@gmail.com](mailto:olga.andranovici@gmail.com)

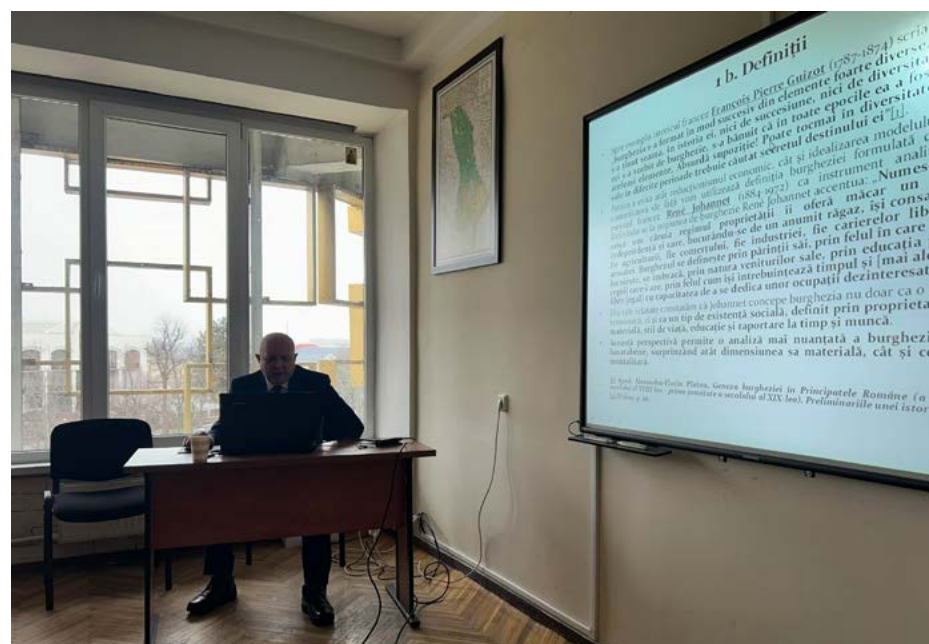
**Industrial Heritage and Contemporary Archaeology:**  
**Problems of Identification and Strategies of Valorization**  
*Vestigii industriale și arheologia contemporană:*  
*probleme de identificare și valorificare*

The industrial heritage of the Republic of Moldova, preserved in the collections of the National Museum of History of Moldova, represents a relatively new category of vestiges, situated at the intersection between classical archaeology and the study of recent heritage.

This presentation aims to examine the status of industrial heritage as an object of contemporary archaeology, highlighting the methodological difficulties encountered in the processes of identification, cataloguing, and classification. In the absence of established standards, the documentation of this heritage raises issues of historical contextualization, integration into museum systems, and exhibition valorization. Solutions validated in European practice will be analyzed, such as the development of a digital database, the use of comparative methodologies at the regional level, and the elaboration of curatorial concepts designed to facilitate cultural mediation.

The study argues that industrial heritage, although often marginalized, can become an essential instrument of cultural and educational mediation, contributing to the understanding of modernization processes and to the consolidation of collective memory. The research results demonstrate that the integration of industrial heritage into archaeological and museographic discourse represents not only a methodological challenge but also an opportunity to expand the field of research and to affirm the recent cultural identity of the Republic of Moldova.

\* The research was carried out within the subprogram: “The historical-archaeological museum heritage: systematization and scientific-cultural valorization” (Code: 180101) of the National Museum of History of Moldova, funded by the Ministry of Education and Research of the Republic of Moldova.



**Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU**  
Dr., Institutul Patrimoniului Cultural  
<http://orcid.org/0000-0002-6725-7578>  
E-mail: ludmila.pirna@gmail.com

**Iconografia unui diptic descoperit la Lozova  
(rn. Strășeni, Republica Moldova)**

*The Iconography of a cult object discovered in the area of Lozova  
(Strășeni, Republic of Moldova)*

Una dintre categoriile de obiecte de cult realizate din metal, care au circulat în Moldova de-a lungul ultimelor două secole, pot fi puse în legătură cu existența comunităților de ruși ortodocși de rit vechi (*starovery/staroobreadtzy*), cunoscuți în acest spațiu ca *lipoveni*. Aceste obiecte de cult, triptice sau diptice, produse în atelierele staroverilor din nordul Imperiul Rus, au ajuns în Moldova în secolul al XVI-II-lea, odată cu deplasarea spre vest a grupurilor de ruși de rit vechi, care fugeau de persecuțiile sângeroase ale autorităților țariste în țările vecine Rusiei. Sursele documentare atestă stabilirea lipovenilor la Cuncea în anul 1724 și în alte localități de pe teritoriul Moldovei. Scopul comunicării noastre este de a aduce în discuție iconografia și cronologia acestor obiecte liturgice portabile de largă proliferare începând cu secolul al XVIII-lea, și mai ales, în secolul următor.

Piesa care face obiectul studiului nostru reprezintă aripa unui diptic descoperit la Lozova, raionul Strășeni, care ne-a fost pusă la dispoziție pentru cercetare de către profesorul dr. hab. Gheorghe Postică (Muzeul Național de Istorie a Moldovei). Acest tip de obiect de cult era compus din două panouri pliabile, numite „aripi” sau „voleuri”, prinse în balamale. Pe partea interioară, într-un registru superior, ca figură centrală este redată Maica Domnului de Smolensk cu Pruncul (Hristos) în brațe, reprezentare flancată de inscripții cu caractere chirilice. În registru de jos sunt redați clar doi sfinți bătrâni, figurați cu barbă și cu nimb, formele fiind foarte stilizate și erodate. Aceste figuri aparțin Sf. Cuvioși Antonie și Teodosie, considerați întemeietorii și ocrotitorii Lavrei Pecerska din Kiev. Piesa prezintă urme de email. Partea exterioară a piesei a fost decorată cu imaginea Crucii, numită a *Golgotei*, care este redată cu opt brațe, flancată de instrumentele torturii lui Iisus Hristos – sulița și trestia cu buretele, iar în câmpul liber a fost dispusă orizontal în câteva registre o inscripție tradițională în iconografia ortodoxă. Dipticul analizat constituie o mărturie elocventă a fenomenului migrației staroverilor (*lipoveni*) în Moldova, unde aceștia au întemeiat comunități stabile, precum și a unor procese de convergență spirituală și culturală manifestate în acest spațiu.

\* Cercetare realizată în cadrul proiectului: „Cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural construit, etnografic, arheologic și artistic din Republica Moldova în contextul integrării europene (2024–2027)” (cod proiect: 170101).

**Sergiu BODEAN**  
Drd., Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România  
<http://orcid.org/0000-0001-8062-0362>  
E-mail: sergiubodean27@gmail.com

**Considerații privind poziția geografică a siturilor Cucuteni A-B  
din Republica Moldova**

*Considerations regarding the geographical position of the Cucuteni A-B sites  
in the Republic of Moldova*

În prezent cunoaștem circa 50 așezări Cucuteni A-B situate pe teritoriul Republicii Moldova. Reieșind din stadiul actual al cercetărilor de teren doar pentru circa trei sferturi din siturile cartate deținem informații privind poziția lor geografică. Ca și în faza premergătoare așezărilor din etapa Cucuteni A-B1 sunt amplasate preponderent pe forme de relief (promontorii, fragmente de terase) care în plan amintesc fie și îndepărtat un triunghi isoscel (Bădiceni, Alexandrovca II, Sevirova, Răduleni Vechi II ș.a.). Majoritatea dintre ele, conform imaginilor aeriene sau satelitare sunt prevăzute cu șanț/șanțuri semicirculare. Un traseu mai puțin obișnuit îl are șanțul care înconjoară așezarea Ciripcău. Siturile din etapa Cucuteni A-B1 le întâlnim amplasate și pe terase sau versanții unor văi prin care își au cursul râuri sau pâraie. Ne referim aici la siturile Gura Căinarului I, Gura Căinarului X (Ivanovca), Echimăuți-*Cetate*, Iabloana XIII. Așezările Iabloana XIII, Gura Căinarului X (Ivanovca) sunt prevăzute cu șanțuri semicirculare. Pe parcursul etapei Cucuteni A-B2 siturile sunt amplasate pe forme de relief asemănătoare cu cele din etapa precedentă. În această etapă atestăm apariția siturilor înconjurate cu șanțuri circulare sau ovale (Glinjeni-*La Glinjenii Noi*, Țighira-*Movila Măgura*). De asemenea așezările continuă să fie delimitate cu șanțuri semicirculare (Țirnova-*Fîneț*). În această etapă se atestă o creștere a suprafeței siturilor, unele dintre ele atingând în diametru de circa 400 m.

**Ozana-Maria CIORPAC-PETRARU**

Dr., „Alexandru Ioan Cuza” University of Iași, Romania  
<http://orcid.org/0000-0001-7640-9708>  
E-mail: ozana.ciorpac@uaic.ro

**Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU**

Dr., Romanian Academy, Iași Branch, Institute of Archaeology, Iași, Romania  
<http://orcid.org/0000-0002-6725-7578>  
E-mail: ludmila.pirna@gmail.com

**Mariana POPOVICI**

Dr., Romanian Academy, Iași Branch, „Olga Necrasov”  
Centre of Anthropological Research

<http://orcid.org/0000-0003-0925-0025>

E-mail: [sorexmin@yahoo.com](mailto:sorexmin@yahoo.com)

**Vasilica-Monica GROZA**

Dr., Romanian Academy, Iași Branch, „Olga Necrasov”

Centre of Anthropological Research

<http://orcid.org/CID:0000-0003-1396-707X>

E-mail: [moni\\_ian@yahoo.com](mailto:moni_ian@yahoo.com)

**Ovidiu-Alin POPOVICI**

Dr., „Alexandru Ioan Cuza” University of Iași, Romania

<http://orcid.org/0000-0001-5926-2177>

E-mail: [ovidiu.popovici@uaic.ro](mailto:ovidiu.popovici@uaic.ro)

**Luminița BEJENARU**

Dr., Romanian Academy, Iași Branch, „Olga Necrasov” Centre of Anthropological Research / „Alexandru Ioan Cuza” University of Iași, Romania

<http://orcid.org/0000-0001-5409-7248>

E-mail: [lumib@uaic.ro](mailto:lumib@uaic.ro)

#### **Taphonomic analysis of human hairs discovered in an archaeological context at the “Vovidenia” Church in Iași city (19th century)**

*Analiza tafonomică a unor fire de păr uman descoperite în context arheologic la Biserica „Vovidenia” din orașul Iași (secolul XIX)*

During the archaeological rehabilitation excavations conducted in 2021 at the “Vovidenia” Church in Iași (Iași County, Romania), several human skeletons were discovered. The osteological samples discovered belonged to 114 individuals: adults, children, and indeterminate individuals. Among them, one human skeleton dating to the 19<sup>th</sup> century was discovered in a wooden coffin placed within a trapezoidal-shaped crypt near the church’s wall. Among the osteological remains several preserved textile fragments and hair strands were found. In archaeological contexts, non-skeletal human remains are uncommon finds, yet they can provide valuable information when subjected to various investigative approaches, including taphonomy. While taphonomic processes affecting osteological remains have been intensely studied, the postmortem degradation of human hair in archaeological contexts has not been explored to the same extent. This study focuses on the structural postmortem biodegradative changes of the discovered hair strands as part of integrative multidisciplinary research approach. Optical microscopy, scanning electron microscopy (SEM), and a semi-quantitative technique based on degradative histological scores were used. The human skeleton was discovered in a poor state of preservation. The previous anthropological study revealed that the skeleton belonged to a young adult female. Most of the analyzed hair shafts were in a good preservation state with some changes in the cuticle cells. SEM imaging showed the

presence of fungal lytic activity and several concave lesions probably produced by the insect gnawing activity. During the microscopical examination of hair strands several insect remains were identified as belonging to the scuttle fly. This study provides data on the preservation of human non-skeletal remains and on biological taphonomic factors within funerary archaeological contexts.

**Ozana-Maria CIORPAC-PETRARU**

Dr., “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași, Romania

<http://orcid.org/0000-0001-7640-9708>

E-mail: [ozana.ciorpac@uaic.ro](mailto:ozana.ciorpac@uaic.ro)

**Mihaela Aurelia DANU**

Dr., “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași, Romania

<http://orcid.org/0000-0003-1552-0589>

E-mail: [mihaela.danu@uaic.ro](mailto:mihaela.danu@uaic.ro)

**Paul-Iulian DONCIU**

Drd., “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași, Romania

<http://orcid.org/0009-0009-9283-8612>

E-mail: [donciu\\_p@yahoo.com](mailto:donciu_p@yahoo.com)

**Ana DROB**

Dr., Arheoinvest Center, Interdisciplinary Research Institute

“Alexandru Ioan Cuza” University of Iași, Romania

<http://orcid.org/0000-0002-0408-4016>

E-mail: [ana.drob@uaic.ro](mailto:ana.drob@uaic.ro)

**Aurel-Daniel STĂNICĂ**

Dr., „Gavrilă Simion” Eco-Museum Research Institute, Tulcea, Romania

<http://orcid.org/0000-0002-6161-5055>

E-mail: [aurelstanica@gmail.com](mailto:aurelstanica@gmail.com)

**Luminița BEJENARU**

Dr. habil., “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași / Romanian Academy, Iași Branch, “Olga Necrasov” Anthropological and Biomedical Research Center, Iași

<http://orcid.org/0000-0001-5409-7248>

E-mail: [lumib@uaic.ro](mailto:lumib@uaic.ro)

#### **Bioarchaeological evidence of textile activities in Dobruja: a case study of the human skeleton M85/S1 discovered in the necropolis of the “St. Athanasius” Church in Niculițel, Tulcea county (15th–19th centuries)**

*Dovezi bioarheologice ale activităților textile în Dobrogea: studiu de caz asupra scheletului uman M85/S1, descoperit în necropola bisericii „Sf. Atanasie” din Niculițel, județul Tulcea (secolele XV–XIX)*

Dental wear constitutes an important source of information for reconstructing past human behavior, including non-dietary activities involving the use of teeth as tools. This study examines activity-induced dental modifications (AIDMs) and dental calculus microremains in a skeleton of young adult female individual recovered from a 15th–19th-century necropolis associated with St. Athanasius Church in Niculițel (Tulcea County, southeastern Romania). Dental remains were analyzed using low- and high-magnification optical microscopy and scanning electron microscopy (SEM). Well-defined grooves with smooth walls and parallel microstriations were identified on the distal surfaces of the second incisors, indicating repetitive non-masticatory tooth use. These features are consistent with fiber manipulation and textile-related activities, reflecting the use of teeth as a “third hand”. Antemortem chipping observed on anterior teeth further supports this functional interpretation. Dental calculus analysis reveals preserved plant and animal fibers, including hemp, flax, cotton, and wool, providing direct micro-contextual evidence of contact with textile materials. The combined evidence contributes to the reconstruction of everyday textile-related practices during the Ottoman and early modern periods in Dobruja and demonstrates the value of integrating dental wear analysis with dental calculus microremains for investigating non-dietary behaviors in past communities.

**Livia ERMURACHI**

National Museum of History of Moldova /  
„Valahia” University of Targoviste, Romania  
<http://orcid.org/0000-0001-7165-2899>  
E-mail: livia.ermurachi@nationalmuseum.md

**From the Noua culture to the Chișinău-Corlăteni culture:  
continuity or succession?**

*De la cultura Noua la cultura Chișinău-Corlăteni: continuitate sau succesione?*

At the end of the Bronze Age, the cultural-historical situation in the Carpathian-Dniester area changes radically. Under the impact of the so-called *Balkan bloc*, new cultural communities emerge, which either assimilated the native population of the region or forced it to move into other territories. Thus, the Noua culture was replaced by groups of the Early Hallstatt culture, represented by two major cultural complexes: with *grooved pottery* and with *incised and stamped pottery*.

This period, covering the last centuries of the 2nd millennium BC, is known in specialized literature under several designations: the transitional period; the early Hallstatt period; the early Iron Age.

The sites of Chișinău-Corlăteni type settlements often coincide with those of other cultures. In this case, we will focus on those that overlap the Noua level. These

either superimpose (entirely or partially) or are located in immediately adjacent spaces. Of particular interest is the stratigraphic succession of these two chronologically consecutive cultural horizons. Archaeological research has revealed the presence of vestiges specific to both cultures (artifacts, habitation structures, and other complexes), but without capturing a clear *in situ* delimitation between them.

In specialized literature, this subject has been treated differently, essentially summarized into three basic elements: chronological, cultural-genetic, and ethnic. The working hypotheses remain open to further research and new approaches.

\* The research was carried out within the subprogram: “The historical-archaeological museum heritage: systematization and scientific-cultural valorization” (Code: 180101) of the National Museum of History of Moldova, funded by the Ministry of Education and Research of the Republic of Moldova.

**Marcela IFRIM**

“Alexandru Ioan Cuza” University of Iași, Romania,  
E-mail: ifrimmarcela21@yahoo.com

**Eliza-Ioana CREȚU**

Dr., “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași, Romania,  
E-mail: cretuelizaioana99@yahoo.com

**Sergiu-Constantin ENEA**

Dr., Iași County School Inspectorate, Romania,  
E-mail: eneasergiu2014@yahoo.com

**Luminița BEJENARU**

Dr. hab., “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași / Romanian Academy, Iași Branch, “Olga Necrasov” Anthropological and Biomedical Research Center, Iași  
<http://orcid.org/0000-0001-5409-7248>  
E-mail: lumib@uaic.ro

**Archaeozoological evidence on the human-animal relationship in the context  
of prehistoric habitation at Costești (Iași County, Romania):  
preliminary analysis of faunal remains from the 2019 campaign**

*Mărturiile arheozoologice asupra relației om-animale în contextul locuirii  
preistorice de la Costești (județul Iași, România): analiza preliminară  
a resturilor faunistice din campania 2019*

The analysis of an prehistoric human community involves integrating its patterns of life into a coherent interpretative framework capable of capturing the complexity of its economic, social, and symbolic structures. Household organization with subsistence strategies, ritual practices, and intercommunity relations reflect the mechanisms through which these communities ensured their continuity. In this inter-

disciplinary context, at the intersection of biology, history, and archaeology, the archaeozoology provides essential tools for reconstructing the human-animal relationship, economic behaviors, and ecological dynamics within Eneolithic communities.

The present study aims to contribute to the understanding of the relationship between Eneolithic communities and the animal world through the preliminary analysis of faunal remains originating from the 2019 archaeological campaign conducted at the Costești-Cier site (Iași County, Romania). The research focuses on the identification of animal resources, providing relevant data regarding the exploitation of these within a prehistoric habitation context, of Cucuteni culture, in Eastern Romania.

The archaeological site of Costești-Cier, known since the interwar period, is located in the area known as the “Târgu Frumos Gate” (between the Central Moldavian Plateau and the Moldavian Plain), situated approximately 7 km northwest of the town of Târgu Frumos and 50 km west of the city of Iași, along the European road E583.

The material analyzed in the present study consists of animal skeletal remains originating from the Eneolithic level attributed to the Cucuteni culture (about 5000-3000 BC). The applied methodology included the systematic recovery of archaeozoological material during excavations, the preparation and cleaning of bone pieces, their restoration, marking, and storage under appropriate conditions, followed by anatomical and taxonomic identification. Data quantification was carried out through Number of Identified Specimens (NISP), allowing the evaluation of the proportion of domestic and wild species within the faunal sample.

Within the archaeozoological sample from Costești-Cier, 1,368 faunal remains were identified (i.e., bone fragments, teeth, cornular processes/antlers, and mollusk shells); of these, 1368 remains are attributed to mammals (class Mammalia), 2 to birds (class Aves), and 18 to mollusks (class Mollusca). Of total mammal remains, 430 remains could not be attributed by specimens due to the high degree of fragmentation caused by taphonomic particularities or skeletal immaturity.

Preliminary results indicate a predominance of domestic mammal species (768 remains), suggesting that the economy of the Cucuteni community at Costești was primarily based on animal husbandry. The dominant species is *Bos taurus* (335 remains), followed by *Ovis aries/Capra hircus* (317 remains), *Sus domesticus* (99 remains), *Canis familiaris* (16 remains), and *Felis domesticus* (1 remain). This structure reflects an organized system of resource exploitation in which domestic animals could provide both meat and secondary products (milk, traction force, and raw materials for tool manufacture).

The presence of 150 remains from wild mammal species demonstrates that hunting continued to play a complementary role in the subsistence strategy. The species *Cervus elaphus* (37 remains) is dominant within the sample, followed by *Equus ferus* (37 remains), *Bos primigenius* (19 remains), *Sus scrofa* (19 remains),

*Capreolus capreolus* (5 remains), *Vulpes vulpes* (3 remains), and *Lepus europaeus*, *Meles meles*, and *Ursus arctos* with one remain each. The exploitation of wild fauna indicates both the community's adaptability to the natural environment and the maintenance of old food procurement practices.

The identified bird remains are only two, without specific identification, their frequency within the site being very low due to the fragile bone structure.

The presence of mollusks (18 valve remains of river clam) suggests the exploitation of local aquatic resources, probably from nearby watercourses, reflecting a diversified use of available resources.

The combination of animal husbandry, hunting, and mollusk gathering outlines a mixed economic strategy adapted to the ecological conditions of the area. By valorizing the faunal material originating from the 2019 archaeological research campaign of the Costești-Cier site, a new contribution resulted to the knowledge of the way of life of Cucuteni communities in Eastern Romania. In the context of the continuous degradation of the Costești-Cier site, this analysis underlines the importance of research and conservation of archaeological heritage, while also providing an informational basis regarding economic practices and the dynamics of the human-animal relationship in the Eastern Carpathian Eneolithic.

#### Adela KOVÁCS

Muzeul Județean Botoșani, România

<http://orcid.org/0000-0003-3980-0526>

E-mail: [adelakovacs.museum@gmail.com](mailto:adelakovacs.museum@gmail.com)

#### Constantin APARASCHIVEI

Muzeul Național al Bucovinei, Suceava, România

<http://orcid.org/0009-0003-5968-0047>

E-mail: [costi\\_costi0@yahoo.com](mailto:costi_costi0@yahoo.com)

#### Valențele simbolice ale rombului, prezent în arta plastică a culturii Cucuteni

*The symbolic values of the rhombus, present in the visual arts of the Cucuteni culture*

Cultura Cucuteni este una dintre cele mai spectaculoase civilizații preistorice din Europa. S-a dezvoltat între mileniile V și IV î.Hr. pe teritoriile actuale ale României, Republicii Moldova și Ucrainei. Această civilizație eneolitică este cunoscută în special pentru rafinamentul ceramicii pictate, dar și pentru bogatul repertoriu de statuete antropomorfe, în special reprezentări feminine, care oferă indicii importante despre viziunea asupra corpului, îmbrăcămintei, fertilității și spiritualității în cadrul comunităților Cucuteni.

Un element remarcabil în analiza decorului statuetelor este reprezentat de simbolurile asociate sarcinii, adesea vizibile pe abdomenul acestora. Aceste simboluri sunt exprimate prin incizii sau pictură, cu scopuri care par să depășească simpla reprezentare anatomică. În acest studiu, am analizat modul în care rombul este reprezentat pe abdomenul statuetelor, găsite în principal în colecțiile Muzeului Județean Botoșani. Rombul îl asociem cu o posibilă semnificație legată de fertilitate, naștere, regenerare și continuitate a vieții.

Rombul nu este un model întâlnit frecvent, dar în contextul în care este plasat, considerăm că reprezintă un simbol al ciclurilor vieții și al forțelor creative. Când este plasat pe abdomenul statuetelor, rombul poate fi un semn al potențialului vital al femeii, al capacității de a da naștere și, prin extensie, al regenerării comunităților umane. În unele cazuri, romburile duble sau motivele în formă de sămânță, plasate în interiorul acestora, pot fi asociate nu numai cu sarcina, ci și cu ideea unei matrice cosmice sau a unui pântec universal al unei zeițe mitologice. Considerăm că interpretarea acestor simboluri trebuie făcută cu prudență, având în vedere că nu există surse scrise care să confirme semnificațiile atribuite. Cu toate acestea, pe baza analogiilor culturale și a contextului arheologic, se poate afirma că statuetele Cucuteni cu simboluri ale sarcinii reflectă o formă timpurie de cult al fertilității sau chiar un arhetip al Marii Zeițe – o divinitate a naturii și a vieții, esențială în mentalitatea colectivă a comunităților eneolitice.

Rombul reprezentat pe abdomenul acestor figurine nu are doar o semnificație estetică sau anatomică, ci transmite și un mesaj cultural profund legat de concepția despre viață, naștere și regenerare – teme centrale în universul spiritual al culturii Cucuteni.

**Natalia MATEEVICI**

Dr., Muzeul Național de Istorie a Moldovei

<http://orcid.org/0000-0002-4660-9781>

E-mail: amforaelada@gmail.com

### **Un tip nou de amfore grecești descoperit la Orgame (Faleza Est)**

*A new type of Greek amphora discovered at Orgame (East Cliff)*

Orgame (*Argamum*) – o colonie greacă antică și un important sit arheologic din apropierea gării de vărsare a Dunării, pe malul lacului Razelm, este cea mai veche așezare de pe coasta românească a Mării Negre, menționată în surse scrise.

Identificarea acestui oraș s-a făcut 1916, iar din 1926 până în prezent au loc săpături arheologice. În urma săpăturilor din 1999–2000, efectuate de Lucrețiu Bârlița, au fost descoperite numeroase fragmente de amfore, provenite atât din centrele producătoare grecești mediteraneene, cât și cele pontice.

Printre fragmentele ceramice au fost sesizate amfore de tip nou, necunoscut, locul de producție al căruia rămâne încă necunoscut, deși ele au fost atestate și anterior. În opinia mai multor cercetători din punct de vedere morfologic, imitau, în multe privințe, amforele heracleote, doar că pasta prezenta mai multe asemănări ce recipientele de Thasos.

Denumirea acestui tip amforic se datorează localității dobrogene Murighiol, aflate în apropierea deltei Dunării, unde a fost evidențiat pentru prima dată, care în literatură sunt menționate ca amfore de tip Murighiol. Prezența amforelor de tip Murighiol a fost atestată la circa 20 de situri din nordul și nord-vestul Marii Negre. În Dobrogea prezența amforelor de tip Murighiol a fost semnalată în situl antic de la *Donca*, așezările *Peceneaga-Baltina* și *Zimbru* (nepublicat). Amforele de tip Murighiol sunt modelate dintr-o pastă de nuanțe roșiatice, cu ingrediente vizibile. Datarea importului grecesc în amforele de tip Murighiol revine cadrului cronologic cuprins între primul sfert al sec. IV și mijlocul aceluiași secol. Chiar fiind puțin numeros, lotul de fragmente amforice de tip Murighiol cuprinde 12 piese: 7 fragmente de buze și 5 fragmente de picioare, ele datează în acest interval cronologic. Cu siguranță numărul amforelor de tip Murighiol în Dobrogea este mult mai mare, dar întrucât evidențierea lor s-a făcut relativ recent, multe dintre ele au nimerit în categoria celor thasiene sau heracleote.

\* Rezumatul a fost elaborat în cadrul subprogramului de cercetare (Codul: 180101) „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală” (2024–2027), la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

**Eugeniu MISTREANU**

Muzeul Național de Istorie a Moldovei

<http://orcid.org/0000-0002-2307-2010>

E-mail: eugenmistreanu@gmail.com

### **„Elite” în comunitățile eneolitice: din nou despre necropola plană de la Giurgiulești**

*“Elite” in Eneolithic communities: again about the flat necropolis from Giurgiulesti*

Necropola plană de la Giurgiulești este descoperită în 1991 de către cercetătorii Vasile Haheu și Serghei Kurciatov în cadrul expediției: *Pruto-Dunajskoj novostroičnoj arheologičeskoj ekspedicii*. În momentul cercetării morminei funerare nr. 2 au fost identificate: o construcție de cult delimitată de trei șanțulețe dinspre vest, nord și est; o a doua construcție de cult, consta dintr-o groapă rotundă cu câte două crani de bovine și două de caprine, identificate în partea superioară a gropii; trei morminte de copii în gropi cu nișă sau catacombă și două morminte de adulți în gropi simple

de formă dreptunghiulară și adânci, prevăzute cu construcție mai complicată. Toate aceste complexe arheologice nu aveau legătură cu mantaua tumulului cercetat, ele fiind săpate în solul steril la adâncimi foarte mari. Datorită bogăției mormintelor descoperite, în literatură s-a vorbit despre existența unor grupuri de persoane care reprezenta ceea ce era mai bun, mai valoros, în comunitatea sau societatea eneolitică de la mijlocul mileniului V a.Chr. Mormintele din necropola plană de la Giurgiu-lești constituie un reper și cea mai reprezentativă descoperire funerară pentru începutul epocii metalelor din spațiul Prut-Nistru, chiar și pentru arheologia preistorică a sud-estului Europei. Necropola și artefactele descoperite fiind amintite în diverse lucrări internaționale dedicate epocii metalelor, dar niciodată publicată exhaustiv.

Prezentarea noastră se va concentra pe analiza și vizualizarea punctuală a tuturor artefactelor pentru fiecare mormânt în parte. Accentul fiind pus pe ceea ce a fost prezentat ca fiind o elită a stepelor sau a purtătorilor de sceptre. Din perspectivă diacronică e greu să acceptăm echivoc o asemenea interpretare, ori până astăzi, noi nu avem descoperite alte necropole, cu morminte ale celor „săraci” care nu făceau parte din „elită”, în zona noastră de studiu. Fiind date prin metoda radiocarbon, mormintele nr. 3 și 4, cu aproximativ 4450–4300 a.Chr. necropola de la Giurgiu-lești este aproximativ sincronă cu așezările gumelnițene de tip Bolgrad-Aldeni în sudul Basarabiei, cu perioada Cucuteni A3 în cadrul culturii Cucuteni-Tripolie și este parțial sincronă cu necropola de la Varna I. Analiza inventarului funerar și a materiilor din care sunt confecționate, ne sugerează totuși o legătură mai mult cu comunitățile agricole din zona Balcano-Dunăreană. Fără doar și poate că necropola de la Giurgiu-lești a făcut parte din perioada când au loc mari transformări în organizarea socială a societăților preistorice din a doua jumătate a mileniului V a.Chr., a definitivării unei structuri sociale ierarhizate, cu impunerea unor conducători în societățile lor. Pe de altă parte această discrepanță poate fi urmărită și în perioadele istorice anterioare, neolitice, când la fel structura socială era diversificată, dar fără inovațiile tehnologice deja apărute ulterior. Ne dăm bine seama că comunitățile neo-eneolitice erau într-un proces continuu de transformare economică și socială, însă până la apariția unor „elite” care să influențeze/controlaze comerțul, rutele de schimb, construcțiile sociale ale maselor, să aibă puterea absolută este cale lungă. Fenomenul descoperit în necropola de la Giurgiu-lești ne vorbește despre existența inechității sociale și a ierarhiei, despre contactele interregionale, despre transformările tehnologice, despre organizarea socială în general la Dunărea de Jos și rămâne a fi încă cercetat sub diverse aspecte.

\* Rezumatul a fost elaborat în cadrul subprogramului de cercetare (Codul: 180101) „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală” (2024–2027), la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

**Ana Maria RUSNAC**

Muzeul Național de Istorie a Moldovei

<http://orcid.org/0009-0000-3315-5795>

E-mail: [rusnacanamaria2@gmail.com](mailto:rusnacanamaria2@gmail.com)

### **Patrimoniul cultural național clasat: legislație, proceduri și perspective**

*Ranked national cultural heritage: legislation, procedures and perspectives*

Clasarea patrimoniului cultural național din Republica Moldova reprezintă un proces juridic și științific complex, fundamentat pe prevederile Legii nr. 280/2011 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil și pe normele metodologice subsecvente, care stabilesc cadrul instituțional, criteriile de evaluare și procedurile administrative aplicabile. În acest context, patrimoniul arheologic ocupă un loc distinct, atât prin specificul său material și științific, cât și prin regimul său de protecție, fiind împărțit în bunuri imobile, considerate de importanță națională, și bunuri mobile, încadrate în categoriile juridice „Tezaur” și „Fond”, în funcție de valoarea lor culturală și științifică.

Din punct de vedere normativ, clasarea constituie procedura prin care se stabilește apartenența unui bun cultural la una dintre categoriile patrimoniului cultural național și se dispune înscrierea acestuia în registrul oficial. Pentru patrimoniul arheologic mobil, evaluarea se realizează pe baza unui sistem riguros de criterii generale și specifice, care asigură o apreciere obiectivă și argumentată a valorii bunului. Criteriile generale vizează vechimea, raritatea și starea de conservare, acestea funcționând ca un prim filtru de selecție, în timp ce criteriile specifice se referă la valoarea istorică și documentară, autenticitatea, relevanța memorială și apartenența la un anumit autor sau atelier. Sistemul de punctaj rezultat din aplicarea acestor criterii determină categoria juridică finală, respectiv „Fond” pentru bunurile de valoare deosebită la nivel național sau „Tezaur” pentru cele de valoare excepțională.

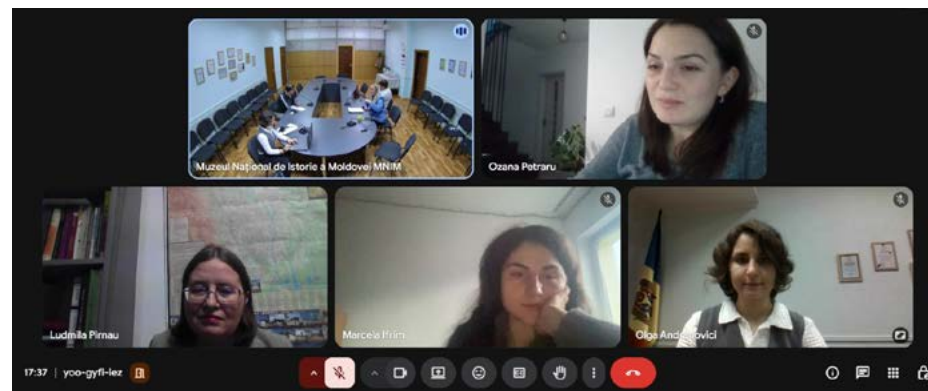
Procedura de clasare a patrimoniului arheologic imobil implică expertiza realizată de specialiști autorizați, întocmirea documentației de clasare de către Agenția Națională Arheologică, adoptarea deciziei de către Comisia Națională Arheologică și aprobarea prin ordin al Ministrului Culturii, urmată de publicarea oficială. În cazul patrimoniului arheologic mobil, expertiza este efectuată de experți acreditați, iar decizia aparține Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor, fiind validată prin ordin ministerial și concretizată prin eliberarea unui certificat de clasare. Procedura poate fi inițiată atât din oficiu, în situații precum descoperiri arheologice, tentative de export sau confiscări, cât și la cererea proprietarilor privați, dreptul de a solicita clasarea fiind imprescriptibil.

Regimul juridic al bunurilor aflate în procedură de clasare asigură protecția acestora pe întreaga durată a evaluării, prevenind înstrăinarea sau deteriorarea lor. De asemenea, legislația prevede mecanisme clare de contestare a deciziilor de cla-

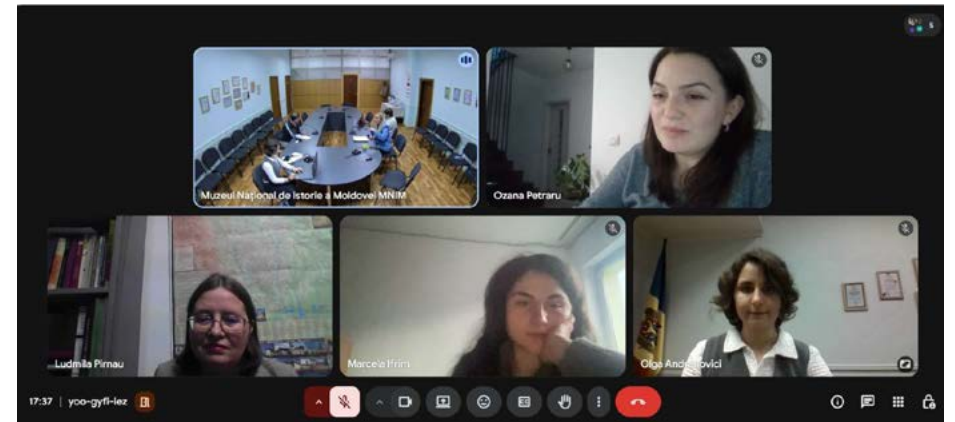
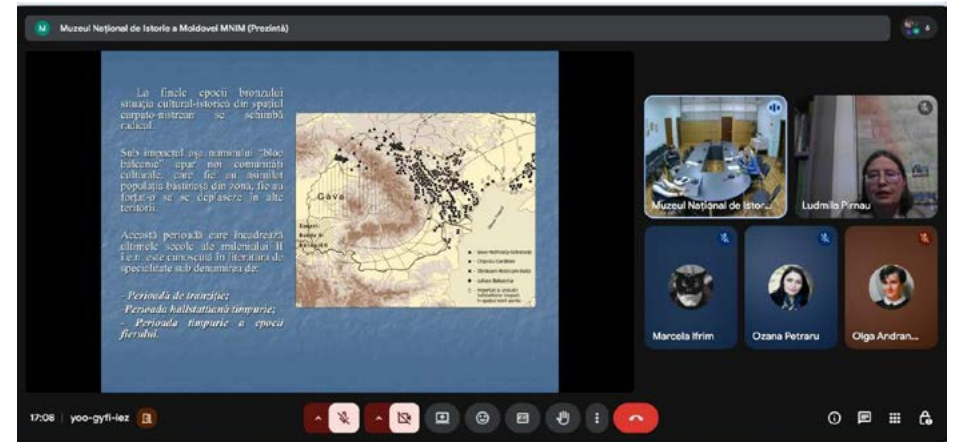
sare sau declasare, garantând respectarea dreptului la apărare și accesul la instanța judecătorească competentă. Declasarea este permisă numai în condiții strict determinate, precum distrugerea, deteriorarea ireversibilă sau invalidarea expertizei, și se realizează printr-o procedură similară celei de clasare.

Din perspectivă instituțională și strategică, consolidarea sistemului de clasare a patrimoniului arheologic presupune modernizarea registrelor, digitalizarea evidențelor, creșterea capacității administrative și formarea continuă a experților. Integrarea standardelor europene și cooperarea internațională în domeniul protejării patrimoniului contribuie la prevenirea traficului ilicit și la valorificarea durabilă a resurselor culturale. În acest sens, clasarea nu reprezintă doar un act administrativ, ci un instrument esențial de politică culturală, menit să asigure conservarea memoriei istorice și afirmarea identității culturale a Republicii Moldova în context național și internațional.

\* Rezumatul a fost elaborat în cadrul subprogramului de cercetare (Codul: 180101) „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală” (2024–2027), la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.







## SECȚIUNEA

### Cultura memoriei și patrimoniul cultural în societatea post-totalitară: proiecte și practici de valorificare științifică / *Culture of memory and cultural heritage in post-totalitarian society: projects and practices of scientific valorization*

**Claudia-Florentina DOBRE**

Dr. habilit.,

Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” din București, România

### Memoriile comunismului în România: reprezentări publice și individuale

*Memories of communism in Romania: public and individual representations*

Diversele moduri de raportare la trecutul recent din România post-comunistă pun în evidență o memorie polifonică a comunismului românesc. O memorie palimpsest, formată din straturi diferite care uneori se resping reciproc, alteori se întregesc și redau o percepție complexă a regimului dispărut în decembrie 1989.

Diversele tenduri memoriale joacă un rol atât în direcționarea politicilor publice cât și a percepției față de trecut, prezent și chiar viitor. Actorii care le promovează în spațiul public sunt și ei influențați de aceste perspective asupra trecutului, modelându-le agenda publică și planurile de viitor. Unii dintre aceștia devin adevărați antreprenori memoriali care se folosesc de trecut pentru a-și legitima acțiunile prezente.

Trecutul recent a fost mereu o miză în jocurile de putere. În anii '90, lupta dintre neo-comuniști și anti-comuniști s-a dat și pe tărâm memorial. Trecutul comunist a fost instrumentalizat în scopuri de legitimare, de identificare politică, socială și culturală. În anii 2000, comunismul a devenit obiect de consum, de ironie și discuții civice. După condamnarea comunismului ca regim „ilegitim și criminal” în 2006, dar și ca urmare a evoluțiilor geo-politice și naționale, acesta a integrat o dimensiune patrimonială, prin politicile publice adoptate, menite a transmite o anumită „image” despre trecutul recent generațiilor viitoare.

Totuși, memoria culturală, mai ales în societățile pluraliste, nu se bucură întotdeauna de o recepție plină și univocă din partea publicului larg. În România, deși anti-comunismul a devenit paradigma oficială de raportare la regimul dispărut în decembrie 1989, mulți români manifestă nostalgie față de acesta, regretând un timp ordonat și stabil în fața unui prezent labil și a unui viitor nesigur. Frica de viitor joacă un rol important în aprecierea trecutului. Refugiul în comunism poate fi mai liniștitor decât saltul spre viitorul imprevizibil.



## SECȚIUNEA

### Științele comunicării și abordări contemporane în educație / *Communication Sciences and Contemporary Approaches in Education*

**Aliona AFANAS**

Dr. hab., conf. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău  
<https://orcid.org/0000-0001-6369-0940>  
E-mail: [afanas.aliona@upsc.md](mailto:afanas.aliona@upsc.md)

#### **Profesionalizarea cadrelor didactice – dimesniune esențială în educația de calitate**

*Professionalization of teachers – an essential dimension in quality education*

Analiza literaturii de specialitate demonstrează rolul important în profesionalizarea pedagogică a cadrelor didactice a valorilor epistemologice care se conțin în documentele de politici educaționale naționale și internaționale. Cercetarea pedagogică, fundamentată științific, a contribuit la conceptualizarea *Teoriei profesionalizării cadrelor didactice*, *Paradigmei profesionalizării cadrelor didactice* și *Cadrului metodologic al profesionalizării cadrelor didactice*, valorificat prin instrumentele de formare: *programul*, *curriculumul* și *Referențialul de profesionalizare*.

Rezultatul implementării produselor științifice pe un eșantion experimental de 1596 de subiecți a permis validarea acestora prin indicatorii de profesionalizare a cadrelor didactice, care vizează acțiuni de: proiectare curriculară a activității didactice, organizare și gestionare a procesului de predare a cadrelor didactice, organizare și gestionare a procesului de formare a formabililor în contexte cotidiene, organizare și gestionare a procesului de monitorizare și evaluare, managementul clasei de elevi, inovare a procesului de profesionalizare a cadrelor didactice și realizarea transferului tehnologic, autoevaluare, control, reglementare a propriei activități de formare, managementul procesului de formare profesională continuă/autoformare profesională și participare la dezvoltarea instituțională.

*Componenta cheie* în profesionalizarea cadrelor didactice reprezintă *competențele profesionale*, care trebuie dezvoltate continuu, pentru a răspunde exigențelor societății atât la nivel național, cât și la nivel internațional.

Ca urmare a cercetărilor realizate, s-a stabilit că profesionalizarea cadrelor didactice se axează pe triada: *dimensiunea cognitiv-axiologică* determinată de capacități biofizice fundamentale și capacități cognitiv-intelectuale; *dimensiunea motivațională – atitudinală* caracterizată de capacitățile reglatorii referitoare la: domeniul afectiv, motivațional, volițional, valoric-atitudinal, al orientării în formarea profesională continuă; *dimensiunea acțional-strategică* axată pe competențe normative – generale și competențe acționale – metodologice.

Valorile științifice produse în cercetare au creat premise obiective în vederea dezvoltării competențelor profesionale ale cadrelor didactice prin noile cunoștințe produse în cercetare (*Teoria profesionalizării cadrelor didactice*, *Paradigma de profesionalizare*, *Referențialul de profesionalizare*, *Programul și Curriculumul de profesionalizare*, *Programul formatorului*), fapt ce asigură teoretic și praxiologic metodologia de profesionalizare a cadrelor didactice conform exigențelor educației de calitate.

**Aurelia BEȚIVU**

Dr. conf. univ., Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți  
<https://orcid.org/0000-0002-5913-0577>  
E-mail: [aurelia.betivu@usarb.md](mailto:aurelia.betivu@usarb.md)

#### **Educația media și reziliența informațională a elevilor**

*Media education and students' informational resilience*

În condițiile diseminării rapide a informațiilor și al expunerii elevilor la conținuturi persuasive, manipulative sau false, *educația media* devine o condiție pentru consolidarea rezilienței informaționale. Relația dintre alfabetizarea media și capacitatea elevilor de a identifica, verifica și interpreta critic mesajele mediatiche, cu accent pe prevenirea dezinformării, a informării eronate și a manipulării informaționale în mediul școlar, este una de interdependență formativă, întrucât dezvoltarea competențelor media consolidează discernământul critic și responsabilitatea informațională a elevilor.

Prin *dimensiunea teoretică* a educației media sunt delimitate componentele rezilienței informaționale (gândire critică, verificare a surselor, competențe digitale, metacogniție și autoreglare emoțională) și sunt propuse repere de design educațional pentru integrarea educației media la nivelul disciplinelor școlare.

*Demersul practic* valorifică analiza de conținut a unor situații tipice de dez/mis/malinformare (titluri senzaționaliste, imagini scoase din context, deepfake, pseudo-știință) și sistematizează un set de activități aplicative: „traseul sursei”, triangularea informației, grila de credibilitate, identificarea intenției comunicării, precum și exerciții de argumentare bazate pe dovezi.

*Rezultatele scontate* vizează dezvoltarea unei culturi a verificării, creșterea vigilenței cognitive și formarea unor comportamente responsabile de consum și producere a conținutului digital. Concluziile subliniază necesitatea unei abordări transdisciplinare și a formării continue a cadrelor didactice pentru implementarea sustenabilă a educației media.

**Elena BÎRSAN**

Dr. conf. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău  
<https://orcid.org/0000-0003-3900-1687>  
E-mail: [birsan.elena@upsc.md](mailto:birsan.elena@upsc.md)

**Competențele sociale ale cadrelor didactice în contextul digitalizării educației: noi provocări și perspective**

*Social skills of teachers in the context of digitalization of education: new challenges and perspectives*

Tranziția către un ecosistem educațional digital nu a diminuat importanța laturii umane; din contra, a transformat *competențele sociale* dintr-un set de abilități „soft” într-un pilon central al eficacității pedagogice. Într-o eră în care tehnologia mediază actul pedagogic, dimensiunea umană a educației riscă să fie marginalizată, făcând necesară o redefinire a abilităților interpersonale ale profesorului. Lucrarea explorează, printr-o analiză teoretică și reflexivă, modul în care conceptele de prezență socială și empatie digitală devin elemente centrale în menținerea motivației elevilor. Sunt investigate provocările specifice mediului virtual, barierele în descifrarea limbajului non-verbal și riscul de atomizare socială a grupului de elevi. Analiza relevă faptul că digitalizarea nu diminuează rolul social al profesorului, ci îl transformă dintr-un transmițător de informație într-un facilitator de comunități virtuale. Totodată, digitalizarea aduce bariere specifice care pun la încercare abilitățile sociale ale profesorului. Printre acestea menționăm: *oboseala digitală*, care presupune menținerea entuziasmului și a conexiunii sociale atunci când interacțiunea este obositoare atât fizic cât și mental. O altă barieră este *asimetria comunicării*: unde riscul de a pierde elevii introvertiți care se „ascund” în spatele tehnologiei este destul de mare. La fel menționăm și *granița dintre viața personală și profesională* care odată clar definită de ușa clasei sau de clopoțelul școlii, a devenit extrem de poroasă în contextul digitalizării. Pentru cadrele didactice, gestionarea acestei limite nu este doar o problemă de gestionare a timpului, ci o competență socială și emoțională critică pentru prevenirea burnout-ului. Comunicarea propune strategii de optimizare a interacțiunii, punctând importanța asertivității în comunicarea mediată și a gestionării proactive a climatului socio-emoțional online.

**Maia BOROZAN**

Dr. hab. prof. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău  
<https://orcid.org/0000-0003-2704-0304>  
E-mail: [borozan.maia@upsc.md](mailto:borozan.maia@upsc.md)

**Lilia ȚURCAN**

Dr. conf. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău  
<https://orcid.org/0000-0001-9515-9900>  
E-mail: [turcan.lilia@upsc.md](mailto:turcan.lilia@upsc.md)

**Un posibil model de management al comunicării organizaționale în învățământul superior**

*A potential model for managing organizational communication in higher education*

Abordările științifice actuale ale managementului comunicării organizaționale în învățământul superior, prezintă noi dimensiuni strategice de asigurare a calității procesului educațional și de consolidare a imaginii academice instituționale. În contextul transformărilor generate de digitalizare, internaționalizare și competiție sporită, instituțiile universitare sunt în condiția de a dezvolta sisteme coerente, transparente și adaptabile de comunicare organizațională. Din aceste rațiuni, crește evident interesul pentru specificul comunicării organizaționale în mediul academic reflectat în extinderea autonomiei instituționale, structura ierarhică mixtă și diversitatea de actori implicați în asigurarea calității studiilor universitare (cadre didactice, studenți, personal administrativ, parteneri externi). Comunicarea organizațională internă este abordată ca instrument de coordonare managerială și de stimulare a implicării organizaționale, interacțiunile comunicative externe fiind interpretate ca mecanism de consolidare a relațiilor cu mediul socio-economic și de edificare a imaginii instituționale universitare. Valorificarea abordărilor teoretice din domeniul managementului și al științelor comunicării, raportarea la modelele clasice ale comunicării organizaționale și la bunele practici ale universităților europene au permis constituirea unui Model al managementului comunicării organizaționale universitare necesar pentru eliminarea principalelor bariere comunicaționale. Direcțiile de optimizare evocate se referă la digitalizarea fluxurilor informaționale, dezvoltarea competențelor comunicaționale ale liderilor academici, implementarea strategiilor de comunicare și promovarea culturii organizaționale bazate pe transparență și colaborare. Sunt prezentate mecanismele prin care valorile culturii organizaționale pot fi valorizate: leadership educațional, cultura organizațională, comunicarea formală și informală și utilizarea platformelor digitale în mediul academic<sup>1</sup>. Valorile comunicării organiza-

<sup>1</sup> Proiectul de cercetare și inovare „Managementul dezvoltării culturii organizaționale în învățământul superior”, cu cifrul 25.80012.0807.64SE, în baza rezultatelor Concursului național de proiecte de cercetare și inovare „Stimularea excelenței în cer-

ționale în învățământul superior pedagogic, reflectate în model, constituie un reper conceptual pentru dezvoltarea culturii instituționale bazate pe etică, profesionalism și responsabilitate socială. În contextul actual al transformărilor și al exigențelor privind calitatea formării cadrelor didactice, comunicarea organizațională devine un mecanism strategic prin care se consolidează identitatea instituțională. Argumentele prezentate sunt orientate spre configurarea unor caracteristici ale managementului comunicării organizaționale bazate pe creșterea performanței instituționale, îmbunătățirea climatului organizațional și adaptarea la cerințele societății bazate pe cunoaștere, comunicarea organizațională devenind un proces operational și o componentă strategică a guvernantei universitare moderne. Rezultatele cercetării arată, că promovarea consecventă a valorilor comunicării universitare pot contribui la consolidarea climatului organizațional pozitiv, la creșterea coeziunii în colectivul academic și la sporirea calității procesului de formare profesională. Din aceste rațiuni, comunicarea organizațională în învățământul superior pedagogic este abordată ca resursă și instrument managerial, interpretată ca expresie a culturii pedagogice orientate spre colaborare instituțională pe termen lung și dezvoltare social durabilă.

#### Natalia CAZACU

Doctorand, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău  
<http://orcid.org/0009-0001-1587-0055>  
E-mail: natalia.demenciuc@gmail.com

#### **Disciplinarea emoțională a elevilor prin activități senzoriale /** *Emotional discipline of students through sensory activities*

În contextul educațional actual, cadrele didactice se confruntă tot mai frecvent cu manifestări precum impulsivitatea, anxietatea, dificultățile de concentrare și comportamentele perturbatoare în rândul elevilor din ciclul primar. Nevoile elevilor evidențiază necesitatea unor abordări pedagogice centrate nu doar pe control comportamental extern, ci pe dezvoltarea capacității elevului de autoreglare afectivă. În acest sens, disciplinarea emoțională reprezintă un proces educativ complex, orientat spre recunoașterea, gestionarea și exprimarea adecvată a emoțiilor în mediul școlar.

Prezentul studiu investighează percepția cadrelor didactice asupra eficienței activităților senzoriale în disciplinarea emoțională a elevilor din clasele primare. Cercetarea a avut un caracter constatativ, cu abordare cantitativă, fiind realizată prin aplicarea unui chestionar online unui eșantion de 65 de învățători. Instrumentul a inclus itemi închiși și de tip scală Likert, iar datele au fost analizate prin metode statistice descriptive (frecvențe, procente și scoruri medii).

ctare pentru anii 2025–2026”, conducător de proiect Larisa Sadovei, dr., conf. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

Rezultatele evidențiază că activitățile vizuale și auditive sunt percepute ca având cel mai ridicat potențial de eficiență. Colorarea mandalelor a obținut scorul mediu maxim (4,6), fiind apreciată de 80% dintre respondenți. Activități precum „clopoțelul liniștii” și audierea muzicii relaxante au înregistrat, de asemenea, scoruri ridicate (4,5–4,6), contribuind la inducerea calmului și la îmbunătățirea concentrării. Activitățile tactile, precum modelajul cu plastilină, au fost evaluate pozitiv (scor mediu 4,4), fiind considerate utile pentru reducerea tensiunii emoționale. În schimb, activitățile olfactive și gustative au primit scoruri moderate (3,6–3,9), fiind percepute ca strategii complementare, mai dificil de aplicat constant în clasă.

În ansamblu, rezultatele subliniază importanța unei abordări multimodale, care să integreze activități senzoriale variate ca intervenții pedagogice formative, orientate spre dezvoltarea competențelor socio-emoționale. Disciplinarea emoțională devine astfel un proces educațional centrat pe bunăstarea psihologică a elevului și pe construirea unui mediu școlar echilibrat și suportiv.

#### Sergiu LUCA

Profesor, Colegiu Național de Coregrafie  
<http://orcid.org/0000-0001-5562-8207>  
E-mail: sergiulucafilosofie@gmail.com

#### Elena MADAN

Dr., în studiul artelor, lect. univ., Universitatea Tehnică a Moldovei  
<http://orcid.org/0000-0003-4955-1789>  
E-mail: elena.madan@dip.utm.md

#### **Femeia în spațiul public: Între determinismul moral al secolului XIX și libertatea de expunere interbelică**

*Women in the Public Sphere: Between the Moral Determinism of the 19th Century and Interwar Freedom of Expression*

Prezentul studiu investighează evoluția condiției feminine în spațiul românesc, cu un accent deosebit pe regiunea Basarabiei, analizând procesul de tranziție de la statutul de obiect al normelor morale la cel de subiect autonom, dotat cu „libertatea de expunere”. Cercetarea pornește de la analiza determinismului moral din secolul al XIX-lea, reflectat în lucrări fundamentale precum Catehismul bunei creșteri a fetelor (1854) de Ioan Penescu sau Învățătura creștinească (1887) de T. Stefanelli, care limitau rolul femeii la spațiul domestic și la caritatea creștină. Această stare de fapt a fost subminată în perioada interbelică prin eforturile unor intelectuale militante precum Elena Djonat, președinta Ligii Femeilor Române din Basarabia, și Nadejda Tudor, care au transformat activismul cultural în mișcare civică. Evoluția a culminat cu dobândirea drepturilor politice administrative în anul

1930, moment marcat de o confruntare vibrantă între taberele tradiționaliste sceptice și comunitățile care vedeau în femei un motor al schimbării. Studiul evidențiază „pragmatismul administrativ” prin alegerea primelor primărițe, precum Luiza Zavlouschi în localitatea Buda, a cărei victorie a fost susținută de o solidaritate feminină inedită, sau Elena Eisenberg și Marilena Bocu. În spațiul basarabean, acest val este completat de figuri de autoritate din enciclopedia Figuri Basarabene, precum Ana Negrescu, lider al femeilor cu studii superioare, și Ana Baroncea, directoare de școală și activistă socială în Tighina. Concluziile subliniază că prezența feminină în spațiul public, validată prin competență și gestionarea unor structuri administrative complexe, a transformat definitiv femeia dintr-un proiect moral supravegheat într-un actor social indispensabil modernizării.

### Livia MĂRGINEAN

Manager de proiect CCFMoldova  
<https://orcid.org/0000-0002-7850-4036>  
E-mail: Livia.Marginean@ccfmoldova.org

### Dezvoltarea parteneriatelor interinstituționale în sprijinul educației incluzive

*Developing inter-institutional partnerships in support of inclusive education*

Educația incluzivă reprezintă un pilon fundamental al politicilor educaționale contemporane, fiind consacrată atât în instrumente internaționale ale drepturilor omului (Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, Obiectivele de Dezvoltare Durabilă – ODD 4), cât și în strategiile naționale de dezvoltare durabilă. Realizarea efectivă a educației incluzive depășește însă capacitatea unilaterală a sistemului educațional, presupunând o abordare integrată, multisectorială, bazată pe cooperare instituțională.

În acest context, parteneriatele interinstituționale devin un instrument strategic esențial pentru reducerea inegalităților educaționale, asigurarea accesului echitabil la educație de calitate și valorificarea resurselor disponibile la nivel comunitar, național și internațional. În acest context, se analizează rolul și importanța parteneriatelor interinstituționale ca mecanism esențial de susținere a educației incluzive, pornind de la premisa că nevoile educaționale diverse ale beneficiarilor nu pot fi abordate eficient prin intervenții izolate ale sistemului de învățământ.

Educația incluzivă este înțeleasă ca un proces sistemic, ce necesită cooperarea coordonată între instituțiile educaționale, autoritățile publice, serviciile sociale și de sănătate, organizațiile societății civile și mediul academic. Sunt evidențiate principalele rațiuni care justifică dezvoltarea parteneriatelor interinstituționale, inclusiv complexitatea nevoilor educaționale speciale, fragmentarea competențelor instituționale, inegalitățile socio-economice și constrângerile de resurse.

Analiza identifică dimensiunile funcționale ale parteneriatelor interinstituționale – strategică, operațională, formativă, evaluativă și normativă – subliniind contribuția acestora la crearea unui ecosistem educațional incluziv, coerent și susținabil. Totodată, sunt abordate critic principalele provocări care limitează eficiența cooperării interinstituționale, precum lipsa unor cadre normative clare, deficitul de comunicare și insuficiența mecanismelor de monitorizare și responsabilizare.

### Cristina MIHAI

Asist. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău  
<https://orcid.org/0009-0001-5102-119X>  
E-mail: mihai.cristina@upsc.md

### Modele de dezvoltare a culturii organizaționale în instituțiile de învățământ superior

*Models for developing organizational culture in higher education institutions*

În contextul actual al sistemelor educaționale, caracterizat de transformări în toate domeniile caracteristice învățământului, dezvoltarea culturii organizaționale devine o dimensiune strategică a managementului educațional. *Cultura organizațională* reprezintă un factor determinant în funcționarea și performanța instituțiilor de învățământ, influențând comportamentele actorilor educaționali, climatul organizațional și capacitatea instituțională de adaptare la schimbare.

Principalele modele de dezvoltare și transformare a culturii organizaționale aplicabile instituțiilor de învățământ pe plan internațional, au accent pe modelul Denison și modelul Human Synergistics. Modelele oferă cadre conceptuale și instrumente operaționale pentru diagnosticarea, înțelegerea și orientarea culturii organizaționale în direcția creșterii eficienței și calității educației.

Aceste două modelele (Denison și Human Synergistics) sunt cele mai apropiate universităților din Republica Moldova, ca model de dezvoltare a culturii organizaționale în învățământul superior, deoarece permit o analiză sistematică, ținând cont de misiunea, valorile academice și particularitățile mediului instituțional național.

*Modelul Denison* conceptualizează cultura organizațională prin patru trăsături fundamentale: implicarea, consistența, adaptabilitatea și misiunea. În cazul *Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” (UPSC)*, aceste trăsături se reflectă în orientarea spre misiunea de formare a cadrelor didactice, în implicarea comunității academice în procesele decizionale și în capacitatea instituției de a se adapta cerințelor actuale ale sistemului educațional. Performanțele UPSC sunt susținute de participarea și poziționarea favorabilă în diverse *clasamente și evaluări instituționale naționale și regionale*, de rezultatele obținute în procesele de acreditare și de

recunoașterea rolului său de instituție de referință în domeniul științelor educației din Republica Moldova. Potrivit studiului publicat de *Newsmaker.md* privind transparența universităților din Republica Moldova, UPSC se numără printre instituțiile cu un nivel ridicat de transparență, aspect ce reflectă consistența și existența unor practici clare de guvernare și comunicare instituțională.

*Modelul Human Synergetics* abordează cultura organizațională din perspectiva comportamentelor și stilurilor dominante, identificând trei tipuri generale de cultură: constructivă, pasiv-defensivă și agresiv-defensivă. Instrumentele de diagnoză asociate acestui model permit compararea culturii actuale cu cea dorită și identificarea factorilor organizaționali care influențează comportamentele. Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău se remarcă printr-o cultură organizațională preponderent *constructivă*, în care sunt încurajate performanța, colaborarea și dezvoltarea continuă a membrilor săi. Un exemplu relevant de ultimă oră, în acest sens, îl constituie *evenimentul din 10 februarie 2026*, când UPSC a găzduit o întrevedere oficială dedicată extinderii parteneriatelor internaționale, având ca scop promovarea ofertei academice pe piețe educaționale emergente și crearea de noi oportunități pentru studenți și cadre didactice. Participarea conducerii UPSC și a reprezentanților Uniunii Camerelor de Comerț Bilaterale din România în India subliniază *adaptabilitatea și orientarea strategică* a universității, confirmând faptul că o cultură organizațională solidă, în sensul modelului Human Synergetics, contribuie direct la creșterea performanței instituționale și la consolidarea vizibilității internaționale a UPSC.

Un aspect important de menționat în concluzie este, că modelele analizate evidențiază faptul că dezvoltarea culturii organizaționale în instituțiile de învățământ superior este un proces complex, multidimensional și de durată. Utilizarea integrată a acestor modele în orice instituție de învățământ contribuie la consolidarea unui climat educațional pozitiv, orientat spre performanță în baza *Modelul Denison, consolidând cele patru trăsături fundamentale* (implicarea, consistența, adaptabilitatea și misiunea) și *Modelul Human Synergetics*, asigurând parcursul spre o cultură: constructivă stabilă.

### Valentina MÎSLIȚCHI

Dr., conf. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău  
<https://orcid.org/0000-0001-7868-4439>  
 E-mail: [mislitchi.valentina@upsc.md](mailto:mislitchi.valentina@upsc.md)

### Facilitarea adaptării școlare a elevilor la debutul învățământului primar: demers strategic integrat

*Enhancing School Adaptation of Students at the Start of Primary Education:  
 Integrated Strategic Approach*

Adaptarea copilului la debutul școlar reprezintă un proces complex, planificat și monitorizat sistematic, prin care elevul este susținut să își ajusteze comportamentele, atitudinile, cunoștințele, capacitățile, valorile etc. la noile cerințe educative, fapt ce implică modificarea și transformarea progresivă a copilului, ținând cont de disponibilitățile sale biologice, psihologice și sociale, precum și de caracteristicile mediului educațional.

Principalul obiectiv urmărit este asigurarea raportului optim între particularitățile individuale ale elevului și solicitările mediului școlar, astfel încât să se favorizeze dezvoltarea holistică a copilului și incluziunea cu succes în noul mediu educațional, în condiții de echilibru și funcționalitate.

Considerăm că procesul de adaptare școlară a elevilor se realizează eficient printr-un *demers strategic integrat*, articulat pe patru axe definitorii: (1) *abordarea integrată a procesului de adaptabilitate școlară a educabililor*, care evidențiază corelarea tuturor dimensiunilor adaptabilității școlare – fiziologică, psihologică, socială și pedagogică, reliefează echilibrul dintre mecanismele de asimilare și acomodare, subliniază interdependența factorilor interni și externi etc.; (2) *centrarea prioritară pe beneficiarii direcți și indirecti ai procesului adaptativ*, focalizată pe ralierea intervențiilor la nevoile individuale, ritmul de dezvoltare, achizițiile adaptative deținute, particularitățile fiecărui beneficiar, asigurând o experiență adaptativă personalizată și echilibrată; (3) *prevenție și intervenție în eficientizarea adaptabilității școlare a elevilor*, cu accent pe psihoprofilaxia fenomenului de inadaptare școlară, integrarea sinergică a evaluării psihopedagogice, consilierii educaționale și a dezvoltării personale, în scopul asigurării adaptării funcționale și durabile a elevilor la noile contexte educaționale; (4) *consolidarea parteneriatului educațional pentru asigurarea adaptării școlare a copiilor*, prin cooperarea coerentă, activă, constructivă, responsabilă între școală, familie și comunitate.

Implementarea respectivelor axe strategice promovează adaptarea sustenabilă a subiecților, favorizând progresul adaptativ al elevilor în contextul complexității și dinamismului mediului educațional contemporan.

### Tatiana PANCO

Dr., conf. univ. Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți  
<https://orcid.org/0000-0003-2325-2043>  
 E-mail: [tatiana.panco@usarb.md](mailto:tatiana.panco@usarb.md)

### Factorii instituționali și ai evaluării formative la profesorii debutanți / *Institutional and personal determinants of formative assessment practices among beginning teachers*

Evaluarea formativă este considerată un instrument important pentru reglarea procesului de învățare, însă aplicarea ei constantă în practica didactică nu este în-

totdeauna realizată în etapa de debut a carierei. Profesorii aflați la început de drum se confruntă simultan cu cerințe instituționale, presiuni curriculare și nevoia de a-și consolida identitatea profesională. Toate acestea influențează modul în care înțeleg și utilizează evaluarea cu funcție formativă la clasă. În acest context, identificarea factorilor care sprijină sau limitează aplicarea evaluării formative devine necesară atât din perspectivă teoretică, cât și practică.

Studiul are ca scop conturarea unui cadru conceptual care integrează factorii instituționali și personali ce influențează practicile de evaluare formativă la profesorii debutanți, precum și elaborarea unui instrument de analiză adecvat acestei etape profesionale. Demersul de cercetare pornește de la delimitarea a două categorii principale de factori:

– *factori instituționali* – cultura evaluării la nivelul școlii, existența mentoratului, climatul profesional, regulamentele interne privind evaluarea și sprijinul oferit de conducerea instituției;

– *factori personali* – nivelul competenței evaluative, capacitatea de reflecție asupra propriei activități, încrederea în propriile abilități didactice și orientarea către progresul elevului.

Cercetarea include analiza literaturii de specialitate, definirea clară a conceptelor utilizate, elaborarea itemilor. Instrumentul propus urmărește evidențierea relației dintre contextul instituțional și resursele personale ale profesorului debutant, oferind repere pentru măsuri de sprijin și îmbunătățire a practicii didactice.

Prin abordarea sistemică a evaluării formative în debutul carierei didactice, studiul contribuie la înțelegerea condițiilor care favorizează transformarea evaluării dintr-o activitate formală într-un proces real de susținere a învățării. Rezultatele obținute pot sta la baza unor decizii educaționale orientate spre consolidarea culturii evaluative și optimizarea programelor de sprijin pentru profesorii aflați la început de carieră.

**Ludmila PAPUC**

Dr., conf. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

<http://orcid.org/0000-0002-7231-7432>

E-mail: lpapuc@yahoo.com

### **Valorificarea dosarelor deportărilor staliniste ca resursă educațională inovatoare**

*Capitalizing on the files of the stalinist deportations as an  
innovative educational resource*

Deportările staliniste din fosta RSS Moldovenească (1941, 1949, 1951) reprezintă un episod traumatic major al istoriei recente și, totodată, un caz emblematic de

istorie marginalizată, rezultat al raporturilor de putere și al ideologiilor oficiale care au exclus sau distorsionat experiențele victimelor în discursul public. Timp îndelungat, aceste realități au fost împinse la periferia memoriei colective, iar traumele generate – cu impact asupra identității, structurilor familiale și a educației generațiilor următoare – au rămas insuficient asumate.

Studiul propune valorificarea dosarelor de deportare ca resurse primare inovatoare pentru recuperarea istoriei marginalizate și integrarea în educație. Demersul se fundamentează pe conceptele de *educație a memoriei*, *memorie traumatică* și *empatie istorică*, cu impactul asupra formării relației etice și civice cu trecutul, dezvoltarea abordării critice și a responsabilității sociale. Aceste concepte constituie instrumente cognitive și morale, care facilitează înțelegerea experiențelor victimelor în circumstanțele sociale și politice din acea perioadă în vederea asumării reflecției etice orientate spre restituirea demnității acestora.

Metodologic, autoetnografia, ca metodă de cercetare, este utilizată pentru a corela experiența personală și familială a deportării cu analiza surselor istorice. Studiul de caz al dosarului de deportare nr. 3993 al familiei Ciuntu evidențiază potențialul formativ al documentelor de arhivă și al mărturiilor orale. Aceasta argumentează posibilitatea transformării memoriei personale în resursă pedagogică inovatoare, capabilă să stimuleze învățarea reflexivă. Analiza dosarului stimulează abordarea critică și reflecția metacognitivă și facilitează transformarea experienței istorice în resursă educațională inovatoare care contribuie la dezvoltarea competența de a învăța să înveți.

În contextul actual din Republica Moldova, inițiativele curriculare și politicile publice de recuperare a memoriei represiunilor creează premise pentru integrarea acestor surse în educația școlară și universitară. Eficiența demersului depinde și de calitatea de formarea cadrelor didactice în vederea utilizării responsabile a surselor sensibile în gestionarea dimensiunii emoționale a trecutului traumatic.

Considerăm că, dosarele de deportare constituie o resursă didactică inovatoare în proiectarea și implementarea curricula educațională, cu dublă finalitate: recuperarea unei istorii marginalizate și formarea competențelor cognitive și civice necesare prin dezvoltarea competenței de a învăța să înveți necesară elevilor și studenților.

**Veronica RUSOV**

Dr., asist. univ., Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți  
http://orcid.org/0000-0003-4831-2938  
eE-mail: veronica.rusov@usarb.md

**Vizita colegială la clasă ca oportunitate de reflecție pedagogică /  
Colleague visit to the classroom as an opportunity for pedagogical reflection**

Articolul analizează vizita colegială la clasă ca practică formativă relevantă pentru dezvoltarea profesională a cadrelor didactice, evidențiind rolul acesteia în stimularea reflecției pedagogice și în îmbunătățirea procesului instructiv-educativ. În contextul educației contemporane, în care profesorul este considerat un practicant reflexiv, autorul subliniază necesitatea instituirii unor mecanisme de sprijin profesional care să favorizeze autoevaluarea și autoreglarea didactică. Vizita colegială este conceptualizată ca un demers colaborativ, bazat pe relații de egalitate profesională, orientat spre colectarea de date obiective și descriptive privind desfășurarea lecției, fără intenții de control sau sancționare.

Un accent deosebit este plasat pe feedbackul bazat pe dovezi, formulat în baza notițelor de observare și a indicatorilor pedagogici clar definiți. Acesta contribuie la conștientizarea comportamentelor didactice, la analiza critică a deciziilor pedagogice și la identificarea aspectelor ce necesită optimizare. Scopul cercetării constă în investigarea modului în care feedbackul structurat, rezultat din observarea colegială, influențează nivelul de reflecție pedagogică și determină intenții de schimbare în practica didactică.

Studiul are caracter descriptiv–exploratoriu și a implicat cadre didactice participante la activități de observare colegială. Metodologia a inclus utilizarea unui formular de observare, aplicarea unui chestionar privind percepțiile profesorilor asupra utilității feedbackului și analiza reflecțiilor scrise post-activitate. Rezultatele indică faptul că feedbackul fundamentat pe dovezi facilitează asumarea critică a propriei practici, susține identificarea punctelor forte și a dificultăților, stimulează formularea obiectivelor de dezvoltare și încurajează integrarea sugestiilor în activitatea didactică ulterioară. Totodată, dimensiunea emoțională a procesului este relevantă, întrucât caracterul colegial al vizitei reduce tensiunea și consolidează încrederea profesională.

**Larisa SADOVEI**

Dr., conf., univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău  
http://orcid.org/0000-0002-1739-3766  
E-mail: sadovei.larisa@upsc.com

**Relevanța managementului inovării comunicării pedagogice  
în reconfigurarea culturii organizaționale universitare**

*The relevance of managing innovation in pedagogical communication  
in reconfiguring university organizational culture*

În cadrul proiectului „Managementul dezvoltării culturii organizaționale în învățământul superior”<sup>2</sup>, o dimensiune operațional-strategică, prin care cultura organizațională devine vizibil adaptată contextului marcat de digitalizare și mobilitate informațională, este „Managementul inovării comunicării pedagogice instituționale”. Formalismul procedural și accentul pe conformitate normativă au perpetuat utilizarea limitată a instrumentelor digitale, fapt pentru care în această configurație a culturii organizaționale, comunicarea funcționa, în deosebi, ca mecanism de reglare administrativă și mai puțin, ca instrument strategic de dezvoltare culturală.

Analiza evoluției comunicării universitare de la modelul predominant formal-administrativ la un model digitalizat, reflectă dinamica valorilor concurente teoretizate de Kim S. Cameron și Robert E. Quinn, de la o cultură centrată pe conformitate la una orientată spre colaborare și inovare. În această tranziție, conceptele culturii organizaționale oferă cadrul de investigare a *modului în care inovarea comunicării a influențat nivelul artefactelor* (platforme digitale, regulamente revizuite, proceduri transparente) și al *valorilor declarate* (deschidere, colaborare, responsabilitate), al presupunerilor fundamentale (precum, raportul dintre control și autonomie, rolul dialogului în procesul educațional) și *prin ce mecanisme manageriale s-a transformat?* Ca și în cazul altor inovații organizaționale, inovarea comunicării reclamă un proces sistemic de proiectare, implementare, evaluare și ajustare continuă, fundamentat pe: (1) diagnoză instituțională; (2) identificarea etapelor de tranziție și a factorilor declanșatori (schimbări legislative, presiuni externe, evaluări ale calității, digitalizare); (3) analiza strategiilor manageriale care au facilitat schimbarea spre o cultură comunicativă instituțională.

Un asemenea proces implică reflectarea aspectelor inovării comunicării pedagogice instituționale în planul strategic și politicile interne ale instituției în rezultatele cercetării constatative a modului în care inovarea comunicării a influențat

<sup>2</sup> Proiectul de cercetare și inovare „Managementul dezvoltării culturii organizaționale în învățământul superior”, cu cifrul 25.80012.0807.64SE, în baza rezultatelor Concursului național de proiecte de cercetare și inovare „Stimularea excelenței în cercetare pentru anii 2025-2026”, conducător de proiect Larisa Sadovei, dr., conf. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

configurarea culturii organizaționale și funcționalitatea mecanismelor de cooperare instituțională.

**Tatiana ȘOVA**

Dr., conf. univ., Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți  
<https://orcid.org/0000-0002-4852-3148>  
E-mail: [tatianasova1@gmail.com](mailto:tatianasova1@gmail.com)

**Configurația factorilor dezvoltării competențelor profesionale necesare în activitatea de mentorat**

*The configuration of factors underpinning the development of professional competencies required in mentoring practice*

În contextul transformărilor actuale din educație, mentoratul devine un mecanism strategic de susținere a inserției profesionale, a dezvoltării continue și a transferului de inovații pedagogice, solicitând un profil complex de competențe din partea cadrului didactic mentor. Studiul<sup>3</sup> pornește de la premisa că formarea acestor competențe rezultă din interacțiunea coerentă a unor factori interdependenți, care acționează la nivel individual, relațional și instituțional.

La nivel individual sunt relevanți motivația pentru rolul de mentor, experiența didactică, maturitatea profesională, capacitatea de autoreglare și deschiderea spre învățare continuă. Acești factori susțin dezvoltarea competențelor pedagogice, comunicaționale, evaluative și de consiliere necesare ghidării debutanților. În plan relațional, calitatea interacțiunii mentor-mentorabil, climatul de încredere, empatia și feedbackul constructiv creează un cadru favorabil creșterii profesionale. Dimensiunea organizațională completează acest ansamblu prin cultura instituțională, politicile de formare continuă, comunitățile de practică și sprijinul managerial.

Un accent deosebit este pus pe reflecția pedagogică, argumentată ca factor determinant al dezvoltării competențelor de mentorat. Reflecția facilitează conștientizarea propriilor practici, analiza critică a situațiilor educaționale, reglarea intervențiilor și transferul experienței în contexte variate. Prin activarea mecanismelor metacognitive și autoreflexive, mentorul își optimizează demersul de sprijin și contribuie la formarea autonomiei profesionale a mentorabililor. Rezultatele analizei evidențiază necesitatea integrării sistematice a practicilor reflexive în programele

<sup>3</sup> Proiectul de cercetare și inovare „Eficientizarea activității de mentorat prin reflecție pedagogică”, cu cifrul 25.80012.0807.35SE, în baza rezultatelor Concursului național de proiecte de cercetare și inovare „Stimularea excelenței în cercetare pentru anii 2025-2026”, conducător de proiect Tatiana Șova, dr., conf. univ., Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți.

de formare a mentorilor, în vederea consolidării unui model de mentorat centrat pe dezvoltare profesională sustenabilă.

**Valentina STRATAN**

Dr., conf. univ., Universitatea Pedagogică se Stat „Ion Creangă” din Chișinău  
<http://orcid.org/0000-0002-6490-9577>  
Email: [stratan.valentina@upsc.md](mailto:stratan.valentina@upsc.md)

**Maria IANIOGLO**

Dr., conf. univ., Universitatea de Stat din Comrat  
<http://orcid.org/0000-0001-7285-541X>  
Email: [maria.ianioglo@gmail.com](mailto:maria.ianioglo@gmail.com)

**Diversitatea și incluziunea ca piloni esențiali ai educației și societății contemporane**

*Diversity and inclusion as essential pillars of contemporary education and society*

În contextul globalizării și al schimbărilor socio-culturale accelerate, sistemele educaționale se confruntă cu provocarea majoră de a integra și valorifica diversitatea. Societatea modernă este caracterizată de un grad ridicat de diversitate culturală, lingvistică, socială și individuală. În aceste condiții, diversitatea și incluziunea devin nu doar valori umaniste, ci și orientări strategice pentru politica educațională. Educația este un mecanism cheie pentru integrarea socială, asigurând acces egal la cunoaștere și dezvoltare pentru fiecare individ, indiferent de caracteristicile sale individuale.

Diversitatea în contextul educațional cuprinde diferențe legate de cultură, limbă, experiență socială, nivel de abilitate, dizabilități de dezvoltare, identitate de gen și nevoile educaționale ale elevilor. În context educațional, diversitatea subliniază faptul că fiecare elev vine dintr-un mediu unic, cu experiențe și perspective distincte, contribuind astfel la un mediu egal și incluziv. Recunoașterea diversității presupune valorizarea diferențelor și adaptarea metodelor de predare-învățare pentru a răspunde nevoilor specifice ale fiecărui elev.

Incluziunea în instituțiile educaționale se referă la procesul de integrare a tuturor elevilor, indiferent de diferențele individuale, într-un mediu de învățare comun, unde fiecare are acces egal la resurse, suport și oportunități de dezvoltare. Modelele teoretice și paradigmele pedagogice care valorifică incluziunea reprezintă cadru conceptual și de abordare, prin care se recunosc, respectă și utilizează diferențele individuale ale celor ce învață. Aceste modele pun accent pe adaptarea procesului educațional astfel, încât fiecare elev să poată beneficia de oportunități de învățare adecvate nevoilor și stilurilor sale de învățare.

O școală pentru toți reprezintă un ideal educațional în care fiecare elev, indiferent de abilități, proveniență sau nevoi specifice, beneficiază de o educație de calitate, adaptată nevoilor sale specifice, de aceleași oportunități de dezvoltare și succes.

Educația contemporană se află într-un proces de transformare profundă, în care diversitatea și incluziunea devin piloni esențiali pentru formarea unei societăți echitabile și dinamice. Recunoașterea și valorificarea diferențelor individuale nu numai că îmbogățesc procesul de învățare, dar contribuie și la dezvoltarea unor competențe sociale, interculturale, necesare în lumea modernă din perspectiva obiectivelor globale ale dezvoltării educației de calitate.

Promovarea diversității și incluziunii în instituțiile de învățământ nu mai poate fi considerată o opțiune, ci o necesitate de bază în construirea unei educații moderne, relevante și echitabile, dar și a unei societăți sigure și incluzive, în care predomină justiția socială și educațională.

O instituție de învățământ care îmbrățișează diversitatea demonstrează o reziliență și un potențial inovator mai mare, pe măsură ce diverse grupuri ale celor ce învață devin participanți activi la dezvoltarea societății contemporane. Într-o asemenea instituție se acordă o atenție deosebită creării unui mediu cu șanse egale, precum și promovarea dialogului intercultural și conturarea unei viziuni tolerante asupra lumii.

### Larisa ȘATRAVCA

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

<http://orcid.org/0000-0002-0046-2526>

E-mail: [satravca.larisa@upsc.md](mailto:satravca.larisa@upsc.md)

### Abordarea dialogică și reflexivă a comunicării scrise

*The dialogical and reflexive approach to written communication*

Conceput ca demers pedagogic integrativ, orientat spre transformarea actului scrierii într-o experiență formativă completă, construcția teoretico-metodologică *Demersul dialogic și reflexiv al comunicării scrise (DDRCS)* valorifică *perspectiva dialogică asupra comunicării*, în care textul este rezultatul unei relații dintre autor și un receptor anticipat, și *perspectiva reflexivă*, care presupune conștientizarea strategiilor cognitive și axiologice, implicate în construcția discursului scris.

În contextul specific al *scrierii de acte normative*, Demersul dialogic și reflexiv al comunicării scrise (DDRCS) capătă o relevanță aparte, întrucât reglementarea prin formularea prescriptivă implică anticiparea impactului social al textului. Din *perspectivă dialogică*, textul normativ este conceput ca un mesaj adresat unei comunități interpretative (angajați și administrație, cetățeni, instituții), iar eficiența sa

depinde de claritatea intenției reglementative și de capacitatea autorului de a anticipa nivelul de comprehensiune al receptorului. În acest sens, *precizia terminologică, coerența sintactică și evitarea ambiguităților* devin condiții esențiale ale validității comunicative. *Perspectiva reflexivă* implică analiza critică a formulărilor utilizate și evaluarea concordanței cu cadrul legislativ existent, în care autorul își interoghează propriile opțiuni lingvistice și conceptuale: sunt termenii definiți explicit? există redundanțe sau suprapuneri? este relația dintre articole logic articulată?

Abordarea dialogică și reflexivă a comunicării scrise în cadrul unel demers conceptualizat, devine premisă pentru dezvoltarea *culturii responsabilității normative*, în care actul scris este o expresie a autorității instituționale cu șanse reale de înscriere în patrimoniul național al valorilor juridice și administrative, ca document cu relevanță pentru memoria instituțională și identitatea normativă a societății.

### Lilia ȚURCAN

Dr. conf. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

<https://orcid.org/0000-0001-9515-9900>

E-mail: [turcan.lilia@upsc.md](mailto:turcan.lilia@upsc.md)

### Maia BOROZAN

Dr. hab. prof. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

<https://orcid.org/0000-0003-2704-0304>

E-mail: [borozan.maia@upsc.md](mailto:borozan.maia@upsc.md)

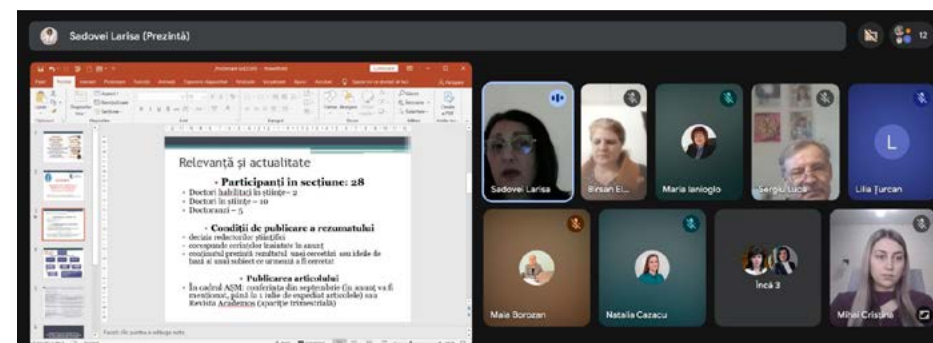
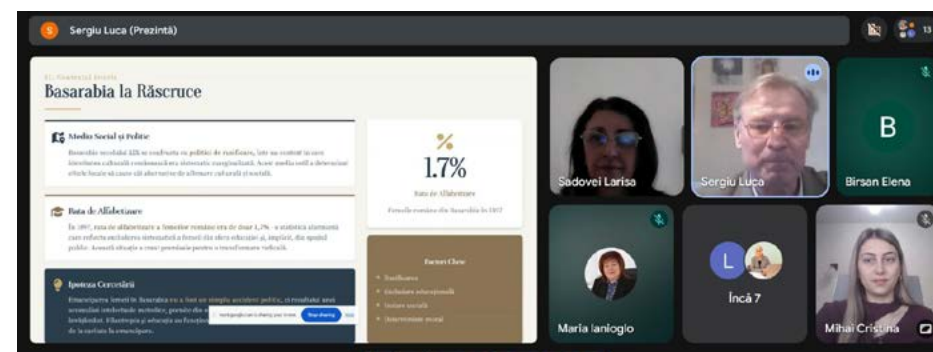
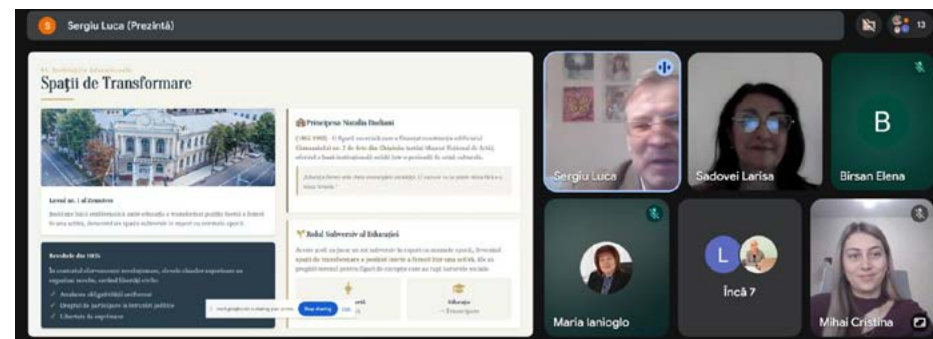
### Orientări conceptuale în definirea culturii organizaționale universitare

*Conceptual orientations in defining university organizational culture*

Cultura organizațională în învățământul superior reprezintă un construct multidimensional, aflat la intersecția dintre management, sociologie organizațională și științele educației. Conținutul prezintă rezultate științifice ale analizei principalelor orientări conceptuale în definirea culturii organizaționale în instituțiile de învățământ superior, evidențiind diversitatea interpretărilor teoretice și relevanța acestora pentru guvernarea universitară contemporană. Analiza teoretică valorifică modele clasice ale culturii organizaționale (Edgar Schein, care abordează cultura ca ansamblu de presupuziții fundamentale, valori, artefacte și tipologia culturală formulată de Geert Hofstede, centrată pe dimensiunile culturale și influența acestora asupra comportamentului organizațional al personalului didactic universitar). Totodată, sunt analizate perspectivele simbolic-interpretative și cele funcționaliste care tratează cultura ca instrument de coeziune și control managerial, dar și ca sistem de semnificații construite social. Demersul teoretico-analitic se bazează pe interpretarea unor concepte din științele educației și teoria comunicării organizaționale, subliniind interdependența dintre valorile instituționale și eficiența proceselor

comunicaționale. În contextul învățământului superior, cultura organizațională este influențată de specificul autonomiei academice, de pluralitatea actorilor implicați (cadre didactice, studenți, personal administrativ) și de presiunile externe generate de dezideratele asigurării calității. Universitățile dezvoltă culturi organizaționale hibride, în care tradiția academică coexistă cu orientările manageriale moderne, fapt ce constituie temei de reconsiderare din această perspectivă a culturii organizaționale universitare. Analiza relevă necesitatea unei abordări integrative în definirea culturii organizaționale universitare, care să coreleze dimensiunea axiologică (valori), dimensiunea structurală (practici instituționale) și dimensiunea simbolică (identitate instituțională). Dimensiunile vizate se reflectă în structura conceptului de cultură organizațională universitară dezvoltat de noi în cadrul unei definiții originale care prezintă esența științifică a conceptului. Concluziile subliniază că înțelegerea orientărilor conceptuale privind semnificațiile actuale ale culturii organizaționale va contribui la elaborarea și fundamentarea unor mecanisme și strategii de dezvoltare instituțională orientate spre consolidarea culturii organizaționale universitare, adaptabile la exigențele actuale de performanță și responsabilitate socială.<sup>4</sup>

<sup>4</sup> Proiectul de cercetare și inovare „Managementul dezvoltării culturii organizaționale în învățământul superior”, cu cifrul 25.80012.0807.64SE, în baza rezultatelor Concursului național de proiecte de cercetare și inovare „Stimularea excelenței în cercetare pentru anii 2025-2026”, conducător de proiect Larisa Sadovei, dr., conf. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău



**Basarabia la Răscruce**

Media Social și Politic

Basarabia socială XIX se confruntă cu politici de cenzură, într-un context în care identitatea culturală românească era alarmant marginalizată. Acest mediu nou și determinat altele locale să caute căi alternative de afirmare culturală și socială.

Rata de Alfabetizare

În 1897, rata de alfabetizare a femeilor era de doar 1,7% - statistică alarmantă care reflecta închiderea sistematică a femeii din sfera educației și, implicit, din spațiul public. Această situație a creat premise pentru o transformare radicală.

Factori Cheie

- Instabilitate
- Exclusiune educațională
- Isolarea socială
- Discriminare rasială

**REZULTATE ȘI DISCUȚII**

Cursul senzorial	Activități senzoriale utilizate în disciplinarea emoțională	nr	%	Scor (maxim)
Vizual	Colectare - materiale sau desene cu temă clară	52	85%	4,8
	Plasarea imaginilor sau videourilor capturate - natură, animale, personaje imaginare proiectate sau pe ecran	40	67%	4,2
	Coloarea și focalizarea vizuală - utilizarea surselor de lumină pentru a crea efecte de contrast	53	88%	4,9
Auditiv	Căutarea și salințarea - stăruirea asupra cuvintelor care încep cu litera și sunetul ales	38	64%	4,1
	Lămurirea și explicarea în cuvinte sau imagini - descrierea și explicarea evenimentelor	44	74%	4,5
	Ascultarea sunetelor naturale - păsări, valurile mării, ploaie	42	70%	4,3
Tactil	Clădirea înaltă - stăruirea asupra și descrierea obiectelor	52	86%	4,6
	Decor de sticlă și sticlă de plastic - descrierea și descrierea pentru conștientizare	48	79%	4,5
	Leagănul de acrobatic - identificarea sunetelor din jur	30	50%	3,9
Olfactiv	Mășină cu placintă arătată - stăruirea asupra și descrierea mișcărilor emoționale	43	72%	4,4
	Discuția despre mișcările - descrierea și descrierea în timp pentru conștientizare	40	67%	4,2
	Cuțit senzorial sau texturi - materialul oferit: pânză, bucată, mătase, lână, serigrafie	35	58%	4,0
Gustativ	Trăgărie senzorială individuală - descrierea și descrierea mișcărilor emoționale	58	97%	4,7
	Trăgărie cu aromă naturală - stăruirea asupra și descrierea mișcărilor emoționale	38	63%	3,9
	Trăgărie senzorială cu suport olfactiv - stăruirea asupra și descrierea mișcărilor emoționale	25	42%	3,6
Oscilativ	Trăgărie senzorială - descrierea și descrierea mișcărilor emoționale	28	47%	3,7
	Trăgărie senzorială - descrierea și descrierea mișcărilor emoționale	23	38%	3,6

**CONCLUZII**

În ansamblu, datele evidențiază faptul că activitățile senzoriale sunt percepute de cadrele didactice ca instrumente relevante pentru disciplinarea emoțională a elevilor din ciclul primar, în special cele din sfera vizuală, auditivă și tactilă. Activitățile olfactive și gustative sunt considerate mai puțin eficiente ca intervenții de sine stătătoare, dar pot completa o abordare multimodală.

Rezultatele subliniază importanța integrării activităților senzoriale în managementul emoțional al clasei, adaptate particularităților de vârstă și nevoilor socio-emoționale ale elevilor. Astfel, disciplinarea emoțională devine un proces educațional formativ, orientat nu spre control extern, ci spre dezvoltarea autoreglării și a competențelor emoționale.

**11 februarie - Ziua internațională a femeilor și fetelor în domeniul științei**

Comemorăm în ziua de azi femeile și fetele din știință, care au contribuit și contribuie la dezvoltarea societății noastre de mâine.

11 februarie 2024  
11 februarie 2025  
11 februarie 2026

**Relevantă și actualitate**

Artă de cercetare

- STRATEGICĂ
- APLICATIVĂ
- INTERDISCIPLINARĂ

1. Profesionalizarea și diversificarea activității de cercetare

2. Eforturile științifice și inovative

3. Eforturile științifice și inovative

4. Managementul educațional și profesionalizării activității de cercetare

Participanți în secțiune: 28  
Discuții de grup: 10  
Dezbatere: 5

## SECȚIUNEA

### **Promovarea patrimoniului prin turism: oportunități și perspective / *Promoting heritage through tourism: opportunities and perspectives***

**Nicolae PLATON**

Doctor habilitat, conferențiar universitar,  
Academia de Studii Economice din Moldova,  
<http://orcid.org/0000-0001-7365-1144>  
E-mail: [platonanat@yahoo.com](mailto:platonanat@yahoo.com), [platon.nicolae@ase.md](mailto:platon.nicolae@ase.md)

#### **Rolul ghidului de turism în prestația turistică** *The role of the tour guide in the tourist service*

Turismul contemporan reprezintă un domeniu dinamic, aflat în plină schimbare, influențat de evoluțiile economice, sociale, culturale și tehnologice ale societății moderne. În acest context, calitatea prestației turistice devine un element esențial în satisfacerea nevoilor și așteptărilor consumatorilor – turiști, precum și în consolidarea competitivității destinațiilor turistice. Un rol important în cadrul acestei activități îl ocupă ghidul de turism, ca prestator direct între destinație și consumatorul serviciilor turistice.

Atribuțiile ghidului de turism sunt multidimensionale: el gestionează relația cu consumatorii, cu șoferii, cu muzeografi, cu responsabilii obiectivelor turistice, cu comunitățile monahale, cu administratorii structurilor de primire turistică și ai bazelor de agrement, precum și cu reprezentanții instituțiilor statului în situații de criză. Această complexitate transformă ghidul de turism într-un centru de coordonare operațională, a cărui performanță influențează direct calitatea și succesul prestației turistice.

Rolul ghidului de turism în prestația turistică trebuie analizat dintr-o perspectivă complexă, integratoare, care să depășească abordarea tradițională centrată exclusiv pe transmiterea informațiilor către vizitatori. În contextul contemporan, marcat de dinamica accelerată a fluxurilor turistice, de diversificarea formelor motivaționale de turism și de creșterea exigențelor consumatorilor – turiști, ghidul de turism devine un actor esențial în configurarea experienței turistice și în consolidarea imaginii destinației de călătorie. Prestația turistică, înțeleasă ca ansamblu de servicii și activități oferite vizitatorilor pe durata călătoriei și a sejurului, este rezultatul interacțiunii dintre beneficiari și resursele turistice naturale și antropice, iar ghidul de turism se situează la intersecția acestora, asigurând coerența, calitatea și valoarea emoțională a experienței trăite.

Deoarece atribuțiile și funcțiile ghidului de turism au evoluat în timp, autorul prezentului studiu este de părerea, că definirea noțiunii privind ghidul de turism trebuie să fie una mai complexă, mai largă în comparație cu ceea ce există în prezent în literatura de specialitate. Astfel, **ghidul de turism** reprezintă un specialist

acreditat în condițiile legii, responsabil de deservirea excursionistă, care acționează în numele agenției de turism organizatoare sau în nume propriu, exercitând funcții de organizare, informare, interpretare și relaționale cu consumatorii de produse și servicii turistice, în vederea prezentării resurselor turistice naturale și antropice ale unei destinații turistice, conform unui itinerar prestabilit, folosind inclusiv, tehnologii moderne de comunicare.

În contextul turismului organizat, ghidul de turism nu acționează doar ca un simplu însoțitor de grup, ci ca reprezentant legal al agenției turoperatoare sau a agenției de turism detailistă, care organizează excursia. Funcția sa depășește simplu cadru informativ, implicând coordonarea programului, asigurarea logisticii excursiei, monitorizarea calității serviciilor, gestionarea situațiilor neprevăzute, etc.

Concluzionând, putem afirma, că globalizarea și mobilitatea crescută a populației a adus noi provocări profesiei. Diversitatea culturală a grupurilor turistice necesită sensibilitate interculturală și cunoașterea normelor de conduită profesională specifice diferitelor spații geografice. Ghidul de turism trebuie să manifeste toleranță, deschidere și respect, evitând abordările care ar putea genera tensiuni sau neînțelegeri. În același timp, el trebuie să protejeze autenticitatea patrimoniului cultural, evitând comercializarea excesivă sau denaturarea realităților culturale în scopuri strict comerciale.

**Ludmila IFTODI**

muzeograf, Complexul muzeal Țipova

#### **Rolul ghizilor de turism în valorificarea turistică a patrimoniului:** **Studiu de caz – Complexul Muzeal Țipova**

*The role of tour guides in the touristic valorization of heritage:*  
*Case study – Țipova Museum Complex*

Patrimoniul cultural și natural reprezintă o resursă strategică pentru dezvoltarea durabilă a comunităților locale, contribuind la consolidarea identității colective și la dinamizarea economiei prin turism. Valorificarea turistică a patrimoniului nu se limitează la simpla existență a unor obiective de interes, ci presupune transformarea potențialului patrimonial într-o ofertă coerentă, accesibilă și atractivă. În acest proces, ghidul de turism devine un actor esențial, acționând ca mediator între patrimoniu și vizitator și conferind sens experienței turistice prin interpretare profesionistă.

Lucrarea analizează rolul ghizilor în valorificarea patrimoniului prin prisma impactului ghidajului asupra experienței turistului și prin aplicarea unui studiu de caz la Complexul Muzeal Țipova. Patrimoniul, în sine, este o resursă tăcută; el devine inteligibil și relevant doar prin contextualizare istorică, culturală și simbolică. Ghidul transformă vizita dintr-o simplă contemplare estetică într-o experiență

de cunoaștere și trăire, facilitând înțelegerea valorilor locului și cultivând o atitudine responsabilă față de conservarea acestuia.

Impactul ghidajului se reflectă în aprofundarea nivelului de informare, în implicarea emoțională a turistului și în personalizarea discursului în funcție de profilul publicului. Astfel, ghidul contribuie atât la creșterea satisfacției vizitatorilor, cât și la protejarea pe termen lung a resurselor patrimoniale. Valorificarea turistică este abordată sistemic, ca un ansamblu de componente interdependente: infrastructură de acces și orientare, servicii de cazare și alimentație tradițională, activități tematice, promovare și, în mod central, interpretare ghidată.

Studiul de caz evidențiază specificul Complexului Muzeal Țipova, unde patrimoniul natural (canionul, cascadele, peisajul spectaculos) se îmbină armonios cu patrimoniul cultural-spiritual (mănăstirea rupestră, tradițiile și legendele locale). În absența unui ghidaj profesionist, vizita riscă să rămână la nivelul percepției vizuale. Prin interpretare adecvată, însă, locul capătă profunzime, devenind un spațiu al dialogului între natură, istorie și spiritualitate.

Concluziile subliniază necesitatea profesionalizării ghizilor locali, dezvoltarea de tururi tematice (natură, spiritualitate, etnografie), elaborarea de materiale moderne de interpretare și consolidarea cooperării instituționale. Valorificarea durabilă a patrimoniului depinde în mod decisiv de calitatea ghidajului, iar în cazul Complexului Muzeal Țipova, investiția în formarea ghizilor și integrarea într-un sistem turistic coerent pot transforma potențialul existent într-o ofertă competitivă și sustenabilă.

#### **Tatiana ARCAN**

co-founder & Executive Director, InnoVillage Moldova

E-mail: [innovillage.md@gmail.com](mailto:innovillage.md@gmail.com)

#### **Village Travel Bot – a Digital Tool for the Tourism Valorisation of Rural Heritage in the Republic of Moldova**

*Village Travel Bot – instrument digital pentru valorificarea turistică a patrimoniului rural din Republica Moldova*

The tourism valorisation of rural heritage in the Republic of Moldova is constrained by fragmented information, limited accessibility for visitors, and the lack of integrated digital promotion tools. In this context, the paper presents *Village Travel Bot* (VTB) as an innovative conversational digital tool designed to facilitate access to rural cultural and natural heritage and to support sustainable tourism development.

Village Travel Bot is a multilingual digital assistant that provides structured information on rural localities, tourist attractions, traditions, local experiences, and related services. The tool acts as an interface between local heritage and visitors, using conversational automation technologies and digital storytelling. Currently,

VTB covers more than 67 rural localities, includes over 180 points of interest, and is available in more than 45 languages. It is used both online and in strategic tourist information points, such as the international airport and border crossing points.

The project methodology is based on collaborative local data collection, tourism content structuring, and its integration into an accessible and scalable digital format. The results indicate increased visibility of rural heritage, improved tourist orientation, and enhanced involvement of local communities in the promotion process.

The paper highlights the role of conversational digital tools in promoting heritage through tourism and proposes Village Travel Bot as a replicable model for the development of cultural and rural tourism in the Republic of Moldova, with future perspectives including data-driven insights and user-generated content integration.

#### **Cristina BUDURIN-FURCULIȚĂ**

Colegiul Național de Comerț al ASEM

<http://orcid.org/0009-0000-7433-5573>

E-mail: [budurin.furculita.cristina@gmail.com](mailto:budurin.furculita.cristina@gmail.com)

#### **Nina BOTNARAȘ**

Colegiul Național de Comerț al ASEM

<http://orcid.org/0009-0002-3334-4590>

E-mail: [botnarsnina82@gmail.com](mailto:botnarsnina82@gmail.com)

#### **Coralia BABCENCO**

Colegiul Național de Comerț al ASEM

<http://orcid.org/0000-0001-7405-1132>

E-mail: [coralia.consept@gmail.com](mailto:coralia.consept@gmail.com)

#### **De la rețeta tradițională la produs turistic:**

#### **valoarea chimică și tehnologică a bucatelor moldovenești**

*From traditional recipe to tourist product: the chemical and technological value of moldavan traditional dishes*

Bucătăria tradițională reprezintă una dintre cele mai autentice forme de exprimare a identității culturale a unui popor, constituind totodată un element esențial al patrimoniului imaterial valorificabil turistic. În contextul dezvoltării turismului gastronomic, preparatele tradiționale nu mai sunt percepute doar ca produse alimentare destinate consumului cotidian, ci ca resurse culturale și economice capabile să genereze experiențe turistice distinctiv.

Republica Moldova dispune de un patrimoniu gastronomic bogat, rezultat al interacțiunii dintre factorii naturali, practicile agricole tradiționale și influențele culturale regionale. Preparatele precum mămăliga, sarmalele, zeama, produse de panificație sau baba neagră reflectă nu doar obiceiuri culinare transmise interge-

nerațional, ci și particularități nutriționale și tehnologice care le conferă valoare funcțională și autenticitate.

În contextul Republicii Moldova, gastronomia tradițională poate deveni un instrument de promovare turistică și educație nutrițională, evidențiind legătura dintre chimie, sănătate și patrimoniu cultural. Bucatele tradiționale, în care doinește sufletul mărinimos al neamului, servite cu generozitate și mândrie tuturor oaspeților sunt exemple elocvente despre cum: fermentația (proces biochimic), reacțiile termice (Maillard, caramelizare), oxidarea și transformările proteinelor, lipidelor influențează valoarea nutritivă, siguranța alimentară și impactul asupra sănătății.

Transformarea unei rețete tradiționale în produs turistic autentic presupune mai mult decât reproducerea ingredientelor, ea implică respectarea tehnologiei originale, alegerea vaselor potrivite și înțelegerea reacțiilor chimice care definesc gustul, textura și aroma preparatului. Valorificarea acestora ca produse turistice presupune integrarea dimensiunilor nutriționale, tehnologice și identitare într-un concept coerent de promovare, capabil să transforme experiența culinară într-un element definitoriu al imaginii turistice a Republicii Moldova.

#### **Aurica CHIRSANOVA**

Dr., Universitatea Tehnică a Moldovei  
<http://orcid.org/0000-0002-1172-9900>  
E-mail: [aurica.chirsanova@toap.utm.md](mailto:aurica.chirsanova@toap.utm.md)

#### **Rolul gastronomiei în promovarea sănătății și a turismului durabil**

*The Role of Gastronomy in the Promotion of Health and Sustainable Tourism*

În contextul transformărilor economice și sociale din Republica Moldova, turismul durabil reprezintă o direcție strategică de dezvoltare, iar gastronomia locală devine un element-cheie în consolidarea identității naționale și a competitivității destinației. Lucrarea analizează rolul gastronomiei tradiționale moldovenești în promovarea sănătății populației și în susținerea unui model de turism responsabil, bazat pe valorificarea resurselor locale și pe protejarea patrimoniului cultural și natural.

Republica Moldova dispune de un potențial gastronomic autentic, fundamentat pe produse agricole locale, rețete tradiționale și practici culinare transmise intergenerațional. Integrarea acestora în oferta turistică contribuie la dezvoltarea lanțurilor scurte de aprovizionare, la sprijinirea micilor producători și la reducerea impactului ecologic asociat transportului și procesării intensive a alimentelor. Promovarea produselor sezoniere, a agriculturii sustenabile și a metodelor tradiționale de preparare susține atât economia rurală, cât și conservarea biodiversității.

Din perspectiva sănătății publice, gastronomia moldovenească, reinterpretată prin prisma principiilor nutriției echilibrate, poate deveni un instrument de educație

alimentară. Adaptarea rețetelor tradiționale prin reducerea conținutului de sare, zahăr și grăsimi saturate, fără a compromite autenticitatea gustului, permite alinierea patrimoniului culinar la recomandările actuale privind prevenția bolilor netransmisibile. Experiența turistică gastronomică devine astfel un cadru de promovare a unui stil de viață sănătos.

Turismul rural și vitivinicol, în plină dezvoltare în Republica Moldova, oferă oportunități concrete pentru integrarea gastronomiei în trasee tematice și experiențe culturale complexe. Pensiunile agroturistice, festivalurile culinare și evenimentele locale pot deveni platforme de promovare a economiei circulare, prin reducerea risipei alimentare, utilizarea responsabilă a resurselor și colaborarea directă cu fermierii locali. Acest model consolidează reziliența comunităților rurale și creează valoare adăugată la nivel local.

Lucrarea subliniază necesitatea unei abordări integrate la nivel de politici publice, prin corelarea strategiilor din domeniul agriculturii, sănătății, educației și turismului. Dezvoltarea competențelor profesionale în gastronomia sustenabilă, certificarea produselor tradiționale și promovarea brandului gastronomic național pot contribui la poziționarea Republicii Moldova ca destinație emergentă de turism durabil în regiune.

În concluzie, gastronomia reprezintă un pilon strategic pentru dezvoltarea turismului durabil în Republica Moldova, având capacitatea de a conecta sănătatea, patrimoniul cultural și dezvoltarea economică locală într-un model coerent și sustenabil pe termen lung.

#### **Aurica CHIRSANOVA**

Dr., Universitatea Tehnică a Moldovei, Departamentul Alimentație și Nutriție  
<http://orcid.org/0000-0002-1172-9900>  
E-mail: [aurica.chirsanova@toap.utm.md](mailto:aurica.chirsanova@toap.utm.md)

#### **Alexandru NISTIRIUC**

Dr., Universitatea Tehnică a Moldovei, Departamentul Alimentație și Nutriție  
<http://orcid.org/0000-0003-0709-2393>  
E-mail: [alexandru.nistiriuc@an.utm.md](mailto:alexandru.nistiriuc@an.utm.md)

#### **Natalia SUHODOL**

Dr., Universitatea Tehnică a Moldovei, Departamentul Alimentație și Nutriție  
<http://orcid.org/0000-0002-5609-5139>  
E-mail: [natalia.suhodol@toap.utm.md](mailto:natalia.suhodol@toap.utm.md)

#### **Abordări sustenabile pentru reducerea risipei alimentare în turism și ospitalitate**

*Sustainable Approaches to Food Waste Reduction in Tourism and Hospitality*

Reducerea risipei alimentare în turism și ospitalitate reprezintă o provocare majoră și o oportunitate strategică pentru dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova. Sectorul HoReCa și turismul rural se află în creștere, iar integrarea unor practici sustenabile poate contribui simultan la eficiența economică, protecția mediului și consolidarea imaginii destinațiilor turistice locale.

Lucrarea explorează strategii practice și inovative aplicabile în contextul Republicii Moldova, unde unul dintre vectorii de imagine a țării, constituie turismul. Printre acestea se numără: planificarea atentă a meniurilor în pensiuni și restaurante, adaptarea porțiilor la cerințele turiștilor, valorificarea integrală a ingredientelor, donarea surplusului de alimente către comunități sau organizații locale, compostarea resturilor organice și colaborarea directă cu producători agricoli locali pentru lanțuri scurte de aprovizionare. Aceste măsuri sprijină economia rurală, reduc risipa și încurajează turismul responsabil.

Turismul gastronomic și rural în Republica Moldova oferă oportunități concrete pentru educarea turiștilor cu privire la consumul responsabil și sustenabil. Festivalurile locale, vizitele în crame și pensiunile agroturistice devin platforme pentru promovarea practicilor de reducere a risipei și a alimentației echilibrate, valorificând produsele sezoniere și tradiționale. Integrarea principiilor economiei circulare în aceste experiențe consolidează identitatea culturală și sustenabilitatea comunităților rurale.

Lucrarea subliniază importanța unei abordări integrate, în care autoritățile locale, operatorii de turism și organizațiile de mediu colaborează pentru implementarea unor politici coerente și standarde de reducere a risipei alimentare. Formarea profesională a personalului HoReCa și certificarea unităților turistice cu practici sustenabile pot transforma turismul din Republica Moldova într-un model regional de ospitalitate responsabilă.

În concluzie, reducerea risipei alimentare în turism și ospitalitate nu este doar un instrument de eficiență economică, ci și un vector al dezvoltării durabile, al promovării culturii gastronomice locale și al responsabilizării turiștilor. Prin adoptarea acestor practici, Republica Moldova poate consolida turismul rural și gastronomic, sprijinind comunitățile locale și protejând mediul natural.

### **Nicolae PLATON**

Conferențiar universitar ASEM, doctor habilitat în economie

<http://orcid.org/0000-0001-7365-1144>

E-mail: [platonanat@yahoo.com](mailto:platonanat@yahoo.com), [platon.nicolae@ase.md](mailto:platon.nicolae@ase.md)

### **Gheorghe ȚURCANU**

Conferențiar universitar ASEM, doctor în economie

<http://orcid.org/0000-0003-4698-9988>

E-mail: [turcanu.gheorghe@ase.md](mailto:turcanu.gheorghe@ase.md)

### **Serghei SERDUNI**

Conferențiar universitar ASEM, doctor în economie

<http://orcid.org/0000-0002-7467-8442>

E-mail: [serduni.serghei@ase.md](mailto:serduni.serghei@ase.md)

## **Antreprenoriatul turistic în contextul dezvoltării turismului cultural**

*Tourism entrepreneurship in the context of cultural tourism development*

Turismul cultural s-a afirmat, în ultimele decenii, ca una dintre cele mai relevante forme de valorificare a patrimoniului cultural material și imaterial, contribuind semnificativ la dezvoltarea economică și socială a comunității locale. Într-un context global marcat de diversificarea cererii turistice și de interesul tot mai accentuat pentru experiențe autentice, antreprenoriatul turistic capătă o importanță strategică în configurarea și susținerea ofertei de turism cultural.

Antreprenoriatul turistic reprezintă un factor esențial în identificarea oportunităților de piață, în inovarea produselor turistice și în crearea unor experiențe culturale competitive și sustenabile. Prin inițiative antreprenoriale bine structurate, resursele culturale locale pot fi transformate în produse turistice atractive, capabile să răspundă atât nevoilor consumatorilor – turiști, cât și obiectivelor de conservare și promovare a patrimoniului național.

Actualitatea temei de cercetare derivă din relevanța economică, socială și strategică a antreprenoriatului turistic privind dezvoltarea turismului cultural. Într-un context global caracterizat prin competiție intensă între destinații și schimbări rapide în comportamentul consumatorilor – turiști, valorificarea patrimoniului cultural prin inițiativă antreprenorială reprezintă o direcție importantă pentru consolidarea poziției Republicii Moldova pe piața turistică regională și internațională.

Tema este importantă și din perspectivă strategică a politicilor publice. Analiza antreprenoriatului turistic oferă informații relevante pentru elaborarea strategiilor teritoriale de dezvoltare turistică, pentru configurarea programelor de sprijin financiar și pentru stimularea parteneriatelor public-private. În contextul integrării europene și al globalizării pieței turistice, Republica Moldova are nevoie de modele competitive, bazate pe autenticitate și experiențe personalizate.

Relevanța articolului derivă din evoluțiile globale ale circulației turistice, unde se atestă creșterea interesului pentru experiențe autentice și necesitatea integrării principiilor dezvoltării durabile în practicile antreprenoriale. Comunicarea oferă un cadru teoretic solid pentru înțelegerea relației dintre antreprenariat și turismul cultural. Prin analiza inițiativelor antreprenoriale, articolul contribuie la fundamentarea strategiilor de promovare a turismului cultural, la identificarea surselor de sprijin pentru antreprenori și la conturarea unor politici care să asigure competitivitatea Republicii Moldova pe piața turistică internațională.

În concluzie, antreprenoriatul turistic în Republica Moldova poate fi dezvoltat prin consolidarea competențelor manageriale, formare continuă, diversificarea produselor turistice și integrarea consecventă a principiilor dezvoltării durabile în strategiile de afaceri.

**Valeria SURUCEANU**

director Muzeului de Istorie al Orașului Chișinău

E-mail: leraart@gmail.com

### **Conflicting Interpretations in Cultural Tourism: Heritage and Collective Memory Across the Nistru River**

*Conflictul interpretărilor în turismul cultural: patrimoniul și memoria colectivă de pe ambele maluri ale Nistrului*

The paper analyzes how cultural heritage in the Nistru region of the Republic of Moldova becomes a space of symbolic competition and divergent interpretations, reflecting historical and identity-based tensions between the two banks in the context of the 1990–1992 conflict and the persistent political division. In the post-conflict situation, heritage does not function as a unified memory but rather as a field of parallel narratives, in which the same sites are invested with different meanings depending on the dominant interpretative framework and processes of identity legitimation.

A relevant example is the Tighina (Bender) Fortress, a medieval monument with Moldovan, Ottoman, and Russian layers. In the academic discourse on the right bank, it is interpreted as a symbol of medieval Moldovan history and state continuity, while in the expert discourse on the left bank emphasis is placed on its role in Russian military tradition and local defensive memory. Similarly, monuments dedicated to the 1990–1992 conflict are integrated, on the left bank, into a discourse of “defense” and sacrifice, whereas on the right bank they are more frequently associated with the memory of civilian suffering and issues of territorial integrity. These differences do not necessarily reflect factual disagreements but rather distinct interpretative frameworks consolidated institutionally and symbolically.

Despite a frozen conflict that has persisted for more than three decades, tourist mobility between the two banks is becoming increasingly active, and the growing interest of foreign visitors creates a new space of contact. Starting from the premise that cultural tourism is not a neutral field, the paper examines how the selection of sites, guide narratives, and museum practices contribute to the production and circulation of interpretations of the past. Museum exhibitions and guided tours legitimize certain versions of history, while nostalgia for the Soviet period selectively shapes the perception of heritage, emphasizing stability and social solidarity while often marginalizing repressive or conflict-related dimensions. In conditions of limited political dialogue, cultural tourism may become a functional platform for transriver communication. The paper proposes an inclusive approach to regional heritage, based on the recognition of memory pluralism and the development of shared interpretative frameworks, through which the conflict of interpretations may gradually be transformed into a process of mutual understanding and recognition.

**Viorel GHEORGHE**

Dr., Comisia de Istorie a Orașelor din România, CRIFST

<http://orcid.org/0000-0003-0418-2991>

E-mail: viorelgheorghe68@gmail.com

### **Drumul spre mare. Primul proiect de construire a autostrăzii către litoralul românesc**

*The road to the sea. The first highway construction project to the Romanian coast*

La sfârșitul anilor 1960 autoritățile comuniste din România au avut în vedere mai multe proiecte interesante de modernizare a economiei, transporturilor și telecomunicațiile, care fie au rămas pe hârtie fie au fost realizate parțial, din motive extrem de diverse printre care lipsa finanțării, neînțelegeri cu partenerii externi, dificultăți tehnice sau prioritizarea altor proiecte. Unele dintre acestea proiecte ar fi permis pe termen lung o dezvoltare durabilă a țării, astfel că nerealizarea lor a avut efecte și după 1989. Un asemenea exemplu a fost proiectul de construire a Autostrăzii „Litoral”, discutat în cadrul ședinței Comitetului Executiv din ziua de 29 decembrie 1970.

Într-o perioadă în care pe aproape tot continentul european construcția de autostrăzi era în plin avânt, specialiștii români din domeniu au încercat să convingă conducerea țării de importanța acestora. Astfel, în viziunea Ministerului Transporturilor era necesară construirea unei autostrăzi București-Constanța pentru că dezvoltarea stațiunilor de pe litoralul românesc ducea la o creștere importantă a numărului de turiști, dornici să își petreacă concediile aici. Terminarea noului pod peste Dunăre permitea creșterea transportului auto de mărfuri, de la și spre Constanța și era nevoie de o infrastructură rutieră adecvată.

În discuția avută în Comitetul Executiv, singurul care a ridicat obiecții a fost Nicolae Ceaușescu, care a cerut să se evite anumite demolări și să se revadă costul final, considerat mult prea mare. Concluzia lui Ceaușescu a fost „ne costă scump”, dar a fost de acord cu acest proiect. Din păcate, proiectul a rămas doar pe hârtie, mai târziu fiind preferată o altă variantă de traseu, cu trecerea Dunării pe la Fetești și nu pe la Giurgeni.

### Svetlana CIOBANU

Doctorand, Școala Doctorală de Științe Umaniste și ale Educației

<http://orcid.org/0009-0002-9202-5602>

E-mail: [ciobanu.svetlana676@gmail.com](mailto:ciobanu.svetlana676@gmail.com)

### Terminologia turismului: instrument de promovare a patrimoniului cultural

*Tourism Terminology: a tool for cultural heritage promotion*

Terminologia turismului (în continuare – TT) deține un rol fundamental în promovarea patrimoniului cultural național având o dublă funcție. Din perspectiva cultural-educativă, TT mediază relația dintre valorile culturale, publicul larg și călători, facilitând înțelegerea și aprecierea patrimoniului, iar din perspectiva marketingului, TT servește drept instrument strategic pentru promovarea și diferențierea destinațiilor turistice, consolidând atractivitatea și identitatea acestora.

Pe de o parte, cercetarea analizează modul în care terminologia specifică domeniului turismului contribuie la valorificarea și la promovarea patrimoniului național, menținând precizia conceptuală și coerența terminologică. Pe de altă parte, evidențiază tendințele actuale de evoluție terminologică: terminologizarea, determinologizarea, reterminologizarea, marcate de influențe internaționale, de adaptări semantice și de diferențe de utilizare a termenilor în funcție de contexte – turismul, discursul promoțional și limbajul uzual. Termenii folosiți în mesajele publicitare, în textele de promovare și în materialele promoționale, configurează așteptările turiștilor, facilitând „semantizarea” produselor culturale. Cu alte cuvinte, conceptele culturale sunt transformate în termeni specializați, relaționați domeniilor de turism și de marketing, devenind accesibili pentru publicul larg și pentru turiști. Turismul de patrimoniu generează termeni, care sunt nu doar descriptivi, ci încărcăți cu semnificații experiențiale, sociale și identitare cum ar fi: „imersiunea culturală” (*Cultural Immersion*), „turismul experiențial” (*Experiential Tourism*), „experiență imersivă” (*Immersive Experience*), „experiențe surprinzătoare” (*Surreal Experiences*) etc., care corespund turismului cultural contemporan și vin să sprijine consolidarea formei de „turism participativ” (*Participatory Tourism*).

Metodologia cercetării are la bază generalizarea teoretică și analiza comparativă a TT. Fundamentarea conceptuală a fost realizată prin consultarea lucrărilor

de referință ale autorilor Waterton Emma, Watson Steve, MacConnell Dean ș.a., care abordează rolul terminologiei în promovarea patrimoniului cultural. Corpusul terminologic s-a constituit prin colectarea selectivă a termenilor din textele promoționale diseminate în mediul online și din materialele promoționale ale turoperatorilor internaționali și europeni, precum și ale altor actori implicați în promovarea destinațiilor turistice.

Rezultatele cercetării relevă, că utilizarea corespunzătoare și standardizată a terminologiei contribuie la sporirea gradului de vizibilitate a patrimoniului și la consolidarea identității culturale naționale. În același timp, se atestă existența unor dificultăți terminologice, generate de ambiguități sau de utilizarea excesiv comercială a anumitor termeni, ceea ce poate genera distorsionarea mesajului cultural. Studiul recomandă adoptarea unei abordări interdisciplinare în gestionarea terminologiei turismului, care să integreze domenii precum turism, lingvistică, patrimoniu cultural etc., în vederea asigurării unei promovări responsabile, coerente și sustenabile a valorilor culturale naționale.

### Larisa CIOBANU

muzeograf, Muzeul de Istorie și Etnografie,

Centru de Informare Turistică, s. Mereni, r. Anenii Noi

<http://orcid.org/0000-0001-5566-6430>

E-mail: [ciobanu.lora@yahoo.com](mailto:ciobanu.lora@yahoo.com)

### Valențe ale turismului rural: satul Mereni prin prisma istoriei, tradiției și a prezentului

*Valences of rural tourism: Mereni village through the prism of history, tradition and the present*

Potențialul de atracție în calitate de obiectiv turistic al localității Mereni este unul destul de bun: pe lângă faptul că are o istorie complexă de peste o jumătate de mileniu și o localizare geografică favorabilă, satul se bucură de o dezvoltare social-economică și culturală continuă. Cea mai veche clădire din sat este Biserica de zid cu hramul Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil (1818), construită de băștinași cu blagoslovirea mitropolitului G. Bănulescu-Bodoni în preajma celei vechi de lemn, care exista pe la 1797. Urmează cronologic alte două edificii cu statut de monument istoric și cultural protejat, construite de Profirie Rejep, fiul preotului Gheorghe Rejep, repartizat la parohia Mereni în deceniul 7 al secolului al XIX-lea – moara ce funcționa cu motoare pe bază de abur (1905–1907) și Banca Agricolă Rejep (1910–1911), actualul sediu al Muzeului de Istorie și Etnografie Mereni.

În anii 1986–1987 la Mereni, sub coordonarea arheologilor Gh. Postică, V. Dergaciov și E. Sava, au avut loc săpături soldate cu descoperiri remarcabile. In-

vestigațiile științifice dintr-o așezare și câțiva tumuli preistorici din raza localității au documentat mărturii arheologice din eneolitic, epoca bronzului, epoca timpurie a fierului și epoca antică târzie. Exponate provenind din acele săpături au ajuns în vitrinele Muzeului Național de Istorie a Moldovei din Chișinău, dar și la Muzeul de Istorie și Etnografie Mereni, devenit acum 4 ani, grație unui proiect transfrontalier finanțat din resurse europene, și Centru de Informare Turistică. Remarcăm o descoperire arheologică recentă, din anul 2023: o amforă romană aproape întreagă. Cercetarea ulterioară de la fața locului s-a soldat cu găsirea a încă trei vase și un capac de lut ars, câteva resturi osteologice umane. Concluzia: descoperirile reprezintă inventarul unui mormânt sarmatic din sec. II d.Hr.

La Mereni se poate vizita Complexul Muzeal în aer liber consacrat victimelor represiunilor politice, ce se bucură de interes binemeritat din partea excursionsanților, Moara Eoliană, Scara Demnității Neamului Străbun, Crucea de pe Holm, monumentul voluntarilor. Atelierul meșterului popular Lidia Bojescu devine tot mai atractiv în ceea ce privește păstrarea tradiției coaserii corecte a portului tradițional românesc, a țeserii pânzei de casă. Crescătorii de cai de rasă olandeză a dlui F. Grabovschi și Crama Diaconu au devenit atracții și pentru copii, și pentru maturi.

Pe de altă parte, suntem conștienți de faptul că pe lângă atractivitate, mai sunt și neajunsuri care încă n-au fost rezolvate: lipsa unor pensiuni rurale adecvate, cu locuri de cazare suficiente, a unor parcuri amenajate în centrul satului etc.

### **Ecaterina ALAVAȚCHI**

meșter popular, fondatoarea brandului Savitsky.egg.art;  
antreprenor cultural, SRL AIEVEA  
<http://orcid.org/0009-0009-3740-5910>  
E-mail: savitchi@gmail.com

### **Patrimoniul cultural imaterial și turismul experiențial: încondeierea ouălor ca model de valorificare sustenabilă în Republica Moldova**

*Intangible cultural heritage and experiential tourism: egg decoration as a model of sustainable heritage valorisation in the Republic of Moldova*

Patrimoniul cultural imaterial constituie un capital simbolic esențial pentru consolidarea identității culturale și, totodată, o resursă strategică pentru dezvoltarea durabilă a comunităților locale, atunci când este integrat în forme de turism responsabil și creativ. În Republica Moldova, meșteșugurile tradiționale și practicile asociate calendarului sărbătorilor pot deveni nuclee ale unor produse turistice experiențiale, capabile să genereze impact educațional, economic și social în mediul rural.

Încondeierea ouălor, practică în spațiul românesc și est-european, se înscrie într-un context regional în care arta decorării ouălor este recunoscută drept element

de patrimoniu cultural imaterial, cu valoare simbolică, educațională și comunitară. Modelul dezvoltat prin SRL AIEVEA și brandul Savitsky.egg.art demonstrează aplicabilitatea concretă a acestei practici în turismul experiențial contemporan. Atelierele interactive organizate prin proiectele noastre transformă procesul tehnic al încondeierii într-o experiență culturală completă, în care participanții nu doar asistă, ci experimentează direct tehnica tradițională, descoperind simbolistica motivelor, semnificația cromaticii și legătura profundă dintre ritual, comunitate și identitate.

Activitățile turistice dezvoltate includ ateliere demonstrative și participative pentru grupuri școlare, turiști individuali și grupuri corporative, expoziții tematice itinerante, sesiuni educaționale în parteneriat cu instituții culturale, precum și tabere de creație dedicate aprofundării tehnicii tradiționale. Acest model se aliniază bunelor practici existente în România, unde arta decorării ouălor este valorificată în centre specializate precum Muzeul Oului din Vama, în cadrul muzeelor în aer liber precum Muzeul ASTRA din Sibiu sau Muzeul Satului din București, precum și în comunități tematice precum Cioacănești (jud. Suceava), unde patrimoniul local este integrat coerent în oferta turistică.

Metodologia cercetării combină analiza documentară a politicilor și strategiilor privind protejarea patrimoniului cultural imaterial în Republica Moldova cu observația participativă în cadrul atelierelor de încondeiere, interviuri cu meșteri, elevi și turiști, precum și examinarea unor proiecte transfrontaliere axate pe valorificarea meșteșugurilor tradiționale în turism. Această abordare permite evaluarea impactului cultural și economic al integrării patrimoniului imaterial în produse turistice autentice.

Rezultatele evidențiază necesitatea consolidării unui ecosistem local de turism cultural sustenabil prin dezvoltarea rutelor tematice, organizarea de evenimente culturale dedicate ouălor încondeiate, consolidarea competențelor meșterilor în domeniul antreprenoriatului cultural, integrarea patrimoniului imaterial în strategiile locale de turism durabil și elaborarea unor instrumente educaționale dedicate școlilor și centrelor culturale. Modelul AIEVEA și a brand-ului Savitsky.egg.art confirmă că încondeierea ouălor poate funcționa ca vector de dezvoltare comunitară, la intersecția dintre identitate culturală, educație și economie locală, oferind un exemplu fezabil de valorificare sustenabilă a patrimoniului cultural imaterial în Republica Moldova.

**Alexandru NISTIRIUC**

Dr., Universitatea Tehnică a Moldovei  
<http://orcid.org/0000-0002-1172-9900>  
E-mail: alexandru.nistiriuc@an.utm.md

**Promovarea patrimoniului turistic prin intermediul rețelelor de socializare:  
oportunități, provocări, tendințe**

*Promoting tourist heritage through social networks:  
opportunities, challenges, trends*

Rețelele de socializare reprezintă în ultimi ani, principala activitate de marketing pe internet, fiind utilizate anual de un număr mare de utilizatori. Platformele online aduc beneficii semnificative industriei turismului, deoarece oferă numeroase oportunități de marketing, direcționând canale specifice și influențând semnificativ deciziile turiștilor. Unii reprezentanți din industrie, cum ar fi atracțiile turistice, nu utilizează încă pe deplin oportunitățile de marketing disponibile.

Călătorii preferă rețelele de socializare sau site-urile de călătorie online pentru a afla recenzii despre destinații, hoteluri, mâncare etc. În general, recenziile călătorilor postate pe rețelele de socializare influențează alegerile, deciziile și dorința altor călători de a călători într-o anumită destinație. Cu ajutorul tehnologiei informației și al rețelelor sociale, călătorii pot primi actualizări despre zborurile și hotelurile rezervate la o destinație turistică. Pe baza constatărilor, platformele de socializare precum Facebook și YouTube, TikTok reprezintă modalități eficiente de promovare a turismului și a industriei ospitalității.

Scopul cercetării este de a determina ce eforturi sunt depuse de agențiile de turism în prezent în cadrul campaniilor lor de social media existente și ce se poate face pentru a îmbunătăți rentabilitatea investițiilor. Identificarea unei viitoare strategii de social media pentru atracțiile turistice moldovenești poate duce la redevoltarea cu succes a strategiei generale de marketing a unor companii.

Cercetarea a fost obținută printr-o metodologie mixtă, care conține cercetări primare și secundare, utilizând rezultate calitative și cantitative. Prima etapă a constat în efectuarea unei analize a literaturii de specialitate pentru a identifica lacunele din cercetare. Au fost examinate cărți, articole, reviste electronice, site-uri web și rapoarte pentru a distinge inițial opiniile existente din literatura de specialitate cu privire la cea mai bună abordare pe care operatorii din industria turismului ar trebui să o adopte în legătură cu campaniile lor pe rețelele sociale.

În urma constatărilor analizei literaturii de specialitate, au examinate în continuare informațiile și lacunele, realizând și completând mai multe de chestionare cu reprezentanții agențiilor de turism. În rezultat au fost stabilite recomandări pentru viitorul campaniilor de socializare pentru atracțiile turistice, viitorul marketingului pentru organizațiile turistice se va realiza prin intermediul rețelelor sociale,

prin urmare, neadaptarea sau neadoptarea acestui instrument de marketing va afecta ulterior realizările de marketing ale companiilor.

\* Acknowledgment: Institutional Project 020405 “Optimizing food processing technologies in the context of the circular bioeconomy and climate change”, Bio-Op-TehPAS, being implemented at the Technical University of Moldova.

**Alexandru NISTIRIUC**

Dr., Universitatea Tehnică a Moldovei  
<http://orcid.org/0000-0002-1172-9900>  
E-mail: alexandru.nistiriuc@an.utm.md

**Aurica CHIRSANOVA**

Dr., Universitatea Tehnică a Moldovei  
<http://orcid.org/000-0003-0709-2393>  
E-mail: aurica.chirsanova@toap.utm.md

**Dr. Natalia SUHODOL**

<http://orcid.org/0000-0002-5609-5139>  
E-mail: natalia.suhodol@toap.utm.md

**Expoziția – modalitate eficientă de promovare a potențialului turistic  
al Republicii Moldova**

*The exhibition – an effective way to promote the tourism potential  
of the Republic of Moldova*

Industria turismului reprezintă una dintre cele mai importante surse de venit în întreaga lume și, în același timp, este un factor eficient în schimburile culturale dintre țări. Domeniul turismului este recunoscut ca o oportunitate unică prin numeroase oferte, iar dezvoltarea semnificativă și remarcabilă a turismului din ultimii ani este considerată un indicator al importanței sociale și economice deosebite a acestui fenomen. Astăzi, în perspectiva turismului modern, sub titlul de dezvoltare durabilă a turismului, guvernele mai multor încercă să satisfacă nevoile turiștilor și ale populației locale, răspunzând în același timp identității culturale și economice, mediului sănătos, nevoilor economice și echilibrului economic.

Cercetătorii consideră că expozițiile turistice pot fi considerate una dintre soluțiile pentru dezvoltarea durabilă, deoarece atunci când țările participă la expoziții nu numai că își prezintă capacitatea, abilitățile, facilitățile și condițiile și dotările turistice, dar tind și să creeze o relație reciprocă între toți factorii implicați în proces.

Pe lângă atragerea de turiști compatibili cu condițiile sociale, economice și culturale ale țării lor și satisfacerea acestora, aceștia obțin avantajele maxime ale acestei industrii. Prin urmare, în această cercetare, prin aplicarea unor metode cantitative, cercetătorul își propune să abordeze rolul expozițiilor turistice în

dezvoltarea durabilă a acestei industrii. În dezvoltarea de produse expoziționale, ar trebui să acordăm atenție îmbunătățirii experienței consumatorilor ca produs de servicii turistice. Pentru a îmbunătăți operațiunile și nivelul de management, pentru a realiza marketingul precis al activităților expoziționale prin utilizarea tehnologiei internetului mobil, pentru a îmbunătăți eficiența și procesului de atragere clienților, expozițiile moderne trebuie să corespundă standardelor de calitate înalte.

\* Acknowledgment: Institutional Project 020405 “Optimizing food processing technologies in the context of the circular bioeconomy and climate change”, Bio-Op-TehPAS, being implemented at the Technical University of Moldova.

**Viorel MIRON**

Dr., Asociația de Dezvoltare a Turismului în Moldova

<http://orcid.org/0000-0002-2954-8753>

E-mail: viorelmiron7@yahoo.com

**Marina MIRON**

Dr., Asociația de Dezvoltare a Turismului în Moldova

<http://orcid.org/0000-0002-9855-8461>

E-mail: marinamiron09.72@gmail.com

**Dezvoltarea destinațiilor turistice în Republica Moldova:  
abordări noi în cadrul legislativ de turism**

*Development of tourist destinations in the Republic of Moldova:  
new approaches in the tourism legislative framework*

Modificările introduse prin Legea nr. 172/2025 în Legea nr. 352/2006 privind organizarea și desfășurarea activității turistice în Republica Moldova determină un pas important spre profesionalizarea și descentralizarea activităților turistice, în conformitate cu standardele europene și recomandările Organizației Mondiale a Turismului (UNWTO). Astfel este începută o etapă esențială în reformarea cadrului instituțional al turismului național printr-un model modern de guvernare și dezvoltare durabilă. Noua arhitectură instituțională creează premisele unei abordări integrate a turismului, bazate pe parteneriatul public-privat și pe implicarea comunităților locale în procesul de valorificare a resurselor turistice. Atribuțiile extinse ale Autorității naționale de turism (ministerul cu atribuții de politici publice în turism) și crearea Oficiului Național al Turismului drept autoritate centrală cu funcții executive, oferă instrumentariul concret pentru monitorizarea, coordonarea și promovarea sectorului la nivel național, consolidând totodată componenta de planificare strategică și sustenabilitate.

Noul capitol dedicat dezvoltării și administrării destinațiilor turistice stabilește pentru prima dată un sistem ierarhic (local, regional, național) de organizare,

definind clar noțiunile de „destinație turistică” și „organizație de management al destinației turistice” (OMDT). Acestea din urmă sunt concepute ca asociații ne-comerciale de parteneriat public-privat, responsabile de coordonarea, promovarea și dezvoltarea durabilă a destinațiilor turistice, conform modelelor internaționale recomandate de UNWTO.

Legea redefinește rolul Autorității centrale de turism, care dobândește atribuții suplimentare de reglementare, monitorizare și sprijin financiar nerambursabil pentru proiectele turistice. Totodată, noua entitate executivă – Oficiul Național al Turismului, subordonat ministerului responsabil de politicile sectoriale publice, e responsabilă de evidența patrimoniului și infrastructurii turistice. Cu toate acestea, persistă disfuncționalități și asimetrii legislative între competențele autorităților publice locale (APL) și OMDT-uri: APL-urile au obligații extinse privind amenajarea și promovarea turismului, dar nu pot finanța direct organizațiile de management al destinațiilor. Această situație limitează eficiența parteneriatului public-privat, pune sub semnul întrebării continuitatea unor inițiative locale și afectează sustenabilitatea financiară a OMDT-urilor.

În pofida acestor constrângeri, legea oferă un cadru coerent pentru dezvoltarea competitivă a turismului moldovenesc, iar modificările legislative consolidează cadrul strategic al turismului, orientând Republica Moldova spre un model de guvernare colaborativă și dezvoltare durabilă a destinațiilor. Or, eficiența acestor modificări va depinde de armonizarea normelor secundare, de clarificarea mecanismelor de finanțare și de consolidarea capacităților instituționale la nivel local și regional. Implementată corect, această reformă poate transforma turismul într-un vector strategic al dezvoltării teritoriale și culturale a Republicii Moldova.

**Natalia SUHODOL**

Dr., Universitatea Tehnică a Moldovei, Departamentul Alimentație și Nutriție

<http://orcid.org/0000-0002-5609-5139>

E-mail: natalia.suhodol@toap.utm.md

**Aurica CHIRSANOVA**

Dr., Universitatea Tehnică a Moldovei, Departamentul Alimentație și Nutriție

<http://orcid.org/0000-0002-1172-9900>

E-mail: aurica.chirsanova@toap.utm.md

**Somelierul între tradiție și inovație în promovarea patrimoniului culinar/  
*The sommelier between tradition and innovation in promoting culinary heritage***

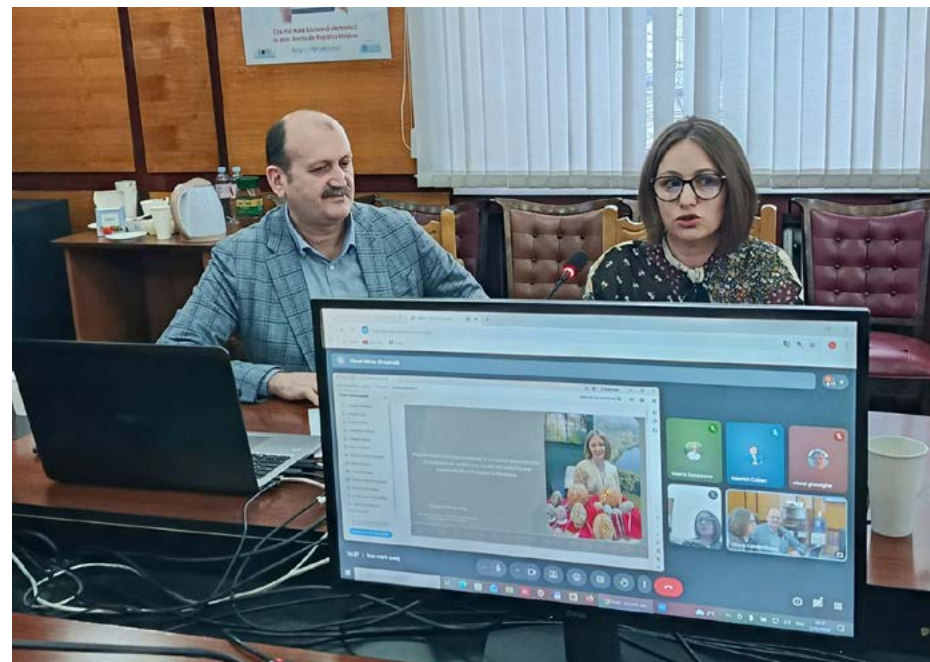
Lucrarea analizează rolul profesional al somelierului în promovarea patrimoniului culinar al Republicii Moldova și în susținerea turismului responsabil și durabil, evidențiind contribuția acestuia la valorizarea identității gastronomice naționale.

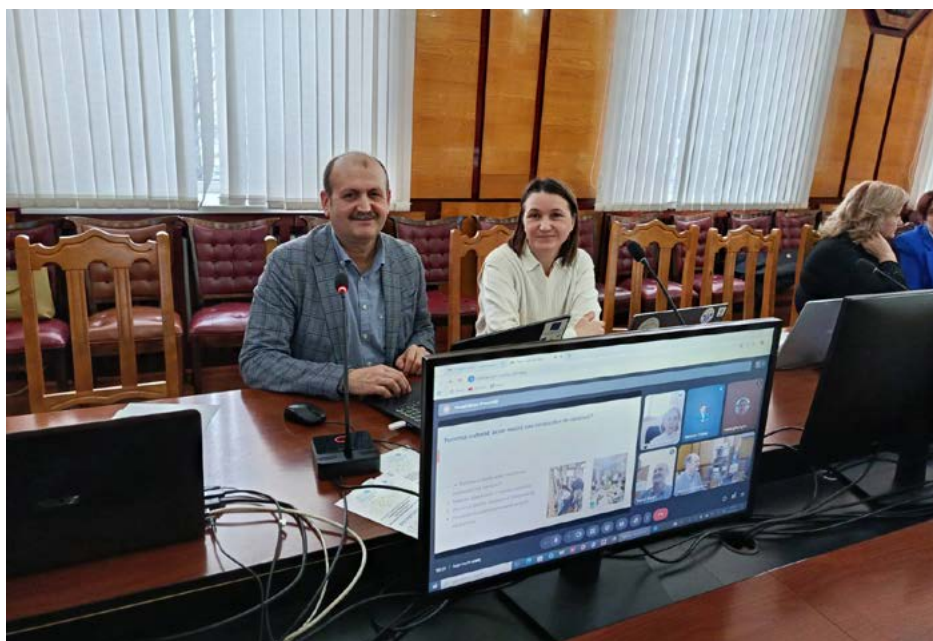
le. Beneficiind de o tradiție vitivinicolă multimilenară și de o gastronomie regională diversă, Republica Moldova oferă un cadru favorabil integrării culturii alimentare locale în experiențe turistice autentice, adaptate cerințelor contemporane orientate spre calitate, autenticitate și sustenabilitate. În acest context, somelierul îndeplinește funcția de mediator cultural, valorificând competențele senzoriale, abilitățile de comunicare și tehnicile de storytelling pentru a facilita conexiunea dintre turiști, producători locali și destinații turistice.

Analiza activității unor vinării emblematiche precum Cricova, Purcari și Castel Mimi, completată de studiul colaborării cu mici producători din regiunile Codru, Ștefan Vodă și Valul lui Traian, precum și cu unități de alimentație publică locale, evidențiază modul în care degustările ghidate, asocierile culinare (wine-food pairing) și atelierelor educaționale pot funcționa ca instrumente eficiente de promovare gastronomică regională și de conservare a patrimoniului cultural imaterial. Rezultatele analizei combinațiilor vin-preparat indică faptul că asocierea optimă dintre preparatele tradiționale și vinurile autohtone generează un impact pozitiv semnificativ asupra experienței culinare, contribuind la intensificarea percepției aromatice și la creșterea gradului de apreciere a produselor locale.

Aplicarea principiilor științifice de pairing sprijină evidențierea aromelor autentice și promovează atât soiurile autohtone de struguri, precum Feteasca Albă, Feteasca Neagră, Rară Neagră și Viorica, cât și preparatele tradiționale reprezentative, precum mămăliga, sarmalele, plăcintele și desertul tradițional „babă neagră” ș.a. Această abordare integrată contribuie la consolidarea identității vinicole și culinare a Republicii Moldova, la punerea în valoare a conceptului de terroir și bucătărie locală și la susținerea sustenabilității economice a comunităților rurale.

Cercetarea subliniază faptul că inițiativele coordonate de somelieri sprijină consumul responsabil, consolidează brandul gastronomic regional și favorizează modernizarea sectorului ospitalității din Republica Moldova, în concordanță cu principiile europene ale dezvoltării durabile.





## SECȚIUNEA

**Design: istorie și modernitate / Design: history and modernity**

**Mihaela BURLACU**

masterand, Universitatea Tehnică a Moldovei

E-mail: mihaela.burlacu@udu.utm.md

**Designul interior al spațiului de studiu în context post-pandemic**

*Interior design of the study space in a post-pandemic context*

Acest studiu a analizat modul în care este conceput designul interior al spațiilor de studiu din locuințe, precum și influența pandemiei asupra creșterii necesității educației la distanță. Au fost evidențiate principiile și normele specifice amenajării acestor spații, adesea inexistente sau insuficient dezvoltate în casele contemporane. Cercetarea și-a propus să demonstreze relevanța proiectării lor în contextul implicațiilor pandemice.

De-a lungul timpului, rolul fundamental al locuinței a fost acela de a oferi protecție și siguranță, funcționând ca refugiu împotriva condițiilor climatice nefavorabile, a pericolelor externe și a amenințărilor din mediul înconjurător. Conceptul de locuire s-a transformat constant în cadrul diferitelor epoci și civilizații, iar epidemiile au influențat semnificativ această evoluție. Spre exemplu, ele au determinat reorganizarea spațiilor publice pentru a reduce aglomerația. În acest context, studiul evidențiază importanța majoră a designului interior în configurarea spațiilor de studiu la domiciliu, analizând criteriile și constrângerile de proiectare relevante pentru specialiști.

Spațiul destinat studiului nu mai poate fi redus la o simplă masă amplasată într-un colț al livingului sau sub scară. În perioada post-pandemică, acesta ar trebui să fie amenajat într-o încăpere separată, prevăzută cu ferestre ample, perdele, mobilier confortabil și echipamente tehnologice adecvate. Având în vedere că multe locuințe actuale au suprafețe limitate, integrarea zonei de studiu trebuie realizată conform unor standarde clare, adaptate vârstei utilizatorului, duratei activităților educaționale și necesităților funcționale specifice.

Învățarea la domiciliu presupune existența unui spațiu bine izolat fonic, dimensionat corespunzător, cu suficiente soluții de depozitare, mobilier adecvat, mijloace eficiente de comunicare, dispozitive tehnologice performante și iluminat corespunzător pentru participarea la cursuri online, ședințe virtuale sau examene. Pentru a garanta intimitatea și eficiența, zona de studiu trebuie echipată cu mobilier ergonomic, iluminare adecvată, spații de depozitare suficiente și instrumente moderne pentru învățarea online. Totodată, utilizarea sistemelor de izolare fonică contribuie la sporirea concentrării și la diminuarea factorilor perturbatori.

**Doina CĂNĂȚUI**

masterand, Universitatea Tehnică a Moldovei

E-mail: doina.canatu1@udu.utm.md

**Reinterpretarea patrimoniului cultural în designul interior contemporan**

*Reinterpretation of Cultural Heritage in Contemporary Interior Design*

Designul interior contemporan din spațiul est-european poate fi un vector activ pentru valorificarea patrimoniului cultural, prin reinterpretarea motivelor, materialelor și simbolurilor tradiționale într-o formă adaptată nevoilor actuale. Patrimoniul cultural depășește dimensiunea istorică, reprezentând un instrument de afirmare identitară, de educație culturală și de consolidare socială. Prin abordări conceptuale, spațiile tradiționale pot fi transformate astfel încât să răspundă cerințelor contemporane fără a-și pierde autenticitatea.

Studiul evidențiază modul în care reinterpretarea variază în funcție de specificul național. În Republica Moldova și România, motivele geometrice și simbolurile precum pomul vieții sunt simplificate și integrate în panouri decorative, mobilier sau textile, păstrând echilibrul estetic și cromatic. În Ucraina, broderia vyshyvanka și simbolurile geometrice sunt transpuse în grafici murale și materiale textile moderne, accentuând identitatea puternică. În Rusia, ornamentul floral bogat și cromatica intensă sunt abstractizate în pattern-uri grafice, integrând tradiția în contexte urbane minimaliste și industriale.

Lucrarea subliniază importanța păstrării esenței patrimoniului prin selecție critică, abstractizare și integrare estetică, evitând decorativismul excesiv sau uniformizarea globală. Intervențiile trebuie să fie compatibile cu materialele tradiționale, vizibil diferențiate de elementele noi și să permită un dialog armonios între trecut și prezent. Prin această abordare, designul interior devine un instrument strategic pentru reafirmarea identității culturale, stimularea inovației și crearea de spații funcționale, estetice și durabile, care reflectă atât memoria istorică, cât și nevoile contemporane ale utilizatorilor.

**Cristina CIOBANU**

asistent universitar, Universitatea Tehnică a Moldovei

E-mail: cristina.ciobanu@udu.utm.md

**Factorii ergonomici care modelează percepția designului interior al spațiului**

*Ergonomic factors that shape the Perception of Interior space Design*

Designul interior contemporan este orientat tot mai mult spre utilizator, iar ergonomia devine un instrument fundamental în modelarea percepției spațiului.

Această lucrare analizează factorii ergonomici principali care influențează percepția designului interior, evidențiind impactul acestora asupra confortului, funcționalității și stării psihologice a utilizatorului. Cercetarea este susținută de un studiu de caz aplicat unui spațiu educațional, demonstrând rolul ergonomiei în crearea unui mediu interior echilibrat și eficient.

Percepția spațiului interior nu este determinată exclusiv de estetică, ci rezultă din interacțiunea complexă dintre om și mediul construit. Ergonomia studiază adaptarea spațiului la caracteristicile fizice și psihologice ale utilizatorului, influențând direct modul în care spațiul este perceput, utilizat și evaluat.

În contextul actual, designul interior ergonomic contribuie la crearea unor spații funcționale, sănătoase și centrate pe om, devenind o necesitate în proiectarea contemporană. Respectarea scării umane influențează senzația de confort, siguranță și echilibru. Spațiile proiectate ergonomic sunt percepute ca fiind mai prietenoase și mai ușor de utilizat. Mobilierul adaptat antropometriei utilizatorului reduce oboseala și crește eficiența activităților. Confortul fizic determină o percepție pozitivă a spațiului interior. Circulațiile clare și logice facilitează orientarea și reduc stresul cognitiv. Organizarea ergonomică coerentă este esențială pentru percepția pozitivă a spațiului. Iluminatul influențează starea psihologică, productivitatea și percepția dimensiunii spațiului. Lumina naturală, combinată cu iluminat artificial bine dimensionat, contribuie la confortul vizual. Materialele cu texturi plăcute și proprietăți tactile favorabile influențează percepția senzorială și emoțională a utilizatorului. Culoarea modelează percepția spațiului și comportamentul utilizatorului. Alegerea cromatică ergonomică susține concentrarea, calmul sau stimularea activităților. Percepția designului interior devine rezultatul unei relații armonioase între funcție, formă și utilizator. Ergonomia reprezintă un factor determinant în modelarea percepției designului interior. Integrarea principiilor ergonomice conduce la spații funcționale, sănătoase și adaptate utilizatorului, sporind calitatea experienței spațiale și eficiența utilizării.

#### **Lilia CHIPERI**

asistent universitar, Universitatea Tehnică a Moldovei

E-mail: lilia.chiperi1@udu.utm.md

#### **Patrimoniul cultural ca sursă de inspirație în designul interior**

*Cultural Heritage as a Source of Inspiration in Interior Design*

Patrimoniul cultural reprezintă o resursă esențială pentru dezvoltarea designului interior contemporan, oferind repere valoroase de identitate, estetică și continuitate culturală. În contextul globalizării și al tendinței de uniformizare a spațiilor interioare, valorificarea elementelor de patrimoniu devine o modalitate importantă de păstrare și reinterpretare a specificului local în designul actual.

Lucrarea își propune să analizeze modul în care patrimoniul cultural poate fi utilizat ca sursă de inspirație în designul interior contemporan, prin reinterpretarea motivelor tradiționale, a materialelor autentice și a tehnicilor artizanale într-un limbaj modern. Sunt evidențiate exemple de integrare a elementelor istorice în spații interioare actuale, demonstrând cum tradiția poate fi adaptată cerințelor funcționale, estetice și tehnologice ale prezentului.

De asemenea, studiul subliniază rolul designului interior în conservarea valorilor culturale și în transmiterea acestora către generațiile viitoare, contribuind totodată la dezvoltarea unei societăți durabile. Printr-o abordare echilibrată între trecut și prezent, designul interior inspirat din patrimoniul cultural poate crea spații autentice, coerente și relevante, care respectă identitatea culturală și răspund nevoilor contemporane.

#### **Daniela CHIȚANU**

masterand, Universitatea Tehnică a Moldovei

E-mail: daniela.chitanu@udu.utm.md

#### **Rolul identității culturale în designul interior**

*The Role of Cultural Identity in Interior Design*

Identitatea culturală reprezintă un element esențial în definirea caracterului și autenticității spațiilor interioare contemporane. În contextul actual, marcat de globalizare și de standardizarea soluțiilor de design, spațiile interioare tind să piardă specificul local și legătura cu valorile culturale tradiționale. Designul interior contemporan oferă posibilitatea de a integra și valorifica identitatea culturală prin reinterpretarea elementelor tradiționale în forme, materiale și soluții adaptate cerințelor actuale. În designul interior, identitatea culturală se manifestă prin utilizarea motivelor decorative specifice, a materialelor locale, a cromaticii tradiționale și a tehnicilor artizanale reinterpretate într-un limbaj contemporan. Aceste elemente contribuie la crearea unor spații care reflectă contextul cultural și istoric al locului, oferind utilizatorilor o experiență autentică și coerentă. Integrarea identității culturale nu presupune reproducerea fidelă a formelor tradiționale, ci adaptarea acestora la cerințele funcționale, ergonomice și estetice ale spațiilor moderne.

Rolul identității culturale în designul interior contemporan constă în menținerea echilibrului dintre tradiție și modernitate, asigurând continuitatea valorilor culturale în mediul construit. Astfel, designul interior devine un instrument de valorizare a patrimoniului cultural și de consolidare a identității spațiilor interioare, contribuind la dezvoltarea durabilă și la diversitatea expresiei arhitecturale contemporane.

**Alexandr COZACENCO**

asistent universitar, Universitatea Tehnică a Moldovei

E-mail: alexandr.cozacenco@udu.utm.md

**Softuri și instrumente optime de proiectare în design interior**

*Optimal interior design software and tools*

Designul interior contemporan nu se mai bazează doar pe schițe manuale, ci pe un ecosistem complex de softuri digitale care integrează modelare 2D/3D, vizualizare, simulare de iluminare, colaborare inter-disciplinară și chiar inteligență artificială (IA). Aceste instrumente sprijină procesul de proiectare, reduc timpul de execuție, cresc claritatea comunicării cu beneficiarii și permit verificări tehnice avansate. Procesul de design interior implică secvențe de activități: planificare, modelare, vizualizare, documentație și prezentare. Integrarea tuturor etapelor sau fazelor de lucru într-un workflow coerent este un obiectiv major al practicilor actuale. AutoCAD rămâne standardul pentru detalii și documentații precise, permițând măsurători exacte și planuri detaliate. BIM este un mediu de lucru integrat care combină geometria 3D, informația obiectelor, programe de construcție și date despre materiale. Revit sau ArchiCAD permit crearea unui model inteligent al clădirii cu informații multiple (structură, finisaje, obiecte), ceea ce transformă proiectul într-un model interactiv pentru toate etapele de dezvoltare. SketchUp – instrument intuitiv pentru modelare conceptuală și vizualizare, popular pentru layout-uri și machete rapide. 3ds Max / Blender / Rhino – pentru modele detaliate, forme complexe, sculpte 3D și export pentru vizualizare. Lumion / Twinmotion – software de vizualizare real-time care produce randări și animații de calitate profesională pentru prezentări.

Softurile moderne includ tehnologii de realitate augmentată (AR) și realitate virtuală (VR) pentru prezentări interactive. Aceste funcționalități permit vizualizarea proiectului în spațiu real sau simulări interactive de design înainte de implementare. Pe lângă softurile CAD/BIM clasice, generațiile recente de instrumente folosesc inteligența artificială pentru a genera concepte de design, a reduce timpul de lucru și a ajuta în luarea deciziilor stilistice.

Instrumentele digitale de proiectare în design interior evoluează rapid, de la instrumente tradiționale CAD, la medii integrate BIM și vizualizare real-time, până la sisteme asistate de inteligența artificială. Alegerea instrumentului optim depinde de nivelul proiectului, complexitate, buget și scop (schiță conceptuală vs documentație tehnică). Combinarea mai multor unelte – de exemplu BIM pentru coordonare și vizualizarea 3D pentru prezentări – oferă un workflow complet, eficient și adaptat nevoilor moderne de proiectare.

**Cătălina DEMIAN**

masterand, Universitatea Tehnică a Moldovei

E-mail: catalina.demian@udu.utm.md

**Designul ca reflecție a epocii istorice**

*Design as a Reflection of the Historical Era*

Designul reprezintă mai mult decât un exercițiu estetic sau o soluție funcțională; el este o formă de expresie culturală profund legată de contextul istoric, social, economic și tehnologic al epocii în care ia naștere. Fiecare obiect, spațiu sau sistem de design poartă în sine amprenta timpului său, reflectând valorile, aspirațiile, temerile și ideologiile societății care l-a creat. Astfel, designul poate fi privit ca o oglindă a epocii istorice, un martor tăcut, dar elocvent, al transformărilor prin care trece umanitatea.

De-a lungul istoriei, evoluția designului a fost strâns corelată cu marile schimbări sociale și tehnologice. Revoluția Industrială, de exemplu, a transformat radical modul de producție și a influențat apariția designului modern, orientat spre standardizare, funcționalitate și accesibilitate. În contrast, perioadele de instabilitate sau de criză au generat adesea direcții de design marcate de austeritate, simplitate sau, dimpotrivă, de dorința de evadare prin ornament și expresivitate. Astfel, stilurile de design nu apar în mod izolat, ci sunt rezultatul unui dialog continuu între contextul istoric și nevoile societății.

Pe lângă factorii economici și tehnologici, ideologiile politice și curente culturale au jucat un rol esențial în modelarea designului. De la monumentalitatea și simetria asociate puterii în regimurile autoritare, până la deschiderea, flexibilitatea și experimentarea promovate de societățile democratice, designul devine un instrument de comunicare a valorilor dominante. În acest sens, spațiile construite, obiectele de uz cotidian și mediile vizuale nu sunt neutre, ci transmit mesaje subtile despre ordine, control, libertate sau identitate colectivă.

În epoca contemporană, designul reflectă complexitatea unei lumi globalizate, marcate de accelerarea tehnologică, preocupări ecologice și o diversitate culturală fără precedent. Accentul pus pe sustenabilitate, incluziune și experiența utilizatorului evidențiază schimbarea de paradigmă de la producția de masă la responsabilitate socială și conștientizare etică. Prin urmare, analiza designului dintr-o perspectivă istorică nu presupune doar studierea formelor și stilurilor, ci și înțelegerea relației profunde dintre om, societate și mediul său.

Această lucrare își propune să exploreze designul ca reflecție a epocii istorice, evidențiind modul în care schimbările sociale, culturale și tehnologice au influențat evoluția sa. Prin analizarea unor exemple reprezentative din diferite perioade istorice, se va demonstra că designul nu este doar un produs al creativității individuale, ci o expresie colectivă a spiritului unei epoci.

**Adrian DIACON**

masterand, Universitatea Tehnică a Moldovei

Email: adrian.diacon@udu.utm.md

**Impactul luminii naturale asupra designului interior**

*The impact of natural light on interior design*

Lumina naturală este unul dintre cele mai importante elemente în designul interior, având un impact direct atât asupra percepției spațiului, cât și asupra stării psihologice a ocupanților. Spațiile bine iluminate natural sunt percepute ca fiind mai mari, mai aerisite și mai primitoare. Designerii de interior folosesc adesea ferestre mari, luminatoare de acoperiș sau materiale reflectorizante pentru a maximiza aportul de lumină naturală în încăperi. Pe lângă aspectul estetic, lumina naturală influențează ritmul circadian al oamenilor, ceea ce afectează somnul, nivelul de energie și starea de spirit. Studiile arată că expunerea zilnică la lumină naturală reduce stresul, crește productivitatea și poate chiar îmbunătăți sănătatea mintală. În birouri și școli, integrarea corectă a luminii naturale contribuie la creșterea concentrației și a performanțelor cognitive. Din punct de vedere estetic, lumina naturală evidențiază textura materialelor, culorile și detaliile mobilierului, aducând profunzime și dinamism spațiului. Designerii combină adesea lumina naturală cu soluții de iluminat artificial reglabil pentru a menține confortul vizual pe tot parcursul zilei și pentru a crea atmosfere variate în funcție de necesități.

În concluzie, integrarea luminii naturale în designul interior nu este doar o chestiune estetică, ci și funcțională, având beneficii evidente asupra percepției spațiului și a bunăstării ocupanților. Designerii contemporani acordă o atenție deosebită orientării clădirilor, poziționării ferestrelor și folosirii materialelor care optimizează reflecția luminii, creând astfel interioare sănătoase, armonioase și eficiente.

**Veronica ILIESCU**

masterand, Universitatea Tehnică a Moldovei

E-mail: veronica.iliescu1@udu.utm.md

**Eficiența energetică în designul interior**

*Energy Efficiency in Interior Design*

Eficiența energetică a devenit un aspect esențial în amenajările interioare contemporane, influențând nu doar costurile de întreținere ale locuințelor, ci și confortul utilizatorilor și impactul asupra mediului. Designerul de interior joacă un rol important în optimizarea consumului energetic, prin alegeri inteligente legate de iluminat, materiale, organizarea spațiului și integrarea tehnologiilor moderne.

Valorificarea luminii naturale, utilizarea corpurilor de iluminat LED și alegerea culorilor deschise contribuie semnificativ la reducerea necesarului de lumină artificială. De asemenea, materialele cu inerție termică, textilele izolatoare și finisajele ecologice pot îmbunătăți performanța energetică a spațiilor interioare. Organizarea eficientă a încăperilor favorizează circulația aerului și permite zonarea termică, reducând pierderile de căldură sau răcire.

Un alt aspect important este poziționarea corectă a mobilierului, care nu trebuie să blocheze sursele de lumină sau elementele de încălzire și răcire. Radiatoarele mascate necorespunzător, draperiile groase amplasate greșit sau aglomerarea spațiului pot diminua eficiența sistemelor existente. Printr-un design bine gândit, energia este utilizată mai eficient, fără compromisuri estetice. Integrarea electrocasnicelor eficiente energetic și a sistemelor smart, precum termostatele inteligente sau jaluzelele automatizate, completează abordarea sustenabilă. Aceste soluții permit monitorizarea consumului și adaptarea automată a condițiilor interioare în funcție de nevoile utilizatorilor.

Totodată, conceptul de design sustenabil promovează utilizarea materialelor reciclabile, a mobilierului realizat responsabil și a produselor cu durată mare de viață. Astfel, se reduce amprenta de carbon a amenajărilor și se încurajează un stil de viață mai conștient. În concluzie, designul interior depășește dimensiunea estetică, devenind un instrument activ în crearea unor spații funcționale, confortabile și responsabile din punct de vedere energetic, contribuind direct la bunăstarea utilizatorilor și la protejarea mediului.

**Elena MADAN**

Dr., lector univ, Universitatea Tehnică a Moldovei

<http://orcid.org/0000-0003-4955-1789>

E-mail: elena.madan@dip.utm.md

**Ecaterina-Alexandrina TIMCO**

masterand, Universitatea Tehnică a Moldovei

E-mail: timcokate@gmail.com

**Unitate mobilă de prim ajutor medical**

*Mobile First Aid Unit*

Cercetarea vizează proiectarea unui produs industrial inovator – o unitate mobilă destinată acordării primului ajutor în spații publice și zone aglomerate. Obiectivul principal a fost transformarea trusei medicale clasice într-un sistem complex, capabil să asigure suport vital rapid și intuitiv până la sosirea ambulanței. Prin utilizarea metodologiilor moderne de design de produs, s-a obținut o unitate compactă și transportabilă, structurată pe module detașabile. Rezultatul cercetării integrează

un sistem riguros de organizare a instrumentarului medical, bazat pe coduri de culori pentru triaj și o interfață vizuală grafică (pictograme) ce ghidează utilizatorul în efectuarea manevrelor de urgență. Proiectul demonstrează succesul fuziunii dintre ergonomia formei și funcționalitatea tehnică, oferind o soluție viabilă pentru creșterea rezilienței comunitare și optimizarea timpului de răspuns în situații critice.

Abordarea optimizează răspunsul medical în „Ora de Aur”, oferind un dispozitiv medical conceput în conformitate cu Regulamentul European (MDR) 2017/745, ce integrează principii de ergonomie cognitivă pentru a reduce sarcina utilizatorului în condiții de stres. O noutate esențială a conceptului este integrarea unui modul etanș pentru deșeuri medicale, asigurând integritatea sanitară post-intervenție. Soluția constructivă propusă utilizează polimeri de înaltă rezistență chimică, fiind fundamentată pe procese tehnologice care asigură fezabilitatea tehnică a obiectului și respectarea standardelor de calitate medicală. Lucrarea propune astfel un sistem complet de management al urgențelor medicale, adaptat dinamicii urbane actuale și fundamentat pe o analiză riguroasă a necesităților de design și siguranță.

#### **Elena MADAN**

Dr., lector univ., Universitatea Tehnică a Moldovei

<http://orcid.org/0000-0003-4955-1789>

E-mail: [elena.madan@dip.utm.md](mailto:elena.madan@dip.utm.md)

#### **Nadejda MORARU**

masterand, Universitatea Tehnică a Moldovei

<http://orcid.org/0009-0003-6045-264X>

Email: [nadea\\_moraru@mail.ru](mailto:nadea_moraru@mail.ru)

#### **Mobilier de prezentare a vinurilor**

*Wine Display Furniture*

Lucrarea de față investighează rolul designului industrial în valorificarea produselor vitivinicole prin dezvoltarea unui ansamblu de mobilier expozițional ce deșește funcția simplă de depozitare, devenind o experiență senzorială completă. Pornind de la analiza deficiențelor din spațiile actuale de comerț cu amănuntul, unde soluțiile improvizate afectează adesea conservarea și imaginea produsului, cercetarea propune un design-concept inovator fundamentat pe echilibrul dintre rigoarea tehnologică și estetica contemporană. Rezultatul studiului se materializează într-un sistem modular ce calibrează geometria pură cu fluiditatea organică, fiind inspirat din elementele simbolice ale viticulturii, precum secțiunea butoiului sau ramificațiile viței-de-vie. Soluția constructivă integrează materiale premium – MDF furniruit, marmură, metal și sticlă – alături de sisteme de iluminare LED ascunse, menite să pună în valoare nuanțele cromatice ale vinului. Prin aplicarea metode-

lor de analiză ergonomică și antropometrică, proiectul oferă o interfață fluidă între obiect și utilizator, asigurând un flux funcțional optimizat. Lucrarea demonstrează astfel cum un mobilier specializat poate transforma prezentarea vinului într-un instrument de promovare a culturii enologice, oferind o identitate vizuală distinctă și o soluție practică adaptată cerințelor pieței moderne de profil.

#### **Iulia MAXIMCIUC**

masterand, Universitatea Tehnică a Moldovei

E-mail: [iulia.maximciuc@udu.utm.md](mailto:iulia.maximciuc@udu.utm.md)

#### **Abordări interdisciplinare în designul interior contemporan**

*Interdisciplinary approaches in Contemporary Interior Design*

Designul contemporan ocupă un loc vital în procesele culturale și sociale, reflectând schimbările în stilul de viață, tehnologie și valorile societale. În contextul globalizării și digitalizării, designul devine nu doar un mijloc de exprimare vizuală, ci și un instrument de analiză, proiectare și transformare a mediului uman.

Fundamentele teoretice ale designului contemporan se formează la intersecția dintre estetică, filosofie, psihologia percepției și studii culturale. O atenție deosebită este acordată studiului gândirii vizuale, simbolismului formei și culorii și influenței organizării spațiale asupra stării emoționale și psihologice a unei persoane. Teoria designului ne permite să privim designul ca un proces semnificativ care vizează crearea armoniei între funcționalitate și expresia artistică.

Practica contemporană a designului se concentrează pe oameni și interacțiunea lor cu mediul. Ergonomia, designul universal, incluziunea și responsabilitatea față de mediu devin principii importante. Designerii moderni iau în considerare nu doar parametrii estetici ai unui obiect sau spațiu, ci și ciclul său de viață, siguranța, adaptabilitatea și impactul asupra calității vieții utilizatorului. Cercetarea, prototiparea și testarea sunt din ce în ce mai utilizate în design.

Abordările interdisciplinare joacă un rol cheie în dezvoltarea designului. Soluțiile de design contemporane sunt create în colaborare cu arhitectura, ingineria, tehnologia informației, sociologia, ecologia și marketingul. Utilizarea instrumentelor digitale, cum ar fi modelarea 3D, realitatea virtuală și realitatea augmentată, extinde posibilitățile de design și vizualizare. Abordările interdisciplinare permit crearea de proiecte cuprinzătoare care răspund cerințelor vremurilor și unei varietăți de scenarii de utilizare. Astfel, designul contemporan reprezintă un sistem dinamic, deschis, în care teoria și practica sunt într-un dialog constant, iar o abordare interdisciplinară devine fundamentul inovației. Designul de astăzi nu numai că modelează mediul vizual, ci contribuie activ la abordarea provocărilor sociale, culturale și de mediu, contribuind la dezvoltarea unei societăți armonioase și sustenabile.

**Inga MAȚCAN-LÎSENCO**

Doctorand, asistent universitar, Universitatea Tehnică a Moldovei

<https://orcid.org/0000-0002-2419-1396>

E-mail: [inga.matcan@udu.utm.md](mailto:inga.matcan@udu.utm.md)

**Designul contemporan al podoabei vestimentare: identitate și limbaj vizual**

*Contemporary design of clothing adornment: identity and visual language*

In contemporary design, adornment – including in its clothing form – has gradually transcended its function as a decorative accessory, becoming a vehicle for artistic and cultural reflection. Recent transformations highlight how the relationships between form, material and meaning have been reconsidered, favoring the integration of interdisciplinary influences from the visual arts, conceptual design and new technologies. Thus, adornment is no longer perceived simply as an ornament, but as an expressive object, capable of transmitting ideas, values and perspectives on contemporary society, functioning simultaneously as a message and experience. This extended functionality creates a reflexive space in which the interaction between the creator, the wearer and the cultural context becomes essential for the meaning of the object.

Current artistic approaches are distinguished by a critique of tradition and by the exploration of formal solutions in which concept and discourse prevail over pure decoration. The diversification of visual languages is accentuated by experimentation with alternative materials, innovative structures and digital processes, and clothing adornment acquires an essential role, situated at the intersection of the body, the object and the textile surface. In this context, the object integrates organically into the visual construction of the outfit, generating complex aesthetic experiences in which form, texture and bodily movement are harmonized.

Contemporary designers thus conceive coherent visual systems, in which adornment becomes a means of identity expression and a subtle instrument of symbolic communication. The resulting formal language reflects a continuous dialogue between artistic intention and cultural context, and integration with the body and clothing structure becomes a central element of the composition. Through these developments, contemporary adornment – including clothing – takes shape as an active cultural object, capable of interpreting, mediating and reflecting the aesthetic and conceptual changes of the contemporary world.

**Inga MAȚCAN-LÎSENCO**

doctorand, asistent universitar, Universitatea Tehnică a Moldovei

<https://orcid.org/0000-0002-2419-1396>

E-mail: [inga.matcan@udu.utm.md](mailto:inga.matcan@udu.utm.md)

**Biophilic design as a medium for reconnecting with nature in interior spaces**

*Designul biofilic ca mediu de reconectare cu natura în spațiul interior*

The study investigates biophilic design as an emerging direction in the design of contemporary interior spaces, analyzing its role in reconfiguring the relationship between man, nature and the built environment. The premise of the study is based on the idea that the progressive separation of the individual from the natural environment, specific to urbanized societies, has generated perspective, psychological and functional imbalances, reflected also in the way interior spaces are used and perceived. In this context, biophilic design is approached not as a decorative trend, but as a conceptual and methodological strategy, capable of reintroducing processes, structures and values inspired by nature into interior architecture. The study proposes a critical analysis of the contemporary principles of biophilic design – the integration of direct natural elements, the use of authentic materials, spatial organization inspired by natural patterns and the stimulation of multisensory experiences - highlighting their impact on comfort, well-being and identity of the space. Particular attention is paid to the cultural dimension of design, in the spirit of heritage-oriented research and artistic continuity, following the way in which local traditions, vernacular materials and natural symbols can be reinterpreted in contemporary interior design. By correlating theoretical sources with relevant practice examples, the research highlights the potential of biophilic design to contribute to the sustainability of the built environment, not only from an ecological perspective, but also from a social and psychological perspective.

The results obtained support the idea that the coherent application of biophilic principles leads to the formation of more balanced interior spaces and more adapted to current needs, confirming the role of interior design as an active tool in shaping the quality of life and the responsible relationship between man and nature.

**\*Acknowledgements.** The research was carried out within the projects: „Models, systems and technologies for energy efficiency, decarbonization and digitalization of processes in energy, industry, construction and transport” (acronym Mosited) for the years 2024-2027, with the cipher 02.04.06

**Liliana PLATON**

Dr., lector universitar, Universitatea Tehnică a Moldovei

<http://orcid.org/000-0002-8458-1601>

E-mail: [liliana.platon@udu.utm.md](mailto:liliana.platon@udu.utm.md)

**Tradiții și materiale ecologice în designul interior contemporan**

*Traditions and Ecological Materials in contemporary Interior Design*

Industria construcțiilor joacă un rol important în stimularea progresului economic și îmbunătățirea calității vieții, dar, în același timp, joacă și un rol negativ în degradarea mediului. Astfel, orice implicare în cercetarea și identificarea modalităților de protejare a mediului și promovare a soluțiilor ecologice în spațiul de locuit este absolut necesară. În contextul preocupărilor privind sustenabilitatea și protecția mediului, utilizarea materialelor ecologice a devenit o practică din ce în ce mai răspândită. Cercetările privind materialele ecologice în designul interior contemporan pun accentul pe beneficiile lor funcționale, estetice și ecologice, pe impactul lor asupra sănătății și mediului, precum și pe performanța lor în comparație cu materialele convenționale.

Studiul de față este preocupat de promovarea materialelor pe bază de argilă ca un material natural local, care a fost utilizat pe scară largă în trecutul istoric al multor popoare. Analiza științifică a arătat că argila este o resursă convenabilă din punct de vedere economic, practic și aplicabil, dar în același timp este ecologic, eficient energetic și regenerabil, putând contribui substanțial la îmbunătățirea ecosistemului natural. Soluțiile propuse au fost fundamentate prin dovezi și descrieri ale oportunităților și avantajelor oferite de materia primă în domeniul construcțiilor, cu efectul său asupra climei și mediului ecologic al spațiilor de locuit. Sustenabilitatea este una dintre componentele cheie în abordarea încălzirii globale și a problemelor de poluare. Industria construcțiilor are un impact foarte mare asupra mediului. Cele mai frecvente materiale utilizate în designul interior ecologic sunt lemnul sau panourile din lemn, sticla, metalele, ghips-cartonul și altele. Produsele pe bază de argilă au demonstrat capacități extraordinare în asigurarea unui mediu interior sănătos, eficient în rezolvarea multor probleme de mediu în urma schimbărilor climatice. Soluția recomandată completează sfera tehnologiilor de finisare interioară și largșete posibilitățile de dezvoltare ulterioară a confortului în designului interior.

**Stela PLĂMĂDEALĂ**

asistent universitar, Universitatea Tehnică a Moldovei

E-mail: [stela\\_plamadeala@mail.ru](mailto:stela_plamadeala@mail.ru)

**Clasificarea metodelor de ornamentare a mobilierului contemporan**

*Classification of Contemporary Furniture Ornamentation Methods*

Din cele mai vechi timpuri, meșterii de mobilă fină au imaginat și utilizat o gamă variată de metode de ornamentare, cu scopul de a conferi pieselor de mobilier un aspect atrăgător, luxos, grandios sau grațios, în funcție de categoria socială căreia i se adresau ori de cerințele beneficiarilor. Aceste metode de ornamentare, în marea lor majoritate, sunt utilizate și în prezent, fiind îmbogățite și adaptate prin introducerea unor tehnici și tehnologii moderne, corespunzătoare cerințelor mobilierului contemporan. Metodele de ornamentare a mobilei pot fi clasificate în două categorii principale: A. Ornamente plane, care includ aranjarea furnirelor, incrustația, pictarea, serigrafiera, lăcuirea, texturarea, precum și aplicarea foliilor din PVC sau HDS; B. Ornamente în relief, realizate prin sculptare manuală, crestare, gravare, decupare, traforare, perforare, strunjire, presare, profilare sau sculptare mecanică.

În industria mobilei, ornamentele plane sunt obținute prin așezarea și lipirea, într-o anumită ordine, a foilor de furnir ori a unor materiale de culori și texturi diferite, sau prin aplicarea unor finisaje decorative, toate având ca scop sporirea valorii estetice a suprafețelor respective. Sculptura în lemn reprezintă una dintre cele mai vechi forme de expresie artistică, practică de om încă din cele mai îndepărtate perioade ale istoriei. Descoperirile arheologice din mormintele egiptene, în special cele aparținând faraonului Tutankhamon, demonstrează un nivel ridicat de măiestrie în această artă, precum și utilizarea sa pe scară largă în ornamentarea pieselor de mobilier. De-a lungul timpului, toate stilurile artistice, din diferite epoci și regiuni geografice, au recurs la sculptură și la tehnici decorative similare pentru înfrumusețarea produselor din lemn.

**Natalia POPOVICI**

masterand, Universitatea Tehnică a Moldovei

E-mail: [natalia.popovici@udu.utm.md](mailto:natalia.popovici@udu.utm.md)

**Analiza influenței designului interior al spațiilor publice  
asupra dinamicii sociale**

*Analysis of the influence of interior design in public spaces on social dynamics*

În comunicare se analizează procesele prin care spațiul interior influențează stările emoționale și comportamentele individului, din perspectiva neuroarhitecturii

și a designului cognitiv-emoțional. Pentru a realiza o abordare amplă asupra relației dintre designul interior și comportamentul uman, au fost evaluate rezultatele unor cercetări anterioare din domeniul psihologiei percepției spațiale. În urma acestei analize s-a demonstrat că formele, paletele cromatice, elementele inspirate din natură și tehnologiile inteligente pot orienta sau modela anumite tipare comportamentale și pot susține patru componente esențiale ale stării de bine: fizică, intelectuală, emoțională și socială.

Se subliniază faptul că interacțiunea socială nu se limitează la spațiile urbane sau arhitecturale exterioare, ci se desfășoară în mare măsură în spațiile interioare, acolo unde oamenii își petrec cea mai mare parte a timpului. Activități precum studiul, munca, viața cotidiană sau întâlnirile cu ceilalți au loc în interiorul clădirilor – școli, birouri, locuințe, restaurante – spații care ne găzduiesc majoritatea timpului zilnic. Deși relaționarea socială este un proces firesc, configurarea atentă a spațiului prin design poate stimula interacțiuni constructive și comportamente sociale pozitive. Obiectivul fundamental al designului interior este susținerea și îmbunătățirea stării de bine a individului. Un proiect reușit nu se sprijină doar pe expresia estetică, ci și pe elemente care contribuie la definirea identității și poziționării individului în mediul său. Principiile designului interior trebuie să răspundă nevoilor psihologice, fizice și emoționale ale omului. Interacțiunile sociale benefice la nivel comunitar pot sprijini dezvoltarea unor orașe mai locuibile și mai sustenabile. Acestea nu trebuie încurajate doar în spațiile urbane exterioare, ci și în cele interioare, unde oamenii petrec peste 70% din viață. Prin urmare, designul mediului construit are capacitatea de a influența pozitiv comportamentele sociale, iar rolul spațiului interior în formarea conștiinței sociale și în cultivarea competențelor relaționale nu trebuie subestimat.

### **Irina PRIMBLAS**

masterand, Universitatea Tehnică a Moldovei

E-mail [irina.primblas@udu.utm.md](mailto:irina.primblas@udu.utm.md)

### **Strategii contemporane de restaurare a patrimoniului cultural**

*Contemporary strategies for restoring cultural heritage*

Conservarea și restaurarea patrimoniului cultural sunt esențiale pentru menținerea identității și continuității unei națiuni, având un rol semnificativ în dezvoltarea unei societăți durabile. Prin aplicarea unor tehnici bine documentate și respectând principiile minimalizării intervenției, aceste practici nu doar că protejează valori istorice și culturale, dar contribuie și la creșterea conștientizării publicului despre importanța păstrării moștenirii comune.

Experiențele de succes, cum ar fi restaurarea Castelului Peleş sau a frescelor din Mănăstirea Voroneț, oferă exemple de bune practici în utilizarea materialelor tradiționale și a tehnologiilor moderne. Aceste proiecte sunt realizate prin colaborarea interdisciplinară între experți din domenii diverse, asigurând soluții durabile pentru conservarea patrimoniului. Mai mult, se pune un accent deosebit pe educația publicului și sensibilizarea acestuia față de valorile culturale.

Provocările actuale, cum ar fi schimbările climatice și turismul masiv, impun adaptarea continuă a metodelor de restaurare. Totuși, prin implicarea comunității și alocarea de resurse pentru cercetare și inovare, conservarea patrimoniului poate deveni un pilon al dezvoltării durabile, legând trecutul de viitor într-un mod responsabil și sustenabil.

### **Patricia ROȘCA**

asistent universitar, Universitatea Tehnică a Moldovei

E-mail: [patricia.rosca1@udu.utm.md](mailto:patricia.rosca1@udu.utm.md)

### **Conservarea și transformarea artistică a interioarelor în contextul schimbării destinației clădirilor**

*Preservation and artistic transformation of interiors in the context  
of changing the purpose of buildings*

Conservarea și transformarea artistică a interioarelor clădirilor istorice din Chișinău, în contextul schimbării destinației, evidențiază un proces complex de adaptare funcțională și reinterpretare estetică. Edificii precum Biserica Sfânta Teodora de la Sihla, Casa Hertza, Sala cu Orgă și fosta Judecătorie de district demonstrează modul în care spațiile interioare au fost ajustate noilor cerințe culturale, administrative sau religioase, fără a pierde în totalitate expresia arhitecturală inițială.

Intervențiile asupra acestor clădiri au presupus fie conservarea elementelor decorative și a compoziției spațiale originale, fie integrarea unor soluții contemporane compatibile cu valoarea istorică a monumentului. Transformarea interioară nu a însemnat doar o modificare tehnică, ci și o continuitate simbolică, prin care memoria istorică și identitatea urbană au fost menținute și reinterpretate. Astfel, schimbarea funcțiunii a devenit un instrument de revitalizare a patrimoniului, demonstrând că adaptarea atentă și echilibrată poate asigura atât protejarea valorilor autentice, cât și integrarea durabilă a clădirilor istorice în viața contemporană a orașului.

**Cristina STATNIC**

masterand, Universitatea Tehnică a Moldovei

E-mail: cristina.statnic@udu.utm.md

**Designul interior ca instrument de valorificare a patrimoniului cultural**

*Interior Design as a Tool for the Valorization of Cultural Heritage*

Lucrarea propune o analiză a modului în care designul interior poate contribui activ la valorificarea patrimoniului cultural construit, în contextul dezvoltării unei societăți durabile. Patrimoniul nu reprezintă doar o moștenire istorică, ci o resursă care poate susține identitatea locală, educația culturală și coeziunea socială. Prin intervenții bine fundamentate, spațiile istorice pot fi adaptate cerințelor actuale fără a-și pierde autenticitatea. Studiul evidențiază relația dintre conservare și valorificare. Conservarea urmărește protejarea elementelor originale, precum structura, materialele și detaliile arhitecturale. Valorificarea presupune integrarea acestora în circuitul contemporan de utilizare, prin funcțiuni compatibile și soluții tehnice adecvate. Designul interior are rolul de a crea un echilibru între păstrarea identității istorice și necesitatea confortului și eficienței actuale.

Lucrarea subliniază importanța intervențiilor reversibile, a diferențierii clare dintre nou și vechi și a utilizării materialelor compatibile cu fondul existent. Organizarea funcțională, utilizarea luminii și evidențierea detaliilor autentice contribuie la creșterea valorii culturale a spațiului. Prin reutilizarea clădirilor existente se reduce consumul de resurse și se limitează impactul asupra mediului. În acest mod, designul interior devine un instrument strategic care susține atât protejarea patrimoniului, cât și dezvoltarea durabilă a societății.

**Andreea-Maria VOLEAC**

masterand, Universitatea Tehnică a Moldovei

E-mail: andreea-maria.voleac@udu.utm.md

**Textile tradiționale în design interior modern:**

**valoare estetică și sustenabilitate**

*Traditional Textiles in Contemporary Interior Design:*

*Aesthetic Value and Sustainability*

În contextul preocupărilor contemporane pentru sustenabilitate și identitate culturală, textilele tradiționale revin în prim-planul designului interior modern. Acest articol analizează valoarea estetică, culturală și ecologică a textilelor tradiționale, evidențiind rolul lor în crearea unor spații autentice, sustenabile și durabile. Se demonstrează că integrarea acestora contribuie atât la conservarea patrimoniului,

cât și la reducerea impactului asupra mediului. Textilele tradiționale contribuie la crearea unei atmosfere calde și personalizate. Motivele decorative și cromatica specifică diferitelor regiuni pot fi integrate în interioare moderne prin accente discrete, fără a încărca spațiul. Astfel, designul contemporan nu exclude tradiția, ci o valorifică într-o manieră adaptată nevoilor actuale, realizând un echilibru între vechi și nou.

Din perspectiva sustenabilității, aceste textile sunt adesea realizate din materiale naturale și prin metode artizanale, cu un impact redus asupra mediului. Producția manuală implică un consum energetic mai scăzut și susține comunitățile locale. În plus, calitatea și durabilitatea acestor produse încurajează un consum responsabil, opus achizițiilor rapide și de scurtă durată.

În concluzie, comunicarea subliniază că textilele tradiționale reprezintă nu doar elemente decorative, ci și o soluție viabilă pentru un design interior sustenabil și ancorat în valorile culturale. Textilele tradiționale reprezintă o resursă valoroasă pentru designul interior modern, îmbinând estetica autentică cu principiile sustenabilității. Ele contribuie la crearea unor interioare cu identitate culturală, durabile și responsabile ecologic. Revalorizarea acestor materiale susține atât patrimoniul cultural, cât și tranziția către un design interior mai conștient și mai sustenabil.

**Alina ZBÎRNEA**

masterand, Universitatea Tehnică a Moldovei,

E-mail: alina.zbirnea@udu.utm.md

**Designul urban biofilic**

*Biophilic Urban Design*

Tema propusă se concentrează pe designul urban și pe conceptul de Biophilic Urban Design, care presupune integrarea naturii în mediul construit, pentru a crea spații de zi mai armonioase și mai sănătoase. Această abordare se bazează pe ideea că oamenii au o conexiune înăscută cu natura și că includerea elementelor naturale în orașe poate îmbunătăți starea de bine fizică și psihologică a locuitorilor. În practică, Biophilic Urban Design implică utilizarea vegetației, a apei, a luminii naturale, a materialelor organice și a formelor inspirate de natură în parcuri, piețe, străzi, grădini urbane și spații rezidențiale.

Beneficiile acestui tip de design nu se limitează la aspectul estetic. Studiile arată că prezența naturii în spațiile urbane reduce stresul, stimulează creativitatea și interacțiunile sociale, contribuind totodată la sănătatea mentală și fizică. Mai mult, aceste soluții contribuie la sustenabilitatea orașelor, prin reglarea temperaturii, îmbunătățirea calității aerului și promovarea biodiversității.

Lucrarea va analiza diferite strategii și exemple de bune practici de Biophilic Urban Design, evidențiind modul în care natura poate fi integrată eficient în spațiile

de zi, pentru a crea medii urbane mai prietenoase și mai funcționale. Astfel, orașele nu doar că devin mai atractive vizual, dar și mai reziliente, echilibrate și adaptate nevoilor emoționale și sociale ale comunităților. Prin această abordare, designul urban capătă o dimensiune holistică, în care mediul construit și cel natural coexistă armonios.

## SECȚIUNEA

### **Secția științe exacte și ingineresti în serviciul patrimoniului cultural / *Exact Sciences and Engineering in the service of cultural heritage (Iași)***

#### **Raluca Marinica ALBU**

Researcher, PhD in chemistry

„Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iași, Romania

<http://orcid.org/0000-0002-7707-9613>

E-mail: [albu.raluca@icmpp.ro](mailto:albu.raluca@icmpp.ro)

#### **Vasile Bogdan MARDARI**

PhD student in chemistry

„Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iași, Romania

<http://orcid.org/0009-0007-4907-0471>

E-mail: [mardari.bogdan@icmpp.ro](mailto:mardari.bogdan@icmpp.ro)

#### **Iuliana STOICA**

Researcher, PhD in chemistry

„Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iași, Romania

<https://orcid.org/0000-0002-6792-9581>

E-mail: [stoica\\_iuliana@icmpp.ro](mailto:stoica_iuliana@icmpp.ro)

#### **Investigation of the colorimetric and morphological characteristics of some mixtures of dyes impregnated on textured watercolor paper**

*Investigarea caracteristicilor colorimetrice și morfologice ale unor  
amestecuri de coloranți impregnați pe hârtie texturată pentru acuarelă*

The use of specialized dyes is widely employed for making various cultural heritage objects, such as tapestries, paintings, wooden sculptures, and so on. In order to tailor the colorimetric features of some commercially available dyes, an often-used approach is relying on the mixture with other dye compounds with complementary features. In this work, we used water-soluble red and orange dyes, which were mixed in equal proportions with a solution of a cationic dye (namely brilliant green), and this blend was further used for impregnation on textured watercolor paper. The analysis methods were chosen to avoid the damage of the studied paper samples; hence we opted for characterization optical microscopy, refractometry, and colorimetry. Additionally, in order to verify the stability of the specimens to UV light action, the dyed-paper sheets were irradiated for 30 minutes, and afterwards the colorimetric parameters were again inspected. This study offers perspectives on the interactions of the dyes, paper support, and medium factors, enabling better understanding of the paths to obtain dyes with modified hues, which can be used in coloring the cultural heritage objects.

**Alexandra BARGAN**

Researcher R1, PhD. in chemistry

Department of Inorganic Polymers, Petru Poni Institute of Macromolecular

Chemistry, Iasi, Romania

E-mail: anistor@icmpp.ro

**Bianca-Iulia CIUBOTARU**

Asist. Univ. PhD. in chemistry

Department of Biomedical Sciences, Faculty of Medical Bioengineering,

Grigore T. Popa University of Medicine and Pharmacy, Iasi, Romania

Department of Inorganic Polymers, Petru Poni Institute of Macromolecular

Chemistry, Iasi, Romania

E-mail: ciubotaru.bianca@icmpp.ro

**Corneliu Cojocaru**

Senior Researcher R4

Department of Inorganic Polymers, Petru Poni Institute of Macromolecular

Chemistry, Iasi, Romania

E-mail: ccojoc@gmail.com

**New polysulfone based membranes containing silsesquioxanes:  
design, properties and applications**

*Noi membrane pe bază de polisulfonă conținând silsesquioxani:  
proiectare, proprietăți și aplicații*

The increasing of global production of wastewater in recent decades due to the exponential development in industrial activities has made necessary to take urgent measures to minimize these effects. Wastewater is an environmental and human danger because of its toxicity. Polymer-inorganic mixed-matrix membranes (MMMs) outlined as polymeric materials filled with synthetic and non-synthetic components were elaborated using polysulfone as polymer matrix, inorganic fillers, polyhedral oligomeric silsesquioxanes (POSS) and Aliquat 336 as a carrier. Polysulfone was selected as polymer matrix because of its superior chemical and thermal stability, associated with its special structure. The polysulfone is commonly used as polymer matrix for the separation of wastewater. The relevant improvement in membrane preparation is represented by the addition of inorganic materials (POSS) and the ionic liquids (Aliquat 336) in polymer matrix to form the membranes. This addition has a relevant effect on the membranes separation performance. Inorganic fillers such as POSS have been investigated in many fields of engineering and science and it was proved that they enhance the properties of the membranes. Scanning electron microscopy and atomic force microscopy indicated that the membrane surface was dense and the rugosity increased with an increase in the filler concentration. The hydrophilicity of the membranes was studied and the results showed that an

increase in filler concentration increases the membrane's hydrophilicity. Thermal stability was studied and the membranes were found to be stable above 180 °C. The objective of this research was to study the effect of the POSS's and ionic liquid (Aliquat 336) introduction in the polysulfone matrix in order to use it in wastewater treatment. MMMs are an excellent combination of both the distinct membrane formation capacity of the polymer and the unique properties of inorganic additives such as super-hydrophilicity, mechanical and thermal resistance, and anti-toxicity.

\* **Acknowledgments:** This work was supported by a grant of the Executive Agency for Higher Education, Research, Development and Innovation Funding – UEFISCDI, project number PN-IV-P1-PCE-2023-0144, within PNCDI IV, Contract number: 86PCE/2025 (POLHSYS).

**Alexandra BARGAN**

Researcher R1, PhD. in chemistry, Department of Inorganic Polymers,

Petru Poni Institute of Macromolecular Chemistry, Iasi, Romania

E-mail: anistor@icmpp.ro

**Mirela-Fernanda ZALTARIOV**

Researcher R3, PhD. in chemistry, Department of Inorganic Polymers,

Petru Poni Institute of Macromolecular Chemistry, Iasi, Romania

E-mail: zaltariov.mirela@icmpp.ro

**Bianca-Iulia CIUBOTARU**

Asist. Univ. PhD. in chemistry, Department of Biomedical Sciences, Faculty

of Medical Bioengineering, Grigore T. Popa University of Medicine and Pharma-

cy, Iasi, Romania Department of Inorganic Polymers, Petru Poni Institute

of Macromolecular Chemistry, Iasi, Romania

E-mail: ciubotaru.bianca@icmpp.ro

**Muslum DEMIR**

Associate Professor, PhD. in chemistry, Department of Chemical Engineering,

Bogazici University, Istanbul, Türkiye, TUBITAK Marmara Research Center,

Material Institute, Gebze, Türkiye

**Composite membranes based on silsesquioxanes:  
characterization and perspectives for environmental applications**

*Noi membrane compozite pe bază de silsesquioxani:  
caracterizare și perspectivă pentru aplicații de mediu*

This study describes the preparation and characterization of new membranes having polydimethylsiloxane as polymeric matrix and different silsesquioxanes as fillers in order to use them for environmental applications, as active materials for integrated management of the CO<sub>2</sub> gas separation. The efficient capture of CO<sub>2</sub> for the

new PDMS-POSS membranes is an important step in decreasing CO<sub>2</sub> emissions. The new obtained membranes were characterized and applied as new hybrid materials for selective CO<sub>2</sub> capture. The silsesquioxanes (containing different organic function (SH), (NH<sub>3</sub>Cl) or chloro (Cl) used as fillers were obtained by acid hydrolysis of the three organo-trialkoxysilane (3-aminopropyltriethoxysilane, 3-mercaptopropyltrimethoxysilane and 3-cyanopropyltriethoxysilane). The membranes were characterized using different methods, as thermal analysis, dielectric and mechanical measurements. The thermal stability of PDMS-POSS varies considerably depending on the stability of the organic group. Depending on the silsesquioxane type, an increasing of the dielectric constant value up to 4.5 as compared with the value for the silicone matrix was obtained. The biological compatibility was tested for the three composite films. The values of water vapors sorption capacities increase in the following order: P\_Cl\_SS < P\_SH\_SS < P\_A\_SS. The continuous requirement for new types of composite membranes in environmental applications motivates the scientists in the progress of new active strategies. The efficient capture of CO<sub>2</sub> of new membranes based on silsesquioxanes with enriched functionality and polydimethylsiloxane is a representative stage in diminished CO<sub>2</sub> emissions.

\* **Acknowledgments:** This work was supported by a grant of the Ministry of Research, Innovation and Digitization, CCCDI – UEFISCDI, project number PN-IV-P8-8.3-PM-RO-TR-2024-0046, within PNCDI IV, Contract ctr.8 BMTR/2025 (SynTio-POSS).

**Bianca-Iulia CIUBOTARU**

Asistent Universitar, Dr. în Chimie, Departamentul de Științe Biomedicale, Facultatea de Bioinginerie Medicală, Universitatea de Medicina și Farmacie „Grigore T. Popa” din Iași; Departamentul de Polimeri Anorganici, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni” Iași  
E-mail: ciubotaru.bianca@icmpp.ro

**Delia TURCOV**

Asistent Universitar, Dr. în Inginerie Chimică  
Departamentul de Științe Biomedicale, Facultatea de Bioinginerie Medicală, Universitatea de Medicina și Farmacie „Grigore T. Popa” din Iași  
E-mail: delia.turcov@umfiiasi.ro

**Alexandra BARGAN**

Cercetător științific R1, Dr. în Inginerie chimică  
Departamentul de Polimeri Anorganici, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni” Iași, România  
E-mail: anistor@icmpp.ro

**Mirela-Fernanda ZALTARIOV**

Cercetător științific CS3, Dr. în Chimie

Departamentul de Polimeri Anorganici, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România  
E-mail: zaltariov.mirela@icmpp.ro

**New biomaterials for dermatological applications**

*Noi biomateriale pentru aplicatii dermatologice*

A comprehensive understanding of how innovative biomaterials interact with different treatment agents is essential for their development in dermatological applications. Chemical peels, a mainstay of cosmetic dermatology, use chemo-exfoliant chemicals to cause regulated epidermal regeneration. Purification and oxygenation of the skin, pore size reduction, texture and epidermal density enhancement, wrinkle attenuation, elasticity enhancement, skin tone uniformization, and a decrease in hyperpigmentation and acne symptoms are the goals of these operations [1; 2].

The durability and regenerative response of the new synthesized biomaterial, intended for improved skin regeneration, were evaluated by extensive testing in reaction to two widely used, very caustic chemical peeling agents.

When compared to the known effects on biological tissues, the novel biomaterial's differential response to these two extremely caustic chemical peels agents emphasizes both its remarkable resistance and the significance of agent concentration and composition in determining material interaction. When exposed to the corrosive material, the biomaterial showed strong stability and retained its macroscopic structural integrity. The remarkable lack of noticeable “frosting” on the surface of the biomaterial, as beautifully depicted in our pictures, contrasts sharply with the strong keratocoagulant action observed on genuine skin or stomach tissue. This implies that it might be appropriate for medium-depth chemical exfoliation applications where maintaining material integrity is crucial. These biomaterials have been the subject of in vitro investigations that offer crucial insights into the biomaterial's possible incorporation into cutting-edge dermatological therapies.

**References**

1. Gayathri Chakrapani, Vishnu Vijay Kumar, Mina Zare, Next-Generation Biomaterials: Design Strategies, Clinical Translation, and the Rise of Intelligent Therapeutic Platforms, ACS Omega, 2025, DOI: 10.1021/acsomega.5c06034
2. Nadira Chettouh-Hammas, Catherine Grillon, Physiological skin oxygen levels: An important criterion for skin cell functionality and therapeutic approaches, Free Radical Biology and Medicine, 222 (2024) 259–274, doi.org/10.1016/j.freeradbiomed.2024.06.015

**Andreea Irina COSUTCHI**

Researcher, PhD in chemistry

„Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iasi, Romania

<http://orcid.org/0000-0001-7131-5120>

E-mail: [cosutchi.irina@icmpp.ro](mailto:cosutchi.irina@icmpp.ro)

**Iuliana STOICA**

Researcher, PhD in chemistry

„Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iasi, Romania

<http://orcid.org/0000-0002-6792-9581>

E-mail: [stoica\\_iuliana@icmpp.ro](mailto:stoica_iuliana@icmpp.ro)

**Lavinia Petronela CURECHERIU**

Associate Professor, PhD in physics

„Alexandru Ioan Cuza” University, Faculty of Physics, Iasi, Romania

<http://orcid.org/0000-0002-1788-1348>

E-mail: [lavinia.curecheriu@uaic.ro](mailto:lavinia.curecheriu@uaic.ro)

**Paola STAGNARO**

Researcher, PhD in chemistry CNR, Institute of Chemical Sciences and

Technologies „Giulio Natta”, Genoa, Italy

<http://orcid.org/0000-0003-3437-1435>

E-mail: [paola.stagnaro@cnr.it](mailto:paola.stagnaro@cnr.it)

**Maria Teresa BUSCAGLIA**

Researcher, PhD in chemistry CNR, Institute of Condensed Matter

Chemistry and Energy Technologies, Genoa, Italy

<http://orcid.org/0000-0003-1694-2441>

E-mail: [mariateresa.buscaglia@cnr.it](mailto:mariateresa.buscaglia@cnr.it)

**Polymer/ceramic nanocomposites with morphology and dielectric behavior of interest for humidity sensors**

*Nanocompozite polimerice/ceramice cu morfologie și comportament dielectric de interes pentru senzori de detectare a umidității*

Humidity is largely known as being an undesired factor that determines the irreparable damage of the cultural heritage objects, such as artifacts and documents. Therefore, humidity-sensing technologies have attracted tremendous interest since these proactive tools are crucial for preserving the special environmental conditions in the places where art objects are kept. The current work is focused on designing dielectric materials that could potentially serve as capacitive humidity sensors. The strategy was to combine biopolymers and piezoelectric nanoparticles to produce hybrid materials with the proper flexibility and dielectric response for the pursued goal. The employed nanofillers were synthesized by the co-precipitation method, which resulted in fine ceramic powders of barium titanate. The nanoparticle mor-

phology was inspected by transmission electron microscopy, while the morphology of the final composites was examined via scanning electron microscopy. Dielectric characteristics were studied via non-electrical and electrical methods at various frequencies. The possible applications in sensing technologies were also discussed, including the benefits introduced by the prepared nanocomposites.

\* Acknowledgement: This work is funded by a grant of the bilateral scientific cooperation between the Romanian Academy and National research Council CNR-Italy, project number P2-AR-CNR-2026-2028 (Advanced strategies for tailoring the morphology of ceramic-polymer piezoelectric composites to enhance their responsive behaviour in next-generation sensing technologies).

**Emilia-Ionela CRĂCIUN**

PhD. Student at Dipartimento di Scienze Chimiche e Geologiche,

Universita degli Studi di Cagliari, Italy

PhD. Student at University of Angers, CNRS, Angers, France

E-mail: [craciunemilia2@gmail.com](mailto:craciunemilia2@gmail.com)

**Irina APOSTOL**

Cercetător științific R1, Dr. în Chimie

„Petru Poni”, Institute of Macromolecular Chemistry, Iași, România

Department of Natural Polymers, Bioactive and Biocompatible Materials

E-mail: [apostol.irina@icmpp.ro](mailto:apostol.irina@icmpp.ro)

**Mirela-Fernanda ZALTARIOV**

Cercetător științific R3, Dr. în Chimie

Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România

E-mail: [zaltariov.mirela@icmpp.ro](mailto:zaltariov.mirela@icmpp.ro)

**Green approaches in water decontamination from heavy metal ions**

*Abordări „verzi” în decontaminarea apei de ioni ai metalelor grele*

Heavy metal pollution is one of the most difficult problems today, originating from various sources: industry, fertilizers, food, paper, cosmetics, electroplating, alloying, etc. The main limitations are related to their non-biodegradability and the risk associated with contamination which may cause toxicity. There are many approaches to remove heavy metal ions from water, some of them are based on separation, precipitation, ion exchange, reverse osmosis or solvent extraction. The most affordable is adsorption technique. Several adsorbents are scale up applied to reduce the pollution: activated carbon and metal oxides at which the specific surface area, the occurrence of some specific active groups and reusability makes them cost effective and highly accessible. Among them special attention was paid to silica nanoparticles due to structural feature (function groups on the surface),

controllable pore size and surface area, high stability, eco-friendly and non-toxicity. Recently studies focused on the effective removal of metal ions from waste water: Cd(II), Pb(II), Ni(II), Cr(VI), etc.

The study aimed to determine the efficiency of different functionalized mesoporous silica particles in adsorption processes, highlighting the influence of functional groups on the interaction with metal species in aqueous solutions. Thus, aqueous solutions of Cu(NO<sub>3</sub>)<sub>2</sub> and Cr(NO<sub>3</sub>)<sub>3</sub> with a concentration of 5 g/L were prepared. In order to perform a comparative analysis of sorption efficiency, the behavior of silica particles was also investigated after their Spirulina encapsulation with the aim of evaluating the influence of the biomaterial on the efficiency of metal ion retention. Thus, it was investigated whether the presence of Spirulina can improve the adsorption properties of silicone materials, providing a sustainable and effective strategy for removing heavy metals from contaminated environments.

### **Doina CUȚITARU**

cercetător științific, Institutul de Genetică, Fiziologie și Protecție a Plantelor, USM  
<https://orcid.org/0000-0001-9956-8189>  
E-mail: doina.cutitaru@sti.usm.md

### **Răspunsul plantulelor de in (*Linum usitatissimum* L.) la stresul hidric**

*Response of flax (Linum usitatissimum L.) seedlings to water stress*

Genul *Linum* L. înglobează o diversitate semnificativă de specii din cadrul familiei *Linaceae* DC. ex Perleb., răspândit în mare parte în regiunile temperate. Cea mai generalizată specie, deosebit de importantă pentru agricultură, alimentație și industrie este *Linum usitatissimum* L., care se subdivide în două grupe biologice: in pentru ulei și in pentru fibră. Prezentul studiu a fost realizat cu scopul de a evalua diversitatea genetică a sp. *L. usitatissimum* L., din colecția *ex situ* a Băncii de gene și de a identifica grupurile biologice cu toleranță sporită la stresul hidric, indus prin tratamente cu PEG 6000 (polietilenglicol).

Materialul biologic utilizat: semințe viabile de in pentru ulei/fibră, provenind de la 20 de mostre. În condiții controlate de laborator (la o temperatură de 20°C), semințele au fost supuse unui tratament cu 0% (martor) și 15% soluție apoasă de PEG 6000.

Pentru a evalua toleranța specimenilor de in la deficitul hidric, au fost monitorizați periodic următorii parametri: *potențialului de germinare* (PG, %), *lungimea plantulei* (LP, cm), *indicele de vigoare al plantei* (IVP, %) și *conținut procentual de apă pierdut prin deshidratare* (uscare). Rezultatele obținute ale inului pentru ulei și ale inului pentru fibră au fost comparate în condiții de tratament cu PEG 6000 și martor. În cazul inului pentru ulei, PG a fost de 89,9% la martor (M) și de 89,7%

sub tratament cu PEG, iar LP a scăzut de la 14,2 cm (M) la 7,72 cm (PEG). IVP a fost de 12,7% (M), comparativ cu 6,9% sub tratament, iar conținutul procentual de apă pierdută prin deshidratare a fost de 93,1% în cazul martorului, față de 88,3% la plantele tratate cu PEG (cu o diferență de 4,81%). La inul pentru fibră, PG a fost de 95,6% (M) și 95,1% (PEG), LP a variat de la 16,5 cm la 10,6 cm, iar IVP a fost de 15,8% (M), comparativ cu 10,2% sub tratament cu PEG. În ceea ce privește conținutul de apă pierdută prin deshidratare, s-a înregistrat o pierdere de 95,6% la martor, respectiv 88,8% în condițiile tratamentului cu PEG (cu o diferență de 6,75%).

Rezultatele obținute au demonstrat o reducere semnificativă a celor doi indicatori fiziologici, LP și IVP, în urma tratamentului cu PEG 6000, comparativ cu martorul. În cazul inului pentru ulei, LP și IVP au scăzut cu ≈ 50% din valorile inițiale, ceea ce indică o sensibilitate pronunțată la stresul hidric indus de tratamentul cu PEG. În schimb, inul pentru fibră a prezentat o scădere mai moderată, de ≈ 35% pentru aceleași variabile, sugerând o rezistență mai mare la stresul hidric și o capacitate mai mare de adaptare la condiții de secetă. Tratamentul cu PEG 6000 a avut un impact mai mare asupra inului pentru fibră în ceea ce privește pierderea de apă, dar efectele generale asupra germinării au fost minime pentru ambele tipuri de in.

Analiza statistică comparativă a parametrilor biologici evaluați: PG, LP, IVP și pierderea procentuală de apă prin uscarea, indică faptul că soiurile de in pentru fibră au manifestat o toleranță mai ridicată la stresul hidric indus prin tratamente cu medii apoase pe bază de PEG 6000, comparativ cu soiurile de in pentru ulei, în condiții experimentale de laborator. Rezultatele acestui studiu pot contribui la selectarea celor mai adaptive și productive genotipuri de in, promovând cultivarea acestora într-o zonă cu condiții climaterice specifice.

\* Cercetările au fost realizate în cadrul Subprogramului 011102 „Extinderea și conservarea diversității genetice, ameliorarea genofondurilor de culturi agricole în contextul schimbărilor climatice”, finanțat de Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova.

### **Anca Giorgia GRIGORAȘ**

Cercetător științific R2, Dr. în Chimie  
Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România  
E-mail: angrig@icmpp.ro

### **Maurușa Elena IGNAT**

Cercetător științific R1, Dr. în Inginerie chimică  
Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România  
E-mail: mignat@icmpp.ro

### **The influence of aqueous media on the molecular mass determination of sodium lignosulfonate**

*Influența mediului apos asupra determinării masei moleculare  
a lignosulfonatului de sodiu*

Sodium lignosulfonates are macromolecular lignin derivatives obtained through the processing of spent liquors as the main by-product of pulp and paper industries built on traditional sulfite technologies. Their natural source and low price, together with water solubility and amphiphilic character induced by the insertion of sulfonic groups, enable a wide use as surfactants, dispersive agents, plasticizers, emulsifiers, binders, or composite constituents in applications like oil and gas extraction, concrete and roadways admixtures, agrochemicals, food packaging, and adsorptive materials for dyes and heavy metal ions. Nevertheless, the high variability of native lignins followed by successive technical treatments involving modifications of polymer chains and functional groups, extraction and fractionation from complex liquid admixtures result in a wide range of molecular weights (usually between 1500-50000 g mol<sup>-1</sup>, but values of 1000 up to 400000 g mol<sup>-1</sup> were also reported) and elevated polydispersity (up to 7.0), non-uniform macromolecular architectures, inconsistencies in the number and position of functional groups. Besides sulfur (2.5-8%) and ash (4-8%) content, commercial lignosulfonates are commonly accompanied by several percent by weight of impurities, from metal ions to residual saccharides. These inconveniences add applicative limitations and make the lignosulfonates solution characterization not only a challenging task, but also a requirement for each type and batch of commercial product. Moreover, due to the amphiphilic nature, sodium lignosulfonates tend to form aggregates within aqueous media, and particularly in pure water, through  $\pi$ - $\pi$  stacking and hydrogen bonding. These aggregates gave colloidal characteristics to the initial solutions, leading to an overestimation of apparent molecular mass, especially when determined by size-exclusion chromatography (SEC) or dynamic light scattering (DLS). The addition of salts or pH adjustment can partially suppress electrostatic interactions; however, incomplete disaggregation often persists. In this study, we compared the experimental molecular weight data for sodium lignosulfonate using two characterization techniques: multi-angle laser light scattering (MALLS) and gel permeation chromatography coupled with right-angle light scattering and refractive index detectors (GPC-RALS-RI). The influence of aqueous media composition and method on the molecular weights and polydispersity was evaluated. We observed that sodium lignosulfonate exhibited salt-dependent behavior in aqueous media containing low molecular weight electrolytes.

### References

1. Aro T.; P. Fatehi, Production and Application of Lignosulfonates and Sulfonated Lignin, *ChemSusChem* 2017, 10, 1861-1877.
2. Vainio U., Lauten R.A., Haas S., Svedström K., Veiga L.S.I., Hoell A., Serimaa R., Distribution of Counterions around Lignosulfonate Macromolecules in Different Polar Solvent Mixtures, *Langmuir*, 2012, 28, 2465-2475.

3. Johann C., Lignin and lignosulfonate characterization with SEC-MALS and FFF-MALS, White Paper 2303, Wyatt Technology, <https://www.wyatt.com/files/literature/white-papers/WP2303-SEC-FFF-MALS-characterization-of-lignin-and-lignosulfonates.pdf>.

4. Ruwoldt J., A Critical Review of the Physicochemical Properties of Lignosulfonates: Chemical Structure and Behavior in Aqueous Solution, at Surfaces and Interfaces, *Surfaces* 2020, 3, 622-648.

### Simona Luminita NICA

Researcher, doctor in chemistry, „Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iasi, Romania

E-mail: nica.simona@icmpp.ro

### Raluca Marinica ALBU

Researcher, doctor in chemistry

„Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iasi, Romania

E-mail: albu.raluca@icmpp.ro

### Iuliana STOICA

Researcher, doctor in chemistry

„Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iasi, Romania

E-mail: stoica\_iuliana@icmpp.ro

### Physico-chemical approaches in the restoration of old photographs

#### *Abordări fizico-chimice în restaurarea fotografiilor vechi*

The reviving of old photographs is a central research topic in the late years. Decades-old photographs suffer from degradation, which can be often observed under the form of cracks, diminishment of color or most times the formation of spots. The later ones are hard to treat or to remove from the picture. As compared to traditional methods for cleaning the old photographs, the development of gel-based systems has been found to be quite efficient. The objective of this work was to verify the efficiency of some approaches in restoring the quality of old pictures. Some agar-based gel systems were prepared as cleaning materials, knowing their advantages over the traditional approaches. The present work examined the structure by infrared spectroscopy of an old photograph in the areas where yellowish spots are observed. Several multicomponent agar-based gels were formulated and tested to check if visually the stains disappeared. The best gel system was selected and further used on the plasma activated surface of the old photograph. The proposed protocol was the following: plasma etching and activation of the sample for 15 min, cleaning gel deposition and removal. The structural modifications of the sample before and after each stage of treatment were analyzed by Fourier Transformed Infra-

red Spectroscopy and optical microscopy in reflection mode. The recorded camera images of the old photograph before and after the applied treatments demonstrate the removal of stains or unwanted layers, while preserving the integrity and aesthetic value of the material. Such approaches might be very useful to be employed in restoring art objects belonging to the national cultural heritage.

**Simona-Luminita NICA**

Researcher, doctor in chemistry,

„Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iasi, Romania

E-mail: nica.simona@icmpp.ro

**Leonas-Gabriel TIMOFTE-ZORILA**

PhD. Student, „Ion Ionescu de la Brad” University of Life Sciences,

Iasi, Romania

**Valentin NASTASA**

Professor Dr. „Ion Ionescu de la Brad” University of Life Sciences,

Iasi, Romania

E-mail: valentin.nastasa@iuls.ro

**Mirela-Fernanda ZALTARIOV**

Scientific Researcher R3, Dr. in Chemistry,

„Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iași, România

E-mail: zaltariov.mirela@icmpp.ro

**Andrei CHIABURU**

Ph. D Student „Nicolae Testemitanu” State University of Medicine and Pharmacy,

Chisinau, Moldova

E-mail: kiaburu@yahoo.com

**Ianos CORETCHI**

Conf. Dr. in medical science, Department of Pharmacology and clinical pharmacology,

„Nicolae Testemitanu” State University of Medicine and

Pharmacy, Chisinau, Moldova

E-mail: ianos.coretchi@usmf.md

**Mihaela-Madalina TIMOFTE-ZORILA**

Ph. D. Student

„Grigore T. Popa” University of Medicine and Pharmacy, Iasi, Romania

E-mail: madalinatim@yahoo.com

**New insulin-based eye drops for the treatment of corneal lesions.**

**Investigations of stability and rheological behavior**

*Noi formulari oculare pe baza de insulina pentru tratamentul leziunilor corneene.*

*Investigatii ale stabilitatii si comportamentului reologic*

Recently, ophthalmic formulations based on insulin provided efficient treatment route in ocular lesions (corneal ulcers). It was found a safe therapeutic dose of insulin of 100 UI/ ml in healthy patients. The main limitation in adopting this therapeutic approach is the low market availability of such formulations, usually requiring preparations by authorized pharmacists. Since insulin (INS) receptors are present on the ocular surface (OS), the administration of formulations containing INS is important not only for OS hemostasis, but also to wound healing of patients with diabetes. The objective of this work was to develop some delivery systems based on commercial ophthalmic suspensions and insulin (INS) in different concentrations for their administration. The ophthalmic formulations were analyzed over time by exposure and storage at RT and 4 °C for 6 months. The stability of the formulations was monitored by spectroscopic methods: FT-IR and UV-VIS, pH measurements and transparency. FTIR studies indicate that INS induces modifications in the structure of the prepared formulations. UV-VIS data of the samples reveal good transparency and clarity. Also, viscoelastic properties of the systems were analyzed via rotational rheology, indicating significant changes in the balance between storage and loss components. These data are providing a solid basis for future clinical studies.

\* **Acknowledgment.** This work was supported by a grant of the Ministry of Education and Research, CCCDI – UEFISCDI, project number PN-IV-PCB-RO-MD-2024-0372 (Contract 13PCBROMD/2025), within PNCDI IV.

**Tamara POTLOG**

Laboratory of Organic/Inorganic Materials for Optoelectronics,

Institute of Applied Physics, Moldova State University,

Chisinau, Republic of Moldova

E-mail: tpotlog@gmail.com

**Ion LUNGU**

Laboratory of Organic/Inorganic Materials for Optoelectronics,

Institute of Applied Physics, Moldova State University,

Chisinau, Republic of Moldova

**Lidia GHIMPU**

D. Ghitu Institute of Electronic Engineering and Nanotechnologies,

Technical University of Moldova, Chisinau, Moldova

E-mail: lidia.ghimpu@gmail.com

**Victor SUMAN**

D. Ghitu Institute of Electronic Engineering and Nanotechnologies,

Technical University of Moldova, Chisinau, Moldova

**Carmen GHERASIM**

Laboratory Physical Chemistry of Polymers,

„Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iasi, Romania

E-mail: gherasim.carmen@icmpp.ro

**Radu TIGOIANU**

Laboratory Physical Chemistry of Polymers,  
„Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iasi, Romania

E-mail: tigoianu.radu@icmpp.ro

**Anton AIRINEI**

Laboratory Physical Chemistry of Polymers,  
„Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry, Iasi, Romania

E-mail: airineia@icmpp.ro

### **ZnPc (Zinc Phtalocyanine) derivatives as medicinal photosensitizers for photodynamic therapy**

*Derivați ZnPc ca fotosensibilizatori medicinali pentru terapia fotodinamică*

Tetra-carboxy zinc phthalocyanine (ZnPc(COOH)<sub>2</sub>) is a functionalized metallophthalocyanine that exhibits strong optical absorption and characteristic fluorescence, making it an important compound for applications in photodynamic therapy, photocatalysis, and optoelectronic devices. Its photophysical behavior is dominated by the highly conjugated phthalocyanine macrocycle and the presence of a central zinc ion, which enhances its stability and electronic transitions. In the UV–visible absorption spectrum, tetra-carboxy zinc phthalocyanine typically displays two major absorption regions: the B band (Soret band) and the Q band. The B band appears in the ultraviolet region around 300–400 nm and is associated with higher energy  $\pi$ – $\pi^*$  transitions. The most intense feature is the Q band, observed in the visible to near-infrared region, usually between 650–700 nm that arises from electronic transitions within the macrocyclic ring and is highly sensitive to molecular aggregation and solvent environment. The introduction of carboxylic acid groups increases solubility in polar solvents and can reduce aggregation, leading to sharper and more intense Q-band absorption. Fluorescence emission of tetra-carboxy zinc phthalocyanine occurs when the molecule relaxes radiatively from its first excited singlet state back to the ground state. Upon excitation at the Q-band wavelength, ZnPc(COOH)<sub>4</sub> emits fluorescence typically in the range of 680–750 nm, with a relatively small Stokes shift. The fluorescence intensity depends strongly on concentration, solvent polarity, and aggregation state. In aggregated form, fluorescence is often quenched due to excitonic interactions and non-radiative energy transfer pathways.

Generally, tetra-carboxy zinc phthalocyanine is characterized by strong visible light absorption and near-infrared fluorescence, making it promising photosensitizer and light-harvesting material. Its functional carboxy groups provide additional chemical versatility for binding to surfaces, biomolecules, or nanomaterials, further expanding its technological and biomedical relevance.

\* **Acknowledgment:** This paper was supported financially by a grant from the Romanian Ministry of Research, Innovation, and Digitization, CNCS-UEFISCDI, project PN-IV-P8-8.3-ROMD-2023-0048 (DSUPRAMED) within PNCDI IV.

**Diana-Elena ROTARU**

Doctorand Școala Doctorală de Științe Chimice, Școala de Studii Avansate Academia Română, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România

E-mail: rotaru.diana@icmpp.ro

**Mirela-Fernanda ZALTARIOV**

Cercetător științific R3, Dr. în Chimie  
Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România

E-mail: zaltariov.mirela@icmpp.ro

**Mihaela BALAN-PORCĂRAȘU**

Cercetător științific R1, Dr. în Chimie  
Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România

E-mail: mihaela.balan@icmpp.ro

**Mihaela AVĂDANEI**

Cercetător științific R3, Dr. în Chimie  
Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România

E-mail: mavadanei@icmpp.ro

**Maria CAZACU**

Cercetător științific R4, Dr. în Chimie  
Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România

### **New imidazole derivatives with strong antimicrobial activity**

*Noi derivați de imidazol cu activitate antimicrobiană puternică*

The imidazole ring has demonstrated an increasing attention as a key structural motif for numerous imidazole-based heterocyclic compounds applied as corrosion inhibitors, pharmaceutical and therapeutic, medicinal, or in catalysis. There are a large number of biological active imidazole-based derivatives, including antibacterial, anti-inflammatory, anticancer, antiparasitic, antiviral, antihistaminic and enzyme inhibitors, which proved efficiency in a variety of illnesses and have met the requirements for marketing.

In many drugs the imidazole core is responsible for the biological profile either as an anticancer or antimicrobial, analgesic, anti-tubercular or anti-HIV agent. A good to moderate antibacterial activity was reported for numerous imidazole derivatives. Herein, we demonstrated such activity for a series of imidazoles having a lipophilic disiloxane sequence in the structure. The reported compounds were full

characterized by FT-IR, NMR, ESI-MS, UV-Vis and the ability to bind albumin was investigated. Also the biocompatibility and antimicrobial activity are highlighted and discussed in relation with structural particularities.

### **Iuliana STOICA**

Scientific researcher III „Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry of Romanian Academy, Physical Chemistry of Polymers  
Department, Atomic Force Microscopy Laboratory  
<http://orcid.org/0000-0002-6792-9581>  
E-mail: stoica\_iuliana@icmpp.ro

#### **Tailoring the balance between alterations in surface morphology and decontamination effects via radio frequency low-temperature plasma applied in conservation of historical paper**

*Ajustarea echilibrului dintre modificările morfologiei suprafeței și efectele de decontaminare prin plasma de temperatură joasă, generată prin radiofrecvență, aplicată în conservarea hârtiei istorice*

Radio Frequency (RF) low-temperature plasma is an innovative dry-treatment technique for preserving historical paper. It provides a non-invasive, eco-friendly substitute for conventional aqueous techniques. In order to decontaminate, consolidate, and clean paper-based documents, this technology eliminates surface impurities and microorganisms without compromising the delicate cellulose structure. Thus, it is very important to tailor the balance between the alterations in surface morphology and decontamination to conserve the historical paper. The study was performed on gelatin-sized handmade paper of cotton fibers from a religious book, printed in 1835, on a region with red ink. The plasma treatment was realized in oxygen-argon gaseous mixture (10/90), using treatment times of 5, 10, and 20 minutes. The atomic force microscopy, a useful tool that can be used to characterize the surface of the paper before and after plasma treatments, gave information regarding the amplitude, functional and spatial texture characteristics. The morphological properties were correlated with the quantitative analysis of microbiota.

### **Alina SOROCEANU\***

Research Assistant, doctor in chemistry  
„Petru Poni” Institute of Macromolecular Chemistry Iasi, Romania  
<http://orcid.org/0000-0001-5155-5290>  
E-mail: lazar.alina@icmpp.ro

#### **Studies regarding thermal degradation of some composite materials based on polydimethylsiloxanes**

*Studii privind degradarea termică a unor materiale compozite pe baza de polidimetilsiloxani*

To be employed in a wide range of application areas, polymeric materials must have strong temperature stability. Polysiloxanes are one class of materials that are now being studied from this perspective because of their significant characteristics. Numerous applications have been impacted by the investigation of these polymers' broad temperature range of stability. This family of polymers is known for its exceptional thermal stability, yet the films made from polysiloxanes also exhibit flexibility.

Based on polydimethylsiloxane (PDMS) with varying siloxane functionality, a number of composite materials were created. These materials were filled with two different kinds of metal complexes that contained siloxane segments. These were produced by condensation of 1,3-bis(3-aminopropyl)tetramethyldisiloxane with 3,5-di-tert-butyl-2-hydroxibenzaldehyde and 5-chloro-2-hydroxibenzaldehyde. An improved understanding of the thermal degradation process of PDMS and an assessment of the by-products that it produces under various conditions resulted from research on the thermal behavior of silicone-based composite materials conducted in this study. This research also provided information on the gases originating from the thermal degradation process. Our efforts, therefore, resulted in a more effective selection of metal precursor choice options.

### **Ionut Radu TIGOIANU**

Cercetător științific R1, Dr. în chimie,  
Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România  
E-mail: tigoianu.radu@icmpp.ro

### **Mirela Fernanda ZALTARIOV**

Cercetător științific R3, Dr. în chimie,  
Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România

### **Mihaela AVADANEI**

Cercetător științific R2, Dr. în chimie,  
Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România

**Alexander TARNOVSKY**

Associate Professor, Center for Photochemical Sciences and Department of Chemistry, Bowling Green State University, USA

**Giulio CERULLO**

Professor of Physics, Politecnico di Milano, Physics Department, Milano, Italy

**Photophysical properties of some metal complexes using transient absorption spectroscopy**

*Proprietățile fotofizice ale unor complexe metalice utilizând spectroscopia de absorbție tranzitorie*

In this presentation, the nanosecond and femtosecond transient absorption techniques were applied for to characterize the photophysical properties of some molecular metal complexes (**3d/4f**), respectively complexes with transition metals (**3d**) and lanthanides (**4f**), obtained by condensation of some amines with carbonyl compounds, and to obtain information on the modification of optical properties in the fs-ps temporal domain, as a result of optical excitation. For this, new compounds have been synthesized and present excellent emission properties and stability, and the lifetimes, quantum yields of excited states were estimated. In order to demonstrate the excited-state processes and the involvement of the higher energy electronic states ( $S_n > 1$ ), transient absorption spectroscopy (**TA**), steady state and time-resolved fluorescence spectroscopy were used to characterize the photophysical properties of some metal complexes through mechanisms such as: intramolecular vibrational relaxation or redistribution (**IVR**), internal conversion (**IC**) and transitions between different symmetry states (**ISC**). Important mechanisms for applications, e.g. solar energy conversion, LEDs, medical imaging and phototherapy. From the transient absorption map, we obtained a ground state bleaching band (**GBS**), absorption in excited state (**ESA**) and at longer wavelength stimulated emission (**SE**).

**Mirela-Fernanda ZALTARIOV**

Cercetător științific R3, Dr. în Chimie  
Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România

E-mail: zaltariov.mirela@icmpp.ro

**Mihaela BALAN-PORCĂRAȘU**

Cercetător științific R1, Dr. în Chimie  
Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iași, România

E-mail: mihaela.balan@icmpp.ro

**Igor CASIAN**

Cercetător științific superior, Dr. în științe medicale  
Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemitanu”,

Centrul pentru Dezvoltarea Medicamentelor, Republica Moldova

E-mail: igor.casian@usmf.md

**Ana CASIAN**

Cercetător științific superior, dr. în științe farmaceutice  
Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemitanu”, Centrul pentru Dezvoltarea Medicamentelor, Republica Moldova

E-mail: ana.casian@usmf.md

**Ianoș COREȚCHI**

Conferențiar Universitar, dr. în științe medicale „Nicolae Testemitanu” State University of Medicine and Pharmacy, Department of Pharmacology and clinical pharmacology, Republic of Moldova.

E-mail: ianos.coretchi@usmf.md

**Exploring NaDES in kaempferol solubilization and pharmaceutical formulations for applications in corneal regenerations**

*Explorarea NaDES în solubilizarea kaempferolului și formulări farmaceutice pentru aplicații în regenerarea corneei*

The ocular drug delivery formulations have the key role to increase drug absorption, reduce the frequency of doses and maintain the therapeutic drug concentration with reduced side effects, as they are delivered locally instead of systemically, preventing first-pass metabolism, thus ensuring patient compliance. When we talk about new pharmaceutical formulations, marketed either as emulsions, suspensions, ointments or gels, they must also meet the conditions of biodegradability and biocompatibility, increased resilience and stability under the physiological conditions imposed by the type of eye injury. The main limitation is related to their low ocular bioavailability, less than 5 % of the formulation can reach the deeper eye structures.

A great solution to this limitation can be provided by NaDES characteristics, also known as a new class of green solvents formed by hydrogen bond interactions between donor and acceptor molecules (amino acids, sugars, polyols, organic acids, etc.), often choline chloride and urea in different molar ratios being used. NaDES demonstrated their role in transport of hydrophobic, hydrophilic or poorly soluble drugs, being available in many compositions, easy to prepare, with low cost production and enhanced biodegradability. At ocular level NaDES also demonstrated a positive impact on cornea's passage of the topical drugs through their permeation and solubility ability, ensuring an optimal viscosity and stabilization of drugs in bioactive form.

In this study different NaDES mixtures were prepared and used to solubilize Kaempferol, a promising drug with demonstrated antimicrobial and anti-inflammatory activity, with particularly mechanism of action as compared to standard antibiotics. The multicomponent formulations based on kaempferol were structurally

characterized and used as bioactive components in bionanocomposites for corneal regeneration.

\* **Acknowledgment.** This work was supported by a grant of the Ministry of Education and Research, CCCDI – UEFISCDI, project number PN-IV-PCB-RO-MD-2024-0372 (Contract 13PCBROMD/2025), within PNCDI IV.

**Humidity sensors** → an equipment or device that can transform humidity into electrical signal which is facile to be quantified and processed

categories: there are 2 main types of humidity sensors

**Capacitive sensors**  
monitors the change in the capacity and consists of a hygroscopic dielectric material placed between a pair of electrodes that forms a small capacitor

**Resistive sensors**  
monitors the change in the resistivity and measures the change in resistivity of a material between two electrodes inside a humidity probe (connected to the sensor) to render relative humidity

Labels in diagram: Porous polymer electrode, Polymer or silica dielectric layer, Platinum electrodes, substrate

**Perspectives for capacitive humidity sensors**

Labels in diagram: Upper electrode, dielectric layer, lower electrode, silox substrate

Art Museum - National Museum Complex "Moldova" Iași

Preservation of cultural heritage require humidity monitoring

Sensors detecting changes of capacity as a result of environment humidity modification — ADVANTAGES OF OUR SAMPLES:

- Chitosan has antibacterial properties renders flexibility
- has high hydrophilicity
- BT introduces high sensitivity and large response range
- rapid response and recovery time
- low hysteresis

**Objectives**

Used approach: Design of porous layers with proper morphology and dielectric behavior for humidity-sensing devices

- Obtaining fine ceramic particles by co-precipitation method and their morphological analysis
- Using blending and solution casting techniques to combine biodegradable chitosan matrix and ceramic nanofillers to create the desired dielectric layers
- Morphological evaluation of the composites at micro-scale by SEM
- Investigation of the dielectric properties by refractometry experiments at room temperature
- Study of the dielectric behavior by impedance spectroscopy

**Results and discussion**

experimental impedance responses, represented as Argand diagrams, along with the fitting semicircles for 0.25 and 10% vol.

The basic model correlated each semicircle in the complex impedance spectrum with a series-arranged RC parallel circuit response.

Sample	R <sub>1</sub> (Ω)	R <sub>2</sub> (Ω)	C <sub>1</sub> (s)	C <sub>2</sub> (s)	R <sub>1</sub> (Ω)	R <sub>2</sub> (Ω)	C <sub>1</sub> (s)	C <sub>2</sub> (s)
1	6.2	28	1.2	6.0	300	1.7	411	1.7
2	10	18	1.2	1.8	280	1.6	752	1.5
3	105	176	1.2	4.0	280	1.6	76	1.5
4	1	10	1.2	1.8	1500	1.5	76	1.5
5	1	10	1.2	1.8	150	1.5	76	1.5
6	1	10	1.2	1.8	150	1.5	76	1.5
7	1	10	1.2	1.8	150	1.5	76	1.5
8	1	10	1.2	1.8	150	1.5	76	1.5
9	1	10	1.2	1.8	150	1.5	76	1.5
10	1	10	1.2	1.8	150	1.5	76	1.5

- A tendency to reduce the series resistance R<sub>1</sub> (i.e., to reduce the overall impedance) is observed when increasing the BT amount.
- High-frequency components R<sub>1</sub> and C<sub>1</sub>, assigned to the intrinsic material's properties have a strong composition-induced effect.
- All low-frequency response (R<sub>2</sub>, C<sub>2</sub>) circuit elements were affected both by the presence of BT filler and electrode effect.

**Investigarea caracteristicilor colorimetrice și morfologice ale unor amestecuri de coloranți impregnați pe hârtie texturată de acuarie**

R.M. Albu, V.B. Mardari, I. Stoica

Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, Iasi, Romania

**Tehnici de analiză**

**Microscopia optică de înaltă rezoluție** – pentru a evalua porozitatea și uniformitatea dispersiei coloranților sau a amestecurilor de coloranți printre fibrele de hârtie.

**Refractometria** – determinarea indicelui de refracție al soluțiilor de coloranți/amestecuri la diferite lungimi de undă pentru a cuantifica modul în care lumina interacționează cu suporturile de hârtie colorată.

**Colorimetria** – Spectrofotometria a fost utilizată pentru a extrage informații asupra parametrilor colorimetrici, cum ar fi temperatura culorii, lungimea de undă a benzii dominante din distribuția puterii spectrale.

**Humidity sensors** → an equipment or device that can transform humidity into electrical signal which is facile to be quantified and processed

categories: there are 2 main types of humidity sensors

- Capacitive sensors** monitors the change in the capacity and consists of a hygroscopic dielectric material placed between a pair of electrodes that forms a small capacitor
- Resistive sensors** monitors the change in the resistivity and measures the change in resistivity of a material between two electrodes inside a humidity probe (connected to the sensor) to render relative humidity

**Perspectives for capacitive humidity sensors**

Art Museum – National Museum Complex “Moldova” Iasi

Sensors detecting changes of capacity as a result of environment humidity modification – ADVANTAGES OF OUR SAMPLES:

- Chitosan has antibacterial properties renders flexibility has high hydrophilicity
- BT introduces high sensitivity and large response range rapid response and recovery time low hysteresis

**Rezultate de colorimetrie înainte/după iradierea UV**

utilizate pentru evaluarea stabilității și validării intervențiilor pe suport de hârtie

- Temperatura culorii (temperatura de cromocromie) este un parametru care descrie aspectul vizual al hârtii înainte de a surzi, indicând dacă aceasta pare „caldă” (glăbuie) sau „rece” (albăstrui).
- Lungimea de undă a picului din distribuția puterii spectrale este lungimea de undă specifică la care o surză de lumină este intensificată sau redată spectrului material.
- Prezidența cromocromicilor este influențată de iradierea UV (efectul radiației ultraviolete (UV) asupra distribuției puterii spectrale a unui colorant este, în esență, un proces de degradare chimică ireversibilă – fotodegradare sau fotocolorare)
- Orice modificare structurală a parametrilor de colorare după iradiere indică existența procesului de degradare chimică ireversibilă a hârtii sau a coloranților.
- Lungimea de undă specifică este aproape invariabilă în urma iradiării ultraviolete UV
- Temperatura culorii pentru suportul de hârtie scade după iradiere, în timp ce hârtia impregnată cu coloranți prezintă valori mai mici ale temperaturii culorii după iradierea UV

**Rezultate de colorimetrie înainte/după iradierea UV**

Studiu de îmbălbănțire asistată pentru materialele utilizate în pictură și restaurare, realizat modificând parametrii de iradiere și probele utilizate (cotton fibers, paper, etc.).

În contextul colorimetriei aplicate în pictură și restaurare, creșterea temperaturii culorii după iradierea UV indică o dezinfectare a probei de culoare și o schimbare în distribuția puterii spectrale, în timp ce scăderea temperaturii culorii indică o tranziție spre o culoare mai deschisă.

• Lungimea de undă specifică nu prezintă nici un semn amănunțit optic mai slab activarea fotocatalitică UV  
 • Temperatura culorii pentru coloranții cationici scade, iar în cazul amestecurilor de coloranți se observă o scădere colorimetrică și o schimbare în distribuția puterii spectrale  
 • pentru sistemul CR + VB s-a observat o scădere după iradiere  
 • creșterea temperaturii culorii combinată cu o creștere a intensității peak-ului dominant din distribuția puterii spectrale indică schimbarea fotocatalitică a probei CR + VB

**Concluzii**

- Datorită proprietăților sale anti-septice și antifungice, coloranții verde brillant este adăugat în concentrații foarte mici pentru a preveni biodegradarea materialelor (coloranților, hârtiei) folosiți la realizarea sau restaurarea picturii
- Avantajul verdeții brillante este că absoarbe în zona verde-albăstră a spectrului și facilitează recombinarea moleculelor vechi fără a afecta structura superficială de hârtie
- Folosirea microscopiei optice și a colorimetriei permite o evaluare a compatibilității coloranților înșepați pe hârtie, reducând riscul de deteriorare ireversibilă
- Prin amestecarea UV cu cei doi coloranți se propune obținerea de noi materiale capabile să reproducă amănunțite sașaje de interes pentru realizarea sau restaurarea obiectelor de artă, fie că compoziția integrată fizică sau estetică a acestora
- Microscopia optică indică o absorbție uniformă a coloranților individuali și a amestecurilor preparate pe suportul de hârtie
- Indicele de refracție al fiecărei substanțe studiate relevă o polarizabilitate diferită. Cel mai mare indice de refracție și anume sistemul (VB + CR) arată că amestecul pătrunde în micro-voidurile suportului, aspect pozitiv pentru a evita reflexiile difuze care pot diminua profunzimea culorilor închise
- Valoarea temperaturii culorii depinde de tipul de colorant, dar și de acțiunea radiațiilor UV: creșterea T și a intensității peak-ului dominant din distribuția puterii spectrale relevă acțiunea fotocatalitică a probei CR + VB

A XIII-a ediție a Conferinței Științifice Internaționale  
 „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine”  
 Februarie 2026  
 Iași-Chișinău-București-Lviv

TAILORING THE BALANCE BETWEEN ALTERATIONS IN SURFACE MORPHOLOGY AND DECONTAMINATION EFFECTS VIA RADIO FREQUENCY LOW-TEMPERATURE PLASMA APPLIED IN CONSERVATION OF HISTORICAL PAPER

AJUSTAREA ECHILIBRULUI DINTRE MODIFICĂRILE MORFOLOGIEI SUPRAFEȚEI ȘI EFECTELE DE DECONTAMINARE PRIN PLASMA DE TEMPERATURĂ JOASĂ, GENERATĂ PRIN RADIOFRECVENȚĂ, APLICATĂ ÎN CONSERVAREA HĂRTIEI ISTORICE

IULIANA STOICA  
 SCIENTIFIC RESEARCHER III  
 "PETRU PONI" INSTITUTE OF MACROMOLECULAR CHEMISTRY OF ROMANIAN ACADEMY,  
 PHYSICAL CHEMISTRY OF POLYMERS DEPARTMENT, ATOMIC FORCE MICROSCOPY LABORATORY  
 ORCID ID: 0000-0002-6792-9581

The microbiological analysis revealed the presence of **fungi** and **bacteria** on the historical paper

Two fungal species have been identified:

- *Penicillium notatum*
- *Penicillium chrysogenum*,

with a relatively high load, producing numerous colonies

Bacterial contamination has been found:

- Gram positive bacteria
- Gram negative bacteria

The study was performed on gelatin-sized handmade paper of cotton fibers from a religious book, printed in 1835, on a region with red ink.

The experimental set-up used for radio frequency low-temperature plasma treatment applied in conservation of historical paper

The study was performed on gelatin-sized handmade paper of cotton fibers from a religious book, printed in 1835, on a region with red ink.

- maximum temperature → 40 °C (monitored by a thermocouple)
- electric field intensity → 20-30 V/cm
- discharge power → 30 W
- current intensity in the discharge → 1.2 mA
- voltage between the electrodes → 280V
- the reactor → vacuumed to 0.01 Torr
- after the introduction of the operating gas, the pressure reached 5.0x10<sup>-2</sup> Torr
- temperature in the laboratory → 20 °C

E.G Ioanid, D. Rusu, A. Ioanid, S. Dunca and A. Muresan. Patent RO 122 396, 2009.

The experimental set-up used for radio frequency low-temperature plasma treatment applied in conservation of historical paper

The study was performed on gelatin-sized handmade paper of cotton fibers from a religious book, printed in 1835, on a region with red ink.

- maximum temperature → 40 °C (monitored by a thermocouple)
- electric field intensity → 20-30 V/cm
- discharge power → 30 W
- current intensity in the discharge → 1.2 mA
- voltage between the electrodes → 280V
- the reactor → vacuumed to 0.01 Torr
- after the introduction of the operating gas, the pressure reached 5.0x10<sup>-2</sup> Torr
- temperature in the laboratory → 20 °C

E.G Ioanid, D. Rusu, A. Ioanid, S. Dunca and A. Muresan. Patent RO 122 396, 2009.

Behavior of historical printing inks on paper under radio frequency low-temperature plasma treatment

Morphological study – atomic force microscopy

Historical paper initial	Historical paper Plasma treated – 5 minutes	Historical paper Plasma treated – 10 minutes	Historical paper Plasma treated – 20 minutes
St=936 nm Sq=113 nm Ent=12.69 Sdr=47.87 %	St=1278 nm Sq=174 nm Ent=13.29 Sdr=93.26 %	St=1109 nm Sq=160 nm Ent=13.14 Sdr=42.89 %	St=923 nm Sq=118 nm Ent=12.77 Sdr=47.19 %

Participants: Anca Grigoras, Irina Cosutchi, Raluca Albu, Alina Soroceanu, Simona Nica

Behavior of historical printing inks on paper under radio frequency low-temperature plasma treatment

Functional study – atomic force microscopy

Historical paper initial	Historical paper Plasma treated – 5 minutes	Historical paper Plasma treated – 10 minutes	Historical paper Plasma treated – 20 minutes
Sci=1.573 Svi=0.118	Sci=1.491 Svi=0.124	Sci=1.628 Svi=0.089	Sci=1.581 Svi=0.119

Vmp – peak material volume  
Vmv – core material volume  
Vvc – core void volume  
Vvv – valley void volume  
Sci – core fluid retention index  
Svi – valley fluid retention index

Participants: Anca Grigoras, Irina Cosutchi, Raluca Albu, Alina Soroceanu, Simona Nica

Behavior of historical printing inks on paper under radio frequency low-temperature plasma treatment

Spatial study – atomic force microscopy

Historical paper initial	Historical paper Plasma treated – 5 minutes	Historical paper Plasma treated – 10 minutes	Historical paper Plasma treated – 20 minutes
Sdi=0.6400	Sdi=0.5127	Sdi=0.5096	Sdi=0.6144

Sdi – surface direction index

Participants: Anca Grigoras, Irina Cosutchi, Raluca Albu, Alina Soroceanu, Simona Nica

INSTITUTUL DE ȘTIINȚE MACROMOLECULARE PETRU PONI (PETRU PONI INSTITUTE OF MACROMOLECULAR CHEMISTRY)

NEW INSULIN-BASED EYE DROPS FOR THE TREATMENT OF CORNEAL LESIONS. INVESTIGATIONS OF STABILITY AND RHEOLOGICAL BEHAVIOR

Simona-Luminita NICA, Leonas-Gabriel TIMOFTE-ZORILA, Valentin NASTASA, Mirela-Fernanda ZALTARIOV, Andrei CHIABURU, Ianos CORETCHI, Mihaela-Madalina TIMOFTE-ZORILA

Participants: JULIANA STOICA-ICM..., Mirela Zaltariov, Simona Nica, Raluca Albu, Anca Grigoras, Irina Cosutchi

Insulina-importanța sa

Participants (6): MZ Mirela Zaltariov (Host, me), SN Simona Nica, AG Anca Grigoras, IS IULIANA STOICA-ICMPP, RA Raluca Albu, IC Irina Cosutchi

Participants in chat: JULIANA STOICA-ICM..., Mirela Zaltariov, Simona Nica, Raluca Albu

Materiale utilizate

Participants in chat: MZ Mirela Zaltariov (Host, me), SN Simona Nica, AG Anca Grigoras, IS IULIANA STOICA-ICMPP, RA Raluca Albu, IC Irina Cosutchi

Participants in chat: JULIANA STOICA-ICM..., Mirela Zaltariov, Simona Nica, Raluca Albu

## Comunicările susținute în cadrul secțiunii organizate la Chișinău

### Rodica STURZA

Dr. hab., prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-2412-5874>  
E-mail: [rodica.sturza@chim.utm.md](mailto:rodica.sturza@chim.utm.md)

### Veronica DRAGANCEA

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-5938-0410>  
E-mail: [veronica.dragancea@chim.utm.md](mailto:veronica.dragancea@chim.utm.md)

### Dmitri LAZACOVICI

Dr., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-9078-1098>  
E-mail: [dlazakowich@outlook.com](mailto:dlazakowich@outlook.com)

### Aliona GHENDOV-MOȘANU

Dr. hab., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-5214-3562>  
E-mail: [aliona.mosanu@tpa.utm.md](mailto:aliona.mosanu@tpa.utm.md)

### Plastic packaging: public perceptions and sustainable development perspectives

*Ambalajele din plastic: percepții publice și perspective de dezvoltare durabilă*

Plastic packaging intended for contact with food occupies a central place in the modern food chain, playing an essential role in ensuring quality, extending the shelf life of products and reducing food losses. However, in recent years, in addition to the objective of consumer protection, public policies have increasingly integrated concerns related to the environmental impact generated by plastic packaging and its associated waste. The principles of the circular economy and the life cycle approach to packaging have become major strategic directions, although the development of plastic packaging from recycled materials creates additional challenges related to the variability of the composition and the need for additional controls to guarantee food safety. Public perception of plastic packaging is evolving rapidly, amid increasing awareness of environmental protection and human health. Consumers associate recyclable, reusable or compostable packaging with more natural and safer products, showing a clear preference for alternatives considered environmentally friendly. Plastic packaging is often perceived negatively, especially in the absence of clear information on its safety and environmental impact. Although public awareness of concepts such as recyclability or biodegradability remains relatively low, most consumers support tighter regulations to prevent adverse health effects. Globally, less than 10% of the total amount of plastic waste generated is

recycled to date, with the rest being incinerated, landfilled or disposed of uncontrolled in the environment. Polyethylene terephthalate remains the most recyclable type of plastic used in food packaging, due to its low diffusion coefficient and high melting point. However, recycled packaging may contain chemical contaminants introduced during use, waste processing and recycling, which can subsequently migrate into food. Studies have identified the presence of impurities in recycled PET, although these were not intentionally used. Available comparative studies generally indicate a higher level of chemical migration from recycled materials. Thus, the use of recycled materials in food packaging offers significant benefits from a sustainability perspective, but also involves complex challenges related to food safety.

\* Acknowledgments: This work was supported by a project 25.80012.5107.19SE "Assessment of risks associated with the migration of potentially toxic components from plastic food packaging on the market of the Republic of Moldova".

### Aliona GHENDOV-MOȘANU

Dr. hab., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-5214-3562>  
E-mail: [aliona.mosanu@tpa.utm.md](mailto:aliona.mosanu@tpa.utm.md)

### Iana CIUGUREANU

PhD student, Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0009-0004-1910-7833>  
E-mail: [iana.ciugureanu@doctorat.utm.md](mailto:iana.ciugureanu@doctorat.utm.md)

### Angela GUREV

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-8493-5257>  
E-mail: [angela.gurev@chim.utm.md](mailto:angela.gurev@chim.utm.md)

### Viorica BULGARU

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-1921-2009>  
E-mail: [viorica.bulgaru@tpa.utm.md](mailto:viorica.bulgaru@tpa.utm.md)

### Effect of alfalfa (*Medicago Sativa*) protein concentrate incorporation on the CIELab color parameters of wheat pasta

*Efectul încorporării concentratului proteic din lucernă (Medicago sativa) asupra parametrilor de culoare CIELab ai pastelor făinoase*

The pasta industry represents one of the most dynamic segments of the food sector, owing to its accessibility, versatility, and nutritional value for consumers. In recent decades, consumer preferences have increasingly shifted toward functional and nutritionally enriched food products. Protein concentrate derived from alfalfa

(*Medicago sativa*) is characterized by a high content of proteins, dietary fiber, vitamins, and bioactive compounds, and is therefore considered a promising ingredient for food fortification. The aim of this study was to investigate the effect of incorporating alfalfa protein concentrate, at levels ranging from P0% to P10% (w/w) of flour weight, on the color parameters of dry pasta produced from durum wheat flour. Color measurements were performed using a Konica Minolta CR-400 colorimeter (Tokyo, Japan), and the CIELab parameters were recorded as follows: L\* (lightness), a\* (red–green coordinate), b\* (yellow–blue coordinate), and  $-a^*/b^*$  (green index). The results indicated that increasing the proportion of protein concentrate led to a decrease in L\* values, reflecting a darker appearance of the pasta samples. Regarding the a\* parameter, a progressive shift toward negative values was observed, indicating an intensification of green coloration, from 0.47 (P0%) to  $-2.62$  (P10%), attributable to the presence of chlorophylls in alfalfa. The b\* parameter confirmed the presence of a yellow hue, associated with carotenoids naturally occurring in both wheat flour and alfalfa. No statistically significant differences ( $p > 0.05$ ) in the green index were observed between the sample pairs P0% and P2%, P4% and P6%, and P8% and P10%. This finding suggests that chlorophyll pigments were efficiently co-extracted with the protein concentrate, which was precipitated at its isoelectric point. Thus, the results highlight the potential of alfalfa protein concentrate as a functional ingredient in the development of nutritionally enhanced pasta products.

\* **Acknowledgments:** The research was supported by Project 25.80012.5107.21SE Optimization of the extraction technology of protein concentrates from alfalfa (*Medicago Sativa*) for the manufacture of new food products, being implemented at the Technical University of Moldova.

#### **Rodica SIMINIUC**

Dr. hab., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-4257-1840>  
 E-mail: rodica.siminiuc@adm.utm.md

#### **Anna VÎRLAN**

PhD Student, Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0009-0000-7983-9340>  
 E-mail: anna.virlan@doctorat.utm.md

#### **Sergiu SIMINIUC**

Scientific Researcher, Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-1531-1560>  
 E-mail: sergiu.siminiuc@isa.utm.md

#### **Dinu ȚURCANU**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-5540-4246>  
 E-mail: dinu.turcanu@adm.utm.md

### **Post-preparation storage controls glycemic stability of cooked rice through metabolic and structural reorganization**

*Influența păstrării post-preparare asupra stabilității glicemice a orezului fiert prin reorganizare metabolică și structurală*

Postprandial glycemic response of starchy foods is traditionally evaluated immediately after preparation, although real consumption conditions frequently involve variable post-preparation storage periods. This chapter examines post-preparation storage as a secondary technological stage capable of simultaneously modifying glycemic response, starch structure, and temporal stability of metabolic response in cooked rice. The aim of the study was to investigate the influence of different storage regimes on glycemic stability and to demonstrate that a reduction in glycemic index (GI) does not necessarily reflect metabolic stabilization. Therefore, the analysis integrated GI, resistant starch content (RS), and the post-technological stability coefficient (CSPT), expressing the daily relative variation of glycemic response.

Results showed a progressive decrease in GI with increasing storage duration, associated with structural reorganization of starch and accumulation of resistant starch. The relationship between GI and resistant starch was characterized by a strong inverse correlation ( $r = -0.935$ ;  $p < 0.001$ ), indicating that starch retrogradation represents a key mechanism underlying glycemic attenuation. Temporal stability analysis revealed substantial differences among storage regimes: refrigeration reduced GI but maintained relatively high metabolic variability, whereas prolonged freezing resulted in low CSPT values, corresponding to stable and reproducible glycemic responses. Integration of metabolic and structural indicators enabled the identification of a Metabolic Safety Zone characterized by reduced glycemic response combined with minimal temporal variability. The findings demonstrate that post-preparation storage can shift cooked rice from a merely reduced glycemic response toward a metabolically stable and predictable profile, supporting the transition from static glycemic evaluation toward a dynamic assessment of nutritional quality relevant to dietary management and nutritional security.

\* **Acknowledgments:** The research was supported by Institutional Project, sub-program 020405 “Optimizing food processing technologies in the context of the circular bioeconomy and climate change”, Bio-OpTehPAS, being implemented at the Technical University of Moldova.

**Aurica CHIRSANOVA**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-1172-9900>

E-mail: aurica.chirsanova@toap.utm.md

**Sustainable valorization of jerusalem artichoke (*Helianthus tuberosus*)***Valorificarea sustenabilă a topinamburului (*Helianthus tuberosus*)*

Jerusalem artichoke (*Helianthus tuberosus*) is a tuberous plant with significant nutritional and functional potential due to its high content of inulin, dietary fiber, and bioactive compounds such as polyphenols and antioxidants. In the current context, where sustainability and innovation in the food industry are major priorities, Jerusalem artichoke represents a promising resource for the development of innovative and health-promoting food products. A major advantage of Jerusalem artichoke is its drought resistance, low requirement for costly agricultural inputs, and high productivity, which make it well suited for sustainable cultivation, including under the climatic conditions of the Republic of Moldova. In this country, valuable local cultivars exist that are currently underutilized, creating opportunities for local valorization and the development of innovative food products. The present study investigates sustainable processing methods for Jerusalem artichoke tubers aimed at maximizing the nutritional and functional properties of the resulting ingredients. The applied methods include controlled-temperature drying, controlled fermentation, and selective extraction of bioactive compounds. These technologies enable the production of powders, concentrates, and extracts that can be incorporated into various food products, such as functional bread, bakery products, functional beverages, and nutritional supplements. Preliminary results demonstrate that the incorporation of Jerusalem artichoke leads to an increased content of dietary fiber and bioactive compounds in the final products, thereby improving their nutritional and functional profile. At the same time, the valorization process is sustainable, reducing waste and enabling the full utilization of tubers, thus contributing to an environmentally friendly production model. The bioactive effects of Jerusalem artichoke include glycemic regulation, stimulation of the intestinal microbiota, and antioxidant activity, all of which are important for the development of value-added food products. The study confirms that Jerusalem artichoke can be transformed into a versatile and eco-friendly ingredient, offering innovation opportunities for the food industry while meeting consumer demand for healthy, functional, and sustainable products. Through the valorization of local cultivars from the Republic of Moldova, innovative food products can be developed that harness local potential and promote sustainable agriculture and the competitiveness of the local food industry.

\* **Acknowledgments:** The research was supported by Institutional Project, sub-program 020405 "Optimizing food processing technologies in the context of the circular bioeconomy and climate change", Bio-OpTehPAS, being implemented at the Technical University of Moldova.

**Viorica BULGARU**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-1921-2009>

E-mail: viorica.bulgaru@tpa.utm.md

**Effect of josta berry extract addition on the yogurt preservation and stability***Efectul adăugării de extract de fructe de pădure de josta asupra conservării și stabilității iaurtului*

Yogurt is a fermented dairy product that exerts beneficial effects on the human body by improving digestion, enhancing lactose assimilation, maintaining the balance of the intestinal microbiota, and supporting immune function. However, during yogurt manufacturing, the formulation is often supplemented with ingredients of synthetic origin to enhance quality characteristics. The present study proposed the use of an extract rich in biologically active compounds derived from Josta berries as a natural colorant, while also evaluating its effect on monitoring the growth of lactic acid bacteria in order to extend the shelf life of the final product.

Five yogurt samples were produced: one control sample without colorant (PM) and four samples supplemented with hydroalcoholic extract of Jostaberries (JE) at concentrations ranging from 0.5% to 2.0%. The pH values, lactic acid content, and the growth of lactic acid bacteria were analyzed throughout a 21-day storage period. In all analyzed samples, a decrease in pH was observed during the first 8 days of storage, followed by only minor fluctuations until day 21. The PM showed a continuous decline in pH (4.53 → 4.12), indicating active post-acidification. Samples containing 0.5% and 1.0% JE reached the lowest final pH values (4.07 and 4.05, respectively), suggesting more pronounced fermentation at low and medium concentrations of JE. In contrast, the 2.0% JE sample exhibited slight stabilization (pH 4.12 on day 21), likely due to the moderate inhibitory effect of the fruit's bioactive compounds on lactic acid bacteria.

The lactic acid content increased progressively in all samples, confirming the expected inverse relationship with pH. The control sample recorded the highest final value (0.1081), reflecting the most intense post-acidification. Yogurts supplemented with 1.0% and 1.5% JE showed moderate and relatively uniform lactic acid accumulation, indicating a balance between fermentation stimulation (through additional substrate availability) and the antimicrobial activity of phenolic compounds. The 2.0% JE sample presented slightly lower final acidity than the control, demonstrating a partial limitation of metabolic activity.

The specific growth rate of lactic bacteria ( $\mu$ ) values were reduced in all samples ( $10^{-4}$ – $10^{-5}$ ), which was characteristic of the stationary phase under refrigeration conditions. The control sample displayed the highest intermediate value on day 15, suggesting more intense metabolic activity in the absence of JE. The 0.5% JE sam-

ple showed relatively higher  $\mu$  values compared to the other supplemented variants, confirming a stimulatory effect at low concentrations. At 1.0–2.0% JE addition,  $\mu$  values were lower and more stable, indicating improved microbiological stability.

Josta berry extract can serve as a natural colorant in yogurt while enhancing microbial stability. Additions of 1.0–1.5% offer a balance between fermentation and shelf-life extension, supporting its use as an alternative to synthetic additives in industrial production.

\* **Acknowledgments:** The research was supported by Institutional Project, subprogram 020405 “Optimizing food processing technologies in the context of the circular bioeconomy and climate change”, Bio-OpTehPAS, being implemented at the Technical University of Moldova.

**Dinu ȚURCANU**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-5540-4246>  
E-mail: [dinu.turcanu@adm.utm.md](mailto:dinu.turcanu@adm.utm.md)

**Rodica SIMINIUC**

Dr. hab., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-4257-1840>  
E-mail: [rodica.siminiuc@adm.utm.md](mailto:rodica.siminiuc@adm.utm.md)

**Functional assessment of wearable biosensors for physiological and nutritional monitoring in military operational contexts**

*Evaluarea funcțională a biosenzorilor purtabili pentru monitorizarea fiziologică și nutrițională în contexte operaționale militare*

Wearable biosensors have emerged as essential technologies supporting the transition toward personalized and preventive health monitoring, particularly in environments characterized by intense physiological stress. In military operational settings, continuous monitoring of physiological and metabolic parameters is critical for preventing performance degradation, detecting early signs of fatigue, and reducing the risk of operational collapse. The aim of this study was to conduct a thematic and comparative evaluation of wearable biosensors used for physiological and nutritional monitoring in military and sport-analogous environments, identifying technological trends, functional limitations, and future development priorities. A systematic literature search was performed in the Web of Science Core Collection database covering the period 2015–2025. Twenty-six eligible studies were selected following predefined inclusion criteria. Data extraction included biosensor type, monitored physiological parameters, dominant transduction technology, application context, and study characteristics.

Seventeen distinct wearable biosensors were identified and classified according to monitored parameters and technological principles. Cardiovascular and respiratory indicators were the most frequently monitored variables, with heart rate assessed in 82% of devices, followed by heart rate variability, oxygen saturation, respiratory rate, and body temperature. Functional evaluation based on portability, accuracy, and practical utility scores revealed high operational adaptability, with an overall mean score of 13.36 out of 15. Multimodal biosensors represented 41% of analyzed devices, reflecting a growing trend toward integrated physiological monitoring systems.

Despite technological progress, the analysis highlighted persistent limitations related to multisensory integration, energy autonomy, and insufficient incorporation of nutritional biomarkers such as glucose or lactate. The findings emphasize the transition of wearable biosensors from experimental monitoring tools toward operational decision-support systems capable of enhancing physiological resilience in extreme environments.

The proposed functional framework contributes to the systematic evaluation and selection of wearable biosensors suitable for deployment in military contexts and supports future development of integrated, autonomous, and multiparametric monitoring technologies.

\* **Acknowledgments.** This research was conducted under the postdoctoral grant “Nutritional Resilience of the National Army Personnel: Integrating Smart Systems for Food Management and Deficiency Prevention” (grant no. 25.00208.7007.05/PD), supported by the National Agency for Research and Development (NARD).

**Alexandra ARSENI**

PhD Student, Doctoral School, Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0009-0002-0166-4215>  
E-mail: [alexandra.arseni@enl.utm.md](mailto:alexandra.arseni@enl.utm.md)

**Natalia VLADEI**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-1094-6812>  
E-mail: [natalia.vladei@ffta.utm.md](mailto:natalia.vladei@ffta.utm.md)

**The implications of terroir on the phenolic composition of red wines in the context of sustainable oenology**

*Implicațiile terroir-ului asupra compoziției fenolice a vinurilor roșii în contextul oenologiei durabile*

The phenolic composition of red wines represents a key indicator of chromatic, structural, and biological quality, being contoured by the interaction between grape variety, pedoclimatic conditions, and winemaking. Within the framework of sustainable winemaking in Republic of Moldova, understanding the relationship

between terroir and phenolic composition supports the optimization of viticultural practices adapted to local conditions. Experimental data focused on dry red wines produced from the indigenous cultivars Fetească Neagră and Rară Neagră, harvested from the Bugeac, Mircești, Leova, and Purcari regions. Physicochemical analyses, performed according to the methods recommended by the OIV, revealed comparable values for the same cultivar grown in different areas. These findings indicate relative stability of the basic compositional parameters, while territorial differences are more pronounced at the phenolic and sensory levels. Total phenolic content varied according to both variety and geographical origin. Fetească Neagră exhibited higher values, reaching by 42 % more in the Mircești area, whereas Rară Neagră showed lower concentrations, with a minimum in Bugeac region. Anthocyanin concentration followed a similar trend, with Fetească Neagră attaining a maximum in Mircești by 48 % compared to Purcari, while Rară Neagră wines had an insignificant difference. Color intensity reached 0.67 in Fetească Neagră from Mircești, while Rară Neagră consistently displayed lower values of approximately 0.23, irrespective of region. Hue values indicated territorial variability in Rară Neagră, with 1.05 in Mircești and 0.861 in Bugeac. These results confirm that cultivar is the primary determinant of phenolic potential, whereas terroir modulates its expression by influencing the accumulation and stability of phenolic compounds. Pedological and climatic variability contribute to the differentiation of chromatic and structural profiles without substantially altering fundamental physicochemical parameters. The valorization of indigenous varieties such as Fetească Neagră and Rară Neagră contributes to the preservation of viticultural biodiversity and the consolidation of geographical identity. Correlating phenolic profiles with geographical origin provides a foundation for enhancing the competitiveness of the national wine sector in alignment with bioeconomy principles and climate change adaptation strategies.

\* **Acknowledgments:** The research was supported by Institutional Project, sub-program 020405 “Optimizing food processing technologies in the context of the circular bioeconomy and climate change”, Bio-OpTehPAS, being implemented at the Technical University of Moldova.

#### **Eugenia COVALIOV**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-4574-2959>  
 E-mail: eugenia.covaliov@toap.utm.md

#### **Tatiana CAPCANARI**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-0056-5939>  
 E-mail: tatiana.capcanari@toap.utm.md

#### **Natalia SUHODOL**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-5609-5139>  
 E-mail: natalia.suhodol@toap.utm.md

#### **Olga DESEATNICOVA**

Dr., prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-4801-8173>  
 E-mail: olga.deseatnicova @toap.utm.md

### **Development and quality evaluation of a walnut-based chocolate paste designed as an alternative with an improved nutritional profile to conventional products**

*Dezvoltarea și evaluarea calității unei paste de ciocolată pe bază de nucă, concepută ca alternativă cu profil nutrițional îmbunătățit la produsele convenționale*

Increasing concerns regarding excessive sugar intake and the use of palm oil in conventional chocolate creams have stimulated research toward nutritionally improved alternatives based on local raw materials. The present study aimed to develop and evaluate a walnut-based chocolate paste formulated with roasted walnut kernels (83.5%), powdered sugar (10%), dark chocolate (5%), and cocoa (1.5%). The product was characterized in terms of oxidative stability, total phenolic content, antioxidant activity, rheological behavior, and sensory acceptability during four months of storage.

The results indicated good oxidative stability, with free fatty acid values ranging between 0.10 and 0.17 g oleic acid/100 g and peroxide values increasing moderately from 1.17 to 2.22 meq/kg oil, remaining within acceptable quality limits. The initial total phenolic content reached 47.20 mg GAE/g, while antioxidant activity assessed by DPPH radical scavenging capacity was approximately 70%. Although a gradual decrease in phenolic compounds (about 31%) and antioxidant activity (approximately 33%) was observed during storage, the product maintained a considerable bioactive potential. Rheological analysis demonstrated non-Newtonian pseudoplastic behavior, characteristic of nut-based chocolate pastes, with a slight reduction in apparent viscosity over time. Sensory evaluation (n = 20) revealed high overall acceptability (4.58 on a 5-point hedonic scale), particularly for taste and flavor attributes.

The obtained results demonstrate the technological feasibility of producing a walnut-based chocolate paste with enhanced nutritional attributes and satisfactory oxidative stability. The product represents a promising alternative to conventional high-sugar, palm-oil-containing formulations, while simultaneously contributing to the valorization of locally cultivated walnut resources.

\* **Acknowledgments:** The research was supported by Institutional Project, sub-program 020405 “Optimizing food processing technologies in the context of the circular bioeconomy and climate change”, Bio-OpTehPAS, being implemented at the Technical University of Moldova.

**Natalia NETREBA**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-4200-1303>  
E-mail: natalia.netreba@tpa.utm.md

**Irina DIANU**

PhD student, Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-8632-8987>  
E-mail: irina.dianu@doctorat.utm.md

**Valorisation of sea buckthorn by-products to obtain a dry starch-based fruit dessert concentrate**

*Valorificarea subproduselor de cățina albă pentru obținerea concentratului uscat de fructe pe bază de amidon*

The sustainable valorization of berry processing by-products is an important direction in modern food science, particularly for the development of functional products with improved nutritional quality and reduced raw material losses. This study investigated the feasibility of using sea buckthorn (*Hippophae rhamnoides* L.) processing fractions as fortifying ingredients in a dry starch-based fruit dessert concentrate. The work focused on two secondary raw materials: sea buckthorn pomace, represented by the de-seeded fruit fraction, and sea buckthorn seed meal. Two formulation series were developed. In the first series, the dry concentrate was enriched with sea buckthorn pomace powder at 2, 4, 6, and 8%. In the second series, sea buckthorn seed meal was incorporated at 0.25, 0.5, 0.75, and 1.0%. Prior to use, the pomace was separated from the seeds, convectively dried at 45 °C for 6 h to a final moisture content of 8–10%, and milled. The analyzed sea buckthorn raw materials demonstrated high functional potential. The pomace fraction contained 0.62±0.06% ash, 11.13±0.13 mg/100 g carotenoids, 99.08±0.40 mg/100 g vitamin C, 11.95±1.97% oil, 2.56±0.19% titratable acidity, and 19.274±0.002 mg/g total polyphenols. The seed meal fraction contained 8.53±0.05% moisture, 26.06±0.05% protein, 6.05±0.07% fat, 2.44±0.02% mineral substances, and 4.23±0.01 mg/100 g carotenoids. The developed dry concentrates showed moisture values within the typical stability range for sweet dry mixes. In the pomace-enriched series, titratable acidity increased from 0.56±0.04% at 2% addition to 2.72±0.05% at 8%, accompanied by a progressive enhancement of orange color, aroma intensity, and acidic freshness. In contrast, the seed

meal series showed only minor acidity changes, from 0.08±0.01% to 0.17±0.02%, indicating a milder sensory impact. Overall, sea buckthorn by-products demonstrated clear technological suitability as functional ingredients, with moderate inclusion levels appearing the most promising for achieving a balanced combination of enhanced biological value, acceptable sensory quality, and product stability.

\* **Acknowledgments:** The research was supported by Institutional Project, sub-program 020405 “Optimizing food processing technologies in the context of the circular bioeconomy and climate change”, Bio-OpTehPAS, being implemented at the Technical University of Moldova.

**Rodica STURZA**

Dr. hab., prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-2412-5874>  
E-mail: rodica.sturza@chim.utm.md

**Aliona GHENDOV-MOȘANU**

Dr. hab., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-5214-3562>  
E-mail: aliona.mosanu@tpa.utm.md

**Dmitri LAZACOVICI**

Dr., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-9078-1098>  
E-mail: dlazakowich@outlook.com

**Maria- Loredana SORAN**

Dr. hab., prof., Institute for Isotopic and Molecular Technology ITIM Cluj-Napoca  
<https://orcid.org/0000-0003-3770-9702>  
E-mail: loredana.soran@itim-cj.ro

**Adsorption and removal of organic pollutants from aqueous media on biochars obtained from agro-industrial waste**

*Adsorbția și îndepărtarea poluanților organici din medii apoase pe biocărburi obținuți din deșeuri agroindustriale*

Given the growing concerns about water contamination with organic pollutants and the need for decontamination with environmentally friendly sorbents, biochars were prepared from apple juice waste and subsequently activated by incorporating metal oxides in different proportions. After basic and thermal treatment, the resulting samples (A-ac) present an ordered and uniform porous structure with a narrow pore size distribution. Upon addition of Fe<sub>3</sub>O<sub>4</sub>, the surface area and the porous structure are affected only to a small extent. The same narrow pore size distribution is observed, with a bimodal appearance. For samples containing NiO, the surface area decreases, which is explained either by the collapse of the porous

structure or by the filling and clogging of the pores existing in the carbon precursor. The synthesized materials were characterized using the BET surface analysis method. The surface area and pore size distribution were calculated from nitrogen adsorption-desorption isotherms. Activated (A-ac) and Fe<sub>3</sub>O<sub>4</sub>-functionalized (A-ac-Fe<sub>3</sub>O<sub>4</sub>) biochars showed the highest specific surface area (1208 and 1065 m<sup>2</sup>/g, respectively). Subsequently, the removal efficiency of dibutyl phthalate (DBP) from aqueous solutions was investigated. At a fixed adsorbent/solution ratio, various factors affecting DBP adsorption were analyzed: pH, pollutant concentration and temperature. The maximum DBP adsorption capacity was 34 μmol/g, being attested at pH 4.0-4.5. No essential variation in the sorption capacity was attested in the temperature range 25- 65 °C. The pollutant removal efficiency ranged from 68–75%, highlighting the sustainable potential of apple waste derivatives fortified with metal oxides for the removal of organic pollutants from water.

\* **Acknowledgments:** Multilateral project within the European Partnership “Water4All” no. 23.80013.7007.1 M “Developing innovative solution for mitigation of drought effects”, funded by the EU and NARD (Republic of Moldova).

**Aurica CHIRSANOVA**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-1172-9900>  
 E-mail: aurica.chirsanova@toap.utm.md

**Alina BOIȘTEAN**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-5374-5853>  
 E-mail: alina.boistean@toap.utm.md

**β-glucans from wine yeast sediments: evaluation of their behavior in systems with a gelling role**

*β-glucani din sedimentele de drojdie de vin: Evaluarea comportamentului lor în sistemele cu rol de gelificare*

Wine yeast sediments represent a promising secondary raw material for the recovery of functional bioingredients with potential applications in food systems. This study examined β-glucan extraction from three wine yeast sediments using two methods and assessed their behavior in gelling systems. Six β-glucan samples were obtained and comparatively evaluated for physicochemical and functional properties. The first extraction method provided higher β-glucan yields, with values of 7.42%, 6.88%, and 2.84% for the analyzed samples, while the second method resulted in substantially lower yields. However, after hydration and sonication, β-glucans obtained by the second method showed a more advanced dissolution in

water and formed suspensions with a slightly gelled and viscous consistency, suggesting improved functional behavior in structuring aqueous systems. Microscopic analysis revealed predominantly spherical microparticles; samples from the first method generally showed particle diameters of 2–5 μm, whereas those from the second method exhibited finer and less pronounced particles, indicating more complete dispersion. Granulometric analysis confirmed a relatively narrow particle size range, with the main distribution of microparticles between 4 and 7 μm in the suspensions analyzed. Emulsion trials showed limited macroscopic stability, as phase separation occurred during storage, but granulometric monitoring suggested that the dispersed microparticle fraction remained relatively stable over time. Overall, the results show that β-glucans isolated from wine yeast sediments by oxidative-alkaline extraction possess functional properties that support their potential use in gelling and structuring systems, indicating an innovative avenue for the valorization of winemaking by-products.

\* **Acknowledgments:** The research was supported by the Project 25.80013.5107.03RE “Sustainable valorization of residual yeasts from winemaking: exploring multifunctional bioingredients for innovative applications”, implemented at the Technical University of Moldova.

**Viorica BULGARU**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-1921-2009>  
 E-mail: viorica.bulgaru@tpa.utm.md

**Iana CIUGUREANU**

PhD student, Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0009-0004-1910-7833>  
 E-mail: iana.ciugureanu@doctorat.utm.md

**Angela GUREV**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-8493-5257>  
 E-mail: angela.gurev@tpa.utm.md

**Aliona GHENDOV-MOȘANU**

Dr. hab., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-5214-3562>  
 E-mail: aliona.mosanu@tpa.utm.md

**Evaluation of texture parameters of sorbet with added alfalfa proteins**

*Evaluarea parametrilor de textură a sorbetului cu adaos de proteine din lucernă*

Sorbet, a low-calorie and fat-free dessert, constitutes an appropriate matrix for protein fortification. Alfalfa, recognized as a sustainable plant-based source rich

in proteins and bioactive compounds, is currently at the forefront of research on non-animal protein alternatives. The incorporation of alfalfa protein concentrate into apple sorbet is relevant both nutritionally, by generating a functional product with enhanced protein content, and technologically, by assessing the impact of proteins on texture properties. Furthermore, the use of alfalfa aligns with sustainability goals and the efficient valorization of plant-based resources.

Texture parameters were analyzed on the TA.HD PlusCT analyzer (Stable Micro Systems, Godalming, United Kingdom) for 5 sorbet samples in which apple puree was substituted by alfalfa protein in concentrations of 0%, 2.5%, 5%, 7.5%, 10%.

The analysis of sorbet texture showed that increasing alfalfa protein concentration significantly affects the product. Firmness and adhesiveness decreased progressively, from 791.98 g and 887.53 g·s in the control to 234.90 g and 259.23 g·s at P10%, resulting in a softer, easier-to-chew sorbet. Elasticity remained stable (1.002–1.049%), while cohesiveness peaked at intermediate protein levels (5–7.5%), indicating improved structural integrity. Resilience was highest at P5% (0.124%), and masticability decreased with protein addition, reflecting reduced chewing effort.

Overall, intermediate protein concentrations (5–7.5%) provided an optimal balance between softness, structure, and sensory quality, whereas higher levels produce a softer but less compact sorbet.

\***Acknowledgments:** The research was supported by Project 25.80012.5107.21SE Optimization of the extraction technology of protein concentrates from alfalfa (*Medicago Sativa*) for the manufacture of new food products, being implemented at the Technical University of Moldova.

#### **Rodica SIMINIUC**

Dr. hab., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-4257-1840>  
E-mail: rodica.siminiuc@adm.utm.md

#### **Dinu ȚURCANU**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-5540-4246>  
E-mail: dinu.turcanu@adm.utm.md

#### **Sergiu SIMINIUC**

Scientific Researcher, Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-1531-1560>  
E-mail: sergiu.siminiuc@isa.utm.md

### **Assessing sustainability coherence in plant-based foods through THE Tech–Nutri–Eco framework**

### *Evaluarea coerenței sustenabilității produselor alimentare pe bază de plante prin cadrul Tech–Nutri–Eco*

The growing transition toward sustainable food systems has accelerated the expansion of plant-based food products, commonly promoted as environmentally friendly and healthy alternatives. However, recent research highlights persistent tensions between technological processing intensity, nutritional quality, and environmental performance, leading to fragmented sustainability assessments. Addressing this challenge requires integrative analytical approaches capable of evaluating internal consistency across sustainability dimensions.

The aim of this study was to examine how technological, nutritional, and environmental dimensions are currently assessed and communicated in plant-based foods and to develop an integrative framework capable of identifying cross-dimensional incoherences. To this end, the study introduces the Tech–Nutri–Eco triadic conceptual framework together with the diagnostic indicator ICON (Integrated COherence iNdex). The research employed a critical narrative review methodology covering scientific literature published between 2015 and 2025 in major international databases. A thematic analysis was conducted to identify conceptual and methodological tensions among technological classification (NOVA), nutritional profiling (Nutri-Score), and environmental assessment schemes (Eco-Score/Product Environmental Footprint). To illustrate operational applicability, a proof-of-concept analysis was performed on an illustrative dataset of 45 plant-based products extracted from the Open Food Facts database. The findings reveal recurrent patterns of multidimensional incoherence, including the “eco–ultra-processing paradox,” whereby highly processed products may simultaneously achieve favourable nutritional and environmental scores. Application of the ICON indicator enabled the identification of coherent and incoherent product profiles, demonstrating that strong performance in a single dimension may conceal structural trade-offs across sustainability axes.

Current sustainability assessments remain insufficient in the absence of an explicit multidimensional coherence criterion. The proposed Tech–Nutri–Eco framework and ICON indicator provide a conceptual and diagnostic tool supporting critical evaluation of sustainability claims and contributing to improved governance and policy interpretation within sustainable food systems.

\***Acknowledgments:** This research was funded by the National Agency for Research and Development (NARD), grant no. 25.80012.5107.11SE, project “Food Processing and Nutritional Security: A Scientific Approach to Classification in the National Context”.

**Corina CARACACI**

PhD student, Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0009-0006-7198-4141>

E-mail: [corina.caracaci@doctorat.utm.md](mailto:corina.caracaci@doctorat.utm.md)

**Georgiana Gabriela CODINĂ**

Dr. hab., prof., Stefan cel Mare University of Suceava, Romania

<https://orcid.org/0000-0002-6575-0078>

E-mail: [codina@fia.usv.ro](mailto:codina@fia.usv.ro)

**Olga BOEȘTEAN**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-0390-3550>

E-mail: [olga.boestean@tpa.utm.md](mailto:olga.boestean@tpa.utm.md)

**Aliona GHENDOV-MOȘANU**

Dr. hab., assoc. prof., Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0000-0001-5214-3562>

E-mail: [aliona.mosanu@tpa.utm.md](mailto:aliona.mosanu@tpa.utm.md)

**The effect of refined salt concentration on the rheological properties of wheat dough**

*Efectul concentrației de sare rafinată asupra proprietăților reologice ale aluatului de grâu*

Bread is one of the oldest and most widely consumed food products, playing an essential role in the daily diet of the population. Bakery products are recognized as one of the main sources of sodium in the diet, particularly in countries where bread consumption is high. Salt performs essential technological functions in the bread-making process, influencing the sensory characteristics of the final product. The aim of this study was to evaluate the rheological properties of dough samples prepared from high-quality wheat flour with different concentrations of refined salt (0–1.6% relative to flour weight) during extension. Wheat dough extension was analyzed using an Alveograph (Chopin Technologies, Cedex, France) according to ICC Standard No. 121. The following parameters were determined: maximum pressure, extensibility, swelling index, baking strength, and the configuration ratio of the Alveograph curve (P/L). The results demonstrated that salt addition led to a decrease in the swelling index, with optimal values maintained at salt levels of 0.4–0.8%. It was observed that salt addition strengthened the gluten network of the dough, increasing dough resistance by 22.1% and deformation energy by 30.4%, while reducing dough extensibility by 27.2%. The improving effect of salt on the rheological properties of the dough can be explained by its dehydrating action on gluten: the amount of osmotically bound water decreased, and the gluten structure became more compact and resistant. Furthermore, the addition of salt to wheat flour dough samples resulted

in an increase in the P/L ratio. Thus, moderate salt addition enhances dough rheological behavior and technological quality, highlighting the importance of optimizing salt concentration in bread-making formulations to achieve desirable processing characteristics while considering nutritional implications related to sodium intake.

\* **Acknowledgements:** The research was supported by a grant from the Ministry of Education and Research, CCDI-UEFISCDI, project number PN-IV-PCB-RO-MD-2024-0135, within PNCI IV and NARD, 25.80013.5107.22ROMD.

**Artur MACARI**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0000-0003-4163-3771>

E-mail: [artur.macari@tpa.utm.md](mailto:artur.macari@tpa.utm.md)

**Tatiana CUȘMENCO**

Dr., asist. univ., Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0000-0001-6628-0752>

E-mail: [tatiana.cusmentco@tpa.utm.md](mailto:tatiana.cusmentco@tpa.utm.md)

**Liposoluble sea buckthorn (*Hippophae rhamnoides L.*) extract – efficient antioxidant for butter**

*Extractul liposolubil din cătina albă (*Hippophae rhamnoides L.*) – antioxidant eficient pentru unt*

Butter is one of the most important products of the dairy industry and ranks first among consumer preferences. This is attributed to its high fat content, making it a concentrated source of vitamins A and D,  $\beta$ -carotene, and phospholipids, as well as its compatibility with a wide range of foods. Butter is characterized by a milk fat content ranging from 80% to 90%, a maximum water content of 16%, and up to 2% milk solids-non-fat. Lipid oxidation is the primary challenge in butter storage, as it directly affects product quality and safety. In industrial practice, the oxidative stability of butter is enhanced through the use of synthetic or natural antioxidants. These compounds extend shelf life by protecting the product against oxidative deterioration during storage. The lipophilic extract obtained from sea buckthorn pulp is characterized by a high content of natural antioxidants, including carotenoids, tocopherols, and bioactive fatty acids. To produce butter enriched with sea buckthorn extract, the lipophilic extract is incorporated into pasteurized sweet cream, which is then churned to obtain butter. To evaluate the oxidative stability of butter, the peroxide value was determined as an indicator of primary oxidation products formed during the initial stages of lipid oxidation. The obtained results demonstrated that the addition of the extract at concentrations ranging from 0,5% to 2,5% reduces the peroxide value up to 1,5 times. The main limitation of using the lipophilic sea buck-

thorn extract in butter manufacturing is its impact on the sensory characteristics of the final product, particularly taste and aroma. This study demonstrated that enriching pasteurized sweet cream with lipophilic sea buckthorn extract is an innovative strategy to enhance nutritional quality and oxidative stability while maintaining sensory characteristics. For functional butter production, the incorporation of 1 g of lipophilic sea buckthorn extract per 100 g of final product is recommended.

\* **Acknowledgments:** The research was supported by Institutional Project, sub-program 020405 “Optimizing food processing technologies in the context of the circular bioeconomy and climate change”, Bio-OpTehPAS, being implemented at the Technical University of Moldova.

**Natalia SUHODOL**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-5609-5139>  
E-mail: natalia.suhodol@toap.utm.md

**Eugenia COVALIOV**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-4574-2959>  
E-mail: eugenia.covaliov@toap.utm.md

**Olga DESEATNICOVA**

Dr., prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-4801-8173>  
E-mail: olga.deseatnicova@toap.utm.md

**Marinated jujube fruits – between culinary tradition and biological functionality in sustainable nutrition**

*Fructele de zizifus marinate – între tradiție culinară și funcționalitate biologică în alimentația durabilă*

Marinated vegetables and fruits represent an important component of the traditional culinary heritage of the Republic of Moldova, reflecting the historical adaptation of rural communities to agroclimatic conditions and the seasonal need to preserve plant-based products. From a gastronomic perspective, marinated plant products ensure the sensory balance of Moldovan dishes by providing taste contrasts and complementing meals rich in proteins or lipids. Nutritionally, fermentation enhances nutrient bioavailability and increases the intake of bioactive compounds, thus supporting a functional and sustainable diet. In the contemporary context, marinated vegetables and fruits are being reinterpreted in modern gastronomy and culinary tourism as identity elements of the national gastronomic heritage, contributing to the promotion of local food traditions, the support of domestic

producers, and the sustainable development of tourist destinations. Since ancient times, plants have been used not only as food but also for therapeutic purposes. The genus *Ziziphus* comprises approximately 86 species (up to 170 according to some authors), cultivated mainly in arid regions. In the Republic of Moldova, *Ziziphus jujuba* Mill. remains a marginal and underutilized crop, yet it holds considerable potential in the context of global warming and the promotion of sustainable agriculture. The fruits of *Z. jujuba* are valuable sources of minerals, vitamins, dietary fiber, and antioxidants.

The present research involved a comprehensive evaluation of *Ziziphus jujuba* fruits for the development of a marinated product. Experimental data confirmed their high content of vitamin C, polyphenols, and other bioactive compounds, a significant proportion of which was retained even after thermal processing. The developed marination technology, based on mild temperature regimes and natural preservative components, limited vitamin C losses to 15–17% while maintaining polyphenol retention at up to 86%. Chemical-analytical and sensory evaluations indicated an increased dry matter content and high organoleptic acceptability of the final product. The results demonstrate the potential of *Ziziphus jujuba* fruits for the development of functional food products with enhanced nutritional value and preventive properties, as well as the feasibility of adapting the developed marinade for industrial production.

\* **Acknowledgments:** The research was supported by Institutional Project, sub-program 020405 “Optimizing food processing technologies in the context of the circular bioeconomy and climate change”, Bio-OpTehPAS, being implemented at the Technical University of Moldova.

**Tatiana CUȘMENCO**

Dr., asist. univ., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-6628-0752>  
E-mail: tatiana.cusmenco@sa.utm.md

**Iuliana SANDU**

asist. univ., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-1266-3154>  
Email: iuliana.sandu@tpa.utm.md

**Optimization of the sensory characteristics of butter fortified with liposoluble sea buckthorn (*Hippophae Rhamnoides* L.) extract**

*Optimizarea caracteristicilor senzoriale ale untului fortificat cu extract liposolubil de cătină albă (*Hippophae rhamnoides* L.)*

Valorization of bioactive compounds from plant sources in dairy products represents an innovative direction in food science, with direct implications for the

development of functional foods. In this context, the present study investigated the influence of liposoluble sea buckthorn extract (*Hippophae rhamnoides* L.) on the sensory characteristics of butter, with the aim of identifying the optimal fortification level that ensures both functional benefits and sensory acceptability. Liposoluble sea buckthorn extract is recognized for its high content of carotenoids, tocopherols, and bioactive fatty acids; however, its incorporation into dairy matrices may be limited by the intense and specific taste and aroma inherent to the extract. Therefore, the primary limiting factor in the development of enriched butter was the expression of the characteristic flavor and odor imparted by the extract.

Sensory evaluation of the butter samples was performed using descriptive analysis by a trained panel of expert assessors. The main sensory attributes- appearance, consistency, odor, taste, and color- were examined for experimental variants obtained by incorporating liposoluble sea buckthorn extract at concentrations of 0.5%, 1.0%, 1.5%, 2.0% and 2.5%. Comparative analysis revealed that the level of fortification directly influences the overall sensory profile of the product. Samples containing 0.5% and 1.0% extract demonstrated the most balanced sensory characteristics, preserving the typical sensory profile of butter while harmoniously integrating the distinctive aromatic note of sea buckthorn. In contrast, increasing the extract concentration beyond 1.5% resulted in a decrease in sensory acceptability, particularly with respect to consistency and odor. These samples exhibited a pronounced aroma, described as woody, associated with an intensified perception of sea buckthorn oil, which negatively affected the overall evaluation. The observed changes are attributable to the increased carotenoid content, contributing to a more intense yellow hue and enhancing the perception of the product as natural and functionally enriched.

Consequently, the results demonstrate that the fortification of butter with liposoluble sea buckthorn extract is both technologically and sensorially feasible; however, the optimal concentration for maintaining desirable organoleptic quality ranges between 0.5% and 1.0%. Exceeding this interval leads to an excessive intensification of olfactory and gustatory attributes, thereby reducing overall product acceptability.

\* **Acknowledgments:** The research was supported by Institutional Project, sub-program 020405 “Optimizing food processing technologies in the context of the circular bioeconomy and climate change”, Bio-OpTehPAS, being implemented at the Technical University of Moldova.

**Alexandru NISTIRIUC**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-0709-2393>  
E-mail: alexandru.nistiriuc@an.utm.md

**Eugenia COVALIOV**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-4574-2959>  
E-mail: eugenia.covaliov@toap.utm.md

**The role of traditional culinary specialties in attracting international tourists**

*Rolul specialităților culinare tradiționale în atragerea turiștilor internaționali*

Currently, the Republic of Moldova is experiencing a positive increase in tourist flows in various destinations and types of national tourism. Research on gastronomic tourism is relevant today, because at the current stage of development of the tourism industry, in a market oversaturated with “traditional” types of tourism, it is important to create a new offer, a tourist product that will attract consumers.

Each country has its own unique gastronomic characteristics, which serve as the basis for creating gastronomic tours. Therefore, the development of this type of tourism can have a direct impact on the development of tourist destinations. Based on this assumption, the purpose of this study was formulated: to examine the impact of gastronomic tourism on the development of tourist destinations, using the experiences of different countries as examples.

Gastronomic tours have always been and remain popular and interesting for tourists, because they involve more than just a simple visit to cafes and restaurants, but also a series of events dedicated to presenting the cultural characteristics of a nation through the prism of national gastronomy. Usually, such tours leave a lasting impression on tourists and help attract their attention to tourist destinations in a certain region, while promoting the development of that destination.

It is important that certain traditional culinary specialties become popular with visitors, who will return next time because of them. More than 40% of foreign tourists associate our country with wine, show the results of the study “Perception of Moldova as a tourist destination by foreign visitors”. Many tourists return home not only with positive impressions of the consumption of local wine, but also with titles or even recipes of traditional Moldovan dishes. Among the culinary products popular among international tourists we note: pies, sarmale, friptura, mămăliga, baba neagră, fish plate, etc.

Research shows that foreign tourists appreciate traditional Moldovan cuisine for its authentic taste, often unassociated with the taste of childhood. In many cases, they appreciate the natural taste of Moldovan agricultural products. Thus, foreign tourists decide to visit the Republic of Moldova again, being attracted by the magic of the taste of traditional dishes.

\* **Acknowledgments:** The research was supported by Institutional Project, sub-program 020405 “Optimizing food processing technologies in the context of the circular bioeconomy and climate change”, Bio-OpTehPAS, being implemented at the Technical University of Moldova.

**Irina DIANU**

PhD student, Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-8632-8987>  
E-mail: [irina.dianu@doctorat.utm.md](mailto:irina.dianu@doctorat.utm.md)

**Artur MACARI**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-4163-3771>  
E-mail: [artur.macari@tpa.utm.md](mailto:artur.macari@tpa.utm.md)

**Effect of sea buckthorn powder supplementation on the sensory properties of processed cheese**

*Influența adaosului de pudră din cătină albă asupra caracteristicilor senzoriale ale brânzei topite*

Sensory analysis is a fundamental tool for evaluating the quality and acceptability of innovative dairy products. In this context, the present study explores the influence of white sea buckthorn powder addition on the sensory characteristics of processed cheese. Processed cheese samples were prepared with different concentrations of sea buckthorn powder (1.5%, 2.5%, 4.0%, 5.0%) and compared with a control sample (no additive). Sensory evaluation was performed using a 5-point hedonic scale, based on taste, flavor, consistency, appearance, and color.

The results indicated that the sample with 2.5% white sea buckthorn powder achieved the highest overall acceptability scores, receiving maximum ratings for all evaluated attributes, suggesting a significant improvement in sensory quality. The 1.5% and 2.5% additions were rated as “very good,” indicating a clear enhancement in sensory profile, particularly in terms of flavor and consistency. In contrast, higher concentrations of sea buckthorn powder (4.0% and 5.0%) led to a decline in scores, especially for taste and color, due to the intensification of slightly acidic and bitter notes characteristic of sea buckthorn, as well as a more intense color. Consistency was not significantly affected by concentrations up to 2.5%, but higher levels resulted in observable textural changes due to the fiber content in the sea buckthorn powder.

The conclusion of this study is that white sea buckthorn powder can be successfully used as a functional ingredient in processed cheese, with an optimal concentration of 2.5% for achieving a balanced and acceptable sensory profile. This highlights its beneficial role in improving the quality of processed cheese, while

higher concentrations may negatively affect the overall acceptability of the product. The study provides valuable direction for the use of sea buckthorn in functional dairy products.

\* **Acknowledgments:** The research was supported by Institutional Project, sub-program 020405 “Optimizing food processing technologies in the context of the circular bioeconomy and climate change”, Bio-OpTehPAS, being implemented at the Technical University of Moldova.

**Anna VÎRLAN**

PhD Student, Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0009-0000-7983-9340>  
E-mail: [anna.virlan@doctorat.utm.md](mailto:anna.virlan@doctorat.utm.md)

**Aurica CHIRSANOVA**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-1172-9900>  
E-mail: [aurica.chirsanova@toap.utm.md](mailto:aurica.chirsanova@toap.utm.md)

**Alina BOISTEAN**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-5374-5853>  
E-mail: [alina.boistean@toap.utm.md](mailto:alina.boistean@toap.utm.md)

**Rodica SIMINIUC**

Dr. hab., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-4257-1840>  
E-mail: [rodica.siminiuc@adm.utm.md](mailto:rodica.siminiuc@adm.utm.md)

**Storage temperature as a determinant of safety and sensory quality in cooked rice**

*Temperatura de depozitare ca determinant al siguranței și calității senzoriale a orezului gătit*

Cooked rice represents a highly perishable food product due to its elevated moisture content and favorable conditions for microbial growth following thermal preparation. Appropriate storage practices are therefore essential to ensure food safety while maintaining acceptable sensory quality. This study evaluated the influence of storage temperature and duration on the microbiological and organoleptic stability of cooked rice under controlled laboratory conditions. Cooked round-grain rice samples were prepared using standardized boiling parameters and subsequently stored under three temperature regimes: room temperature (+18...+20 °C), refrigeration (+2...+4 °C), and freezing (−18 °C). Microbiological analyses were conducted according to ISO standards, targeting total viable count, Enterobacteriaceae,

*Staphylococcus aureus*, and *Salmonella* spp., while sensory quality was assessed by a trained panel using descriptive scoring of appearance, aroma, taste, and texture. Results demonstrated rapid microbial proliferation at room temperature, where mesophilic aerobic flora exceeded admissible limits after 24 hours, indicating loss of microbiological safety. Refrigeration significantly slowed microbial development, maintaining acceptable levels up to five days; however, spoilage indicators, including coliform detection, appeared after seven days. Freezing ensured microbiological stability for up to three months, although gradual increases in microbial load were observed during prolonged storage. Throughout the study, pathogenic microorganisms were not detected, confirming appropriate hygienic handling conditions. Sensory evaluation revealed progressive quality deterioration under all storage regimes. While refrigeration preserved acceptable sensory attributes during short-term storage, freezing maintained texture and flavor only during the initial months, with pronounced degradation observed after 90 days due to structural changes associated with starch retrogradation and moisture redistribution. The findings confirm storage temperature as a critical factor governing both safety and consumer acceptability of cooked rice. Practical consumption limits of 24 hours at room temperature, five days under refrigeration, and three months under freezing are recommended to minimize health risks and quality loss.

\* **Acknowledgments:** The research was supported by the ReBrain project – 25.80013.5107.03RE “Sustainable Valorization of Residual Wine Yeasts: Exploring Multifunctional Bio-Ingredients for Innovative Applications”, carried out by the Technical University of Moldova.

**Aliona GHENDOV-MOȘANU**

Dr. hab., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-5214-3562>  
 E-mail: [aliona.mosanu@tpa.utm.md](mailto:aliona.mosanu@tpa.utm.md)

**Viorica BULGARU**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-1921-2009>  
 E-mail: [viorica.bulgaru@tpa.utm.md](mailto:viorica.bulgaru@tpa.utm.md)

**Angela GUREV**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-8493-5257>  
 E-mail: [angela.gurev@chim.utm.md](mailto:angela.gurev@chim.utm.md)

**Veronica DRAGANCEA**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-5938-0410>  
 E-mail: [veronica.dragancea@chim.utm.md](mailto:veronica.dragancea@chim.utm.md)

**Rodica STURZA**

Dr. hab., prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-2412-5874>  
 E-mail: [rodica.sturza@tpa.utm.md](mailto:rodica.sturza@tpa.utm.md)

**Chromatic properties of biopolymer-encapsulated jostaberry extract**

*Proprietățile cromatice ale extractului de Jostaberry încapsulat în biopolimer*

The hybrid jostaberry (*Ribes* × *nidigrolaria*) constitutes a significant source of phytochemicals with pronounced antioxidant potential. The present study aimed to evaluate the CIELab color parameters of lyophilized biopolymer-based microparticles enriched with biologically active compounds derived from jostaberry. Jostaberry extract was encapsulated using biocompatible carrier systems composed of maltodextrin–nutriose–pectin (MNPJ) and maltodextrin–nutriose–sodium alginate (MNAJ). Color measurements were performed using a Konica Minolta CR-400 colorimeter (Tokyo, Japan), and the following parameters were recorded: L\* (lightness), a\* (red–green coordinate), b\* (yellow–blue coordinate), C\* (chroma), and h\* (hue angle). The results demonstrated that the MNAJ formulation exhibited higher L\* values compared with MNPJ, indicating greater lightness. All samples presented positive a\* values, reflecting the characteristic red–purple coloration of jostaberry. The MNPJ sample displayed the highest a\* value (34.98), corresponding to the lowest pH and the highest anthocyanin content, thereby indicating a more intense red coloration. Negative b\* values were recorded for all samples, confirming the presence of blue tonalities typical of jostaberry. The chroma (C\*) values remained relatively stable, with 7.53 for MNPJ and 6.66 for MNAJ, suggesting that both encapsulated powders retained a satisfactory degree of color saturation. The hue angle (h\*) values exhibited minimal variation between formulations (35.17 for MNPJ and 34.10 for MNAJ), further confirming the predominance of red tonalities in both microparticle systems. In conclusion, the lyophilized biopolymer-based microparticles effectively preserved the characteristic red–purple coloration of jostaberry.

\* **Acknowledgments:** The research was supported by Institutional Project, subprogram 020405 “Optimizing food processing technologies in the context of the circular bioeconomy and climate change”, Bio-OpTehPAS, being implemented at the Technical University of Moldova.

**Aurica CHIRSANOVA**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-1172-9900>  
 E-mail: [aurica.chirsanova@toap.utm.md](mailto:aurica.chirsanova@toap.utm.md)

**Alina BOIȘTEAN**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-5374-5853>  
 E-mail: [alina.boistean@toap.utm.md](mailto:alina.boistean@toap.utm.md)

**Albina CIOCAN**

PhD Student, Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0009-0002-3171-4201>  
 E-mail: [albina.ciocan@doctorat.utm.md](mailto:albina.ciocan@doctorat.utm.md)

**Evaluation of the effect of Jerusalem artichoke (*Helianthus tuberosus*) flour on bread quality parameters**

*Evaluarea efectului făinii de topinambur (*Helianthus tuberosus*) asupra parametrilor de calitate ai pâinii*

Jerusalem artichoke (*Helianthus tuberosus*) is a nutrient-rich raw material, high in inulin, dietary fiber, essential amino acids, and minerals, making it a promising ingredient for functional food products. With growing interest in diversifying and improving bakery products, its flour can be used as a partial substitute for wheat flour. This study evaluated the effects of adding 2.5%, 5%, 7.5%, and 10% Jerusalem artichoke flour on the physicochemical, rheological, and sensory properties of wheat bread. The flour was obtained from Solar and Amicul II tubers through washing, slicing, convective drying, and milling. Analyses included flour composition, amino acid content (HPLC), dough acidity and volume during fermentation, and final bread quality. Results showed high dry matter and essential amino acid content, as well as valuable minerals. Adding the flour increased dough acidity and modified fermentation. Substitution up to 5% improved sensory properties while maintaining volume and crumb porosity, whereas 7.5–10% negatively affected gluten elasticity, crumb structure, volume, and crust color due to Maillard reactions. Sensory evaluation (30-point scale) rated 5% substitution as “very good,” confirming it as optimal. Incorporating Jerusalem artichoke flour also enhanced nutritional value and could extend bread shelf life. In conclusion, a 5% substitution effectively produces a functional wheat bread with improved sensory and nutritional properties, highlighting the potential of Jerusalem artichoke as an innovative ingredient in the baking industry.

\* **Acknowledgments:** The research was supported by Institutional Project, sub-program 020405 “Optimizing food processing technologies in the context of the circular bioeconomy and climate change”, Bio-OpTehPAS, being implemented at the Technical University of Moldova.

**Iuliana SANDU**

asist. univ., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-1266-3154>  
 E-mail: [iuliana.sandu@tpa.utm.md](mailto:iuliana.sandu@tpa.utm.md)

**Natalia NETREBA**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-4200-1303>  
 E-mail: [natalia.netreba@tpa.utm.md](mailto:natalia.netreba@tpa.utm.md)

**Microbiological stability of glazed curd cheese with sea buckthorn pomace**

*Stabilitatea microbiologică a brânzei glazurate cu tescovină de cătină albă*

Microbiological stability is a key determinant of safety and shelf life in high-moisture dairy desserts, where the nutrient-rich matrix may support microbial growth even under refrigeration. This study evaluated the effect of sea buckthorn (*Hippophae rhamnoides* L.) pomace on the microbiological stability of glazed curd cheese during refrigerated storage. Sea buckthorn pomace obtained after juice pressing was dried at 55–60 °C for 10–12 h, separated from seeds, milled, and incorporated into the product at 1.25, 2.5, 3.75, and 5.0%, alongside a control sample. All formulations were stored at 4±1 °C for 12 days. Microbiological assessment included total viable count, yeasts and molds, coliform bacteria, and foodborne pathogens. In all tested samples, the background microflora was represented by lactic acid bacteria, observed as short, Gram-positive, non-spore-forming rods, which is typical for this dairy matrix. Total viable counts remained low throughout storage, ranging from 6×10<sup>2</sup> to 8×10<sup>2</sup> CFU/g across all formulations. Yeast counts remained below the admissible limit of 100 CFU/g, varying between 70 and 90 CFU/g, while molds were not detected. Coliform bacteria were absent in all samples, and no pathogenic microorganisms were detected, confirming the microbiological safety of the product during refrigerated storage. The microbiological findings were consistent with the overall storage behavior of the fortified samples. Compared with the control, pomace-containing formulations showed lower moisture, reduced peroxide values, and stable water activity, indicating a product matrix less susceptible to quality deterioration during storage. Among the tested variants, the 2.50% formulation showed the most balanced stability profile. Overall, sea buckthorn pomace can be successfully used as an upcycled functional ingredient in glazed curd cheese without compromising microbiological safety, while supporting stable refrigerated storage and good product integrity.

\* **Acknowledgments:** The research was supported by Institutional Project, sub-program 020405 “Optimizing food processing technologies in the context of the circular bioeconomy and climate change”, Bio-OpTehPAS, being implemented at the Technical University of Moldova.

**Eugenia COVALIOV**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0000-0003-4574-2959>

E-mail: [eugenia.covaliov@toap.utm.md](mailto:eugenia.covaliov@toap.utm.md)

**Tatiana CAPCANARI**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-0056-5939>

E-mail: [tatiana.capcanari@toap.utm.md](mailto:tatiana.capcanari@toap.utm.md)

**Oxana RADU**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0000-0001-9260-6314>

E-mail: [oxana.radu@sa.utm.md](mailto:oxana.radu@sa.utm.md)

**Cătălina NEGOIȚA**

PhD Student, Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-8170-029X>

E-mail: [catalina.cerchez@toap.utm.md](mailto:catalina.cerchez@toap.utm.md)

**Development and functional characterization of oat–lentil nutri-cube products with enhanced protein quality**

*Dezvoltarea și evaluarea proprietăților funcționale ale produselor de tip nutri-cubes formulate din ovăz și linte, cu calitate proteică îmbunătățită*

The growing demand for nutritionally balanced snack products with improved protein quality has stimulated the development of cereal–legume-based formulations. The present study aimed to develop nutri-cubes exclusively based on oat (*Avena sativa* L.) and lentil (*Lens culinaris* L.) blends and to evaluate their nutritional, functional, and sensory characteristics. Different oat–lentil ratios were formulated in order to optimize protein quality and technological performance.

Chemical analysis revealed a protein content ranging between 18.4 and 22.7 g/100 g dry matter, depending on formulation, while total dietary fiber reached values between 9.8 and 12.6 g/100 g. Amino acid profiling demonstrated a significant improvement in lysine content compared to oat-only formulations, confirming the complementary effect between cereal and legume proteins. The essential amino acid index increased proportionally with lentil inclusion, contributing to a more balanced amino acid profile.

Texture profile analysis indicated a compact structure with hardness values between 28.5 and 36.2 N, depending on the blend ratio, while cohesiveness and chewiness parameters confirmed structural stability suitable for snack-type products. Sensory evaluation performed using a 9-point hedonic scale showed good overall acceptability (7.4–8.1), with higher scores recorded for formulations containing moderate lentil levels, where the typical legume flavor was well balanced by

oat-derived sweetness. The obtained results demonstrate that oat–lentil nutri-cubes represent a nutritionally dense snack alternative with improved protein quality, significant fiber content, and satisfactory sensory properties. The study confirms the feasibility of using exclusively cereal–legume blends to develop functional snack products aligned with current trends in sustainable and health-oriented nutrition.

\* **Acknowledgment:** The research was supported by Moldovan Government within project of Young Researchers 25.80012.5107.11TC BIO-FERM – Valorization of bioactive compounds from alternative plant sources for the development of functional fermented foods, running at Technical University of Moldova.

**Natalia NETREBA**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0000-0003-4200-1303>

E-mail: [natalia.netreba@tpa.utm.md](mailto:natalia.netreba@tpa.utm.md)

**Sorina ROPCIUC**

Dr., assoc. prof., Stefan cel Mare University of Suceava, Romania

<https://orcid.org/0000-0003-2697-5415>

E-mail: [sorina.ropciuc@fia.usv.ro](mailto:sorina.ropciuc@fia.usv.ro)

**Viorica BULGARU**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-1921-2009>

E-mail: [viorica.bulgaru@tpa.utm.md](mailto:viorica.bulgaru@tpa.utm.md)

**Wax-based oleogels in cookies:  
a promising strategy for replacing conventional solid fats**  
*Oleogelurile pe bază de ceară în biscuiți: o strategie promițătoare  
pentru înlocuirea grăsimilor solide convenționale*

Replacing conventional solid fats in cookies is one of the most practical ways to reduce saturated and trans fats in bakery products without compromising processability or eating quality. Unlike highly aerated or laminated systems, cookies tolerate moderate changes in the lipid phase, making them an effective model for evaluating wax-based oleogels as functional fat replacers. Current evidence shows that oleogels structured with beeswax, sunflower wax, rice bran wax, and carnauba wax can transform liquid oils into semi-solid systems with strong oil-binding capacity while markedly improving the nutritional profile of the final product. Their main advantage is lipid reformulation. In wax-structured systems based on unsaturated oils, unsaturated fatty acids can reach about 89–92%, while saturated fatty acids decrease to 8.5–10.2%, compared with conventional shortening systems containing about 47.2% unsaturated and 52.8% saturated fatty acids.

At the same time, cookie functionality can be preserved when the crystal network is properly optimized. In shortening-based comparisons, sunflower wax and beeswax oleogels produced softer cookies than the control, with hardness values of 31.85 and 36.89 versus 47.12, while maintaining equal or better sensory acceptance. In margarine-based comparisons, wax–oil oleogels showed no significant textural disadvantage. In butter-based systems, full replacement with a sunflower oil–carnauba wax oleogel produced nearly identical hardness (15.12 vs 14.91 N), although slight oil exudation during storage may still occur. Overall, wax-based oleogels are especially promising in cookies because they combine nutritional improvement with technological performance. The next step is a controlled comparative study of beeswax-, sunflower wax-, rice bran wax-, and carnauba wax-based oleogels versus shortening, margarine, and butter, focusing on dough rheology, spread ratio, hardness, oil migration, oxidative stability, and sensory acceptance.

\* **Acknowledgments:** This work was supported by a grant of the Ministry of Research, Innovation and Digitization, CNCS – UEFISCDI, project number PN-IV-PCB-RO-MD-2024-0173, within PNCDI IV and NARD 25.80013.5107.25ROMD.

**Violina POPOVICI**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-5214-3562>  
E-mail: [violina.popovici@toap.utm.md](mailto:violina.popovici@toap.utm.md)

**Influence of particle size on the stability and bioaccessibility of polyphenols encapsulated in liposomes**

*Influența dimensiunii particulelor asupra stabilității și bioaccesibilității polifenolilor încapsulați în lipozomi*

Polyphenols are a diverse group of plant-derived bioactive compounds extensively studied for their antioxidant capacity and broad spectrum of physiological benefits. Nevertheless, their practical incorporation into food systems remains challenging due to their sensitivity to light, oxygen, temperature fluctuations, and pH variations, as well as their limited stability and transformation during gastrointestinal digestion. These factors significantly affect their bioaccessibility and, consequently, their biological efficacy. In recent years, liposomal encapsulation has emerged as a promising delivery strategy to improve the stability and functional performance of polyphenols. Liposomes, composed of phospholipid bilayers, are capable of entrapping both hydrophilic and lipophilic compounds, thereby providing physical protection against environmental stressors and modulating their release under digestive conditions. Among the various structural characteristics of liposomal systems, particle size has been identified as a critical parameter influencing dis-

persion stability, interaction with digestive enzymes, and release kinetics. Reduced particle size increases the specific surface area of liposomes, facilitating enzyme–substrate interactions under simulated gastrointestinal conditions and promoting enhanced intestinal release of polyphenols. This effect contributes to improved bioaccessibility and preservation of antioxidant activity compared to non-encapsulated systems. Furthermore, particle size significantly influences colloidal stability, modulating aggregation phenomena and physical destabilization during storage. Encapsulation efficiency and retention capacity are critical parameters for assessing liposomal performance. High encapsulation efficiency indicates effective incorporation of polyphenols within the phospholipid bilayer, while sustained retention during storage reflects limited membrane permeability and reduced oxidative degradation. Overall, liposomal encapsulation provides superior physicochemical protection relative to free polyphenols. Overall, current evidence highlights the importance of controlling particle size in order to optimize the technological stability, retention behavior, and digestive performance of polyphenol-loaded liposomes. These considerations support the growing interest in liposomal delivery systems for the development of fortified and functional food products with improved bioactive compound stability and bioavailability.

\* **Acknowledgments:** The research was supported by Institutional Project, sub-program 020405 “*Optimizing food processing technologies in the context of the circular bioeconomy and climate change*”, Bio-OpTehPAS, being implemented at the Technical University of Moldova.

**Olga BOEȘTEAN**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-0390-3550>  
E-mail: [olga.boestean@tpa.utm.md](mailto:olga.boestean@tpa.utm.md)

**Georgiana Gabriela CODINĂ**

Dr. hab., prof., Stefan cel Mare University of Suceava, Romania  
<https://orcid.org/0000-0002-6575-0078>  
E-mail: [codina@fia.usv.ro](mailto:codina@fia.usv.ro)

**Corina CARACACI**

PhD student, Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0009-0006-7198-4141>  
E-mail: [corina.caracaci@doctorat.utm.md](mailto:corina.caracaci@doctorat.utm.md)

**Viorica BULGARU**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-1921-2009>  
E-mail: [viorica.bulgaru@tpa.utm.md](mailto:viorica.bulgaru@tpa.utm.md)

**Aliona GHENDOV-MOȘANU**

Dr. hab., assoc. prof., Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0000-0001-5214-3562>

E-mail: [aliona.mosanu@tpa.utm.md](mailto:aliona.mosanu@tpa.utm.md)

**The impact of sodium chloride concentration on the technological and textural properties of bread**

*Impactul concentrației clorurii de sodiu asupra proprietăților tehnologice și texturale a pâinii*

The aim of this research was to evaluate the influence of various concentrations of sodium chloride (NaCl) on bread quality by analyzing the changes occurring in physical and textural properties, as well as in the technological behavior of the dough and the final product. Five bread samples were obtained, differentiated by their NaCl content: 0%, 0.4%, 0.8%, 1.2%, and 1.6%. Each sample was evaluated in terms of: specific volume, crumb porosity, technological losses during baking and cooling, and textural properties. Increasing the NaCl concentration led to noticeable changes in bread properties: specific volume and porosity decreased as the salt level increased, due to the inhibition of yeast activity and reduced gluten extensibility. The salt-free control sample exhibited the highest porosity (72.53%), while the salted samples ranged between 67.76% and 72.12%; technological losses decreased during both baking (from 14.94% to 14.15%) and cooling (from 3.86% to 2.58%). This trend is associated with improved water retention and strengthening of the gluten network in the presence of salt; textural properties were significantly affected: at low NaCl concentrations, hardness decreased, whereas at higher levels (1.2–1.6%), both hardness and chewiness increased considerably, indicating the formation of a denser and more rigid internal structure. Elasticity remained constant (~1.00), while cohesiveness showed a slight decrease, from 0.696 in the control sample to 0.651 in the 1.6% NaCl sample. Salt exerts a substantial influence on the physical, technological, and textural properties of bread. High NaCl concentrations (>1.0–1.2%) inhibit fermentation, reduce bread porosity and volume, and lead to the formation of a denser and more rigid crumb. In contrast, moderate salt additions contribute to maintaining an optimal balance between firmness, porosity, and overall structural quality.

\* **Acknowledgements:** The research was supported by a grant from the Ministry of Education and Research, CCDI-UEFISCDI, project number PN-IV-PCB-RO-MD-2024-0135, within PNCDI IV and NARD, 25.80013.5107.22ROMD.

**Violina POPOVICI**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0000-0001-5214-3562>

E-mail: [violina.popovici@toap.utm.md](mailto:violina.popovici@toap.utm.md)

**Characterization of liposomes as delivery systems for polyphenols**

*Caracterizarea liposomilor ca sisteme de livrare a polifenolilor*

Polyphenols are valuable bioactive compounds widely recognized for their strong antioxidant, anti-inflammatory, and health-promoting properties. However, their incorporation into food systems is often limited by low stability, sensitivity to environmental factors (light, oxygen, temperature), and reduced bioavailability during gastrointestinal digestion. Liposomal encapsulation represents a promising strategy to protect polyphenols, improve their stability, and enhance their bioaccessibility in functional food applications. In this study, polyphenol-loaded liposomes were characterized in terms of particle size distribution, antioxidant activity during in vitro digestion, and storage stability. The obtained liposomal systems exhibited particle sizes ranging between 126.17±3.17 and 198.78±2.48 nm, confirming their nanoscale structure and suitability for incorporation into food matrices. The stability of polyphenol-loaded liposomes during storage is influenced by factors such as lipid oxidation, membrane permeability, and potential interactions between encapsulated compounds and the phospholipid bilayer. Although a gradual reduction in the concentration of encapsulated polyphenols may occur over time due to oxidative and hydrolytic processes, the liposomal structure contributes to maintaining a significant level of antioxidant activity. The protective phospholipid matrix reduces direct exposure of polyphenols to environmental stress factors, thereby enhancing their overall stability compared to non-encapsulated forms. The obtained results confirm that liposomes function as efficient delivery systems for polyphenols, enhancing their stability, digestive behavior, and functional properties. These findings support the potential application of liposomal encapsulation in the development of fortified and functional food products with improved nutritional value and bioactive compound retention.

\* **Acknowledgement:** The research was supported by the State Project for Young Researchers 25.80012.5107.10TC “Stabilization of Plant-derived Bioactive Compounds by Liposomal Encapsulation”, running within Technical University of Moldova

**Anna VÎRLAN**

PhD Student, Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0009-0000-7983-9340>

E-mail: [anna.virlan@doctorat.utm.md](mailto:anna.virlan@doctorat.utm.md)

**Sergiu SIMINIUC**

Scientific Researcher, Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-1531-1560>

E-mail: [sergiu.siminiuc@isa.utm.md](mailto:sergiu.siminiuc@isa.utm.md)

**Dinu ȚURCANU**

Dr., assoc. prof., Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0000-0001-5540-4246>

E-mail: [dinu.turcanu@adm.utm.md](mailto:dinu.turcanu@adm.utm.md)

**Rodica SIMINIUC**

Dr. hab., assoc. prof., Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0000-0003-4257-1840>

E-mail: [rodica.siminiuc@adm.utm.md](mailto:rodica.siminiuc@adm.utm.md)

**Postprandial glycemic response to thermally processed rice:  
experimental basis for metabolic predictability and stability assessment**

*Răspunsul glicemic postprandial la orez procesat termic:*

*bază experimentală pentru evaluarea predictibilității și stabilității metabolice*

Postprandial glycemic response is strongly influenced not only by food composition but also by technological processing conditions applied prior to consumption. Rice represents an appropriate experimental model for investigating how domestic thermal processing affects metabolic responses. The aim of this study was to experimentally evaluate the effect of cooking duration on postprandial glycemic response and to establish an in vivo experimental basis for assessing metabolic variability, stability, and predictability. Four rice varieties differing in structural characteristics (three refined varieties and one whole-grain variety) were analysed under two cooking regimes: recommended cooking time and prolonged cooking (+10 min), simulating thermal overprocessing. An in vivo study involving ten healthy participants was conducted. Glycemic response was assessed using glycemic index (GI), incremental area under the glycemic curve (iAUC<sub>0-120</sub>), postprandial glycemic dynamics (0-120 min), and glycemic load (GL) of a standard 300 g portion. Statistical evaluation was performed using two-factor ANOVA to determine the effects of rice variety and cooking duration. Results showed systematic increases in GI and iAUC<sub>0-120</sub> for refined rice varieties following prolonged cooking, indicating enhanced starch digestibility and increased glycemic exposure. In contrast, whole-grain long-grain rice exhibited a differentiated response characterized by reduced iAUC values and maintenance of moderate glycemic load despite extended thermal treatment. ANOVA

analysis confirmed significant effects of both variety (F=48.84, p<0.001) and cooking duration (F=7.14, p=0.009), as well as a significant interaction between factors, demonstrating that technological processing effects are variety-dependent. Extended cooking also reduced interindividual variability for some varieties, suggesting partial convergence of metabolic responses. Cooking duration acts as a critical technological determinant of both intensity and stability of postprandial glycemic response. The experimental protocol proved sensitive to technological modification, providing a validated basis for predictive modelling of glycemic response.

\* **Acknowledgments:** The research was supported by Institutional Project, sub-program 020405 “Optimizing food processing technologies in the context of the circular bioeconomy and climate change”, Bio-OpTehPAS, being implemented at the Technical University of Moldova.

**Nicolai CUPCEA**

PhD Student, Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0009-0005-6725-2725>

E-mail: [nicolai.cupcea@doctorat.utm.md](mailto:nicolai.cupcea@doctorat.utm.md)

**Rodica STURZA**

Dr. hab., prof., Technical University of Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-2412-5874>

E-mail: [rodica.sturza@chim.utm.md](mailto:rodica.sturza@chim.utm.md)

**Reducing sulphite consumption in wines by applying bioprotective yeasts**

*Reducerea consumului de sulfat în vinuri prin aplicarea drojdiilor bioprotectoare*

Consumer demand for “low-sulfite” wines requires alternative microbiological preservation strategies. Non-Saccharomyces yeasts (*Metschnikowia pulcherrima* and *Torulaspora delbrueckii*) suppress spoilage organisms through bioprotection (iron chelation, nutrient competition, oxygen depletion) without compromising fermentation. Bioprotective yeasts operate through an elegant ecological principle: inoculated directly into fresh grape must at the prefermentation stage, they rapidly colonize the available microbial niche before indigenous spoilage organisms can establish themselves. Operating at low prefermentation temperatures (10-16°C), these non-Saccharomyces yeasts competitively consume fermentable sugars and nutrients, produce inhibitory metabolites, trigger oxygen-dependent stress responses that suppress acetic acid bacteria and lactic acid bacteria, and establish mechanisms of cell-contact inhibition. Essentially, they perform this protective action without initiating alcoholic fermentation – a role reserved for later inoculated *Saccharomyces cerevisiae* strains, which take over once the ethanol concentration exceeds the ethanol tolerance threshold (~5% v/v) of the bioprotectors. This study

reports the results of field tests conducted under Moldovan conditions, validating the efficacy of bioprotector yeasts on white grape musts from the Codru region (Glera and Fetească Regală varieties). The results demonstrated a 32–50% reduction in sulfites compared to traditional methods. Volatile acidity levels (0.43–0.44 g/L) remained at approximately 40% of the EU quality threshold, demonstrating the successful suppression of acetic acid bacteria and other spoilage microorganisms during the critical pre-fermentative stage.

\* **Acknowledgments:** The author would like to thank the Institutional Project, subprogram 020405 “Optimizing food processing technologies in the context of the circular bioeconomy and climate change”, Bio-OpTehPAS, being implemented at the Technical University of Moldova.

## SECȚIUNEA

**Формування сучасної парадигми національної ідентичності: етнологічні, мистецтвознавчі та фольклористичні студії / *Forming a Modern Paradigm of the National Identity: Ethnological, Art Critical and Folkloristic Studies* / *Formarea paradigmei moderne a identității naționale: studii etnologice, de istorie a artei și folclor* (Lviv)**

**Сергій СЕГЕДА / Serhii SEHEDA**

Доктор історичних наук / Dr. Hab. in History. Професор / Professor

Член-кореспондент НАН України / Member of the NAS of Ukraine

Інститут народознавства Національної академії наук України / Ethnology

Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine

Львів, Україна / Lviv, Ukraine

<http://orcid.org/000-0001-6772-8387>

E-mail: [sergij\\_segeda@ukr.net](mailto:sergij_segeda@ukr.net)

**Наталія Полонська-Василенко: вчена і особистість**

*Natalia Polonska-Vasylenko: Scientist and Personality*

Наталія Полонська-Василенко (1884–1973) – перша жінка в Україні, що здобула науковий ступінь доктора історичних наук. Стверджено, що її науково-педагогічна діяльність, яка розпочалася в 1915 р. після закінчення історико-філологічного факультету київських Вищих жіночих курсів, тривала понад півстоліття. У 1920–1930-х рр. Полонська-Василенко тісно співпрацювала з історико-філологічним відділенням ВУАН. Основним напрямком її наукових зацікавлень в цей період було висвітлення історії Південної України. Разом із своїм другим чоловіком – відомим вченим, громадським і політичним діячем Миколою Василенком – вона зазнала тяжких випробувань в роки сталінських репресій. Все ж, долаючи труднощі, 1940 р. Полонська-Василенко захистила в московському Інституті історії АН СРСР докторську дисертацію. Під час німецько-фашистської окупації вчена залишалася в Києві. Восени 1943 р. вона, остереігаючись репресій, була змушена назавжди залишити батьківщину. Починаючи з 1945 р., Полонська-Василенко тісно пов’язала свою долю з Українським вільним університетом у Мюнхені. Зміст лекцій, прочитаних нею в цьому навчальному закладі, знайшов відображення в фундаментальному двотомному підручнику «Історія України», який був кілька разів перевиданий у Києві після проголошення незалежності нашої держави.

Еміграційний період – час розквіту наукової діяльності Наталії Полонської-Василенко, коли з-під її пера вийшло понад 250 друкованих праць, присвячених широкому колу питань історії Південної України XVIII ст. (зруй-

нування Запорізької Січі; доля останнього кошового отамана Петра Калнишевського; заселення степового Причорномор'я після ліквідації останнього осередку козацької вольності тощо); історії української церкви, Академії наук України, ролі жінок в історії нашої держави тощо. Навіть в останні дні свого життя вона продовжувала творити.

Після тривалого незаслуженого забуття ім'я і наукові праці Наталії Полонської-Василенко повернулися на батьківщину.

**Людмила ГЕРУС / Lyudmyla HERUS**

Доктор історичних наук / Dr. Hab. in History

Старший науковий співробітник / Senior Researcher Інститут народознавства Національної академії наук України / Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, Львів, Україна / Lviv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-5931-3816>

E-mail: ludmilagerus@gmail.com

**Етнографічні студії Раїси Данковської (1885–1956):**

**до вшанування пам'яті про вчену**

*Ethnographic Studies of Raisa Dankovskaya (1885–1956):  
in Memory of the Scientist*

Данковська (Данківська) Раїса Сергіївна (1885, Новий Оскол Курської губ., нині – Белгородської обл. російської федерації – 23.02.1956, Харків) – українська етнографиня, фольклористка, музеєзнавеця. Освіту отримала в жіночій гімназії Белгорода та Першій жіночій гімназії Харкова. У 1911 р. закінчила історико-філологічний факультет Московських вищих жіночих курсів імені професора В.І. Гер'є за спеціальністю «Етнографія», єдиний у дореволюційній Росії того часу вищий освітній заклад для жінок. Уже під час навчання Р. Данковська зацікавилася дослідженням народної культури, зокрема обрядового печива. За цією темою у 1909 р. в журналі «Этнографическое обозрение» вона опублікувала свої перші розвідки.

Після закінчення Московських вищих жіночих курсів (1911) Р. Данковська продовжила навчання, як вільний слухач, у московському археологічному інституті за напрямом «етнографія» та «музеєзнавство». Одночасно впродовж 1912–1919 рр. Р. Данковська працювала в різних закладах Москви.

У 1919 р. Р. Данковська переїхала до Харкова, де мала намір продовжити дослідження обрядового печива, найповніше на той час представленого у етнографічному музеї Харківського історико-філологічного товариства (нині Харківський історичний музей імені М.Ф. Сумцова). У 1920 р. Р. Данковська обійняла посаду хранительки етнографічного відділу цього музею. З 1923 р.

Р. Данковська очолила музей. За її каденції проводилися етнографічні курси, діяло Товариство друзів Музею Слобідської України, у 1924 р. нею організовано щорічні осінні виставки нових надходжень, у 1925 р. – започатковано друковане видання «Бюлетень» тощо.

У харківський період активізувалася дослідницька діяльність, водночас розширився діапазон зацікавлень Р. Данковської. Учена проводила наукову-пошукову роботу, насамперед звертала увагу на маловивчені ділянки повсякденного життя та обрядовості Слобожанщини: освітлювальні прилади (лучина, каганці, свічки), «санки» в обряді Вечері тощо.

1929 р. у зв'язку з «реформою музею» Р. Данковську було звільнено з посади директорки Музею Слобідської України.

Раїса Сергіївна Данковська присвятила своє життя улюбленій справі – вивченню історії та культури українців. Її праці є вагомим вкладом у скарбницю української наукової думки.

**Мар'яна ЦУРКАН / Mariana TSURKAN**

Кандидат історичних наук / Ph. D in History. Науковий співробітник / Researcher Associate Інститут народознавства Національної академії наук України / Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine

Львів, Україна / Lviv, Ukraine

<http://orcid.org/0009-0009-4267-5157>

E-mail: m\_volowun@ukr.net

**Рукопис як джерело: неопублікована праця Любові Сухой**

*Manuscripts as Sources: the Unpublished Study of Liubov Sukha*

Дослідження та аналіз наукової проблеми не можливе без системного опрацювання архівних та польових джерел, які формують основу для всебічного й аргументованого академічного осмислення теми. Цінність та семантика джерела визначається не лише його змістом та закладеними в ньому ідейними формулами, а й історичним періодом його створення. З цієї точки зору на особливу увагу заслуговує неопублікований рукопис монографії Любові Сухой «Дитячий побут с. Любея на Жовківщині», загальним обсягом 11 рукописних аркушів. Рукопис підготовлений у 1946 р. в Етнографічному музеї Академії наук УРСР у Львові та збережений у Відділі рукописів Національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка НАН України. Праця є одним із спеціалізованих етнографічних досліджень дитячої культури на кшталт наукових розвідок М. Грушевського, Н. Заглади, А. Онищука й М. Дикарива в українській науці повоєнного періоду.

У монографії простежується індивідуальний підхід автора та чітка й продумана методика до написання наукового тексту та до оформлення обкла-

динки монографії. З'ясовано, що ілюстрацію до титульної сторінки рукопису виконала відома львівська художниця Олена Кульчицька. Авторство підтверджується наявністю екслібриса художниці та стилістичною близькістю з її відомою працею «Діти на леваді» (1908). Це дозволяє розглядати рукопис не лише як науковий текст, а й як цілісний культурний артефакт.

Рукопис складається зі вступу та чотирьох розділів, у яких ґрунтовно розкрито матеріальну культуру, працю, ігри, обрядовість, вірування та мовні практики дітей сільської громади с. Любеля на Жовківщині. У вступі дослідниця окреслила методологічну лакуну в тогочасній етнографії, наголосила на маргіналізації проблематики дитячого побуту в наукових студіях та розглянула дитячу культуру як реліктову сферу, здатну зберігати архаїчні культурні нашарування.

Матеріали рукопису засвідчують ранню трудову соціалізацію дітей, тісний зв'язок гри з працею, чітку вікову й гендерну диференціацію занять, а також глибоку інтегрованість дитинства в календарну та обрядову систему громади. Значну джерельну цінність мають описи практик пастухування, дитячих ігор, великодніх та різдвяно-водохресних обрядів, вірувань і мовних дефініцій.

Заявлено, що рукопис Любові Сухої має значний джерелознавчий і методологічний потенціал для досліджень етнографії дитинства, локальної історії та історії української етнографічної науки середини ХХ ст. Введення цього рукопису в науковий обіг розширить уявлення про повсякдення сільських дітей Західної України середини ХХ ст. і засвідчить цінність рукописної спадщини як повноцінного наукового джерела.

### **Марина ОЛІЙНИК / Maryna OLIYNYK**

Кандидат історичних наук / Ph. D in History

Старша наукова співробітниця / Senior Research Fellow. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАНУ /

M.T. Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Київ, Україна / Kyiv, Ukraine

<http://orcid.org/0000-0002-2946-8243>

E-mail: [marina.oliynik@gmail.com](mailto:marina.oliynik@gmail.com)

### **Франкомовна стаття Олени Пчілки про українську орнаментуку у паризький журналі „Annales des nationalités” (1913)**

*French-language Article by Olena Pchilka about Ukrainian Ornamentation in the Parisian Magazine „Annales des Nationalités” (1913)*

Ольга Петрівна Косач, znana в Україні як Олена Пчілка (1849–1930) є визначною творчиною українського інтелектуального простору, у 2024 р. її праці

видані у 12 томах. У науковий та суспільний дискурс вона увійшла в 1876 р., коли видала альбом про українську орнаментуку, цього ж року з'явилися перші відгуки на її працю. При житті авторки її збірка українських узорів перевидавалась в п'яти редакціях. Через заборону видання книжок українською мовою після Емського указу 1876 р. текстова частина дослідження була опублікована російською мовою у виданнях 1876 р. та 1879 р. (зі змінами), французькою мовою 1877 року. До 2021 р. серед українських дослідників була невідома ще одна стаття Олени Пчілки про українську орнаментуку, яка була опублікована у спецвипуску з україністики французького часопису „Annales des nationalités” (1913, № 3–4). М. Олійник відшукала інформацію про цю оновлену версію дослідження української орнаментуки Олени Пчілки, знайшла та викупила автентичний примірник на аукціоні та організувала переклад українською мовою у співпраці з перекладачкою З. Борисюк. Результати цього дослідження опубліковані (Олійник М. Студії української орнаментуки Ольги Косач: наукові та міжкультурні зрізи джерельної бази, <https://doi.org/10.15407/nte2021.04>; Олійник М. Українські орнаменти в дослідженнях Ольги Косач: наукова промоція української ідентичності в європейських виданнях, <https://doi.org/10.15407/slavicworld2024.23.123>). У 2025 р. автентичний примірник „Annales des nationalités” (1913, № 3–4) М. Олійник подарувала до Музею видатних діячів української культури (Київ).

### **Катерина ЦУРКАН / Kateryna TSURKAN**

Кандидат історичних наук / Ph.D. in History

Старший викладач / Senior teacher

Львівська національна академія мистецтв / Lviv National Academy of Arts

Львів, Україна / Lviv, Ukraine

<http://orcid.org/0000-0002-3964-0844>

E-mail: [ctsurkan@gmail.com](mailto:ctsurkan@gmail.com)

### **Абстрактний та алегоричний живопис у творчості Тетяни Килівник: колір, образ, смисли**

*Abstract and Allegorical Painting in the Works of Tetiana Kyvnyk: Color, Image, Meaning*

Тетяна Килівник – випускниця РХПУ ім. І. Рєпіна (Кишинів, Молдова) і ЛНАМ (Львів, Україна). У низці персональних виставок художниці комбінуються живопис та текстиль. Образ квітки постає як способом вираження емоції, так і смислової алегорії. Часто ці два напрямки переплітаються, утворюючи серії, наповнені смисловими лініями.

Однією з таких є серія «Прагнення до світла». Картини створені в різний період, але об'єднані єдиною думкою. Особливістю художнього вираження є те,

що в абстрактних роботах в якості думки використовується квітка. Такі роботи гармонійно об'єднуються з абстрактними картинами природи чи сюжетом.

Перша картина серії – «Сходи до храму» (50 × 50 см) передає образ храму серця. У центрі композиції абстрактне зображення храму, засвіченого сонцем, навколо якого багато простору та світла. Наступна робота – «Осяяне місце» (50 × 50 см) передає абстрактне зображення невеликої каплиці охопленої сяючим світлом, коли навколо туман та темрява. Робота умовно розділена на два плани: передній план із зображенням каплиці має відтінки білого кольору, що означає освячення. Живопис «На висоті» (40 × 40 см) – це уявний погляд з висоти пташиного польоту. Це вічне прагнення душі до світла та миру. Картина «На світанку» (50 × 50 см) – образ прокидання природи та життя засобами абстрактної композиції. Композиція побудована навколо будинку жовтого кольору, як образу сонця, яке прокидається не лише в природі, але всередині нас. Композиція «Вогонь та вода» (50 × 50 см) – про контрасти природи та алегорично про боротьбу добра та зла. Робота «Штиль» (50 × 50 см) – про заспокоєння і в природі, і в душі людини, яке настає після бурі та боротьби. Робота такого ж розміру, як і попередня, однак контрастує і щодо пластичної динаміки і щодо кольорів. Живопис «Гарячий вогник» (60 × 60 см) – це картина-емоція, створена засобом квітки, насолода ритмами природи, заходом сонця. Композиція картини динамічна та яскрава. Робота «Морозне сонце» (60 × 60 см) – одна з абстрактних композицій, яка засобом квітки показує прагнення душі до простору. Робота виконана у змішаній техніці, присутнє нашарування, що створює глибину та простір. Картини «Ранок» та «Перші промені» (кожна 70 × 70 см) – це захоплення моментом в природі, коли прокидається сонце та освітлює день, дає пробудження та надію. Розглянута серія об'єднує тему відновлення, пошук світла, гармонії, очищення та піднесення душі.

### Тетяна КУЦИР / Tetiana KUTSYR

Кандидат мистецтвознавства / Ph. D in Art Studies. Старший науковий співробітник / Senior Researcher Інститут народознавства Національної академії наук України / Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, Львів, Україна / Lviv, Ukraine  
<http://orcid.org/0000-0002-6522-0640>  
 E-mail: sonechko29@ukr.net

**Українська традиційна вишивка у творчості Марії Калиняк: дослідження, збереження, інтерпретація**  
*Ukrainian Traditional Embroidery in Maria Kalyniak's Work: Research, Preservation, Interpretation*

Марія Калиняк (1924–2006) – майстриня народної вишивки, яка майже 50 років присвятила вивченню, збереженню та мистецькому опрацюванню українських традиційних технік вишивання, з-посеред яких особливу увагу приділяла малопоширеним чи зникаючим з Опілля, Надсяння, Волині, Покуття, Гуцульщини, Буковини, Бойківщини, Західного та Східного Поділля, Середнього Подніпров'я тощо.

Творчу діяльність вишивальниці розпочала близько 1955 р. із вивчення особливостей принципів оздобу традиційних сорочок Покуття, відвідуючи батьківщину свого чоловіка Миколи Калиняка. Припускаємо, що саме тут майстриня захопилася вишивкою низинкою, інформації про яку в найявній на той час літературі було обмаль. Згодом вона опрацювала і відтворила візерунки Гуцульщини, Бойківщини та Східного Поділля у цій же техніці. Чисельно найбільшу групу з-посеред її робіт становлять різноманітні вироби інтер'єрного призначення (рушники, серветки, доріжки і т. д.), а також чоловічі сорочки, оздоблені саме низинковими орнаментальними композиціями за мотивами народних з території Гуцульщини. У них вона чи ненайповніше проявила свій творчий потенціал, виділяючи основний візерунковий мотив, укладаючи його відповідно до творчого задуму часто у горизонтальний ряд, рідше – в шаховому порядку, доповнюючи його дрібними елементами, які перегукуються з основним, але не повторюють його як і в народних прототипах.

Значну увагу Марія Калиняк протягом тривалого часу приділяла вишивці Львівської області, зокрема Городоцькому, Яворівському та Сокальському осередкам. Безсумнівно, майстриня користувалася альбомом «Українські народні вишивки. Львівська область» (1961), який уклала Людмила Кравчук, використавши колекцію Музею етнографії та художнього промислу. Майстриня також активно спілкувалася з науковцями Музею: Іриною Гургулою, Антіном Будзаном, Катериною Матейко, Савиною Сидорович й уважно опрацювала збережені взірці та одяг, оздоблені вишивкою в музейних та приватних колекціях.

Все це сприяло формуванню авторського підходу майстрині до народної вишивки, який полягав у ретельному дослідженні обраного осередку, максимально точному відтворенні вишивальних технік із наступною їхньою інтерпретацією, що зберігала основні художні характеристики народних прототипів. Сама майстриня щодо методу своєї роботи казала: «...Беремо існуючі старі орнаменти, які є технічно набагато вищі ніж сьогоднішні, і додаємо до них дуже мало нового. Але це логічне втручання, зміна, яка йде дуже повільно».

Праця Марії Калиняк мала важливе значення для збереження та популяризації різних вишивальних технік, які мали локальне використання і були маловідомі у широких колах, зокрема, унікального «городоцького шва», про який Софія Чехович у 1959 р. писала як про «забутий»; «бавничкових» швів Яворівщини та Городоччини, локальних особливостей яворівського «набірування», який називають «яворівкою», покутського «довбаного»; комбінованих швів тернопільської частини Опілля, кручених швів Західного Поділля тощо.

Твори майстрині і сьогодні вражають цілісністю композиції, пропорційністю та співмірністю, а також неперевершеною віртуозністю виконання.

**Ярослав ТАРАС / Yaroslav TARAS**

Доктор історичних наук / Dr. Hab. in History

Старший науковий співробітник / Senior Researcher

Професор / Professor

Інститут народознавства Національної академії наук України / Ethnology

Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine

Національний університет «Львівська політехніка» / Lviv Politechnic National

University Львів, Україна / Lviv, Ukraine

<http://orcid.org/0000-0001-7241-9466>

E-mail: [etnomod@ukr.net](mailto:etnomod@ukr.net)

**Реставраційні артефакти – чинник знання минулого для відтворення майбутнього (на прикладі пам'ятки національного значення церкви Богоявлення Господнього в Кугаєві)**

*Restoration Artifacts as a Factor of Knowledge of the Past for the Reproduction of the Future (on the Example of the Monument of National Importance the Church of the Epiphany in Kuhaiv)*

Пам'ятка національного значення церква Богоявлення Господнього в Кугаєві (1693) є однією із небагатьох, яка збереглася і донесла до нас давню традицію будівництва триверхих церков XVI ст., що тривала майже до XIX ст. Її ровесниками були церкви XVII ст.: Рудно (XVII ст.), Містки (1682), Кліцько (1686), Поршна (1678), церкви XVIII ст.: Попеляни (1704), Дмитрія (1706), Шоломия (1712), Хоросно (1719) та інші. Вона є матеріальним взірцем триверхої церкви, на основі якої шляхом розвитку верхів через множення заломів було створено велику кількість храмів, що стали маркерами української етнічної території. Про давність даної пам'ятки свідчать посвята церкви, розміри церкви, її іконостас, добірний будівельний матеріал (ширина дубових плениць стін, підвалин), «руські замки», конструкція верхів, розташування дзвіниці та лип відносно церкви, декор карнизів та одвірки дверей.

Під час реставраційних робіт 2023–2025 рр. виявлені важливі артефакти, які свідчать про зв'язок між українською мурованою та дерев'яною сакральною архітектурою XVI–XVII ст. і сакральною архітектурою Заходу. З'ясовані чинники збереження автентичної архітектури церкви в с. Кугаїв протягом трьох століть, прослідковано архітектурно-конструктивні рішення основних складових сакрального простору. Детально досліджено верхи над бабинцем, навою, вівтарем, установлено, із яких порід вони виконані. Окремим питан-

ням розглянуто декоративні елементи. Виявлені причини перетворення в 1874 р. триверхої церкви на одноверху.

Реставрація церкви Богоявлення Господнього має непересічне значення для генези сакральної дерев'яної архітектури України. Церква є важливим джерелом для пізнання минулого, розвитку сучасної сакральної архітектури, а також свідчить про те, що дерев'яні храми є самостійним творінням волі народу і його багатого архітектурно-мистецького таланту.

**Mariana LEVYTSKA / Мар'яна ЛЕВИЦЬКА**

Dr. Hab. in History / Доктор історичних наук

Senior Researcher / Старший науковий співробітник

Associate Professor / Доцент

Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine /

Інститут народознавства Національної академії наук України

Lviv Politechnic National University / Національний університет

«Львівська політехніка». Lviv, Ukraine / Львів, Україна

<http://orcid.org/0000-0002-0977-4470>

E-mail: [m.levytska@gmail.com](mailto:m.levytska@gmail.com)

**The Image of Cossack in Ukrainian Visual Culture: Cultural Memory and Interpretative Models (2010–2020s)**

*Образ козака в українській візуальній культурі: культурна пам'ять та інтерпретативні моделі (2010–2020-ті рр.)*

*Introduction.* Since the Russian full-scale invasion in 2022, Ukrainian visual culture has reactivated national symbols that mobilize shared historical memory and a sense of belonging to the modern political nation. Among these, the image of the Cossack has gained renewed significance across both mass culture and contemporary art.

*Statement.* This presentation forms part of the research project „The Image of Force. Visual Language and Imagery of Ukrainian Graphics of Warfare” and examines shifts in Ukrainian social imagination. It analyzes how the Cossack image has evolved from a media symbol in early 21st century mass culture – appearing in branding, comics, and digital content – into a visual embodiment of civic virtues within wartime graphic art. The study seeks to connect cultural memory, social imagination, and interpretative models of Cossack imagery in recent Ukrainian visual culture. Empirical sources include urban and digital visual materials, while the theoretical framework draws on art history, visual culture studies, and cultural anthropology.

*Methodology.* The analysis employs the concepts of cultural memory (A. Assmann) and social imagination (C. Taylor), and visual impact (T. Wright) to in-

interpret the symbolic meanings of Cossack representations (V. Kosiv). Visual culture, shaped by popular media, contributes to conflict mediation, reinforces group boundaries, and generates shared narratives and solidarity.

*Conclusions.* The Cossack figure today functions simultaneously as a symbol of freedom, an identificatory device, and a mobilizing model in wartime (artworks of Yuriy Zhuravel, Max Palenko, Mykhailo Skop, among others). Contemporary graphic artists reinterpret the image beyond its historical context, activating its visual agency. Ukrainian graphics thus engage the past as a foundation rather than a constraint, actively shaping national and cultural identity.

**Галина ІВАШКІВ / Halyna IVASHKIV**

Доктор мистецтвознавства / Dr. Hab. in Art Studies

Старший науковий співробітник / Senior Researcher

Інститут народознавства Національної академії наук України / Ethnology

Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine

Львів, Україна / Lviv, Ukraine

<http://orcid.org/0000-0003-2359-6735>

E-mail: [halynaivashkiv@ukr.net](mailto:halynaivashkiv@ukr.net)

**Керамічні вази: функціональне призначення, форма, декор**

*Earthenware Vases: Their Function, Shape and Décor*

Серед українських керамічних виробів окрему типологічну групу складають вази, які можна розглядати як декоративні вироби для помешкання та елементи церковного облаштування. В інтер'єрі храму, вони займали місця на полицках, напестольному столі або підлозі біля ікон бокових нефів. Варіативність ваз головно виявляється у формі вінець (крайковані), вух – заокруглені (Опішне, Косів), у вигляді латинської літери «S» (Потелич) або трикутника (Потелич); корпусу – овальний (Дибинці, Ужгород), кулястий (Селиська), рідше циліндричний. За технологією вирізняємо вази теракотові, димлені, вкриті поливою та мальовані. В оздобленні цих предметів застосовано різні техніки: гладження, розпис ангобами, ритування, рідше рельєф.

Деякі теракотові вази прикрашено рельєфними вертикальними смугами, які разом із крайкованими вінцями додавали виробові ошатності (1930-ті рр., С. Левко, Селиська). Стрункість димленої форми підкреслюють довгі вуха-ручки, укладені від середини шийки до середини корпусу (початок ХХ ст., Володава, Холмщина). У другій половині ХХ ст. димлені вази оздоблювали рядом ліплених кульок («гудзиків») на плічках (Д. Муц, Шпиколоси) чи під вінцями (Д. Вислинський, Гавареччина), що посилювало декоративний ефект.

Привабливими за формою є дві вази початку ХХ ст., вкриті яскравою зеленою поливою, яку полюбляли потелицькі гончарі (виявлено у церкві Верблячина). Ці предмети, як і ще один подібний жовтополив'яний, призначалися для живих квітів, які ставили на полицки. В центрі іншої вази (з карбованим краєм) з цього ж осередку поміщено ритований напис «Онайсолотша / Діво-Маріа Молисія / занами». Подібними за структурою та формою вінець є ще дві вази з Миколаєва і Старої Солі (з церкви поблизу селища).

Крайкування на вінцях і мотиви розеток домінували в оздобленні ваз гончарів Прикарпаття, зокрема П. Цвілик (Косів) та П. Кошака (Пістинь), на деяких виробих бачимо двобічне поєднання мотивів хрестів і напис «ІНЦІ» (Косів), на інших – мотиви скісного хреста і розеток (Пістинь). Вази середини ХХ ст. з Поділля та Опілля також можна вважати предметами церковного вжитку – у декорі наявні мотиви «гірлянди» і хреста (Є. Міщенко, Бубнівка) або виноградні гілочки з «гронами» у високому рельєфі (А. Груба, Потелич).

Оригінальними є дві вази 1898 р. П. Урбановича з Потелича, які він виконав для місцевої церкви Богородиці (на «великім передмістю»). Вони великого розміру (h – 54,5, d – 29,5 см), прикрашені рядом рельєфних «зірок», гілок із ліліями та зображенням серафимів у біло-золотистих тонах.

Отож вази відігравали важливу роль в інтер'єрі храмів – вони, як і вишивка, різьблення і мальовані образи, створювали святковий настрій. Вази вирізнялися особливими формами, що виражалося передусім крайкованими вінцями, вухами чи оздобленням. Поряд із рослинними мотивами гончарі зображали скісні чи прямі хрести, фігури ангелів і серафимів, поміщали релігійні написи.

**Olena FEDORCHUK / Олена ФЕДОРЧУК**

Dr. Hab. in History / Доктор історичних наук

Senior Research Fellow / Старший науковий співробітник

Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine /

Інститут народознавства Національної академії наук України

Lviv, Ukraine / Львів, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-4724-3566>

E-mail: [olena-fedorchuk@ukr.net](mailto:olena-fedorchuk@ukr.net)

**The Collection of Folk Beadwork of the Museum of Ethnography and Crafts in Lviv: Problem of Attribution**

*Збірка народних бісерних творів Музею етнографії та художнього промислу у Львові: проблема атрибуції*

The Museum of Ethnography and Crafts of the Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine in Lviv (hereinafter – MEC) holds one of the largest ethnographic collections in Ukraine. Among its rarities are folk beadwork from Eastern Galicia and Northern Bukovina, the attribution of which is often difficult, especially for items dated to the late 18th – early 19th centuries.

The oldest pieces include ornamental samples (fragments) of gerdans, likely from the late 18th – early 19th centuries, which were collected and arranged into 12 tables (MEC, EP-22391–22578) by the Ukrainian collector Hermina Ozarkevich (1865–1924), whose name appears on the tables. The tables also bear the inscriptions „Povit Snyatyn” (tables 1–6), „Povit Horodenka” (tables 7–10), and „Bukovyna” (tables 11–12). Documentation confirms that the tables were completed in 1880; however, the creation dates of the patterns themselves are not recorded.

Also attributed by place of origin are several older (most likely mid- to late 19th century) girls’ and boys’ headdresses decorated with beaded ribbons from Bukovina (MEC, NTSH-482), Pokuttya (MEC, EP-21494, EP-21504, EP-21517, EP-21524), and Western Podillia (MEC, EP-21486, EP-21506, EP-21516). Museum records indicate where these headdresses were used and when they were acquired but provide no additional information on creation date.

For most folk beaded objects that we conditionally date to the 19th century, no provenance has been preserved. Reliable attribution of time and place of origin is therefore challenging, since artistic and stylistic analysis, which is the key method in many cases, is not always effective. The period from the late 18th to the late 19th century marks the emergence and gradual spread of bead decoration in Ukrainian folk costume. The tradition first took root in Bukovina, Western Podillia, and Pokuttya. By the mid-19th century, these regions were already in a phase of active development, with distinct and authentic artistic features. In areas where beadwork was only beginning to develop in the mid-19th century and local stylistic features were not yet established, copying works by more experienced masters from Bukovina, Western Podillia, and Pokuttya was common.

Therefore, spatiotemporal attribution of beadwork requires the combined application of several methods. Key approaches include the historiographic method (analysis of 19th century publications), the method of analogies (searching for parallels among securely attributed objects), and technological, typological, and artistic-stylistic analyses, each applied with consideration of the object’s state of preservation. The report demonstrates the synergy of these methods through specific case studies.

Work on scientific and practical attribution of MEC beadwork will continue over the next three years (2026–2028) as part of the project „Cultural and artistic nationwide phenomenon of the museum collection of the Shevchenko Scientific Society in the Museum of Ethnography and Crafts of the Ethnology Institute of the NAS of Ukraine: concepts and practices of public representation” (funded by the

National Research Foundation of Ukraine, registration number 2025.07/0289). The project aims to identify, verify, and comprehensively document 500 ethnographic objects from all functional groups that belonged to the Museum of the Shevchenko Scientific Society in Lviv until 1940. Developing an algorithm for spatiotemporal attribution of beadwork will be one component of this work.

### **Romana MOTYL / Романа МОТИЛЬ**

Ph. D in Art Studies / Кандидат мистецтвознавства

Associate Professor, Senior Researcher / Доцент, старший науковий співробітник. Lviv Polytechnic National University / Національний університет «Львівська політехніка» Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine / Інститут народознавства Національної академії наук України

Lviv, Ukraine / Львів, Україна

<http://orcid.org/0000-0001-6936-0328>

E-mail: [romana\\_motyl@ukr.net](mailto:romana_motyl@ukr.net)

### **The Magical World of Images in the Ceramics of Petro Mos**

*Магічний світ образів у кераміці Петра Мося*

Contemporary Ukrainian ceramics is undergoing a period of reflection, where masters are not just trying to copy folk models, but to reinterpret them through the prism of their individual worldview. One of the most prominent representatives of this trend is Petro Mos, who was born in 1948 in the village of Bilin, Kovel district, Volyn, and now lives and works in Kharkiv. His works are not just earthenware or decorative sculptures, but a whole „magical universe” where clay forms become carriers of genetic code and mystical meaning. The master admits that in his work he is inspired by fairy tales of his grandfather, Ivan Havrylovych Tkachuk, a village healer, who knew a great many fairy tales and stories.

Petro Mos did not manage to finish Kharkiv Art School – he was drafted into the army. He served in a tank division in Oster and then enrolled in the Department of Decorative Ceramics at Lviv State Institute of Applied and Decorative Arts. It was then that he first encountered clay. In general, the artist’s style of ceramics is based on a combination of traditional pottery techniques with a variety of compositional solutions.

Petro Mos’ creativity is rooted in pottery traditions, but he goes beyond ethnographic accuracy. His works often feature images of animals, birds, and anthropomorphic creatures reminiscent of Trypillian art or medieval bestiaries. The main themes of the artist’s works are ancient Slavic mythology and Biblical stories. An ordinary jug or a pot in the hands of the master is transformed into a ritual object, and every line is aimed at creating the feeling of „living clay”.

In the context of Mos' creativity, „magic” is the author's ability to breathe life into matter. His works are devoid of the cold perfection of industrial ceramics. Instead, they are characterized by anthropomorphism: even utilitarian objects have their own „character” and „face”. P. Mos' ceramics is also characterized by timelessness: it is difficult to determine whether an item was made yesterday or a thousand years ago. This blurs the lines between the past and the present. The use of ancient techniques of renewable firing without oxygen access gives his works a deep anthracite color with a metallic sheen, enhancing their mystical appearance.

„Clay is the memory of the earth. My task is to give this memory a voice through form and fire,” – this leitmotif can be traced in each of the master's exhibitions.

Ceramics of Petro Mos is a significant contribution to the development of contemporary artistic language in Ukraine. His works are known both in Ukraine and abroad, and are held in Ukraine's largest art museums: the Kharkiv Art Museum, the Borys Voznytsky Lviv National Art Gallery, the Kyiv Museum of Modern Art, as well as in private domestic and foreign collections. The master proves that traditional craftsmanship can be a relevant tool for exploring the human subconsciousness and national identity. His „magical world” is a space where clay ceases to be a raw material and becomes a mirror of the soul.

**Roksolyana KVASNYTSYA / Роксоляна КВАСНИЦЯ**

Ph. D in Art Studies / Кандидат мистецтвознавства

Associate Professor / Доцент

Lviv Polytechnic National University / Національний університет

«Львівська політехніка». Lviv, Ukraine / Львів, Україна

<http://orcid.org/0000-0001-7488-672X>

E-mail: roksoliana.b.kvasnytsia@lpnu.ua

**Tradition and Innovation in Visual Design:**

**Vertep as a Cultural Model of National Identity**

*Традиція та інновація у візуальному дизайні:*

*вертеп як культурна модель національної ідентичності*

*Introduction.* The Ukrainian vertep is a complex cultural phenomenon that integrates theatricality, folkloric archetypes, and sacred narrative. Originating in the 17th century, it has evolved into a dynamic form that continues to acquire new interpretations in contemporary cultural space. The vertep tradition demonstrates significant potential for modeling a modern paradigm of national identity through the interaction of heritage and innovative artistic practices.

*Aim.* The study aims to analyze the vertep tradition as a model of national identity representation in contemporary artistic and ethnological discourse, while highlighting opportunities for its actualization through innovative visual and performative solutions.

*Methodology.* A multidisciplinary approach was applied, combining art historical, ethnological, and cultural analysis. Methods included comparative examination of traditional and modern forms, interpretation of symbolic structures within cultural memory, and analysis of artistic representation practices. The research also integrated elements of visual design, scenography, and performance studies to explore the transformation of traditional narratives into contemporary artistic formats.

*Results.* Symbolic reinterpretation of the vertep characters through bird imagery derives from Ukrainian folklore, where birds act as mediators between earthly and sacred realms, life and death, light and darkness. This system creates a universal code for expressing ambivalent aspects of national identity. The reference to Kazimir Malevich's avant-garde aesthetics (commemorated in 2025) actualized his legacy within Ukrainian and Polish cultural space. Suprematist geometry was employed as a conceptual tool for abstract rethinking of tradition, emphasizing its universality and openness to innovation. The visual core of the project consisted of „black” and „white” cube installations, symbolizing the dialogue between external pressure and inner light. As a result, the artistic project Vertep 2025 was realized, integrating installation, performance, costume design, and graphic elements, bridging academic research with the creative industry.

*Conclusion.* The vertep in contemporary cultural space can be regarded as a paradigm of national identity that unites tradition and innovation. Its actualization in artistic practices contributes to new strategies of cultural self-representation of Ukraine in the global context. The implementation of Vertep 2025 confirmed the possibility of integrating traditional narratives with modern artistic forms and serves as a practical embodiment of research outcomes. Future research may further explore the integration of traditional cultural models into digital and globalized artistic practices.

**Ольга ОЛІЙНИК / Olha OLIYNYK**

Кандидат мистецтвознавства / Ph. D in Art Studies

Науковий співробітник / Research Associate

Інститут народознавства Національної академії наук України / Ethnology

Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine

Львів, Україна / Lviv, Ukraine

<http://orcid.org/0000-0002-7292-3264>

E-mail: [oliao1610mac@gmail.com](mailto:oliao1610mac@gmail.com)

**Традиційні ткани головні убори жінок на Покутті:  
формотворчі та декоративні засоби**

*Traditional Woven Headdresses of Women in Pokuttya:*

*Formative and Decorative Principles*

Перемітки – архаїчний тип головного убору, відомий багатьом східно-європейським народам і поширений на Покутті до 1920-х рр. Видовжений плат ткали полотняним переплетенням, а короткі сторони прикрашали узорними «заборами», виконаними перебірною та ремізно-човниковою техніками. Орнамент зазвичай мав триділну композицію: центральна смуга з розетковими мотивами, «розводами» або хрестоподібними фігурами; обабіч – вузькі смуги з ромбів, перехресть, зигзагів; завершенням слугувала вузька «поверхня» («покрайниця», «відлюдниця»).

За орнаментально-колеристичними ознаками вирізняються локальні варіанти: у Наддністров'ї – широкі червоні забори; у Снятинському Надпрутті – вузькі поліхромні; у Коломийському Надпрутті – переважно монохромні. У Наддністров'ї та центральній частині Покуття (Городенка, Чернелиця, Тишківці, Чернятин) побутували перемітки з широкими глибоко-червоними заборами. Для осередків Гвіздця характерні так звані «затрійні» перемітки з широкою центральною композицією та дрібнішими боковими «ружами». Подібні тридільні забори трапляються у селах городенківсько-тлумацького пограниччя над Дністром (Лука, Незвисько, Ісаків, Герасимів, Долина). У колористичці виробів Городенківщини переважають поєднання пурпурового, червоного, зеленого, чорного з незначними вкрапленнями оранжевого; ближче до Дністра спостерігається звуження гами до відтінків червоного при одночасному ускладненні фактурної розробки орнаменту.

У Снятинському Надпрутті (Русові, Іллінці та ін.) поширені вузькі поліхромні забори з геометричним орнаментом, виконані переважно вовняною пряжею. Для Коломийського Надпруття характерні монохромні композиції зі складним геометричним орнаментом із ромбів, кучерів, розет, хрестоподібних фігур. Переважає червоно-чорна гама, яка у напрямку до гуцульського пограниччя доповнюється жовтими, зеленими, фіолетовими барвами.

Наприкінці XIX – у першій третині XX ст. відчутним є ускладнення орнаменту та колориту переміток, пов'язане з поширенням фабричної пряжі. Давніші зразки вирізняються стриманішою композицією з ритмічним чергуванням дрібних мотивів (кривульки, ромбики).

Пізнішою формою головного убору покутянок стала домоткана хустка («платина», «старовіцька»), що побутувала у 1920–1930-х рр., переважно на Коломийщині. За матеріалом і технікою вона споріднена із запасками, а за декоративним принципом і способом пов'язування – з перемітками. На відміну від переміток поле хустки щільно заповнювали поперечними «зубцями», смугами або кліткою, а короткі сторони завершували широкими узорними заборами.

Виразними художніми якостями відзначаються хустки Мишина: складна вишнево-зелена гама з теплими акцентами та різноманіття мотивів («штернові», «зірничкові», «ружові», «качурові», «хрестикові»). Композиційно споріднені з мишинськими вироби Вербіжа й Долішнього. Яскраво-червоні хустки Великої Ключева характеризуються чітким чорним графічним орнаментом. У Печеніжині та снятинських селах ткали білі хустки з рідкою смужкою та вузькими заборами на кінцях.

Перемітки та домоткані хустки органічно пов'язані з ансамблем народного строю Покуття. Їх формотворчу основу становить видовжений плат із тридільною композицією узорних заборів, витканих перебірною й ремізно-човниковою техніками, що зумовило багатство геометризованого орнаменту та фактури. Локальні осередки виробили виразні орнаментально-колеристичні варіанти – від широких червоних заборів до вузьких поліхромних і монохромних композицій. Попри еволюцію декору в першій третині XX ст., зумовлену впливом фабричних матеріалів, традиційні принципи композиції та домінування червоного кольору залишилися визначальними рисами регіональної естетики.

**Oksana DROHOBYTSKA / Оксана ДРОГОБИЦЬКА**

Ph. D in History / Кандидат історичних наук

Associate Professor / Доцент

Vasyl Stefanyk Carpathian National University / Карпатський національний

університет ім. Василя Стефаника

Ivano-Frankivsk, Ukraine / Івано-Франківськ, Україна

<http://orcid.org/0000-0002-2929-1708>

E-mail: [oksana.drohobytska@pnu.edu.ua](mailto:oksana.drohobytska@pnu.edu.ua)

**National Flavor in Osypa Zaklinska's (1894–1972)  
Book „New Vitamin Cuisine”**

*Національний колорит у книзі «Нова кухня вітамінова»  
Осипи Заклинської (1894–1972)*

Osypa Zaklynska (1894–1972), a teacher, writer, and public figure, is recognized as a prominent organizer of women's societies and domestic science courses in the regions of Halychyna and Zakarpattia. Her pedagogical activities extended to instructing children in the fundamentals of hygiene, etiquette, culinary arts, and embroidery techniques. Furthermore, she organized school concerts and theatrical performances and provided essential medical advice to the rural population. According to the memoirs of her daughter, Orysia, Zaklynska took great pleasure in hosting guests and authored a culinary guide titled „New Vitaminized Cuisine” („Nova Kukhnia Vitaminova”) in 1928.

It is noteworthy that Zaklynska sought to incorporate a distinct national character into the contemporary culture of household management and hospitality. In the preface to her work, she emphasized that a Ukrainian woman should manage her domestic affairs in a national and exemplary manner. The author advised housewives to maintain the aesthetic appearance of family members and domestic staff, to establish a rigorous daily schedule displayed in the kitchen, and to ensure absolute cleanliness within the home. She also recommended decorating interiors with portraits of the renowned Ukrainian poet Taras Shevchenko, as well as embroidered carpets, traditional towels, and linens.

Zaklynska advocated for order, precision, and frugality, while suggesting that greater attention be paid to the spiritual dimension of social gatherings. She maintained that the culinary aspect represented only half of a successful event, asserting that a hostess must also possess the skill to organize the leisure activities of her guests effectively. Her book features original recipes tailored for diverse groups, including children and the infirm. Specific focus is placed on pastries, cakes, healthful beverages, and various fish and meat dishes. The recipes compiled by Zaklynska demonstrate a sophisticated synthesis of traditional Ukrainian practices and modern European influences.

In collaboration with her husband, Bohdan Zaklynskyi, the author was a staunch proponent of a healthy lifestyle and temperance. Their social activism in the village of Piatkova within the Dobromyl district resulted in the closure of four out of five local taverns and the establishment of three Prosvita reading rooms. Consequently, within her culinary manual, she cautioned against the excessive consumption of alcohol during major social events, such as weddings and christenings.

Ultimately, Osypa Zaklynska aimed to harmonize European standards with national traditions in the realms of culinary management and table etiquette. She was critical of antiquated rules that she believed had lost their relevance and lacked rational foundations.

**Oksana HERII / Оксана ГЕРІЙ**

Ph. D in Art Studies / Кандидат мистецтвознавства  
Senior Researcher / Старший науковий співробітник  
Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine /  
Інститут народознавства Національної академії наук України  
Lviv, Ukraine / Львів, Україна  
<http://orcid.org/0000-0002-8383-227X>  
E-mail: oheriy@ukr.net

**Ornamentation of Late 19th-Century Easter Eggs from Southern  
Ukraine in the Drawings of Ambrosii Zhdakha**

*Орнамент писанок кінця XIX ст. Півдня України в замальовках  
Амвросія Ждахи*

In 2025, the 170th anniversary of the birth of the Odesa artist Ambrosii Zhdakha is commemorated. A multifaceted figure, he began his career as a marine painter, worked as a bank clerk, and secured a lasting place in Ukrainian culture as a graphic artist, painter, illustrator of literary works, designer of furniture and banknotes, and creator of covers for Ukrainian journals. He is best known to the broader public as the author of postcards illustrating Ukrainian folk songs. Zhdakha was also a meticulous researcher of folk art and Ukrainian antiquities. Although he did not study at the Imperial Academy of Arts in St Petersburg, he took lessons from its student Viktor Kovalyov, who had shared an apartment with Taras Shevchenko. Though he never lived in the imperial capital, he embraced the ideas of Ukrainian patriotic artists whose working method was described by Opanas Slastion as „artistic documentary practice,” emphasizing the attentive and loving study of nature through a subtle veil of romanticism. Striving for historical and ethnographic accuracy, Zhdakha conducted systematic research in museums, published sources, and his own field expeditions. Among the objects of his attention were Easter eggs (pysanky) from Southern Ukraine.

Particularly valuable within his research legacy are 103 authentic pysanky recorded in 1895–1896 in the town of Biliaivka (Odesa region). These specimens are unique and have not been reproduced in any other scholarly publication. Their archaic features and the broader enigma of ethnogenesis are reflected in the vibrant, not always strictly symmetrical arrangement of motifs outlined in white contour lines, as well as in the intense colour palette characterized by frequent use of black or red grounds combined with shades of yellow-orange, dark red, violet, and green.

The richness of ornamental motifs – strictly geometric, phytomorphic, and anthropomorphic – together with the use of nearly all compositional schemes known in other regions of Ukraine (division of the egg into two, four, eight, or forty segments; three horizontal bands with the central band widened, etc.) attests to the deep historical roots of local pysanka-making traditions.

Zhdakha's field documentation constitutes compelling evidence against ideological narratives imposed by over a century of Russification policies of the Russian Empire and the Soviet Union, which denied the continuity of Ukrainian ethnocultural presence in the Odesa region. The diversity of motifs recorded within a single locality, embedded in collective memory and transmitted across generations, demonstrates an indigenous stable artistic Ukrainian tradition.

**Валентина СУШКО / Valentyna SUSHKO**

Кандидат історичних наук / Ph. D in History, Доцент/ Associate Professor

Старший науковий співробітник / Senior Researcher

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського Національної академії наук України / M. T. Rylsky Institute of Art History, Folklore and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine

Київ, Україна / Kyiv, Ukraine

<http://orcid.org/0000-0003-0480-1473>

E-mail: 393570@ukr.net

**«Ми зроду-віку кріпаками не були!» Збереження козацької с  
амойдентичності в козацьких слободах –**

**на прикладі с. Липці Харківського району Харківської області**

*„We have never been serfs!” Preservation of Cossack Identity in Cossack Settlements – on the Example of the Village of Lyptsy, Kharkiv District, Kharkiv Region*

Село Липці Харківського району Харківської області виникло у середині XVII ст. внаслідок переселенського руху з Правобережної України, спричиненого війною під проводом Гетьмана Богдана-Зіновія Хмельницького. На той час воно мало статус сотенного містечка Харківського слобідсько-українського козацького полку.

Цей населений пункт згадується в історичних джерелах XVIII ст.: описах подорожі академіка В. Зуєва; «Описах Харківського намісництва», статистичних та церковно-статистичних джерелах. Історія села була описана у документах та історичній літературі XIX–XX ст. Проте фольклорних чи етнографічних досліджень до нас не проводилося. Основним способом отримання нами інформації було включене спостереження. Нашими співрозмовниками були люди від 1890-х до 1980-х років народження, нащадки старожилів села.

Серед характерних виявів самоідентифікації наших інформантів слід назвати знання та усвідомлення свого козацького походження, відсутність оповідей про топоніми, пов'язані з поміщиками або якимись урядовцями, натомість гордість за «липецьких дідів» та їхні рішення, зокрема відкриття «красної школи» (будівля у стилі українського модерну, знищена 2022 р. мо-

сковськими окупантами). В оповідях підкреслювалося козацьке походження предків та відсутність кріпацької (чи іншої) залежності.

Від 24 лютого 2022 р. село Липці перебуває в зоні активних бойових дій, а населення рознесене війною по ближніх та дальніх усядах. Проте в обласному центрі продовжує функціонувати Липецька територіальна громада, в якій є діючі школи – запорука існування будь-якого населеного пункту. Тому збереження правдивої місцевої історії є вкрай важливим для подальшого існування не лише громади, а й українців на теренах Слобожанщини.

**Nataliya DYADYUKH-BOHATKO / Наталія ДЯДЮХ-БОГАТЬКО**

Ph. D in Art Studies / Кандидат мистецтвознавства

Associate Professor / Доцент

Lviv Polytechnic National University /

Національний університет «Львівська політехніка»

Lviv, Ukraine / Львів, Україна

<http://orcid.org/0000-0001-6822-7488>

E-mail: ndbogatko@gmail.com

**From Ethnocultural Traditions to Contemporary Art:  
the Aesthetic Metamorphosis of a Military Object**

*Від етнокультурних традицій до сучасного мистецтва:  
естетична метаморфоза мілітарного об'єкта*

In contemporary art history discourse, the study of decorative and graphic language as a tool for reimagining military-purpose objects occupies a distinct position. The artistic treatment of weaponry not only neutralizes its primary aggressive function but also transforms the object into a symbolic attribute of ready-made culture, where the aesthetic component becomes dominant.

The culture of past centuries viewed weaponry as an extension of the warrior, necessitating not only structural integrity but also metaphysical protection. Within the Hutsul tradition, the ornamentation of rifles (krisy), pistols, and axes (topirtsi) transcended mere decorativeness. Solar symbols held a central role, serving as talismans (oberehy) to invoke divine protection and solar energy for victory. Each symbol transformed the weapon into a sacred artifact, where functionality was inextricably linked to the belief in spiritual support.

As societal paradigms shifted, so did the nature of decoration. Today, we observe a unique phenomenon: weapons and their attributes are becoming canvases for the transmission of new national meanings. In contemporary Ukraine, the military object undergoes a complete destruction of its original essence. Strict steel engraving is replaced by the life-affirming Petrikyvka painting style. A crucial aspect

is the emergence of new identity markers. The image of „Patron the Dog” on shell casings or ammunition crates is not merely pop culture; it represents the transformation of military paraphernalia into the realm of the „familiar” (sviyske). This serves as a modern analog of protective magic: while the ancient warrior sought protection from the sun, the modern Ukrainian marks their space with symbols that provide emotional resilience.

The application of graphics and painting to the artifacts of war strengthens national identification. Decorative and graphic language now performs the function of psychological rehabilitation of culture. As weaponry loses its capacity to kill, it acquires the ability to communicate values, history, and the aesthetic code of the nation. From solar signs on Hutsul axes to Petrykivka on shell casings, this trajectory testifies to the enduring human endeavor to contrast beauty and creation with any manifestation of destruction.

**Олена СЕРЕБРЯКОВА / Olena SEREBRYAKOVA**

Кандидат історичних наук / Ph. D in History

Старший науковий співробітник / Senior Researcher

Інститут народознавства Національної академії наук України / Ethnology

Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine

Львів, Україна / Lviv, Ukraine

<http://orcid.org/0000-0002-1039-2920>

E-mail: o-sereb@ukr.net

**Обрядова їжа на Святвечір: покутська традиція**

*Christmas Ritual Food in the Pokuttia Tradition*

На Вечерю покутяни готували пісні страви, яких, за давньою традицією, мало бути дванадцять. Крім головної обрядової страви – куті, потовченої в дерев'яній ступі, на стіл ставили «вар» (узвар), рибу або оселедець, капусту, гриби, голубці з рисом, гречаною кашею, картоплею, пироги з капустою, картоплею, зрідка – квасолею, маком, сливками, вишнями, яблуками, «повидлами», грошима.

Локальною специфікою вирізняються й «кράплики» («крéплики») – пироги, кінчики яких заліплювали як теперішні пельмені. Їх кількість варіювалась від одного до кількох різних видів. З-поміж начинок були капуста, картопля, цибуля, біб, гриби, сир, риба, оселедець, мак, повидло, мармелад. Традиційно цю обрядову страву подавали до пісного борщу, який варили лише з буряка або додавали білі гриби чи рибу. До нього обирали «кράплики» з оселедцем, грибами, рибою.

На святковому столі покутян був обрядовий хліб або калачі. Їх не можна було споживати два тижні. Подекуди паляниці називали «василі», «васильчики», пов'язуючи назву зі споживанням їх власне у день св. Василя. Тоді ж або на другий Святий вечір господар годував ними й худобу. Деякі відомості маємо про давні страви, які на Покутті «вже не варє». Це «купний борш» та «краплики з коропом» (с. Карлів Снятинського повіту).

Серед інших своєрідних місцевих страв були «ч'улі пироги», «дійнички», «бурачки з грибами», «буряки з часником», «киселіце» з «сушениць», «шухи» (салат із буряків та грибів), «рогаза» (розварений ячмінь з медом або олією), «шупеня» (розварена кукурудзяна крупа з квасолею), «вушка» (маленькі варенички з грибами, подавалися з юшкою), квашені буряки, тушкований оселедець з печі, смажена капуста, сливи з квасолею, «фасулі з грибами», «фасуленка» (терта варена квасоля з часником), рибний холодець, «замашена» риба, узвар із солодким буряком. Деякі заправляли мукою: «запалені» гриби, «запалені» борщ, «приймлена» капуста, «приймлені» гриби.

**Світлана ВОЛЬСЬКА / Svitlana VOLSKA**

Кандидат мистецтвознавства / Ph. D in Art Studies Доцент / Associate Profes-

sor Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира

Гнатюка / Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

Тернопіль, Україна / Ternopil, Ukraine

<http://orcid.org/0000-0002-2775-5716>

E-mail: golvolus@ukr.net

**Орнамент як засіб формування ідентичності у сучасному дизайні**

*Ornament as a Means of Identity Formation in Contemporary Design*

В умовах глобалізації та уніфікації візуальних мов зростає потреба у збереженні й актуалізації локальних та національних образів, закодованих в орнаментальних формах. Використання орнаментальних композицій у брендингу, цифровому середовищі, інтер'єрах і поліграфії поширює культурні коди, зміцнює зв'язок із традицією та оновлює її образ.

Сучасні дизайн-практики демонструють активне переосмислення традиційних орнаментів через призму нових матеріалів, технологій і контекстів використання. Особливого значення набуває український орнамент, який виступає носієм культурної пам'яті та маркером національної ідентичності.

Орнамент широко застосовується у графічному дизайні, зокрема в айденці брендів, пакуванні, поліграфічній продукції та цифрових інтерфейсах. Інтеграція мотивів, запозичених із народного ткацтва, вишивки, декоративного розпису, писанкарства та гончарства у новітні візуальні практики

адаптується до цифрових форматів, різних способів поліграфічного та текстильного друку, зберігаючи при цьому їхню символічну й естетичну цінність.

У фешн-дизайні орнаментальні мотиви використовуються у створенні авторських принтів, текстилю, аксесуарів. Українські дизайнери Ірина Каравай, Христина Рачицька, Юлія Магдич, Любов Чернікова, Оксана Караванська, Роксолана Богуцька, Олена Голець та низка український брендів переосмислюють український національний костюм і його філософію.

Важливе місце орнамент посідає у предметному та інтер'єрному дизайні, де він інтегрується в декор меблів, поверхні, кераміку та освітлювальні об'єкти. У середовищному та виставковому дизайні орнамент слугує засобом формування атмосфери та просторової ідентичності. Зокрема, онлайн-журнал «Файна Хата», представляє добірку дизайнерських проєктів і реалізованих інтер'єрів, у яких використано українські мотиви.

Тож сучасні художники-дизайнери активно інтегрують орнамент у власні творчі проєкти, поєднуючи традиційні мотиви з актуальними візуальними практиками та сучасними засобами художньої виразності.

### **Igor PEREVERTNIUK / Ihor PEREVERTNYUK**

Аспірант / Post-graduate student

Інститут народознавства Національної академії наук України / Ethnology

Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine

Львів, Україна / Lviv, Ukraine

<http://orcid.org/0000-0001-7111-0678>

E-mail: igor.perevertniuk@gmail.com

### **Відтворення народного одягу українців як форма культурного спротиву: проєкт «Окупована спадщина»**

*Reproduction of Ukrainian Traditional Costume as a Form of Cultural  
Resistance: the „Occupied Heritage” Project*

В умовах Війни за Незалежність України проблема збереження та репрезентації традиційного народного одягу українців набуває особливої актуальності. Серед актуальних ініціатив – проєкт «Окупована спадщина», ініційований громадською діячкою, членом Національної спілки журналістів України, засновницею Всесвітнього дня вишиванки Лесею Воронюк. Проєкт поєднав наукове дослідження, реконструкцію та популяризацію традиційного вбрання тимчасово окупованих або поруйнованих бойовими діями теренів України. А саме, було відтворено шість парних ансамблів традиційного народного вбрання кінця XIX – першої половини XX ст. з осередків Донеччини, Луганщини, Запоріжжя, Херсонщини, Харківщини та Криму.

Координацію дослідницької та мистецької складових проєкту здійснили кандидат історичних наук Володимир Щибря та кандидат політичних наук Леся Воронюк. Відтворення строїв опиралося на комплексний аналіз речових джерел, історичних світлин, етнографічних описів та наукових публікацій. Осередкам речових джерел стали колекційні пам'ятки з Національного музею народної архітектури та побуту України й приватних збірок Ігоря Перевертнюка і Ельміри Катакі.

До практичного втілення проєкту були залучені майстри традиційного кравецтва й вишивки: Тетяна Зез (Донецьк-Київ-Львів), Олена Ясінська (Чернівці), Ірина Тибінка (Львів), Яна Шмундир, Олена Єрко (Бровари Київської обл.), Ігор і Марія Перевертнюк (Київ-Львів), Ганна і Марія Гелетюк (Бабин Косівського р-ну Івано-Франківської обл.), Ірина Киркевич (Київ), Валентина Ануарова (Полтава), а також колектив майстерні «Світ почуттів» (Київ). Окремі елементи строю виконали Анна Гайова (Київ) – нагрудний одяг, Василина Ткачук і Наталя Телегей (Київ) – пояси, Андрій Паславський (Київ, майстерня «ВидимоНевидимо») – намиста, Оксана Радецька (Київ) – шапки, Світлана Задоровська (Київ) – вінки. Повні кримськотатарські строї одноосібно виконала Ельміра Катакі (Калгарі провінції Альберта в Канаді).

Результатом співпраці учених і майстрів стали шість ансамблів народного одягу, кожен із компонентів якого було відтворено максимально достовірно – з урахуванням характеристик матеріалу, крою, оздоблювальних технік та композиційних особливостей декору.

Відтворені строї вже експонувалися на виставках у Національному центрі народної культури «Музей Івана Гончара», Вишгородському історико-культурному заповіднику та Ірпінському історико-краєзнавчому музеї. Після виставкового туру Україною відтворені ансамблі народного одягу українців та кримських татар стануть частиною експозиції Дому Вишиванки в Чернівцях.

Отож, проєкт «Окупована спадщина» став масштабною акцією культурного спротиву, шляхом публічної репрезентації культурної спадщини тимчасово окупованих та поруйнованих бойовими діями теренів, як самотнього культурного простору України.

**Andrii-Oleksandr MOTYL / Андрій-Олександр МОТИЛЬ**

Post-graduate student / Аспірант

Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine /

Інститут народознавства Національної академії наук України

Lviv, Ukraine / Львів, Україна

<http://orcid.org/0009-0004-1190-5558>

E-mail: andriy.motyl@gmail.com

**František Řehoř – Researcher, Photographer, and Collector  
of Ukrainian Folk Culture**

*Франтішек Ржегорж – дослідник, фотограф і колекціонер  
української народної культури*

In the late 19th century, the study of Ukrainian folk life reached a new level of documentation thanks to the „outsider’s perspective” of František Řehoř. A Czech by birth, who lived in Galicia for nearly two decades, Řehoř became one of the most prolific researchers of the Ukrainian peasantry, providing a meticulous record of an environment which was on the verge of modernization.

Unlike many armchair scholars of his time, Řehoř practiced field study. Living among the peasants in the village of Vovkiv near Lviv, he adopted a methodology that was ahead of the research of that time.

He lived the daily life of the community to understand rituals from within and left a detailed recording of local dialects, proverbs, and folk terminology. His interests spanned from folk medicine and demonology to agricultural techniques and architectural structures. František Řehoř was a pioneer in using the camera as a scientific tool. In an era when photography was cumbersome and expensive, he recognized its value as an objective witness.

His photographs captured the „physiognomy” of the Ukrainian village – portraits of elders, children, and village craftsmen in their natural environment.

Unlike the staged studio portraits, common in the 1890s, Řehoř’s images often depict people in their working clothes, showing the actual textures of homespun linen and worn leather.

One of Řehoř’s most important legacies is his vast collection of artifacts, which was donated to the Náprstek Museum in Prague. It includes traditional clothing, rare examples of Galician embroidery, headwear and footwear, ceramics and wood carvings, and Easter eggs (pysanky).

František Řehoř remains a foundational figure for both Ukrainian and Czech ethnology. His synthesis of written description, material collecting, and photography created a three-dimensional archive of 19th-century Ukrainian life. Today, his legacy serves as a vital primary source for researchers of Galician history, folk art, and the history of photography.

**Stepan KUSHNIR / Степан КУШНІР**

Post-graduate student / Аспірант

Vasyl Stefanyk Carpathian National University / Карпатський національний

університет ім. Василя Стефаника

Ivano-Frankivsk, Ukraine / Івано-Франківськ, Україна

<http://orcid.org/0009-0008-5984-8897>

E-mail: stepan.kushnir.18@pnu.edu.ua

**The Ivan Tobilevych Ukrainian Folk Theatre and Its Influence on the  
Cultural Life of Interwar Stanislaviv Residents**

*Український народний театр ім. І. Тобілевича та його вплив на культурне  
життя мешканців міжвоєнного Станіславова*

In the interwar period, Stanislaviv was a multiethnic city where the Ivan Tobilevych Ukrainian Folk Theatre became one of the leading cultural centers. Its activity combined professional-level productions with an educational mission, fostering the affirmation of the Ukrainian language, literature, and national identity.

The theatre emerged from amateur traditions but by the late 1920s had transformed into a professional company. A crucial factor in this process was the support of patrons, which ensured financial stability. The repertoire was remarkably diverse: from Ukrainian classics (Natalka Poltavka, Marusia Bohuslavka, works by V. Vynnychenko and P. Kulish) to European operas and operettas (S. Moniuszko’s Halka, F. Lehár’s Gypsy Love, L. Fall’s The Rose of Stamboul). A significant achievement was the introduction of modern Ukrainian operetta, particularly the works of Yaroslav Barnych, such as Sharika and The Girl from Maslosoiuz. Produced in collaboration with director Mykola Bentsal, these operettas combined entertainment with educational elements.

Touring activity was extensive: in 1937 the theatre visited more than 70 localities and staged over 300 performances. The Polish press acknowledged the high quality of productions, praised the actors’ mastery, and noted the theatre’s ability to attract audiences of various nationalities. In Kolomyia and the Pokuttia region, the theatre became an important factor in cultural revival, integrating professional tours with the work of local amateur circles and choral societies.

The Ivan Tobilevych Ukrainian Folk Theatre was not only an artistic phenomenon but also an instrument of national consolidation. It shaped cultural memory, educated audiences, ensured the presence of the Ukrainian word on stage, and integrated the local community into the broader national cultural process. Its activity in Stanislaviv and throughout Galicia marked a significant stage in the development of Ukrainian theatrical art.

**Анжела ГОМЗЯК / Anzhela HOMZIAK**

Аспірант, асистент / Post-graduate student, Assistant  
Національний університет «Львівська політехніка» /  
Lviv Polytechnic National University  
Львів, Україна / Lviv, Ukraine  
<http://orcid.org/0000-0003-3321-2336>  
E-mail: sanzhelda.m.homziak@lpnu.ua

**Типографічні декоративні елементи та авторські графічні віньетки в оформленні українських періодичних видань Львова міжвоєнного часу**  
*Typographic Decorative Elements and Original Graphic Vignettes in the Design of Ukrainian Periodicals in Lviv During the Interwar Periods*

Міжвоєнний період став часом активного кількісного зростання тематики й тиражів, а також підвищення якості художнього оформлення видань львівської періодики. Серед видавництва, що друкували найбільше українських періодичних видань, були: «Українська преса» І. Тиктора; видавничий кооператив «Червона калина»; «Русалка» – видавець Г. Гануляк; «Молода Україна» – видавець М. Таранько.

Окрім шрифтів, важливим елементом графічного оформлення періодики були набірні елементи – друкарські лінійки, роздільники, бордюри, бруски, штрихи, орнаменти, віньетки та інші декоративні елементи, які не лише формували візуальний образ видання, а й впорядковували його структуру й оптимізували сприйняття змістового компонента. За допомогою прямих або хвилеподібних ліній, метричних рядів з простих геометричних фігур, одноколірних смуг різного розміру врівноважували та розділяли блоки тексту та рекламних повідомлень.

Очевидно, не кожне українське видавництво могло забезпечити наявність широкого спектра набірних декоративних елементів, що відповідали б сучасним стилізованим тенденціям, відтак стилістика сецесії часто проявлялася у шрифтах або біоморфних декоративних обрамленнях і в 1930-х рр., проте в графіці найбільш характерним було тяжіння до ар деко. Тому замість каталожних кліше часто використовували штампи, створені на основі авторської графіки львівських митців, таких як Роберт Лісовський, Павло Ковжун та інші. Такі віньетоподібні ілюстрації у структурі видання мали різний характер композицій та образів. Здебільшого в українських періодичних виданнях Львова міжвоєнного періоду зустрічаються біоморфні віньетки та фризіві флороморфні композиції, а також мініатюрні сюжетні композиції переважно батального чи пейзажного жанру.

Якщо проаналізувати характер форм набірних декоративних елементів у каталогах США і Європи та тих, що були використані в оформленні українських видань Львова 1920–1930-х рр., можна зауважити, що трикутні форми в

українській періодиці, окрім спадку нарбутівської графіки, виступали як елемент універсальний та уніфікований. Набірні декоративні елементи, використані в оформленні львівської періодики («Зиз» 1930 №6, сторінка 5), можна також знайти на сторінці 648к у каталозі «Book of Type Specimens», виданому в Чикаго у 1907 році.

Декоративні кліше та штампи були важливим структурно-композиційним інструментом графічного оформлення української періодики міжвоєнного Львова, забезпечуючи гармонійне поєднання текстових та ілюстративних блоків та оптимізацію візуального сприйняття змісту сторінки. Їхні формально-стилістичні характеристики засвідчують синтез уніфікованих типографічних кліше, з європейських і американських друкарських каталогів початку ХХ ст. та локальних художніх традицій.

**Oksana DROHOBYTSKA / Оксана ДРОГОБИЦЬКА**

Ph. D in History / Кандидат історичних наук,  
Associate Professor / Доцент  
Vasyl Stefanyk Carpathian National University / Карпатський національний університет ім. Василя Стефаника  
Ivano-Frankivsk, Ukraine / Івано-Франківськ, Україна  
<http://orcid.org/0000-0002-2929-1708>  
E-mail: oksana.drohobytska@pnu.edu.ua

**Diana HLUM / Діана ГЛУМ**

4th-year Student / Студентка 4 курсу  
Vasyl Stefanyk Carpathian National University / Карпатський національний університет ім. Василя Стефаника  
Ivano-Frankivsk, Ukraine / Івано-Франківськ, Україна  
E-mail: oksana.drohobytska@pnu.edu.ua

**Antin Krushelnytsky's Activities in the Educational Sphere**

*Діяльність Антіна Крушельницького в сфері освіти*

Antin Krushelnytsky (1878–1937) was a public and political figure, cultural activist, publicist, writer, translator, and educator who worked in the field of education for most of his life. Starting out as a teacher's assistant, Antin soon began teaching in Yaroslav in 1901. He then worked as a teacher in Kolomyia, Stanislaviv, and Dolyna. In Horodenka (1912–1918), Uzhhorod (1923), Rohatyn (1925), and the Lviv Women's Teacher Training Seminary (1927), he was already the director of these educational institutions.

Antin Krushelnytskyi spoke many languages and taught Latin, Greek, and Ukrainian in secondary schools. He also taught geography and history of his native

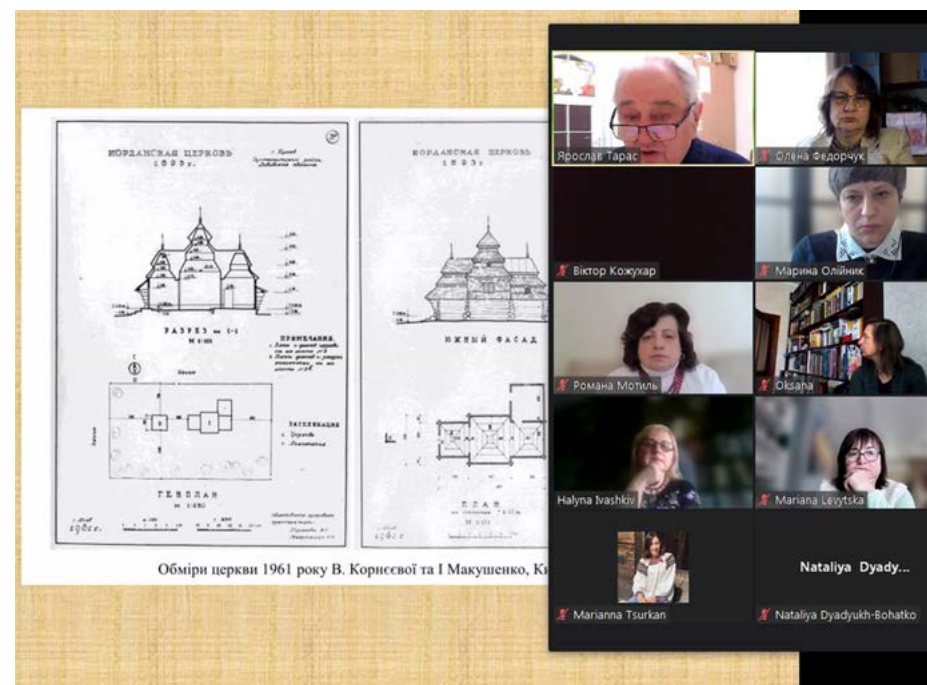
land, which made him an „inconvenient teacher”. Because of this, he often had to change jobs and positions. During his studies, he tried to involve more works by Ukrainian writers and poets in the curriculum. His goal was undoubtedly to spark interest in Ukrainian history and the past of his region. While working as the director of the Rogatyn Private Ukrainian Gymnasium, club activities became a common form of teaching and education. In particular, there was a history and sociology club designed to broaden students’ horizons in the fields of history, sociology, and geography.

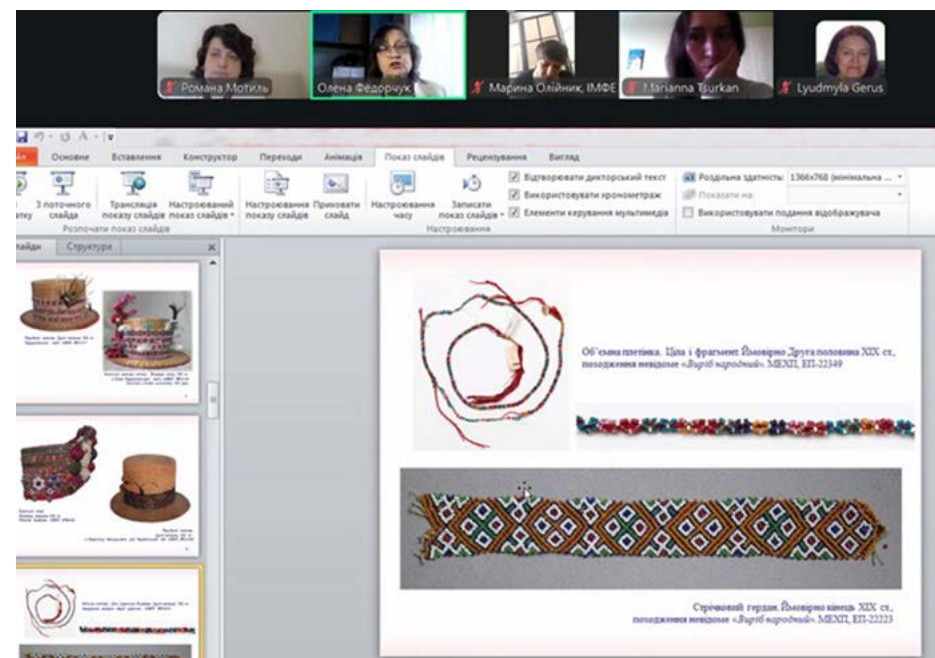
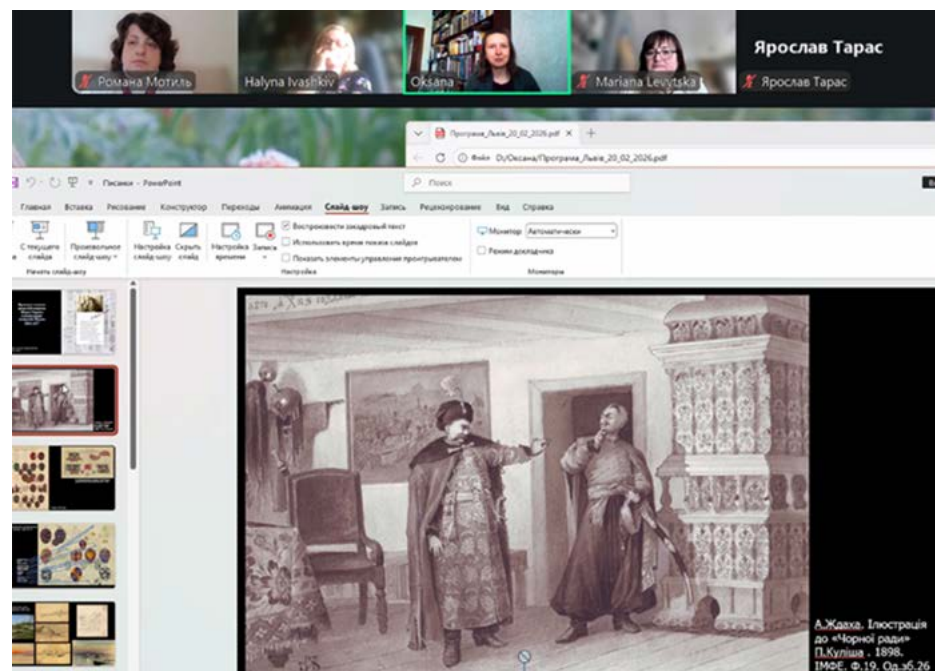
The teacher paid great attention to instilling and developing patriotic feelings in his students. To this end, the study of history, literature, and folk traditions was paramount. Regarding the means and methods of teaching the native language and literature, he was a proponent of creative collaboration between teachers and students. A. Krushelnytsky encouraged discussion and analysis of what had been read, as well as the expression of personal opinions about the work of a particular writer.

As director of the gymnasium in Horodenka, he also introduced innovations and made some changes to the physical education of young people. Students swam, rowed, rode horses, skated, sledged, and cycled. An important form of extracurricular educational work was weekly excursions to nearby villages.

From April 1919, A. Krushelnytsky was Minister of Education of the Ukrainian People’s Republic, and from October 1919 to 1921, he was head of the Ukrainian People’s Republic’s educational mission in Vienna, which was created to prepare and publish textbooks and manuals for Ukrainian schools. During the liberation struggle, he worked in the Foreign Affairs Commission and the School Commission of the Ukrainian People’s Republic Council (1921–1923), which dealt with the reform of Ukrainian education. In 1929, he headed the committee of private teachers, which operated under the Main Committee of the „Uchytelska hromada” Society. By 1931, he had prepared and published 28 sample school manuals for all grades of elementary and secondary schools, which were distinguished by their national content.

The educator’s life ended tragically. At the invitation of the government of the Ukrainian SSR, in the summer of 1934, he moved with his family to Kharkiv, where he received Soviet citizenship. Soon, like other members of his family, he was arrested on trumped-up charges. He was shot on November 3, 1937, in the Sandarmokh tract.





**SECȚIUNEA**  
**Tradiție și evoluții în știința juridică națională /**  
**Tradition and developments in national legal science**

**Olga BACIU**

PhD in Law, university lecturer Moldova State University  
<https://orcid.org/0000-0003-2502-8571>  
 E-mail: [baciu.olga@hotmail.com](mailto:baciu.olga@hotmail.com), [olga.baciu@usm.md](mailto:olga.baciu@usm.md)

**The role of consignment in the extinction of obligations**  
**within enforcement proceedings**

*Rolul consemnării stingerii obligației în cadrul procedurii de executare silită*

The institution of consignment represents a classic legal mechanism aimed at protecting the diligent debtor, allowing them to extinguish an obligation even in situations where direct performance towards the creditor is impossible or hindered by the creditor's conduct. In the legal system of the Republic of Moldova, the general legal basis for consignment is found in Article 968 of the Civil Code, which permits the deposit of money, securities, or other assets with a bank, a notary, and, as of 2024, with a judicial executor, pursuant to Law No. 113/2010.

Civil regulation establishes an essential requirement for the validity of consignment: compliance with the place of performance of the obligation. According to Article 970 of the Civil Code, the assets must be deposited at the place of performance, while Article 859 of the Civil Code determines this place depending on the nature of the obligation. In the case of pecuniary obligations - predominant in enforcement proceedings – performance generally takes place at the creditor's domicile or registered office. Consequently, consignment must be carried out in accordance with this criterion.

The extension of the judicial executor's competence to receive consigned sums has strengthened their role as an authority guaranteeing the extinction of obligations. The Methodological Recommendations on the service of consignment of sums into the judicial executor's account, adopted subsequently, provide that consignment shall be carried out according to the creditor's domicile or registered office. This solution is consistent with Articles 859 and 970 of the Civil Code and ensures coherence between the law of obligations and enforcement law.

A significant development occurred in 2025 with the introduction into the Enforcement Code of the institution of voluntary enforcement and Article 9<sup>4</sup> concerning consignment for the extinction of an obligation. This provision establishes the debtor's right, when performing voluntarily, to obtain written confirmation of

the extinction of the obligation and expressly refers to the relevant provisions of the Civil Code. Such reference confirms the complementary nature of enforcement regulation and the necessity of applying civil law rules concerning the conditions and effects of consignation.

In this context, consignation acquires a dual function: on the one hand, it constitutes an indirect method of performance with extinguishing effect; on the other hand, it becomes an instrument for preventing compulsory enforcement, integrated within the mechanism of voluntary enforcement. The judicial executor thus acts not solely as an enforcement authority, but also as a guarantor of the legality of the extinction of obligations and of legal certainty in civil relationships.

A systemic analysis of civil and enforcement norms demonstrates that the application of Article 9<sup>4</sup> of the Enforcement Code must be carried out in full harmony with the rules of the Civil Code regarding the place of performance and consignation. Only a harmonized interpretation ensures the validity of the extinction of the obligation and prevents disputes concerning the effectiveness of consignation.

In conclusion, within the new regulatory framework, consignation is not merely a technical institution, but a mechanism of balance between the creditor's interests and the protection of the diligent debtor, contributing to the efficiency of enforcement proceedings and to the consolidation of legal certainty in the field of obligations.

\* The article is developed within the subprogram 'Strengthening socio-economic and legal mechanisms to ensure the well-being and security of citizens' (CONSEJ 01.05.02).

### Ștefan BELECCIU

PhD, university professor „Stefan cel Mare”

Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Moldova

<http://orcid.org/0000-0002-0786-8713>

E-mail: stefan31belecciu@gmail.com

#### **The role of local authorities in the conservation of natural heritage: legal and administrative instruments in the Republic of Moldova**

*Rolul autorităților locale în conservarea patrimoniului natural:  
instrumente juridice și administrative în Republica Moldova*

*Relevance of the topic and rationale for its selection.* In the context of the worsening global ecological crisis and the intensification of anthropogenic pressure on natural resources, the conservation of natural heritage is emerging as one of the most pressing challenges of contemporary public law. The Republic of Moldova, which is in a dynamic process of administrative reform and consolidation of decen-

tralization, offers a particularly relevant analytical framework for examining the role that local public administration authorities can and must assume in environmental protection. The structural proximity of these authorities to local communities and to the natural resources they manage gives them a privileged position in the architecture of ecological governance, transforming them into indispensable actors of any truly efficient and sustainable conservation strategy.

Although the existing regulatory framework recognizes and attributes relevant competences in environmental protection to local authorities, administrative practice reveals a series of systemic dysfunctions that compromise the efficiency of local intervention. Limited institutional and financial capacity, inconsistent application of available legal instruments, as well as the structural tension between the principle of local autonomy and the imperatives of centralized state control constitute as many obstacles to coherent ecological governance. The choice of this research topic is thus motivated by the urgent need for a systemic and rigorous analysis of the legal and administrative instruments available to local authorities, as well as the degree of efficiency with which they are mobilized in the service of natural heritage conservation.

*Purpose of the study.* The article aims to examine in depth the applicable constitutional and legislative framework, to analyze the concrete competences of local councils, mayors and district councils, and to evaluate the legal and administrative instruments used in practice. The research also aims to identify the current limits of local intervention, to highlight the determinants of the effectiveness of environmental policies at the subnational level and to map the complex interaction between the local and central levels within the framework of multi-level environmental governance.

The study's *conclusions* confirm that the central problem facing the Moldovan system does not lie in the absence of legal instruments, but in their uneven application and their insufficient integration into coherent local public policy strategies. The persistent ambiguities in the delimitation of responsibilities between the different levels of public administration amplify this institutional vulnerability. In light of these findings, the study advances a set of proposals for structured reform, aiming at clarifying and operationalizing competencies, strengthening local institutional capacity, institutionalizing green budgeting as a financial planning tool, as well as stimulating inter-community cooperation, with the aim of building an efficient, coherent and sustainable multi-level green governance.

**Natalia CHIPER**

PhD, associate professor Moldova State University

<http://orcid.org/0009-0002-0188-3637>

E-mail: [natalychiper@gmail.com](mailto:natalychiper@gmail.com)

**Tatiana ȘARGAROVSCI**

Master student Public Law specialty, Moldova State University

E-mail: [sargarovschit@gmail.com](mailto:sargarovschit@gmail.com)

**Unauthorized constructions in the expropriation procedure for public utility purposes: a legal approach**

*Construcțiile neautorizate în procedura exproprierii pentru cauză de utilitate publică: abordare juridică*

Expropriation for public utility purposes represents a legitimate, but deeply sensitive, intervention of the state on the right of property, being conditioned by the granting of fair and prior compensation, according to art. 46 of the Constitution of the Republic of Moldova. In practice, difficulties frequently arise when there are unauthorized constructions on the lands subject to expropriation, generating uncertainties regarding their inclusion in the object of expropriation and the determination of compensation.

Art. 2 of Law no. 488/1999 includes in the object of expropriation any construction connected to the land, without distinguishing between authorized and unauthorized constructions and without conditioning the expropriation on the existence of an authorization or registration in the register of real estate. From the perspective of the legal nature, any real estate connected to the land can constitute the object of expropriation.

However, from a practical and normative point of view, a distinction is required between two categories of unauthorized constructions. The first category concerns constructions that are subject to regularization under the Urban Planning Code, through a declaration on one's own responsibility. Once registered in the Real Estate Register, they acquire legal recognition and can participate in the civil circuit. In their case, automatic exclusion from compensation would contravene the principle of legal certainty, with the most that would be justified being an adjustment of the value depending on any urban planning deviations.

The second category includes constructions that cannot be regularized – commercial extensions, industrial extensions or other unauthorized structural interventions. Although they remain illegal from an urban planning perspective, they in fact constitute immovable property. In this case too, the law does not provide for their exclusion from compensation. According to the case law of the European Court of Human Rights, interference with the right to property must be analysed in terms of proportionality and a fair balance between the public interest and individual rights.

Therefore, the solution cannot consist in an automatic denial of compensation, but in an individualized analysis, which takes into account the good faith of the owner, the administrative tolerance previously shown, the duration of the construction and the impact on the public interest. Expropriation cannot be transformed into an indirect sanctioning mechanism. In conclusion, unauthorized constructions cannot be automatically excluded from compensation. Applying the principle of proportionality and ensuring a fair balance between the public interest and individual rights are essential requirements in a state governed by the rule of law.

\* The paper is developed within the research subprogram – 01.05.01: ‘National Security of the Republic of Moldova in the Context of Accession to the European Union: Legal, Political and Sociological Approaches’ (SENREMO) (for 2024–2027), conducted by the Institute of Legal, Political and Sociological Research of the State University of Moldova.

**Lilia CHIRTOACĂ**

Phd, Associate Professor Moldova State University

<http://orcid.org/0000-0002-5003-647X>,

E-mail: [chirtoacal@gmail.com](mailto:chirtoacal@gmail.com)

**ECtHR jurisprudence on child vaccination**

*Jurisprudența CtEDO privind vaccinarea copiilor*

According to the case law of the European Court, the best interests of children must take precedence in all decisions concerning them, including the decision to vaccinate a child.

The European Court identifies the positive obligations of the state in terms of adopting measures to prevent and combat health risks that may be life-threatening and about which the authorities know or should know. In this context, the issue of conditioning the admission of children to communities and educational institutions on their vaccination has been a contested practice before many national courts, which, in the opinion of the claimants, limited children's access to education.

According to the ECtHR case law, the margin of appreciation is left to the states to decide on their vaccination policy. In this regard, the ECtHR case law has noted the beneficial effects of vaccination, without neglecting the inevitable side effects, under the conditions of strict scientific control. The principle of social solidarity for the protection of vulnerable persons has also been noted, and in the case of non-admission of children to kindergarten it has been deemed as a preventive measure and not of a punitive nature.

Taking into account that the best interests of children must prevail in all decisions affecting them, childhood compulsory vaccination is not a violation of Ar-

ticle 8 of the European Convention on Human Rights, which establishes respect for private and family life. From the jurisprudence of the European Court, we find that national courts have analyzed mandatory vaccination from the perspective of guaranteeing the right to private life, the right to education, the principle of equality. Therefore, it is important that national courts, in the framework of the examination, ensure the balancing of the principle of health protection with the principle of access to education and the principle of respect for private life. The analysis was also based on the premise of the reduced risks of vaccination and its significant benefits, as indicated by a broad consensus in the medical scientific community. In this context, in several states, national courts have recognized the provisions on mandatory vaccination as constitutional to the extent that they are not applicable to children for whom there are substantiated and documented medical contraindications.

**Oxana CHISARI-LUNGU**

PhD, associate professor Moldova State University  
<http://orcid.org/0009-0006-8100-5939>  
E-mail: [chisarioxana@gmail.com](mailto:chisarioxana@gmail.com)

**The road to a better life: the realities of international migration flows**

*Drumul spre o viață mai bună: realitățile fluxurilor migratorii internaționale*

In recent decades, international migration has become a global phenomenon with profound implications for both societies of origin and receiving societies. Millions of people leave their home countries in search of a better life, safety, or better job opportunities. Migration contributes to the economic development of destination countries. Migrants often take up jobs that the local population refuses or where there is a labour shortage. Thus, migrants support entire economies, contributing to GDP growth and balancing aging demographics. On the other hand, migration also brings benefits to countries of origin. Remittances – money sent home by migrants – are an important source of income for millions of families. Migrants who return to their countries also bring with them professional experience, new ideas, and a broader perspective on the world, which can stimulate innovation and social change.

International labor migration is one of the most pressing issues facing the Republic of Moldova. According to the National Bureau of Statistics, for the first time in the history of censuses, Moldova is experiencing a population decline determined not only by emigration, but also by a negative natural increase. Over the past decade, 60,000 fewer people were born than died. Of the total population decrease of 400,000 people, 340,000 emigrated, and the rest are natural losses.

In conclusion, we emphasize that the Republic of Moldova should maintain or re-establish ties with as large a part of the diaspora as possible. This requires strate-

gic thinking about relations with the diaspora with the main goal of further increasing trust. The main role here falls to the Bureau for Relations with the Diaspora (BRD), which, although remaining a public sector entity, should obtain functional mobility and greater autonomy than it currently has. The Bureau is an autonomous structural subdivision of the State Chancellery, which ensures the coordination of state policy in the field of relations with the diaspora. It collaborates with the subdivisions of the State Chancellery, other public authorities and institutions, civil society, development and social partners in matters related to its field of activity. Although often controversial, international migration is, in essence, an expression of the human desire for progress and security.

\* The article is developed within the subprogram ‘Strengthening socio-economic and legal mechanisms to ensure the well-being and security of citizens’ (CONSEJ 01.05.02).

**Aliona CHISARI-RURAK**

PhD, associate professor, Moldova State University  
<http://orcid.org/0000-0003-0764-6843>  
E-mail: [chisarialiona@yahoo.com](mailto:chisarialiona@yahoo.com)

**Difficulties and perspectives regarding the payment of social security contributions by representatives of the legal professions**

*Dificultăți și perspective privind achitarea contribuțiilor de asigurări sociale de către reprezentanții profesiilor liberale juridice*

The year 2021 marked the beginning of reforms in the social insurance system of representatives of the liberal legal professions. Thus, the Law on the Public Social Insurance System (Law 489/1999) was subject to several amendments, including the introduction of the notion: ‘freelance professional practicing activity in the justice sector’, this being the person who has registered one of the forms of organization of activity provided for by law, of lawyer, notary, bailiff, authorized administrator, mediator. Respectively, in art. 4 of the Law stated above, a new category of mandatorily insured persons is introduced, namely: freelance professionals practicing activity in the justice sector. Within art. 17, as payers of contributions to the state social insurance budget, freelance professionals practicing activity in the justice sector are also indicated, starting with 01.01.2021. Article 19 obliges this category of persons, as insured persons, to pay the full rate of social insurance contributions, corresponding to the working conditions.

The payment of the social security contribution due by representatives of the legal liberal professions is made monthly. Also from 01.01.2021, within the framework

of Annex 1 of Law 489/1999, a provision is introduced that concerns the obligation of freelancers practicing activity in the justice sector, with the exception of pensioners, persons with disabilities, as well as persons falling into other categories of payers, to pay a fixed contribution in accordance with the Law on the State Social Security Budget, which is adopted annually. This is paid monthly at 1/12 of the annual amount until the 25th of the month following the month of management. For the year 2026, this amount is established at the amount of 30966 lei (Law 320/2025).

It is important that the payment of this fixed contribution to the state social insurance budget gives freelancers who practice in the justice sector the right to all types of state social insurance benefits. Thus, this category of beneficiaries is entitled to all categories of pensions, allowances granted to families with children, allowances for sick leave; benefits for work accidents and occupational diseases, etc.

In conclusion, we highlight that the current level of mandatory fixed contributions does not reflect the real ability to pay of taxpayers and does not respect the principle of fiscal equity. The establishment of relatively high fixed amounts, regardless of the level of income earned, directly affects the sustainability of the professional activity of lawyers with low incomes and may lead, in the medium and long term, to discourage the practice of the profession or to its migration to the informal sector.

### **Rodica CIOBANU**

Hab. Dr., associate professor, Moldova State University

<https://orcid.org/0000-0001-6071-8178>

E-mail: [rodica.ciobanu@usm.md](mailto:rodica.ciobanu@usm.md)

### **Reconceptualizing the legal education paradigm in terms of integrity standards**

*Reconceptualizarea paradigmei educației juridice în cheia standardelor de integritate*

The idea of reconceptualizing the legal education paradigm in terms of integrity standards begins with a fundamental question: does ethical standards still represent a real benchmark for training and exercise of legal professions within the current context? If in the past we were operating in a professional environment where codes of conduct were few and integrity was assumed to be an implicit value – “doing what is right” – the present is characterized by the proliferation of ethical standards, codes of conduct, and compliance mechanisms/quality standards. This evolution reflects not only an exponential increase in the complexity of the regulatory framework, but also an awareness of institutional vulnerabilities that can affect democracy, the rule of law, and public trust.

In the Republic of Moldova, the problem of integrity is particularly relevant in the context of judicial reforms, commitments assumed in the European integration process, and concerns about the ethical weaknesses of the legal system. In this context, legal education becomes a strategic vector for strengthening integrity at the personal, professional, and institutional levels. Thus, reconceptualizing legal education is not a theoretical option, but a functional imperative for strengthening the rule of law and individual legal security.

The traditional model of legal education, predominantly normative and technical, has focused on transferring knowledge about rules, procedures, and institutional mechanisms, without ensuring a real internalization of the values that underpin the law. The constant separation between law and ethics, the marginalisation of disciplines oriented towards the development of critical thinking and their treatment as auxiliary subjects have limited the formation of lawyers as intellectual and responsible civic actors. However, legal education cannot be axiologically neutral; it shapes not only technical skills, but also value judgements, attitudes and behaviours.

Consequently, in the professional training process, integrity becomes a cross-cutting training standard, an evaluation criterion, and a benchmark for professional practice. This approach has four interconnected dimensions: (1) personal integrity—internalization of ethical values; (2) professional integrity – understanding and adherence to codes of ethics; (3) institutional integrity – the contribution of lawyers to the proper functioning of institutions; and (4) systemic integrity – preventing rigidity in reasoning and misuse of the law.

Within this context, reconceptualizing the paradigm of legal education in terms of integrity standards involves shifting from a predominantly normative-technical approach to an axiological and pragmatic one. In this paradigm, integrity is not reduced to its penal dimension, but takes on a preventive and educative character, becoming the center of gravity of legal training, a condition for legal security, and a foundation of the rule of law. Through this transformation, legal education assumes the role of an essential tool in strengthening public trust and building a responsible and resilient legal culture.

\* The article is developed within the subprogram ‘Strengthening socio-economic and legal mechanisms to ensure the well-being and security of citizens’ (CONSEJ 01.05.02).

**Anna CHUVALNIKOVA**

PhD in Law, Institute of Legal, Political and Sociological Research  
Moldova State University  
<https://www.orcid.org/0000-0002-5368-6697>  
E-mail: [assolas88@gmail.com](mailto:assolas88@gmail.com)

**Prospects for an interdisciplinary approach to the study of the modern dynamics of the normative component of society's legal system**

*Perspective pentru o abordare interdisciplinară a studiului dinamicii moderne a componentei normative a sistemului juridic al societății*

The tendentious features inherent in the modern dynamics of the legal system's normative component are developing against the backdrop of the increasing pace of legal communications, which generate the legal experience necessary for the „selection” of norms adequate to the dynamics of social life. However, in theoretical legal studies in the post-Soviet space, these communicative aspects usually give way to the narrowly legalistic approach to norm creation as it was in Soviet legal dogma.

By not *explaining*, but simply *describing* the official side of the law-making process, this approach effectively views the normative component functioning as an *external legal form of a unilateral process of political decision-making*, fundamentally different from a bilateral (or multilateral) communicative act. However, studies attempting to preserve the „purity” of the legal dogmatic method tend to distance themselves as much as possible from delving into the political process regularities, delving instead into the content of declarative legal norms that legally enshrine the „ideological vectors of development” of current law. This leads to an *unreflective ideologization* of legal studies attempting to provide a legal assessment of the trends in the dynamics of the legal system, which ultimately calls into question the „purity” of the dogmatic method.

A way out of this methodological „logical dead end” may lie in expanding the narrow legalistic approach to the essence of the problematic of the norm creation by using the methodological potential of an *interdisciplinary approach*. Firstly, by incorporating into the subject of research the regularities of the political process, and, secondly, by incorporating into the subject of research sociological regularities. However, the first proposed approach still reduces the complex dynamics of legal norms to issues related to the direct and decisive participation of political institutions in the creation of legal norms, with virtually no attention to the issue of „legal communication”. The second approach offers broader cognitive potential for studying the mechanisms of legal experience formation as a key „link” between the organizational and normative components of a society's legal system. The use of the proposed „binary” interdisciplinary approaches moves related issues from the realm of pseudo-scientific reasoning into the mainstream of full-fledged scientific

analysis, without excluding the use of a „multidisciplinary” approach, which allows for research to be conducted at the intersection of three or more related sciences.

\* The article was prepared within the framework of the research subprogram 01.05.01 – National security of the Republic of Moldova in the context of accession to the European Union: legal, political and sociological approaches.

**Natalia CRECIUN**

PhD, university lecturer Moldova State University  
<https://orcid.org/0000-0002-1936-9137>  
E-mail: [natalia.creciun@gmail.com](mailto:natalia.creciun@gmail.com); [natalia.craciun@usm.md](mailto:natalia.craciun@usm.md)

**Security of justice actors – a prerequisite for a consolidated judiciary**

*Securitatea actorilor din justiție – premisă a unei justiții consolidate*

*Relevance of the topic and rationale for its selection.* The reform of the judiciary and its reconfiguration towards a continuous orientation to the justice seeker and the beneficiary represents a topical issue in both political-legal discourse and academic scholarship. Guaranteeing access to justice and the right to defence are fundamental pillars of a judicial system intended to ensure the security and well-being of citizens. However, the present study focuses on a reversed, yet equally current issue, namely the security of justice actors as an inherent prerequisite for a consolidated judiciary. The topic was inspired by recent events within the legal system of the Republic of Moldova concerning acts of verbal threats and physical aggression committed against judges. Although several such cases have been publicized, practical experience in the legal field allows us to observe that the number of incidents involving violent behaviour towards various justice actors is significantly higher, with some cases remaining unreported or insufficiently covered by the media.

It is difficult to identify with certainty the causes generating such incidents. The findings of this research suggest that they may be explained by: increased dissatisfaction among justice seekers with judicial outcomes, particularly where individuals perceive themselves as having been treated unfairly; the severely affected public image of the national judiciary as a result of multiple statements made by political actors regarding individual justice actors or the judiciary as an entity; the growing phenomenon of violence within society; and the insufficiency of protection mechanisms for legal professionals during or in connection with the exercise of their official duties.

*Purpose of the study.* The purpose of the research is to substantiate the need to improve protection mechanisms for justice actors (judges, prosecutors, lawyers, criminal investigation officers, bailiffs, etc.) during or in connection with the exercise of their functional duties, in order to support efforts aimed at consolidating a

human-centered judiciary and ensuring a balance between the well-being and security of citizens, on the one hand, and the well-being and security of legal professionals, on the other.

*Conclusions.* By way of preliminary conclusions, strengthening the security of justice actors could begin with: enhancing the accountability of justice actors in the exercise of, or contribution to, the exercise of justice; moderating political discourse concerning the judiciary, by promoting prudent communication that respects judicial independence and impartiality; preventing, combating, and appropriately sanctioning all forms of violence, manifested not only against legal professionals; and rethinking protection mechanisms for justice actors so that, in the exercise of their functions, they feel independent, impartial, and act with integrity, each professional in accordance with their legal status. The main challenge of this endeavor lies in striking a balance between mechanisms aimed at ensuring the well-being and security of citizens in the protection and restoration of violated rights through justice, and mechanisms designed to strengthen the security of justice actors as a prerequisite for a consolidated judiciary.

\* The article is developed within the subprogram 'Strengthening socio-economic and legal mechanisms to ensure the well-being and security of citizens' (CONSEJ 01.05.02).

### **Doina CUCIURCA**

PhD in Law, University Lecturer Moldova State University

<http://orcid.org/0000-0001-6859-7956>

E-mail: doina.cucieurca@usm.md

### **Fiscal and budgetary policies between financial sustainability and social equity: the role of Parliament**

*Politicile bugetar-fiscale între sustenabilitate financiară și echitate socială: rolul Parlamentului*

*Relevance of the topic and rationale for its selection.* The issue of fiscal and budgetary policy, examined through the relationship between financial sustainability and social equity, is one of the central concerns of contemporary constitutional and legal scholarship. In the context of mounting pressure on public finances, increasing social vulnerability, and persistent inequality, fiscal and budgetary decision-making cannot be reduced to a purely technical exercise in resource management. At its core, it reflects governance choices, normative priorities, and the way the state assumes its role in social protection and the pursuit of public interest.

Interest in this topic arises from the inherently tension-filled relationship between financial discipline and the demands of social equity. In practice, fiscal con-

solidation measures may affect effective access to social protection mechanisms, while socially oriented interventions that are insufficiently grounded in financial realities may undermine budgetary stability and the predictability of public policy. From this perspective, the issue under consideration is not exclusively economic, but also juridical and institutional in nature, requiring balancing criteria and coherent normative solutions. The selection of this topic is further justified by the need to highlight the role of Parliament in shaping and overseeing fiscal and budgetary policy, including through reference to the experience of the parliaments of European Union Member States.

*Purpose of the study.* This study aims to analyze, from a constitutional law perspective, the relationship between financial sustainability and social equity within fiscal and budgetary policy, with particular emphasis on the role of Parliament in regulating, guiding, and overseeing it. The research focuses on: the doctrinal and normative interpretation of the concepts of welfare, poverty, and social equity in connection with the principles of financial governance; identifying how social equity objectives are reflected in public policy instruments and in fiscal and budgetary choices; examining the experience of the parliaments of European Union Member States; and formulating proposals for improving the legislative framework and parliamentary oversight mechanisms. The study has an applied orientation and seeks to strengthen the parliamentary dimension of fiscal and budgetary governance, particularly regarding the substantiation, evaluation, and monitoring of normative solutions with social impact.

*Conclusions.* Preliminary findings indicate that the effectiveness of fiscal and budgetary policy depends on the ability of public authorities to reconcile, in a coherent and responsible manner, the requirements of financial sustainability with the objectives of social equity. In this equation, Parliament occupies a central position, both through its legislative function and through its powers in budget approval and parliamentary oversight. There is a clear need to strengthen an integrated parliamentary approach in which the examination of draft normative acts includes social and fiscal-budgetary impact analysis, and the justification of legislative choices reflects both financial feasibility and the protection of vulnerable groups. Overall, strengthening the role of Parliament appears to be an essential prerequisite for developing responsible financial governance capable of maintaining a balance between financial sustainability and social equity.

\* The article is developed within the subprogram 'Strengthening socio-economic and legal mechanisms to ensure the well-being and security of citizens' (CONSEJ 01.05.02).

**Ianuș ERHAN**

PhD, Associate Professor, Senior Scientific Researcher  
Moldova State University  
<http://orcid.org/0000-0003-4110-8133>  
E-mail: [ianuserhan@yahoo.com](mailto:ianuserhan@yahoo.com)

**Preventing and combating domestic violence through the perspective of the contravention of the phenomenon**

*Prevenirea și combaterea violenței în familie prin prisma contravenționalității fenomenului*

*Relevance of the topic and rationale for its selection.* Domestic violence is a phenomenon that seriously affects family relationships, good coexistence, and the development of children in an environment free from aggression. According to statistical data, misdemeanors targeting domestic violence are increasing every year, respectively, according to the information presented by the Police in 2025, 1872 (2024 – 1741) misdemeanors were documented according to art. 78<sup>1</sup> Contravention Code (Domestic Violence), and another 985 (2024–874) misdemeanors, according to art. 318<sup>1</sup> Contravention Code (Non-enforcement of emergency restraining order).

In terms of coercive measures, the most frequently applied sanctions were unpaid community service and fines. Regarding the number of registered domestic aggressors, there are 6,411 (2024–6022), of which 5991 are men and 420 are women. At the same time, 92 aggressors were referred to assistance and counseling centers for domestic aggressors and 736 requests were submitted to the social commission, in order to examine the possibility of referring them to the narcological commission.

Thus, in the Republic of Moldova, domestic abusers can access or be required to access probation programs, correction programs, and counseling programs. However, at the moment, counseling programs for abusers are only conducted in the city of Drochia, which makes it difficult to carry out resocialization activities for domestic abusers due to insufficient territorial coverage and reduced accessibility.

The purpose of the study is to understand the phenomenon of domestic violence, its sanctioning according to the contravention legislation and the analysis of the recent changes in the national legislation. In this sense, the state's response to reduce the phenomenon must be multidisciplinary and comprehensive. Recently, through Law no. 252 of 10.07.2025 for the amendment of certain normative acts, which are to enter into force on 14.02.2026, several changes to the legislation were made with the aim of strengthening the protection of victims of domestic violence and violence against women, effectively combating the phenomenon of domestic violence and preventing these illegalities.

Speaking of the amendments related to the field of contraventions, among the most important are those aimed at recognizing digital violence as a distinct form of abuse and expanding the applicability of protective measures in such cases; extending the duration of the restraining order to 20 days and of protective measures to 6 months, compared to 10 days and 3 months, respectively; excluding Article 78<sup>2</sup> (Acts of persecution) from the Contravention Code and transferring it to the Criminal Code under Article 169<sup>1</sup> under the same name.

Conclusions. Even though the efforts made by the state authorities and civil society are evident, at the moment, there is still no positive impact in reducing the phenomenon of domestic violence. We believe that it is necessary to combine the efforts of all responsible actors, tighten the sanctions for minor offenses, but also a more dedicated activity with potential domestic aggressors as well as those taken into account.

\* The article is developed within the subprogram „Strengthening socio-economic and legal mechanisms to ensure the well-being and security of citizens” (CONSEJ 01.05.02).

**Natalia GAVRILENCO**

University lecturer Moldova State University  
<https://orcid.org/0000-0002-2043-3917>  
E-mail: [natalita.gavrilenco@gmail.com](mailto:natalita.gavrilenco@gmail.com)

**Ethical Standards of Judges**

*Standardele etice ale judecătorilor*

Justice does not mean merely the application of the law. It also requires irreplaceable moral conduct from those who administer it. The ethical standards of judges constitute the foundation of the credibility of the judicial system. In their absence, public trust in the administration of justice is undermined. Judicial ethics is not a secondary element of the profession, but an essential condition for the exercise of judicial office.

Ethical standards are guided by principles such as independence, impartiality, integrity, and competence. Independence requires a judge to decide exclusively on the basis of the law and the evidence. Impartiality implies the absence of prejudice and the avoidance of any conflict of interest. Integrity demands dignified conduct both in the performance of judicial duties and in private life. Professional competence and diligence require continuous training and clear, well-reasoned judgments. These principles are complemented by equality and confidentiality, values that are indispensable to the proper administration of justice.

The purpose of this paper is to highlight the importance of the effective application of ethical standards and the necessity of functional institutional mechanisms for interpretation and guidance. In a context where an ethics commission exists alongside the Superior Council of Magistracy but is not active, real difficulties in implementation arise. The fact that members of the Superior Council of Magistracy simultaneously serve as members of the ethics commission affects its functionality. In the absence of advisory opinions and official clarifications, judges face uncertainty. The standards remain general, and their interpretation varies from case to case. This situation may generate confusion and weaken the coherence of judicial conduct.

Judicial ethics has a practical role. It helps judges distinguish between conduct compatible with judicial office and conduct that may affect their own reputation and that of the judiciary. Knowledge of ethical principles contributes to maintaining an irreproachable reputation, a *sine qua non* condition for the exercise of judicial office.

In conclusion, the ethical standards of judges must not remain merely normative statements. They must be supported by active mechanisms of interpretation and guidance. A functional ethics commission, capable of issuing clear and coherent opinions, is indispensable for strengthening the ethical culture within the judicial system. Only in this way can the balance be maintained between judicial authority and responsibility toward society.

### **Irina IACUB**

Lawyer, Doctor of Law, Associate Professor, Senior Scientific Researcher,  
Institute of Legal, Political and Sociological Research  
Moldova State University  
<https://orcid.org/0000-0002-8349-2789>  
E-mail: [irinaiacub@mail.ru](mailto:irinaiacub@mail.ru)

### **Interpretative constitutionality of article 17(2) of Law no. 65/2023 and the role of administrative legislation in ensuring legal certainty**

*Constituționalitatea interpretativă a art. 17 alin. (2) din Legea nr. 65/2023  
și rolul legislației administrative în garantarea securității juridice*

The study examines the issues arising from the application of Article 17(2) of Law No. 65/2023 on the external evaluation of judges of the Supreme Court of Justice and candidates for that position, in the context of Constitutional Court Judgment No. 2 of 16 January 2025. The analysis seeks to distinguish between a genuine constitutional issue and a difficulty that essentially pertains to the interpretation and application of general administrative law within the vetting procedure.

The Constitutional Court upheld the constitutionality of the provision only under a binding interpretative approach, requiring that decisions of the Superior Council of Magistracy (SCM) be based on evidence confirming the commission of the acts provided for in Article 11(2) and (3). The Court noted that the law does not expressly regulate the standard of proof applicable to the SCM, even though its acts may produce serious legal consequences, and found Articles 20, 23, 28, 54, and 116(1) of the Constitution to be applicable. The solution is characterized as interpretative constitutionality, whereby the norm is maintained subject to the imposition of a specific evidentiary standard in its application.

The research argues that the alleged gap concerning the standard of proof is merely apparent. Law No. 65/2023 has a derogatory character and does not regulate the procedure exhaustively. Pursuant to Article 5 of Law No. 100/2017 and Article 2(2) of the Administrative Code, a special norm derogates only within the expressly provided limits, while unregulated aspects are supplemented by the general law. Consequently, in the absence of specific rules governing the administration and assessment of evidence, the provisions of the Administrative Code become applicable.

Since the SCM acts as an administrative authority and its decisions within the vetting procedure constitute individual administrative acts, they are subject to the evidentiary regime and reasoning requirements established by the Administrative Code, as well as to the specific review applicable in administrative litigation. The Code requires the *ex officio* establishment of the factual situation, the administration and objective assessment of evidence, compliance with the burden of proof, and the full reasoning of the act. The same rules apply to the administrative court, ensuring continuity of the evidentiary regime. On this basis, the study demonstrates that evidence constitutes an essential element of the SCM's decision-making competence. The acceptance or rejection of the Commission's report, the finding of failure to pass the evaluation, or the resumption of the procedure necessarily presuppose a genuine and verifiable evidentiary assessment. Its absence would reduce the SCM's competence to a merely formal one, contrary to the principles of legality and legal certainty.

The conclusion is that the difficulty identified by the Constitutional Court does not derive from the structure of the norm, but from its application in isolation from the general framework of administrative law. The constitutional interpretation performs a corrective function with respect to practice, rather than remedying a genuine legislative gap. The constitutionality of the vetting procedure requires the integration of the special law into the system of administrative law, in compliance with the principles of legality, proportionality, foreseeability, and legal certainty.

\* Study developed within the research subprogram – 01.05.01: “National Security of the Republic of Moldova in the Context of Accession to the European Union: Legal, Political and Sociological Approaches” (SENREMO) (for 2024-2027), conducted by the Institute of Legal, Political and Sociological Research of the State University of Moldova.

**Iordanca-Rodica IORDANOV**

Doctor în drept, Conferențiar universitar, Universitatea de Stat a Moldovei  
<https://orcid.org/0000-0002-5936-041X>  
 E-mail: rodica.iordanov.usm@gmail.com

**Consolidarea cadrului juridic pentru protecția habitatelor și speciilor:  
 Moștenirea naturală ca fundament pentru securitate ecologică a viitorului**  
*Strengthening the legal framework for habitat and species protection:  
 Natural heritage as a foundation for future ecological security*

Tradițional, dreptul mediului a operat sub o logică antropocentrică. Totuși, raportul Global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES, 2019) avertizează că un milion de specii sunt amenințate cu dispariția, fapt ce subminează însăși baza existenței umane. În acest context, moștenirea naturală devine un activ strategic.

În cadrul cercetării s-a conturat o dezbatere aprinsă între susținătorii „sustenabilității slabe” (care permit substituirea capitalului natural cu cel tehnologic) și cei ai „sustenabilității tari”. Comunicarea de față susține că habitatele critice sunt în-substituibile, iar degradarea lor declanșează riscuri sistemice (pandemii, insecuritate alimentară, migrație climatică).

Cadrul normativ european, prin *Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică (Directiva Habitate)* și *Directiva 2009/147/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 30 noiembrie 2009 privind conservarea păsărilor sălbatice (Directiva Păsări)*, constituie cea mai ambițioasă rețea de protecție din lume denumită Natura 2000. Prin aceste directive se introduce conceptul de „stare de conservare favorabilă”, un standard juridic complex care obligă statele membre nu doar să stopeze declinul, ci să asigure refacerea populațiilor. Și se recunoaște că păsările sălbatice reprezintă un patrimoniu comun, a cărui gestionare depășește granițele naționale.

Conform raportului „State of Nature in the EU 2020”, deși rețeaua Natura 2000 acoperă 18% din uscatul UE, doar 15% din habitate au o stare de conservare bună. Acest decalaj între norma juridică și realitatea ecologică indică o criză de implementare. Un argument fervent utilizat împotriva stricteții acestor directive (ex. Art. 6 din *Directiva Habitate*) este limitarea dezvoltării infrastructurii. State precum Polonia sau Ungaria au invocat adesea interese economice naționale pentru a eluda protecția siturilor. Jurisprudența Curții de Justiție a UE (Cauza C-441/17, referitoare la Pădurea Bialowieza) a stabilit clar: interesele economice pe termen scurt nu pot prevala asupra integrității ecologice, deoarece dispariția unui habitat este ireversibilă, spre deosebire de o pierdere financiară.

Alt aspect important analizat este prevederile Articolul 6(3) din *Directiva 92/43/CEE* care stipulează că orice plan care poate afecta un sit trebuie supus unei „evaluări adecvate”. Problema științifică identificată este incertitudinea datelor. Ecologii argumentează că ecosistemele nu reacționează liniar. Poți tăia 10% dintr-o pădure fără efecte vizibile, dar la 11% întreg ecosistemul face colaps. În astfel de cazuri, legislația trebuie să acționeze cu „certitudini rezonabile”. Autoritățile sau și instanțele adesea acceptă evaluări de impact asupra mediului superficiale, finanțate de dezvoltatori, care ignoră efectul cumulativ (mici distrugerii care adunate distrug integritatea sitului). O altă problemă identificată reiese din cele citite în Articolul 6(4) care permite distrugerea unui sit pentru „motive imperative de interes public major” (IROPI). În interpretările realizate până la momentul de față „interesul public” a fost sinonim cu „autostrăzi”, „porturi” sau „extracție de gaze”. Interpretare extinsă ce a adus la pierderi în arii protejate. În vederea asigurării conservării naturii și ținând cont de aspectele legate de schimbări climatice trebuie să redefinim științific IROPI. Conservarea speciei X este un „interes de securitate națională” deoarece acea specie este un indicator al sănătății corpului de apă sau al stabilității solului.

Analizând un volum de literatură și rapoarte elaborate la nivel de UE după anii 2020 s-a conturat o întrebare „De ce prin implementarea directivele nu se oprește degradarea?”. Am ajuns la o concluzie relevantă și pentru Republica Moldova că „sarcina probei” cade adesea pe umerii autorităților publice și societății civile, dar nu ai poluatorului. În cauzele privind *Directiva Păsări* (vânătoare ilegală, distrugerea cuiburilor), este extrem de dificil să demonstrezi legătura causală între declinul populației la nivel european și o acțiune locală specifică. Ca polemică la astfel de întrebări a fost înaintată și o propunere novatoare de a introducerea în dreptul UE institutul de „prezumție de vinovăție ecologică” pentru activitățile cu risc înalt în proximitatea siturilor Natura 2000.

Statele în vederea asigurării securității naționale prin prisma habitatelor și speciilor sălbatice au identificat mai multe opțiuni, de ex. Germania a integrat protecția naturii în Constituție (Art. 20a), oferind un fundament juridic superior directivelor. Ecuador, Spania, Brazilia, Noua Zeelandă etc. au experimentat acordarea de personalitate juridică ecosistemelor (ex. Râul Whanganui). Respectiv formulând întrebări dacă ar putea statele lumii să treacă de la protecția „obiectelor” naturale la recunoașterea naturii ca „subiect” de drept, ce oportunități practice, teoretice în materie de mediu și juridic ar deschide aceste răspunsuri. Unele aspecte rămân în proces de discuție de exemplu, recomandările înaintate către stat ca acestea să includă „moștenirea naturală” (diversitatea biologică) ca element de securitate națională, permițând intervenția forțelor de protecție civilă în restaurarea habitatelor degradate care pun în pericol echilibrul hidrologic sau climatic.

**Valentin MĂRGINEANU**

PhD, associate professor Moldova State University

<https://orcid.org/0000-0002-4223-5890>

E-mail: [vmargineanu70@gmail.com](mailto:vmargineanu70@gmail.com)

**Interpretation of legal norms in the spirit of justice**

*Interpretarea normelor juridice în spiritul dreptății*

The study analyzes the role of interpretation of legal norms in the realization of law, emphasizing that this is not just a technical or linguistic operation, but a complex process, oriented towards the application of the fundamental values of the legal order, especially justice. Starting from the concepts of authors such as Hans Kelsen, H. L. A. Hart and Ronald Dworkin, the study highlights the fact that the application of law inevitably involves interpretation, especially in the ‘shadow areas’ of the legal norm. In the context of the Republic of Moldova, interpretation takes on particular importance, since the Constitution enshrines justice as the supreme value and imposes supremacy of constitutional norms, as well as the priority of international treaties on human rights. Thus, legal norms must be interpreted in accordance with constitutional principles, such as human dignity, equality, proportionality and legal certainty.

The study examines the classical methods of interpretation – grammatical, systematic, historical and teleological – emphasizing that literal interpretation, although necessary to ensure legality and predictability, may be insufficient or even unfair if applied rigidly. Teleological and systematic interpretation allow the adaptation of the norm to its social purpose and constitutional values.

The concept of justice is analyzed from a philosophical perspective, from Aristotle and Immanuel Kant to John Rawls and Gustav Radbruch, highlighting the distinction between formal justice (uniform application of the law) and material justice (equity of results). In conditions of a genuine rule of law, legality and justice must be complementary, not antagonistic.

A central role in the process of interpreting legal norms in the spirit of justice belongs to the judge, who is not a simple mechanical enforcer of the law, but cannot substitute the legislator either. Interpretation must maintain a balance between respecting the principle of legality and achieving substantive justice. Attention is drawn to the risks of an excessively axiological interpretation: judicial subjectivism, affecting legal certainty and straining the separation of powers in the state.

The main conclusion of the study is that interpreting legal norms in the spirit of justice involves harmonizing the letter of the law with constitutional values, without exceeding the limits of judicial competence. The balance between legality and justice is the essential condition for consolidating the rule of law and for maintaining citizens’ trust in justice.

\* The study is carried out in the context of the implementation of the Project ‘Strengthening socio-economic and legal mechanisms to ensure the well-being and security of citizens’ (CONSEJ 01.05.02).

**Rodica NICHITA**

Dr. în drept, lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-0623-5578>

E-mail: [r.nichita2012@yandex.com](mailto:r.nichita2012@yandex.com)

**The adversarial principle in administrative offence proceedings**

*Contradictorialitatea procesului contravențional*

The adversarial nature of proceedings in contravention matters constitutes a fundamental guarantee of a fair trial, which presupposes the active participation of the perpetrator in the contravention case and of the ascertaining agent before the court, guaranteeing the right to defense and equality of arms. In this sense, it is in contravention matters that a set of specific principles and values are put into play, such as the social condemnation of contravenational acts, the restoration of social equity, the protection of society against illegal and abusive attacks, on the one hand, and the protection of freedom and human dignity, the protection of the individual against arbitrariness, and the assurance of the legitimate rights of the person accused of committing a contravention, on the other.

The purpose of the paper is to design legal benchmarks for the content of the adversarial principle in the contravention process. The adversarial nature of the contravention process is established both by the national regulatory framework provided for in art. 452, 381 CCRM – Contravention Code of the Republic of Moldova, and by art. 6 ECHR – the right to a fair trial. The principle of adversarial proceedings is characterized by three aspects: a) Establishing the procedural position of parties with equal rights and opposing interests (prosecution and defense), in such a way as to achieve their equality. Adversarial proceedings allow the parties to the process to actively participate in presenting, arguing and proving their rights or defenses during the process, having the right to discuss and combat the claims made by each of them; b) Separating the main procedural functions, so that defense, prosecution and justice are exercised by distinct procedural subjects. In contravention procedural activity, three distinct procedural functions are outlined: prosecution - according to par. 2’ art. 374 CCRM can be public and private. Most contravention cases are public prosecution, given the official nature of the contravention process, according to which extrajudicial authorities (the investigating officer and the administrative commission) and judicial authorities (the court and the prosecutor) – art. 393 of the CCRM are obliged to resolve contravention cases; defense – according to art. 378,

392 of the CCRM represents the activity aimed at combating in whole or in part the accusation or attenuating the contravention sanction, at defending the rights and interests of the person suspected of committing a contravention; the procedural – contravention function of justice – involves the direct examination by the court of the evidence presented by the parties and establishing the guilt or innocence of the perpetrator in the contravention case; c) The leading, objective and impartial role of the court according to art. 452 – 464 of the CCRM, obliged to create for the parties involved in the contravention process the necessary conditions for a multilateral and full investigation of the circumstances of the case.

\* The article is developed within the subprogram „Strengthening socio-economic and legal mechanisms to ensure the well-being and security of citizens” (CONSEJ 01.05.02).

**Oxana NOVICOV**

PhD in Law, university lecturer, Moldova State University  
<http://orcid.org/0000-0002-4909-1383>  
E-mail: oxnovicov@gmail.com

**The evolution and perspective of legal regulations in the field of mandatory healthcare insurance for freelancers working in the justice sector**

*Evoluția și perspectiva reglementărilor legale din domeniul asigurărilor obligatorii de asistență medicală a liber-profesioniștilor ce practică activitate în sectorul justiției*

Over time, the method of establishing the health insurance contribution for liberal legal professions has undergone several changes, this approach focuses on recent changes and on the initiatives currently under discussion. The recent legislative initiative developed by the Ministry of Health and the National Health Insurance Company proposes to supplement art. 20 of Law no. 1593/2002 with a new paragraph (11), according to which persons practicing professional activity in the justice and health sectors will pay quarterly mandatory health insurance premiums in the amount of 9% of the gross income obtained from professional activity.

According to the substantiation note, the project aims to implement the Constitutional Court Decision no. 8/2023, which found the discriminatory nature of including lawyers with disabilities or those who ensure the upbringing and education of four or more children in the category of persons obliged to insure themselves individually. Therefore, the decision aims to correct an unfair criterion for granting facilities, not to fully restructure the contributory regime applicable to liberal legal professions. The exclusion of freelancers from Annex no. 2 of Law no. 1593/2002, as provided for in the draft, clearly goes beyond the Court’s reasoning.

From an economic and systemic perspective, the application of a percentage rate on the gross income of freelancers ignores the structural differences between the activity of an employee and an independent worker, given that gross income includes professional expenses indispensable to the exercise of the profession, and in the case of bailiffs, also amounts allocated to the legally determined destination (procedural expenses). Such a solution risks being equivalent to a turnover tax and affecting the functioning of public interest services provided by these professions. This initiative is also in line with European standards, as reflected in Recommendation (EU) 2019/383 and in principle 12 of the European Pillar of Social Rights. In this context, any reform of the mechanism for setting the health insurance premium must respect the principles of fairness, proportionality and legal certainty, avoiding the imposition of an excessive burden on the liberal legal professions.

**Irina PUNGA**

PhD candidate, Moldova State University  
<https://orcid.org/0000-0002-6004-9338>  
E-mail: iri.punga@gmail.com

**Combating environmental crimes through European criminal law: Innovations of Directive (EU) 2024/1203 and the challenges of transposition into national law**

*Combaterea infracțiunilor de mediu prin dreptul penal european: Inovațiile Directivei (UE) 2024/1203 și provocările transpunerii în dreptul intern*

In the context of contemporary global ecological challenges, environmental crimes have undergone significant amplification both in terms of complexity and transboundary dimension, necessitating the strengthening of criminal law instruments designed to protect the integrity of ecosystems. Within this evolutionary framework, Directive (EU) 2024/1203 emerges as a fundamental normative benchmark, marking a higher stage in the harmonization of environmental criminal law at the European Union level. It replaces Directive 2008/99/EC and Directive 2009/123/EC, addressing the shortcomings identified in the European Commission’s 2020 report, such as the limited scope of application, terminological ambiguities, and the uneven level of implementation across Member States.

Beyond the benefits of harmonizing criminal standards, particularly the reduction of legislative disparities that may generate unfair competition, legitimate questions remain regarding the effectiveness of transposition into national law and the capacity of national authorities to manage the associated risks, including the danger of under deterrence of particularly serious offences, insufficient institutional resources, and the limitations of cross border judicial cooperation.

The purpose of this study is to examine the evolution of the European normative framework in the field of environmental protection and the criminalization of environmentally harmful acts, to highlight the necessity of adopting EU Directive 2024/1203, and to synthesize the main innovations introduced by it. Among the new elements are the refinement of the taxonomy of environmental offences, the extension of criminal liability to acts committed with gross negligence and to legal persons, the establishment of quantitative and qualitative thresholds for determining significant damage, the strengthening of the sanctioning framework through custodial sentences ranging from three to ten years, fines proportionate to turnover, and restorative measures, as well as the recognition of an aggravating circumstance conceptually equivalent to the notion of ecocide.

The analysis of convergences and discrepancies between European standards and national legislation makes it possible to highlight the inherent challenges of the transposition process, such as the need to adjust the incriminating framework, evidentiary mechanisms, and institutional capacity, along with the integration of a coherent preventive and restorative perspective. In this context, environmental criminal law is taking shape as a strategic instrument for protecting the public interest and guaranteeing ecological security, moving beyond its traditional subsidiary character and assuming an active role in shaping social and economic behaviours. Strengthening its effectiveness requires not only legislative harmonization but also the development of a legal culture oriented towards responsibility, prevention, and restoration, in which the application of norms is supported by adequate institutional capacity, effective international cooperation, and the internalization of environmental protection values across all areas of activity. Thus, the provisions introduced by EU Directive 2024/1203 must be analyzed not merely as isolated normative interventions, but as elements of an integrated legal architecture designed to ensure genuine and sustainable protection of ecosystems within the European legal order.

**Mariana ROȘCA**

PhD, Moldova State University  
<https://orcid.org/0000-0002-9731-7594>  
E-mail: roshcam@yahoo.com

**Women in Security Studies: Preserving the Past, Securing the Future**

*Femeile în studiile de securitate: păstrând trecutul, asigurând viitorul*

Historically, women have been largely underrepresented in security and defense sectors, a pattern reflected in their limited presence within the field of security studies. However, over the past few decades, this trend has begun to shift, with women increasingly entering and reshaping traditionally male-dominated security roles and communities.

This paper examines the evolving role of women in security studies through the lens of cultural heritage preservation and its relevance for building sustainable and resilient societies. Moving beyond narrow, militarized conceptions of security, it adopts a broader, human security perspective that foregrounds cultural resilience, social cohesion, and community-based approaches. The paper argues that the protection of cultural heritage, both tangible and intangible, constitutes not only a matter of identity, memory, and rights, but also a strategic investment in long-term social stability, conflict prevention, and sustainable development.

Drawing on selected case studies from fragile and conflict-affected contexts, the analysis highlights the ways in which women act as key agents in safeguarding cultural heritage, mediating community tensions, supporting post-conflict recovery, and fostering the intergenerational transmission of values and knowledge. In doing so, women contribute to strengthening community resilience, which are increasingly recognized as core components of contemporary security frameworks.

The paper further discusses the importance of gender-sensitive security policies and inclusive governance frameworks, emphasizing the need to integrate women's expertise and leadership into institutional decision-making processes. It concludes that recognizing and empowering women as security professionals, community leaders, and custodians of cultural patrimony is essential for preserving the past while securing a more resilient, inclusive, and sustainable future.

**Svetlana SLUSARENCO**

Dr. în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-9092-0024>  
E-mail: svetlana.slusarenco@usm.md

**European models of administrative-territorial organization  
and efficiency criteria**

*Modele europene de organizare administrativ-teritorială și criteriile de eficiență*

Excessive administrative fragmentation has, over time, generated significant structural dysfunctions, manifested in a reduced and progressively deteriorating capacity for self-financing among the majority of administrative-territorial units, particularly in rural areas. This situation has increased financial dependence on transfers from the state budget and has constrained local fiscal autonomy, thereby affecting the sustainability and quality of public services delivered at the local level.

The objective of this scientific endeavor is to conduct a comparative analysis of the principal models of administrative-territorial organization existing in European states, through a systematic examination of the typologies adopted at the national

level, with reference to institutional structure, allocation of competences, and the degree of administrative and fiscal decentralization. The research further seeks to investigate the administrative and demographic determinants that have led to the initiation and implementation of territorial amalgamation or regionalization reforms, in the context of enhancing the efficiency and sustainability of local governance systems. Territorial reform generates social reactions among citizens on the one hand, while simultaneously affecting the interests of local political elites on the other.

Within the European Union, the two-tier system predominates, including in several smaller countries that have adopted this model, such as the Czech Republic, Denmark, Ireland, the Netherlands, and Slovakia. Larger countries are typically characterized by a three-tier administrative-territorial model (including federal or regional arrangements), as exemplified by France, Germany, Italy, Poland, Spain, and the United Kingdom. Political-administrative regionalization entails the division of the state territory into political-administrative or administrative-territorial units, according to the underlying rationale that has informed such processes.

European regions display considerable diversity in terms of their genesis and structural consistency. These include administrative or political-administrative regions possessing a distinct regional identity grounded in historical foundations and the unity of cultural, ethnic, linguistic, and economic factors, as well as territorial-statistical reporting regions. The latter are territorial units established for the purpose of collecting, systematizing, and reporting statistical data, used for comparative analysis and public policy formulation; they constitute territorial units without an inherent regional identity, formed through the aggregation of lower-level administrative-territorial units.

The reform design process is structured as a set of parallel, interdependent, and complementary processes carried out in a coordinated and systemic manner. These encompass activities aimed at informing and raising awareness among relevant stakeholders, as well as consolidating institutional and social support for the reform initiative.

The process also involves the organization and conduct of public consultations intended to ensure stakeholder participation and the integration of their perspectives into the final architecture of the reform. An essential component consists in the development of the normative framework, through the drafting of the legal acts necessary for the implementation of the reform. At the same time, specialized studies and expert analyses are undertaken to assess preconditions, feasibility, and the anticipated consequences of the reform, alongside impact assessments aimed at estimating the institutional, economic, and social effects of the proposed measures.

\* The article is developed within the framework of the subprogram 01.05.01 - National Security of the Republic of Moldova in the Context of Accession to the European Union: Legal, Political and Sociological Approaches, Institute of Legal, Political and Sociological Research of the Moldova State University.

**Ira ȘILÎ**

PhD in Law, university lecturer, Moldova State University

<https://orcid.org/0009-0001-1664-0526>

E-mail: irasili.usm@gmail.com

**Eco-design requirements as an instrument for promoting the circular economy**

*Cerințele de eco-design ca instrument de stimulare a economiei circulare*

The integration of eco-design requirements into the product design and development process constitutes both a strategic direction of contemporary environmental policy and a central component of the transition towards a circular economy. Eco-design entails a systemic and life-cycle-based approach to assessing and mitigating the environmental impacts of products throughout their entire life cycle—from the selection of raw materials and manufacturing processes to use, reuse, reparability, and end-of-life management. The fundamental objectives of eco-design include the reduction of natural resource consumption, the enhancement of energy efficiency, the extension of product lifespan, and the facilitation of recycling and material recovery, in accordance with the principles of sustainable development.

The purpose of this research is to examine the role of eco-design requirements as a legal and economic instrument for promoting the circular economy, through an analysis of the relevant regulatory framework in the Republic of Moldova and an assessment of the extent to which it contributes to the integration of principles related to resource efficiency, waste reduction, and improved product durability. The study seeks to highlight the capacity of eco-design to influence the conduct of economic operators and to support the transition towards a sustainable economic model, in alignment with national commitments and prevailing European trends.

In the Republic of Moldova, the consolidation of the regulatory framework governing eco-design forms part of the gradual harmonisation of national legislation with the standards of the European Union acquis, as well as with national policy objectives in the fields of environmental protection and energy efficiency. A significant milestone in this regard was the adoption, in November 2024, of a package of public policy measures aimed at introducing ecological design requirements for 21 categories of energy-related products, pursuant to Law No. 151/2014 on Environmental Protection and Law No. 92/2014 on Energy Efficiency. These requirements are binding upon manufacturers and importers, thereby contributing to market transformation and fostering technological innovation. In light of recent developments, it may be observed that the Republic of Moldova is currently undergoing a phase of progressive consolidation of its national eco-design framework, which is being gradually integrated into circular economy, eco-labelling, green economy, and resource efficiency policies. The adoption of ecological design requirements represents an essential step towards reducing

environmental impacts and ensuring alignment with European standards; however, the effectiveness of their implementation is contingent upon the robustness of compliance, monitoring, and enforcement mechanisms, as well as upon the capacity of economic operators to incorporate technical requirements into production processes.

### Olga TATAR

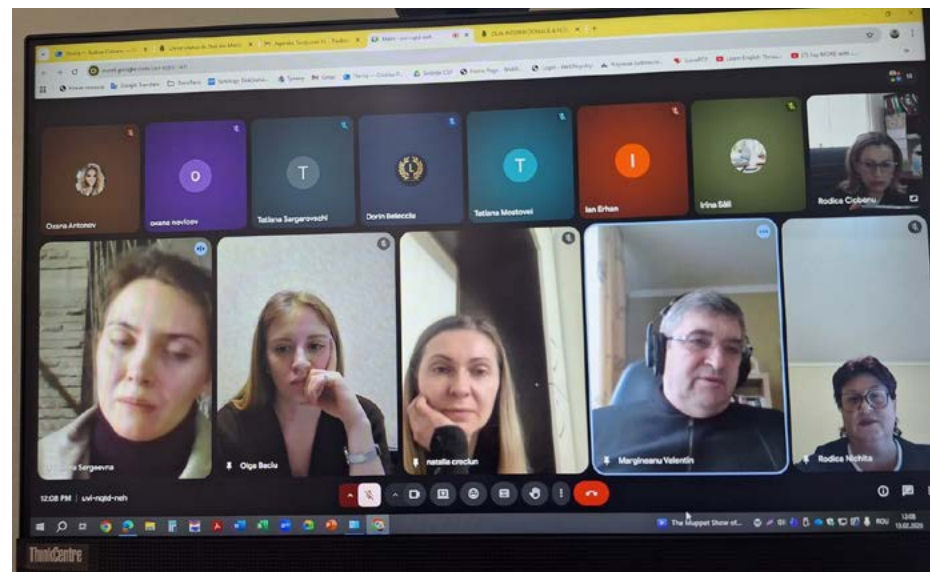
Dr. în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Comrat  
E-mail: oleatatar@mail.ru

#### Roman Law as Cultural Heritage and the Foundation of European Legal Education

*Dreptul roman ca patrimoniu cultural și fundamentul educației juridice europene*

Roman law is the first legal science of the powerful Roman Empire, which incorporated the origins of law, starting from antiquity. It is not surprising that the experience and results of Roman law are embedded in the currently existing legal doctrines, in civil law, family law of certain countries. In civil law, the terms are still used today: contract, vindication claim, compensation and other concepts that originated in Rome. The study of Roman law is conditioned not only by the historical component, but also by the basic systematization of modern institutions of law, in the knowledge of the foundations that make it possible to successfully train specialists in jurisprudence. Being the basis of the theory of civil law, Roman law contributes to building of legal perception and thinking, the formation of skills in comparative legal analysis, allowing you to observe the improvement of modern law based on the existing principles: conscientiousness, justice, rationality and humanity.

Roman law is distinguished by a clear formulation, flexible technology for constructing forms and methods that gave birth to such a science as civil law. The legal heritage that we have to use today has an impact on the development of the legislative and legal framework in the modern world. Roman law made it possible to reveal the legitimacy in the formation of the law of Rome, as well as to understand the harmonization of what was desired and achieved by various strata of society, gradually becoming an authoritative set of prescriptions for the deep thinking of the most ancient guardians of the law, legal order and good morals in Rome, made it possible to form certain values of the moral and spiritual heritage that have come down to the present day. The present paper describes the main definitions and institutions of Roman private law, primarily those reflected in modern legislation. The significance of the presented material lies in an objective approach to understanding the features of Roman law, the prescriptions of laws, saturated with the principles of justice, conscientiousness, and the observance of law and order.





## SECȚIUNEA

### **Sănătate: condiție primordială a dezvoltării durabile a societății / *Health: a fundamental condition for the sustainable development of society***

#### **Daniela VIZITIU**

student anul VI, Medicină nr. 1, USMF „Nicolae Testemițanu”

<https://orcid.org/0009-0002-2444-8064>

E-mail: [vizitiudaniela36@gmail.com](mailto:vizitiudaniela36@gmail.com)

#### **Galina BUTA**

Dr. șt. med., Catedra de medicină de familie USMF „N. Testemițanu”

<https://orcid.org/0000-0002-7376-1498>

E-mail: [galina.buta@usmf.md](mailto:galina.buta@usmf.md)

#### **Factorii predispozanți și declanșatori ai abandonului copilului: analiză retrospectivă a cazurilor sociale cu risc maternal *Predisposing and triggering factors of child abandonment: retrospective analysis of social cases with maternal risk***

**Introducere.** Abandonul copilului reprezintă o problemă majoră de sănătate publică și socială, cu implicații semnificative asupra dezvoltării copilului și funcționării sistemelor de protecție socială. În pofida existenței mecanismelor instituționale de sprijin destinate femeilor însărcinate și mamelor aflate în situații vulnerabile, fenomenul persistă, fiind determinat de interacțiunea complexă a unor factori sociali, economici, medicali și psihologici, care acționează cumulativ și pot conduce la separarea copilului de familie.

**Scopul.** Identificarea principalilor factori sociali, medicali și psihologici asociați abandonului copilului, în vederea fundamentării măsurilor de protecție a copilului și a serviciilor de suport maternal.

**Materiale și metode.** Studiul a avut un caracter retrospectiv și s-a bazat pe analiza a 85 de dosare ale femeilor aflate în situații de risc social, înregistrate în cadrul IMSP SCM „Gheorghe Paladi” pe parcursul anului 2025. Datele au fost analizate descriptiv, cu scopul identificării principalilor factori de risc implicați în decizia de abandon.

**Rezultate.** Au fost identificate 85 de cazuri cu factori de risc asociați abandonului copilului. Vulnerabilitatea socială a fost evidențiată ca factor declanșator major în 16 cazuri (18,82%). Lipsa partenerului sau absența sprijinului din partea acestuia au fost documentate în 13 cazuri (15,30%). Vârsta maternă sub 18 ani a fost constatată în 7 cazuri (8,24%). Sarcina neexaminată, neplanificată sau nedorită a fost prezentă în 11 cazuri (12,94%). Tulburările psihice maternale și patologiiile maternale grave au fost identificate fiecare în câte 7 cazuri (8,24%). Consumul de

alcool, tutun sau substanțe interzise a fost documentat în 6 cazuri (7,06%). Factori medicali neonatali, precum prematuritatea și patologia congenitală, au fost identificați fiecare în câte 5 cazuri (5,88%). Antecedentele sociale severe, inclusiv instituționalizarea anterioară a copiilor sau decăderea din drepturile părintești, au fost prezente în 6 cazuri (7,06%).

**Concluzii.** Abandonul copilului are un caracter multifactorial, fiind determinat de asocierea factorilor sociali, medicali și psihologici. Identificarea precoce a acestora oferă premise pentru intervenții multidisciplinare timpurii, orientate spre prevenirea abandonului și protecția copilului.

#### **Adriana GOLBAN**

student anul IV, asistent medical generalist, USMF „Nicolae Testemițanu”  
<https://orcid.org/0009-0000-6736-2522>  
E-mail: andriana.golban00@gmail.com

#### **Galina BUTA**

Dr. șt. med., Catedra de medicină de familie USMF „N. Testemițanu”  
<https://orcid.org/0000-0002-7376-1498>  
E-mail: galina.but@usmf.md

### **Rolul asistentului medical în îngrijirea pacienților paliativi**

*The role of nurses in the care of palliative patients*

**Introducere.** Îngrijirile paliative reprezintă un domeniu esențial al medicinei contemporane, orientat spre îmbunătățirea calității vieții pacienților cu boli cronice progresive și limitatoare de viață. Creșterea incidenței patologiilor oncologice și degenerative, precum și îmbătrânirea populației, accentuează necesitatea dezvoltării serviciilor paliative integrate precoce. În acest context, asistentul medical ocupă un rol central în furnizarea îngrijirilor continue, coordonate și centrate pe pacient.

**Scopul** lucrării a fost analiza rolului asistentului medical în îngrijirea pacienților paliativi, din perspectiva competențelor profesionale, responsabilităților clinice, dimensiunii psiho-emoționale și provocărilor organizaționale ale practicii paliative.

**Material și metode.** A fost realizat un review narativ al literaturii de specialitate, prin analiza critică a ghidurilor internaționale și a studiilor științifice publicate în perioada 2010–2025, identificate în bazele de date PubMed, Scopus și Google Scholar. Au fost incluse studii cantitative și calitative care abordează rolul asistentului medical în paliativă, managementul simptomelor și impactul ocupațional al activității.

**Rezultate.** Datele analizate evidențiază caracterul multidimensional al rolului asistentului medical în îngrijirea paliativă. Dimensiunea clinică include evaluarea și controlul durerii și al simptomelor asociate, monitorizarea tratamentului și aplica-

rea intervențiilor non-farmacologice. Dimensiunea educațională vizează instruirea pacientului și familiei, iar cea relațională implică suport emoțional și facilitarea comunicării privind deciziile de îngrijire. Asistentul medical are, totodată, un rol-cheie în coordonarea echipei interdisciplinare. Literatura relevă o expunere crescută la burnout și oboseală compasională în lipsa suportului instituțional.

**Concluzii.** Rolul asistentului medical în îngrijirea paliativă este holistic și integrativ. Consolidarea formării profesionale, dezvoltarea echipelor interdisciplinare funcționale și instituționalizarea suportului psihologic sunt esențiale pentru creșterea calității îngrijirilor paliative.

#### **Elena MOLEA**

masterand anul II, USMF „Nicolae Testemițanu”  
<https://orcid.org/0009-0009-1303-5791>  
E-mail: helencheban1999@gmail.com

#### **Galina BUTA**

Dr. șt. med., Catedra de medicină de familie USMF „N. Testemițanu”  
<https://orcid.org/0000-0002-7376-1498>  
E-mail: galina.but@usmf.md

### **Impactul implementării bandelețelor de îngrijire în prevenirea și controlul infecțiilor asociate asistenței medicale**

*The impact of care bundle implementation on the prevention and control of healthcare-associated infections*

**Introducere.** Infecțiile asociate asistenței medicale (IAAM) reprezintă o problemă majoră de sănătate publică, fiind corelate cu creșterea morbidității, mortalității și a costurilor de spitalizare. Implementarea *bandețelor de îngrijire* (rom., pachete de îngrijire / *eng. care bundles*), definite ca seturi standardizate de intervenții bazate pe dovezi și constituie o strategie eficientă pentru îmbunătățirea siguranței pacientului. Statisticile actuale la nivel european indică o prevalență îngrijorătoare a IAAM, estimată la aproximativ 8% în cadrul spitalelor de profil acut.

**Scopul.** Evaluarea impactului implementării bandelețelor de îngrijire asupra reducerii incidenței infecțiilor asociate asistenței medicale în mediul spitalicesc.

**Material și metode.** Studiul a avut un caracter observațional și descriptiv. Analiza s-a bazat pe examinarea ghidurilor internaționale și a rapoartelor elaborate de Centers for Disease Control and Prevention (CDC), precum și pe evaluarea retrospectivă a datelor instituționale privind implementarea bandelețelor de îngrijire în Spitalul Internațional Medpark. Au fost analizați indicatori de proces și de rezultat, incluzând gradul de conformitate la aplicarea bandelețelor de îngrijire, incidența IAAM și durata spitalizării.

**Rezultate.** Au fost analizate patru categorii majore de infecții asociate asistenței medicale: infecțiile sanguine asociate cateterismului venos central (CLABSI), infecțiile urinare asociate sondajului vezical (CAUTI), infecțiile de situs chirurgical (SSI) și pneumonia asociată ventilației mecanice (VAP). Implementarea riguroasă a bandetelor de îngrijire, bazată pe aplicarea simultană a 3–5 intervențiilor esențiale și pe atingerea unei rate de conformitate >95%, a fost asociată cu o reducere semnificativă a incidenței IAAM. Comparativ cu perioada preimplementare (2022), s-a constatat o scădere a incidenței CLABSI cu 13% și a CAUTI cu 11%, demonstrând eficiența intervențiilor standardizate în controlul infecțiilor asociate procedurilor invazive.

**Concluzii.** Implementarea bandetelor de îngrijire reprezintă o măsură eficientă pentru prevenirea și controlul infecțiilor asociate asistenței medicale, contribuind la reducerea incidenței IAAM, la standardizarea practicilor clinice și la consolidarea siguranței pacientului în mediul spitalicesc.

**Gabriela SOLTAN**

student anul IV, AMG, USMF „Nicolae Testemițanu”

<https://orcid.org/0009-0004-3912-3013>

E-mail: gabrielasoltan19@gmail.com

**Galina BUTA**

Dr. șt. med., Catedra de medicină de familie USMF „N. Testemițanu”

<https://orcid.org/0000-0002-7376-1498>

E-mail: galina.but@usmf.md

**Rolul asistentei medicale în efectuarea screeningului cervical**

*The role of the nurse in performing cervical screening*

**Introducere.** Cancerul de col uterin reprezintă o problemă majoră de sănătate publică atât la nivel global, cât și național, fiind una dintre principalele cauze de morbiditate și mortalitate în rândul femeilor. În Republica Moldova, incidența și mortalitatea prin această patologie rămân ridicate, în mare parte din cauza depistării tardive. Screeningul cervical constituie principala metodă de prevenție secundară, având ca scop identificarea leziunilor precanceroase și a stadiilor incipiente ale cancerului de col uterin. În acest context, asistenta medicală joacă un rol esențial, influențând calitatea recoltării, consilierea pacientei și gradul de participare la screening.

**Scopul.** Analiza responsabilităților și a contribuției asistentei medicale în procesul de screening cervical, cu evidențierea importanței implicării active a acesteia în prevenirea și depistarea precoce a cancerului de col uterin.

**Materiale și metode.** Studiul a fost realizat prin analiza și sinteza literaturii de specialitate naționale și internaționale, incluzând articole științifice, ghiduri

clinice, protocoale naționale și recomandări ale Organizației Mondiale a Sănătății și ale Uniunii Europene. Sursele au fost identificate în bazele de date PubMed și Google Scholar, precum și în documentele legislative în vigoare din Republica Moldova. Cercetarea a avut un caracter descriptiv-analitic.

**Rezultate.** Analiza a evidențiat rolul determinant al asistentei medicale în identificarea femeilor eligibile, informarea și consilierea acestora, pregătirea corectă pentru recoltarea frotiului citologic Babeș-Papanicolou și respectarea măsurilor de asepsie și antisepsie. Comunicarea eficientă contribuie la reducerea anxietății și la creșterea compliancei. Totodată, asistenta medicală are responsabilități în documentarea datelor, organizarea fluxului de paciente și monitorizarea cazurilor cu rezultate anormale.

**Concluzii.** Asistenta medicală are un rol central în implementarea eficientă a screening ului cervical. Dezvoltarea continuă a competențelor profesionale și respectarea protocoalelor clinice contribuie la creșterea calității screening ului și la reducerea mortalității prin cancer de col uterin.

**Larisa PRISACARU**

student, facultatea Asistență Medicală Generală,

USMF „Nicolae Testemițanu”, Republica Moldova

<https://orcid.org/0009-0006-5944-0694>

E-mail: prisacarularissa76@gmail.com

**Raisa PUIA**

Dr. șt. f.-m., conf. univ., Catedra de medicină socială și management „Nicolae Testemițanu”, USMF „Nicolae Testemițanu”, Republica Moldova

<https://orcid.org/0000-0003-4988-7442>

E-mail: raisa.puia@usmf.md

**Integrarea vârstnicilor singuri în viața comunității:  
provocări și soluții medico-sociale**

*Integration of lonely elderly people into community life:  
challenges and medico-social solutions*

**Introducere.** Integrarea vârstnicilor singuri în viața comunității reprezintă o provocare socială tot mai vizibilă într-o societate marcată de schimbări demografice, migrație și individualism. Pierderea legăturilor familiale, scăderea implicării sociale și lipsa sprijinului din partea comunității, transformă singurătatea într-o formă de excluziune socială, care afectează profund calitatea vieții persoanelor în etate. Din această perspectivă, reintegrarea lor nu înseamnă doar acces la servicii, ci redobândirea demnității, a rolului activ și a sentimentului de apartenență în societate.

**Scopul lucrării.** Analiza provocărilor sociale ale izolării vârstnicilor singuri și identificarea soluțiilor medico-sociale eficiente pentru reintegrarea acestora în viața comunității.

**Materiale și metode.** Luând în considerare tema abordată și scopul lucrării, au fost evaluate 22 de surse bibliografice atât din bazele de date PubMed, Web of Science, Medline și Google Scholar, cât și din analele de statistică ale Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, pe ultimii 10 ani. Informația colectată oferă o perspectivă directă de cercetare a provocărilor, care contribuie la deficitul de integrare a vârstnicilor.

**Rezultate.** S-a constatat că izolarea, declinul cognitiv și fizic, dificultatea accesării serviciilor medicale duse persoanele vârstnice la singurătate cu consecințe negative fizice și mintale, crescând riscul căderilor, fracturilor, morbidităților, pierderea autonomiei, apariția incapacității funcționale parțiale sau totale. Crearea oportunităților de participare a vârstnicilor în activitățile de grup, cluburi și asociații, favorizând crearea noilor relații, asistența domiciliară, suportul psihologic, accesul liber la serviciile medicale, alfabetizarea persoanelor vârstnice în utilizarea tehnologiilor, informarea și sensibilizarea comunității, ar putea fi soluții medico-sociale implementate în integrarea vârstnicilor în viața socială.

**Concluzii.** Integrarea persoanelor în etate singure în comunitate reprezintă provocări semnificative, oferind oportunități de îmbunătățire a calității vieții acestora.

#### **Inna VENGER**

Dr. șt. med., cercetător științific-coordonator

Laboratorul de Gastroenterologie, USMF „Nicolae Testemițanu” Chișinău

<https://orcid.org/0000-0001-9702-1059>

E-mail: [inna.vengher@usmf.md](mailto:inna.vengher@usmf.md)

#### **Iulianna LUPAȘCO**

Dr. hab. șt. med., cercetător științific principal

Laboratorul de Gastroenterologie, USMF „Nicolae Testemițanu” Chișinău

<https://orcid.org/0000-0002-1282-5080>

E-mail: [labgastroenterologie@usmf.md](mailto:labgastroenterologie@usmf.md)

#### **Elena BEREZOVSICAIA**

Dr. șt. biol., cercetător științific

Laboratorul de Gastroenterologie, USMF „Nicolae Testemițanu” Chișinău

<https://orcid.org/0000-0003-0360-745X>

E-mail: [elena.berezovscaia@usmf.md](mailto:elena.berezovscaia@usmf.md)

### **Rolul depresiei în evaluarea subiectivă a eficacității tratamentelor la pacienții cu hepatopatii cronice**

### *The role of depression in the subjective evaluation of treatment efficacy in pPatients with chronic liver diseases*

**Introducere.** Satisfacția pacientului și percepția lui a eficacității actului medical este determinată atât de factorii ce țin de medic, cât și de particularitățile psihoe-moționale ale pacientului. Depresia, frecvent asociată hepatopatiilor cronice, poate modifica percepția subiectivă a eficacității intervențiilor medicale.

**Scop:** Evaluarea asocierii dintre statutul emoțional depresiv al pacienților cu hepatopatii cronice și percepția subiectivă a eficacității tratamentelor medicale anterioare.

**Material și metode.** Studiu observațional descriptiv, transversal, realizat pe un lot de 147 pacienți cu hepatopatii cronice de diferită etiologie, investigați clinic-paraclinic. Prezența și severitatea depresiei au fost evaluate utilizând scala HDRS-21. Pacienții au apreciat subiectiv eficacitatea tratamentelor medicale anterioare, informațiile fiind obținute din anamneză.

**Rezultate.** Dintre pacienți, 90 au raportat tratamente anterioare pentru boala hepatică: 60,00% (n=54) au menționat ameliorarea subiectivă a stării, 38,89% (n=35) au negat eficacitatea terapiei anterioare, iar 1,11% (n=1) au raportat agravarea stării. În grupul cu ameliorare subiectivă, depresia ușoară a fost identificată la 77,78% (n=42). Pacienții care au negat eficacitatea tratamentelor au prezentat depresie în 100%, predominant ușoară sau moderată, deși la 20,00% dintre aceștia s-a constatat ameliorare obiectivă. Pacientul care a simțit agravarea stării a acumulat scor HDRS, ce corespunde depresiei severe. Analiza statistică a evidențiat o asociere între severitatea depresiei și percepția negativă a eficacității tratamentelor (test  $\chi^2$ ,  $p < 0,05$ ).

**Concluzie.** La pacienții cu hepatopatii cronice, depresia se asociază frecvent cu o percepție negativă a eficacității tratamentelor, inclusiv în prezența ameliorărilor obiective, subliniind necesitatea evaluării comorbidităților psihoemoționale în practica clinică.

\* Lucrarea a fost elaborată în cadrul proiectului de cercetare: 25.80012.8007.07SE „Cercetare teoretică prin abordare integrată medicală, psihologică și etică în gestionarea bolii ficatului steatotic asociat disfuncției metabolice: Elaborarea unei monografii și a materialelor aplicative pentru medici”

**Daniella LUPAȘCO**

Cercetător științific-stagiar USMF „Nicolae Testemițanu”  
Laboratorul de Gastroenterologie, USMF „Nicolae Testemițanu” Chișinău  
<https://orcid.org/0000-0003-1876-6322>  
E-mail: daniella.lupasco@usmf.md

**Liudmila GOLOVATIUC**

Cercetător științific  
Laboratorul de Gastroenterologie USMF „Nicolae Testemițanu”, Chișinău  
<https://orcid.org/0000-0002-5570-625X>,  
E-mail: liudmila.golovatiuc@usmf.md

**Model alimentar sănătos pentru adulți conform  
Ghidului alimentar american 2020–2025**

*Healthy dietary pattern for adults According to the 2020–2025  
USA Dietary Guide*

**Introducere.** Modelul alimentar sănătos reprezintă consumul adecvat a produselor alimentare conform necesităților organismului uman. Având în vedere că 74% din populația americană suferă de supraponderabilitate și obezitate, ce reprezintă un risc înalt de dezvoltare a altor boli cronice precum cele cardiovasculare, diabet zaharat tip 2 (DZ2), boli hepatice și nu în ultimul rând cancer, a fost elaborat ghid alimentar care propune recomandări alimentare sănătoase.

**Scopul:** Evaluarea modelului alimentar sănătos pentru populația americană adultă.

**Material și metode:** A fost studiat modelul alimentar a adulților, prin analiza ghidului alimentar american 2020–2025.

**Rezultatele obținute:** Necesitățile alimentare, pentru adulți apti de muncă, depind de sex, vârstă, masa corporală și activitate fizică. Astfel necesitățile femeilor cu vârsta 19-30 reprezintă 1800-2400 de calorii/zi, iar a bărbaților 2400-3000 calorii/zi. Necesitățile calorice pentru femei 31-59 ani este de 1600-2200 calorii/zi, pe când pentru bărbați 2200-3000 calorii/zi. Nivelurile de energie sunt calculate pe baza înălțimii mediane și a greutății corporale pentru indivizii de referință cu indicele de masă corporală (IMC) sănătos. Pentru adulți, bărbatul de referință are 1,78 m înălțime și cântărește 78 kg. Femeia de referință are 1,78 m înălțime și cântărește 57 kg. Astfel se recomandă consumul anumitor grupe de produse alimentare în cantități corespunzătoare conform nivelului energetic. Prin urmare se vor consuma cu o frecvență zilnică: legumele 2-4%, fructe 1,5-2,5%, cereale 5-10% lactate 3%, produse bogate în proteine 5-7%, uleiuri 22-44g.

**Concluzii:** Evaluarea modelului alimentar a identificat necesitatea elaborării și urmării recomandărilor ghidului alimentar, pentru satisfacerea necesităților organismului uman atât pentru buna funcționare a tuturor sistemelor cât și pentru

prevenirea diferitor boli cronice, având în vedere procentul înalt de cazuri de îmbolnăvire.

\* Lucrarea a fost elaborată în cadrul cercetării „Interacțiuni metabolice, nutriționale și psihosociale în boala ficatului steatozic asociată disfuncției metabolice, rolul principiilor bioetice în managementul bolnavilor”.

**Natalia TARAN**

Dr. șt. med., cercetător științific superior  
Laboratorul de Gastroenterologie, USMF „Nicolae Testemițanu” Chișinău  
<https://orcid.org/0000-0003-1553-5713>  
E-mail: natalia.taran@usmf.md

**Iulianna LUPAȘCO**

Dr. hab. șt. med., cercetător științific principal  
Laboratorul de Gastroenterologie, USMF „Nicolae Testemițanu” Chișinău  
<https://orcid.org/0000-0002-1282-5080>  
E-mail: labgastroenterologie@usmf.md

**Elena CHIRVAS**

cercetător științific Laboratorul de Gastroenterologie,  
USMF „Nicolae Testemițanu” Chișinău  
<https://orcid.org/0000-0002-6491-7710>  
E-mail: elena.chirvas@usmf.md

**Tatiana GHELMICI**

Cercetător științific Laboratorul de Gastroenterologie,  
USMF „Nicolae Testemițanu” Chișinău  
<https://orcid.org/0000-0001-6566-2943>  
E-mail: tatiana.ghelimiti@usmf.md

**Gheorghe HAREA**

Laboratorul de Gastroenterologie, USMF „Nicolae Testemițanu” Chișinău  
<https://orcid.org/0009-0007-7037-8219>  
E-mail: gheorghe.harea@usmf.md

**Sindromul metabolic și carcinogeneza prin prisma unui caz clinic**

*Metabolic syndrome and carcinogenesis through a clinical case*

**Introducere:** Sindromul metabolic (SM), prin adipozitatea abdominală, insulinorezistență și hiperinsulinemie, creează un micromediu pro-oncogen. Acesta este caracterizat prin niveluri crescute de factori de creștere, molecule de adeziune și citokine inflamatorii care favorizează celulele maligne.

**Scopul:** Analiza evoluției SM complicat cu cancer gastric.

**Material și metode:** Pacient, 60 ani, diagnosticat cu: SM, Obezitate gr II- III, Steatoza hepatică moderată, Diabet Zaharat (DZ) tip II, decompensat, HTA gr II, Dislipidemie. Se prezintă cu dureri persistente epigastrice, inapetență, pierdere ponderală 10 kg, constipații. Paraclinic: Fe 6.60 μmol/l; Feritina 345.00 ng/ml, Glucoza 16.30 mmol/l; PCR 33.60 mg/l; Fibrinogen 6.26 g/l; VSH 31 mm/h; Anti-HBcor (+); Anti-HBs 167 IU/L. Probe hepatice, funcție renală, CA 19-9 și CEA în limite normale. Sânge ocult (+); Coprocultură: *E. coli hemolitica*; 10<sup>7</sup>. Colonoscopie – torziuni colonice, hemoroizi.; EDS – gastrostază, proces infiltrativ-protruziv gastric/duodenal, stenoza subcompensată; Histopatologic: Carcinom slab coeziv. Ecografie – hepatomegalie, steatoză, modificări pancreatice. Abord multidisciplinar (*endocrinolog, oncolog, chirurg*), intervenție chirurgicală, chimioterapie și monitorizare.

**Rezultate și discuții:** Obezitatea abdominală și hiperinsulinemia (calea IGF-1) stimulează proliferarea celulară și stresul oxidativ prin specii reactive de oxigen (ROS), promovând cancerul gastric. Disfuncția imună și profilul alterat al citokinelor în contextul DZ și hiperglicemiei sunt mecanisme centrale în progresia tumorii.

**Concluzii:** Componentele SM (obezitatea, hiperglicemia, insulinorezistența) contribuie direct la carcinogeneza prin inflamație cronică și stres oxidativ.

\* Lucrarea a fost elaborată în cadrul cercetării „Interacțiuni metabolice, nutriționale și psihosociale în boala ficatului steatozic asociată disfuncției metabolice, rolul principiilor bioetice în managementul bolnavilor”.

#### Iulianna LUPAȘCO

Dr. hab. șt. med., cercetător științific principal

Laboratorul de Gastroenterologie, USMF „Nicolae Testemițanu” Chișinău

<https://orcid.org/0000-0002-1282-5080>

E-mail: [labgastroenterologie@usmf.md](mailto:labgastroenterologie@usmf.md)

#### Inna VENGHER

Dr. șt. med., Cercetător științific coordonator

Laboratorul de Gastroenterologie, USMF „Nicolae Testemițanu” Chișinău

<https://orcid.org/0000-0001-9702-1059>

E-mail: [inna.vengher@usmf.md](mailto:inna.vengher@usmf.md)

#### Natalia TARAN

Dr. șt. med., cercetător științific superior

Laboratorul de Gastroenterologie, USMF „Nicolae Testemițanu” Chișinău

<https://orcid.org/0000-0003-1553-5713>

E-mail: [natalia.taran@usmf.md](mailto:natalia.taran@usmf.md)

#### Anastasia BUZA

Cercetător științific, Laborator de Genetică, USMF „Nicolae Testemițanu”

<https://orcid.org/0000-0002-0955-1875>

E-mail: [anastasia.buza@usmf.md](mailto:anastasia.buza@usmf.md)

### Varianta genetică în gena PNPLA3 ca factor predispozant de dezvoltare a fibrozei la pacienții cu boală hepatică avansată

*Genetic variant in the PNPLA3 gene as a predispositive factor for the development of fibrosis in patients with advanced liver disease*

**Introducere.** Patologiile hepatice cronice, inclusiv cele metabolice, sunt subiecte de interes științific major în lume. Evoluția lor nefavorabilă este influențată de factorii etiologici și genetici. Printre aceștia, polimorfismul p.I148M (rs738409) al genei PNPLA3, caracterizat prin înlocuirea izoleucinei cu metionină la poziția 148, este asociat cu un risc crescut de steatoză hepatică, progresând spre steatohepatită, fibroză și ciroză. Alela G este prezentă la aproximativ 30% din populația europeană și se corelează cu un risc de trei ori mai mare de progresie rapidă a bolii hepatice.

**Scop.** Evaluarea biomarkerului PNPLA3 rs738409 implicat în fibrogeneză și evidențierea asocierii pozitive a mutației homozigote (GG) cu fibroza hepatică avansată.

**Material și metode.** Analizate probe de sânge a 53 de pacienți cu boli hepatice cronice avansate. Loturi de studiu: I – ciroză hepatică decompensată/CHD (n=23) și II – ciroză hepatică compensată/CHC (n=30). Evaluarea ADN-ului a fost realizată spectrofotometric, iar genotiparea PNPLA3 rs738409 s-a efectuat prin test SNP TaqMan PCR.

**Rezultate.** PNPLA3 rs738409 [C>G] s-a depistat în Gr. I, CHD cu frecvența genotipurilor: CC: 30,4% (7), CG: 8,6% (2), GG: 60,8% (14); în Gr. II, CHC cu frecvența genotipurilor: CC: 23,3% (7), CG: 16,7% (5), GG: 50,0% (15). Alela G a prezentat o frecvență crescută în ambele grupuri, cu predominanța genotipului GG în forme avansate de boală. Biomarkerul PNPLA3 rs738409 s-a dovedit un determinant major al fibrozei hepatice, influențând procesele inflamatorii și acumularea intracelulară de lipide, în concordanță cu datele din literatura de specialitate.

**Concluzii.** Studiul confirmă asocierea pozitivă a mutației homozigote (GG) PNPLA3 rs738409 cu fibroza hepatică avansată. Identificarea acestui biomarker are valoare clinică pentru evaluarea severității fibrozei și a dereglărilor metabolice implicate în steatoza hepatică, fiind necesare studii suplimentare în populația Republicii Moldova.

\* Lucrarea a fost elaborată în cadrul cercetării „Interacțiuni metabolice, nutriționale și psihosociale în boala ficatului steatozic asociată disfuncției metabolice, rolul principiilor bioetice în managementul bolnavilor”.

### Ludmila GOMA

Dr. în economie, conf. univ., Catedra de medicină socială și management  
„Nicolae Testemițanu”, USMF „Nicolae Testemițanu”, Chișinău, Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-3865-0909>

E-mail: ludmila.goma@usmf.md

### Victor CUȘNIR

Anul IV, grupa SP2201, Programul de studii 0910.1 Sănătate Publică  
<https://orcid.org/0009-0005-8145-3566>

E-mail: cusnirvictor96@gmail.com

### Marketing digital în unitățile spitalicești

*Digital marketing in hospital units*

**Introducere.** Marketingul digital reprezintă un set integrat de instrumente tehnologice utilizate pentru promovarea serviciilor și consolidarea reputației prin intermediul canalelor electronice. Spre deosebire de marketingul tradițional, marketingul digital se distinge prin interactivitate, personalizare și posibilitatea de evaluare în timp real. În contextul creșterii conectivității populației, această abordare a devenit indispensabilă în domeniul medical, redefinind relația dintre furnizorii de servicii și beneficiari. Pacientul modern acționează ca un agent activ în procesul decizional medical, bazându-și alegerile pe informații obținute online, recenzii și comparații de opțiuni. Această transformare behavioristă impune instituțiilor medicale o prezență digitală transparentă și coerentă, tendință accentuată de contextul post-pandemic, în care digitalizarea și comunicarea online sunt condiții esențiale ale funcționării eficiente. În Republica Moldova, implementarea marketingului digital evidențiază diferențe structurale semnificative: sectorul privat valorifică avantajele comunicării digitale, în timp ce instituțiile publice rămân întârzieri din cauza constrângerilor birocratice, lipsei investițiilor în infrastructură și rezistenței la inovare. Această disparitate creează un decalaj între așteptările societății și capacitatea de răspuns a sistemului medical public, subliniind necesitatea dezvoltării unei prezențe digitale eficiente pentru asigurarea competitivității și restabilirii încrederii.

**Scopul lucrării.** Evaluarea nivelului de implementare și a percepției marketingului digital în unitățile spitalicești din Republica Moldova, atât în sectorul public, cât și în cel privat.

**Material și metode:** Studiul este de tip explorator-descriptiv și utilizează o metodă cantitativă de colectare a datelor, concretizată prin aplicarea unui chestionar online distribuit prin intermediul platformei Google Forms. Chestionarul privind percepția marketingului digital în unitățile spitalicești din Republica Moldova a fost completat de 72 de respondenți din diverse regiuni ale țării, atât din mediul urban, cât și din mediul rural.

**Rezultate.** Majoritatea respondenților consideră marketingul digital esențial în sistemul medical contemporan. Chestionarul a evidențiat că pacienții sunt deschiși la folosirea canalelor digitale – în special site-uri oficiale și rețele sociale – pentru informare, programări și comunicare cu instituțiile medicale. Spitalele private din Republica Moldova prezintă o adoptare mai avansată a instrumentelor digitale: site-uri funcționale, prezență activă pe rețele sociale, aplicații mobile și comunicare targetată. În contrast, unitățile publice manifestă deficiențe semnificative, printre care: canale digitale nefuncționale sau inexistente, dificultăți de comunicare directă și rezistență la schimbare. Necesități identificate de respondenți: acces rapid la informațiile esențiale despre servicii și programări; posibilitatea programărilor online; răspuns prompt la solicitări prin canalele digitale. Rezultatele confirmă că marketingul digital nu este perceput doar ca instrument de promovare, ci ca mecanism de gestionare a relației cu pacientul – prin transparență, comunicare empatică și educație preventivă. Respondenții au semnalat preocupări legate de confidențialitatea datelor, riscul de dezinformare și accesul inegal la internet, în special în mediul rural.

**Concluzii.** Marketingul digital în sănătate este o necesitate, influențând pozitiv comunicarea, satisfacția pacienților și eficiența serviciilor, însă implementarea sa în Republica Moldova este inegală, cu adoptare mai avansată în sectorul privat și întâzieri structurale în cel public. Pentru a răspunde așteptărilor moderne ale pacienților și a asigura acces echitabil la servicii digitale, este necesară o abordare integrată, investiții în infrastructură și politici clare de reglementare.

### Daniella LUPAȘCO

Cercetător științific-stagiar la USMF „Nicolae Testemițanu”  
Laboratorul de Gastroenterologie, USMF „Nicolae Testemițanu” Chișinău  
<https://orcid.org/0000-0003-1876-6322>

E-mail: daniella.lupasco@usmf.md

### Iulianna LUPAȘCO

Dr. hab. șt. med., cercetător științific principal, șef Laborator  
de Gastroenterologie, USMF „Nicolae Testemițanu” Chișinău, Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-1282-5080>

E-mail: labgastroenterologie@usmf.md

### Analiza noului Ghid nutrițional american 2025–2030

*The analysis of American Dietary Guideline for 2025–2030*

**Introducere.** Guvernul Statelor Unite ale Americii actualizează recomandările ghidului alimentar la fiecare cinci ani. În anul 2026, la nivel național, a fost afișată cea de-a 10 ediție a noului ghid alimentar/nutrițional, cu actualizarea piramidei alimentare, pentru populația americană pentru perioada anilor 2025–2030.

**Scopul:** Analiza noului ghid alimentar american și a piramidei alimentare publicate recent.

**Material și metode:** Au fost analizate surse bibliografice conform temei de cercetare. Au fost accesate surse ca PubMed, date oferite de USDA Food and Nutrition Service, Stanford Medicine.

**Rezultatele obținute:** După efectuarea analizei a ghidului alimentar "Dietary Guidelines for Americans" publicat pe 7 ianuarie 2026, au fost evidențiate 8 pași-cheie care reprezintă mesaje de recomandare pentru populația americană. Mesajul I: „Consumați cantitatea corectă de alimente”. Mesajul II: „Oferiți prioritate proteinelor la fiecare masă”. Mesajul III: „Consumați lactate”. Mesajul IV: „Consumați legume și fructe pe parcursul zilei”. Mesajul V: „Introduceți grăsimi sănătoase”. Mesajul VI: „Dați prioritate produselor din cereale integrale”. Mesajul VII: „Limitați consumul de produse înalt procesate, zahăr adăugat și carbohidrați rafinați”. Mesajul VIII: „Limitați consumul de produse alcoolice”. Celelalte recomandări au fost evidențiate pentru alte grupuri de persoane: copiii (de la naștere până la 4 ani), copiii (5-10ani), adolescenții (11-18ani), tineri, femeii gravide, femeii care alăptează, vârstnici, persoane cu boli cronice, vegetarieni și vegani, Interpretarea vizuală a piramidei alimentare a fost din nou modificată prin inversarea ei, divizată pe produse proteice, lactate și grăsimi sănătoase, legume/fructe și produse din cereale integrale.

**Concluzii:** Evaluarea ghidului și a piramidei alimentare a permis identificarea divergențelor cu versiunile anterioare, care trebuie să fie analizate mai minuțios în cazul persoanelor cu patologii cronice.

\* Lucrarea a fost elaborată în cadrul proiectului de cercetare: 25.80012.8007.07SE „Cercetare teoretică prin abordare integrată medicală, psihologică și etică în gestionarea bolii ficatului steatotic asociat disfuncției metabolice: Elaborarea unei monografii și a materialelor aplicative pentru medici”.

### Maia TONCOGLAZ

Doctorand, Institutul de Medicină Urgentă, Chișinău, Republica Moldova

<https://orcid.org/0009-0007-5358-6657>

E-mail: [toncoglazmaia@gmail.com](mailto:toncoglazmaia@gmail.com)

### Larisa SPINEI

Dr. hab. șt. med., profesor universitar, Catedra de medicină socială și management

„Nicolae Testemițanu”, USMF „Nicolae Testemițanu” Chișinău, Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-5370-9801>

E-mail: [larisa.spinei@usmf.md](mailto:larisa.spinei@usmf.md)

### Elena CIOBANU

Dr. șt. med., conferențiar universitar, Disciplina de igienă,

USMF „Nicolae Testemițanu”, Republica Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-8969-922X>

E-mail: [elena.ciobanu@usmf.md](mailto:elena.ciobanu@usmf.md)

## Factorii de risc asociați cu hipertensiunea arterială

*Risk factors associated with arterial hypertension*

**Introducere.** Hipertensiunea arterială constituie una dintre cele mai frecvente afecțiuni cronice la nivel mondial și un determinant major al mortalității cardiovasculare. Numeroase studii au demonstrat rolul esențial al factorilor genetici, comportamentali, metabolici și de mediu în apariția și progresia acestei patologii. Analiza sistematică a literaturii de specialitate permite o mai bună înțelegere a mecanismelor implicate și a direcțiilor de prevenție.

**Scopul** lucrării a fost analiza și sintetizarea dovezilor științifice existente privind principalii factori de risc asociați cu hipertensiunea arterială, pe baza studiilor publicate în literatura de specialitate.

**Material și metode.** A fost realizată o revizuire narativă a literaturii, prin consultarea bazelor de date internaționale (PubMed, Scopus, Web of Science, Google Scholar). Au fost incluse articole publicate în perioada recentă, care au evaluat relația dintre factorii de risc biologici, comportamentali și socio-economici și hipertensiunea arterială. Criteriile de selecție au vizat studiile observaționale, meta-analizele și ghidurile clinice relevante.

**Rezultate.** Analiza literaturii a evidențiat că hipertensiunea arterială este influențată de factori nemodificabili, precum vârsta, sexul și predispoziția genetică, precum și de factori modificabili, incluzând obezitatea, sedentarismul, factori de mediu, alimentația bogată în sodiu, consumul de alcool, fumatul și stresul psihosocial. Studiile au demonstrat, de asemenea, asocierea hipertensiunii cu tulburările metabolice, în special diabetul zaharat și dislipidemia. Nivelul socio-economic scăzut și accesul limitat la servicii medicale sunt corelate cu un control inadecvat al tensiunii arteriale.

**Concluzie.** Datele din literatura de specialitate confirmă caracterul multifactorial al hipertensiunii arteriale și importanța abordării integrate a factorilor de risc. Intervențiile orientate spre modificarea stilului de viață, screeningul precoce și educația pentru sănătate reprezintă strategii fundamentale pentru prevenția și managementul eficient al acestei afecțiuni.

### **Ludmila RUBANOVICI**

Dr. în filos., conf. univ., Catedra de filosofie și bioetică, Laboratorul de sănătate a creierului și bioetică, USMF „Nicolae Testemițanu”, Chișinău, Moldova

<https://orcid.org/0000-0001-8703-1886>

E-mail: ludmila.rubanovici@usmf.md

### **Alina TOMȘA**

Anul VI, grupa M2033, Programul de studii 0912.1 Medicină

<https://orcid.org/0009-0006-7620-9654>

E-mail: tomsaalina53@gmail.com

#### **Impactul tehnologiilor medicale avansate în optimizarea calității vieții pacienților cu maladii cardiovasculare: aspecte bioetice**

*The impact of advanced medical technologies in optimizing the quality of life of patients with cardiovascular diseases: bioethical aspects*

**Introducere.** Progresele accelerate din domeniul tehnologiilor medicale avansate au determinat transformări semnificative în diagnosticul, tratamentul și monitorizarea afecțiunilor cardiovasculare, contribuind substanțial la creșterea speranței de viață și la ameliorarea prognosticului pacienților. Dezvoltarea, implementarea și integrarea acestora la scară largă ridică provocări bioetice complexe, în special în ceea ce privește asigurarea echității accesului la îngrijirile medicale de înaltă performanță și respectarea drepturilor fundamentale ale pacientului, inclusiv autonomia decizională, consimțământul informat și protecția datelor cu caracter personal. În acest context, se impune o analiză bioetică riguroasă, menită să evidențieze atât beneficiile progresului tehnologic, cât și responsabilitățile morale asociate utilizării acestuia în managementul afecțiunilor cardiovasculare.

**Scopul lucrării.** Scopul lucrării este de a evalua rolul tehnologiilor medicale avansate în managementul afecțiunilor cardiovasculare și de a evidenția implicațiile bioetice ale utilizării acestora asupra calității îngrijirii pacienților.

**Material și metode.** Studiul este descriptiv și analitic, realizat prin revizuirea literaturii științifice din baze de date precum Web of Science, PubMed și Scopus. Au fost cercetate articole privind tehnologiile medicale avansate și impactul acestora asupra calității îngrijirii pacienților cu afecțiuni cardiovasculare, cu accent pe aspectele etico-medicale.

**Rezultate.** Din perspectiva echității, disponibilitatea inegală a tehnologiilor medicale avansate, determinată de factori economici, geografici sau instituționali, poate accentua disparitățile existente între diferite categorii de pacienți. Accesul diferențiat la investigații performante sau la terapii inovatoare riscă să genereze inechități în rezultatele clinice și să contravină principiului justiției în sănătate. În acest context, se impune o reflecție etică asupra modului de alocare a resurse-

lor, a criteriilor de prioritizare și a responsabilității sistemelor de sănătate, inclusiv sistemului de sănătate din țara noastră, în asigurarea unui acces echitabil la beneficiile progresului tehnologic. În ceea ce privește drepturile pacientului, utilizarea tehnologiilor avansate în cardiologie presupune consolidarea autonomiei decizionale, prin furnizarea unei informări adecvate, clare și complete privind beneficiile, riscurile și alternativele terapeutice disponibile. De asemenea, apar preocupări legate de protecția datelor personale, confidențialitatea informațiilor medicale și consimțământul informat, în special în contextul utilizării sistemelor digitale și al inteligenței artificiale. Respectarea demnității umane și a dreptului la îngrijiri centrate pe pacient trebuie să rămână priorități fundamentale, indiferent de nivelul de sofisticare al tehnologiilor utilizate.

**Concluzii.** Deși tehnologiile medicale avansate oferă oportunități remarcabile pentru optimizarea managementului afecțiunilor cardiovasculare, acestea trebuie integrate într-un cadru bioetico-medical solid care să promoveze echitatea și să garanteze respectarea drepturilor pacientului. Abordarea responsabilă a acestor provocări bioetice este esențială pentru asigurarea unei practici medicale sustenabile, echitabile și orientate spre binele pacientului și calitatea vieții lui.

### **Marina CEBAN**

Cercetător științific stagiar, Laboratorul Hepatochirurgie

USMF „Nicolae Testemițanu”, Chișinău, Moldova

<https://orcid.org/0009-0008-2556-6090>

E-mail: marina.ceban@usmf.md

### **Tatiana ZUGRAV**

Doctorand, USMF „Nicolae Testemițanu”, Chișinău, Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-5205-5471>

E-mail: zugravtatiana@yahoo.com

### **Gheorghe ANGHELICI**

Șef Laborator Hepatochirurgie, Laboratorul Hepatochirurgie

USMF „Nicolae Testemițanu”, Chișinău, Moldova

<https://orcid.org/0009-0003-1063-2802>

E-mail: gheorghe.anghelici@usmf.md

#### **Tratamentul endoscopic al hemoragiilor variceale prin plombare cu adeziv fubrinic la pacienții cu ciroză hepatică**

*Endoscopic treatment of vVariceal hemorrhages by sSealing with fFibrin adhesive in patients with hepatic cirrhosis*

**Introducere:** Hemoragiile variceale prezintă complicația fatală a cirozei hepatice soldată cu mortalitate înaltă, astfel hemostaza endoscopică efectivă are

importanță primordială. Metoda originală de hemostază prin plombare cu adeziv fibrinic a varicelor esofago-gastrice sângerânde, elaborată în clinică a demonstrat eficacitate înaltă, inclusiv în hemoragiile din varicele gastrice fundale.

**Scopul:** Aprecierea eficacității hemostazei endoscopice prin plombare cu adeziv fibrinic în hemoragiile variceale la pacienții cu ciroză hepatică în funcție de timpul de la debutul hemoragiei și rezervele hepatice funcționale.

**Material și metode:** Studiul include 463 de pacienți cu ciroză hepatică și hemoragii variceale tratați în clinica în anii 2021–2024 (Child A/B/C-21/310/129), supuși hemostazei endoscopice prin plombare cu adeziv fibrinic, preparat „extempore”. În funcție de timpul de la debutul hemoragiei pacienții s-au repartizat în două grupe: hemostaza realizată în mai puțin de 6 ore de la debut (101 pacienți) și mai mult de 6 ore (359 de pacienți).

**Rezultate:** Controlul hemoragiei variceale a fost realizat în 460 de cazuri (99,5%). În primul grup, au decedat de șoc hemoragic 13 pacienți (7,9%), indiferent de gradul de disfuncției hepatice. În al doilea grup au decedat 59 pacienți (16,7%) prin insuficiența hepatică, aici s-a observat corelația cu disfuncția hepatică: Child A/B/C/ - 14/255/90 pacienți 7,1% (6 pct.) /14,5% (37 pct.) /24,4% (22 pct.).

**Concluzii:** Hemostaza endoscopică cu adeziv fibrinic este o metodă eficientă de control al hemoragiei variceale la cirofici. Supraviețuirea pacienților în primele 6 ore de la debutul hemoragiei corelează direct cu viteza efectuării hemostazei, oferind o șansa la supraviețuire chiar și pacienților cu rezerve hepatice minime.

#### **Alexandrina FERDOHLEB**

Student, Year V, Medicine No. 1, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Chisinau, Republic of Moldova  
<https://orcid.org/0009-0002-4675-0782>  
E-mail: alexandrina.ferdohleb@gmail.com

#### **Vladimir CAZACOV**

dr. hab. med., Professor, Chair of Surgery No. 2, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Chisinau, Republic of Moldova  
<https://orcid.org/0009-0008-3587-5911>  
E-mail: vladimir.cazacov@usmf.md

#### **Alexandru FERDOHLEB**

dr. hab. med., Associate Professor, Chair of Surgery No. 2, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Chisinau, Republic of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-3290-8139>  
E-mail: alexandru.ferdohleb@usmf.md

### **Splenoportal venous axis thrombosis after splenectomy in patients with liver cirrhosis: prevalence, clinical profile and outcomes**

### *Tromboza axului venos splenoportal după splenectomie la pacienții cu ciroză hepatică: prevalență, profil clinic și rezultate*

**Introduction.** Splenoportal venous axis thrombosis is a clinically significant post-splenectomy complication in patients with liver cirrhosis, with a direct impact on morbidity and mortality. Routine imaging surveillance and early anticoagulant treatment may substantially improve patient outcomes.

**Aim.** To assess the prevalence of splenoportal venous axis thrombosis, its clinical and imaging profile, and its course under anticoagulant therapy in cirrhotic patients after splenectomy.

**Material and methods.** A retrospective observational case-control study was conducted between 2020 and 2025, including 64 cirrhotic patients who underwent splenectomy. Clinical, laboratory, and Doppler ultrasonography data were analysed to estimate the frequency of thrombosis, associated clinical manifestations, and therapeutic response.

**Results.** The cohort comprised 39 male patients, with a mean age of  $46 \pm 5.27$  years. The Hassab procedure was performed via an open approach in 38 cases and laparoscopically in 26, with endoscopic variceal eradication associated in 38 patients. According to the Child-Pugh classification, 7 patients were in class A, 38 in class B, and 19 in class C. Splenoportal venous axis thrombosis was diagnosed in 12 patients (18.8%). It was associated with gastrointestinal bleeding and ascites in 3 cases each, and with fatal entero-mesenteric infarction in one case. Under anticoagulant therapy, recanalization was achieved in 7 patients, while thrombus extension was limited in 3.

**Conclusions.** Splenoportal venous axis thrombosis occurs with clinically relevant frequency following splenectomy in cirrhotic patients and is associated with an unfavourable prognosis influenced by thrombus location, the post-thrombotic interval, associated complications, and the severity of underlying chronic liver disease. Systematic Doppler monitoring and early anticoagulant therapy are essential for improving prognosis.

#### **Cristian Adrian BALMUȘ**

Student, Year V, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Chisinau, Republic of Moldova  
<https://orcid.org/0009-0001-8206-1370>  
E-mail: cristi.balmus13@gmail.com

#### **Alina FERDOHLEB**

Dr. med., Associate Professor, Chair of Social Medicine and Management, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Republic of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-1344-5466>

E-mail: [alina.ferdohleb@usmf.md](mailto:alina.ferdohleb@usmf.md)

**Elena STEPICO**

Dr. med., Associate Professor, Chair of Paediatric Maxillofacial Surgery and Paedodontics, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy,

Chisinau, Republic of Moldova

<https://orcid.org/0000-0001-8167-1997>

E-mail: [elena.stepico@usmf.md](mailto:elena.stepico@usmf.md)

### **Diabetes mellitus and oral tissue changes: pathogenic mechanisms and the bidirectional interaction with periodontitis**

*Diabetul zaharat și afectarea țesuturilor orale: mecanisme patogenice și interacțiunea bidirecțională cu parodontita*

**Introduction.** Diabetes mellitus induces metabolic, inflammatory, and vascular imbalances that compromise oral tissue homeostasis, with periodontitis representing its best-documented oral manifestation.

**Aim.** To synthesise current evidence on the mechanisms through which diabetes promotes oral tissue damage and the ways in which periodontitis may influence metabolic control.

**Material and methods.** A narrative review of the literature was conducted by searching the PubMed and Scopus databases, as well as international consensus documents published predominantly between 2010 and 2025. Systematic reviews, meta-analyses, clinical studies, and mechanistic articles relevant to the diabetes-periodontitis relationship were included.

**Results.** The reviewed literature indicates that persistent hyperglycaemia, activation of the AGE-RAGE axis, oxidative stress, immune dysfunction, microangiopathy, and oral dysbiosis promote periodontal inflammation, destruction of supporting tissues, delayed wound healing, and increased susceptibility to oral infections. Conversely, periodontitis sustains systemic inflammation and may aggravate insulin resistance, with a negative impact on glycaemic control. Periodontal therapy is safe in diabetic patients and may yield modest short-term metabolic benefits, particularly when combined with periodic monitoring and metabolic stability.

**Conclusions.** The relationship between diabetes mellitus and periodontitis is bidirectional and clinically relevant, supporting the integration of periodontal assessment, oral health education, and interdisciplinary collaboration into the comprehensive management of the diabetic patient.

**Gabriela LIȘINSCHI-BARANOV**

PhD student, Chair of Medical Emergencies, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Chisinau, Republic of Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-3860-5940>

E-mail: [gabriela.lisinschi@usmf.md](mailto:gabriela.lisinschi@usmf.md)

**Stanislav GROPPA**

Academician, profesor Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Chisinau, Republic of Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-2120-2408>

E-mail: [stanislav.groppa@usmf.md](mailto:stanislav.groppa@usmf.md)

**Alina FERDOHLEB**

PhD, associate professor, Chair of Social Medicine and Management, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Republic of Moldova

<https://orcid.org/0000-0003-1344-5466>

E-mail: [alina.ferdohleb@usmf.md](mailto:alina.ferdohleb@usmf.md)

### **Social stigma in epilepsy and its impact on quality of life**

*Stigmatizarea socială în epilepsie și impactul asupra calității vieții*

**Introduction.** Epilepsy remains one of the neurological conditions most frequently associated with social stigma, and its consequences extend well beyond seizure control, adversely affecting educational and occupational integration, social relationships, treatment adherence, and overall quality of life.

**Aim.** To evaluate available evidence on the impact of social stigma on adults living with epilepsy and to identify the main clinical, psychological, and social factors involved in its perpetuation.

**Materials and methods.** A narrative synthesis of observational studies published between 2000 and 2025 was conducted using PubMed, Scopus, Europe PMC, and relevant regional sources. Studies carried out in adults with epilepsy and in the general population were included.

**Results.** The reviewed evidence reveals a consistent gap between the favourable attitudes declared by the general population and the high burden of perceived stigma reported by patients. Stigmatisation intensity is associated with seizure frequency and severity, refractory epilepsy, depression, anxiety, functional limitations, and inadequate therapeutic control. These factors contribute to reduced social participation, impaired self-esteem, and diminished quality of life. Conversely, direct contact with individuals living with epilepsy correlates with more positive attitudes and reduced stereotyping. Available data suggest that theoretical information about the condition alone is insufficient; stigma reduction depends on applied education, direct patient contact, and non-stigmatising medical communication, consistently supported in clinical, community, and academic settings.

**Conclusions.** Social stigma constitutes a major component of the burden of epilepsy and significantly impairs patients' quality of life. Its reduction requires integrated interventions encompassing public education, seizure first-aid training, psychological screening, and the active involvement of healthcare professionals. In the Republic of Moldova, direct observational studies adapted to the local sociocultural context are needed.

**Alexandrina FERDOHLEB**

Student, Year V, Medicine No. 1, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Chisinau, Republic of Moldova  
<https://orcid.org/0009-0002-4675-0782>  
E-mail: alexandrina.ferdohleb@gmail.com

**Violeta BEUS**

Student, Year V, Medicine No. 1, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Chisinau, Republic of Moldova  
<https://orcid.org/0009-0007-5622-3691>  
E-mail: violeta.beus@gmail.com

**Mihaela MONACU**

PhD student, Chair of Surgery No. 2, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Chisinau, Republic of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-7874-200X>  
E-mail: monacumihaela95@gmail.com

**Alexandru FERDOHLEB**

PhD. Hab., Associate Professor, Chair of Surgery No. 2, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Chisinau, Republic of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-3290-8139>  
E-mail: alexandru.ferdohleb@usmf.md

**Contemporary surgical approach to acute cholangitis  
(principles of diagnosis and treatment)**

*Abordarea chirurgicală contemporană a angiocolitei acute  
(principii de diagnostic și tratament)*

**Introduction.** Acute cholangitis is an infectious emergency of the biliary tree associated with a major risk of sepsis, multiple organ dysfunction, and mortality, particularly in the presence of persistent biliary obstruction and severe comorbidities. Modern diagnosis relies on the integration of clinical signs, biological markers of inflammation and cholestasis, and imaging investigations.

**Aim.** To systematise current evidence on the diagnosis and surgical management of acute cholangitis, with emphasis on severity assessment and the role of minimally invasive techniques.

**Materials and methods.** A narrative synthesis of studies published between 2016 and 2025, identified through PubMed, Scopus, Europe PMC, and relevant regional sources, was conducted. Studies addressing adult patients with acute cholangitis and analysing diagnostic strategies, biliary drainage, and outcomes of staged treatment were included.

**Results.** The reviewed evidence indicates that effective management requires early antibiotic therapy, haemodynamic stabilisation, and prompt biliary decompression. Endoscopic procedures represent the preferred option for drainage and control of the obstructive cause, while percutaneous techniques or open surgery remain indicated in complicated cases, upon failure of the endoscopic approach, or when local resources are limited. The choice of strategy depends on clinical severity, obstruction aetiology, the patient's biological condition, and the availability of multidisciplinary expertise. Ultrasonographic, tomographic, and cholangiographic investigations contribute to confirming the level of obstruction and selecting the optimal drainage approach. Application of a staged strategy reduces progression to severe sepsis and decreases the need for subsequent extensive surgical procedures.

**Conclusions.** The contemporary management of acute cholangitis must be prompt, individualised, and interdisciplinarily coordinated. Combining early diagnosis with minimally invasive biliary drainage and appropriate antimicrobial therapy reduces complications, optimises prognosis, and provides the foundation for a modern diagnostic and therapeutic algorithm in surgical centres managing this condition.

**Irina TONOFA**

PhD student, Chair of Paediatric Maxillofacial Surgery and Paedodontics, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Republic of Moldova  
<https://orcid.org/0009-0000-1654-5206>  
E-mail: irina.tonofa@usmf.md

**Alina FERDOHLEB**

PhD, associate professor, Chair of Social Medicine and Management, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Republic of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-1344-5466>  
E-mail: alina.ferdohleb@usmf.md

**Elena CIOBANU**

PhD, associate professor, Discipline of Hygiene, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Chisinau, Republic of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-8969-922X>  
E-mail: elena.ciobanu@usmf.md

**Elena STEPICO**

PhD, associate professor, Chair of Paediatric Maxillofacial Surgery and Paedodontics, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Chisinau, Republic of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-8167-1997>  
E-mail: elena.stepico@usmf.md

**Dental fluorosis and aesthetic perception:  
impact on oral health-related quality of life**

*Fluoroza dentară și percepția estetică:  
impactul asupra calității vieții asociate sănătății orale*

**Introduction.** Dental fluorosis is a developmental enamel anomaly resulting from excessive fluoride exposure during odontogenesis, with clinical manifestations ranging from discrete opacities to pitting and brown-yellow discolouration. Beyond structural involvement, lesion severity influences aesthetic perception, social adaptation, and oral health-related quality of life (OHRQoL).

**Aim.** To synthesise current evidence on the relationship between the clinical severity of dental fluorosis, aesthetic perception, and impact on quality of life, with relevance for contemporary dental management.

**Material and methods.** A narrative synthesis of observational studies published between 2011 and 2025, identified through PubMed, Scopus, Europe PMC, and relevant regional sources, was conducted. Studies conducted in children, adolescents, and adults analysing the clinical expression of dental fluorosis, aesthetic perception, psychosocial implications, OHRQoL instruments, and current aesthetic treatment options were included.

**Results.** The reviewed data indicate that the impact of dental fluorosis on quality of life increases with the severity of enamel defects. Mild forms are predominantly perceived as a cosmetic concern, whereas moderate and severe forms are associated with impaired self-image, emotional discomfort, social avoidance, and limitations in daily activities, including smiling, speech, and school or professional interactions. The use of clinical indices and OHRQoL questionnaires enables a more accurate assessment of the subjective disease burden. Minimally invasive procedures such as bleaching, microabrasion, resin infiltration, and veneers can improve aesthetic satisfaction, although their effectiveness depends on lesion severity and patient expectations.

**Conclusions.** Dental fluorosis should be approached not merely as a structural enamel defect, but as a condition with clinical, aesthetic, and psychosocial implications. Integrating patient perception and OHRQoL assessment into the treatment plan can improve individualised management and reduce the social burden of the condition.

**Alina FERDOHLEB**

PhD, associate professor, Chair of Social Medicine and Management, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Republic of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-1344-5466>  
E-mail: alina.ferdohleb@usmf.md

**Elena CIOBANU**

PhD, associate professor, Discipline of Hygiene, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Chisinau, Republic of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-8969-922X>  
E-mail: elena.ciobanu@usmf.md

**Cătălina CROITORU**

PhD, associate professor, Discipline of Hygiene, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Chisinau, Republic of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-7411-2393>  
E-mail: catalina.croitoru@usmf.md

**Larisa SPINEI**

PhD hab., Professor, Chair of Social Medicine and Management, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Chisinau, Republic of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-5370-9801>  
E-mail: larisa.spinei@usmf.md

**Assessing health-related quality of life: instrument selection and validation**

*Evaluarea calității vieții legate de sănătate: selecție și validare*

**Introduction.** Health-related quality of life (HRQoL) is a patient-reported outcome widely used in clinical and epidemiological research and in the evaluation of health services. Although numerous generic and disease-specific questionnaires are available, selecting an appropriate instrument requires more than popularity; it demands a clear conceptual framework and demonstrated measurement performance.

**Aim.** To systematise the theoretical and methodological foundations for the selection, adaptation, and validation of HRQoL questionnaires, with relevance for medical research and public health.

**Material and methods.** A narrative review of the literature was conducted by searching PubMed/MEDLINE, the Cochrane Library, Scopus, and Web of Science. Methodological studies, reviews, original articles, and seminal framework documents analysing instrument development, linguistic and cross-cultural adaptation, and the psychometric properties of HRQoL questionnaires were included.

**Results.** The reviewed literature indicates that the performance of a questionnaire depends on the alignment between the construct assessed, the target population, the study purpose, the mode of administration, and the analytical context. Generic instruments facilitate comparisons across groups and clinical settings, while

disease-specific questionnaires are more responsive to clinically relevant changes. Rigorous cross-cultural adaptation involves independent translations, reconciliation, back-translation, multidisciplinary expert review, and pilot testing. Validation must document content and construct validity, reliability, responsiveness to change, and score interpretability. The use of inadequately adapted or poorly validated versions may compromise data comparability and the relevance of conclusions.

**Conclusions.** HRQoL questionnaires are essential tools for integrating the patient perspective into research and clinical practice, but their utility depends on rigorous instrument selection, standardised cross-cultural adaptation, and transparent validation. For local research, the use of validated versions remains the prerequisite for obtaining robust data that can meaningfully inform clinical and managerial decision-making.

**Ana LOPOTENCO**

student anul V, USMF „Nicolae Testemițanu”

<https://orcid.org/0009-0008-3781-1786>

E-mail: [anotalopotenco@gmail.com](mailto:anotalopotenco@gmail.com)

**Elena STEPSCO**

Dr. șt. med., conf. univ., Catedra de chirurgie OMF pediatrică și pedodontie

„Ion Lupan”, USMF „Nicolae Testemițanu”

<https://orcid.org/0000-0001-8167-1997>

E-mail: [elena.stepco@usmf.md](mailto:elena.stepco@usmf.md)

**Alina FERDOHLEB**

Dr. șt. med, conf. univ., Catedra de medicină socială și management

„Nicolae Testemițanu”, USMF „Nicolae Testemițanu”

<https://orcid.org/0000-0003-1344-5466>

E-mail: [alina.ferdohleb@usmf.md](mailto:alina.ferdohleb@usmf.md)

**Biofilmul dentar la copii: implicații contemporane pentru sănătatea orală, gingivită și carie dentară**

*Dental biofilm in children: contemporary implications for oral health, gingivitis and dental caries*

**Introducere.** Biofilmul dentar este o comunitate microbiană organizată, implicată atât în echilibrul ecosistemului oral, cât și în disbioza asociată cariei dentare și inflamației gingivale. La copii, acumularea sa este favorizată de igiena orală deficitară și obiceiurile alimentare cariogene, cu impact asupra sănătății orale.

**Scop.** Evaluarea relației dintre acumularea biofilmului dentar, severitatea inflamației gingivale și intensitatea procesului carios la pacienții pediatrici.

**Material și metode.** A fost realizată o sinteză narativă a studiilor observaționale publicate în perioada 2017–2025, identificate în PubMed, Scopus, Europe PMC și în surse regionale relevante. Au fost incluse cercetări efectuate pe copii și adolescenți, care au analizat compoziția biofilmului dentar, relația acestuia cu gingivita și caria dentară, precum și indicatorii utilizați în evaluarea riscului oral. Complementar, a fost analizat un lot de 32 de copii cu vârste între 9 și 16 ani, din mediul urban și rural, evaluați în perioada mai-septembrie 2025 în cadrul Clinicii Stomatologice USMF nr. 2. Au fost înregistrate indicele de igienă orală Green-Vermilion, indicele gingival și indicele de intensitate a cariei (COA), iar analiza corelațională s-a realizat prin coeficientul Pearson.

**Rezultate.** Literatura analizată confirmă că maturarea biofilmului dentar favorizează demineralizarea țesuturilor dure, inflamația gingivală și progresia leziunilor carioase. În lotul clinic, s-a evidențiat o corelație puternică între indicele Green-Vermilion și indicele gingival ( $r=0,864$ ;  $p<0,001$ ), precum și între igiena orală deficitară și intensitatea cariei ( $r=0,91$ ;  $p<0,001$ ). Rezultatele susțin rolul determinant al biofilmului dentar în apariția și evoluția afectărilor orale la copii.

**Concluzii.** Biofilmul dentar reprezintă un factor-cheie în patogeniza gingivitei și cariei dentare la copii. Monitorizarea indicilor clinici, instruirea precoce în igiena orală și consolidarea programelor preventive pot reduce povara bolilor orale în populația pediatrică.

**Nicoleta PRONENCO**

student anul V, USMF „Nicolae Testemițanu”

<https://orcid.org/0009-0008-5291-3641>

E-mail: [nicoleta.pronenco@gmail.com](mailto:nicoleta.pronenco@gmail.com)

**Elena STEPSCO**

Dr. șt. med., conf. univ., Catedra de chirurgie OMF pediatrică și pedodontie

„Ion Lupan”, USMF „Nicolae Testemițanu”

<https://orcid.org/0000-0001-8167-1997>

E-mail: [elena.stepco@usmf.md](mailto:elena.stepco@usmf.md)

**Alina FERDOHLEB**

Dr. șt. med, conf. univ., Catedra de medicină socială și management

„Nicolae Testemițanu”, Republica Moldova

<https://orcid.org/0000-0003-1344-5466>

E-mail: [alina.ferdohleb@usmf.md](mailto:alina.ferdohleb@usmf.md)

**Traumatismele dinților permanenți tineri: particularitățile clinice, management contemporan și prevenție**

*Traumatic injuries of young permanent teeth: clinical features, contemporary management and prevention*

**Introducere.** Traumatismele dinților permanenți tineri reprezintă o urgență frecventă în stomatologia pediatrică și au consecințe funcționale, estetice și psihosociale importante. Particularitățile acestor dinți, precum apexul deschis, pereții radiculari subțiri și camera pulpară voluminoasă, influențează răspunsul biologic la traumă, tratamentul și prognosticul.

**Scop.** Sistematizarea dovezilor actuale privind epidemiologia, factorii de risc, tabloul clinic și conduita terapeutică în traumatismele dinților permanenți tineri.

**Material și metode.** A fost realizată o sinteză narativă a studiilor observaționale publicate în perioada 2001–2025, identificate în PubMed, Scopus, PMC și în surse regionale relevante. Au fost incluse cercetări efectuate pe copii și adolescenți, axate pe fracturi coronare, luxații și avulsii ale dinților permanenți tineri, precum și pe complicațiile, prognosticul și strategiile moderne de prevenție.

**Rezultate.** Literatura analizată arată că prevalența globală a traumatismelor dentare în dentiția permanentă se situează între 13% și 17%, cu afectarea predominantă a incisivilor maxilari. Băieții, pacienții cu overjet crescut, acoperire labială insuficientă și cei implicați în sporturi de contact fără gutieră prezintă risc mai mare. Fracturile coronare sunt cele mai frecvente leziuni, urmate de luxații și avulsii, acestea din urmă fiind asociate cu un prognostic mai rezervat. Abordarea actuală favorizează tratamentele minim invazive orientate spre păstrarea vitalității pulpare, repunerea precoce și ferulajul flexibil în luxații, iar în avulsie replantarea imediată și utilizarea unor medii adecvate de conservare. Succesul terapeutic depinde de rapiditatea intervenției, severitatea leziunii, stadiul dezvoltării radiculare și complianța la urmărirea clinică și radiologică.

**Concluzii.** Managementul contemporan al traumatismelor dinților permanenți tineri trebuie să fie prompt, conservator și individualizat, cu prioritizarea menținerii vitalității pulpare și a continuării dezvoltării radiculare. Prevenția prin gutiere de protecție, screening ortodontic precoce și educație pentru acordarea primului ajutor poate reduce povara acestor leziuni în populația pediatrică.

#### Livia ȚAPU

PhD student, National Agency for Public Health, Chisinau,

Republic of Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-4424-3501>

E-mail: [liviatapu@gmail.com](mailto:liviatapu@gmail.com)

#### Alina FERDOHLEB

PhD, associate professor, Chair of Social Medicine and Management,

Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy,

Chisinau, Republic of Moldova

<https://orcid.org/0000-0003-1344-5466>

E-mail: [alina.ferdohleb@usmf.md](mailto:alina.ferdohleb@usmf.md)

#### Olga BURDUNIUC

PhD, associate professor, Microbiology and Immunology Discipline,

Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy,

Chisinau, Republic of Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-6944-0800>

E-mail: [olgaburduniuc3@gmail.com](mailto:olgaburduniuc3@gmail.com)

#### Larisa SPINEI

PhD hab., professor, Chair of Social Medicine and Management, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Chisinau, Republic of Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-5370-9801>

E-mail: [larisa.spinei@usmf.md](mailto:larisa.spinei@usmf.md)

#### Carles M. BORREGO

PhD hab., professor, Catalan Institute for Water Research (ICRA-CERCA),

Girona, Spain; Microbial Molecular Ecology Group,

Institute of Aquatic Ecology, University of Girona, Spain

<https://orcid.org/0000-0002-2708-3753>

E-mail: [cborrego@icra.cat](mailto:cborrego@icra.cat)

#### Antibiotic use and antimicrobial resistance in the general population: knowledge, attitudes, practices and public health implications

*Utilizarea antibioticelor și rezistența la antimicrobiene în populația generală: cunoștințe, atitudini, practici și implicații pentru sănătatea publică*

**Introduction.** Antimicrobial resistance is driven not only by microbiological mechanisms but also by population behaviours regarding access to and use of antibiotics. Understanding these behaviours is essential for risk communication and antibiotic stewardship interventions.

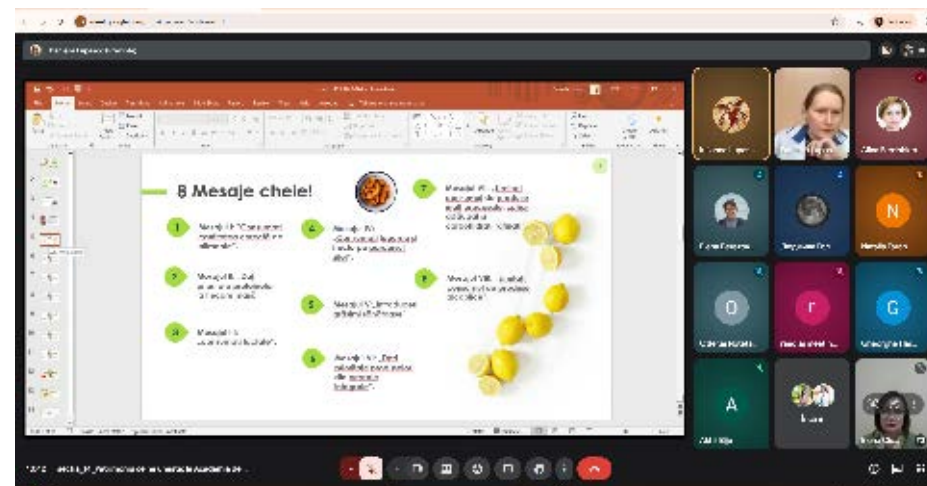
**Aim.** To analyse current evidence on the knowledge, attitudes, and practices of the general population regarding antibiotics and antimicrobial resistance, with a focus on relevance for the Republic of Moldova.

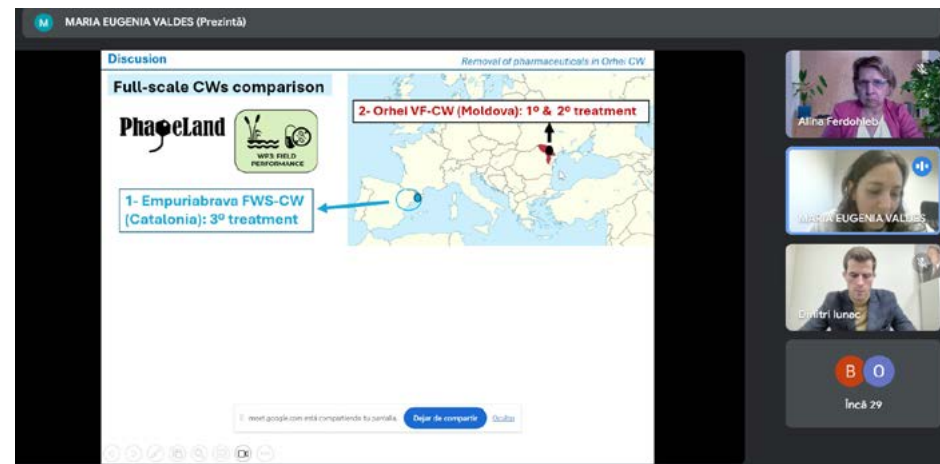
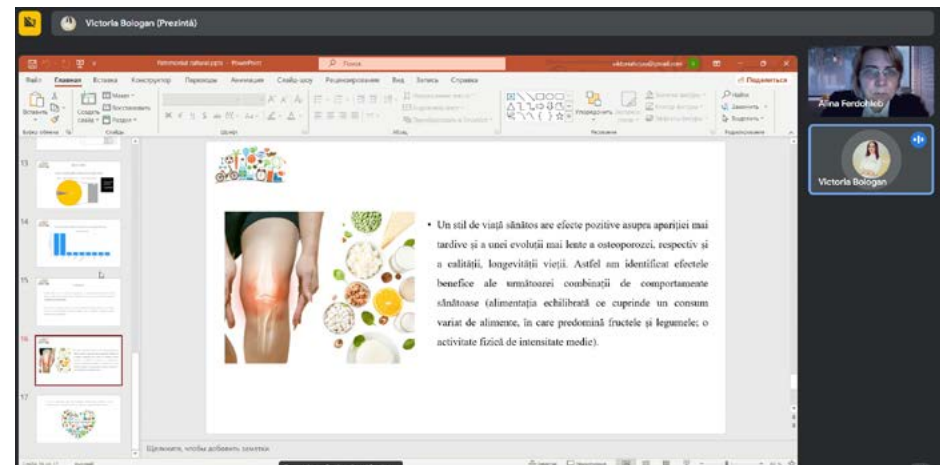
**Materials and methods.** A narrative synthesis of open-access publications identified through PubMed/MEDLINE, Scopus, Web of Science, Embase, the Cochrane Library, and institutional repositories (2000–2025) was conducted. Population-based KAP studies, qualitative research, and conceptual syntheses addressing the general population, parents, and community members were included. The analysis examined knowledge, attitudes, practices, and determinants of inappropriate antibiotic-related behaviours.

**Results.** The reviewed literature indicates that misconceptions about the role of antibiotics in viral infections, self-medication, premature discontinuation of treatment, reuse of leftover medicines, and access to antibiotics without prescription remain common. Cross-sectional KAP studies are most useful for estimat-

ing the scale of these behaviours and identifying priority groups, while qualitative studies explain their persistence through economic constraints, limited access to healthcare services, prior experiences, parental anxiety, and local treatment norms. Data from the Republic of Moldova confirm the local relevance of the issue: 60.7% of respondents reported using antibiotics without medical consultation, and 36.2% considered antimicrobials useful for seasonal viral infections. Domestic publications also underscore the need for validated instruments and the integration of behavioural data into the national antimicrobial resistance response.

**Conclusions.** Available evidence supports the major utility of KAP studies for mapping irrational antibiotic use, and of qualitative studies for elucidating the social mechanisms that sustain it. Combining these sources of evidence can underpin more precise and contextually adapted public health interventions in the Republic of Moldova.







## SECȚIUNEA

### Valorificarea patrimoniului prin intermediul drepturilor de proprietate intelectuală / *Capitalizing on heritage through intellectual property rights*

**Victoria PULBERE**

Șefă adjunctă, Direcția mărci și design industrial,  
Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală  
E-mail: victoria.pulbere@agepi.gov.md

### Geographical Indications (GI) and Traditional Specialities Guaranteed (TSG) – symbols of promotion and recognition of traditional and local products.

#### Case study

*Indicațiile geografice (IG) și specialitățile tradiționale garantate (STG)  
– simboluri de promovare și recunoaștere a produselor tradiționale și locale.  
Studiu de caz*

The presentation “Geographical Indications (GIs) and Traditional Specialities Guaranteed (TSG) – symbols for the promotion and recognition of traditional and local products” analyses the role of GIs and TSGs as legal, economic and cultural instruments for the protection and valorisation of agri-food heritage.

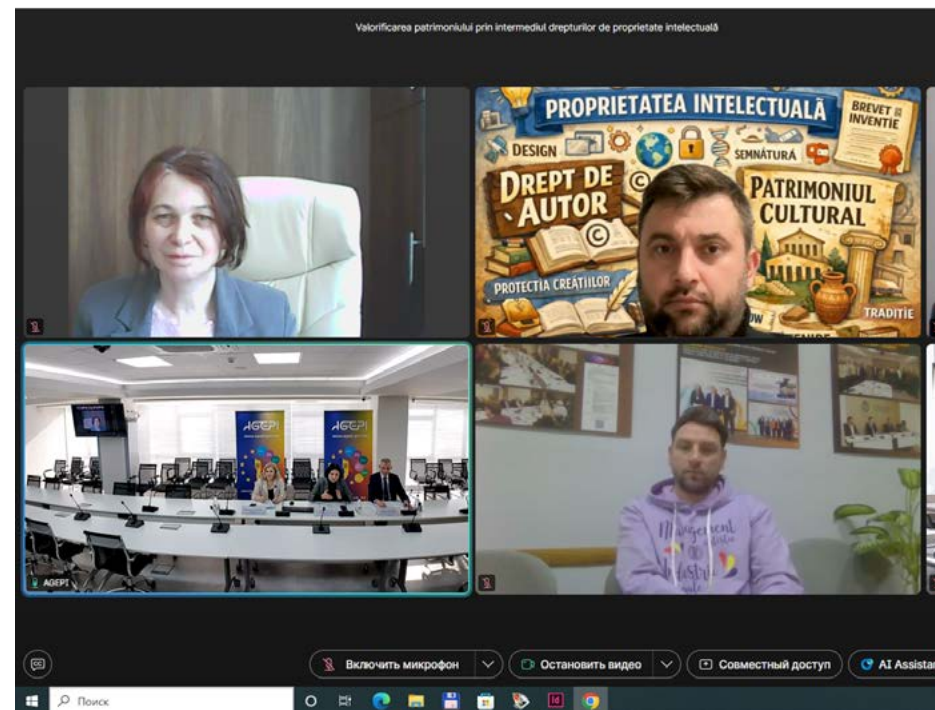
In the context of globalization and production standardization, the contemporary consumer is faced with a choice between uniformity and authenticity. GIs and TSGs provide a clear mechanism of market differentiation, based on origin, reputation, specificity and tradition. GIs protect products whose quality or characteristics are essentially linked to a defined geographical area, while TSGs protect the specificity of a recipe or a traditional production method, independently of the place of manufacture. In this way, cultural heritage becomes not only an element of identity, but also a valorisable economic asset.

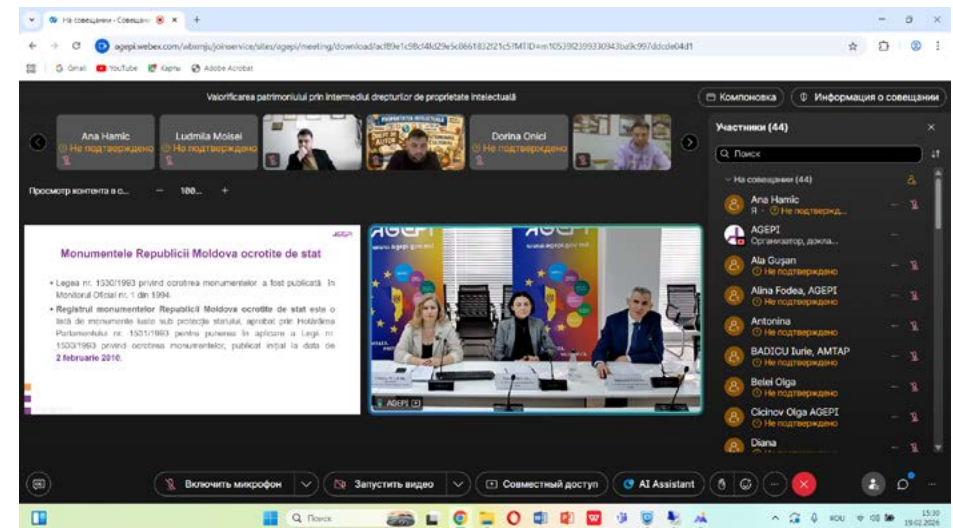
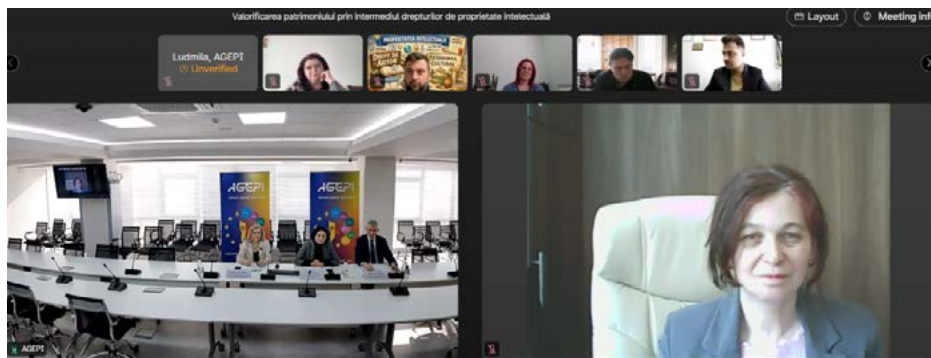
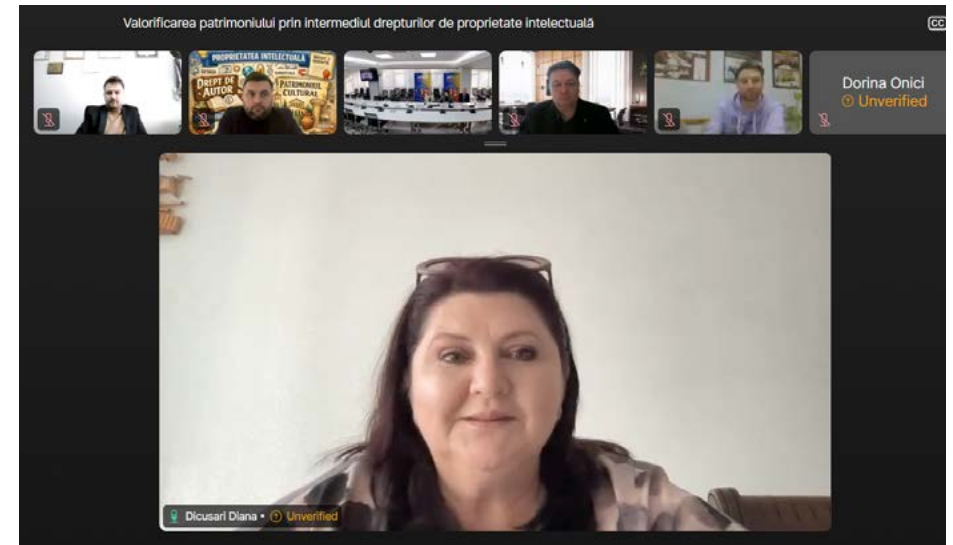
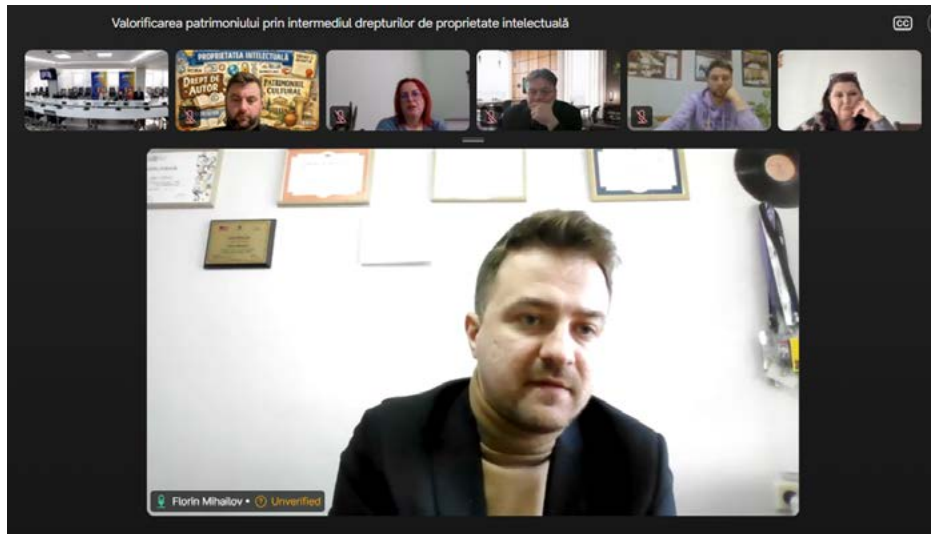
The presentation highlights the national legal framework (Law No. 66/2008 and related regulations), the registration procedure and protection mechanisms, as well as the role of AGEPI in administering and promoting the system. At the same time, international protection instruments are analysed, including the Geneva Act of the Lisbon Agreement, including the EU–Republic of Moldova Association Agreement, etc., which strengthen the recognition of Moldovan GIs on external markets. Furthermore, the Map of Protected GIs and the Map of Potential GIs are presented as modern tools for visibility, research and identification of new opportunities for the valorisation of local heritage.

Based on European studies, data are presented regarding the economic impact of GIs and TSGs: products with PGI register, on average, higher sales values compared to similar non-certified products, contributing significantly to exports, rural development, job creation and the preservation of traditional know-how. The

system stimulates cooperation among producers, protects natural resources and supports rural tourism.

In conclusion, GIs and TSGs do not represent only mechanisms for the protection of the past, but strategic instruments for sustainable development and competitiveness, capable of transforming tradition into added value and cultural identity into an economic advantage for the society of tomorrow.





## SECȚIUNEA

### Educație pentru Patrimoniul / *Heritage education*

**Valentina URSU**

Dr. în istorie, conf. univ.

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

<https://orcid.org/0000-0002-5711-8726>

E-mail: [ursuvalentina@yahoo.com](mailto:ursuvalentina@yahoo.com)

#### **Școala și patrimoniul cultural în viziunea Elenei Postolachi**

*School and cultural heritage in the vision of Elena Postolachi*

Numele Elenei Postolachi este cunoscut în Republica Moldova, dar și în întreg spațiul românesc ca etnograf, meșter popular, cercetător științific, manager, promotor al culturii tradiționale.

Elena Postolachi a fost una din primele cercetătoare din Republica Moldova după declararea independenței care a depus foarte multe eforturi pentru trezirea interesului față de cultura etnică. Ea ocupă un loc important în istoria culturii naționale și în promovarea etnografiei la treapta învățământului general. Cercetătoarea publică mai multe articole dedicate raporturilor dintre patrimoniul și școala: *Arta populară – mijloc de educație a copiilor*, 1989; *Școala și etnografia*, 1989; *Școala și cunoștințele de etnografie*, 1990; *Bazele etnografiei în instruirea generației tinere și păstrarea imaginii naționale*, 2005; *Importanța etnografiei și culturii naționale în formarea generației tinere*, 2010 etc.

O dimensiune a activității didactice și pedagogice a Elenei Postolachi o reprezintă elaborarea Conceptului *Bazele etnografiei și artei naționale în procesul de creștere a generației tinere* și promovarea acestuia în mediile științifice și educaționale, 2005. Acesta va fi aplicat și dezvoltat în procesul elaborării mai multor lucrări cu profil didactic.

Ideile principale ale autoarei în promovarea culturii tradiționale în societate au fost: necesitatea cunoașterii etnografiei și culturii etnice a popoarelor este argumentată de interesul fiecăruia spre dăinuire permanentă și continuă; etnografia te familiarizează cu diversitatea de forme și expresii culturale; programele internaționale și naționale atenționează și orientează la protecția și promovarea expresiilor culturale; una din căile strategice pentru protecția și promovarea continuă a valorilor culturii etnice este însușirea etnografiei și artei populare în școală.

Este autoare al concepției științifice despre structura organizatorică și căile de activitate ale Centrului științific de renaștere a artei populare, concepție expusă și aprobată pentru realizare la nivel internațional. Elena Postolachi a specificat autenticitatea, evidențiind cum se determină și cum se păstrează și valorifică tra-

diția populară. S-a bazat pe principiul obiectivității, istorismului, adevărul istoric fiind pronunțat expus, argumentat în întreaga operă. A depus străduință, alături de alți etnografi, meșteri populari în crearea posibilităților de utilizare de către elevi a materiei prime din Moldova și confecționarea din lână, lut, piele, pielicele, lozie, a diverselor obiecte ecologice.

Elena Postolachi a fost cunoscută prin programele televizate „Hai să meșterim”, „Etnografia”, „Mărgăritare etnografice”, prin ciclul de publicații „Din zestrea neamului” etc.

Prin lucrările publicate și prin activitatea culturală Elena Postolachi ne-a lăsat o zestre bogată din tezaurul neamului – materiale inedite culese și valorificate în multiplele expediții etnografice; în laboratoarele de specialitate; în cadrul întâlnirilor cu meșterii populari; la prelegerile și seminarele desfășurate cu studenții; în organizarea ședințelor Secției de Etnografie, a conferințelor, simpoziunilor etc.

**Snejana RACU**

profesoară de *Istoria românilor și universală*, Gimnaziul-Grădiniță „Constatintin Negruzzi”, s. Tîrnova, r. Dondușeni, Republica Moldova

#### **Contribuția disciplinei Istoria românilor și universală la înțelegerea și valorizarea patrimoniului**

*The contribution of the discipline of Romanian and universal history to the understanding and valorization of heritage*

*Istoria românilor și universală* ocupă un loc important în formarea identității culturale și civice a elevilor, contribuind la dezvoltarea respectului față de patrimoniul local și național. Prin studiul trecutului, elevii descoperă nu doar evenimente și date istorice, ci și valorile, simbolurile și tradițiile care definesc identitatea unei comunități. În acest sens, înțelegerea istoriei propriiei țări devine o cale de cultivare a conștiinței identitare și a responsabilității civice.

Educația istorică oferă elevilor posibilitatea de a percepe patrimoniul cultural ca expresie a memoriei colective și ca element esențial al continuității culturale. Monumentele, documentele și tradițiile reprezintă mărturiile ale evoluției societății și contribuie la dezvoltarea unei înțelegeri mai profunde a trecutului. Astfel, *Istoria românilor și universală* depășește simpla transmitere de informații, devenind o disciplină formativă care stimulează reflecția critică și orientarea elevilor către valorile democratice.

Prin analiza evenimentelor istorice și a diferitelor perspective asupra trecutului, elevii își dezvoltă competențe precum gândirea critică, empatia culturală și capacitatea de a înțelege diversitatea experiențelor umane. Totodată, ei învață să stabilească legături între procesele istorice locale și evoluțiile globale, ceea ce contribuie la formarea unei viziuni mai complexe asupra societății contemporane.

Un rol important îl au experiențele de învățare bazate pe explorarea patrimoniului: vizite la muzee, proiecte de documentare, analiza surselor istorice sau investigarea tradițiilor locale. Astfel de activități îi ajută pe elevi să perceapă patrimoniul nu doar ca pe o moștenire a trecutului, ci ca pe un spațiu de dialog între generații.

De asemenea, valorificarea patrimoniului este susținută prin abordări interdisciplinare, care corelează conținuturile istorice cu formarea valorilor civice și a responsabilității sociale. În acest context, educația patrimonială devine mai eficientă atunci când elevul este implicat activ în procesul de cunoaștere, prin observare, investigare și interpretare.

În același timp, utilizarea resurselor digitale oferă noi oportunități pentru explorarea patrimoniului. Platformele educaționale, arhivele digitale și tururile virtuale facilitează accesul elevilor la monumente și documente istorice, contribuind la dezvoltarea competențelor digitale și la diversificarea experiențelor de învățare.

În concluzie, educația istorică contribuie semnificativ la înțelegerea și valorizarea patrimoniului cultural. Printr-o abordare reflexivă și interdisciplinară, studiul istoriei stimulează gândirea critică, empatia culturală și responsabilitatea civică, contribuind la formarea unor cetățeni conștienți de importanța patrimoniului și implicați în protejarea acestuia.

#### Alexandru SEU

drd., Școala Doctorală „Istorie. Patrimoniul Cultural. Modernitate”, UPSC „Ion Creangă”, profesor de istoria românilor și universală (GD I) și educație pentru societate, Colegiul de Medicină Veterinară și Economie Agrară din Brătușeni  
<https://orcid.org/0009-0000-2652-3668>

#### **Patrimoniul cultural ca resursă didactică în învățământul profesional tehnic: prescripții, viziuni și experiențe didactice**

*Cultural heritage as a teaching resource in technical vocational education: prescriptions, visions and teaching experiences*

Realitățile didactice contemporane au validat potențialul formativ al elementelor patrimoniului cultural, care catalizează și fortifică cultivarea unei atitudini responsabile față de resursele identitare materiale și imateriale, care definesc continuitatea unei comunități. Posibilitățile de integrare curriculară și extracurriculară eficientă a reperelor patrimoniale în învățământul profesional tehnic facilitează formarea unui spectru de competențe din aria curriculară „Științe socioumane”, deoarece facilitează comprehensiunea criteriilor cronotopice, a factologiei și a causalității istorice, în egală măsură cu cele din „Cadrul de Referință al Competențelor pentru Cultură Democratică”.

Această comunicare oglindește reperele teoretice de integrare a studiului patrimoniului cultural ca unitate de învățare, precum și referințe din experiența didactică de studiere a patrimoniului cultural la clasă și rezultatele obținute în contextul coordonării participării elevilor în diverse competiții și proiecte de cercetare.

Integrarea patrimoniului cultural în curriculumul școlar reprezintă un demers de maximă relevanță pentru formarea unei culturi educaționale orientate spre dezvoltare durabilă. Prevederile curriculare care valorifică patrimoniul cultural urmăresc cultivarea unei atitudini responsabile față de resursele identitare materiale și imateriale, care definesc continuitatea unei comunități. Noua viziune curriculară a didacticii disciplinei educație pentru societate în învățământul profesional tehnic (*Curriculum disciplinar 2023*) vizează un proces complex de formare a competențelor pentru o cultură a democrației, valorificând o serie de concepte-cheie, printre care *patrimoniul cultural* și *dezvoltare durabilă* și propune spre dezbateri subiecte actuale și controversate, precum *viziunile radicaliste*, *populismul*, *propaganda*, care pot fi instrumentate prin prisma patrimoniului cultural.

Patrimoniul cultural este tratat ca resursă educațională strategică, ce contribuie la consolidarea identității naționale și europene, precum și la cultivarea respectului față de diversitate, deoarece reliefează, indiferent de epoca istorică și principiile estetice și axiologice pe care le reprezintă, constanta devenirii sociale și mărturia amprentei factorilor politici și socio-economici a respectivei evoluții. Prin acest cadru, educația formează cetățeni capabili să recunoască și să valorifice patrimoniul nu doar ca moștenire, ci și ca sursă de inovație și coeziune socială.

#### Olesea ROTARI

profesoară de Educație pentru societate și limba franceză,  
Instituția Publică Gimnaziul Mirești, s. Mirești, rn Hîncești, Republica Moldova

#### **Rolul disciplinei „Educație pentru societate” în formarea competenței de comunicare interculturală**

*The role of the discipline “Education for Society” in the formation of intercultural communication competence*

Disciplina „Educație pentru societate” ocupă un rol important în formarea competențelor de comunicare ale elevilor din ciclul gimnazial, contribuind la dezvoltarea cetățeanului activ, responsabil și capabil de dialog democratic. Prin conținuturile și activitățile sale, această disciplină promovează valori precum respectul, toleranța, responsabilitatea și participarea civică, toate fiind strâns legate de dezvoltarea comunicării în contexte sociale diverse.

Curriculumul disciplinei urmărește dezvoltarea competențelor de interacțiune socială, cooperare și exprimare argumentată, oferind elevilor oportunități de a

participa la situații autentice de comunicare. În cadrul acestor activități, elevii sunt încurajați să își exprime opiniile, să asculte puncte de vedere diferite și să participe la dialoguri constructive. Astfel, comunicarea devine nu doar un instrument de transmitere a informației, ci și un mijloc de formare a unor atitudini democratice și a unei înțelegeri mai profunde a diversității sociale și culturale.

Dimensiunea interculturală a comunicării este deosebit de relevantă în contextul societății contemporane, caracterizată prin diversitate culturală, lingvistică și socială. Prin abordarea unor teme precum identitatea, valorile, drepturile omului, incluziunea și nediscriminarea, disciplina *Educație pentru societate* oferă cadrul necesar pentru dezvoltarea dialogului intercultural și pentru formarea unor comportamente comunicative bazate pe respectul față de alteritate.

În procesul didactic sunt valorificate strategii interactive, precum dezbateră, studiul de caz, jocul de rol și lucrul în grup, care stimulează cooperarea, argumentarea și ascultarea activă. Aceste metode creează situații de învățare în care elevii își dezvoltă capacitatea de a analiza perspective diferite, de a formula soluții și de a comunica empatic.

În cadrul cercetării realizate au fost utilizate diverse situații de învățare cu potențial intercultural, precum analiza unor cazuri de discriminare, simularea unor activități de participare civică și dezbateri privind drepturile și responsabilitățile cetățenilor. Rezultatele evidențiază faptul că utilizarea strategiilor interactive contribuie semnificativ la dezvoltarea competenței de comunicare interculturală și la formarea unor atitudini democratice.

Prin dezvoltarea competenței de comunicare interculturală, disciplina *Educație pentru societate* contribuie direct la formarea gândirii civice, a responsabilității sociale și a participării democratice.

Elevii care știu să comunice eficient, să dialogheze și să respecte diversitatea sunt mai bine pregătiți să devină cetățeni activi într-o societate democratică.

Prin urmare, disciplina *Educație pentru societate* nu are doar un rol informativ, ci unul profund formativ, contribuind la modelarea unor cetățeni responsabili, capabili să valorifice patrimoniul cultural și diversitatea ca resurse pentru dezvoltarea unei societăți durabile.

**Larisa NOROC**

Dr., conf. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

<https://orcid.org/0000-0002-6438-9567>

E-mail: [noroc.larisa@upsc.md](mailto:noroc.larisa@upsc.md)

### **Educație, cultură și identitate comunitară prin căminul cultural interbelic** *Education, culture and community identity through the interwar cultural home*

În perioada interbelică, Basarabia, alături de Bucovina și Transilvania, devine parte a României întregite. Politica culturală a statului urmărea dezvoltarea satelor și formarea elitelor naționale. Conform sociologului și omului de stat D. Gusti, satul reprezenta o unitate socială careia trebuia să-i corespundă o cultură totală, iar țărănimea, majoritară ca populație (conform recensământului din 1930, reprezenta 80% din populația României și 72% din cea a Basarabiei), urma să devină instruită, conștientă de identitatea națională și capabilă să contracareze influențele maghiarizării, germanizării sau rusificării.

Un rol central în emanciparea, instruirea cetățeanului din România îl avea căminul cultural, perceput ca structură de educație populară, un „parlament sătesc” destinat rezolvării problemelor comunității. Constituirea căminelor culturale românești a fost inspirată de experiențele occidentale din secolul XIX și a luat amploare în interbelic. Denumirile așezămintelor culturale variau: la București – Atenee populare; la sate – Case Naționale, Cămine Culturale, Case de sfat și citire; în Bucovina – Cabinete de lectură; în Ardeal – Astra. În Basarabia, după 1918, constituirea lor a început cu sprijinul Astei, ulterior al Ligii Culturale, Casei Școalelor. O ascensiune deosebită au avut-o căminele culturale basarabene cu susținerea familiei regale prin Fundației Culturale Regale *Principele Carol, Regele Mihai*. Conform documentelor și presei vremii, căminele culturale funcționau în toate județele Basarabiei, respectând Regulamentul de funcționare publicat în Monitorul Oficial și instrucțiunile Fundațiilor Culturale. În 1938, România avea cca 2034 de astfel de așezăminte, dintre care 600 în Basarabia. Căminul avea funcții multiple: dezvoltare economică, igienă, educație, asigura continuitatea procesului de educație al școlii și bisericii. Constituirea și organizarea căminelor implicau colaborarea preot-profesor-primar, cu un birou de conducere și aprobări prin fundațiile culturale. În contextul basarabean acestea erau coordonate de Regionala Basarabeană.

Activitățile căminelor se desfășurau pe patru direcții: sănătate (igienă, educație fizică, curățenie), muncă (dezvoltare economică, cooperative, implicarea femeii în gospodărie), suflet (educație moral-spirituală, artistică și națională) și minte (biblioteci, muzeu, teatru, radio, șezători, școli serale). Unele căminele realizau cursuri, sau organizau participarea la ele a sâtenilor pentru formarea conducătorilor culturali de cămine, instruire socială și economică a țărânimii, promovând auto-

conducerea, activismul și munca de colaborare în comunitate. Multe din cămine urmăreau constituirea bibliotecii, muzeului local, băii populare etc.

Prin cercetare sociologică și monografii etnografice, care intra nu doar în sarcina echipelor sociologice, dar și a căminelor, se documentau aspecte geografice, economice, sanitare, istorice și folclorice ale satelor. Activitățile culturale cuprindeau excursii, serate muzicale, teatru, concursuri sportive, la care erau implicați activ sătenii, dar și elevii. Bibliotecile populare și mass-media timpului (presa, radioul) sprijineau instruirea și informarea comunității.

Muzeele sătești valorificau patrimoniul local, cu secțiuni naturale și meșteșugărești, iar educația artistică și patriotică se realiza prin coruri, ansambluri muzicale, teatru, port și dans național. Căminele organizau sărbători locale și naționale, conferințe pentru educația civică și morală, consolidând identitatea comunitară și spiritul solidar între preot, învățător, medic și autorități locale. Este necesar de menționat, că la nivel central pentru activitate remarcabilă erau gratificate căminele culturale, iar oamenii gospodari ai localităților li se oferea premii precum pluguri sau alte recompense de valoare.

### Valentina ENACHI

Dr. în istorie, conf. univ.

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

<https://orcid.org/0000-0002-1682-3103>

### Identitatea europeană și patrimoniul național românesc

*European identity and Romanian national heritage*

Scopul comunicării este de a puncta problema fenomenului identitar și demonstrarea prezenței identității culturale europene prin valorile sale fundamentale în spațiul social și cultural al Republicii Moldova.

**Cadrul teoretic al problemei.** Conceptul de identitate este unul integrativ, având mai multe valențe. Abordarea psihologică, analizată de Z. Freud ca un element de integrare și de adaptare a individului la mediul social, este una din primele teorii din domeniul studiului identității. Autorul menționează că destrămarea identității generează „mizeria psihologică a maselor” și acțiuni antisociale. Sociopsihologia americană definește identitatea (în opoziție cu psihanaliza) ca sentiment organic de apartenență la epoca istorică și relații interpersonale, armonizând eul social cu cel social. Exponentul acestei teorii este cunoscutul savant Erik Erikson. Aspecte esențiale ale identității au fost studiate și de alți autori notorii occidentali.

În Republica Moldova problema identității a fost abordată multidimensional: istoric de Gh. Cojocaru, A. Petrencu, I. Cașu; lingvistic de S. Berejan și N. Bilețchi, care au susținut identitatea românească în opoziție cu cea moldovenească sovietică, promovată de istoricii din partidele socialist și comunist și alte formațiuni prorus.

Articole referitoare la identitatea din Republica Moldova au fost publicate de Gh. Bobână, Liliana Beniuc, Tatiana Comendant, Ludmila Lazarev ș.a. Aceste lucrări au analizat din diferite perspective problema identitară din țara noastră, contribuind semnificativ la studierea acesteia. Problemele identitare din Moldova sunt prefigurate și în mass-media și în creațiile literare.

Identitatea europeană este concepută ca un construct social care provine dintr-o interacțiune socială intenționată. Identitatea europeană desemnează procesul de identificare cu „ideea de Europă”. Părți constitutive ale identității europene sunt valorile culturale. Problema identitară este în strânsă corelație și are aspecte confluente cu valorile culturale și civilizaționale ale patrimoniului național românesc.

De altfel, patrimoniul românesc are un strat european bine conturat subliniat de elemente umaniste și moderne apusene. Civilizația românească a sintetizat influențe atât răsăritene cât și europene. Acest fapt oferă identității europene o receptivitate sporită în spațiul nostru.

Promovarea identității europene în Republica Moldova are loc prin mass-media, învățământul mediu și superior (prin introducerea cursurilor de cultură europeană și alte activități), proiecte ERASMUS și Jean Monnet, conferințe științifice și cooperare transfrontalieră. Identitatea europeană în spațiul cultural este prezentă și ea îmbogățește patrimoniul național prin valorile sale axiologice ca: democrația, pluralismul, interculturalitatea, echitatea și demnitatea umană.

### Liudmila ECMECCI

Profesoara de Limba și Literatura Română, IP Gimnaziul „F. Angheli”, s. Gaidar

<https://orcid.org/0000-0002-3889-8368>

### Metode tradiționale și moderne utilizate la orele de limba română pentru formarea competenței interculturale

*Traditional and modern methods used in Romanian language classes to develop intercultural competence*

Formarea competenței interculturale reprezintă una dintre finalitățile esențiale ale educației contemporane, în special în contextul globalizării, al mobilității culturale și al diversității tot mai accentuate din spațiul educațional. Orele de limba și literatura română oferă un cadru privilegiat pentru dezvoltarea acestei competențe, deoarece limba nu este doar un instrument de comunicare, ci și un purtător de valori, mentalități, tradiții și perspective culturale. Prin intermediul textelor literare și nonliterare, al actelor de comunicare orală și scrisă, precum și al interacțiunilor educaționale, elevii au posibilitatea de a explora atât propria identitate culturală, cât și pe cea a altora, învățând să manifeste deschidere, toleranță și respect față de diversitate. În acest sens, atât metodele tradiționale, cât și cele moderne utilizate la

orele de limba română contribuie, în mod complementar, la formarea competenței interculturale, fiecare având un rol specific și o valoare pedagogică distinctă.

Metodele tradiționale, consacrate prin practica didactică de-a lungul timpului, continuă să își demonstreze relevanța în procesul de formare interculturală atunci când sunt utilizate într-o manieră reflexivă și adaptată contextului actual. *Explicația, conversația, lectura dirijată, povestirea sau analiza literară clasică* pot facilita înțelegerea profundă a textelor și a mesajelor culturale pe care acestea le transmit.

*Învățarea prin cooperare* reprezintă una dintre cele mai eficiente metode moderne pentru formarea competenței interculturale la orele de limba română. Activitățile de grup, proiectele comune și sarcinile colaborative stimulează interacțiunea dintre elevi, favorizând schimbul de perspective și negocierea sensurilor. În cadrul grupurilor eterogene, elevii învață să colaboreze cu persoane care au experiențe, opinii sau culturi diferite, dezvoltându-și abilități de comunicare interculturală, empatie și rezolvare pașnică a conflictelor.

Metoda proiectului, frecvent utilizată în didactica modernă, oferă un cadru complex pentru explorarea temelor interculturale. Prin realizarea de proiecte tematice, elevii pot investiga aspecte precum *diversitatea culturală, patrimoniul cultural, identitatea națională sau relația dintre cultură și limbaj*. Procesul de documentare, selecție a informațiilor, prezentare și evaluare implică nu doar achiziția de cunoștințe, ci și dezvoltarea competențelor de analiză critică și autoevaluare.

Utilizarea metodelor interactive, precum *dezbaterrea, studiul de caz sau jocul de rol*, contribuie semnificativ la formarea competenței interculturale. Dezbaterrea pe teme culturale sau sociale, inspirate din textele studiate, îi ajută pe elevi să își argumenteze opiniile și să respecte punctele de vedere diferite.

În concluzie, formarea competenței interculturale la orele de limba română reprezintă un proces complex și dinamic, care presupune îmbinarea armonioasă a metodelor tradiționale cu cele moderne. Metodele tradiționale oferă structura și rigoarea necesare înțelegerii limbii și literaturii, în timp ce metodele moderne stimulează participarea activă, reflecția și deschiderea către diversitate. Prin utilizarea echilibrată și creativă a acestor metode, profesorul de limba română poate transforma ora într-un spațiu de dialog intercultural, contribuind la formarea unor elevi competenți, toleranți și pregătiți să se integreze într-o societate pluralistă. Astfel, educația lingvistică și literară depășește granițele disciplinei, devenind un instrument esențial pentru formarea cetățeanului activ și responsabil al secolului XXI.

**Elena ARDELEAN**

conf. univ. dr., Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

<https://orcid.org/0000-0002-2873-7966>

E-mail: [elardelean@yahoo.fr](mailto:elardelean@yahoo.fr)

### **Strategii de predare pentru educația patrimonială în contextul erei digitale**

*Teaching strategies for heritage education in the context of the digital age*

În contextul societății digitale contemporane, procesul educațional este influențat profund de integrarea tehnologiilor informației și comunicațiilor, ceea ce determină o reconsiderare a strategiilor didactice utilizate în predarea noțiunilor legate de patrimoniul cultural.

Studiile sociologice realizate recent au concluzionat că, într-un mare procent, informațiile transmise prin intermediul canalelor tradiționale sunt percepute de tineri ca fiind elitiste și neinteresante. Aceștia preferă, în schimb, surse digitale rapide, cum ar fi rețelele de socializare sau diferite platforme online. Așadar, predarea elementelor de patrimoniu cultural prin instrumente digitale reprezintă o direcție modernă și imperios necesară în educația contemporană.

Strategiile de predare a patrimoniului cultural trebuie să integreze metode tradiționale, experiențiale și digitale, într-o perspectivă interdisciplinară și centrată pe elev/ student. Prin combinarea tehnologiilor digitale inovatoare (Tururi virtuale, Realitatea virtuală VR, Realitatea Augmentată AR, Platformele educaționale interactive, Digital storytelling etc.) cu învățarea în aer liber, inclusiv vizite la muzee și situri de patrimoniu, se pot crea experiențe de învățare interactive și captivante pentru tineri.

Deși există încă multe limite în utilizarea lor, tehnologiile digitale oferă oportunități semnificative pentru valorificarea conținuturilor culturale într-o manieră interactivă și adaptată stilurilor moderne de învățare.

Tehnologia nu înlocuiește, însă, contactul direct cu valorile culturale, ci îl completează și îl îmbogățește, oferind experiențe educaționale interactive și accesibile.

## SECȚIUNEA

**Patrimoniu scris. Circulația cărții românești vechi în Moldova /  
Written heritage. The circulation of old Romanian books in Moldova**  
Muzeul Țăranului Român, București

**Daniela LUPU**

**A book from Paul Gore's library in the Museum of Bucharest Library:**

**Jean-Louis Carra, Histoire de la Moldavie et de la Valachie (1777)**

*O carte din biblioteca lui Paul Gore în Biblioteca Muzeului Municipiului  
București: Jean-Louis Carra, Histoire de la Moldavie et de la Valachie (1777)*

Paul Gore (1875–1927), historian, heraldist, writer, politician and honorary member of the Romanian Academy (1919), had a unique library, both in Bessarabia and, after the Unification of 1918, in Greater Romania. Paul Gore's library in Chisinau was appreciated by contemporaries for its collection of old and rare books and especially for its impressive collection of publications relating to Bessarabia, written in Romanian, Russian, French and German. According to researchers who studied the library's catalogue and inventory, it contained 5,014 titles (6,456 volumes). After Paul Gore's passing, the family sold about 4,000 volumes to the King Ferdinand Foundation in Iași and some of them became part of the collection at the "Mihai Eminescu" Central University Library in Iași. A few volumes from his vast library remained in Chisinau, having been discovered by the late researcher Maria Danilov in the collection of the Central Scientific Library of the Academy of Sciences of Moldova.

Our paper presents a book from Paul Gore's library that was found in the in the Museum of Bucharest Library. It is the well-known work of Prince Grigore Alexandru Ghica's secretary, the Frenchman Jean-Louis Carra, *Histoire de la Moldavie et de la Valachie* published in Paris in 1777, but with the false editorial indication that it appeared in Iași. This book was marked by Paul Gore with several types of ex-libris, including his distinctive heraldic ex-libris label, which figure the Gore-Leoa family coat of arms. Our aims is to reveal the previous owners of this copy and reconstruct its journey from Chisinau to Bucharest.

**Alina PARASCHIV**

Drd., B.C.U. „Carol I” – București

**Însemnări manuscrise pe cartea veche românească din colecția  
Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I” din București**  
*Însemnări manuscrise pe cartea veche românească din colecția  
Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I” din București*

Importanța aducerii la lumină a notațiilor manuscrise aflate pe vechile file de carte românească a fost demonstrată, de-a lungul timpului, prin numeroase lucrări și instrumente științifice – ediții dedicate, studii și articole, precum și cataloage ale colecțiilor speciale. Realizat de un colectiv interdisciplinar și publicat în 1972, catalogul „Carte veche românească în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare București” a consemnat și însemnările manuscrise cuprinse în documentele descrise. Lucrarea de față aduce noi semnalări și transcrieri, provenind din titluri intrate ulterior în colecție.

**Cristina Maria SPÂNU-CÎMPIANU**

Drd., Expert restaurator carte veche, document

Muzeul Național al Țăranului Român

**Îndreptarea Legii – exemplarul de la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare”  
din Vaslui. Stare de conservare**

*Correction of the Law – the copy from the «Ștefan the Great» County MUSEUM  
of Vaslui. State of conserva-tion*

Singurul exemplar al *Îndreptării Legii* tipărită de Matei Basarab la Târgoviște în anul 1652 se găsește în prezent la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui. Numeroasele însemnări marginale ce sunt scrise pe paginile acestui valoros volum pot reconstitui, chiar și fragmentar, traseul pe care l-a avut pe parcursul celor mai bine de trei secole și jumătate de existență. Deși cartea a trecut și prin Bârlad, pe la biserica Sf. Dumitru, aceasta nu este menționată de episcopul Iacov Antonovici în volumul I al „Documentelor bârlădene” unde se ocupă de însemnări culese de prin cărțile bisericilor din orașul Bârlad.

Din păcate, stare de conservare a cărții este mediocră, legătura din piele dintr-o singură bucată maro-roșcat cu scoarțe din lemn se păstrează parțial, coperta doi lipsește complet. Pielea este deteriorată, prezintă roșături, zgârieturi, decolorări și atac xilofagic. Blocul de carte este desprins de legătura cărții, este fixat doar prin intermediul unui fragment de piele la piciorul cotorului. Cusătura este executată pe patru nervuri profilate din sfoară, adezivul de pe cotor fiind puternic îmbătrânit,

îmbrunit și casant. Pagina de titlu este desprinsă de blocul de carte prezentând degradare oxidativă cu pierderi de suport. Se observă restaurări empirice anterioare, semn al grijii purtate de diferiții proprietari ai acestei *Pravile* de-a lungul timpului.

**Aurel-Florin ȚUSCANU**

Pr. lect. univ. dr., Universitatea de Stat „Alec Russo” Bălți  
Arhiepiscopia Romanului și Bacăului

**Cărți de cult din Obstea Paisiană de la Mănăstirea Secu,  
păstrate în biblioteca eparhială de la Roman**

*Religious books from the Paisian Congregation from Secu Monastery,  
kept in the diocesan library in Ro-man*

Mănăstirea SECU avea în secolele XVII–XVIII câteva proprietăți în vecinătatea Târgului Roman, între care și satul Brătești (astăzi Ion Creangă, județul Neamț). La anul 1643, satul aparținea lui Nistor Batiște, rudă apropiată cu Nestor Ureche ctitorul Mănăstirii Secu. Acesta, la bătrânețe s-a călugărit cu numele Nicodim și a dăruit mănăstirii Secu toată averea sa, inclusiv satul Brătești, unde va fi ridicată o bisericuță de lemn cu hramul „Tăierea Capului Sf Ioan Botezătorul”, care va îndeplini rolul de schit (metoc al Mănăstirii Secu).

Aici au venit câțiva călugări de la Secu să administreze moșia și să împlinescă rânduiala liturgică, prilej cu care au adus cu ei obiecte liturgice, între care și cărți de cult (unele din obștea starețului Paisie Velicicovschi) necesare pentru slujbe. În secolul al XIX-lea schitul a fost desființat, iar cărțile au rămas la biserica parohială Brătești, (astăzi Ion Creangă, Protopopiatul Roman), de unde au fost preluate în custodie și aduse la Biblioteca Eparhială din Roman, pentru restaurare și conservare.

Deosebit de prețioase pentru noi sunt **însemnările** facute pe paginile învechite ale acestor cărți de cult, care surprind „istoria” acestora, informații despre donatori, despre biografiile și destinele unor personalități, despre fenomene meteorologice etc. ca și prin mesajele care le transmit, ori le sugerează, ele se constituie într-un auxiliar prețios nu numai pentru cunoașterea directă, dar și pentru buna înțelegere, sub diferite aspecte, a stării și evoluției unei lumi care, mai mult sau mai puțin îndepărtată de noi, ca timp, loc, mentalitate, cultură, nu este alta decât cea a înaintașilor noștri. Dintre cărțile vechi de cult, ce păstrează însemnări care confirmă apartenența lor la obștea Sf. Paisie amintim: PENTICOSTAR, București, 1743, BER III, 306; MOLITFELNIC, Iași, 1749, BER II, 79; TEOFILACT, Tâlcuirea celor 4 Evanghelii, Iași, 1805, BER IV, 59; OCTOIH, Râmnic, 1811, BER 209.

Prezența acestor tipărituri în Biblioteca Eparhială de la Roman, confirmă fenomenul cultural istoric al circulației vechilor noastre scrieri în spațiul românesc,

factor de unitate culturală și spirituală a românilor de pretutindeni, despre care consemnează cercetătorul Florian Dudaș: „Prin circulația vechilor cărți, dintr-o provincie în alta, dintr-o localitate în alta, dintr-o posesiune în altă posesiune, după cum spun numeroasele note înscrise pe paginile lor, de la mâna simplă de cărturar la mâna cu pecete inelară, s-a păstrat unitatea neamului și a spiritului național”.

## SECȚIUNEA

### Contribuții filosofice, politologice și sociologice în cunoașterea societății / *Knowing society through philosophy, political sciences and sociology* Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM

**Ana PASCARU**

habilitat doctor în philosophy, Institute of Legal, Political and Sociological  
Research of the State University of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-4669-7996>  
E-mail: apascaru2010@gmail.com

### Reintegrarea cercetărilor științifice în patrimoniul societății *Reintegration of scientific research into society's heritage*

The contemporary world, assaulted by multiple challenges such as climate change, the pandemic or major socio-political turbulences, is also disrupting the community, environment, including the heritage of society built by previous generations. Heritage that, under the conditions of the opening of new horizons of the Information Age, more recently of Information Technologies, risks losing the connection between historical-axiological and contemporary landmarks. However, heritage represents a storage of natural, material and immaterial values that it preserves, promotes and complements with new ones or those in the process of formation in society. Storages in which values from all fields of activity communicate and interrelate with each other depending on the state of affairs in one society or another. We are talking about the storages of heritage in which after the 60s of the 20th century it was enriched with a rising phenomenon, namely science. Science that was recognized as a public function as a result of its share in the development of the economy of society. Recognition that also means responsibilities according to the function, namely the reintegration of scientific research as part of society's heritage in order to ensure the balance between instrumental and administrative logic in the valorisation of the results obtained and consolidation it's in the societal heritage. Rather a balance in which the researcher's responsibility for the product obtained meets the understanding and awareness of the value of actions on the part of social actors for valorisation in all fields of activity.

Undoubtedly, we record as part of the society's heritage the value of individual and community memory inextricably influenced by the opening of new horizons of digitalization. Simultaneously with the capacity and resilience of man to maintain and develop communication between the components of the heritage whose reintegration of scientific research facilitates their development and perpetuation. The reintegration of scientific research also means another level of opening communication among the components of the heritage. Also, we are discussing a diffe-

rent understanding between valorisation and use/consumption in the application of the instrumental and administrative logic in the actions that are undertaken. Understanding being nothing more than the consciously assumed application of the logic invoked in relation to the perpetuation of the components of the heritage, including the cultural one. At list but not last, its given that scientific research signals the immanence of dangers, thanks to unlimited access to scientific and media information, the presence of an increased degree of insufficient training (functional illiterates), with marginalized critical thinking just a click away, can disrupt or destroy what has been built for centuries.

\* The theses are developed within the subprogram 01.05.01 *National Security of the Republic of Moldova in the Context of Accession to the European Union: Legal, Political and Sociological Approaches*, carried out by the Institute of Legal, Political and Sociological Research of the State University of Moldova

**Serghei SPRINCEAN**

dr. hab. în științe politice, conf. univ.  
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM  
<https://orcid.org/0000-0002-7411-9958>  
Scopus Author ID: 58172233200  
Researcher ID: V-3296-2017  
E-mail: sprinceans@yahoo.com

### Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării sale la UE *National security of the Republic of Moldova in the context of its accession to the EU*

Aderarea RM la UE capătă o tot mai mare susținere în rândul populației Republicii Moldova. În ultimii ani s-au produs mai multe evenimente ce vin să confirme această stare de lucruri. Astfel, vom aminti de victoria partidului Acțiune și Solidaritate (PAS) la alegerile parlamentare din 28 septembrie 2025, care a participat în campania electorală cu un discurs pro-european și cu o platformă electorală în care elementul principal a constituit promisiunea aderării RM la UE până în anul 2030. De asemenea, în sprijinul ipotezei creșterii numerice și calitative a electoratului pro-european în Republica Moldova în ultimii ani vin și rezultatele alegerilor prezidențiale din 20 octombrie 2024, organizate în aceeași zi cu Referendumul republican constituțional la care majoritatea cetățenilor RM care au participat la votare au răspuns „DA” la întrebarea „*Susțineți modificarea Constituției în vederea aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană?*”. De menționat că aceste alegeri prezidențiale din octombrie 2024 au reprezentat cel de-al cincilea scrutin prezidențial de la independența Republicii Moldova. Astfel, vom constata că la modificarea sub-

stanțială a preferințelor electoratului din RM pentru susținerea vectorului pro-european au contribuit mai mulți factori. Unul dintre cei mai influenți factori de migrare a electoratului din RM către preferințele de integrare europeană a RM a constituit războiul declanșat la 24 februarie 2022 de Federația Rusă prin invazia militară și hibridă a Ucrainei. Acesta a generat schimbări structurale la nivel geopolitic cu impact semnificativ asupra regiunii est-europene în general, inclusiv asupra mai multor aspecte ale vieții sociale din RM. Ca urmare a declanșării războiului din Ucraina la 24 februarie 2022, RM și Ucraina au devenit state cu statut de candidat la aderarea la UE printr-o decizie determinată de solidaritatea statelor-membre ale UE pentru aceste două țări în contextul pericolelor de securitate cu care se confruntă. Realitățile geopolitice din regiune au căpătat nuanțe noi în condițiile dezghețării procesului de extindere a UE. Prin urmare, implicarea în acest proces a Republicii Moldova și a Ucrainei, ca un gest de solidaritate și sprijin din partea națiunilor europene, în contextul războiului Rusiei contra Ucrainei a însuflețit o bună parte din cetățenii RM. Astfel, obținerea statutului de stat candidat de RM poate fi considerat, la fel, un factor important pentru creșterea preferințelor electoratului din RM pentru aderarea la UE. Este important de menționat că, admiterea Republicii Moldova ca membru cu drepturi depline al UE poate fi periclitată de mai multe aspecte, printre care se regăsește și tergiversarea soluționării problemei transnistrene, dar și târăgănarea negocierilor de pace dintre Rusia și Ucraina sub conducerea administrației Trump, ca și continuarea și escaladarea atrocităților pe frontul ucrainean. Prin urmare, Republica Moldova se arată interesată de o soluționare rapidă a situației din Ucraina din motive de asigurare a propriei securități, ca și de integrarea sustenabilă a regiunii separatiste de la sâng de Nistru, ocupată acum de militarii ruși. În aceste circumstanțe geopolitice se prefigurează o dilemă securitară importantă pentru RM ce se vrea a fi soluționată printr-o participare plenară a mai multor actori importanți din regiune cum ar fi România, Ucraina și UE. În fapt, bunele relații trilaterale dintre RM, România și Ucraina, pe lângă faptul că reprezintă un factor ce comportă o încărcătură securitară deosebită, mai ales pentru RM, pot deveni un motor puternic de dezvoltare regională cu condiția anihilării pericolului rusesc și a diminuării substanțiale a influenței Rusiei în Estul Europei.

### **Irina CEACÎR**

doctor în științe politice, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice  
al Universității de Stat din Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-4715-8027>  
E-mail: i.a.ceacir@gmail.com

### **Leadershipul adaptiv ca paradigmă emergentă: dimensiuni teoretice și perspective conceptuale asupra schimbării organizaționale**

### *Adaptive leadership as an emerging paradigm: theoretical dimensions and conceptual perspectives on organizational change*

În contextul transformărilor accelerate generate de instabilitatea geopolitică, digitalizare, presiuni normative europene și crize sistemice recurente, organizațiile publice și private sunt supuse unor procese complexe de adaptare structurală și culturală. În acest cadru, leadershipul adaptiv se conturează ca o paradigmă emergentă, capabilă să depășească limitele modelelor tradiționale de conducere, centrate predominant pe control, ierarhie și conformitate formală. În Republica Moldova acest tip de leadership poate fi întâlnit mai rar, ceea ce presupune că este nevoie de mai multă informare pe această dimensiune.

Lucrarea își propune o analiză teoretico-conceptuală a leadershipului adaptiv la general, dar și o cercetare a tipului de leadership caracteristic pentru instituțiile publice din Republica Moldova, în particular, evidențiind principalele sale dimensiuni: capacitatea de diagnostic sistemic, mobilizarea actorilor organizaționali în jurul unor provocări adaptative, gestionarea tensiunilor dintre stabilitate și schimbare, precum și cultivarea unei culturi organizaționale bazate pe responsabilitate și învățare continuă. Studiul explorează diferența dintre problemele tehnice și provocările adaptative, subliniind necesitatea dezvoltării competențelor instituționale orientate spre reflecție critică, flexibilitate și co-creare a soluțiilor.

Din perspectivă conceptuală, leadershipul adaptiv este analizat ca mecanism de transformare a culturii organizaționale, facilitând tranziția de la conformitate procedurală la schimbare autentică și internalizată. Se argumentează că această paradigmă contribuie la consolidarea rezilienței instituționale și la creșterea capacității organizațiilor de a răspunde la incertitudine și complexitate.

Prin integrarea contribuțiilor teoretice relevante și contextualizarea acestora în dinamica actuală a mediului organizațional, lucrarea oferă un cadru analitic util pentru înțelegerea leadershipului adaptiv ca instrument strategic al schimbării organizaționale sustenabile.

\* Tezele sunt elaborate în cadrul subprogramului 01.05.01 *Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice*, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova

**Svetlana COANDĂ**

doctor habilitat în filosofie, conferențiar universitar  
Universitatea de Stat din Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-1269-8085>  
E-mail: [svcoanda@gmail.com](mailto:svcoanda@gmail.com)

**Feminitate și masculinitate: delimitări identitare în opera  
lui Mircea Eliade și Constantin Noica**

*Femininity and masculinity: identity delimitations in the work  
of Mircea Eliade and Constantin Noica*

Conceptiile gânditorilor români Mircea Eliade și Constantin Noica cu referire la feminitate și masculinitate, la rolul și condiția femeii în familie și societate sunt destul de complexe. M. Eliade aprecia femeia ca începutul „tuturor începuturilor”. Anume femeia îl conduce pe bărbat spre revelația sacrului, ea mijlocește căutările identitare ale bărbatului, asigură unitatea familiei – „cadrul în care omul își formează și își manifestă personalitatea în integralitatea sa”. Însă, în lucrările de tinerețe – *Itinerariu spiritual și Apologia virilității*, M. Eliade, în mare măsură, excludea elementul feminin, calitățile intelectuale, esențele veritabilei vieți creatoare fiind considerate doar atribute ale masculinității.

Ulterior, menționând schimbarea rolului femeii în societatea modernă, M. Eliade avertiza asupra pericolului ca progresul să nu conducă spre o desacralizare totală a vieții, inclusiv a feminității, cerând să fie păstrate valorile fundamentale ale umanității, inclusiv valorile autentice ale feminității, femeia, în viziunea lui fiind atât un simbol al sacralității și regenerării, cât și un element esențial al familiei și culturii tradiționale.

C. Noica reflecta, îndeosebi, asupra misterului feminității, considerând că elementul caracteristic fundamental al femeii este dragostea, pasiunea: „Farmecul fizic, resorturile voinței, antenele inteligenței, ființa însăși, totul e augmentat prin dragoste”. El accentua că „tot ce a fost esențial pentru om și societate a stat în mâna femeii: familia, limba, educația fundamentală, cultul religios, răgazul, distracția, arta sau, pe alt plan, truda elementară, economia, clasele chiar, adesea și dinastii-le..”, argumentând că femeia a fost în stare să joace un rol important în istorie.

**Lilia BRAGA**

PhD, Institute of Legal, Political and Sociological Research  
Moldova State University  
<https://orcid.org/0000-0003-1617-5983>  
E-mail: [009braga@gmail.com](mailto:009braga@gmail.com)

**The value basis of the political processes evolution  
in the Republic of Moldova**

*Baza valorică a evoluției proceselor politice în Republica Moldova*

The Constitution of the Republic of Moldova clearly defines the goal of the country's political development: the formation of a developed democratic society. Our country has consistently declared its firm commitment to this development path for over 30 years. The purpose of our research is to determine whether our country's political system meets the necessary criteria for democracy.

The most fruitful approach for studying the nature of the Republic of Moldova political evolution at this stage seems to be the political-cultural approach. According to this approach, the quality of a political system directly depends on the values, traditions, views and ideals shared by society, which ultimately determine people's orientation towards political action. In turn, the shared by society values are a natural result of the society emancipation – a process based on socio-economic progress.

The economic progress generates social change, thereby facilitating the formation of self-expression values, which become the basis for the democratization of the political process. At the same time, the low level of economic development is a factor that contributes to the preservation of survival values in society, thereby creating fertile ground for strengthening authoritarian principles in the political sphere.

The Republic of Moldova is one of the poorest countries in Europe, whose economy is in deep chronic crisis. This largely explains why the democratic reforms that began 35 years ago in our country did not lead to a significant “value shift”. According to the Inglehart-Welzel Value Map, the Republic of Moldova mass consciousness still is dominated by the orientations towards survival/traditional values.

The dominance of survival/traditional values in citizens' orientations reduces the effectiveness of democratic reforms, placing our country in the category of “imperfect democracies,” “facade democracies,” and “sliding into authoritarianism.” Thus, it can be assumed, that the Republic of Moldova socio-political reality continues to produce and reproduce conditions that preserve survival values, thereby strengthening the tendency towards authoritarianism. A shift in values towards the culture of democracy is possible only in the context of socio-economic progress, when citizens are able to overcome political apathy and direct their energy towards protecting their rights and freedoms.

\* The theses are developed within the subprogram 01.05.01 *National Security of the Republic of Moldova in the Context of Accession to the European Union: Legal, Political and Sociological Approaches*, carried out by the Institute of Legal, Political and Sociological Research of the State University of Moldova

### **Tatiana SPĂȚARU**

doctor habilitat în sociologie, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Universitatea de Stat din Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-6397-6735>,  
E-mail: [spatarutatiana66@gmail.com](mailto:spatarutatiana66@gmail.com)

#### **Mecanisme de consolidare a rezilienței și coeziunii comunitare în fața crizelor hibride**

*Mechanisms for enhancing community resilience and social cohesion in the face of hybrid crises*

Conținutul articolului se concentrează pe elucidarea mecanismelor de consolidare a rezilienței și coeziunii comunitare în contextul emergenței crizelor hibride. Crizele moderne capătă contururi multidimensionale, non-liniare, destabilizând sisteme sociale. Caracterul hibrid al crizelor moderne fragmentează coeziunea socială și subminează reziliența societală, reducând capacitatea decizională a statului.

Metodologia studiului are la bază definirea conceptelor operaționale, sinteza literaturii academice relevante, rapoartelor de politici publice și a studiilor comparative privind managementul crizelor, dezvoltarea comunitară și amenințările hibride. Problema de cercetare urmărește identificarea unor mecanisme transferabile și a unor modele aplicabile în special în societățile caracterizate de fragilitate instituțională și vulnerabile la presiunile interne și externe.

Mecanismele identificate includ eficiența instituțională, calitatea managerială a partidelor de guvernământ, transparența decizională, nivelul de încredere pe palierul orizontal și vertical al relațiilor sociale, consolidarea capitalului social și a rețelelor comunitare.

O altă dimensiune critică a rezilienței și coeziunii comunitare în contextul crizelor hibride este expansiunea mediilor digitale, care a transformat modul de producere și consum al informației. Campaniile de dezinformare exploatează clișeele sociale și urmăresc erodarea încrederii publice. În acest context, susținerea jurnalismului independent și asigurarea accesului la surse credibile de informare devin mecanisme esențiale pentru consolidarea rezilienței și coeziunii comunitare.

Un mecanism structural pe termen lung este educația, ce contribuie la dezvoltarea unei culturi a responsabilității și solidarității comunitare.

Crizele hibride depășesc capacitatea de răspuns a actorilor individuali, solicitând cooperare la nivel micro, mezo și macro social.

### **Veaceslav UNGUREANU**

doctor habilitat în științe politice, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-7780-8479>  
E-mail: [veaceslav.ungureanu@gmail.com](mailto:veaceslav.ungureanu@gmail.com)

#### **Afirmarea geosecuritologiei în analiza interdisciplinară a relațiilor internaționale postrăzboi rece**

*The establishment of geosecurity in the interdisciplinary analysis of post-cold war international relations*

Geosecuritologia reprezintă o nouă direcție științifică în domeniul cercetării securitologiei, având ca suport analiza dimensiunii geopolitice a securității fundamentată prin aplicabilitate pe investigația influenței fenomenului geopolitic din perspectiva evoluției transformărilor structurale de sistem internațional din perioada postrăzboi rece asupra securității abordate multinivelar, sistemic și structural-funcțional. Afirmarea Geosecuritologiei în analiza interdisciplinară a relațiilor internaționale postrăzboi rece se produce în contextul realităților manifestate la nivelul procesului de redimensionare a arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale și a reconfigurării structurii geopolitice a sistemului internațional postrăzboi rece. Realizarea intereselor geopolitice de către marile puteri în asigurarea securității naționale în cadrul relațiilor internaționale postrăzboi rece au determinat o succesiune în procesul de structurare geopolitică a sistemului internațional postrăzboi rece, care s-a distins prin aranjamente geopolitice ale arhitecturii mondiale ale securității internaționale, determinate de reconturarea sferelor de influență geopolitică de către marile puteri la nivel regional pentru asigurarea unei arhitecturi geopolitice echilibrate a securității internaționale.

În condițiile anarhiei globale a relațiilor internaționale, care determină o ierarhie mondială a puterii, existența concurenței geopolitice hegemonice între marile puteri este un lucru firesc condiționat de necesitatea contribuției la procesele de asigurare a securității internaționale, atât de una singură, cât și prin intermediul alianțelor politico-militare. Actualmente, procesul de asigurare a securității internaționale suportă transformări conceptuale, iar edificarea noii structuri geopolitice a sistemului internațional se va realiza în baza conceptului de putere, care va contribui decisiv la finalizarea etapei postrăzboi rece a relațiilor internaționale. În această ordine de idei, marile puteri geopolitice vor pleda pentru o politică externă de extindere a sferelor de influență geopolitică prin intensificarea rolului factorului

politico-militar, în detrimentul celui politico-diplomatic, care nu și-a pierdut din relevanță și actualitate convențională, ci din contra s-a consolidat prin hibridare, ce va deveni unul determinant în edificarea noii ordini geopolitice mondiale, care va fi marcată de instabilitate și impredictibilitate geopolitică în procesul de garantare a păcii și securității internaționale.

**Lucia GAȘPER**

doctor în psihologie, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice,  
Universitatea de Stat din Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-5794-8386>  
E-mail: [gasperlucia@mail.ru](mailto:gasperlucia@mail.ru)

**Resursele adaptative personale ale tinerilor ca răspuns  
la provocările contemporane**

*Young people's personal adaptive resources as a response  
to contemporary challenges*

Provocările contemporane, caracterizate de incertitudine, instabilitate, presiuni socio-economice crescute, sporesc importanța cercetării rezilienței psihologice ca resursă-cheie în depășirea dificultăților și menținerea funcționării eficiente a persoanei. Investigarea factorilor psihologici și sociali care contribuie la înțelegerea și dezvoltarea rezilienței, în special la tineri, devine relevantă atât din perspectiva teoretică, cât și cea practică, oferind repere pentru dezvoltarea capacităților de adaptare în fața provocărilor actuale. Această necesitate este condiționată și de specificul perioadei tinereții, caracterizată prin formarea identității personale și profesionale, procese ce se desfășoară adesea în condiții de incertitudini și schimbări sociale accelerate. Astfel, tinerii sunt puși în situația de a mobiliza resurse interne și externe pentru a face față cerințelor mediului și pentru a-și menține echilibrul psihologic și social.

Rezultatele sondajului sociologic din 2025 arată că reziliența tinerilor (16–29 de ani) se configurează ca un construct, rezultat al interacțiunii resurselor personale, precum sensul vieții, speranța, autoreglarea emoțională și valorile – interacțiune care contribuie la menținerea echilibrului psihologic și la mobilizarea mecanismelor interne de adaptare.

Și resursele sociale, inclusiv reprezentate de familie, comunicare și sprijinul relațional, oferă suport emoțional și consolidează sentimentul de siguranță și apartenență. Resursa culturală prin valorile și reperele sale, duce la sporirea eficienței funcționării personalității și a grupului, susținând capacitatea de adaptare și identificare a unor răspunsuri adecvate la provocările contemporane.

\* Tezele sunt elaborate în cadrul subprogramului 01.05.01 *Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice,*

*politologice și sociologice*, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova

**Svetlana CIUMAC**

doctor în economie, conferențiar universitar  
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM  
<https://orcid.org/0000-0003-3584-3019>  
E-mail: [svetlanaciumac@gmail.com](mailto:svetlanaciumac@gmail.com)

**Marina BĂDILEANU**

doctor în economie, CȘI, Institutul Național de Cercetări Economice  
„Costin C. Kirițescu”, Academia Română  
<https://orcid.org/0000-0003-4150-5366>  
E-mail: [badmarina@yahoo.com](mailto:badmarina@yahoo.com)

**Olesea BALAȘA**

cercetător științific, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM  
<https://orcid.org/0009-0002-7380-2250>  
E-mail: [balasa.olesea@yahoo.com](mailto:balasa.olesea@yahoo.com)

**Integrarea europeană între deziderat pan-european și interes național**

*European integration between pan-european goal and national interest*

Integrarea europeană reprezintă unul dintre cele mai ambițioase proiecte politice, economice și normative ale epocii contemporane, având ca obiectiv principal consolidarea păcii, stabilității și prosperității pe continent. Concepută ca un deziderat pan-european, integrarea urmărește depășirea fragmentării istorice prin cooperare instituționalizată, valori comune și mecanisme de solidaritate. În centrul acestui proiect se află Uniunea Europeană, care promovează democrația, statul de drept, economia de piață și respectarea drepturilor fundamentale.

Totuși, procesul de integrare nu este unul linear sau uniform, fiind permanent modelat de interesele naționale ale statelor membre și ale celor aspirante. Fiecare stat abordează integrarea prin prisma propriilor priorități politice, economice, sociale și de securitate, ceea ce generează uneori tensiuni între logica supranațională și suveranitatea națională. În acest context, integrarea europeană apare ca un proces de negociere continuă între transferul de competențe către nivelul comunitar și menținerea controlului național asupra unor domenii sensibile.

Pe de o parte, integrarea oferă avantaje semnificative: acces la piața unică, fonduri structurale, creșterea competitivității economice, consolidarea instituțiilor democratice și sporirea securității colective. Pe de altă parte, ea presupune costuri și ajustări interne, inclusiv reforme structurale, armonizarea legislației și adaptarea politicilor publice, care pot genera rezistență politică și socială. Astfel, interesul

național nu dispare în cadrul integrării, ci se redefineste, fiind tot mai mult corelat cu capacitatea statului de a valorifica oportunitățile oferite de proiectul european.

Lucrarea propune o analiză conceptuală a relației dintre idealul pan-european al integrării și logica interesului național, evidențiind beneficiile și constrângerile acestui proces. Se argumentează că succesul integrării europene depinde de capacitatea statelor de a armoniza obiectivele naționale cu angajamentele comunitare, transformând integrarea într-un instrument strategic de modernizare, convergență și consolidare a poziției statale într-un context regional și global dinamic. Reușita acestui proces depinde și de echilibrul dintre solidaritate și responsabilitate, dintre convergență și respectarea specificului național, precum și de aptitudinea statelor de a percepe integrarea nu ca o pierdere de suveranitate, ci ca un instrument de consolidare a acesteia într-un cadru cooperativ mai larg.

\* Tezele sunt elaborate în cadrul subprogramului 01.05.01 *Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice*, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova

### Ludmila RUBANOVICI

doctor în filosofie, conf. univ.,  
USMF „Nicolae Testemițanu”, Chișinău, Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-8703-1886>  
E-mail: ludmila.rubanovici@usmf.md

### Temeiuri filosofice ale libertății mentale în bioetica sănătății creierului

*Philosophical foundations of mental freedom in brain health bioethics*

Sănătatea cerebrală a devenit prioritară în medicina preventivă, neuroștiință și politicile publice. Dreptul persoanei de a-și controla procesele cognitive, emoționale și decizionale ocupă o dimensiune definitorie pentru bioetica contemporană, iar extinderea tehnologiilor de intervenție cerebrală transferă accentul de la abordarea clinică la una cu relevanță etică și normativă.

Un temei filosofic esențial se regăsește în teoria autonomiei morale formulată de Immanuel Kant (1724–1804), pentru care persoana este scop în sine, iar capacitatea de autodeterminare constituie fundamentul demnității. Prin urmare, intervențiile care afectează capacitatea de a gândi și decide liber pot leza statutul moral al individului. John Locke (1632–1704) fundamentează identitatea pe continuitatea conștiinței, iar în contextul neurotehnologiilor apare întrebarea dacă modificările cerebrale afectează autenticitatea sinelui. În tradiția liberală a lui John Stuart Mill (1806–1873), libertatea este limitată de principiul non-vătămării, aplicat în bioetică și acesta susține protejarea libertății cognitive atât timp cât exercitarea ei nu preju-

diciază pe alții. Paul Ricoeur (1913–2005) distinge între identitatea ca permanență și identitatea ca auto-interpretare, sugerând că libertatea mentală presupune posibilitatea construirii narative a propriei vieți. Dezbaterile privind liberul arbitru indică faptul că libertatea poate fi înțeleasă ca autoreglare și reflecție critică.

În concluzie, doar printr-o abordare filosofică profundă putem contura limitele morale și criteriile etice pentru intervențiile asupra creierului, asigurând că progresul științific nu compromite suveranitatea vieții mentale a individului.

### Olesea MOISEEV

doctorand, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice,  
Universitatea de Stat din Moldova  
<https://orcid.org/0009-0007-4797-3423>  
E-mail: olesea.moiseev@usm.md

### Participarea cetățenilor la luarea deciziilor imperativ al consolidării rezilienței sociale în Republica Moldova

*Citizen participation in decision-making imperative of consolidating social resilience in the Republic of Moldova*

Participarea cetățenilor la procesul decizional reprezintă imperativul consolidării rezilienței sociale din Republica Moldova, în special la nivelul administrației publice locale. Implicarea directă a cetățenilor în definirea politicilor publice și în planificarea serviciilor comunitare contribuie la creșterea coeziunii sociale și la dezvoltarea sentimentului de responsabilitate pentru binele personal, comunitar și social. Articolul analizează mecanismele de consolidare a rezilienței sociale prin implicarea cetățenilor la consultările publice, bugete participative sau forumuri civice pentru a consolida reziliența socială a țării în contextul actual al transformărilor societale. Ipoteza studiului afirmă că există o corelație puternică între activismul civic bazat pe implicare benevolă, în conștiință de cauză, a cetățenilor în procesul de luare a deciziilor pentru ridicarea calității vieții, asigurarea guvernantei participative și consolidării rezilienței sociale.

Cercetarea are ca suport teoretico-metodologic instrumente de cercetare calitativă, analiza de conținut descriptivă și interpretativă a cadrului teoretic relevant al problematicii rezilienței naționale și datele colectate din rapoartele de politici publice ale instituțiilor de profil pe această temă. Rezultatele cercetării ne conduc spre concluzia că participarea cetățenilor la luarea deciziilor influențează plener procesul de consolidare a rezilienței sociale. Comunitățile dobândesc capacitatea de a identifica problemele cotidiene reale și de a genera soluții adaptate contextului local. Interesul cetățenilor de a contribui prin implicare la procesele decizionale sporește transparența și ridică nivelul comunicării societale. Valoarea cercetării și

utilitatea practică constă în evidențierea importanței guvernantei participative ca factor-cheie de dezvoltare durabilă a comunităților locale din Republica Moldova și necesitatea de a elabora politici publice de consolidare a rezilienței sociale prin cetățeni responsabili și implicați care va stimula democratizarea societății moldovenești și eficientiza procesul de integrare europeană a țării.

\* Tezele sunt elaborate în cadrul subprogramului 01.05.01 *Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice*, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

### **Veronica PANFIL**

drd., Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației USM  
<https://orcid.org/0009-0003-8983-5249>  
E-mail: veronicapanfil2255@gmail.com

### **Modelul cuturla noicasian între national și european**

*The noicasian cultural model between*

Contemporaneitatea modelului cultural rămâne și în secolul XXI o componentă esențială în patrimoniul societății și umanității. Or, cadrul modelului cultural însumează comunicarea dintre valori și contribuie la promovarea acestora dincolo de frontierele comunității. S-a demonstrat că, în procesul de promovare a valorilor de către modelul cultural simultan își evidențiază și valențialitatea propriului caracter. De asemenea, valențialitatea ajunge a fi una reciproc avantajoasă atât pentru modelul cultural, cât și în cazul valorilor. Elucidând componentele modelului cultural în fața provocărilor contemporaneității se distinge rezistența celui noicasian. Este vorba că, în modelul cultural elaborat de Constantin Noica valorile sunt ancorate în formă și conținut adevărate repere în a rezista inerenței schimbărilor. În timp ce în modelul cultural contemporan valorile nu arareori sunt lipsite de conținut păstrându-li-se doar forma. Totodată riscurile dispersiilor frecvente asupra valorilor au tendința de a afecta și reperatele valorice ale modelului cultural. Și nu în ultimul rând, că riscurile dispersiilor se răsâng și asupra modelului cultural ca valoare în general.

Demersul privind sustenabilitatea modelului cultural noicasian în promovarea valorilor rezidă și în definirea valorii ca element al conceptului de model care străbate filosofia lui Pitagora, Aristotel, Kant ș.a. Or, prin noțiunile de categorii afirmate ca valori C. Noica aprofundează interdependența relației dintre concept și valoare din moștenirea filosofică. De asemenea, particularitățile din modelul noicasian vine să reliefeze asupra semnificației perenității acestuia. Or, particularitățile modelului cultural întrunesc categoriile responsabile de legătura cu cele generale și universale. Legătură cu ajutorul căreia se conturează aspectele perenității modelului cultural.

Cu atât mai mult cu cât, una din aceste particularități ale modelului cultural invocă categoria *timpului*. Categorie care chiar dacă a fost reflectată în istoria filosofiei aspectual diferit continuă să se mențină în actualitate.

Dezvoltând subiectul modelului cultural noicasian se încearcă și elucidarea perspectivei contemporaneității. În condițiile în care problematică este generată din proiectul cultural al lui Noica, acesta devenind un fel de culturalism. Vorbim despre culturalism ca o variantă de comportament social de tip trans-istoric, din care orice opoziție politică explicită era cu desăvârșire exclusă.

### **Anna CHUVALNIKOVA**

PhD in Law, Institute of Legal, Political and Sociological Research, MSU  
<https://www.orcid.org/0000-0002-5368-6697>  
E-mail: assolas88@gmail.com

### **Criteria for the sustainability of norms in legal communication of modern society: an experience of philosophical reflection**

*Criterii privind ustenabilitatea normelor de comunicarea juridică în societatea modernă: o experiență de reflecție filosofică*

This study attempts a reflective analysis of the connection between the phenomenon of „liquid legislation” developing in the context of „liquid modernity” (the term was introduced by Zygmunt Bauman) and the formation of sustainable norms of legal communication in modern society. The idea of the communicative nature of the process of legal norm formation was adopted by legal scholarship in the post-Soviet space, significantly expanding the narrowly legalistic approach that dominated Soviet legal dogma. However, research conducted in this region today exhibits a tendency toward a return to Soviet dogmatic postulates that downplay the importance of „feedback” as an integral attribute of legal communication.

Analyzing the views on the nature and mechanism of legal communication existing in general legal theory in the post-Soviet space, two main approaches to establishing criteria for the sustainability of legal communication norms can be identified. *The first approach*, following the trend of returning to the postulates of Soviet jurisprudence, „moves” the criteria for the sustainability of legal communication norms beyond the communicative act itself. Under this approach, the only guarantee of the sustainability of such norms is the mechanism of state coercion, while legal communication itself is reduced to a unilateral process of „transfer of legal information”.

*The second approach*, developing Western philosophical ideas about the „social contract” and the „legitimacy” of power that have also become popular in post-Soviet jurisprudence, allows us to identify at least two criteria for the sustainability of legal communication norms that retain their significance in modern society.

The first is *the formation of legal experience* as a critical prerequisite for the formation of sustainable norms in the sphere of legal communication. The second is *the formation of a social compromise regarding the content of such norms* as a critical condition for their adequate expression in formal legal sources, which is necessary for the transition to the institutionalization of legal communication.

However, the theory of legal communication leaves many issues to which the general theory of law has not yet given an answer. Therefore, the theory of legal communication, as a component of general theory of law, now more than ever requires philosophical reflection. In the absence of answers to these issues in legal science, this reflection allows us to peer beyond the cognitive horizons limited by the modern system of scientific knowledge.

\* The thesis was prepared within the framework of the research subprogram 01.05.01 – National security of the Republic of Moldova in the context of accession to the European Union: legal, political and sociological approaches.

### Mihail POTOROACĂ

cercetător științific, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice  
al Universității de Stat din Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-2898-0093>  
E-mail: mihailpotoroaca@gmail.com

#### **Reziliența socială și individuală în contexte de criză:**

##### **o analiză calitativă comparativă**

*Social and individual resilience in crisis contexts:  
a comparative qualitative analysis*

This study aims to compare how social and individual resilience have been manifested in the Republic of Moldova in the context of the COVID-19 pandemic, the war in Ukraine, the energy crisis and climate change-related crises. The analysis is based on qualitative data obtained from in-depth individual interviews conducted between 2 and 12 April 2024.

Resilience is closely linked to the availability and use of resources. Among the crises examined, those with a humanitarian dimension (the pandemic and the war) rely most heavily on community resources and solidarity. Crises resulting in material losses (the energy crisis and drought) tend to require greater institutional support and the use of personal resources. Citizens' behavior in response to difficulties also plays a crucial role, as illustrated during the pandemic by practices such as hygiene measures and compliance with quarantine regulations.

In everyday life, outside crisis situations, respondents rely on a broader range of resources to cope with daily stress. In addition to family and social networks,

these include engagement in activities that promote well-being, as well as strategies aimed at avoiding or regulating exposure to stress.

During periods of crisis, individual resources become more limited and are primarily related to family, faith, and specific personal skills. Extraordinary situations require distinct coping strategies, as they disrupt the resources typically used to manage everyday stress.

Each crisis poses specific risks, requiring differentiated forms of resilience and context-specific resources at both the societal and individual levels. However, large-scale crises are often accompanied by a reduced capacity to access the resources necessary to effectively cope with them.

\* The thesis was prepared within the framework of the research subprogram 01.05.01 – National security of the Republic of Moldova in the context of accession to the European Union: legal, political and sociological approaches



## SECȚIUNEA

### Proiecții interculturale ale literaturii universale *Intercultural Projections of Universal Literature*

**Ludmila BRANIȘTE**

dr., conf. univ. Universitatea „Al.I. Cuza”, Iași, România

<https://orcid.org/0000-0002-1635-1986>

E-mail: [branisteludmila@yahoo.com](mailto:branisteludmila@yahoo.com)

**Sinteze interculturale în romantism:  
între modele europene și identitate literară autohtonă**  
*Syntheses in Romanticism:  
between European Models and National Literary Identity*

Lucrarea propune o analiză a mecanismelor de sinteză interculturală care au definit literatura română în secolul al XIX-lea, explorând dialogul fertil dintre marile modele europene și procesul de cristalizare a unei identități literare autohtone moderne. Într-o epocă marcată de efervescența spiritului național, obiectivul central este de a ilustra modul în care o personalitate enciclopedică, formată la punctul de confluență între tradiția spirituală slavă și rigoarea intelectuală occidentală, reușește să asimileze și să reconfigureze paradigmele străine într-o viziune estetică marcată de o profundă originalitate. Studiul urmărește principalele axe de influență care au modelat acest parcurs creativ: filiera poloneză și rusă, prin care sunt filtrate mesianismul național și istorismul romantic militant; modelul shakespearian, asimilat ca argument suprem al libertății creative și al complexității psihologice; și viziunea lui Victor Hugo privind funcția social-educativă și politică a artei. Se demonstrează că succesul acestei construcții literare nu rezidă în simplul mimetism sau în preluarea unor forme goale, ci într-o „consonanță empatetică” superioară, ce permite decodificarea, adaptarea și asumarea valorilor universale în context național. În concluzie, rezultatul este o sinteză reprezentativă ce transcende granițele culturale, integrând antinomii universale precum sublimul și grotescul într-o structură dramatică ce definește maturitatea spiritului creator românesc, demonstrând sincronismul acestuia cu marile curente ale romantismului european.

**Maria-Lucreția CAZAC**

dr., asist. univ. Universitatea de Medicină și Farmacie  
„Grigore T. Popa”, Iași, România  
<https://orcid.org/0009-0002-8846-3810>  
E-mail: [cazacmarialucretia@gmail.com](mailto:cazacmarialucretia@gmail.com)

**Disease in Contemporary Universal Literature:  
Postpartum Depression at Elif Shafak**

*Boala în literatura universală contemporană: depresia postpartum la Elif Shafak*

In literature on postpartum depression, the theme is often explored as a crisis of female identity, positioned at the intersection of motherhood and individuality. After childbirth, many narratives portray a profound inner transformation: the initial joy of becoming a mother is overshadowed by anxiety, isolation, guilt, and a painful sense of losing oneself. Literary representations treat postpartum depression not only as a medical condition, but also as a cultural and existential experience shaped by social expectations surrounding the “ideal mother.”

A significant example is **Black Milk** by Elif Shafak. In this autobiographical work, Shafak reflects on her own struggle with postpartum depression and the creative paralysis that followed the birth of her child. She depicts her inner turmoil through metaphorical “voices” or alter egos, illustrating the fragmentation of her identity. By weaving personal confession with reflections on women writers from history, the book highlights the enduring tension between motherhood and artistic creation.

**Arina CHIRILĂ**

dr., asist. univ. Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași, România  
<https://orcid.org/0009-0006-5258-7511>  
E-mail: [arina.chirila.uaic@gmail.com](mailto:arina.chirila.uaic@gmail.com)

**Vladimir Nabokov între două culturi:  
„Speak, Memory” – „Другие берега” ca spațiu al identității**

*Vladimir Nabokov between Two Cultures:  
„Speak, Memory” – „Другие берега” as Identity Space*

Studiul de față propune o lectură interculturală a romanului autobiografic *Speak, Memory / Другие берега* de Vladimir Nabokov, urmărind modul în care textul configurează identitatea autorului la intersecția dintre spații culturale, limbi și tradiții literare. Analiza pornește de la premisa că autobiografia, în cazul lui Nabokov, nu funcționează ca o simplă narațiune retrospectivă, ci ca o cale pentru

negocierea apartenenței: între Rusia și Occident, între experiența exilului și reconstrucția de sine prin scriitură. În acest cadru, interculturalitatea se manifestă prin alternanța registrelor culturale, prin referințe intertextuale (literare și artistice), dar și prin transformarea memoriei personale într-un spațiu de traducere culturală. Studiul evidențiază, de asemenea, rolul limbajului în modelarea autobiografiei: nu doar ca instrument de rememorare, ci și ca mecanism de selecție, stilizare și reordonare a experienței.

**Georgiana CIOBOTARU**

dr., conf. univ. Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România  
<https://orcid.org/0000-0001-9767-0577>  
E-mail: [ghi282006@yahoo.fr](mailto:ghi282006@yahoo.fr)

**Intercultural Perspectives and Identity Structures Mitteleuropean  
Narrative Discourse**

*Perspective interculturale și structuri identitare în discursul  
narativ mitteleuropean*

Central Europe, Mitteleuropa, is a geographical and cultural space that has sparked a series of discussions over time, because the geographical reality to which the concept refers cannot be precisely defined, with specialists relating to this concept over time from different perspectives. The theme of identity, which is complex, in fact, through the issues it addresses, coexists in the works of Central European writers with other central ideas, with which it also interferes, such as exile, memory, history, centrality, marginality, elements of deconstruction and reconstruction of the identity profile, facilitating, at the same time, the affirmation of otherness. Identity discourses in the Mitteleuropean sphere appear in different contexts, generating an acute sense of the peripheral, being inexhaustible sources of affirmation of identity that acquires concreteness in the literary plan. The present study aims to highlight the specificity of the identity profile projected in the Central European narrative discourse of some scholars representative of the aforementioned area.

**Tatiana CIOCOI**

dr. hab., prof. universitar Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

<https://orcid.org/0000-0001-6279-5695>

E-mail: [taniaciocoi@yahoo.it](mailto:taniaciocoi@yahoo.it)

**The European Culture of Post-Imperial Self-Reflection  
and the Fluctuations of the Concept of “Universal Literature”**

*Cultura europeană a autorefecției post-imperiale  
și fluctuațiile conceptului de „literatură universală”*

This article addresses the concept of „universal literature” in the context of ideological and theoretical developments in recent decades. Starting from Peter Sloterdijk’s assertion that „a culture of post-imperial self-reflection” has developed in Europe, the article analyses the impact of post-colonial studies on the traditional understanding of the term „universal literature” as well as the literary institution itself. The study focuses on the similarities and differences between French and German analytical practice. The fluctuations of the concept are traced in the French cultural area, where the acceptance of the „universalism” of European literature is particularly contested, and in the German cultural area, where a more temperate problematic and vision prevails. Also, the issue of migration literature and its impact on the contemporary literary process is pursued. The article advocates for the strengthening of the academic discipline of „world literature”, as an indispensable factor in synthesizing and sharing the new universalism.

**Inna COLENCIUC**

dr., conf. univ., șef Catedră Limbi Străine,

Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău,

<https://orcid.org/0000-0001-6404-7498>

E-mail: [icolenciuc@ulim.md](mailto:icolenciuc@ulim.md)

**Wealth, Identity, and Illusion: Literary Interpretations  
of the American Dream**

*Bogăție, Identitate și Iluzie: Interpretări literare ale Visului American*

The concept of the American Dream has long functioned as a central ideological construct within United States cultural and literary discourse. This article, “*Wealth, Identity, and Illusion: Literary Interpretations of the American Dream*” examines how twentieth-century American novelists critically reinterpret the promise of prosperity, self-realization, and upward mobility. Through an analysis of key works such as *The Great Gatsby* by F. Scott Fitzgerald, *Death of a Salesman* by

Arthur Miller, *The Grapes of Wrath* by John Steinbeck, and *Invisible Man* by Ralph Ellison, the study explores how literature exposes the tension between material wealth and authentic identity.

In *The Great Gatsby*, wealth becomes a performative construct that masks existential emptiness, revealing the Dream as an illusion sustained by desire and self-invention. Miller’s *Death of a Salesman* dramatizes the psychological consequences of internalizing a distorted vision of success, where personal worth is measured by economic achievement and social recognition. Steinbeck’s *The Grapes of Wrath* shifts the focus to collective struggle, portraying the Dream as inaccessible to those marginalized by economic systems and class inequality. Meanwhile, Ellison’s *Invisible Man* interrogates racial exclusion, demonstrating how the Dream’s promise of opportunity remains structurally limited by social prejudice.

Through close textual analysis and historical contextualization, the article argues that these authors transform the American Dream from a narrative of hope into a critique of illusion, revealing its ideological contradictions. Rather than presenting success as universally attainable, these works depict aspiration as entangled with disillusionment, moral compromise, and fragmented identity.

By foregrounding wealth as both symbol and trap, the selected texts challenge the myth of meritocracy and invite a reassessment of the American Dream as a complex cultural narrative shaped by ambition, exclusion, and illusion.

**Ecaterina CORNEA**

drd. Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău

<https://orcid.org/0009-0003-9508-0786>

E-mail: [ecornea@ulim.md](mailto:ecornea@ulim.md)

**Intimate Journal between Literature and Document:  
Status of Autobiographical Genre**

*Jurnalul intim între literatură și document: statutul genului autobiografic*

This article examines the autobiographical genre, with particular emphasis on the diary as a form situated between literature and history. Building on the theoretical framework of Philippe Lejeune’s “autobiographical pact” and complemented by perspectives from Eugen Simion, Adela Dinu, Roland Barthes, and others, the study outlines the distinctions between autobiography, memoirs, and diaries. It analyzes the diary’s defining traits, while also addressing its paradoxical status as both private testimony and literary creation. The conclusion emphasizes that, despite lacking an explicit aesthetic mission, the diary can achieve literary value by transforming personal experience into art and providing a unique space for self-knowledge and stylistic experimentation.

**Jozefina CUȘNIR**

dr. hab., cercetător coordonator Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău  
https://orcid.org/0000-0001-5125-2070  
E-mail: cushnir.j@gmail.com

**Phenomenological Theodicy: A Comparison of Its Elaboration  
in the Novella about Sancho Panza by F. Kafka and in Yiddish Sayings**

*Феноменологическая теодицея: соотношение ее проработок  
в новелле Ф. Кафки о Санчо Пансе и в идишских присловьях*

A laughter novella titled “The Truth about Sancho Panza” by Kafka, “a little prose piece which is his most perfect creation,” according to Walter Benjamin, is quite interesting from a rather particular perspective. Specifically, as we demonstrate in our report, it is a text which implicitly elaborates a specific – phenomenological – theodicy.

As we have found while analyzing a number of Yiddish sayings (during the development of their *Catalog*), some of them also implicitly elaborate phenomenological theodicy, though in a different way. It should be mentioned that both the novella and these sayings include an implicit laughter element. As could be demonstrated, this elaboration (found both in the novella and in the sayings) is phenomenologically derived from the biblical story of Job, though it is revealed in very different ways.

These facts concerning the existence of implicit elaboration of phenomenological theodicy – in one of the masterpieces of 20th century universal literature, in the Yiddish intangible cultural heritage of the Jews of the Republic of Moldova, and even in the biblical tradition – provide the basis for the following assumption.

*Phenomenological theodicy is shaped by human phenomenal consciousness rather consistently, although often implicitly.* The notion of “phenomenological theodicy,” along with a number of other notions (for instance, “beneficent trickster”) is introduced by us within the noetic system of concepts. Following V. Frankl and C. Geertz, we use the term “noetic” to describe the “spiritual” exactly in its existential aspect and in the anthropological sense instead of the theological one.

In this report based on such material as Kafka’s novella about Sancho Panza and the behavioral model defined by the sayings to be examined, we demonstrate the following issues. *Phenomenological theodicy is an intuitive/phenomenological concept of God and man as a unified “team” working toward the cathartic and gradual transformation of the world into the state of true reality* (a sort of “paradise during the lifetime,” which is eternal, where everything, including the individual essence, is preserved, yet death/evil is absent).

The phenomenological worldview that corresponds to the theodicy under consideration can be described as follows. *God is eager to and has the power to*

*abolish evil/death and transform the existing reality into the true one; however, such an accomplishment takes time, and having assistants is desirable; man is such an assistant (if he desires to act in such a way); man’s assistance is provided (in particular) by means of any movements of his soul which are directed toward the established goal, directly or indirectly, consciously or unconsciously.*

As we demonstrate in the report, both Kafka’s Sancho and the actor using the sayings examined turn out to be these assistants who embody the “beneficent trickster” archetype (though in very different ways).

It should also be clarified that the noetic system of concepts is a new scientific field developed by us which is at the intersection of a number of research disciplines; it also contributes to conceptual developments focused on re-actualizing/safeguarding intangible cultural heritage.

**Carolina DODU-SAVCA**

dr., conf. univ. Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău  
https://orcid.org/0000-0003-4474-352X  
E-mail: dodusavcarolina@yahoo.fr

**Literature as a Cultural Space for Artificial and Social Intelligence**

*Literatura ca spațiu cultural al inteligenței artificiale și sociale*

Since Nietzsche, philosophical modernity has progressively destabilized anthropocentrism. The “death of God” (*Die fröhliche Wissenschaft*, 1882) marked the collapse of metaphysical guarantees of meaning; the “death of the author” (Barthes, 1967) displaced intentional authority from the subject to language; contemporary debates on artificial intelligence signal a further displacement – toward algorithmic authorship. What emerges is not merely a technological shift, but a structural mutation in the production, circulation, and validation of meaning.

The externalization of natural language into generative systems reconfigures textual authority. In Barthesian terms, authorship becomes procedural rather than intentional; in computational terms, it becomes probabilistic rather than experiential. Revisiting Edward Thorndike’s tripartite model of intelligence (*Intelligence and Its Uses*, 1920), this paper argues that social intelligence (SI) – grounded in empathy, contextual discernment, and slow knowledge – is increasingly pressured by artificial intelligence (AI), whose efficiency rests on accelerated informational processing.

To critically assess technocentrism, the analysis draws on N. Katherine Hayles’ framework of critical posthumanism (*How We Became Posthuman*, 1999), which interrogates the disembodiment of cognition, and on Philip K. Dick’s ontological distinction between empathic humans and affect-deficient androids (*Do Androids Dream of Electric Sheep?*, 1968). These perspectives reveal a fundamen-

tal asymmetry: AI simulates semantic coherence without lived embodiment, while human cognition integrates affect, memory, and ethical accountability.

In this context, literature functions as a mediating epistemic space. It preserves narrative temporality, ethical reflexivity, and historical memory – dimensions vulnerable in environments structured by “zero cognitive cost” and algorithmic automation. Romanian–Moldovan academic debates (2025) have already identified the risk of cognitive atrophy affecting memory, metacognition, and creative imagination under conditions of excessive digital delegation.

Against this background, the paper proposes the concept of literary intelligence: the convergence of critical discernment and ethical resilience within textual practice. This concept is informed by Robert D. Kaplan’s “tragic thinking” (2022), understood as prudential awareness of limits, and by Czesław Miłosz’s *The Captive Mind* (1953), here reframed as resistance to both ideological and algorithmic capture. Literary intelligence sustains historical consciousness and promotes eco-reading – selective, responsible engagement with textual production. Situated between artificial and social intelligence, literature does not oppose technological systems; rather, it interrogates and contextualizes them. As such, it remains a critical (cultural and intellectual) space in which the human capacity for judgment, memory, and responsibility is negotiated rather than automated.

**Valentina ENACHE**

dr., conf. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău  
<https://orcid.org/0000-0002-1682-3103>  
E-mail: [valentina\\_enachi@yahoo.com](mailto:valentina_enachi@yahoo.com)

**Femeia în oglinda culturilor: Perspective interculturale asupra rolurilor și reprezentărilor**

*Woman in the Mirror of Cultures: Intercultural Perspectives on Roles and Representations*

Perspectiva interculturală ne oferă posibilitatea de a compara modul în care diferite culturi reflectă și modelează imaginea femeii prin roluri sociale, simboluri și stereotipuri. Diversitatea interculturală ne arată cum imaginea feminină este construită social. În comunicarea noastră vom analiza sumar evoluția simbolurilor feminine. Femeia apare ca figură centrală în toate culturile, de la simboluri primitive ale fertilității până la reprezentări moderne emancipate. În epocile primitive, femeia simbolizează fertilitatea, legată de sacralitatea ancestrală și ciclul vieții, așa cum apare în folclorul arhaic unde devine victimă a vânătorii mitice. Cultura elenă tratează femeia multidimensional: zeițe precum Hera, Diana, Atena și Afrodita întruchipează frumusețea, înțelepciunea și răzbunarea, dar figuri periferice ca Gor-

gonele dramatizează aspecte negative, sălbatice ale feminității. Prin creștinism, pulsunile primitive se sublimează în cultul Fecioarei Maria, model arhetipal al maternității spiritualizate și castității, propagat în artă (Fra Angelico) și lirica medievală. Lirica cavalească idealizează iubirea sacrificială (Tristan și Isolda), iar Renașterea elevă figuri ca Beatrice a lui Dante, simbol al eternului feminin. Europa modernă complexifică imaginea: eroine tragice ca Ximena (Corneille) sau Andromaca (Racine) aleg datoria peste pasiune. Romanticii (Margareta din Faust, Carmen) adaugă spiritualitate și libertate, iar modernitatea (Baudelaire) amestecă candoarea cu tenebra. În regimuri totalitare, femeia devine luptătoare pentru prosperitatea statală. În societăți libere, care proclamă consumul drept valoare totală, fericirea feminină se tratează în funcție de faptul cât de bogată este, paralel femeia frumoasă devine un obiect de lux, o jucărie de prestigiu. În era modernității femeile au început să joace un rol important în viața economică devenind avocate, profesoare și savante. Fapt oglindit în numeroase filme și romane contemporane. În concluzie: simbolurile feminine reflectă complex evoluția societății și păstrează rolul esențial al femeii în imaginarul colectiv. Dar simbolurile culturale bineînțelese sunt diverse variind de la o epocă la alta și de la societățile tradiționale la cele moderne. Nucleul simbolic rămâne același: el exprimă complexitatea naturii umane.

**Ana GHEORGHITĂ**

dr., conf. univ., Universitatea de Stat din Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-7768-7256>  
E-mail: [ana.gheorghita@inbox.ru](mailto:ana.gheorghita@inbox.ru)

**Romantic Reflexes with Projections in Literary Creations Representative of the Symbolist and Surrealist Currents**

*Reflexe romantice cu proiecții în creații literare reprezentative pentru curentele simbolist și suprarealist*

Romanticism has been an important source of inspiration for later Symbolist and Surrealist movements, profoundly transforming the literary and artistic approach of many generations of authors. Symbolism is characterized by a fascination with Romantic themes such as exaltation of emotion and pursuit of ideal, leading poets to express a reality beyond words. Charles Baudelaire’s poems, with their abundant figures of speech, reflect this influence, using elegant and mysterious images to evoke inner realities. Concerning Surrealism, the heirs of Romanticism have explored dreams and subconscious, exceeding logic limits in order to embrace an imaginary world free from conventions. In the case of André Breton, his creation is marked by a fusion of Romantic backgrounds and dreamlike visions, thus mixing romantic prose with absurd and oneiric elements. This combination has generated a

rich literature, where Surrealism has been inspired by the former romantic passion to transform the perception of reality and art.

The post-Romantic literary styles study in France reveals a plentiful variety where Romanticism legacy has been transformed, giving rise to diverse and nuanced literary expressions. After Romanticism flourishing in the 19th century, authors have explored new ways, often in response to the Romantic era exalted ideals, favoring emotional complexity and philosophical depth. Symbolism, for example, is based on subtle figures of speech evoking imaginary worlds, creating a delicate connection with Romantic poetry while enriching it with mysticism and abstraction. At the same time, Surrealism, even being radically innovative, implicitly has its origins in these earlier movements, particularly in its research for unconscious and dreams as means of complete expression. These post-Romantic literary movements continue to reflect sensitivity and innovation, bearing witness to Romanticism lasting influence in modern French literature.

**Elena GRAUR**

drd., asist. univ., Universitatea Liberă Internațională din Moldova

<https://orcid.org/0009-0002-8810-7752>

E-mail: [egraur@ulim.md](mailto:egraur@ulim.md)

**Traduire les néologismes d'Ionesco – c'est d'être un vrai traduttore  
ou un traditore blâmable ?**

*Translating Ionesco's Neologisms –*

*Is to Be a True Traduttore or a Blameworthy Traditore?*

L'authenticité auctoriale ionescienne représente un défi et un parcours gnoséologique spécifique à découvrir non seulement pour les apprentis des langues étrangères mais aussi pour les chercheurs des domaines de la traductologie, de la linguistique, de la sémiotique et des autres domaines connexes. Peut-on traduire l'absurde? Peut-on surmonter les pièges langagiers de la théâtralité de l'absurde qui déborde dans les œuvres du Maître Ionesco? Son langage se construit à travers les relations que le signe linguistique établit dans l'acte discursif. La spécificité du discours provient de la combinaison d'éléments verbaux et non verbaux, afin de souligner le style original de l'auteur. Les particularités de ce type de langage se fondent sur une représentation ontologique de la nature actionnelle de l'existence humaine. On distingue deux dimensions dans son langage littéraire : l'une spécifique au genre, l'autre particulière, qui lui confère originalité et singularité. La signification textuelle qui se dégage de ces dimensions doit être reconstituée à partir de tous leurs éléments constitutifs identifiables à différents niveaux d'analyse. Ionesco s'est démarqué du théâtre conventionnel et traditionnel, trouvant une nouvelle for-

mule pour le genre dramatique dans sa propre vision de ce que devrait être le théâtre. Son œuvre dramatique comprend des pièces courtes et des pièces longues où l'auteur exprime son aversion pour les régimes totalitaires. Il est le représentant du théâtre de l'absurde et de l'anti-théâtre. Quelle qualité on acquiert lorsqu'on traduit l'œuvre ionescienne: un vrai traducteur ou un traître blâmable?

**Cristina GROSSU-CHIRIAC**

Dr., conf. univ., șef Departament Literatura Universală și Filologie Rusă

Universitatea de Stat din Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-7768-7256>

E-mail: [cristinagrossu@hotmail.com](mailto:cristinagrossu@hotmail.com)

**Orașul Chișinău în discursul literar german contemporan:  
perspective interculturale**

*The City of Chisinau in Contemporary German Literary Discourse:*

*Intercultural Perspectives*

Comunicarea își propune să urmărească felul în care orașele Europei de Est – și mai ales Chișinăul – apar tot mai des în literatura germană contemporană, nu ca simple decoruri, ci ca spații dense de memorie și experiență interculturală. Dacă în perioada războiului rece Estul era adesea perceput ca „celălalt” ideologic sau ca un spațiu îndepărtat și exotic, literatura ultimelor decenii îl integrează firesc în interiorul experienței germane. În anii '90, Estul devine un teritoriu al prăbușirii post-socialiste și al căutării de sine, iar orașele sale apar ca locuri ale incertitudinii, ale rupturii biografice și ale redefinirii identității.

Un exemplu elocvent este romanul *Ewig her und gar nicht wahr* (2020) de Marina Frenk, autoare germană născută în RSSM, în 1986. În acest text, încă netradus în limba română, Chișinăul nu este doar locul nașterii protagonistei, ci un spațiu afectiv, interiorizat, care continuă să trăiască în limbaj și memorie. Emigrată încă din copilărie, protagonista își construiește identitatea între germana prezentului și limbile trecutului – rusa, idișul și româna. Orașul natal nu mai este un „acasă” stabil, ci mai degrabă o amprentă emoțională, un punct de pornire al unei existențe mobile, marcate de traversarea culturilor și căutarea propriei identități. Interculturalitatea se manifestă mai ales prin polifonia lingvistică, care reflectă complexitatea memoriei urbane.

La rândul său, romanul *Fuchsrot und Feldgrau* (2021) de Axel Lawaczek aduce în prim-plan Estul ca spațiu istoric tensionat, modelat de război și de schimbări dramatice de regim. Orașe precum Galați, Kiev, Odessa sau Chișinău, devin zone de frontieră unde se intersectează destine germane, ruse, române și evreiești. Estul este prezentat atât ca teritoriu al distrugerii și traumei, cât și ca loc al solidarității și supraviețuirii.

Astfel, fie prin prisma migrației post-sovietice, fie prin relectura memoriei est-germane și a istoriei războiului, orașele și peisajele Estului capătă o prezență tot mai vizibilă în literatura germană actuală. Ele devin laboratoare ale identității interculturale și spații de reflecție asupra apartenenței, limbii și memoriei colective într-o Europă aflată în permanentă redefinire.

### Mihaela HRISTEA

dr., lect. univ. Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București, România  
<https://orcid.org/0009-0009-9861-621X>  
E-mail: [mihaela.hristea@ucdc.ro](mailto:mihaela.hristea@ucdc.ro)

### Heinrich Heines Political Concepts Reflected in the Work *Reisebilder*

*Conceptele politice ale lui Heinrich Heines reflectate în lucrarea *Reisebilder**

Heinrich Heine anticipated the man of today that, who in a globalized world, is forced to migrate to new cultural spaces to make a living, mixing himself ethnically, keeping small traces of his origin, becoming an adaptable and tolerant man. Much of Heine's work written in exile, brought to the public's attention both his political ideas and his struggle against the reactionism in his homeland. His more mature writings revealed the stream of thoughts, frustrations, fears and difficult situations of those forced to leave their native country, and also the loss of contact with his countrymen and the emigrant's identity crisis. Also through his work, Heine crossed the borders of his time, shifting, both in poetry and prose, from late Romanticism to Realism – a literary current that would fully appeared in German literature starting with the second half of 19th century. Heine's reputation as a writer, even his work and his political figure were based on his travel journals called *Reisebilder* (*Travel Impressions*), who appeared in four volumes, between 1826 and 1831.

### Ivana IVANIĆ

dr., conf. univ., postdoctorand ULIM, Prodecan Facultatea de Filosofie și filologie,  
Universitatea din Novi Sad, Serbia  
<https://orcid.org/0000-0001-6064-5028>  
E-mail: [ivana.ivanic@ff.uns.ac.rs](mailto:ivana.ivanic@ff.uns.ac.rs)

### Proiecții interculturale ale tradiției folclorice între „*Nečista krv*” de Bora Stanković și „*Domnișoara Christina*” de Mircea Eliade

*Intercultural projections of folk tradition between “Necista krv” by Bora Stankovic and “Miss Christina” by Mircea Eliade*

Lucrarea își propune să analizeze proiecțiile interculturale ale tradiției folclorice în romanul balcanic, printr-o abordare comparativă a două opere reprezentative: *Nečista krv* de Bora Stanković și *Domnișoara Christina* de Mircea Eliade. Pornind de la premisa că imaginarul folcloric constituie un spațiu de intersecție între identități culturale, mentalități colective și modele narative arhaice, studiul explorează modul în care elementele tradiționale sunt reinterpretate și integrate în construcția ficțională modernă din contextul interbelic. Analiza evidențiază convergențele și diferențele dintre cele două texte în ceea ce privește reprezentarea femininului, structurile ritualice, tensiunea dintre arhaic și modernitate, precum și relația dintre comunitate și individ. În timp ce romanul lui Stanković reflectă realitățile sociale și codurile patriarhale ale spațiului balcanic prin intermediul unui imaginar realist impregnat de tradiție, proza lui Eliade reconfigurează folclorul într-un registru simbolic și mitic, evidențiind dimensiunea sacrului și a alterității. Prin utilizarea metodologiei comparatiste și a conceptelor de interculturalitate, lucrarea propune o lectură integrativă a romanului balcanic interbelic, demonstrând că tradiția folclorică funcționează ca un vector de transfer cultural și ca un mecanism de negociere identitară între spații literare diferite, dar interconectate.

### Ion MANOLI

dr. hab., prof. universitar Universitatea Liberă Internațională din Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-1494-5932>

### Literatura ca cel mai autentic și puternic remediu împotriva uitării *Literature as the Most Authentic and Powerful Remedy against Oblivion*

Să mai actualizăm încă odată acea definiție a lui Jean d'Ormesson devenită azi cristomatică vizând puterea și imensitatea Literaturii (La Litterature): *cette immense machine a changé le monde et a le rendre plus beau/această imensă mașină, care are rolul de a schimba lumea și de a o face mai bună.*

Din toate arhivele pe care le cunoaște lumea și pe care încă le păstrează „bine încuiate”, literatura este cea mai des vizitată și supusă cercetărilor. Cunoscutul poem „Слово” al laureatului Premiului Nobel pentru Literatură (1933), Ivan Bunin, a zis-o tranșant: *Молчат гробницы, мумии и кости, – Лишь слову жизнь дана: Из древней тьмы, на мировом погосте, Звучат лишь Письмена.*

Când într-o zi se vor deschide mai pronunțat ușile arhivelor, inclusiv și a celor de la Vatican, probabil, că vom fi martori oculari la apariția a zeci și zeci de titluri literare păstrate pentru eternitate. Aceste titluri au fost scrise și sigilate tot ca un remediu împotriva uitării.

Zilele trecute ale acestui an calendaristic (15 ianuarie; 14 februarie) am mai marcat odată niște momente literare de anvergură – două taine, Eminescu și Vieru,

care printr-o singură altă mare taină – limba română, au făcut tot posibilul „de a nu ignora literatura”. Literatura ca și cărțile nu pot dispărea niciodată în pofida tuturor pesimiștilor îmbrăcați în toga modernistă. A reveni la spusele lui Roland Barthes despre literatură ca remediu împotriva uitării, rămâne mai actual azi ca niciodată.

### **Sergiu MARIAN**

drd. Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău  
<https://orcid.org/0000-0001-6707-7326>  
E-mail: [mariansergiu1234@gmail.com](mailto:mariansergiu1234@gmail.com)

### **Condamnarea fără vină ca formă a absurdului: vinovăție, putere și dezumanizare în universul kafkian** *Blameless Condemnation as a Form of Absurdity: Guilt, Power and Dehumanization in the Kafkian Universe*

Opera lui Franz Kafka configurează un univers literar în care individul este supus unei forme paradoxale de justiție: condamnarea fără vină. Prezentul studiu analizează această formă de condamnare ca expresie a absurdului modern, investigând relația dintre vinovăție, putere și dezumanizare în principalele texte kafkiene. Pornind de la ipoteza că vinovăția nu este rezultatul unei fapte, ci o stare ontologică produsă de mecanismele impersonale ale autorității, articolul demonstrează că sistemele juridice și birocratice din universul kafkian nu descoperă culpa, ci o instituție. Integrarea perspectivelor critice formulate de Ovidiu Drimba și Romul Munteanu permite contextualizarea fenomenului în criza modernității, în timp ce raportarea la teoria puterii evidențiază caracterul autoreferențial al autorității. Condamnarea fără vină apare astfel ca formă structurală a absurdului și ca mecanism fundamental al dezumanizării.

### **Ramona MIHĂILĂ**

dr., prof. univ. Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București, România  
<https://orcid.org/0000-0003-2406-7616>  
E-mail: [ramona.mihaila@gmail.com](mailto:ramona.mihaila@gmail.com)

### **Translation and Universal Feminine Literature in the Context of Romanian as a Foreign Language**

*Traducere și literatură universală feminină în contextul românei ca limbă străină*

This article explores the pedagogical value of using universal literature as a medium for translation activities in the teaching of Romanian as a foreign language (RFL). Drawing on the premise that canonical and widely translated literary texts

offer culturally shared narratives and thematic familiarity, the study argues that such texts reduce cognitive barriers for learners while fostering linguistic, cultural, and interpretive competence. Translation is approached not merely as a linguistic exercise, but as a complex didactic practice that integrates vocabulary acquisition, grammatical awareness, stylistic sensitivity, and intercultural reflection. Through selected examples of classroom activities and learner outcomes, the article demonstrates how universal literature can function as an effective bridge between source and target languages, encouraging deeper engagement with Romanian linguistic structures and cultural meanings. The findings suggest that translation-based pedagogy grounded in universal literary texts enhances both language proficiency and critical reading skills, positioning literature as a dynamic and productive resource in RFL instruction.

### **Maia MOREL**

Dr. hab., prof. univ., Universitatea din Sherbrooke, Canada  
<https://orcid.org/0009-0006-5993-0917>  
E-mail: [maia.morel@usherbrooke.ca](mailto:maia.morel@usherbrooke.ca)

### **Effets de la médiation artistique sur la sensibilisation aux enjeux socio-environnementaux**

*Effects of Artistic Mediation on Awareness of Socio-Environmental Issues*

À notre époque, quel que soit le domaine de l'activité humaine, rien ne peut plus être planifié, ni créé, ni construit, ni développé, etc. sans qu'on pense à la crise de l'environnement. Dans ce contexte, un des moyens des plus efficaces pour sensibiliser la société ces problématiques (comme les changements climatiques, la pollution, ou la perte de biodiversité, etc.) s'avère l'art écologique (Ardenne, 2018; Ramade, 2015). Les pratiques artistiques engagées pour l'environnement permettent d'aborder ces questions de manière indirecte, symbolique et sensible (Deslauriers, 2022; Inwood, 2013; Morel et Fafard, 2023); dès lors, la rencontre avec ce type de création suscite, à nos yeux, une prise de conscience de ces enjeux planétaires sans générer chez le public spectateur de la culpabilité, de l'éco-anxiété ou encore de l'éco-scepticisme. Dans ces conditions, nous envisageons la médiation artistique – le rapport esthétique entre l'individu et le monde (Caune, 1999; Lamizet, 2000) – comme un dispositif de choix permettant d'aborder des questions environnementales, à travers l'art écologique, dans des contextes de formation enseignante ; cette communication en présentera les résultats.

**Maria-Luiza Dumitru OANCEA**

dr., conf. univ. Universitatea din București, România

<https://orcid.org/0009-0003-9306-2445>

E-mail: marialuiza.dumitruoancea@lls.unibuc.ro

**Herodot între mit, istorie și etnografie:**

**o perspectivă interculturală asupra narațiunii**

*Herodotus between Myth, History, and Ethnography:*

*An Intercultural Perspective on Narrative*

Comunicarea noastră își propune să analizeze opera lui Herodot din perspectiva interferenței dintre mit, istorie și etnografie, evidențiind rolul său fundamental în configurarea unei narațiuni cu deschidere interculturală. Istoriile herodoteice depășesc cadrul unei simple relatări a evenimentelor politice sau militare, integrând tradiții mitice, observații etnografice și relatări orale despre popoare percepute ca „străine” lumii grecești. Analiza noastră urmărește modul în care Herodot construiește o reprezentare a alterității culturale prin descrierea obiceiurilor, credințelor și normelor sociale ale diferitelor comunități (egipteni, perși, sciți), punând în evidență un incipient relativism cultural. Cercetarea pune în lumină caracterul narativ hibrid al operei, situat la granița dintre discursul mitic și cel istoric, precum și valoarea sa de document al întâlnirilor interculturale din Antichitatea clasică. În acest sens, Herodot apare nu doar ca „părintele istoriei”, ci și ca un mediator cultural, a cărui scriitură reflectă complexitatea contactelor dintre civilizații.

**Éric Martial OWONA**

Drd., Universitatea din Sherbrooke, Canada

<https://orcid.org/0009-0004-3164-6709>

E-mail: eric.martial.owona@usherbrooke.ca

**Maia MOREL**

Dr. hab., prof. univ., Universitatea din Sherbrooke, Canada

<https://orcid.org/0009-0006-5993-0917>

E-mail: maia.morel@usherbrooke.ca

**L'expérience esthétique, une condition transformatrice  
de la décolonisation perceptive**

*The Aesthetic Experience, a Transformative Condition  
of Perceptual Decolonization*

Malgré la place centrale accordée à la diversité humaine dans les politiques contemporaines, un constat critique s'impose: cette question peine encore à pro-

duire des transformations profondes et durables des rapports au savoir, à l'altérité et à la reconnaissance plus juste de l'Autre. Or la reconnaissance de la pluralité culturelle, linguistique ou identitaire reste nécessairement limitée si elle s'inscrit dans un modèle social qui continue de privilégier certaines formes de savoir, de langage et de perception au détriment d'autres. Les travaux sur la justice épistémique ont montré que certaines voix, certaines expériences et certaines formes de sensibilité sont systématiquement marginalisées lorsqu'elles ne correspondent pas aux normes dominantes de crédibilité et d'intelligibilité (Fricker, 2007; Medina, 2013). L'expérience esthétique (Dewey, 1934/2005), conçue comme une expérience vécue, située et relationnelle, qui engage le sujet dans une interaction sensible avec son environnement, constitue dès lors un levier particulièrement pertinent pour soutenir la réflexivité, condition essentielle pour l'ouverture à l'autrui. Dans cette perspective, notre contribution interroge l'expérience esthétique comme voie privilégiée de transformation des cadres épistémiques et perceptifs hérités de la modernité occidentale, qui continuent de structurer silencieusement nos réalités sociétales (Santos, 2018; Andreotti, 2016).

**Ecaterina NICULCEA**

dr., lect. univ. Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți,

Republica Moldova

<https://orcid.org/0009-0003-4411-8393>

E-mail: katenika.nic@gmail.com

**Catharsisul în operele literare: de la epoca reproductibilității tehnice  
la textele generate de inteligența artificială**

*Catharsis in Literary Oeuvres: From the Age of Technical Reproducibility  
to AI-Generated Texts*

Lucrarea examinează conceptul de *catharsis* în literatura artistică în epoca reproductibilității tehnice a operei de artă, în contrast cu catharsisul din textele generate de inteligența artificială. Conform notiunii opiniei formulate de Walter Benjamin, o operă de artă își pierde unicitatea atunci când este reprodușă, devenind un produs de masă. Cu toate acestea, literatura își păstrează dimensiunea catartică, deoarece impactul emoțional și intelectual asupra cititorilor rămâne intact, în ciuda multiplicării tehnice. Încă de la inventarea tiparului, accesibilitatea operelor scrise a facilitat răspândirea cunoașterii și formarea unor valori estetice universale. Dezvoltările tehnologice recente au transformat inteligența artificială dintr-un instrument programat într-un agent creativ capabil să producă texte literare. Totuși, aceste texte nu au profunzimea spirituală și catharsisul intenționat, conștient, pe care autorii umani îl imprimă operelor lor. În schimb, ele se bazează pe un vast repertoriu de tehnici

narative stereotipice, ceea ce diminuează capacitatea lor de a provoca o purificare autentică și o rezonanță emoțională. Studiul evidențiază această tensiune dintre autenticitate, reproductibilitate și catarsis.

### **Elena PRUS**

Mem. cor. al Academiei de Științe din Moldova, dr. hab., prof. univ.,  
Prorector pentru Cercetare Științifică și Studii Doctorale ULM  
<https://orcid.org/0000-0001-9419-5459>  
E-mail: [eprus@ulim.md](mailto:eprus@ulim.md)

### **László Krasznahorkai „Waiting for” Kafka and Beckett**

*László Krasznahorkai „în așteptarea” lui Kafka și Beckett*

Cum demonstrează lucrările filozofilor, antropologilor și culturologilor, universul este un întreg contradictoriu. Relația dialectică între ordine și dezordine, armonie și haos, umanizare și dezumanizare configurează prioritar o lume în schimbare. Dacă postmodernismul sfârșitului de secol XX a situat totul într-o zonă fluidă și relativistă, acum suntem ca în logica unui basm, în care binele și răul sunt bine delimitate. Lumea se schimbă total, se întrevede fluctuația spre un alt sistem civilizațional. Barbaria ne amenință în continuare, constatăm că răul întotdeauna este posibil, mai ales în perioade paroxistice de maximă intensitate. Sub ochii noștri, are loc o schimbare a unor societăți întregi, incluzând o transformare a identității umane individuale și colective. Asistăm la trezirea periculoasă a instinctelor preistorice care duc spre o drama a dezumanizării și devalorizării.

Puterile întunericului nu s-au schimbat pe parcursul timpului, atmosfera distopică este una dominantă în originala și profunda proză a lui László Krasznahorkai, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în 2025, „pentru viziunea sa captivantă care reafirmă puterea artei în fața apocalipsei”. Romanele sale „Melancolia rezistenței”, „Război și război”, „Satantango” investighează crize politice și psihologice, apatia colectivă și individuală, resemnarea și autodistrugerea. Revenind la scenariile pesimist-absurde ale lui Kafka și Beckett, tema centrală a operei sale este lumea care se dezintegrează într-o lungă apocalipsă. Scriitorul sondează condiția umană într-o lume la capătul haosului.

### **Irina POSTOLACHI-JOSAN**

dr., conf. univ., formator intercultural FLS, RLS, Secretar General SIETAR –  
France (Société Professionnelle pour l'Éducation,  
la Formation et la Recherche Interculturelles)  
<https://orcid.org/0009-0002-3748-1904>  
E-mail: [ipostolachi@yahoo.com](mailto:ipostolachi@yahoo.com)

### **Text, Culture, Alterity: Intercultural Approaches to Comparative Literature in France (for Students of French as a Foreign Language)**

*Text, Cultură, Alteritate: Abordări Interculturale ale Literaturii Comparative în Franța (pentru studenții de limba franceză ca limbă străină)*

This communication examines how comparative literature in France can serve as a tool for intercultural learning, particularly for students of French as a Foreign Language (FLE). By analyzing selected French and foreign literary texts, the presentation highlights how literature fosters understanding of cultural differences, dialogue between diverse perspectives, and reflection on otherness. It also considers the pedagogical implications of using comparative literature to develop language skills, critical thinking, and intercultural competence in the context of FFL (FLE) education. In addition, this communication explores how literary works reflect social and cultural identities, offering students opportunities to engage with diverse narratives and viewpoints. Finally, it emphasizes the importance of integrating intercultural approaches into the study of literature to prepare learners for global communication and cross-cultural understanding.

### **George T. SIPOS**

Dr., conf. univ. Universitatea de Vest din Timișoara, România  
<https://orcid.org/0000-0003-0628-9266>  
E-mail: [george.sipos@e-uvvt.ro](mailto:george.sipos@e-uvvt.ro)

### **Female Characters in Dazai Osamu's Post War Literature**

*Personaje feminine din literatura postbelică a lui Dazai Osamu*

This research examines the representation of female characters in three of Dazai Osamu's major postwar works – *Biyon no tsuma* (Villon's Wife, 1947), *Shayō* (The Setting Sun, 1947), and *Ningen shikkaku* (No Longer Human, 1948) – and argues that these figures articulate a central contradiction in Dazai's late style: women embody both an ethical stability lacking in the male protagonists and a structural limitation imposed by the lingering constraints of patriarchal ideology. The study positions Dazai's women as critical sites where postwar social collapse, intimate re-

relationships, and narrative authority converge, to argue that Dazai's postwar female figures neither conform to simple misogynist caricature nor to fully emancipated feminist subjectivity; instead, they dramatize the difficulties of imagining a viable female agency in a society undergoing radical transformation.

**Natalia SPORÎȘ**

dr., conf. univ., Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău  
<https://orcid.org/0000-0001-7773-7180>  
E-mail: [natarenata@mail.ru](mailto:natarenata@mail.ru)

**“Song of the Song of Solomon” as an Allusive  
Background to World Literature**

*«Песнь песней Соломона» как аллюзивный фон мировой литературы*

The article examines the Song of Songs as the basis of intertextual connections, as an allusive background of world literature, interpreting the theme of love in its high sacred meaning, sensual saturation and almost ecstatic emotional intensity. The “Song of Songs” occupies a unique place among other Old Testament texts, being one of the most enigmatic books of Holy Scripture. The very title “Song of Songs” (Latin: *Canticum canticorum*) contains an evaluative, axiological component and signifies the best of all songs, embodying the recognition of the highest standard of not only sacred meaning but also aesthetic content.

In this article, the author does not set himself the task of studying the sacred, metaphysical, allegorical essence of the ancient text, but concentrates on studying it as a lyrical and lyrical-dramatic space, as a kind of metasymbol of love lyrics, which has nourished world literature for centuries. The study concluded that, until the early 19th century, “The Song of Songs” was perceived solely in its sacred meaning. Only in the Romantic era did it begin to be perceived as an artistic space, as a model of love poetry imbued with a vibrant oriental flavor. Allusions from “The Song of Songs” imbue the love poetry of A. Pushkin, A. Fet, and L. Mey with an oriental tropic feel and overt eroticism.

Symbolic images associated with the Beloved mark the theme of love in 19<sup>th</sup>-century prose, too: from O. de Balzac's novel “The Lily of the Valley” to A. Kuprin's short story “Sulamith”. Modernist poetry widely utilizes the style and imagery of the “Song of Songs” as an allusive backdrop for love lyrics. M. Likhvitskaya and K. Balmont engage in a personal erotic and poetic dialogue, drawing on its symbolism. Postmodernist literature further “desacralizes” the “Song of Songs”, even to the point of parodic interpretation.

**Emilia TARABURCA**

dr., conf. univ. Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău  
<https://orcid.org/0000-0003-1555-1545>  
E-mail: [emilia.taraburca@usm.md](mailto:emilia.taraburca@usm.md)

**„Frankenstein” de Mary Shelley între literatură, știință și mit:  
relecturi contemporane**

*“Frankenstein” by Mary Shelley between Literature, Science and Myth:  
Contemporary Re-lectures*

„Frankenstein sau Prometeul modern” de Mary Shelley este o operă fondatoare a modernității culturale, nu doar un roman gotic, ci și primul roman science-fiction din istorie scris de o femeie, o operă științifică și filosofică, o meditație despre condiția umană și identitate, care avertizează asupra creatorului iresponsabil, asupra eticii științei și ale eventualelor consecințe nefaste ale progresului. A fost preluat și modernizat mitul clasic despre titanul Prometeu, oferind textului noi semnificații simbolice și alegorice despre creație și cunoaștere, orgoliu și suferință, putere și responsabilitate ș.a. Scris la începutul sec. al XIX-lea, romanul este actual și astăzi, anticipând dilemele moderne despre identitatea și posibilitatea autonomizării ființelor create sau modificate genetic, biodiscriminare și biotehnologie, bioetică și inteligență artificială, reglementarea etică a cercetării științifice ș.a. Astfel, romanul actualizează una din întrebările fundamentale ale speciei umane: ce înseamnă să fii om?

**Elena TARAGAN**

drd. Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău  
<https://orcid.org/0009-0005-9264-3103>  
E-mail: [elenataragan.hasdeu@gmail.com](mailto:elenataragan.hasdeu@gmail.com)

**Dialectica Putere – Eros în „Visul unei nopți de vară” de Shakespeare**  
*Dialectics Power – Eros in “Dream of a Summer Night” by Shakespeare*

Considerată o comedie romantică, „Visul unei nopți de vară” de William Shakespeare pune, într-un mod ludic, problema iubirii la modul serios. Văzută ca sentiment apărut din impuls, orb și necugetat, dragostea ne apare ca fiind atât frivolă, cât și primordială pentru personaj. Nu avem probleme ca rațiuni de stat, conflict politic, uzurpări de tron, sentiment patriotic sau alte chestiuni care ar putea prima asupra acestui sentiment. „Visul...” este, în totalitate, despre celebrarea dragostei, nu există nimic prioritar. Dar, spre deosebire de tragedii închinat acestui sentiment („Romeo și Julieta”, „Othello”), aici posibilul dramatism este temporar, totul se încheie într-un mod optimist, de parcă terra ar fi un paradis. În acest articol,

valorificăm piesa prin prisma viziunii regizorale a spectacolului „Visul unei nopți de vară” jucat la Teatrul Fără Nume în repertoriul curent. Ecuația Eros-Putere își află necunoscuta în ciocnirea de poli dintre Yin și Yang. Atât femeia, cât și bărbatul sunt reprezentați ca având voință și caracter, astfel încât sentimentul iubirii unește două forțe. Avem deopotrivă un duel și un duet. Tezeu o cucerește pe amazoana Hipolita „luptând cu sabia în mână”, o ilustrare a faptului că femeia este asemenea unei „cetăți”, greu de supus. Relația masculin-feminin implică deopotrivă dragoste și ură. Asta pentru că personajul îndrăgostit se sacrifică, dar și ține la propriul ego. În finalul piesei, observăm că sentimentul iubirii este principiul ordonator al lumii, transformând haosul în echilibru și armonie.

### Lilia TRINCA

dr., conf. univ., Decan Facultatea Litere  
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți  
<https://orcid.org/0000-0002-6472-6682>  
E-mail: [lilia.trinca@usarb.md](mailto:lilia.trinca@usarb.md)

### The Construction of Temporal Impossibility in Romanian Repetitive Discourse

*Construcția imposibilului temporal în discursul repetat românesc*

The article examines how temporal impossibility, conceptualized through the adverb “never”, is constructed and managed in Romanian repeated discourse, taking as its starting point expressions such as “La Paștele cailor” (“at the horses’ Easter”), or “La Sfântu-Așteaptă” (“at Saint-Wait”). The study is framed within cognitive linguistics, linguistic anthropology and the theory of repeated discourse, and describes how these formulae transform an abstract temporal negation into a series of imagistic scenarios that figure impossibility through inversions of natural order, reversals of the sacred calendar, and physical, biographical or cosmological impossibilities. The typological analysis distinguishes several subtypes of impossibility (physical, strongly physical, ludic-abundant, logical-biographical, meteorological/cosmological) and shows that all are based on a conditional pattern of the type “when...”, in which the temporal point evoked is, structurally, equivalent to “never”. From a pragmatic-discursive perspective, expressions in the “never” register function as instruments for evaluating promises and requests, regulating the relational mechanisms, teaching limits, and unmasking “fantasized” future scenarios, including in public discourse. The paperwork concludes that these formulae are not mere phraseological ornaments, but forms of popular rationality through which the Romanian cultural mind articulates temporal lucidity and manages, with refined humor, the relationship between hope, limit and renunciation.

### Dragoș VICOL

dr. hab., prof. universitar Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România  
<https://orcid.org/0009-0008-2015-1777>  
E-mail: [dvicol@ulim.md](mailto:dvicol@ulim.md)

### Receptarea operei sadoveniene din perspectiva afinităților naratologice cu importanți scriitori ai literaturii universale

*Reception of the Sadovian Work from the Perspective of Naratological Affinities with Important Writers of Universal Literature*

Mihail Sadoveanu are multiple afinități naratologice cu importanți scriitori ai literaturii universale, preocupare specială a criticului și istoricului literar Al. Piru, care a încercat să stabilească locul și rolul lui Sadoveanu în literatura mondială. Cercetătoarea Zoe Dumitrescu-Bușulenga interpretează în mod critic similitudinile artistice ale operei sadoveniene cu creațiile unor remarcabili creatori, ca Lev Tolstoi și Guy de Maupassant. De altfel, autorul *Fraților Jderi* a tradus din limba rusă *După bal și alte povestiri* (în colaborare cu N. Belidiman), iar din franceză – *Povestiri alese*. În opera lui L. Tolstoi „vorbește epicul uriaș, în Sadoveanu – cântărețul, bardul străvechi”. Linia comună a celor doi creatori este, cu siguranță, „dragostea față de țărânie”. În exegeza *Valori și echivalențe umanistice* Zoe Dumitrescu-Bușulenga precizează: „Și la Tolstoi, și la Sadoveanu, natura e un fundal pentru un prim-plan uman. Ea integrează desăvârșit forțele ei uriașe și mute pe omul simplu, care capătă astfel valențe cosmice, ca Platon Karataiev și surugiul Feodor, ca Peceneaga ori moș Nechifor Căliman. Aceștia sunt din veac depozitarii înțelepciunii mari a poporului, ai adevărilor neschimbate”.

Mihail Sadoveanu a tălmăcit din creația poetului latin Vergiliu *Georgicele*, câteva piese de P. Corneille, *Cobzarul* de T. Șevcenko, *Povestiri vânătoarești și Burmistrul* de I. Turghenev, *Despre natura operei în artă* de H. Taine. Unii critici literari au fixat asocieri ale operei sadoveniene și cu creația altor scriitori universali: Chateaubriand, N. Gogol.

**Olga VULPE**

lect. universitar Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

<https://orcid.org/0009-0007-1594-4265>

E-mail: [oligavulpe7@gmail.com](mailto:oligavulpe7@gmail.com)

**Transformation of the Dramatic Conflict  
in Plays by A. P. Chekhov and B. Shaw at the Turn of the 19<sup>th</sup>–20<sup>th</sup> Centuries**

*Трансформация драматургического конфликта  
в пьесах А. П. Чехова и Б. Шоу на рубеже XIX–XX веков*

This article examines the transformation of dramatic conflict in the plays of A. Chekhov and B. Shaw at the turn of the 19<sup>th</sup>–20<sup>th</sup> centuries. The study aims to analyze dramatic conflict as a key category of poetics and to determine how the artistic picture of the world shapes its structure and functions. During this period, the traditional understanding of conflict as an open, event-driven clash between characters undergoes fundamental revision. In Chekhov's plays, conflict loses external dynamism and shifts to the internal plane. It manifests as psychological tension, a divergence between characters' expectations and reality, and an absence of purposeful action. Typically unresolved, the conflict becomes part of the play's overarching artistic atmosphere. In Shaw's dramaturgy, conflict retains external activity but acquires an ideological and intellectual character. It arises from clashes between opposing worldviews, social attitudes, and value systems. Dialogue and paradox become the primary means of advancing the action and expressing the author's vision.

Comparative analysis reveals that the specificity of dramatic conflict in Chekhov and Shaw stems from their distinct artistic thinking and perception of the era's crisis. Chekhov's drama reflects existential uncertainty and the loss of stable life orientations, while Shaw's dramaturgy pursues rational comprehension of reality and the possibility of its intellectual transformation.





## SECȚIUNEA

### Parcursuri feminine în știință: între provocări, oportunități și mecanisme de sprijin / *Women's paths in science: between challenges, opportunities and support mechanisms*

**Svetlana RUSU**

dr., Institutul Național de Cercetări Economice,  
Academia de Studii Economice din Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-1250-9125>,  
E-mail: [rusu.svetlana@ase.md](mailto:rusu.svetlana@ase.md)

**Tatiana COLESNICOVA**

dr., conf. cercet., Institutul Național de Cercetări Economice,  
Academia de Studii Economice din Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-9663-6991>,  
E-mail: [colesnicova.tatiana@ase.md](mailto:colesnicova.tatiana@ase.md)

### Femeile în stem: analiză și perspective *Women in stem: analysis and perspectives*

Lucrarea examinează participarea femeilor în domeniile STEM (Știință, Tehnologie, Inginerie și Matematică), punând accent pe dimensiunea de gen și pe implicațiile acestora asupra dezvoltării științifice, inovării și progresului socio-economic. Domeniile STEM reprezintă un pilon central al economiilor bazate pe cunoaștere, iar echilibrul de gen în aceste arii este considerat un indicator relevant al dezvoltării durabile și al echității sociale. Conform datelor furnizate de Institutul European pentru Egalitatea de Gen, Indexul Egalității de Gen 2025 pentru Republica Moldova a înregistrat un scor de 60 de puncte, marcând un regres de un punct față de anul precedent. Deși se constată progrese limitate în domenii precum educația și piața muncii, aria „stereotipuri și prejudecăți” a înregistrat cel mai semnificativ risc, afectând direct accesul și participarea femeilor în domeniile STEM. Din perspectiva educațională și a cercetării, datele UIS (2024) indică faptul că femeile continuă să fie subreprezentate în anumite domenii STEM, în special în inginerie și tehnologie. La nivel global și regional, ponderea femeilor cercetătoare reprezintă mai puțin de jumătate din totalul personalului de cercetare, ceea ce evidențiază persistența dezechilibrelor de gen în sectorul cercetării și dezvoltării. Analiza evidențiază mai multe provocări structurale, printre care stereotipurile de gen care influențează alegerile educaționale încă din etapele timpurii, lipsa modelelor feminine și a programelor de mentorat, precum și inegalitățile salariale și de avansare profesională. În plus, barierele culturale și distribuția inegală a responsabilităților familiale afectează continuitatea și progresul carierei femeilor în STEM. În concluzie, datele statistice analizate confirmă faptul că participarea redusă a femeilor în STEM nu este

rezultatul unui deficit de competențe, ci al unor factori socio-culturali și instituționali persistenți. Lucrarea subliniază necesitatea implementării unor politici publice și educaționale bazate pe dovezi statistice, orientate spre combaterea stereotipurilor de gen, promovarea mentoratului și asigurarea egalității de șanse, ca premise esențiale pentru dezvoltarea durabilă și inclusivă a societății.

\* Articolul a fost elaborat în cadrul Subprogramului 030101 „Fortificarea rezilienței, competitivității și durabilității economiei Republicii Moldova în contextul procesului de aderare la Uniunea Europeană”, finanțare instituțională.

### **Viorica POPA**

dr., cercetător științific coordonator,  
Institutul Național de Cercetări Economice, ASEM  
Chișinău, Republica Moldova,  
<https://orcid.org/0000-0001-6739-4399>  
E-mail: [popa.viorica@ase.md](mailto:popa.viorica@ase.md)

### **Cristina UNGUR**

dr., cercetător științific coordonator,  
Institutul Național de Cercetări Economice, ASEM  
<https://orcid.org/0000-0002-6319-2359>  
E-mail: [ungur.cristina@ase.md](mailto:ungur.cristina@ase.md)

### **Reziliența academică în perioada maternității: determinanți instituționali și individuali ai continuității doctoratului**

*Academic resilience during motherhood: institutional and individual determinants of doctoral continuity*

Acest studiu explorează modul în care femeile cercetătoare își construiesc și mențin reziliența academică în perioada maternității, atunci când continuă sau finalizează doctoratul. În mediul universitar contemporan, maternitatea poate genera întreruperi temporare, presiuni de ordin emoțional, familial, financiar și profesional, influențând ritmul cercetării, productivitatea științifică și integrarea academică. În acest context, reziliența academică reprezintă abilitatea de adaptare, reorganizare și perseverare în procesul doctoral, în pofida constrângerilor asociate rolului maternal. Prin urmare, lucrarea își propune să identifice și să analizeze principalii factori care susțin sau, dimpotrivă, limitează continuitatea studiilor doctorale în perioada maternității, cu accent pe interacțiunea dintre determinanții instituționali și cei individuali. Printre determinanții instituționali pot fi evidențiate flexibilitatea programelor doctorale, sprijinul coordonatorului științific, politicile universitare privind concediul maternal, accesul la resurse academice și digitale, precum și existența unor mecanisme de suport psihosocial și administrativ. La nivel individual, sunt

relevante motivația pentru finalizarea doctoratului, auto-eficacitatea, managementul timpului, sprijinul familial, echilibrul dintre viața personală și cea academică, precum și strategiile personale de adaptare. Din perspectivă metodologică, cercetarea poate valorifica o abordare mixtă, combinând analiza calitativă a experiențelor doctorandelor aflate în perioada maternității cu evaluarea cantitativă a factorilor care influențează persistența academică. Rezultatele așteptate vizează conturarea unui cadru analitic al rezilienței academice feminine, evidențierea barierelor sistemice și formularea unor recomandări pentru dezvoltarea unor politici universitare mai incluzive și mai sensibile la dimensiunea de gen și familie. Prin urmare, studiul contribuie la înțelegerea relației dintre maternitate și continuitatea formării doctorale, oferind repere utile pentru consolidarea echității, incluziunii și sustenabilității în învățământul superior.

\* Lucrarea a fost elaborată în cadrul Subprogramului 030101 „Fortificarea rezilienței, competitivității și durabilității economiei Republicii Moldova în contextul procesului de aderare la Uniunea Europeană”, finanțare instituțională.

### **Roxana MIHALACHE**

conf. univ. dr.  
Universitatea de Științe Vieții „Ion Ionescu de la Brad” din Iași, România  
<https://orcid.org/0009-0008-5622-8238>  
E-mail: [mihalacheroxana\\_80@yahoo.com](mailto:mihalacheroxana_80@yahoo.com)

### **Nuți ARAMĂ**

Psih. clin. drd., Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România.  
<https://orcid.org/0009-0007-7295-9148>  
E-mail: [leafunuti@yahoo.com](mailto:leafunuti@yahoo.com)

### **Helen Basturkmen – magia din spatele rigurozității limbajului științific** *Helen Basturkmen – the magic behind the rigorousness of scientific language*

Lucrarea prezintă contribuțiile științifice ale lingvistei Helen Basturkmen, profesor la University of Auckland și specialist recunoscut internațional în lingvistică aplicată, analiza discursului academic și domeniul English for Specific Purposes (ESP). Cercetările sale explorează modul în care limbajul științific este construit, predat și învățat, evidențiind diferențele dintre limbajul general și cel specializat.

Un aport esențial îl constituie analiza genurilor academice (articole științifice, rapoarte, studii de caz) și investigarea diferențelor dintre scrierea experților și cea a novicilor. Basturkmen subliniază rolul convențiilor disciplinare și al comunităților de practică în formarea competenței academice, demonstrând că scrierea științifică înseamnă participare activă la o cultură profesională, nu doar corectitudine gramaticală.

Conceptul de „magie” a rigurozității științifice se referă la strategiile lingvistice subtile care susțin obiectivitatea aparentă a discursului: hedging, echilibrul dintre prudență și autoritate și persuasiunea academică. Contribuțiile sale consolidează domeniul ESP, sprijină integrarea studenților internaționali și facilitează publicarea cercetătorilor non-nativi în limba engleză, evidențiind limbajul științific drept instrument de construire a autorității și identității academice.

**Elena IURCU-STRĂISTARU**

doctor în științe agricole, conferențiar universitar  
Institutul de Zoologie, Universitatea de Stat din Moldova  
<https://orcid.org/0000-0003-3499-0084>  
E-mail: iurcuelena@mail.ru

**Lilia ȘARGU**

doctor în științe economice, conferențiar universitar,  
Institutul Național de Cercetări Economice,  
Academia de Studii Economice din Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-7495-0656>  
E-mail: sargu.lilia@ase.md

**Natalia CÎRLIG**

doctor în științe biologice  
Grădina Botanică Națională (Institut) „Alexandru Ciubotaru”,  
Universitatea de Stat din Moldova  
<https://orcid.org/0000-0001-7712-865X>  
E-mail: nataliacirlig86@gmail.com

**Leadership feminine și management economic aplicat în agro-bisnes:  
experiențe de cercetare și transfer tehnologic la cultura prunului  
în Republica Moldova**

*Women's leadership and economic management applied in agri-business: research experiences and tech-nology transfer in plum culture in the Republic of Moldova*

Plum cultivation in the Republic of Moldova is particularly important, due to the popularity of its fruits, which are used fresh and in processed products. The safety of obtaining plum production is largely affected by the parasitic impact of invasive diseases complexes associated with harmful insects, which largely compromise the fruit yield and tree health, being dependent on the degree of infestation, the abundance of pests and the diversity of species. This argument summarizes the purpose of the research, which provided suggestions in establishing the invasive impact and consequences of these pests to plum plantations, during the growing season, in fruit production associations. Phytosanitary surveys were done in vari-

ous areas on intensive plum orchards with various modern cultivars, by collecting soil samples and affected organs, which were later analysed in the laboratory. From collected species, the harmful ones were separated by establishing the parasitic diagnosis and taxonomic diversity.

As a result of phytosanitary investigations and laboratory analyses, the presence of 8 forms of invasive diseases *Clasterosporium carpophilum*, *Monilia laxa*, *Polystigma rubrum*, *Prunus virus*, *Verticilium albo-atrum*, *Xanthomonas pruni*, *Cytospora leucostoma*, associated with vector species of pathogenic viruses of the genera: *Xiphinema* sp., *Longidorus* sp., *Trichodorus* sp. Besides, 11 species of invasive arthropods were detected: plum fruit moth (*Cydia funebrana*); midges (*Dasi-neura* spp.); species of wasps (*Hoplocampa minuta*, *Hoplocampa flava*, *Eurytoma schreineri*); mealy plum aphid (*Hyalopterus pruni*), green peach and plum aphid (*Myzus persicae*), red spider mite (*Tetranychus urticae*), gall (*Eriophyes pruni*), clover mite (*Bryobia praetiosa*), green leafhopper (*Cicadella viridis*), weevil. The results of the phytosanitary monitoring realized, signify the application and the contribution in elucidating the degree of biological damage for the forecasting and argumentation of the protection measures predestined to the field crops.

\* **Acknowledgments:** The research was carried out with the support of the institutional project - State program: 20.80009.7007.12 and 20.80009.5107.02, 2023 and subprogram 010701, 010102, 2024–2025; Subprogram 030101 “Strengthening the resilience, competitiveness and sustainability of the economy of the Republic of Moldova in the context of the European Union accession process”

**Elena BORDIAN**

cercetător științific Institutul Național de Cercetări Economice,  
Academia de Studii Economice din Moldova  
Șefa Bibliotecii Republicane Tehnico-Științifice  
<https://orcid.org/0000-0002-2052-7323>  
E-mail: bordian.elena@ase.md

**Biblioteca academică – mecanism instituțional de sprijin pentru parcursurile  
feminine în cercetare**

*Academic library – institutional support mechanism for women's research careers*

În contextul societății bazate pe cunoaștere și al promovării egalității de gen în mediul academic, biblioteca are un rol strategic în dezvoltarea științei și susținerea carierei cercetătorilor. Lucrarea evidențiază mecanismele de suport în procesul de studiu și cercetare științifică implementate în cadrul Bibliotecii Republicane Tehnico-Științifice a Institutului Național de Cercetări Economice din ASEM, care depășesc funcția tradițională de depozitar al informației și configurează biblioteca ca un ecosistem integrat de resurse, servicii și competențe.

Prin acces la resurse științifice relevante, instrumente scientometrice, servicii de gestionare și arhivare a datelor, precum și prin promovarea producției științifice, biblioteca contribuie la consolidarea competențelor de cercetare și la creșterea vizibilității academice. Accesul echitabil la informație este asigurat prin servicii concrete, nediscriminatorii și eficiente, destinate tuturor cercetătorilor, inclusiv femeilor aflate în diferite etape ale carierei.

Pentru femeile implicate în activitatea științifică și didactică, biblioteca prezintă un partener instituțional stabil, sprijinind creșterea impactului publicațiilor și integrarea în rețele științifice naționale și internaționale. Acesta afirmă este argumentată prin indicatori statistici de utilizare a resurselor și serviciilor BRTȘ și indicatorii de impact, precum creșterea numărului de citări, preluarea rezultatelor cercetării în politici publice sau în mediul economic.

Astfel, biblioteca se consolidează ca pilon al infrastructurii academice moderne, contribuind la reducerea barierelor structurale, la prezervarea patrimoniului științific instituțional și afirmarea profesională a femeilor cercetătoare, la promovarea rezultatelor științifice și transferul de cunoștințe în societate, prin servicii specializate, infrastructură digitală adecvată și mecanisme de creștere a vizibilității și recunoașterii internaționale a cercetării.

#### **Laura-Catalina CULIPEI**

PhD Students, Doctoral School of the Academy of Economic Studies of Moldova  
<https://orcid.org/0000-0002-6156-6951>  
E-mail: [culipei.laura\\_catalina@ase.md](mailto:culipei.laura_catalina@ase.md)

#### **Women in politics: representation, leadership and structural constraints in public governance**

*Femei în politică: reprezentare, conducere și constrincții structurale în guvernarea publică*

The issue of women's representation in politics is an essential indicator of the quality of democracy and the legitimacy of public governance. In the context of institutional transformations in Eastern Europe and the alignment with European standards on gender equality, the analysis of women's participation in decision-making processes is becoming a major topical issue. The comparative study of the Republic of Moldova – Romania highlights significant differences in terms of the regulatory framework, the level of representation and the efficiency of mechanisms for promoting gender equality.

The purpose of the research is to assess the degree of representation of women in public governance structures (legislative, executive and local levels), analyze the structural constraints that limit their access to decision-making positions and exam-

ine the impact of inclusive leadership on the quality of public policies. At the same time, the paper aims to identify the differences between the Moldovan model, based on mandatory gender quotas (40%), and the Romanian model, based on non-imperative recommendations.

The research methodology is based on the comparative analysis of the normative and institutional framework, the conceptual approach of descriptive representation, as well as the examination of data on women's participation in Parliament, Government and local administration. Structural constraints such as vertical segregation, masculinized political culture, limited access to resources and positioning in ineligible positions within political parties are also analyzed.

The results highlight the fact that the Republic of Moldova has recorded a significant increase in female representation in Parliament and in key committees, as a result of the implementation of mandatory quotas, which contributed to the adoption of more inclusive policies. In Romania, the lack of mandatory affirmative mechanisms has determined the maintenance of a low level of female representation at the decision-making level (approximately 20% in Parliament). At the same time, the research confirms that numerical presence does not automatically guarantee real influence, as structural constraints limit women's access to formal power. The fundamental conclusion emphasizes the need to transition from formal equality to functional gender equality, by strengthening affirmative policies, leadership programs and institutional support mechanisms.

#### **Nuți ARAMĂ**

Psih. clin. drd., Universitatea „Dunărea de Jos” Galați, România  
<https://orcid.org/0009-0007-7295-9148>  
E-mail: [leafunuti@yahoo.com](mailto:leafunuti@yahoo.com)

#### **Maria VÎRLAN**

Prof. univ. dr., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău  
<https://orcid.org/0000-0001-6843-2609>  
[maria\\_virlan@yahoo.com](mailto:maria_virlan@yahoo.com)

#### **Viorica Marian – cartograful minții bilingve**

*Viorica Marian – the cartographer of the bilingual mind*

Lucrarea evidențiază contribuțiile științifice ale cercetătoarei Viorica Marian, specialist în psihologia limbajului și bilingvism, originară din Republica Moldova și absolventă a Universității de Stat din Moldova, care și-a continuat cariera academică în Statele Unite. Pornind de la experiența personală într-un mediu multilingv, cercetările sale explorează modul în care limbajul influențează gândirea, memoria, percepția și luarea deciziilor.

Un aport major îl constituie ipoteza activării paralele a limbilor, demonstrată prin studii experimentale de tip eye-tracking, care arată că bilingvii activează simultan ambele limbi și utilizează constant mecanisme de control cognitiv pentru selectarea cuvintelor. Bilingvismul este asociat cu dezvoltarea rezervei cognitive și cu o posibilă întârziere a simptomelor demenței, datorită antrenării continue a rețelelor executive.

Cercetările recente subliniază că nu există un avantaj bilingv universal, ci efecte dependente de contextul și tipul experienței lingvistice. Neuroimagistica confirmă o organizare mai eficientă a rețelelor cerebrale, evidențiind bilingvismul ca model natural de neuroplasticitate. Concluziv, limbajul nu doar reflectă realitatea, ci contribuie la modelarea ei, iar multilingvismul reprezintă o resursă cognitivă valoroasă.

### **Petra BLAZS**

PhD Students “Ion Ionescu de la Brad” Iasi University of Life Sciences  
(IULS), România  
E-mail: [petra.gligan@iuls.ro](mailto:petra.gligan@iuls.ro)

### **Femeile în știință în România, între provocări și oportunități**

*Femeile în știință în România, între provocări și oportunități*

Lucrarea analizează poziția femeilor în știință în România, evidențiind principalele provocări structurale și instituționale, dar și oportunitățile emergente în context european. În ultimele decenii, participarea femeilor în domeniile științifice, tehnologice și ingineresti a devenit un subiect central al dezbaterilor privind dezvoltarea sustenabilă, competitivitatea economică și echitatea socială. Transformările generate de digitalizare și economia bazată pe cunoaștere au amplificat importanța acestor sectoare, însă distribuția de gen rămâne inegală, mai ales la nivelurile superioare ale carierei academice. Obiectivul studiului este evaluarea gradului de participare a femeilor în cercetare și inovare, identificarea barierelor existente în parcursul profesional și formularea unor direcții strategice pentru consolidarea egalității de gen în mediul științific. Metodologic, cercetarea se bazează pe analiza literaturii de specialitate și pe interpretarea datelor statistice furnizate de Eurostat, UNESCO și Institutul Național de Statistică, integrate în cadre teoretice din sociologia muncii și economia educației.

Rezultatele arată că, deși femeile sunt bine reprezentate în învățământul superior, ponderea lor scade progresiv în pozițiile de conducere, în proiectele de cercetare cu finanțare competitivă și în domeniile științifice cu intensitate tehnologică ridicată. Literatura internațională subliniază că aceste discrepanțe nu pot fi explicate exclusiv prin diferențe individuale de competență, ci printr-un cumul de fac-

tori culturali, instituționali și organizaționali (Ridgeway, 2011; Charles & Bradley, 2009). Printre obstacolele identificate se numără persistența stereotipurilor de gen, dificultățile de conciliere a vieții profesionale cu cea personală, accesul limitat la rețele academice și la resurse de cercetare, precum și insuficiența mecanismelor instituționale de sprijin.

Totodată, lucrarea evidențiază oportunități relevante pentru România, precum dezvoltarea programelor de mentorat, implementarea granturilor dedicate cercetătoarelor și promovarea vizibilității acestora în spațiul academic. Sunt subliniate importanța modelelor de referință, precum Ana Aslan, și necesitatea unei culturi instituționale bazate pe meritocrație și incluziune. Concluzia principală indică faptul că progresul real în direcția egalității de gen necesită politici publice coerente, intervenții instituționale sustenabile și transformări culturale pe termen lung.

